3. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi

Bildiriler Kitabı - I

Edebiyat, Eğitim, Hukuk, İktisat, İşletme, İlahiyat, İletişim, Psikoloji, Sanat

02-03 Aralık 2017, İstanbul

ilem
ilmi etüdler derneği

TÜRKİYE SCHOLARSHIPS BURSLARI

Destekleyenler

T.C. BAŞBAKANLIK YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLARI İDARESİ BAŞKANLIĞI

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM)
Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi, Türbe Kapısı Sk. No:13, 34672 Üsküdar İstanbul/Türkiye
Telefon: +90 (216) 310 43 18 • **E-Posta:** bilgi@ilem.org.tr

Yayına Hazırlayanlar*
Dursun Özyürek
Mehmet Yıldırım
Sabri Eğe
Taha Eğri

Tashih
Hatice Piroğlu
Fatih Güvendi

Tasarım ve Uygulama
Furkan Selçuk Ertargin

ISBN: 978-605-68401-4-2 (1.c) • **TAKIM NO:** 978-605-68401-3-5 (Tk)

Düzenleyen Kurum
İlmi Etüdler Derneği (İLEM)

Destekleyen Kurumlar
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Bakanlığı (YTB) | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Düzenleme Kurulu*
İhsan Karaman, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dursun Özyürek**, Yıldız Teknik Üniversitesi | **Mehmet Lütfi Arslan,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Mehmet Yıldırım**, İlmi Etüdler Derneği | **Muhammed Erkan Karabekmez,** Üsküdar Üniversitesi | **Sabri Eğe,** Galatasaray Üniversitesi | **Serhan Afacan,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Süleyman Güder,** İstanbul Üniversitesi | **Taha Eğri,** Kırklareli Üniversitesi

Bilim Kurulu*
Abdulkadir Macit, Kocaeli Üniversitesi | **Ahmet Köroğlu,** İstanbul Üniversitesi | **Ali Osman Karaoğlu,** Yalova Üniversitesi | **Asena Demirer,** Yeditepe Üniversitesi | **Berat Açıl,** İstanbul Şehir Üniversitesi | **Bünyamin Bezci,** Sakarya Üniversitesi | **Canan Özge Eğri,** Kırklareli Üniversitesi | **Erkan Karabekmez,** Üsküdar Üniversitesi | **Eyüp Al,** Marmara Üniversitesi | **Fatih Yiğit,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Furkan Yıldız,** Kırklareli Üniversitesi | **Hamdi Çilingir,** İlmi Etüdler Derneği | **Gökhan Şener,** İstanbul Medipol Üniversitesi | **İbrahim Halil Üçer,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **İhsan Fazlıoğlu,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **İhsan Karaman,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **İsmail Hakkı Kadı,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Latif Karagöz,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Lütfi Sunar,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Mahmut Hakkı Akın,** Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi | **Mehmet Güneş,** Marmara Üniversitesi | **Mesut Koçak,** Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi | **Muhammed Hüseyin Mercan,** Erciyes Üniversitesi | **Necmettin Kızılkaya,** İstanbul Üniversitesi | **Nihat Erdoğmuş,** Yıldız Teknik Üniversitesi | **Osman Yılmaz,** İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi | **Rahile Kızılkaya Yılmaz,** Marmara Üniversitesi | **Serhan Afacan,** İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Süleyman Güder,** İstanbul Üniversitesi | **Taha Eğri,** Kırklareli Üniversitesi | **Teyfur Erdoğdu,** Yıldız Teknik Üniversitesi | **Yunus Çolak,** Kırklareli Üniversitesi | **Yusuf Alpaydın,** Marmara Üniversitesi | **Yusuf Ziya Gökçek,** Marmara Üniversitesi

Katkı Sunanlar*
Arife Gümüş, İstanbul Üniversitesi | **Esra Bembeyaz,** İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi | **Kübra Bilgin Tiryaki,** İstanbul Üniversitesi | **Merve Akkuş Güvendi,** İstanbul Üniversitesi | **Nuriye Kayar,** Marmara Üniversitesi | **Oğuzhan İrgüren,** İstanbul Şehir Üniversitesi | **Ömer Faruk Uysal,** İstanbul Şehir Üniversitesi | **Suat Kaymak,** Mimar Sinan Üniversitesi | **Talha Erdoğmuş,** Galatasaray Üniversitesi

* İsme göre alfabetik sıralı

Takdim / Foreword

Akademi camiasının değerli üyeleri,

Türkiye aktif dış politika perspektifi, yakın ve uzak coğrafyada sürdürdüğü küresel ve bölgesel siyaseti bağlamında bölgesinde ve dünyada önemli bir ülke konumundadır. Özellikle geçmişte yakın bağlarının olduğu, ortak tarih, kültür ve medeniyet havzasından beslendiği ülke ve topluluklarla daha sağlam ve kalıcı ilişkiler tesis etmeye başlayan Türkiye bu ilişkilerin ortak bir değer üretebilmesi adına bölgesel ve küresel ölçekte yeni program ve çalışmaları da hayata geçirmektedir. Süregelen sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve tarihsel ilişkilerin kalıcı olabilmesi, karşılıklı olarak toplum tabanına yayılabilmesi ve farklı boyutlarıyla çeşitlendirilebilmesi için karşılıklı öğrenci, araştırmacı hareketliliği dünya genelinde giderek önem kazanmaktadır.

Türkiye Bursları 4 yıllık kısa bir sürede Türk dış politikasının ve kamu diplomasisinin önemli araçlarından biri olmuştur. Türkiye Bursları adı altında markalaştırılan uluslararası öğrenci hareketliliği ile ilgili olarak Başkanlığımız bünyesinde pek çok çalışma yürütülmektedir. Söz konusu çalışmalar sadece öğrencilerin seçimi ve burslandırılmasına odaklanmamakta; adayların akademik ve mesleki gelişmelerine katkıda bulunmak, kültürel ve sosyal programlar marifetiyle ülkemize gönüldaşlıklarını pekiştirmek amacıyla geniş coğrafyaya hitap eden önemli projeler hayata geçirilmektedir.

Bu projeler uluslararası öğrencilerin akademik, sosyal, kültürel ve mesleki donanımlarının güçlendirilmesi, diğer üniversiteler, öğrenciler ve akademisyenlerle temaslarının sağlanması, mezuniyet sonrası ülkelerine döndüklerinde öncelikle akademik ve mesleki alanlar başta olmak üzere sosyal, kültürel vb. her alanda rekabet edecek konuma gelmeleri, mezuniyetlerinde kendilerine fayda sağlayacak tecrübe ve donanımla yetişmeleri, ülkemizin uluslararası öğrenciler için bir çekim merkezi haline gelmesine katkı sağlayacak önemli adımlar olarak görülmektedir.

Yukarıda bahsi geçen hedeflere bir adım daha yaklaşılması yolunda yürütülen faaliyetlere ek olarak dünyanın dört bir yanından ülkemize eğitim için gelen ve sosyal bilimler alanında eğitim gören uluslararası lisansüstü öğrencilerin çalışmalarını sunabilecekleri, bilgi paylaşımında bulunabilecekleri bir akademik ortamın temin edilmesi amacıyla III. Uluslararası

Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi YTB ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) işbirliğiyle İstanbul Medeniyet Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenmiştir.

Anılan kongreye 103 farklı ülkeden 402 genç akademisyen bildirilerini sunmak üzere başvuru yapmıştır. Sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında farklı ülkelerin birikimlerinin paylaşıldığı kongrede 18 eş zamanlı oturumda 102 bildiri sunulmuştur. Kongrenin Eğitim Diplomasisi başlıklı açılış panelinde alanında uzman kişiler ile uluslararası öğrenciler bir araya gelmiştir.

Gerçekleştirilen bu tür faaliyetlerle uluslararası akademik birikim ülkemize daha fazla katkı sağlayacaktır. Tüm dünyada değerli araştırmacıların üretecekleri ortaklaşa bilgi, sunum ve projeler sadece ülkemize değil başta araştırmacıların geldikleri ülkeler olmak üzere insanlığa yeni çalışma alanları ve işbirliği imkânları sunacaktır.

Kongre sürecinde desteklerini esirgemeyen yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelere, kurum ve kuruluşlarımıza ve tabii ki değerli araştırmacılarımıza içtenlikle teşekkür ederim.

Dear esteemed colleagues,

Turkey is strategically a very important country in its own geographical region and the entire world in terms of its foreign policy perspective, as well as global and regional politics. Turkey has started building stronger and permanent relationships with the communities and countries with which it has a shared history, culture and civilisation. In order to transform these shared traits into strong values and effective outcomes, Turkey has also started several programs and projects at a regional and global scale. In order to make sure that these social, cultural, economic, political and historical relationships are long-lasting, and they have resonance in the society as well, the mobility of students and researchers across countries is becoming more and more important throughout the world is becoming more and more important.

In only 4 years time, Türkiye Scholarships has become one of the significant tools of Turkish foreign policy and public diplomacy. This international student movement has become a brand under the name of Türkiye Scholarships, and our Presidency has been doing a significant amount of work for this program. These programs not only focus on selection processes and scholarships of students; but they also have an agenda of contributing to academic and vocational development of the candidates and to strengthening their personal relationship with Turkey through social and cultural projects. To encompass all of these aims, our projects address a very wide span of regions and societies.

These projects aim to equip the students with academic, social, cultural and vocational skills, to get them in touch with universities, student groups and academics, and to prepare them for a successful career after university education. These projects are also aimed at making Turkey a country of attraction for international students.

In order to come one step closer to all of these aims stated above, 3th International Students Social Sciences Congress was organised in collaboration with YTB (Presidency for Turks Abroad and Related Communities) and ILEM (Scientific Studies Association). The congress was hosted by Istanbul Medeniyet University.

The congress attracted applications of 402 young academics from 103 different countries. In 18 simultaneous sessions, 102 proceedings were presented covering various fields of social sciences. The opening session of the congress, "Education Diplomacy", brought together experts of the field and international students.

These activities will pave the way for an increase in the academic strength of this country. The knowledge and projects produced by researchers from many different parts of the world will benefit both Turkey and the home countries of the participants. As a result, new fields of study and opportunities for collaboration will be created.

I would like to offer my sincerest thanks to the universities from Turkey and abroad, to our institutions and especially our esteemed researchers.

Abdullah EREN
YTB Başkanı / President

Sunuş / Intro

İnsan, bilinmeyenden ve bilmediğinden korkar; kendine benzemeyeni ya da yakından tanımadığını ötekileştirir. Bu sebepten birbirinden farklı olanın buluşması, uzun veya kısa süreli beraber yaşaması, yüz yüze sohbet etmesi, aynı duyguları paylaşması önemlidir. Ülkemizde lisansüstü eğitim almayı tercih eden misafir öğrencilerimizi yakından bizatihi tanımak, onların bizi ve belki daha önce temas etmedikleri diğer uluslararası öğrencileri yakından tanımaları temelde bu vazifeye hizmet etmektedir.

Bununla beraber, uluslararası öğrencilere verilen eğitimin bireyden tüm topluma yansıyan bir başka yüzü de bulunmaktadır. Eğitim politikalarının titizlikle inşası, söz konusu ülkenin verdiği kaliteli eğitim vasıtasıyla etkilediği hayatlar, dolaylı olarak uluslararası arenada ülkenin yumuşak gücünü desteklemektedir. Öğrencilerin akademik donanımları ders ve sınav gibi eğitimin temelinde bulunan unsurlarla oluşmakla birlikte sınırlı bir çevre ile etkileşimde bulunulması yeterli olmamaktadır.

Günümüz dünyasında çok önemli bir yeri olan yükseköğretimin sadece meslekî formasyon kazandırmanın ötesinde evrensel değerlerle beslenen ve bu birikimin zenginleşmesine katkı sunan bireyler yetiştirilmesinde büyük bir rolü bulunmaktadır. Bu yönüyle yükseköğretim, genç kuşaklara çağın gerektirdiği akademik donanımları kazandırma, entelektüel birikimi arttırma ve yeteneklerini keşfedip geliştirme fırsatı sunmaktadır.

Yükseköğretimin büyük bir hızla uluslararasılaştığı günümüzde, Türkiye dünyanın dört bir yanından uluslararası öğrencilere ev sahipliği yapmakta ve uluslararası öğrencilerin çekim merkezi haline gelmektedir. Her yıl kendi hesabına ülkemizde öğrenim görmeye gelen binlerce uluslararası öğrencinin yanı sıra, yaklaşık beş bin uluslararası öğrenci Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı koordinasyonunda yürütülen Türkiye Bursları kapsamında her yıl ülkemize lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim görmeye gelmektedir. Dünyanın dört bir yanından ülkemize eğitim için gelen uluslararası öğrencilerin akademik donanımlarının artırılması, entelektüel birikimlerine katkı yapılması ve kendilerini geliştirme fırsatları sunulması son derece değerlidir.

Bu kapsamda, ülkemizde Sosyal Bilimler alanında öğrenim gören uluslararası lisansüstü öğrencilerinin çalışmalarını sunabilecekleri, bilgi paylaşımında bulunabilecekleri, çeşitli atölyeler ve farklı etkinliklerle ortak çalışmalar üretebilecekleri bir akademik ortamın temin edilmesi önem teşkil etmektedir. İşte bu noktada "Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi", öğrencilerin akademik donanımlarının artırılması, entelektüel birikimlerine katkı sağlanması ve kendilerini geliştirme adına kaliteli bir akademik ortam sunmaktadır. Aynı zamanda; bilgi birikiminin, kültür deneyimlerinin ve iletişim tecrübesinin damıttığı hayatların ülke sınırları ötesinde manevî ailesini büyütme umudu gelecek nesillerin güvenliği adına olumlu bir hayâlin çerçevesini de çizmektedir. Bu bakışla sadece devlet kurumlarının değil, eğitim alanında ve öğrencilere olumlu katkılarla kendini ispat etmiş bir geçmişe sahip sivil toplum kuruluşlarının da desteği önemlidir.

Bu amaçla I. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi 16–17 Mayıs 2015 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. 2. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi ise 29-30 Nisan 2016 tarihleri arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenmiştir. Her iki kongreye 50 farklı ülkeden toplam 852 başvuru alınmıştır. Söz konusu oturumlarda sosyolojiden, diasporaya, edebiyattan siyasete, tarihten sinemaya çok değişik alanlarda farklı ülkelerin birikimleri paylaşılmıştır.

Kongrenin üçüncüsü ise İlmi Etüdler Derneği (İLEM) ve Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu Başkanlığı işbirliğiyle İstanbul Medeniyet Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. 3. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi'ne 103 farklı ülkeden 402 adet başvuru alınmıştır. Bilim kurulunun titiz değerlendirmesi sonucu kabul edilen 102 bildiri sahibi hazırladıkları çalışmaları kongrede sunmuştur. Edebiyat, Filoloji, Eğitim, Felsefe, Hukuk, İktisat, İlahiyat, İletişim, İşletme, Mimarlık, Sanat, Siyaset Bilimi, Sosyal Politikalar, Antropoloji, Sosyoloji, Psikoloji, Tarih, Uluslararası İlişkiler alanlarından kabul edilen bildiriler çerçevesinde 18 farklı oturum düzenlenmiştir.

Gerçekleştirilen kongre ve bu tür faaliyetlerle uluslararası akademik birikim ülkemize daha fazla katkı sağlayacaktır. Tüm dünyada bilim yolunun değerli meraklılarının, araştırmacılarının üretecekleri ortak bilgi, sunum ve projeler sadece ülkemize değil başta araştırmacıların geldikleri ülkeler olmak üzere insanlığa yeni çalışma alanları ve işbirliği imkânları sunacaktır. Elinizde tuttuğunuz bu kitap da, kongrede sunulan bildirilerden, akademik bir yayın olarak derlenerek ilgili araştırmacılara, kurum ve kuruluşlara katkı sunması amacıyla hazırlanmıştır.

Kongrenin gerçekleştirilmesi için başından beri yoğun çaba sarf eden başta YTB Başkanı olmak üzere kurumun tüm çalışanlarına ve İLEM'in kıymetli mensuplarına içtenlikle teşekkür ederiz. Ayrıca, bildirilerin kabul ve değerlendirme sürecinde katkılarını bizden esirgemeyen bilim kurulu üyelerine müteşekkiriz. Kuşkusuz, en büyük teşekkür çalışmalarıyla kongreye ve bu kitaba katkı veren öğrenci arkadaşlarımızadır.

Human beings are afraid of those who they do not know, and they tend to demonize those who are unfamiliar to what they know. For this reason, it is important for different people to come together, live together for either short or long time, interact with one another and share similar emotions. For this reason, getting to know the international students who chose to continue their studies in our country is as important as them knowing one another, all of whom come from different parts of the world.

There is another side to this story that shows the relationship between an individual and a society in terms of education. Both, building a comprehensive educational policy and positively influencing students' lives with a quality education, support the country's soft power at the international level. Along with a good education, it is very important for these students to have a vast network.

Higher education has two purposes: to enable students gain a professional career, and to help the students in becoming individuals who are nourished with universal values. With higher education, young people are able to gain academic eligibility and intellectual accumulation as well as discover their inherent skills.

In today's world higher education is becoming more and more internationalized. Turkey has become an educational attraction in terms of its increasing number of international students every year. Along with thousands of international students who choose to continue their higher studies in Turkey, approximately five thousand students come to Turkey to continue their bachelor's and higher studies within the framework of Türkiye Scholarship scheme which is implemented by YTB (Presidency of Turks Abroad and Related Communities). This is a valuable opportunity for both Turkey, and the international students coming in.

In this context, it is important to prepare an atmosphere through workshops and different events in which students who continue their social sciences education in Turkey may present, discuss and share their knowledge with their peers. "International Students Social Sciences Congress" aims to prepare such an atmosphere. Furthermore, the knowledge, cultural experiences and communication skills gained by international students can be transformed into a positive framework of life for the security of the future generations. For this reason, along with the government, it is vital for civil society organisations focusing on education to support this effort.

Under this aim, 1st International Students Social Sciences Congress took place on 16-17 May 2015 in Hacettepe University. The 2nd International Students Social Sciences Congress was organised on 29-30 September 2016 and was hosted by Necmettin Erbakan University. Both congresses received a total of 852 applications from 50 different countries. In the sessions, many topics such as sociology, diaspora communities, literature, politics, history and cinema were discussed from unique perspectives.

The third Congress took place in Medeniyet University in collaboration with Scientific Studies Association (ILEM) and Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB). This

congress attracted 402 applications from 103 different countries. 102 of these applications were accepted and the works were presented in the successive sessions. The accepted presentations were from a quite vast range of fields including Literature, Philology, Education, Philosophy, Law, Economics, Communication, Theology, Architecture, Art, Political Science, Social Policy, Anthropology, Sociology, Psychology, History and International Relations.

These projects will increase the academic accumulation and success of our country. Common knowledge produced and shared by academicians will both benefit our country and the home countries of our international students. The book in hand comprises the proceedings presented in the congress, and is intended mainly for researchers and institutions.

We would like to thank the President and YTB staff, along with the esteemed members of ILEM whose efforts made this event a success. We also want to thank the members of scientific review and referee team of the congress. Lastly, our sincerest gratitude goes to our students who contributed to this book with their proceedings and articles.

Dr. Taha EĞRİ

Düzenleme Kurulu Adına / On Behalf of the Organizing Committee

İçindekiler

Edebiyat

Elnura Suiunbek Kyzy
Eski Din ve İnançların Çağdaş Kırgız Halkındaki Günümüzdeki İzleri 17

Marlen Adilov
Kazak Türkçesi Deyimlerinde Yer Alan Arkaik Sözlerin
Türkiye Türkçesi Yardımıyla Açıklanması Üzerine..... 31

Midjit Osmani
Arnavut Alamiyado Edebiyatında Tasavvufî Muhteva..... 43

Omar Aljuboori
Batı Türkçesi Dönemine Ait Kur'an Tercümelerinde Yapım Ekleri 65

Özlem Kurt
Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatında Şair İlhami Emin'in Şiirlerinde Din Teması 83

Eğitim

Aida Meirkulova
Çok Kültürlü Eğitim Bağlamında Etnopedagoji Olasılığı Üzerine Yansıma 95

Ibrahim Haji Shaibou
Internationalization of Higher Education: Promotion, Implementation and
Improvement Strategies in Turkey 107

Könül Abaslı
Acil Durumlarda Eğitim Programı Kapsamında Türkiye'deki Mülteci Çocuklar İçin
Şartlı Eğitim Yardımı Projesinin Değerlendirilmesi..... 117

Hukuk

Abdumalik Tuychibaev
Shaykh al-Islam's Office in Samarkand (XI-XII. Centuries) 141

Dana Kaskabayeva
Kazakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü Çerçevesinde Taraf Olduğu
Uluslararası Terörizm ile İlgili Antlaşmalar 149

Jacques Kabano
Legal Analysis on Protection of Children under International Armed Conflict:
Burundi Case 165

S. M. Mamun Bin Alam
A Comparative Study on the Trademark Related Legislation of Bangladesh & Turkey 177

İktisat

Hasraddin Guliyev
Enflasyondaki Hareketliliğin ARIMA ve ARFIMA Modelleriyle Belirlenmesi ve
Tahmin Edilmesi: Azerbaycan Örneği 197

Liridon Bllaca
Kosova Sağlık Sistemi SWOT Analizi 207

Mohammad Tayeb Khan
Efficiency of Islamic Banking in Turkey 223

Puruweti Siyakiya
Does Institutional Quality Matter for Bilateral Export Performance?
The Case of Turkey 243

Rashed Jahangir
Volatility of Turkish Lira: Impact and Correlation Analysis of Macroeconomic Variables,
Especially Announcements on Interest Rate of The Central Bank (TCMB) of Turkey 267

Wuripe Alhassan
Female Poverty Eradication: The Miracle to Overall Poverty Eradication in Turkey 283

İşletme

Maryam Al-Jamal, Emad Abu-Shanab
Exploring Approaches to Strategic Information System Planning in Small and
Medium Sized Enterprises: The Case Study Of ABC Company 305

Bahara Muradi
The Impact of Conflict/War on the Market and Business Strategies of Turkey 317

Berto Usman
A Glancing Meteor of FinTech "Start-up" Business Model
(Perspective Views of Italian, Turkish and Indonesian Users) 331

Yussif Mohammed Alhassan
The Concept of Postmodernism and Consumption: An Analysis of Existing Literature 361

İlahiyat

Mirlind Behluli
Islamic Pluralism and Religious Diversity in the Work of Naim Frashëri..... 377

Mohamed Shafeeque Chenganakkattil
Animals Considered Holy in Hinduism..... 389

Saeyd Rashed Hasan Chowdury
Empowerment of Women in Muslim Countries; a Case Study on the Republic of Turkey..... 397

Inam-ul-Haq, Muhammad Yaseen Naseem
Is there Jerusalem (Qudus) in the Holy Quran? 417

İletişim

Lorraine Kadye
The Effect of Cosmetic Advertisement on Zımbabwean Women's Consumer Behaviour..... 427

Nargiza Mamakulova
Uluslararası Çatışma Noktası Olarak Türk Devletleri: Türk Dünyasında
İletişimin Gelişmesinde Alternatif Medya Stratejileri 445

Rufana Gurbanova
Rusya'nın Nezavisimaya Gazeta Gazetesinde Türkiye'deki Darbe Girişimi ile İlgili
Yapılan Haberler..... 455

Violeta Stratan İlbasmış
Information Warfare between American and Russian Media: Ukrainian Crisis Case..... 479

Psikoloji

Evi Marlina Sahli, Rahmi Mulyasari
Sekolah Alam Indonesia; Developing Children's Social Skill through Natural School 501

Thseen Nazir
Adaptation Challenges of International Students, Who Come To Study in
Turkey under Turkey Bursları Scholarship 513

Sanat

Isaac Arturo Ortega Alvarado, Diego Alejandro Barreto Daza
Social Approaches in Design..... 529

Navid Khaleghimoghaddam
İran ve Türkiye Mimarisi Dönüşümünde Ulusalcı Hareketlerin Etkisi..... 551

Edebiyat

Eski Din ve İnançların Çağdaş Kırgız Halkındaki Günümüzdeki İzleri

Elnura Suiunbek Kyzy*

Öz: Kırgızlar tarihte bilinen en eski Türk halklarının birisidir. Büyük savaşlar ve göçler başlarından geçirmiştir. Günümüz Kırgızistan'ı, Orta Asya'daki İslam ülkelerindendir. Fakat tarihler boyunca hayatının çoğunu at üstünde geçiren Kırgızlar büyük devletlerle, onların kültürleriyle, dinî inançlarıyla komşuluk yapmış ve bazı asırlarda iç içe yaşamışlardır. Bu faktörlerin hepsi Kırgızların dinî inançlarına büyük etkide bulunmuştur. İslam dinine kadar Kırgızlar arasında en bilinen Gök Tanrı, Şamanizm gibi ve başka dinî inançlar yaşatılmıştır. Günümüzde Kırgızların Müslüman olmalarıyla birlikte bu topraklarda eski inançların da izleri görülmektedir. Bu çalışmada, eski inançların günümüz Kırgız yaşamındaki izleri ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Bazı izler, günlük hayatta görülmekte bazıları özel törenlerde, özel günlerde bazıları ise buradaki İslam diniyle karışarak, onun bir parçası gibi iç içe girerek yaşatıldığı ilgi çekici durumdur. Bu izlerin en yaygın olanlarının ve bilinenlerinin üzerinde durarak edebî eserlerden, günlük yaşamda görülen törenlerden örnekler vererek araştırılmaya alındı. Bazılarının daha iyi anlaşılması amacıyla fotoğrafları da eklemeyi doğru bulduk.

Anahtar Kelimeler: Eski inançlar, Kırgız, Şamanizm, Gök Tanrı, İzlemler.

* Yüksek Lisans; Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Giriş

Bilim dünyasında bazı araştırma konuları, zamanın geçmesiyle baştan bakılmaya ve yeniden araştırılmaya ihtiyaçlı konulardır. Bunun sebebi, bu konuların, inceleme malzemeleri zamanla değişmeye uğrayan, farklı anlamlar üstlenebilen, biçim değişimine uğrayan malzemeler olmasıdır. Bunun gibi Kırgızların eski dinî inançlarıyla ilgili araştırmalar Sovyetler Birliği döneminden bir an önce başlatılmış ve Sovyetler Birliği döneminde çok fazla yapıldıysa da bu dönemlerde yapılan çalışmalardaki örneklerin bazılarının günümüzde değişmeye uğrayarak ortaya çıktığı dolaysıyla bu konunun günümüzde de yeniden farklı boyutlarıyla ele alınması gereken konular olduğu söylenilebilir. Kırgızların günümüzde görülen eski dinî inançlarının izlerini konu alan bu çalışmada, günümüzde kullanılan, İslam dini dışında kalan ve dinî inanç özelliği taşıyan izlenimler incelenmeye alındı. Bunların günümüzdeki özellikleriyle önceden yapılan çalışmalardaki biçimleri arasında kıyaslama yapılarak değişimler belirlenmeye çalışıldı. Bunun dışında bu izlenimlerin eskide yaşatılmış dinî inançlarla ortak taraflarını belirleyerek hangi dinî inançların uzantıları olabileceği soruları üzerinde da durulmaya çalışıldı.

Bugün dünya üzerindeki Türklerin %90'ı Müslümandır. Fakat Türklerin hepsi aynı tarihte Müslümanlığı kabul etmiş değillerdir (İnan, 2013, s. 206). Orta Asya topraklarına gelince de İslam dininin yayılması birden olmamıştır. Kırgızların ise İslam dinini kabul etmeleri konusunda şöyle farklı görüşler bulunmaktadır (Cusubaliyev, 2016, s. 61-3):

1. X. yüzyıldan sonra: Soltonoyev, Erşahin, Erdem, Eraliyev, Düyşenbiyev gibi araştırmacıların görüşlerine göre Karahanlı Devleti'nin topraklarında yaşayan bazı Kırgız boyları X. yüzyıldan itibaren İslam dinini kabul etmeye başlamışlardı.

2. XII. yüzyıldan başlayarak: Geoffrey Wheeler, Ö. Karayev gibi bazı araştırmacılar da Karahanlı Devleti'nde bulunan Kırgızların XII. yüzyıldan başlayarak İslam'a geçtikleri görüşünü ileri sürmekteler.

3. XIV. yüzyıldan başlayarak: Çağatay ulusunun topraklarında gerçekleşen savaşlar sırasında, Esen Boğa zamanında, 1309-1318 yıllar arasında Kırgızların yaşadığı toprakların çoğunun Moğol idaresi altında olduğu malumdur. Bu devirde Kırgızların bazı boyları, İslam dinini kabul ettikleri görüşünü ileri süren Çoroyev, Anvar Bayturov'un fikrine katılmaktadır.

4. XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başı: Bu görüşte olanların başında bulunan S. Zakirov ve K. İ. Petrov'un fikrinde Kırgızlar XVI. yüzyılın sonundan itibaren göçler sayesinde Tanrı dağlarına yerleşerek İslam'ı kabul etmişlerdi. Bu devirdeki

Kırgızların başında bulunan yöneticilere hükümlerinin daha da devam etmesi için yeni ideoloji gerekiyordu ve bunu onlar, İslam sayesinde gerçekleştirmişlerdi.

5. XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başı: Başta Kırgız tarihçisi S. Mambetaliyev olmak üzere bazı araştırmacılara göre, Kırgızlar, Nakşibendilik ve Kadiri tarikatlarının temsilcilerinin XVI. yüzyılın sonundan başlayan dine öğüt işleri sonucunda dini kabul etmişlerdi.

6. XVII. yüzyılın ikinci yarısı XVIII. yüzyılın başı: Bu görüş B. Camgırçinov, S. M. Abramzon ve S. B. Dorojenov tarafından ortaya konulmuştur. Hokand Hanlığı Kırgızları kendi idaresi altına aldıktan sonra ve yerli Kırgız yönetmenleriyle hemfikir olduktan sonra bu süreç daha da hızlanmıştır. S. M Abramzon İslam'ın Kırgızlar arasında çok geç zamanlarda ancak XVII-XVIII. yüzyıllarda yayıldığını dile getirmiştir. Böyle geç yayılmanın nedeni olarak yeni dinin Kırgızlar tarafından iyi anlaşılmamasın ve Kırgızların Müslüman din hizmet adamların sevmediklerin göstermektedir.

7. XVIII. yüzyılın ilk çeyreği: Bennigsen ve Lemerier-Quelquejay, Kırgızların XVII. yüzyılda Cungarlar tarafından Sibirya topraklarından çıkarıldıktan sonra o zamanlar dine çok önem veren Özbekler ve Tacikler sayesinde Müslüman olduklarını söylemekteler.

Bu görüşlerdeki belirlenen tarihler birbirinden uzak zamanları göstermesi dolaysıyla bu konuda kesin bir söz söylemek yanlışlığa götürebilir. Bu konu günümüzde de ilgili alan araştırmacılarının üzerinde durduğu bir konudur. Böyle farklılıkların nedeni de Kırgızların şimdiki topraklarda hangi tarihlerden itibaren bulundukları ve göçler konusunda farklı fikirlerin ortada bulunması da sebep olabilir. Fakat bu tarihlere dayanarak Kırgızların X-XVIII. yüzyıllar aralarında İslam dini hakkında bilgi sahipleri oldukları söylenilebilir.

Dünyadaki tüm halkların din konusundaki tarihine bakılınca hiçbir dinî inancı olamayan halk yoktur. İnançsız insan olabilir fakat inançsız bir millet olamamıştır. Her milletin, dünyada çok yaygın olmazsa da dinî özellikler taşıyan inançları olmuştur. Bunun gibi Kırgızlarda da İslam öncesi yaşatılan dinî inançlar mevcuttur. Bu da günümüzde görülen ve İslam dışı kalan dinî inanç özellikler taşıyan örneklerden anlaşılmaktadır. Genel Türk halklarına bakılınca eskiden kullanılmış dinlerin içinden en bilinenleri de Gök Tanrıcılık ve Şamanizm'dir. Adı geçenlerin dışında Kırgızlarda Budizm, Maniheizm ve Hristiyanlık gibi dünyadaki büyük dinlerin de belli bir zamanlarda yaşatıldığına dair bilgiler bulunmaktadır (Cusubaliyev, 2016, s. 49-52). Fakat izlemlerimiz sonucu olarak söz edeceğimiz "eskinin izleri" bir üstteki dinlerin özelliklerin taşımaması nedeniyle onlara değinmemeyi doğru bulduk.

1. Kırgızlar eski zamanlardan beri hayvancılıkla uğraşmışlardır. Günümüzde de büyük şehirler dışında yaşayan her aile ev hayvanları bulundurmaktadır. Kırgızlar elindeki hayvanların yazın sıcaktan korunması, iyi beslenmesi için günümüzde de ailece yaylalara taşınırlar. Yani eskiden beri gelen hayvanlara olan özel davranış hâlâ devam ettirilmektedir. Koyun, keçi gibi küçük hayvanları güderler. Hemen hemen her ailenin en azından bir kaç tane koyunu vardır. Bu hayvanları genelde kurban kesmek için, et için, küçük düğün olacaksa, değerli misafirler gelince kesmek için veya pazarda satarak para kazanmak için bulundururlar. Bunun dışında yeni doğmuş çocuğun annesinin sütü çekilmişse veya bir sıkıntı varsa çocuğa koyun veya daha çok keçi sütü verirler. İnekler de çok güdülen hayvanlardır. Bunları daha çok ailenin yiyecek ve içecek konusunda sütü ve ondan yapılan yemek ve içecekler için güderler. At da Kırgızlarda eskide ne kadar önemliyle günümüzde de bu önemini yitirmemiştir. Genelde köylerde her ailenin binek bir atı vardır. Onlar köy içinde ve yakın mesafelere ulaşım aracı olarak kullanılır. Yazın yaylalarda diğer hayvanları gütmek için olmazsa olmaz hayvanlardır. Bunun dışında yazın yaylalarda at sütü ve ondan yapılan içecek "kımız" günümüzde de ayrı yere sahiptir. Bunların dışında tabii ki eşek, it, tavuk vb. ev hayvanları da vardır. Bütün bunlara insanların beslenmesinde önemli yer buldukları için değer verildiği doğaldır. Fakat bu ev hayvanları dışında bazı yabani hayvanlara da önemli yer verildiği görülmektedir. Ama yabani hayvanlara verilen önemin nedeni, insanların inanç konusuyla ilgilidir. Mesela; kurt. Bu hayvan genel olarak Türk ve Moğollarda ayrı bir yere sahiptir. Kırgızlarda normalde kurdun adı "börü"dür fakat "karışkır" olarak adlandırılır. Rus araştırmacısı Potapov (1958, s. 137-8); "Kırgızlar, kurdun tırnaklarının ve safra kesesinin kurdeşen hastalığına iyi geldiğine inanırlar" demektedir. Bayaliyeva (1972, s. 23) ise "kurdun derisi ve bazı vücut parçaları bazı sihirli tedavilerde kullanılır. Mesela; börü catış (kurdeşen) hastalığında hastaya börü içik (kurdun derisini) sararlar, boynuna kıkırdak takarlar. Kurdeşen izlerini ise toynaklarıyla sürerler" demektedir. Bu hastalıkta günümüzde böyle tedavi yapıldığı görülmez fakat kurdun kıkırdağını hâlâ böyle hastalara takarlar. Kurdun safrası da mide hastalığı tedavilerinde kullanıldığı da görülmektedir. Kıkırdağı bunun dışında çocukların beşiğine takarlar. Onun çocuğu kötülüklerden, nazar değmesinden koruyacağına inanılır. Bununla birlikte çocuk korktuysa onun elbisesine veya boynuna takarlar. Tırnak, diş ve kıkırdak üzerinde taşıyanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine, koruyucu özelliği olduğuna inanılır. Bunun dışında kurdun kirişi de ilginç bir şekilde kullanılmaktadır. Eğer birisi, hırsızlığa yakalanırsa eşyasını kimin çaldığını öğrenmek için ve hırsızı yakalamak için belli dualar okuyarak kurdun kirişini ateşe atarlar. Böyle yapılınca hırsızın kasları, kirişi kasıldığına inanılırdı. Kurt

ile ilgili bütün bunların içinden onun tırnak, kıkırdak, diş ve kiriş gibi parçalarının kullanılma şekli ilgi çekicidir.

Kurdun tırnakları

Kurt yavrusunun dişi

Büyük kurt dişi

Kurdun aşığı

Kartal ve şahin gibi kuşlar günümüzde de Kırgızların avcılıkta kullandıkları kuşlardır. Fakat şimdi avcılık meslek olarak çok kullanılmadığı için bu kuşları da sadece avcılığı hobi olarak görenler veya bu kuşlara önem verenler bulundurmaktalar. Ama avcılık dışında sayılan kuşlar ve baykuşun tırnakları, kötü güçlerin etkisinden koruyucu olduğuna inanılmaktadır ve bu amaçla takılır.

Baykuşun tırnağı

Kartalın tırnağı

Yılana da ayrı yer verilmektedir. İslam dininde yılan, insanoğluna kötülük dileyen bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Kırgızlar günümüzde Müslüman olmalarına rağmen yılana önem gösterirler. Eğer yılan eve girdiyse veya eve yakın yerlerde görürlerse onun yoluna "ak dökerler" yani un, süt veya bunun gibi şeyler dökerler. Halk arasında da yılanla ilgili birçok hikâye anlatılmaktadır.

Bazı hayvanların insanların inanç konusunda özel yerde bulundukları dolaysıyla üstte sayılanları totemcilik izleri olarak görmek mümkündür. Teroteizm, Zoolatry ve Fetişizm de bizim örneklerle yakınlık göstermektedir. Fakat burada getirdiğimiz örneklerin belirleyici özelliği ve farkı olarak Kırgızlarda hayvanlara tapınmak gibi bir izlenimin olmadığını gösterebiliriz. Kırgızların bazı boy adları, hayvan adlarından oluştuğu ve boyun babasının veya annesinin boyun adını taşıyan hayvan olduğuna dair eskiden gelen efsaneler, Totemciliğin Kırgızlardaki açık örneklerindendir. Buna dayanarak getirilen izlenimler, Totemciliğin eskimiş ve tam bir bütünlüğünü kaybederek parçalar hâlinde yaşayan şekli yani Totemciliğin kendisinin izleri olarak anlamak daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

2. Tarihî kaynaklarda Kırgızlar vefat eden adamı ateşe vererek kemiklerini yere verdikleri, ateşi ölen insanı temizleyeceğine inanıldığına dair bilgiler bulunmaktadır (Cusubaliyev, 2016, s. 53). Günümüzde ise adam İslam kurallarına göre yere verilir. Fakat ateşin temizleyici güce sahip olmasına hâlâ inanıldığı şu durumlardan ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, ardıç ağacının dallarını tabakta yakarlar ve bu ateşin dumanıyla evin içinde her odada gezinirler. Bu sırada evinden kötülüklerin, hastalıkların uzak olmasını, iyilikler gelmesini, evin kötü niyetlerden temizlenmesini dile getirirler.

Anneler çocuklar hastalanınca da ardıç dalını yakarak ateşten ellerini geçirirler ve çocuğun yüzüne, vücuduna sürterler. Böyle yapınca çocuk daha rahatlayacağına inanılır.

Çocuk doğduktan sonra beşiğe yatırma geleneğinde de ilk tabağa koyulan ardıç ateş beşiğin üzerinden ve içinden geçirilir. Burada da çocuğu yatırmadan önce beşiği ateşle temizlemek söz konusudur.

Ateşle ilgili bu sayılanlar "alastoo" olarak adlandırılmaktadır. Bu kelimenin birinci anlamı: Ardıç yakarak, onun kokusunu çıkararak çeşitli hastalıkları, kötülükleri evden kovmak, evi temizlemek, ikinci anlamı: Uzaklaştırmak, yok etmektir (Kırgız Dili'nin Sözlüğü, 2010, s. 76) anlamlarına gelmektedir. Bayaliyeva (1972, s. 42), ateşle ilgili Kırgızlarda görülen gelenekler hakkında şöyle demektedir: "Kırgızların ateşe özel davranışı eskiden gelen ateşin temizleyici, kötülüklerden uzaklaştırıcı olduğuna inanmaya bağlıdır. Ateş kavramı Kırgız anlayışında ev, aile, ocak kavramıyla bağlı olmuştur. Ateşle ilgili inançlar, gelenekler çoktur. Ateşe tükürmek, su dökmek veya ateşin izi kalan yerlere basmak yasaktır. Dölleme zamanında evden komşulara ateş verilmezdi. Kadın doğarken de evden ateş çıkarmazlardı.

Ardıç dumanıyla "alastoo" geleneğin yapmakta olan Kırgız kadını

Ateşin yanında suya da özel bir davranış vardır. Mesela; aileden birisi uzak yolculuktan eve döndüğünde annesi veya ailedeki kadınlardan birisi, evden kâseyle su getirir ve gelenin başının üzerinde üç defa döndürür, suya tükürtür ve ayak basmayan yere döker. Sadece bundan sonra gelen aile bireyi evine girer. Veya aileden birisi ağır hastalıktan sonra iyileşip eve dönünce de aynı gelenek yapılır. Burada suya kötü enerjiyi çekici gibi bakıldığı anlaşılmaktadır. Bu izlenim Şamancılıkta da kullanılmış. Şaman hasta insanı iyileştirmek için düzenlediği seans sonunda bir kâseye su alır ve onu hastanın başından üç defa döndürdükten sonra hastayı ona tükürtür ve kapıdan değil de pencereden veya boz üy[1] ise tündüğünden[2] döker (Bayaliyeva, 1972, s. 144). Fakat bu izlenim Şamancılıkta olsun veya onun dışında olsun aynı amaçta yani suyun kötü enerjiyi çektiğine inanmak söz konusudur.

Birkaç Türk milletinin bayrağında yer almakla genel Türk halklarına bakılınca ay özel bir yere sahiptir. Fakat bunun dışında Kırgızlarda günümüzde ay ile ilgili şöyle bir durum ilgi çekicidir. Hilal ay görülünce ona bakarak "aydan aman, cıldan esen çıgalı" (ayı aman geçirelim, yılı esen geçirelim), "tokçuluk, molçuluk bolsun" (tokluk, bereket olsun) diye avuçlarını açarak dua ederler ve hilale eğilirler. Bu daha çok yaşlıların mutlaka yaptıkları ve çocuklarına, torunlarına da yaptırdıkları bir izlenimdir. Genç nesil içinde ise pek görülmez.

İlkbaharda sıcaklık ve kuruluk olunca köy halkı toplanarak tarlaya, su başına gidip kurban keserler. Kadınlar önceden yemekler hazırlarlar, tarlada sofra kurulur, kurban kesilen hayvanın etini pişirirler. Yağmur bol olsun, ektikleri iyi çıksın gibi dualar ederler. Bu izlenimi Bagdanova (1947, s. 23) tarım işleriyle ilgili geleneklerin sırasına katmaktadır. Ama burada ilgi çekici nokta, insanların tarlaya, su başına gidilmesi ve orada kurban kesilmesidir. Bir başka söyleyişle doğanın kutsal sayılması ve ona kurban kesilmesidir.

Kırgızlarda "mazar" adı verilen yerler vardır. Buralar başka yerlerden insanlar tarafından kutsal algılanmasıyla bilinir. Daha çok ağaçlı çeşmeler, bazı dağlar, mağaralar böyle yerlerdendir. Çok eskilerden beri gelen kutsal sayılmalarına dair efsaneleri vardır. Başka bir özelliği bu yerlerin sahibi olmasına inanılmadır. Birçok araştırmacılar, Kırgızlar kutsal sayan mazarların sahibi olarak deve yavrusu beyaz köçeği, beyaz kurbağayı sayarlar (Bayaliyeva, 1972, s. 40-3). Bazen o yerin efsanelerine göre de o yerin sahibi olarak eskide orada vefat eden veya orada mezarı bulunan birisinin ruhun sayarlar. Buraya daha çok çocuklu olamayan aileler, çok

1 Bazı göçmen halklarda kullanılan keçeyle örtülen kerege, uuk, tündük gibi parçalardan oluşan ev.

2 Boz üyün üst kısmında bulunan uukları birleştiren yuvarlak parçası.

sıkıntılı durumlarda kalanlar, hastalananlar gelirler ve dua ederler. Böyle yerlerin bazıları yolun hemen yanlarında bulunduklarından yoldan geçen her isteyen arabasını durdurur ve gidip dua ederler. Orada bulunan ağaçlara beyaz veya temiz ip ve kumaş parçası bağlarlar. Bu yerlerin bazılarında ayırt edici özellik ağaçlara bağlanan bu iplerdir. Kutsal sayılan böyle yerler Kırgızistan'ın hemen hemen her yerinde vardır. Mesela; bunun gibi yerlerin bir tanesi de Düngürömö Dağı. Isık-Köl bölgesinin Toŋ ilçesine yakın yerde bulunmaktadır. Düngürömö Dağı ortasından nehirle ayrılan iki dağdır. Perşembeden Cumaya geçtiği günlerde buradan gürültüler, sesler duyulurmuş. Adını da bundan almış. Düngürömö Kırgız Türkçesinde "gürültü" anlamına gelmektedir (Cumakunova, 2005, s. 322). Buraya dua etmek için çocuğu olmayan kadınlar gelirler. Kimin duası kabul olursa dua eden insan, o yerin sahibini göreceğine veya sesini duyacağına inanılır. Bu kutsal yerin sahibinin beyaz köçek olduğu söylenmektedir (Bayaliyeva, 1972, s. 40). Bunun gibi yerler Kırgızistan'da çoktur.

Mazar

Eski Türklerin dünya anlayışında gök tanrısı Teŋir'e ayrı yer verilmişti. İnsanların toplanarak kurban kesip gökyüzüne tapınma geleneği, Eski Türklerden önce, Hunlar, Usunlar vb. gibi Orta Asya ve Doğu Asya'nın sınırlarının hemen hemen her yerinde görülen bir gelenektir. Yani Gök Tanrı inancı, Türk boylarının oluştuğu topraklarda ortaya çıkan bir izlenimdir (Abramzon, 1999, s. 208). Gök Tanrıcılık Eski Türklerde dinî inanç konusunda önemli yere sahip olmasına rağmen günümüzde artık gücünü tamamen yitirmiş bir hâldedir. Kırgızlarda bu inanç izleri günümüzde şu durumlarda ortaya çıkmaktadır. İslam dininin girmesiyle Allah yerine Kırgızlarda Kuday kelimesi yayılmıştır. Fakat bunun yanında aynı kavram

için bazen Teŋir kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. Bir başka söyleyişle Kırgızlarda Kuday ile Teŋir aynı kavramı karşılayan eş anlamlı kelimelerdir. Fakat bu sayılanların ikincisinin eskiden kalan kelime olduğu açıktır. Halk içinde "Teŋirim koldosun" "Kudayım koldosun" (Allah yardımcı olsun) kalıplaşmış söyleyişler bile birbirinin yerine kullanılabilmektedir.

Teŋir kelimesi yer adlarının da bir parçası olarak kullanılmaktadır. Mesela; Teŋir-Too, Han-Teŋri. Bu adların da eskiden kaldığı ve Gök Tanrı inancı ile ilgili adlar olabilir. Gök Tanrı inancı "Manas" destanında da çok açık bir örneklerle ortaya çıkmaktadır. Örneğin:

Teŋirdin salgan buyrugun	Tenir'in veren emrin
Başka kelse körölük...	Başa gelse görelim...

(Karalayaev, 2010, s. 702).

Terisin barktap kunduzday	Derisi değerli kunduz gibi
Arıtıp bolup kelinder	Temizleyip gelinler
Kökö Teŋir berdi – dep,	Gök Tanrı verdi diye
Alıp üygö kirgeni...	Alıp eve getirdi...

(Orozbakov, 2010, s. 1213).

Ordodogu kırk batır	Ordudaki kırk yiğit
Biri kalbay taptakır	Hiç birisi kalmadan
Koştu közdöy cabıldı	Koşa[3] doğru gittiler
Ikçamdıgın karagın	Süratine bakınız
Koşton kiydi caragın	Koştan aldı kuralın
Kiygen tonu kök temir	Giyen giysi gök demir
Sıyınganı bir Teŋir...	Tapınanı bir Teŋir...

(Orozbakov, 2010, s. 1517).

Kök colborstoy çamınıp	Gök kaplan gibi atılıp
Kök Teŋir dep calınıp...	Gök Tanrı diye yalvarıp...

(Orozbakov, 2010, s. 1564).

Akıldan kayta tartkandı,	Akıldan geri döneni
Ubadadan kaytkandı	Sözün tutamayanı
Töşü tüktüü cer ursun,	Bağrı kıllı yer vursun
Töbösü açık kök ursun!...	Tepesi açık gök vursun!...

(Karalayev, 2010, s. 398).

3 Brinci anlamı: Boz üyün küçüğü, basit şekilde yapılan boz üy. İkinci anlamı: Savaşa giderken askerlerin yolda kullandıkları boz üy.

"Töşü tüktüü cer ursun, Töbösü açık kök ursun" (Göğsü tüktü yer ursun, Tepesi açık gök ursun!), "Teŋirim ursun", "Teŋirim koldosun" (Tenrim yardımcı olsun) gibi kalıplaşmış satırlar destanın hemen hemen her varyantında geçmektedir. Burada örnek getirilen satırlarda "Teŋir" kavramı ilk anlamında yani eskideki inanç biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında destanda üstte dediğimiz Kuday kelimesine eş anlamlı olarak onun yerine de kullanıldığı durumlar da var:

Kuday - dedik, calındık, Altın, kümüş, temirge, Arzımdı azır aytayın Çın caratkan teŋirge...	Kuday – dedik, yalvardık, Altın, gümüş, demire, Arzımı şimdi söyleyeyim Gerçek yaratan Tanrıya...

(Orozbakov, 2010, s. 681).

Kapır menen Musulman Din caratkan sen kimsin? Döö, peri, şaytandı, Cin caratkan sen kimsin?...	Kafir ile Müslüman Din yaratan sen kimsin? Dev, peri, şeytanı, Cin yaratan sen kimsin?...

(Orozbakov, 2010, s. 681).

Aksakalı Atemir Arbagımdı kötör – dep, Calınganı bir teŋir Calpı turgan Musulman Tacik, kalça kança can...	Aksakallı Atemir Canımı (benim) kaldır - diye Yalvaranı tek Teŋir Buradaki Müslüman Tacik, Kalça birçok can

(Orozbakov, 2010, s. 1148).

Böylece Gök Tanrı inancının izleri günümüzde bu örneklerle az da olsa görülmektedir.

İnsanoğlu eskiden beri doğa ile iç içe yaşamış ve tabiatta görülen bazı izlenimleri kutsal saymıştır. Kırgızlarda görülen bu sayılanları da tabiat ile ilgili inançlar olarak bir çatı altına toplamak mümkündür. Bu konuda yapılan araştırmalarda sayılan örnekler "Cer Su tayuu" olarak adlandırılmaktadır (Bayaliyeva, 1972, s. 39). Başka söyleyişle günümüzde görülen tabiatla ilgili bu inançlar eskide yaşatılmış Yer Su inancının izleridir.

3. Öbür dünyaya göç eden babaların ruhunun yaşayışına inanma, Kırgızlarda İslam öncesinden günümüze kadar canlı bir şekilde yaşatıla gelen inançlardan birisidir. Günümüzde bu inanç şu şekillerde ortaya çıkmaktadır:

Kırgızlarda ölen insanın ruhuna "arbak" derler ve ona karşı büyük bir saygı duyulur. "Ata-babanın arbagı koldosun" (ata babaların ruhları yardımcı olsun), "ata babalardın arbagı ursun" (ata babaların (ruhunun) gazabına uğrasın), "arbagı ıraazı bolsun" (ruhu memnun olsun) gibi söyleyişler halk içinde duyulur.

İnsanın ölüm gününden başlayarak üç gün (üçülük), yedi gün (cetilik), kırk gün (kırkılık) ve bir yıl töreni (aş) özel bir şekilde yapılır. Bu günlerde ölenin adına Kur'an'dan parça okunur ve mutlaka gelenlerin sevabı için sofra hazırlanır. Burada yemek konusu dikkat çekicidir. Çünkü sadece matem sırasında ve yukarıda sayılan günlerde değil başka her hangi bir gün çoğunlukla Cuma günleri, sofra etrafında vefat eden aile bireyi için Kur'an'dan parça okunur. Bu konuda Bayaliyeva (1972, s. 91): "Yemekler hazırlayıp ölen insanı anma sadece ölene karşı saygı ve onu anmak değil bir anlamda onu yemekle karşılamak, yedirip içirmek gibi de anlam taşır. Bu da onun ruhundan zarar gelmezsin, unutulduğu sanılmasın gibi anlama gelerek yaşayanların ölenin ruhu karşısında bir korku içinde bulundukları anlamına da gelebilir" demektedir.

Bunun yanında ölen babaların ruhuna bağışlayıp mum (şam) yakmak günümüzde da bazı bölgelerde az da olsa görülür. Bu da aslında onların ruhunu anma gibi anlam yüklenilen izlenimdir. Mumları bir bitki sapına pamuk veya yün sararak onu yağa batırarak hazırlarlar. Bunun yanına boorsok[4] veya tokoç[5] yaparlar.

Bayaliyeva (2010, s. 93), Kırgızlardaki ölen insanın yere verilme geleneğinin birçok araştırmacının bu konuda topladıkları malzemelere dayanarak inceleyip şöyle bir sonuç çıkarmaktadır. "Matem töreninden başlayıp ve daha sonra onu anmak için yapılan törenlerin içeriğinde görülenler köküyle çok eskilere, ölenlerin ruhlarının yaşayışına inanmayı esas alan Animizm anlayışa doğru gitmektedir."

4. Kırgızların eski inançları arasında Şamanizm da önemli yere sahiptir. Kırgızlarda Şamanlara "Bakşı" adı verilmektedir (Bayaliyeva, 1972, s. 118). Poyarkov (1894, s. 95) bu konudaki araştırmasında Kırgız Şamanlarını şu şekilde tasvir etmektedir: "Bakşı öğretilmiş cinleri var birileridir. Cinlerin üzerinde tam bir kontrolü var, onlara sahip çıkan bir başka söyleyişle böyle bilgileri ve bu yeteneği başaran birisi gerçek Bakşıdır. Gerçek Bakşı kendi cinlerini istediği ve gerek olduğu zaman çağırabilir." Abramzon (1999, s. 222) da Kırgız Bakşıları hakkında şöyle izlemlerde bulunmaktadır: "Klasik Şamancılıktaki gibi Kırgız Bakşılarını da bir cin destekle-

4 Mayalı hamurdan yapılan, yağda kızartılmış küçük ekmek çeşidi.

5 Boorsok gibi sadece şekil olarak farklıdır.

mektedir. Bu cin anlayışı, Bakşı olacak insanın o daha küçükken herhangi bir sinir hastalıklarına yakalandığı zaman cin tarafından seçildiği inancına bağlıdır. Böyle "seçilenler" Şamanlık gücü kabul etmezlerse onu seçen cin tarafından çok zor duruma getirileceği hatta ölüme kadar götüreceği korkusu dolaysıyla bu gücü kabul ederlerdi." Bakşılar, erkek de kadın da olabilirlerdi. Kadın Bakşıları "bübü" olarak adlandırırlar. Bakşıların yaptıkları işleri, gelecekle ilgili kötülük ve iyilikleri önceden söylemek, insanların geleceğini görebilmek, hırsızları bulmak, kaybolan eşyaları bulmak vb. Bakşıların en önemli işlerinden biri de sinir hastaların iyileştirmek idi (Poyarkov, 1894, s. 96-7). Şamanın tedavisinin yöntemi, hastanın içine giren cini kendi cin ve yardımcılarının desteğiyle kovmaktı (Abramzon, 2010, s. 223).

Günümüzde Kırgızlarda Şaman adı da Bakşı adı da belli bir yeteneğe sahip adamlar için kullanıldığı görülmez. Fakat bu Şamancılığın tamamen kaybolduğu anlamına gelmediği düşüncesindeyiz. Çünkü günümüzde de yukarıda sayılan aynı işlemleri yapan birileri bulunmaktadır. Böyle adamlara "közü açık" demekteler. Bu adamlara daha çok herhangi bir hastalıklar nedeniyle sıkıntılı durumlarda kalanlar, adamlar kaybolduğu zaman vb. durumlarda yardım istemeye gelirler. Daha bir ilgi çekici durum, insan içine cin girdiğine inanıldığında da közü açıklara gelmeyi tercih edenler de var. Böyle adamlar, bu güce sahip olma sebeplerini de onların babaları arasında böyle birilerinin olduğu, sinir hastalığı sonunda kazanıldığı gibi nedenleri göstermekteler. Böyle hastalanan insanın diğer bir közü açık tarafından bakılması ve böyle güç varsa onun "közün açtırmak" gerektiğine inanılır. Günümüzde közü açıkların tedavilere "kırgızınça" dediği de duyulur. Böyle adlandırmanın ortaya çıkmasının sebebi olarak Şamancılık anlayışının eski zamanlarda kaldığı ve zamanla onun uzantılarının kaynaşmasının ve Kırgızların kendi gelenekleri gibi görmesini sayabiliriz. Közü açıkların yaptıkları işlemler ile önceden Bakşıların yaptıkları işlemler hemen hemen aynıdır. Günümüz közü açıklar ile bakşıların böyle güce sahip olma süreci ve özellikleri de benzerlikler göstermektedir. Bunun "saga cin tiydibi" (sana cin girdi mi) gibi söyleyişler artık kalıplaşmış ve deyim hâline geçmiştir. Deyimler sözlüğünde de: Cin tiyüü: aklından geçmek, keçileri kaçırmak, zihnini oynatmak ve öfkelenmek, kızmak, kükremek (Osmonova, 2001, s. 174) anlamlarına gelmektedir. "Cin tiygendey" (cin girmiş gibi) sıfat biçiminde de isteriye tutulmak, huysuzluğu tutmak (Osmonova, 2001, s. 174) anlamlarında ortaya çıkmaktadır.

Bu söyleyişlerin de Şamanlık anlayışıyla ilgili olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuç

Kırgızlar İslam dinini kabul etmelerinden önce dinî özellikler taşıyan birçok inançları kullanmışlardır. Eskide yaşatılan inançlar günümüzde de tamamen kaybolmamıştır. Bu konuda XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılda yapılan ve tarafımızca burada da kullandığımız çalışmalarda geçen bazı örnekler günümüzde farklılaşmış, bazıları ise tamamen ortadan kalkmış. Bazıları İslam diniyle karıştırılmış bazılarına farklı anlamlar yüklemiş bazıları ise baştaki şeklinden küçülerek kısaltılmış, parçalanmış biçimlerde ortaya çıkmaktalar. Bu süreç devam edecek ve belki belli bir zaman içerisinde günümüzde görülen eski dinî inançların bu izleri de kaybolmaya veya daha da farklılaşmaya doğru gidebilecektir.

Bu konu üstte söylendiği gibi günümüzde da araştırılmaya değer konulardandır. Bazı örneklerin bu konuda yapılan ilk çalışmalardaki şekilleriyle günümüzdeki durumun karşılaştırarak, bölgeler arasındaki gösterdiği farklılıklarına bakarak değişme sürecini ve onun nedenlerini, İslam diniyle karışmış örneklerin derin şekilde ve başka halklardaki görülen benzerlik gösteren örneklerle kıyaslayarak daha da geniş kapsamlı çalışmaların araştırma konusu olabileceği düşüncesindeyiz.

Kaynaklar

Abramzon, S. M. (1999). *Kırgız cana Kırgızstan Tarıhı Boyunça Tandalma Emgekter.* S. Mambetaliyev, D. Sulaymankulov ve S. Makenov (çev). Bişkek: Kırgızstan-Soros Fondu.

Abduvaliyev, İ., Akmataliyev A. vd. (2010). *Kırgız tilinin sözdügü.* Bişkek: Avrasya Press.

Bagdanova, M. İ. (1947). Kirgizskiy Folklor' (opıt i klassifikasiya janrov). Rukapis'. Otd. obşestv. nauk, AN Kırgız SSR., 399.

Bayaliyeva, T. D. (1972). *doislamskiye verovaniya i ih perecitki u kirgizov*. Frunze: İlim Yay.

Cumakunova, G. (2005). *Türkçö-Kırgızça sözdük*. Bişkek: KTMÜ Yay.

Cusubaliyev, A. (2016). *Kırgızdadın Musulmandaşuu.Tarıhı*. Bişkek: OşMÜ Yay.

İnan, A. (2013). *Tarihte ve bugün Şamanizm.materyaller ve araştırmalar.* Ankara: Diyanet Vakfı Matbaası.

Karalaev, S. (2010). *Manas: Baatırdık epos*. A. Caynakova ve A. Akmataliev (hzl.). Biskek: Kırgız Bilimler Akademisi Yay.

Orozbakov, S. (1995). *Manas: Baatırdık Epos* I. Kitap. Musaev, Samar vd. (hzl.). Biskek: Kırgız Bilimler Akademisi Yay.

Osmonova, C., Konkobayeva, K. ve Şeraliyev, C. (2001). *Kırgız tilinin frazeologiyalık sözdügü*. Bişkek: KTMÜ yay.

Potapov, L. P. (1958). Volk v Starinnıh narodnıh Poveriyah I Premetah Uzbekov. *KSE Dergisi,* s. 30.

Poyarkov, F. V. (1894). İz oblasti Kirgizskih verovaniy. Djını. *Etnografiçeskiye Obozreniye Dergisi*, *1*, s. 41-3.

Kazak Türkçesi Deyimlerinde Yer Alan Arkaik Sözlerin Türkiye Türkçesi Yardımıyla Açıklanması Üzerine

Marlen Adilov*

Öz: Bir lehçede aktif olan bir sözü başka bir lehçenin deyimlerinde, atasözlerinde, ikilemelerinde, ağızlarında bulmak mümkündür. Kazak dilinin deyimlerinde, atasözlerinde, ikilemelerinde, ağızlarında kullanılıyor olsa bile Kazak Türkçesi edebî dilinde kullanılmayan ve bir Kazak için anlamı bilinmeyen birtakım sözcükler mevcuttur. Bu sözcüklerin kaynağını anlayabilmek için yaşayan veya tarihî Türk lehçelerine başvurmak gerekir. Türkiye Türkçesindeki *su uyur düşman uyumaz* atasözünde yer alan "su" sözcüğü, bildiğimiz "su" (içecek) anlamında olmayıp Eski Türkçede "asker" anlamına gelen "sü" sözüdür. Yanar döner deyiminde de "döner" sözü edebî dilde bilinen bir sözdür ancak "yanmak" fiilinin de "dönmek" fiiliyle eş anlamlı olduğunu diğer bazı Türk lehçelerinde de "dönmek" anlamında kullanılmasından dolayı anlayabiliriz. Kazak Türkçesinde de buna benzer örneklere rastlamak mümkündür. Bundan dolayı Kazak Türkçesi deyimlerinden bazı örnekleri göz önünde tutarak tek başına anlamı anlaşılamayan, deyimler dışında edebi dilde kullanılmayan bazı sözcükleri Türkiye Türkçesi yardımıyla açıklamaya çalışacağız. Bir örnek: Türk yazı dilleri ve ağızlarında "ses" anlamında birçok söz vardır: *tawış (dowıs, dawıs, dawış), ün, avaz (awaz, awez), kü, çaw, ses*. Bunların içinde "ses", Oğuzcaya özgü bir sözdür, diğerlerinde yoktur. Kazakçada ise bu anlamda dawıs kullanılır. Bununla birlikte Kazakça bir deyimde "ses" sözcüğüne rastlanır: *ses körsetüw* "ses vermek". Tek başına iken bir anlamı olmayan ve sadece bu deyimde geçen "ses" kelimesini Türkiye Türkçesindeki anlamımdan dolayı anlayabiliriz. Bu bildiride, yukarıdaki örnekte olduğu gibi Kazak edebî dilinde tek başına kullanılmayan ancak deyimlerde anlam kazanan sözcükler Türkiye Türkçesindeki anlamlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşayan Türk lehçeleri, tarihî Türk lehçeleri, Kazak Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Deyimler, Arkaik sözler.

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
İletişim: marlenadilov88@gmail.com

Kısaltmalar
Azb.: Azerbaycan Türkçesi
Trkm.: Türkmen Türkçesi
TTk.: Türkiye Türkçesi
BS: Babalar Sözü (Kazakça Atasözü Kitabı)
FS: Frazeologiyalık Sözdik (Deyimler Sözlüğü)
KETS: Kazak Edebi Tiliniṇ Sözdigi (Derleme Sözlüğü)
KTLS: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü
KazTS: Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü

Giriş

"Lehçeleri birbirinden ayıran çok temel bir özellik, aynı anlamda farklı kelimelerin kullanılıyor olmasıdır: Örneğin, "gizlemek" anlamında Oğuzcada "gizle-", buna denk olarak Kıpçakça ve Karlukçada "yaşur-" fiili vardır" (Gülsevin, 2009, s. 363). O hâlde Oğuz lehçesi olan Türkiye Türkçesi ve Kıpçak lehçesi olan Kazak Türkçesine özgü olan birçok kelime vardır. Örneğin Türkiye Türkçesinde *anla-, benze-, dön-; dudak, el, gece* vb. kelimelerin Kazakça karşılıkları *tüsin-, uksa-, kayt-, erin, kol, tün* biçimleridir. Bunun gibi birçok kelime sayabiliriz. Bu kelimeler Türkiye Türkçesi veya Kazakçada kullanılmakta olduğu için onları Türkiye Türkçesince veya Kazakça olarak nitelendirebilir ve buna göre kelimeleri Türkçe veya Kazakça diye ayırabiliriz. Böyle olmakla birlikte Türkiye Türçesi özelliği taşıyan kelimelerin Kazakçada kalıplaşmış yapılarda, ağızlarda, halk edebiyatı ürünlerinde korunuyor olması mümkündür. Böyleyse Kazak atasözü ve deyimlerinde Türkiye Türkçesi özelliği taşıyan kelimelerin de görülüyor olması, Oğuzca bir özelliği temsil eder. Buradan hareketle bu bildiride, yaşayan Oğuz lehçelerinde görülen, yani bugün için Oğuzca diyebileceğimiz veya daha önceki araştırmalarda Oğuzca olarak belirtilen söz varlığı unsurların Kazakça atasözü ve deyimlerindeki kullanılışından söz edeceğiz. Bildiride *barış-, çakır, dön-, eyle-, kaba, korı- kova, sal, say-, soy, ulaş-* kelimelerinin Kazakçadaki varyantlarını değerlendireceğiz. Bu kelimeler Kazak edebî dilinde tek başına kullanılmayan ve anlamı bilinmeyen ancak deyimlerde anlam kazanan eskicil sözcüklerdir.

İnceleme

Kazakçada Türkiye Türkçesine özgü olan sözcükler şunlardır:

1. Baruw boluw "Barışmak":

Uruw-baruw boldı "Anlaşmak, barışmak, uyuşmak" (FS, 2007, s. 732; SS, 2013, s. 399).

Çağdaş Kazak Türkçesinde *bar-* fiili "gitmek" (KETS II, 2011, s. 739) anlamında aktif olarak kullanılmaktadır ve bar- fiilinin "varışmak" anlamı bilinmemektedir ancak deyimde *baruw* kullanılışı "barışmak" anlamında kullanılmıştır. Kazakçada "barış" anlamındaki *kel-* "gelmek" fiilinden türemiş *kelisim* kelimesi aktif olarak kullanılmaktadır. Bu *kelisim* kelimesi, Türkiye Türkçesindeki *barış* "barışmak işi; sulh" kelimesiyle tam bir anlam denkliği gösterir. Mustafa Öner, "Barış/Barış- Sözü Hakkında" adlı makalesinde *barış-* fiilinin Eski Türkçedeki kullanışlarını *bar-* fiil kökündeki "gitmek" esas anlamına bağlar ve bu devirde kelimenin anlamının "karşılıklı olarak gidip gelmek" olduğunu söyler. Yeni Türkçe devrindeki edebî yadigârlarda ise *barış-* fiilinin giderek üst bir anlam tabakasına geçtiğini ve "uyuşmak, anlaşmak" anlamlarında kullanıldığını, Eski Türkçedeki yapısıyla Batı Türkçesinde donup kalan *barış-* şeklinin ise sadece mecazî "uyuşmak, anlaşmak" anlamıyla bugünkü yazı dilimize kadar kullanılageldiğini belirtir. Araştırmacı, yazısının devamında kelimenin tarih boyunca geçirdiği anlam gelişmesini şöyle gösterir:

"*barış-* ve *keliş-* fiillerindeki tarih boyunca görülen semantik ilerleme şöyle anlatılabilir: a. "karşılıklı gidip gelmek" > b. "uymak, uyuşmak; anlaşmak"> c. "barışmak". Böylece, yukarıda örnekleri verilen Eski Türkçe *barış-* şekli anlamca "a." tabakasına; Eski Anadolu Türkçesi *barış-* "b." tabakasına; bugünkü Türkiye, Azerbaycan, Karaim, Kumuk ve Türkmen şivelerinin *barış-* şekli de "c." tabakasına bağlıdırlar (Öner, 1993, s. 60).

Bilindiği gibi Oğuz grubu Türk lehçelerinde, Eski ve Orta Türkçe döneminde kullanılan *bar-* "varmak, gitmek" fiili, *var-* olmuştur. Ancak *barış* ve türevlerinin kök kısmında bulunan *bar-*'taki "b-", olduğu gibi kalmış; böylece *barış* ve *varış* kelimelerinde fono-semantik başkalaşma olmuştur (Kara, 2011, s. 51).

Barış- kelimesi DLT ve Kutadgu Bilig'de "birbirine gidip gelmek" anlamında geçmekte, fakat 14. yy.dan itibaren Memlûk Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde "barışmak, uyuşmak, anlaşmak, hoşlanmak" anlamlarında kullanılmaktadır:

Memlûk Kıpçakları eserlerinden *Gülistan Tercümesi*'nde *barış-* "barışmak, barış yapmak"; *Kitâb-ı Mecmû-ı*'de barış "ay." (KıpTS, 2014, s. 24); *El-Kavânînü'l-Külliye*'de *baraş-* "barışmak" (KK.82a/13).

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde barışmak "uyuşmak, imtizaç etmek, hoşlanmak" (YeniTS, 1983, s. 24).

Türkiye Türkçesinde barışmak "iki taraf, aralarındaki dargınlığı kaldırmak, uzlaşmak, anlaşmak" (TS, 2011, s. 255); Azerbaycan Türkçesinde barışmag "ay." (AzTS, 1994, s. 92); Türkmencede barlışdırmak "barıştırmak"; *barış-geliş* "dostluklı gatnaşık" (TrkmDS, 1962, s. 73-74).

Kumukçada barışdırmak "uzlaştırmak, barıştırmak" (KumTs, 2000, s. 39); Karaycada barış- "barışmak" (KRPS, 1974, s. 104).

2. Döŋ- "Dönmek":

Döŋ aynalmay "Çoğa gitmeden, uzak gitmeden, uzamadan" (FS, 2007, s. 192; KETS IV, 2011, s. 730).

Çağdaş Kazakçada *döŋ-* fili yoktur[1]; Kazak edebi dili sözlüğünde *döŋ* ismi "küçük tepe, tepecik" olarak açıklanmış; örnek olarak *döŋ aynalmay* deyimi verilmiş ve deyim de "uzaklara gitmeden, dağın (tepe) etrafından dönmeden" olarak aktarılmıştır (KETS IV, 2011, s. 730) ancak *döŋ aynalmay* deyimindeki "döŋ" kelimesi "tepecik" anlamındaki "döŋ" ile ilgili değildir, burada *döŋ-* "dönmek" fiili söz konusudur.

Tön-/dön- kelimesinin anlamlarını Clauson, "orijinalinde "dönmek, geri dönmek, bundan "(etrafında) dönmek, (bir şeye) dönmek" vb. şeklinde vermiş ve şu açıklamaları yapmıştır: "Özel olarak Oğuz, dön- olarak Küzey Batı şivelerinden Karakalpakçada, Güney Batı şivelerinden Azerbaycanca, Osmanlıca ve Türkmencede yaşıyor. Oğuz XI, Osmanlıca XIV dön- "dönmek" pek çok metinde geçer" (Clauson, 1972, s. 515).

***Dön-* fiili çağdaş Oğuz lehçelerinde:**

Türkiye Türkçesinde dön- "kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek; geri gelmek, geri gitmek; yönelmek; sapmak vd" (TS I 1998: 633); Azerbaycan Türkçesinde dön- "dönmek; çevirmek; değişmek; sözünden veya işinden vazgeçmek..." (ADİL II 1980: 149); Türkmencede dön- "çevrilmek, dönmek, çevirmek, değişmek" (TrkmRS 1968: 282; TTS 1995: 172).

3. Eli "Parmak kadar (ölçü)":

1. *Eki eli ajıramaydı/eki eli uzamaydı* "Her zaman birlikte olmak[2] (kelimesi kelimesine: iki parmak kadar uzaklığına bile ayrılamaz)" (FS 2007: 201).

1 Ancak töŋ-/döŋ- kökünden türetilmiş *töŋker-* "çevirmek"; *döŋgele-* "yuvarlanmak", *döŋgelek* "lâstik, tekerlek" vb. biçimleri mevcuttur.

2 Türkiye Türkçesindeki *et tırnaktan ayrılmaz* deyimi anlam açısından bu deyime benzemektedir. TTk. *et tırnaktan ayrılmaz* (akrabalık bağı vb. durumlarda) deyimi anlam açısından bu deyime benzemektedir.

2. *Kazanınıñ kaspagı bes eli* "Şapşal, beceriksiz (kazanının dibi beş parmak kadar kir, yağ vb.)" (FS 2007: 393).

3. *Eki eli awızga tört eli kakpak* "Konuşmada dikkatlı olmak gerek anlamındaki bir deyimdir" (FS 2007: 201).

4. *Şınaşak eli* (halk ölçümü) "Serçe parmağı büyüklüğünde" (KTFS 2007: 317). Daha çok at kazısının ölçümü için kullanılır[3].

5. *Awzınan bir eli tastamadı* "Hep birisi hakkında konuşmak, övmek" (FS 2007: 83).

Elig kelimesinin "parmak anlamında" kullanılabileceği hakkında Clauson şu açıklama yapmıştır: "*Elig* "el, önkol" bazı çağdaş Türk dillerinde "parmak genişliği" gibi bazı genişlemiş anlamlarla yaşamakta. Orta dönemde bazı lehçelerde *el'e* kısalmış ve bazı lehçelerde "el" anlamında *kol* kelimesiyle yer değiştirmiştir (Clauson, 1972, s. 140).

Kazak edebî dili sözlüğünde *eli* kelimesi "bir parmağın genişliği kadar (ölçü)" (KETS V, 2011, s. 249) olarak açıklanmıştır[4]. Deyim ve atasözlerinde görülen *eli* "parmak" (Kazakçada kelime sonundaki "g" sesi eriyip *eli* olmuştur) kelimesi Türkiye Türkçesindeki *el* kelimesiyle ilgilidir.

Çağdaş Türk lehçelerinden Oğuz diyalektleri "*el*"i kullanırken, Yakutlar *elig'in* fonetik varyantı olan "*ilii*"yi; Uygurlar ise hem "*äl*" hem de "*kol*"u kullanmışlardır. Bunların dışında kalan çağdaş lehçelerde "kol" ve onun fonetik varyantları tercih edilmiştir.

Türkiye Türkçesinde el "kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü" (TS, 2011, s. 773); Azerbaycan Türkçesinde el "ay."; el-gol "eller ve kollar" (AzTS I, 1994, s. 356, 368); Türkmencede el "ay." (TrkmDS, 1962, s. 802);

5. İyle- "Yapmak, etmek, eylemek":

Zar iyledi "Kaygılanmak, üzülmek; çok ağlamak" (KTFS, 2007, s. 126).

3 Kazaklardaki at kazısının halk ölçümü: pışak sırtı "bıçak kalınlığı kadar "; şınaşak eli "serçe parmağı büyüklüğünde";barmak "bir parmak kadar"; eki eli "iki parmak kadar"; üş eli "üç parmak kadar"; tört eli "dört parmak kadar"; taban eli "bir el büyüklüğünde"; sınık süyem; süyem "karıştan biraz küçük"; karıs "karış kadar"; şıntak "dirsek kadar" (Musabayev 2008: 140).

4 *El* kelimesinin fonetik şekli olmalı *al* kelimesi "omuzdan parmağa kadarki bütün kol" anlamındaki "al iyindik" kelimesinde korunmuştur (KETS V 2011: 310).

Kazak edebî dili sözlüğünde *zar iyledi* deyimi gösterilmiş (KETS VII, 2011, s. 226) ancak *iyle-* fiiliyle ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Çünkü Kazakçada "eylemek" anlamında *iyle-* fiili yoktur, *teri ilew* "deriyi tabakalamak"; *nan ilew* "hamuru açmak" söz öbeklerindeki *iyle-* fiilinin bununla ilgisi yok olmalıdır.

Kazak bilim adamı Rabiyga Sızdık, "eylemek" anlamındaki *iyle-* yardımcı fiilinin Kazakçada sadece *zar ilew* deyiminde korunmuş olduğunu ve onun Türkiye Türkçesindeki *eyle-* fiilinin fonetik varyantı olduğunu söyler. *İyle-*'nin Bazı Kazakça eski şiirlerinde *ayla-* şeklinde arabça isim kelimelerle birleşerek yardımcı fiil olarak kullanıldığını söyler: *rahım ayla-* "merhamet etmek", *kabıl ayla-*[5] "kabul etmek" gibi (Sızdıkova, 1994, s. 86).

Kelimeyle ilgili Clauson'da yapılan açıklamalar şöyledir: *edle-* "işlemek, bir şeyi kullanmak". Ed "mal" adından türemiş olan fiil; eski dönemde "döndürmek; (bir şeyi) çevirmek[6]; daha sonra (tarlayı, bahçeyi) sürüp ekmek; farz etmek; zannetmek; faydalı olmak; saygı göstermek". Daha sonra sadece "yapmak, yaratmak" anlamına gelmeye başlamış ve son olarak, *ét-* gibi, genellikle yabancı isimlerle filleri birleştirmekte kullanılan, hemen hemen bir yardımcı fiil hâline gelmiş. Bu anlamda *ét-*'ten daha nazik olarak kabul edilmiş gibi görünüyor (Clauson, 1972, s. 57).

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde eylemek "yapmak, inşa etmek; yaratmak; demek, buyurmak, söylemek" (YeniTS, 1983, s. 88).

Türkiye Türkçesinde *eylemek* "etmek" anlamına olup git gide az kullanılmaktadır[7] (TS, 2011, s. 840); Azerbaycan Türkçesinde *eylemek* "yapmak, etmek" (AzTS, 1994, s. 405); Türkmencede *eyle-* "etmek" (TrkmRS, 1968, s. 779);

6. Kaba "Kaba, gür, sık":

1. *Kaba sakal* "Sık sakalı olan kimse" (KTFS, 2007, s. 167).

2. *Kaba jawgan karday, kaptap sokkan boranday* "Çok yağmış kar gibi, şiddetli kar fırtınası gibi" (SS, 2013, s. 226).

Kelime Kazakçada tek başına kullanılmaz, başka kelimelerle birleşemez, sade-

5 Kazakça halk dilinde "oruçumuzu kabul eylesin" anlamındaki *orazamızdı kabıl aylasın* kalıplaşmış ifadesini kendim duymuştum.

6 O zaman Kazakaçadaki "dönmek, çevirmek" anlamındaki *aylan/aynal-* biçimleri bununlı ilgili olmalıdır.

7 Bugün *Allah rahmet eylesin* gibi kalıplaşmış ifadelerde kullanılır.

ce *sakal* kelimesiyle birleşip kalıplaşmış bir yapı yapmaktadır. Kazak dilinin izahlı sözlüğünde *kaba* kelimesi "kaba, kalın, gür, yoğun" olarak açıklanmıştır ve örnek olarak söz konusu *kaba sakal* deyimi verilmiştir (KTTS, 2008, s. 443).

Temel anlamı "kalın, kaba" olan kelime Clauson'un belirttiği gibi özellikle *saç, bıyık* için kullanılmıştır. Kazakçada *kaba* kelimesinin "gür" anlamında *sakal* için kullanmış olduğunu da belirtirmiştir (Clauson, 1972, s. 580).

Kaba kelimesi Çağdaş Oğuz Lehçelerinde:

Türkiye Türkçesinde *kaba* "özensiz; terbiyesiz, nezaketsiz; kalın veya hacimli (kaba sakal, kaba yapı vb.)" (TS, 2011, s. 1247); Azerbaycan Türkçesinde *gaba* "kaba, sert, rahatsız edici; edepsiz" (AzTS, 1994, s. 435); Türkmencede gāba "gövrümü ulı, garası ullakan, daş görnüşü ulı bolgan" (TrkmDS, 1962, s. 127).

7. Kawga "Kova":

1. *Kudıgına karay kawgası, bazarına karay sawdası* "Kuyuya göre kovası, pazara göre satışı" (BS 65, 2010, s. 262).

2. *Mäjiliske karay gawgamız, kudıgımızga karay kawgamız* "Toplantıya göre kavgamız, kuyuya göre kovamız" (BS 65, 2010, s. 289).

3. *Ulı jüzdi kawga berip malga koy, Orta jüzdi kalam berip dawga koy, Kişi jüzdi nayza berip jawga koy* "Ulu Cüzlüleri[8] kova verip hayvana bırak, Orta Cüzlüleri kalem verip dava bırak, Kişi Cüzlüleri mızrak verip düşmana bırak" (KETS IX, 2011, s. 489).

4. *Kudıktan su işken kawgaga rahmet aytadı* (BS 67, 2011, s. 324).

Kazak edebî dili sözlüğünde *kawga* kelimesi "hayvan derisinden vb. maddelerden yapılan kuyu kovası" (KETS IX, 2011, s. 489) olarak açıklanmıştır. Kawga kelimesi "kova" anlamında Güney Kazakistan ağızlarında (Kızılorda; Aral) kullanılmaktadır (KazDS, 2007, s. 437). Kazakçada "kova" anlamında *şelek* (KTTS, 2008, s. 912) kelimesi aktiftir.

Kova <*kovgā "kova"; Moğolcaya kobaga/kobogo olarak geçmiştir (Clauson, 1972, s. 583). Modern Türk lehçelerinde *kova* bazı seslik değişmelerle başlıca Oğuz

8 Eskiden Kazak milleti üç cüze (ordu) ayrılıyordu: Ulu Cüz "Güney Kazakistan boyları"; Orta Cüz "Küzey, Doğu, Orta Kazakistan boyları"; Kişi Cüz "Batı Kazakistan boyları".

ve bazı Kıpçak lehçelerinde yaşamaktadır: Türkiye Türkçesinde *kova* "genellikle su veya sulu şeyleri içine koyup taşımaya, kuyudan veya denizden su çekmeye yarayan üstünden kulplu kap" (TS, 2011, s. 1490); Türkmencede *gova* "kova, kuyudan su almak için yapılmış deri kova" (TrkmDS, 1962, s. 173).

8. Kor- "Korumak":

Kızgıştay korıdı "Dişi kuşu gibi korumak" (FS, 2007, s. 485).

Çağdaş Kazak Türkçesinde "korumak" anlamında *korga-* biçimi aktif olarak kullanılmaktadır. Fakat söz konusu deyiminde Türkiye Türkçesindeki gibi *koru-* şeklinde kullanılmıştır.

Türkiye Türkçesinde korumak "bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek" (TS, 2011, s. 1485); Azerbaycan Türkçesinde gorumag "ay." (AzTS, 1994, s. 541).

9. Sal "Direklerin birbirine bağlanması ile yapılmış deniz veya nehir aracı":

Salı suwga ketti "Çok üzülmek" (KTFS, 2007, s. 250).

Kazak Edebî Dili Sözlüğü'nde sal kelimesi "deniz ya da ırmak taşıtı" olarak açıklanmıştır ve örnek olarak *salı suwga ketti* "ay." deyimi de verilmiştir (KETS XII, 2011, s. 571). Sal kelimesi tek başına kullanılmaz ve anlamı bilinmemektedir ancak Türkiye Türkçesinde sal şeklinde kullanılan bir kelimedir.

Türkiye Türkçesinde *sal* "birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan, düz ve korkuluksuz deniz ya da ırmak taşıtı" (TS, 2011, s. 2015); Anadolu ağızlarında sal, sala, salaca, salacak, salağacı, salı (DS.X. s. 3520); Azerbaycan Türkçesinde sal "kesilmiş ağaç gövdelerinin yan yana bağlanmasıyla yapılan ve su taşımacılığında kullanılan basit vasıta" (AzTS, 1994, s. 1011); Türkmencede sāl "sal, kereste salı" (TrkmDS, 1962, s. 576).

10. Soy "Soy, boy":

1. *Aksaktı alsañ say kuwar, sokırdı alsañ soy kuwar* "Aksak vadi arar, kör soy arar" (Kaliyev, Sarıbayev 1991, s. 62).

2. *Keşüw keşmek saydan-dür, batır bolmaḳ soydan-dür* "Geçit geçmek vadidendir, bahadır olmak soydandır" (Kıdırbekulı, 1993, s. 60).

Çağdaş Kazakçada *soy* için aktif olarak kullanılan kelimeler "ruv; el; tek" kav-

ramlarıdır. *Kazak Edebî Dili Sözlüğü*'nde *soy* kelimesi vardır ve kelime "soy, nesil, kök" olarak anlamdırılmıştır (KETS XIII, 2011, s. 236). Batı Kazakistan diyalektinin Mangıstav ağzında da *soy* kelimesi kullanılmaktadır (KTAS, 2005, s. 603). Bununla birlikte Kazak ağızlarında *boy-soy* ikilemesi "boy, endam" (KETS III, 2011, s. 436) anlamında kullanılmaktadır.

Soy kelimesi çağdaş Oğuz lehçelerinde:

Türkiye Türkçesinde *soy* "bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale" (TS, 2011, s. 2146); Azerbaycan Türkçesinde soy "aynı kanı taşıyan topluluk, bir atadan gelenlerin sülalesi" (AzTS, 1994, s. 1055).

11. Say "Kemik (soy)":

Say-süyegi sırkıradı[9] "Bütün vücudu acı çekmek" (KTFS, 2007, s. 248; KETS XII, 2011, s. 539).

Buradaki *say* kelimesi *soy* kelimesinin değişmiş biçimi olmalıdır. "Kemik" anlamındaki *süyek* kelimesi bazı Türk lehçelerinde "soy, boy" anlamında kullanılır, o zaman *soy* kelimesi de süyek "kemik" ile ilgili olmalıdır. İkilemelerin genellikle eş anlamlı kelimelerden oluşacağına göre *say-süyegi sırkıradı* deyimideki *say süyek* ikilemesinde *say* kelimesi "kemik" anlamında kullanılmış *soy* kelimesi olması gerek.

12. Say- "Saymak":

Sayıp kelgende "Uzun sözün kısası (kelimesi kelimesine: saydığımızda)" (KTFS, 2007, s. 248; KETS XII, 2011, s. 540).

Kazakçada "say-" anlamında *sana-* fiili aktif olarak kullanılmaktadır. *Kazak Edebi Dili Sözlüğü*'nde de bu anlamda *say-* biçimi bulunmamaktadır (KETS XII, 2011, s. 540), say- fiili, sadece bu deyimde korunmuştur.

Kazak bilim adamı Rabiyga Sızdık, sayıp kelgende deyimindeki say- fiilinin Türkiye Türkçesi ve Azerbaycanca'daki say- fiili olduğunu söyler (Sızdıkova, 1994, s. 132).

"Saymak" anlamındaki *sa-* fiilinin orijinal şeklinin her yerde kullanım dışı olduğunu Clauson; Kırım Türkçesi, Nogayca, Azerbaycanca, Osmanlıca ve Türkmencede *say-* olduğunu, fakat diğer bütün şivelerde tamamen sana- olarak kullanılıyor

9 Kırgızcada say-söögüm sızladı "bütün kemiklerim sızladı" (KS, 2011, s. 665) deyimi de vardır.

olduğunu belirtmektedir (Clauson, 1972, s. 781).

Eski Türkçe sa- fiili Osmalı sahasında say- olarak geçer; say- fiili modern Türk alanında Oğuz grubu Türkçelerinde yaşamaktadır (Özyetgin, 2001, s. 602).

Türkiye Türkçesinde *say-* "sayıları arka arka söylemek" (Gülensoy, 2007, s. 744); Azerbaycan Türkçesinde say- "ay." (ADİL.IV. s. 17); Türkmencede say- "saymak; sanmak" (TrkmRS, 1968, s. 557).

13. Şegir "Çakır":

Şegir köz "Çakır gözlü[10]" (KETS XV, 2011, s. 319).

Kartal kuşlarını besleyen Kazak avcıları kartalları göz renklerine göre *ak şegir, sarı şegir, ker şegir* diye adlandırırlar (Kaydar VI, 2014, s. 137).

Kazak Edebî Dili Sözlüğü'nde *şegir* kelimesi "sarımsı, sarımtırak" olarak açıklanmış ve örnek olarak *şegir köz* deyimi verilmiştir. Çağdaş Kazak Türkçesinde *şegir* kelimesi sadece deyimde korunarak anlamı anlaşılmayan eskicil kelime olmuştur ancak *şegir* isminden türemiş *şegirey-* fiili "gözünü dikip dikkatle bakmak" anlamında aktif olarak kullanılmaktadır (KazTS, 2003, s. 596). Şegir kelimesinin *şagır* "gözdeki misafir, nokta; çakır gözlü; mec.: kötü huylu" olan fonetik varyantı da vardır (KETS XV, 2011, s. 192). Deyimde geçen şegir kelimesi Türkiye Türkçesindeki *çakır* biçimiyle aynıdır.

Türkiye Türkçesinde çakır "açık mavi (göz)" (TS 2011: 483). Anadolu ağızlarında: çakır "yeni olgunlaşmaya başlamış meyve; ısırgan otu; karışık içki" (DS.III., s. 1044).

14. Ulas- "Ulaşmak, bağlaşmak, ekleşmek":

1. *Toyıñ toyga ulassın* (dilek) "Düğünün düğüne ulaşsın" (KTFS, 2007, s. 277).

2. *Tün tünge ulastı* "Zamanlar geçti, gece artından geceler geçti" (KETS XIV, 2011, s. 707).

Kazak edebi dili sözlüğünde *ulaş-* fiili "1. devam etmek, bağlanmak; 2. mec. "ulaştırmak, yetiştirmek" olarak açıklanmıştır (KETS XIV, 2011, s. 707; KTTS, 2008, s. 857). Ancak *ulas-* fiilinin kullanım alanı oldukça dardır, Kazakçada onun sadece deyim ve kalıplaşmış ifadelerde kullanılıyor olduğu bilinmektedir, "ulaş-

10 Kazaklar Ruslara genellikle şegir köz derler.

mak, varmak" anlamında *yet-* fiili aktif olarak kullanılmaktadır.

Ula- "bağlamak vs."ın işteş şekli olan fiil "birbirine bitişmek" anlamına gelir. Clauson, kelimenin Orta Türkçede zarf-fiili şekli ulaşu "giderek" anlamında bir zarf olarak kullanılışına dikkat çekmiştir (Clauson, 1972, s. 154).

Karşımıza ilk defa Kaşgarlı'da çıkan kelime Eski Anadolu Türkçesi döneminde "yaklaşmak; sirayet etmek; çekişmek; akraba olmak" gibi genişlemiş anlamlarla kullanılmıştır: *ulaşmak* "yakınlık peyda etmek, yaklaşmak; birleşmek; yetişmek, erişmek, ulaşmak, kavuşmak; bulaşnak, etkilemek; akraba olmak; eline geçmek" (YeniTS, 1983, s. 218);

Türkiye Türkçesinde *ulaş-* "varmak, gelmek; elde etmek, erişmek; yetişmek; birbirine katılmak, dökülmek" (Gülensoy, 2007, s. 964); Anadolu ağızlarında *ulaş-* "nişanlanmak; takılmak; evkendirmek" (DS.XI., s. 4032); Azerbaycan Türkçesinde ulaşmag "varmak, kavuşmak" (AzTS, 1994, s. 1165); Türkmencede *ulaşmak* "ay. (TrkmDS, 1962, s. 673).

Sonuç

Kazak Türkçesi deyimlerinde kullanılan bazı kelimelerin anlamı bilinmemektedir. Bu çalışmada anlamı bilinmeyen kelimeler daha çok Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla karşılaştırıldı. Bu incelememizde Türkiye Türkçesinde kullanım sıklığı yüksek olan bazı sözlerin Kazak Türkçesinde kullanımının düşük olduğu anlaşıldı. İlk olarak Kazakça deyimlerde ve atasözlerinde anlamı anlaşılmayan bir kısım sözcüklerin anlamı Türkiye Türkçesinde kullanılan sözcüklerle karşılaştırılarak açıklığa kavuşturuldu. Daha sonra Kazakça deyimlerde anlaşılmayan bir kısım sözcüklerin anlamı ise başka Türk lehçeleriyle karşılaştırılarak netlik kazandı.

Kaynakça

Adebiyet jäne Öner İnstitutı. (2010). *Babalar sözi, Kazak makal-mätelderi*. (C. 65-69) Astana: Foliyant Baspası.

Clauson, S.G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. London: Oxford Yayınları.

Gülsevin, G. (2009). Türkiye Türkçesi ağızlarında dış lehçe unsurları üzerine. *IV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı* (Bilkent Üniversitesi, 25-28 Eylül 2009). Kırım-Ukrayna, 363-371.

Gülsevin, G. (2010). Oğuzca olmayan Türk lehçelerindeki Oğuzca unsurlar ve bunlara teorik bir yaklaşım. *Turkish Studies*, *5*(1), 57-76.

Öner, M. (1993). Barış sözü hakkında. *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları VIII*, Uluslararası Altın Ordu Konferansı, Tataristan Cumhuriyeti, Kazan.

Koç, K. & Bayniyazov, A. (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Kültür Bakanlığı (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Til Bilimi İnstitutı (2011). *Kazak Adebi Tiliniṇ Sözdigi*. (c. I-XV) Almatı: Til Bilimi İnstitutı.

Arnavut Alamiyado Edebiyatında Tasavvufî Muhteva

Midjit Osmani*

Öz: "Arap harfleriyle Arnavutça kelimeler" anlamına gelen "Arnavut Alamiyadosu"na, Balkanlar'daki diğer dillerde de rastlanabilir. Örneğin Boşnak Alamiyadosu, Bulgar Alamiyadosu gibi Balkanlar'da yaşayan diğer milletleri de kapsamıştır. XVII.-XVIII. asırlar Arnavut bölgelerinde ekonomik açıdan büyük bir gelişme ve istihdamın yaşandığı, aynı zamanda kültürel açıdan kalkınmanın gerçekleştirildiği bilinmektedir. Arnavut toplumu Arapçayı din dili, Osmanlıcayı kamu dili, Farsçayı da edebiyat dili olarak benimsemişlerdir. Bununla birlikte gerek Farsçayı bilenlerin sınırlı oluşu gerekse edebiyat eserlerini okuyup yazacak kişilerin mahdut olması nedeniyle bu kişilerin yazdıkları halkın ilgisini yeterince çekmemiştir. Nitekim Arnavutlar'da medresede okuyan Arapça ve Osmanlıca bilip Farsçaya hâkim olmayan fakat edebiyat dünyasını seven ve yazmayı isteyen çok sayıda kişiler olmuştur. Buradan hareketle halkın edebiyata dair eserleri daha kolay okuyabilmesi için "Arapça harfleriyle Arnavutça kelimeler" yazılmaya başlanmış ve sonuç olarak Arnavutlar'da "Alamiyado" veya "Beyteçiler" adı verilen bir yazı türü ortaya çıkmıştır. İlk Arnavut Alamiyado yazısı 1724'de Muçi Zade tarafından kaleme alınmıştır 1908 yılında ise harf inkilabı yapılarak Latin harflerine geçilmesi karara bağlanmıştır. Arnavut Alamiyado edebiyatı genellikle dînî, özellikle tasavvufî içerikli yazılardan oluşmaktadır. Bu edebiyatın en önemli temsilcileri olan Nezim Frakulla, Hasan Züko Kamberi, Zenel Bastari, Muhammed Küçük Çami, Dalip Fraşıri, Süleyman Naibi, Derviş Hasani vd. şiir, mesnevi, ilahi, gazel, mersiye gibi nazım veya nesirle Arnavut edebiyatına katkıda bulunan bir edebiyat türü ortaya çıkarmışlardır. Arnavut alamiyado edebiyatcıları XVIII.-XX. asırlar içinde (200 yıllık bir süre içinde) edebî metinler yazmışlardır. Bunlardan bazıları baştan sona tasavvufi eserlerdir bazıları ise kısmen tasavvufi hayat ve düşünce ile ilgilidir. Bu çalışmada Arnavut Alamiyado edebiyatının bütün tasavvufi muhtevalarını ele almamız mümkün değildir. Ancak en belirgin, önemli ve farklı edebiyatçılarından tasavvufî karakter taşıyan bölümler ele alınacak ve tasavvufî perspektiften yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arnavut, Alamiyado, Beyteçiler, Tasavvuf, Edebiyat.

* Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tasavvuf Dalı.
İletişim: mixhit.87@hotmail.com

Giriş

XVIII. yüzyılda Arnavut Alamiyado edebiyatı ortaya çıktığında, Arnavutların, Osmanlı hâkimiyeti altında farklı alanlarda en etkili toplum olduğu söylenebilir. XVI. yüzyılda İslam dini, Arnavutlar arasında küçük aşiret liderleri ile ulaştığı ve yeni askeri nesillerle yayıldığı, XVII. yüzyılda ise toplumun bütün sosyal yapılarına ulaştığı görülmektedir (Karpat, 2016, s. 110).

XVII. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı kamu yönetimi âdem-i merkeziyetçilik prensibine göre davranıp bazı yetkileri yerel makamlara devretmiştir. Dolayısıyla yerel halkın İslam'ı kabul etmelerinin etkisiyle, kamu personeli, yönetici, subay vd. devlet makamlarında yer almıştır. XVI. ile XVII. asırlar Osmanlı İmparatorluğunun en çok genişlediği asırlar olarak tarihte yerini almıştır. Öyle ki o genişleme dinamizminde Arnavut feodallerin etkileri bir hayli önemli katkı sağlamış. Osmanlı hakimiyeti altında olan Bulgar, Sırp, Yunan, Romen gibi milletlerin, Osmanlı Devletine entegre olma sürecinde Arnavutlara nazaran daha isteksiz bir görüntü verdiği bilinmektedir. Böylece Arnavutlar, Osmanlı sayesinde bir etnik bütünlüğe kavuşmuştur (Krasniqi, 2010, s. 210).

XVII-XVIII. yüzyılları Arnavut bölgelerinde ekonomik açıdan büyük bir kalkınma ve istihdam yaşanmış, bu zaman dilimi kültürel açıdan da toplum olarak bir gelişme asırları olarak bilinmektedir. Birçok medresede din dersleri yanında fen dersleri de okutulmuştur. Diğer tarafta bölgede yaşayan halk ise Arapçayı din dili, Osmanlıcayı kamu dili ve Farsçayı edebiyat dili olarak benimseyip kendi aralarında kulanmışlardır. Böylece toplumda din âlimleri, kamu çalışanları, edebiyatçılar ile zanaatkârlar kendi aralarında sosyolojik çevreler oluşturup Arapça, Osmanlıca ve Farsça kitaplar okuyarak kendilerini geliştirmişlerdir.

Nitekim bu gibi çevrelerden eğitimli bireylerin ortaya çıkması doğal olarak karşılanabilir. Bunlardan bazıları kendi memleketlerinde bazıları ise İstanbul'da eğitimlerini tamamlayıp yaşadıkları bölgelerde faaliyet göstermişlerdir. Toplumun bu eğitimli kitlesi kendi eserlerini Doğu dillerinde yazmaya başladılar. Dini eserleri Arapça, edebiyata dair kitapları Farsça kaleme aldılar. Fakat buna mukabil bütün bu eserler toplum tarafından pek ilgi görmemiştir çünkü toplumda Arapçaya ve Farsçaya hâkim olan pek az kişi mevcuttu. Oysa herhangi bir yazarın amacı, yazmış olduğu eserin halk tarafından okunması ve anlaşılmasıdır. Binaenaleyh Arnavutlar'da medrese tahsili gören, Arapça ve Osmanlıca harflerini bilen fakat Doğu dillerine hâkim olamayan, diğer taraftan edebiyat dünyasını seven aynı zamanda yazmayı da isteyen çok sayıda kişiler olmuştur. Halkta karşılık bulabilmesi için bu çağda yazılan eserlerin okunup anlaşılması amacıyla, yazarlar Arapça ve Farsça-

dan vazgeçip Arap harflerini kullanarak Arnavutça kelimelerle edebiyat ürünleri vermişlerdir. Dolayısıyla bu edebiyat türüne "Alamiyado edebiyatı" denilmektedir (Kaleşi, 1970, s. 55).

Alamiyado edebiyatı, ilk defa İspanya'da Maurlar tarafından kullanılmıştır. Maurlar, Arapça dilinin yerine Arap harflerini kullanarak İspanyolca şiirler ve edebi metinler oluşturmaya başladılar. "Alamia" kelimesinden türeyen "alamiyado edebiyatı", kelime kökeni Arapçadan "al-a'gamiyya" yani "Arap olmayan, yabancı" anlamına gelmektedir. Ezcümle, Arap harflerini kullanarak başka dillerin kelimelerinden oluşan edebiyat türüne "alamiyado edebiyatı" denilmektedir. Özellikle bu edebiyat türü Balkan edebiyatında daha da belirgin görülmektedir (Karatay, Gökdağ & Pars, 2007, s. 66).

"Arnavut alamiyado edebiyatı" ortaya çıkana kadar, Arnavut yazılı edebiyatının dînî bir edebiyat içeriği taşıdığını söylenebilir. Arnavutların yaşadığı bölgelerde, Kuzey'de Katolik papazlar ile piskoposların önderliğinde Latin ile İtalyan harflerini kullandığını bilinmektedir. Güney'de ise Yunan kilisesinin etkisiyle Yunan harfleri kullanılarak, Arnavut edebiyatını, Hristiyanlık renkleri taşıyan özellikleriyle yazıp kullanmışlardır (Kaleşi, 1970, s. 55).

Arnavut alamiyado edebiyatını ifade eden edebiyat tarihi kitaplarda "beyteciler", "Müslüman Arnavut edebiyatçılar", "XVIII. asrın Müslüman edebiyatçıları" gibi farklı adlandırmalara da rastlanabilir. Arnavut edebiyat tarihi kitaplarında "beyteciler" kavramına daha çok rastlanabilir. "Beyteciler" kavramı ise "beyitler şeklinde yazılan şiirler", güya şiir prensiplerine uymayarak bu tür edebiyatı benimsemeyenler tarafından aşağılayıcı bir kavram anlamına gelmektedir. Bu kavramın son dönemde Arnavut edebiyatçıları tarafından kullanılış sebebi ise bu edebiyatın İslamî muhteva taşımasından dolayı bu edebiyata daima utançla ve önyargıyla yaklaşmışlar ve "beyteciler" ifadesini aşağılayıcı bir adlandırma olarak kullanmışlardır (Abazi, 2010, s. 87).

Alamiyado edebiyatı XVI. yüzyılın ortalarında başlayıp XX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. 1908 yılında Manastır'da toplanan 160 delegeden oluşan Ulusal Kongresinde Fransisken rahiplerinin desteğiyle bugünkü Latin Arnavut alfabesine geçme kararı alınmıştır. Fakat dönemin dindar yazarları Alamiyado geleneğine bağlı kalarak bunu 1920'lere bazıları ise 1930'lara kadar devam ettirmişlerdir. Nitekim 1930'lardan sonra dini karakter taşıyan eserler de Latin harfleriyle basılmaya başlanmış ve artık alamiyado yazı dili, yazarlar tarafından da kullanılmayarak tamamen ortadan kaldırılmıştır (Kaleşi, 1970, s. 75).

Arnavut Alamiyado Edebiyatında Önde Gelen Temsilciler

Arnavut Alamiyado edebiyatı Türk, Fars ve Arap edebiyatından literal bakımdan bir hayli etkilenmiştir. Fars ve Türk edebiyatına ait aheng ve imgeler Arnavut literatüründe yer buldu. Bunları şiirlerde veya divanlarda, örneğin murabba, ilahiler, kasideler ve gazellerde bulabiliriz. Aheng ve ritim uyumu alamiyado şiirlerinde akışlıydı. Buna karşı, Arnavut Alamiyado edebiyatına muhalefet yürütenler, her ne kadar uyuşmazlık çıkarma isteklerine rağmen uyum tarzını korumuştur.

Bu edebiyatın muhtevası genellikle dini karakterli yazılarla oluşmuştur. Yazılar, daha ziyade felsefi, edebi, tasavvufi, ahlaki gibi farklı alanlarda Arnavutlar'a İslam dinini daha iyi öğretmek amacıyla kaleme alınmıştır. Diğer taraftan aşka ve doğaya dair şiirler yazdığı gibi dünyaya karşı tepkilerin dile getirildiği, tarihi konuların işlendiği, nazım ve nesir türünden metinlere de rastlayabiliriz (Elsie, 2001, s.5).

Arnavut Alamiyado edebiyatı, el yazmaları ile ön plandadır. Fakat ne yazık ki bu eserlerin çoğu elimizde olmayıp bölgedeki siyasi otoriteler nedeniyle tarih sahnesinden çekilmiştir. El yazmalarından geri kalanlar genellikle eski Arvavut hocaların, imamların, müftülerin özel kütüphanerinde veya pek azı Arnavutluk'un Tirana Devlet Merkez Arşivlerinde bulunabilirler. Binaenaleyh Arnavut Alamiyado edebiyatı, Arnavut edebiyat tarihinde en az bilinen ve kaynakları en zor bulunan bir alandır.

Arap alfabesi ile Arnavutça edebiyatında yazılan ilk eser, kahveye armağan edilmiş bir şiir olup "Allahım beni kahvesiz bırakma" (O Zoti im mos më le pa kafe) olarak adlandırılıp 1725 yılında Muçi Zade tarafından kaleme alınmıştır. Leksikografi, edebî değeri yanı sıra yazı dili Arnavutça'nın tarihinin gelişmesi açısından ve özellikle Arnavutça diyalektolojisi açısından önemi çok büyüktür (Myderrisi, 1955, s. 151).

Arap alfabesi ile kaleme alınan Arnavutça edebiyatın en önemli edebiyatçılarından biri şüphesiz İbrahim Nezimi (1680-1760) veya meşhur ismiyle Nezim Frakulla'dır. Nezim Breatlıdır, bazen Beratlı Nezim de denir. Frakulla köyünde doğan Nezim, hayatın en verimli kısmını birçok şairin bulunduğu şehir, Berat'ta geçirmiştir. Daha sonra eğitimine İstanbul'da devam etmiş ve orada ilk şiirlerini Türkçe, Farsça ve Arapça kaleme almıştır. 1731-1735 yıllar arası Arnavutça bir divan ile Arnavutça-Türkçe bir sözlük hazırlamıştır. Maalesef divanın tamamı elimizde olmayıp sadece 110 şiirin bulunduğu bir nüsha günümüze ulaşmıştır (Hysa, Hyrje në Letërsinë Shqiptare, 2000, s. 313).

Nezim ilk Arnavut Alamiyado edebiyatında divan yazan edebiyatçı olma hasebiyle, bu konuyla ilgili *Divan*'ında şöyle der:

"Divan kush pat folur shqip? ajan e bëri Nezimi,
Bejan kush pat folur shqip? insan e bëri Nezimi.
Ky lisan qe bërë harab, në gussa me shumë hixhab,
Shahid mjaft është ky kitab, handan e bëri Nezimi."

Tercümesi:
"Divanla Arnavutça kim konuştu? Nezim ayan yaptı,
Arnavutça kim hitab etti? İnsan Nezim yaptı.
Bu lisan harab olmuştu, acılarla çok utanç verici,

Kâfidir bu kitap şahidlik için, handan Nezim yaptı" (Hamiti, Nezim Frakulla dhe Divani i tij Shqip, 2008, s. 139).

Nezim, bir süre sonra 1741'de İstanbul'dan Berat'a tekrar dönmüştür. Fakat bu dönüşte Berat'taki şairlerle şiirleri sebebiyle münakaşa ettiği hatta bu münakaşaların kadıya kadar uzadığı ve bu sebeple Nezimi'nin birkaç kez memleketinden uzaklaşmaya mahkum bırakıldığı bilinmektedir. Nezim, kendisini zamanın Hafiz'ı ve Sadi'si ile kıyaslamıştır. Nezim'in *Kasideja* (*Kaside*) Arnavutça eseri, Farsça'da Urf'i Türkçe'de Nef'i ile kıyaslayabiliriz. 1760 İstanbul'da vefat etmiştir (Elsie, 2001, s. 7).

Nezim'in döneminde bir diğer Arnavut Alamiyado edebiyat şâirî Süleyman Ramazani olarak bilinen Süleyman Naibi'dir. Naibi, 1771'de Berat'ta vefat eden büyük bir şairdir. Hayatıyla ilgili çok az bilgi mevcuttur. Naibi, Arnavutça bir divan yazmıştır ve o el yazması halindeki bu divan 1944'e kadar Arnavutluk'un Fier şehrinde muhafaza edilmişse de maalesef İkinci Dünya savaşında ortadan kaldırılmıştır. Divanla ilgili bazı şiirlerin halkın dilinde dolaştığı bilinmektedir. Bunlardan en yaygın olanı 8 ile 12 beyitten oluşan, kadınların güzelliğini ve aşkın çoşkusunu anlatan "Mahmudeja e stolisur" (*Süslü Mahmude*) şiiridir. Naibi'nin şiirlerinde yabancı kelimelerin Nezim'den daha az kullanıldığı bilinmektedir (Hysa, 2000, s. 314).

Öte yandan XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Güney Arnavutluk'un Kolonya kasabasında, Arnavut Alamiyado edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Hasan Züko Kamberi 1743'te doğdu. Hayatıyla ilgili pek fazla biligi bulunmamaktadır. 1789 yılında Osmanlı-Avusturya arasında Smederevos Savaşı'nda Tepelenli Ali Paşa önderliğindeki taburada yer aldığı bilinmektedir. Hasan Züko Kamberi,

Bektaşi dervişi olarak 1810 yılında vefat etmiştir. Doğduğu Starye köyündeki mezarı türbeye dönüştürülmüş ve Baba Hasan Türbesi olarak tanınmıştır.

Kamberi'nin biri mevlüd, 51 satırlı bir şiiri, 10 ilahi ile 50'ye yakın şiirleri Tirana Devlet Arşivinde mevcuttur. XVIII. yüzyılda Hasan Züko Kamberi, Arnavutçada ilk mevlidi kaleme alan şairdir. Bu *Mevlid*, 204 beyitten oluşmaktadır. Diğer eserleri ise *Sefer-i Humajun* (*Humayun Seferi*), *Vasijetname* (*Vasiyetname*), *Gjerdeku* (*Gerdek*), *Paraja* (*Para*)'dır. "Paraja" adlı şiirinde, yaşadığı bölgenin sosyal yapısında para için saygının, sevginin, ayaklar altına alındığı, kadıların, hocaların, şeyhlerin para karşılığında fetva verdikleri, görüşlerini değiştirdikleri ele alımıştır. Şair bu düzensizliğe şöyle itiraz etmektedir (Elsie, 2001, s. 7):

"Dhe kadiu i mahqemes,
Që rri sipër sixhades,
Edhe shehu i teqes,
Ja di kimenë parasë.
Dhe Pashallar, Bejlerë,
Edhe avamë të tjerë,
Për para japin krerë,
Ja di kimenë parasë"

Tercümesi:
"Mahkemenin kâdısı da,
Seccadenin üzerinde oturan,
Tekkenin Şeyhi de,
Paranın kıymetini bilir.
Paşalar da Beyler de,
Diğer avamlar da,
Para için baş verirler,
Paranın kıymetini bilirler"

Bir diğer Arnavut Alamiyado edebiyatının temsilcisi Zenel Bastari'dir. Bastari, Tirana'nın yakınlarında olan Bastar köyünde XIX. yüzyılın başlarında doğmuştur. Bektaşi dervişi olan Bastari'nin tasavvufa yönelişi ilham aldığı üstadı Hacı Ünçarı ile başlar. Ayrıca "Hidajet-i Hak" (Hakk'ın Hidayeti) adlı şiirinde bu gönül bağlılığını ortaya koyar, aynı zamanda "Mbi Bektashizmin" (Bektaşilik Üzerine) adlı diğer şiirinde de bu gönül bağlılığına temas eder. (Hysa, Alamiada Shqiptare, 2000, s. 180) "Bektaşilik Üzerine" şiirinden bir örnek verelim:

"Ashku i perverdigjarit, Më ka bamun mu shair,
Nuri i Haxhi Ynçarit, S'e di punën ti zahir"

Tercümesi:
"Allah'ın aşkı, beni şair yaptı,
Haci Ünçar'ın nuru, sen zahir bilmezsin bunu"

1784-1844 arasında yaşayan Muhamed Küçüku da Arnavut Alamiyado edebiyatı temsilcisidir. Arnavutluk'un güneyinde Yanya vilayetinin Çamıriya bölgesinde bulunan Konispol köyünde doğdu. Kaynaklarda Muhammet Çami olarak da geçer. Kahire'de 11 yıl kaldıktan sonra tekrar Konispola'a dönerek hem bir âlim hem edebiyatçı olarak halk arasında saygın bir yere sahip oldu. Türkçe ve Arapçaya da vakıftı. Ayrıca Arap harfleriyle Arnavutça kaleme aldığı eserleriyle Arnavut kültürüne Osmanlı alfabesinin yerleşmesi ve halk edebiyatında rubai türünün yaygınlaşması hususunda önemli rol oynamıştır. Arnavut halk diline ve edebiyatına yaptığı katkılarla Arnavutluk milli şairi sayılan Naim Fraşiri'ye öncülük yaptığı ve Naim'in onun şiirlerinin etkisi altında kaldığı belirtilmektedir. 1844'te Konispol'da vefat etti (Aruçi, 2002, s. 532).

Muhammed Küçükun'un eserleri şunlardır: *I. Erveheja* (1888): 428 beyitten oluşan bu manzume, Arnavutça yazılan en uzun manzumedir. *II. Jusufi dhe Zelihaja* (Yusuf ile Züleyha): 1215 beyitten meydana gelen bu manzum aşk hikâyesi, itibarıyla Arnavut edebiyatında ilk çalışma sayılır. Ancak hâlâ yayımlanmamıştır. *III. Gurbetlinjtë* (Gurbetçiler): 100 mısradan oluşan ve gurbetçilerin hayatından bahseden dörtlük halindeki bu şiir de henüz neşredilmemiştir. "IV. Zaptimi i Misolongjit" (Misalangi'nin işgali): 300 beyitten meydana gelen ve 1822'de Yunanistan'daki Misalangi'nin Türkler tarafından fethini konu edinmektedir. *V. Bekriu:* Dini motiflerle süslenen bu manzum eser, içki içenler hakkında mev'iza mahiyetinde kaleme alınmıştır. "VI. Kasidetü'l Bürde". El-Büsiri'nin Kasidetü'l-bürde'sinin Arnavutçaya tercümesi olup Arap edebiyatından Arnavutçaya yapılan ilk çeviri olması bakımından önem taşır. Küçüku'nun Türkçeden de bazı çeviriler yaptığı kaynaklarda zikredilmekle birlikte hangi eserleri tercüme ettiği bilinmemektedir(Hysa, Alamiada & Shqiptare,2000, s. 129; Myderrisi, 1955, s. 75).

Bosnalı Tahir veya diğer adıyla Yakovalı Tahir Efendi, XIX. yüzyılın başlarında yaşamış olan bir Arnavut şairidir. Eğitimini İstanbul'da alıp Yakova'ya hoca olarak dönmüştür. Eseri "Vehbije" (Vehbiye) ve ya "Emi Vehbije" 1835 yazılmış 328 satırlardan Allah'ın varlığı, cennet, cehennem, İslam ahlakı gibi İslami konuları ele almıştır. Bu eser 1907'de Sofya'da yayınlanmıştır (Elsie, 2001, s. 12).

Arnavutluk edebiyatında İslami etki ile oluşan bu 200 yüzyıllık edebiyatın bilinen diğer şair ve örnek olarak şunlar gösterilebilir: Derviş Hasani, bir Halveti Dervişi olarak Kosova'nın en eski Alamiyado edebiyatcısıdır; Tiranalı Hacı Ethem Bey, Bektaşi Dervişi olarak tanınmış olup biri Arnavutça dördü Türkçe olmak üzere divanlar yazmıştır. Ancak bunların hiçbiri günümüze ulaşamamıştır. Molla Ramazan İşkodra'nın *İlmihal'i* Hacı Ümer Mustafa Kaşari; Şeyh Süleyman Eyüp Dede; Molla Bekiri; İbrahim Elbasani; Molla Sali Pata; İşkodralı Hüseyin Efendi; İsmayl Floqi, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ini Osmanlıcadan Arnavutçaya terçüme eden; Tahir Nasibiu; Şahin Fıraşıri'nin Muhtarname'si; Dalip Fıraşıri Hadikeya'sı; ve daha niceleri Arap harfleriyle Arnavut dilinde yazan edebiyatçıların bazılarıdır. Ayrıca kendi geliştirdiği Arap yazısıyla Arnavutça bir *Mevlid* yazan Hafız Ali Ulqinaku'yu bu edebiyatın son temsilcisi olarak anmak mümkündür (Karatay, Gökdağ & Pars, 2007, s. 69).

Arnavut Alamiyado Edebiyatında Tasavvufi Muhteva

Arnavut Alamiyado edebiyatında tasavvufi muhtevaya girmeden önce tasavvuf kelimesinin anlamı nedir diye bakmamız gerek. Tasavvuf, kendine has kavramları, metodları, yöntemleri, kaynakları, nazariyesi olan, insan-ı kamil yetiştirmeye dönük ahlaki olgunluğa ulaşmaya dönük perspektifi olan bir ilimdir. Fakat bu ilmin diğer ilimlerden farklı tarafı, sadece satırlarda değil sadırlarda da var olmasıdır. Kelimenin etimolojik kökenine gidilirse tasavvufu "suffeden" oluştuğunu, Antik Yunan felsefesindeki bilgi, hikmet anlamındaki "sofia"dan türediğini, "yün" giysiden kaynaklandığını söyleyenler de vardır. Etimolojik açıdan bile kelimeye farklı perspektifle bakıp bir tanım getirmeye çalışan ilim adamlarımız da karşımıza çıkıyor. Fakat tasavvufun en dar manasıyla tanımlarsak "Tasavvuf bir ilimdir, ancak hâl ilmidir". Bu hâl ilmi, bilgiyi yaşantıya dönüştürmek anlamına gelmesi hasebiyle, zevk alınan, tad alınan bir ilimdir. Yani sadece uzaktan bahsedilebilen bir şey değil, bir başkasının tecrübesini aktaran değil, kendi tecrübesi ile insanın yüzleştiği bir ilim (Eraydın, 2014, s. 36).

Kuşkusuz Arnavut Alamiyado edebiyatında şiirlerin çoğu, dini karakterli olmaları hasebiyle bilhassa mistik-tasavvufi özelikler taşıyan şiirlerdir. Temelleri tasavvufi konular üzere bir edebiyattır. Yazarların, yazma tarzları tasavvuf üzerine olması aynı zamanda onların ahlak, din, dünya ve hayat hakkındaki düşüncelerini de aktarmıştır. Bunun böyle olması, o dönemdeki yazarların İslam âlimi olmaları, İslam ahlakıyla donanmaları ve aynı zamanda halka İslam'ı anlatmaya ve yaymaya çalışmaları ve diğer taraftan sadece İslami ilimleri tahsili etmeyip, milli, ulusal konularda da katkı göstermeleriyle ilgilidir.

Alamiyado şiirlerlerinde nazım şekilleri olarak gazel, kaside, mesnevi, müstezad, kıt'a gibi örnekler daha çok kullanılmıştır. Aynı zamanda dörtlük ve bentlerle yazılan şiirler de vardır. Konulara bakıldığında, klasik aşk öyküleri, kadın, makam, para, din gibi genel konuların yanı sıra, tasavvufla ilgili bahisler, bazı felsefi düşünceler yer almıştır. Aynı zamanda *Tevhid, Münacaat* (Allah'a yalvarmak,dua etmek amacıyla yazılan kasideler), *Naat-ı Şerif* (Peygamberimizi övmek için yazılan kasideler), *Medhiye* (devrin ileri gelenlerini övmek için yazılan kasideler), *Hicviye* (devrin yöneticilerini eleştirmek için yazılan kasideler), *Mersiye* (devlet büyüklerinin ölümünden duyulan üzüntülerin anlatıldığı kasideler), *Fahriye* (şairlerin kendilerini övmek amacıyla yazdıkları kasidelerdir), *Kerbela* hâdisesi, *Mevlitler* en çok işlenen konulardır (Elsie, 2001, s. 5).

Alamiyado şiirlerleri genellikle Allah'a hamd ederek Efendimize karşı duyduğu sevgiyle överek başlar. Örneğin Nezim Frakulla, Allah'ın adı ve Efendimize karşı duyduğu sevgiyle *Divan*'ına başlar:

"Bismil-lahi nisa divanë, Me sevda Tënde ja Mevla,
Për Muhammed Mustafanë, Zemra vate ja Mevla"

Tercümesi:
"Bismil-lah ile divana başladım, Senin sevdan ile Ya Mevlâ,
Muhammed Mustafa için çarpıyor kalbim Ya Mevlâ"
(Nezim Frakulla, Tirana Devlet Arşivindeki el yazması Divanı,. F.43,D.2 ile D. 3.).

Nezim *Divanı*'na başladığı gibi Kosova'nın Rahovec şehrinde 1865 doğan Abdul Malik Hoca veya mahlası Şeyh Hilmi Maliki de 80 şiir ihtiva eden *Divan*'ına kendi el yazması olan şu beyitlerle başlar:

"Ky divan Hilmi osht n'guh Shqip"
"M'u bo pejda ni sevda, Lumi Zotin për me pa,
nuk po dua qetër çka, veç ashkin tond Allahem"
"Te ton ter osht kjo dynja, mrenda n'syret drit po ka,
mej çu perdet gjithë sa ka, pyr ashkin tond Allahem"

Tercümesi:
"Bu Divan Hilmi'nindir, Arnavutça dilindedir"
"Bir sevda peyda oldu bende, Cenab-ı Allahı görmebilmek,
Başka bir şey istemem, Sadece Senin aşkını Allahım.
Bu dünya bütünüyle karanlıktır, Suret içinde ışık var,
Bütün perdeleri ne varsa kaldırsak, Senin aşkın için Allah'ım"

(Hondozi, 2014, s. 35).

Şeriat - Tarikat - Hakikat - Marifet

Ediplerimiz genellikle bir tarikat mensubu veya mühibbiydi, özellikle XVIII. ile XIX. yüzyıllarda yaşayan edebiyatcılarda bu durum daha belirgindir. Örneğin Derviş Hasan'ın şiiri:

"Ah, un i mjeri kesh tu fjet, e m'dul gjumi për ahiret,
Me ni myrshid jom përpjek, çka m'kallzojti ah medet.
Ai mi çeli katër dyer, njonda osht ah sheriat,
Osht e dyta tarikat, dera e tret hakikat,
Edhe njonda osht ma'rifet, lumi ai qi e ka gjet"

Tercümesi:
"Ah ben zavallı uyuyordum, ahiret için uykudan uyandım,
Bir mürşidle mücalese ediyordum, ah medet bana ne kelam etti,
O bana dort kapı açtı, birisi şeriattı,
İkincisi tarikattı, üçüncü kapı hakikattı
Bir de diğeri ma'firetti, ne mutlu nasib olana"

(Pirraku, 1972, s. 91).

Tasavvufta bazı sufiler şeriat, tarikat, hakikat ile marifet kavramlarını Allah'a ulaşmanın dört mertebesi olarak kabul ederler. Bu dört mertebenin tasavvufta önemli bir yeri olduğu için bunları kavramsal olarak kısaca şöyle açıklayabiliriz:

I. Şeriat: Arapça, yol demektir. Dînîn zahirî (dış şekil) yönüne ait kaideleri veya dînîn hukuk kuralları. Tasavvufa da, batinî hukuk veya batinî fıkıh denir (Cebecioğlu, 2009, s. 607).

II. Tarikat: Sözlükte "gidilecek yol, izlenecek usul, hal ve gidiş" anlamındaki tarikat (çoğulu tarâik) terim olarak "Allah'a ulaşmak isteyenlere mahsus âdet, hal ve davranış" demektir. Tasavvuf ehli tarikatların başlangıcını Asr-ı saâdet'e kadar götürmektedir. Hz. Peygamber'in başta Hulefâ-yi Râşidîn olmak üzere sahâbîlere değişik usullerle zikir telkininde bulunduğuna inanılır. Daha sonra bu usullerin devam ettirilmesiyle tarikatlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla bütün tarikatların başı durumunda olan Resûl-i Ekrem'in ortaya koyduğu ilâhî yol tarîkat-ı Muhammediyye diye adlandırılmıştır. Tarikatı "sâliki hakikate götüren yol" şeklinde tanımlayan sûfîler, dinin zâhirî ve şeklî kısmı olan şeriatın kurallarına uyulmadan tarikatla hakikate ulaşılamayacağını vurgulamıştır. Bunu ifade etmek için meselâ şeriatı gemiye, tarikatı denize, hakikati inciye benzetmişlerdir (Öngören, 2011, s. 95).

III. Hakikat: Tasavvufta hakikat terimi "zahirin ardındaki örtülü ve gizli mana, dini hayatın en yüksek seviyede yaşanarak ilahi sırlara aşina olunması" gibi anlamlar ifade eder. İlk sufiler hakikat terimini daha çok "ilahi gerçeklere ve sırlara aşina olmak, Hakk'ın tecellilerini temaşa etmek" anlamında kullanmışlardır. Sözle anlatılamayacağı görüşünden hareketle bazen bu terimi tarif etmeden kullanan sufiler, daha ziyade alarnet ve vasıtlarını belirterek hakikatin ne olduğu konusunda bir fikir vermeye çalışmışlardır. Sufiler, "Tasavvuf hakikatleri almak, halkın elinde olan şeylere göz dikmemektir" şeklindeki ilk tasavvuf tarifiyle dini sadece şekil ve merasimden ibaret görmemek gerektiğini, şekil ve merasim yönünün yanı sıra ondan daha önemli olan anlamına ve özüne değer vermek icap ettiğini anlatmaktadır (Demirci, 1997, s. 178). İmanın kemâle ermesi, şerîatın, hakîkatin ta kendisi olduğunun müşâhedesidir. Sufiler ilk mertebeyi avam (genel olarak halk), ikincisini havass (seçkinler), üçüncüsünü havassu'l-havâss ve dördüncüsünün de ehass-ı havassü'l-havass'a ait olduğunu söylerler (Cebecioğlu, 2009, s. 243).

IV. Marîfet: Şeriat olmadan tarikat, hakikat ve ma'rifet olmaz, her şeyin başı, şeriatı yani İslâm dînîni iyi yaşamaktan geçer, İslam'ı yaşama ve anlamada, takva boyutunda olmak üzere derinleşme sonucu, bu mertebeler teşekkül etmiştir. Bu seviyeyi yakalayan kimseye ârif, ârifin bu haline de marîfet denir. İlk dönemlerden itibaren sufiler, sufi olmayan alimierin ulaştıkları bilgilerden farklı ve kendilerine has bir bilgiye sahip olduklarına inanmışlar. Bu bilgiyi marifet, irfan, yakin gibi yine kendilerine has terimlerle ifade edip bunun için bazan ilim kelimesini

de kullanmışlardır. Ancak ilim terimini marifet anlamında kullandıklarında bunu tasavvufi terminolojiye ait bazı sıfatlarla niteleyerek *"ledün ilmi, batın ilmi, esrar ilmi, hal ilmi, makam ilmi, fena-beka ilmi, mükaşefe* ve *müşahede ilmi"* gibi tabirler oluşturmuşlar. Bu tabirlerle marifet dedikleri ilahi esrar ve hakikatlere, nefsin niteliklerine, varlıkların durumuna ve gayb niteliğindeki bazı hususlara ilişkin bilgiyi kastetmişlerdir. Marifetin mukaddimesinin ilim, ilimsiz marifetin muhal, marifetsiz ilmin vebal olduğuna inanan sufiler marifetin ledünni bir ilim sayıldığı görüşündedir. Marifet, Allah, insan ve alemle ilgili kapsamlı bir bilgi olmakla beraber tasavvufta esas olan "marifetullah" denen özel bilgidir. Alem ve nefis hakkındaki marifet ise Allah'ı tanımanın aracı olması bakımından değerlidir. Bu sebeple marifetullah "Allah'ın zatı, sıfatları, fiilieri ve isimleri hakkındaki bilgi" şeklinde tanımlanmıştır (Uludağ, 2003, s. 54).

Bu durumda, herkesin normal gündelik kurallara uyarak yaşadığı İslam'a şeriat; dinde biraz takva cihetine ağırlık verenlerin yaşadığı ve ulaştığı inceliğe tarikat; takva ve verada titizlikle varılan sonuca, hakikat; ve nihayet bu yaşamanın, mânâ açısından kişide ifade ettiği bilgi planındaki sonuca marifet denir ki meydana gelişi, yaşamakla sıkı sıkıya irtibatlıdır.

İlahî Aşk

Söz konusu edebiyat mensupları özellikle Allah'a karşı hissetikleri aşklarını şiirlerine dökmüşlerdir. Keza bu aşk, bir sufi için Allah'a yakınlaşmanın, varmanın, O'nu tanımanın ve O'nda yokolmanın yani Fena fillah'a ermenin en tartışmasız aracıdır. Örneğin Nezim şöyle der:

"Sirrë e ashkut kush nuk e di, Bil-lahi që s'është njeri"

Tercümesi:
"Aşkın sırrını bilmeyenler, bil-lahi insan değildir"

Başka bir yerde Nezim Allah'a olan aşklarını inkar edenler imansız olduklarını belirtir:

"Një që shanë ashikërinë, ka bërë inqar Perëndinë,
A s'e vritni faqezinë, A s'e vritni!"

Tercümesi:
"O ki aşkı söven, Allah'ı inkar etmiştir,

Öldürmüyor musunuz nasipsizi, öldürmüyor musunuz" (Hamiti, Nezim Frakulla dhe Divani i tij Shqip, 2008, s. 82). Burada Nezim'in "öldürmek" ifadesi, fiziki manada değil manevi anlamındadır.

Zikir

Bir başka şair Şeyh Yonuz, Allah'ın isimlerini zikrederek o anda sufilerin kendilerini vecde kaptırmaları, zikrin cehri (âşikar) ve hafi (gizli) şekillerini bir dörtlükle söyle dile getirir:

"Me dit nefsin, ziqër Zotin,
Me bo sabër osht ilaç,
Me nur të ziqrit shëndoshe zemrën,
Ziqri daim është ilaç."

Tercümesi:
"Nefsini bilmek, Allah'ı zikretmek,
Sabretmek ilaçtır,
Zikrin nuruyla kalbini temizle,
Zikr-i daim ilaçtır" (Salihu, 1987, s. 299).

Zikir, nisyanın zıttıdır. Kuran-ı Kerim'in çeşitli ayetleri mü'minleri Hakk'ı zikre davet eder. Tasavvufun en önemli özelliklerinden olan zikir, kulu gafletten koruyan, manevi bir zırhtır. Kişi ancak zikir sayesinde huzur bulur. Şeyh Yonuzi'n "zikri daim është ilaç" ifadesi, yani "daima zikir ilaçtır", dilimiz zikirden mahrum olmamalıdır, kuru kalmamalıdır (Eraydın, 2014, s. 126). Zikre devam eden kimselerin kalbinde dünyaya karşı duyulan rağbet zayıflar ve yerini Allah sevgisine terkeder.

İnsanın her türlü sıkıntı ve kederden kurtaran, ilahi lütuf ve ihsanın kula ulaşmasını sağlayan zikirdir. Bu sebeple daimi zikir ve dua ile Allah'ı anmaktan geri durmamak gerekir. Şeyh Yonuzi, zikretmenin güç bir iş olduğunu, herkesin buna tahammül edemeyeceğini ve bu lütuftan nasibini olamayacağını da belirtir.

Riyazet ve Mücahede

Nezim, riyazet ve mücahede ile nefsi temizlemenin çok büyük ve meşekkatli bir yol olduğunu belirtir:

"Pa mos hequrë një mushkil, kush u bë naili meram!"

Tercümesi:
"Çile çekmeden, meramına kim nail oldu ki!"

Nefsi temizleme, nefsi arındırma, ahlâki olgunlaşmaya, kalbiyi de riyadan kötü heveslerden korumasına Allah'a dua eden Şeyh Hilmi Maliki, *Divan*'ına şöyle bir beyit kaleme alır:

"Nefsin prej hevas pre'na, zemrën prej rijas pre'na,
dashnin veç Teje hiçna, udhën e halvetit diftona"

Tercümesi:
"Nefsimizi hevadan kopar/uzaklaştır, kalbimizi riyadan kopar,
Sen'den başka aşkı çek/yoket, bize halvet yoluyu göster"

(Hondozi, 2014, s. 61).

Tasavvufta riyazet ve mücahede, nefsi günahlardan temizlemek için önemli aşamalardır. Riyazet, nefsi eğitmek için onu birtakım tabii ve meşru arzularından mahrum etmeyi ifade eder. Burada amaç nefsi, şehevi ve dünyevi hazlardan mahrum bırakarak üzerinde hakimiyet kurmaktır. Nefsin yeme içme ve cinsel arzularını, mal mülk, makam mevki, şan şöhret gibi dünyevi talep ve tutkularını denetim altında tutmak için özellikle yemeyi, içmeyi, uyumayı, konuşmayı azaltarak zaruret ve ihtiyaç haliyle sınırlamak diğer taraftan nefsi zor işlere koşmak, nefsin hileleri karşısında uyanık olmak riyazetin esasını teşkil eder. Yani kısacası nefsi temizlemek bir hayli meşekkatli bir çiledir. Mücahede ise direnci kırılıncaya ve ibadetleri Allah'ın emrettiği şekilde yerine getirinceye kadar nefsi terbiye etmekten vazgeçmemektir.

Mürşid-i Kamilin Bulmanın Önemi

Nefsin terbiyesinde temel unsurlardan biri yol gösterebilecek bir mürşid bulmalıdır. Bir diğer edebiyatcı olan Muharrem Mahzun Babai, bir kamil mürşid bulabilmenin önemini şu beyitle anlatır:

"Fshi lotët nga sytë, dhe kërko mejdan,
Shiko gjej myrshidin, që të bën derman"

Tercümesi:
"Gözlerinden yaşları sil ve meydan ara,
Bak bir mürşidi bul, derdine derman olan"

(Hamiti, 2002, s. 61).

Aynı konuyu neredeyse bütün Arnavut Alamiyado edebiyatçıları önem verir. Örneğin Şeyh Hilmi Maliki, *Divan*'ında kamil mürşidi bulabilmenin önemini ve doğru yola ancak onunla varılabileceğini şu beyitle ifade eder:

"Myrshid qamil lyp ti vlla, m'u bashku me evlija,
ilmi ledun aty ka, edhe ilmi enbija"

Tercümesi:
"Sen mürşid-i kamili ara, Evliyalarla kavuşmak,
Orada ilm-i ledun de var, Bir de ilm-i enbiya"

(Hondozi, 2014, s. 54).

İlm-i ledun kavramı, mutasavvıflara göre ilimlerin biri zahir diğeri batın olmak üzere ikiye ayırır. Hadis, fıkıh ve kelam gibi ilimlere zahir ilimleri, tasavvufa da batın ilmi adını verirler. Mutasavvıflara göre naslardaki gizli manaları, ibadetlerin manevi ve ahlaki özünü, varlık ve olayların arkasındaki sırları açıklığa kavuşturan batın ilmi gizlidir ve onu halka açıklamak caiz değildir. Uludağ'nın ifade ettiği gibi, batın ilmi İslam'dan ayrı ve onun dışında bir ilim değildir. Bu ilim esasen nasların derin ve ince manalarından ibaret olup Efendimiz tarafından bazı sahabilere öğretilmiştir (Uludağ, 1992, s. 188; Kara, 2013, s. 18).

Nefsi tezkiyeye, nefsi günahlardan arındırmaya, nefsi temizleme ve ahlâki olgunlaşmaya konusunda Nezim'de bir dörtlük beyiti divanında geçmektedir:

"Sot një salik u bë rahi,
pa rehber udhën s'e di,
Rreh ta gjenj me mend të ti,
mushkil menzili ti gajet."

Tercümesi:
"Bugün bir salik yolcu oldu,
Rehbersiz yolu bilmez,
Kendi aklıyla bulmak ister,
Çok müşkildir onun menzili"

(Hamiti, Nezim Frakulla dhe Divani i tij Shqip, 2008, s. 91).

Salikin manevi terbiyesinde ilerlemesi öncelikle iç dünyasındaki ilerlemeye mani olan en büyük engel nefsin arzularıdır. İslam düşüncesinin ilk dönemlerinden itibaren nefsin mahiyeti hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Soyut mu, cismani mi, mahluk mu kadim mi olduğu, ruh ile nefsin aynı ve ya farklı şeyler olup olmadığı, bir bedende ve ya birden fazla nefsin bulunup bulunmadığı konuları tartışılmıştır. Mutasavvıflar, çoğunlukla bedene bırakılmış, latif ve manevi bir cevher olarak tanımladıkları nefsi, insandaki kötü sıfat ve huyların kaynağı kabul etmişlerdir (Tek, 2016, s. 202; Uludağ & Türker, 2006, s. 526).

Şüphesiz ki tasavvufi eğitimin temel taşlarından en önemlisi, manevi yolculukta bir kılavuza, rehbere ve mürşide duyulan ihtiyaçtır. "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır" sözü tasavvufta meşhurdur, bu yüzden mürşid, Allah'a gerçek manada kulluğun nasıl yapılacağını bizzat yaşayarak gösteren, kulları Allah'a yaklaştıran, sevdiren, nefisleri terbiye edebilen, onları irşad eden ve gafletten uyandıran kimse demektir. Bütün bu özellikleriyle mürşid bir mürebbidir. Kendisine intisap eden müridin tüm özelliklerini ve kabiliyetlerini göz önünde bulundurarak, istidadına göre yol gösterir. Böylece ahlakındaki olumsuzlukları yavaş yavaş gidererek kemal mertebesine ulaşmasını sağlar (Kara, 2013, s. 171).

Sıradan yolculuklarada bile bir rehbere ihtiyaç duyulurken, Allah'a doğru gerçekleştirilen bu güç ve çetin yolculukta da bir rehberin olması kaçınılmazdır. Böyle bir niyeti olan kimsenin yolu bilen, yolun tehlikelerini tanıyan, doğruyu gösteren bir mürşid bulması zorunludur. Aksi halde nefsi ve şeytan onu sersemleştirip yolunu şaşırtır. Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin dediği gibi:

Kendine bir yol gösterivi, mürşid seç;
çünkü bu yol afetle, korkuyla ve tehlikeyle pek doludur

(Mevlana, 2008, s. 1 b.2942).

Kemal vasfını taşıyan mürşidin elbette birtakım özelliklerinin bulunması gerekir ki bunların başında Kur'an'ın bendesi, Peygamberimizin yolunu toprağı

olması, az yemeyi, az uyumayı, az konuşmayı tercih ederek, namaz, oruç, hac ve zekat gibi ibadetlere düşkün olup, her an Hakk'ı tefekkür ve tezekkür etmesi gelmektedir. Benliğindeki tüm nefsani sıfatlardan uzaklaşmış, hatta bu yönde bir tek özelliğinin bile kalmamış olması gerekir. Aksi halde böyle bir kimseye mürşid veya şeyh adının verilmesi söz konusu olamaz. Kâmil bir mürşide bağlanmak ne kadar gerekliyse, kâmil olmayan, sahte ve hakikatten uzak, şeyh adı ve kisvesi altında bulunanlardan kaçınmak da o kadar gereklidir (Tek, 2014, s. 102).

Arnavut Alamiyado Edebiyatında Bektaşîlîğîn Etkisi

Tasavvuf geleneğinden etkilenerek Osmanlı döneminde yetişen birçok Arnavut asıllı şair Bektaşîler arasından çıkmıştır. Arnavut alamiyado edebiyatında XVIII. yüzyılın sonlarında Bektaşi mistik yorumu üzere ilk şiirlerini Arnavutluk'un Fuşkruya şehrinde yaşayıp Bektaşi tekkesini kuran Kemalettin Şemimi'dir (Rexhepi, 1995, s. 208).

Şemimi Baba'nın 1807 yılında vefat eder. Şiirleri Arnavutluk ve Arnavutların yaşadığı diğer bölgelerde ölümünden sonra da canlılığını devam ettirmiştir.

Arnavutça yazılan şiirin ikinci ve en önemli merkezi Fraşır'da bulunan Bektaşî tekkesidir. Bu tekkenin kurucusu Nasib Tahir Baba XIX. yüzyılın başlangıcında yaşamış ve ardından birçok şiir bırakmıştır (İzeti, 2009, s. 61).

Diğer bir Bektaşi Baba Abdullah Melçani, XIX. yüzyılda yaşamış ve Arnavutça yazan büyük Bektaşî şairler arasında yer almıştır. Şöyle diyor:

"Do të bëhëm dervish me aba,
Shpirtin tim do ta bëj xhaba,
Për ty Sari Salltuk Baba,
Të them madhërinë tënde, Ja Shah,
Të them bukrinë tënde ja Nur.
Ti je Ahmedi Myftar,
Perëndia t'ka në nazar,
Hazreti Aliu me zylfikar,
Thonë trimrinë tënde, Ja Shah,
Thonë bukrinë tënde, Ja Nur"

Tercümesi:
"Abalı derviş olacağım,
Canımı feda edeceğim,
Senin uğruna, Sarı Saltık Baba,
Söylerler güzelliğini, Ya Şah,
Söylerler yüceliğini, Ya nur.
Sen bir Ahmed-i Muhtarsın,
Sen Allah'ın nazarındasın,
Hazreti Ali Zülfikarı ile beraber
Söylerler kahramanlığını, Ya Şah,
Söylerler güzelliğini, Ya Nur"

(Salihu, 1987, s. 240).

XIX. yüzyılın sonunda yaşamış diğer bir Bektaşî şairi Leskovikli Abidin Baba'dır. Arnavutça ve Türkçe şiirleri vardır. Arnavutça yazdığı bir şiirinden örnek şöyledir:

"Me myhyr të nubuvvetit
Dhe me shpat të Velajetit
Dhe nam të Emanetit
Erdhi Zati Paq Hynqar.
Me urtësinë e Hasanit
Me xhemal të Imam Hysejnit
Me ibadet e Zejnelit
Erdhi Zati Paq Hynqar"

Tercümesi:
"Nübüvvetin mührü ile,
Velayetin kılıcı ile,
Emanetin şanı ile,
Geldi Seyyid Pak Hünkâr.
Hasan'ın hikmeti ile,
İmam Hüseynin cemali ile,
Zeynelin ibadeti ile,
Geldi Seyyid Pak Hünkar"

(Salihu, 1987, s. 270).

Fraşer tekkesinde yetişen Şeyh Dalip de bu şairlerin arasında yer almaktadır. Fuzuli'nin "Hadikatu's- Suada" sını Arnavutçaya tercüme eden Dalip Fraşeri XIX. Yüzyılın sonlarında yaşamış olan en büyük Arnavut şairidir. Dalip Fraşeri'den bir örnek:

"Për riza të Hakut – Kush u bë kurban,
Dhe plaçkat e barkut – İ bëri viran,
Shkëndija e dynjasë – Që s'deshi bedel
Në çol të Qerbelasë – Atje shtiu themel.
Atë vend ia zgjodhi – Xhenabi Mennan
Vete e desh e hodhi – Në atë mejdan
Nga Xhenabi Gafur - İ zbrıtı ajet
Ja Hysejn Sabur – Mos ki kasavet.
Dhe ti o Dalip thir – Thir o derdimen
Thir Hysejn Alinë – Se aj të gjen.

Tercümesi:
"Kim Allah rızası için – Oldu kurban,
Yüreğindeki her şeyi etti viran,
Dünyanın yıldızı – İstemedi bedel
Kerbela çölünde – Orada attı temel.
O yeri seçti Cenab-ı Mennan
Kendi istedi gönderdi - O meydana.
Cenab-ı Gafurdan – İndi ayet
Ya Hüseyn Sabır – Olmasın sende kasavet.
Sen hey Dalip davet et – Davet et ey meczub
Davet et Hüseyn Ali'yi – Zira o seni bulur"

(Rexhepi, 1995, s. 294).

Arnavut edebiyatının en meşhuru 1846-1900 yıllar arası yaşayan, Arnavut Milli Rönesanın en büyük şairlerden biri olan Naim Bey Fraşeri'dir. Değişik konularda yazdığı şiirlerin arasında tasavvufi içerikli olanları da vardır. Naim Bey Fraşeri büyük mutasavvıflar ve Bektaşi şairlerinin eserlerinden en çok etkilenen Arnavut şairlerinden biridir. O, eserlerinde vahdet-i vücudu, ilahî aşkı, insanı işlerken tasavvuf şiirinden oldukça etkilendiği açıkça ortadadır. Bu etki en iyi şekilde Naim Bey'in "Fyelli" (Kaval) şiirinde görünmektedir (İzeti, 2009, s. 68). Naim Bey'in bu şiiri *Mesnevi*'nin ilk on sekiz beyitine çok benzemektedir:

Fyelli
Pa degjo fyellin ç'thotë,
Tregon mërgimet e shkreta,
Qahet nga e zeza botë,
Me fjalë të vërteta.

Tercümesi:
Kaval
"Dinle kaval ne söylüyor,
Perişan ayrılıktan anlatıyor,
Hakikat dolu sözlerle,
Kara dünyadan şikayet ediyor"

(Fraşeri, 2007, s. 172).

Naim Bey aynı zamanında Arnavut Bektaşilerine "Fletore e Bektashinjve" (Bektaşiler'in defteri) ismini taşıyan, Tarikat-i Aliyye- i Bektaşiyye'nin öğretilerini içeren, büyük bir bölümü manzum yazılımış küçük bir risalesi de vardır. Bu risalede Naim Bey Bektaşi mühiplerinin inanışlarını, erkanını, davranış biçimini ve iyi davranma usullerini zikretmektedir (İzeti, 2009, 68).

Arnavut Alamiyado edebiyatçıları tarafından tasavvuf kavramlarının çokça kullandığını görebiliriz. Hatta bu şiirleri anlamak ve yorumlamak için İslami bilgilerin ana hatlarının bilinmesi bir yana tasavvuf ve tarikatlar tarihini, tasavvufi kavramları ve konuları, bölgedeki yaşayan ve faaliyet gösteren tarikatları bunları temsil eden zatların hayatlarını ve fikirlerini bilinmesi son derece zorunludur.

Arnavut Alamiyado edebiyatçıların büyük bir çoğunluğunun eserleri tartışmasız şiirler üzere yürütmüşlerdir. Neden en çok tasavvufi karakter taşıyan şiirler yazdıkları sebebine bakılırsa, öncelikle edebiyatçıların bilgi birikimi, yaşadıkları ortam gibi farktörlerin hep tasavvufun yaşandığı, eserlerin okunduğu, konuşup tartışıldığı ortamlar olduğu görüşmektedir. Diğer taraftan hitap ettikleri kitle ise müslüman toplumuydu, halkta dînî/tasavvufi şiirleri daha çok beğiniyor ayrıca okuyarak iç dünyanını cezb ediyorlardı. Bir de o dönemde İslam dünyasındaki edebiyatçıların bu tür şiirlere daha çok önem verdikleri daha çok hemhal olduklarını sölenebilir. Ayrıca bu dönem, divanlar, mesneviler, manzumeler gibi hacimli eserlerin daha çok telif edildiği bir dönemdi.

Sonuç

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, Arnavutçanın edebi, kültürel ve milli kimliği Arnavut Alamiyado edebiyatının bütün eserleri yayınlanmadığı ve tanınmadığı sürece eksik ve noksandır. Bu bağlamda, Arnavut Alamiyado edebiyatına karşı hâlâ küçümseyici ve aşağlayıcı tavırlar sürdürülmektedir. Dolayısıyla ne Arnavut edebiyat tarihi ne de Arnavut edebiyat sosyolojisi, Alamiyado edebiyatını yok sayarak veya ona karşı yürütülen küçümseyici tavırlar ne kadar sürerse, genel edebiyat tablosu da bu süreçten hep eksik kalacaktır. Malesef ki rejim döneminde bu tür eserler nerede bulunduysa yakılıp yok edilmiş, bunları okuyan kişiler de farklı cezalara maruz bırakılmıştır. Bu eserleri yaşatmalıyız çünkü bu eserler müslüman Arnavutların bir parçası ayrıca edebiyatçıların bizlere bıraktığı çok önemli bir kültürel zenginliktir. Arnavut Alamiyado edebiyatı hakkında son yıllarda yeni çalışmalara bir yönelme ve artış görülmektedir. Bütün eserlerin incelenmesiyle bu edebiyat akımı da Arnavut genel edebiyatında hak ettiği yer kazanacaktır. Ve ortaya çıkacak olan yeni araştırmalar sayesinde şimdiye kadar bilinmeyen değerleri de umarız gün yüzüne çıkarılacaktır. Araştırmamızı Kalkandelenli Recep Voka'nın şu alamiyado beyitiyle bitirmek istiyorum:

"Disa fjal vëllaznive"
"Të dashëm shqiptarë,
A më nëgjoni se kam mall të va them disa fjalë sado që,
skam shkroue hadith a ajet po fjalët xhi do va thom
si e cilla nji mendim i nalt e i vërtetë.
"Din e Dije".

Tercümesi:
"Kardeşlerime birkaç kelime",
"Sevgili Arnavutlar,
Dinliyor musunuz, size özlemle bir kaç kelime söylemek istiyorum,
Her ne kadar hadis ve ya ayet yazmadıysam,
Ama söyleceğim kelimelerin her biri yüce ve doğru birer düşüncedir,
"Din ve İlim"

(Mehdiu, 1991).

Kaynakça

Abazi, G. (2010). Trashëgimia kulturore me alfabet Arap në Balkan. *Letërsia Shqipe me Alfabet Arap dhe Historiku i Fjalës Bejtexhi*. s. 87-89.

Abdiu, X. & Kadiu, S. (2015). Osmanlı döneminde Türk edebiyatının Arnavut edebiyatına etkisi. *International Journal of Language Academy*, s. 1-7.

Aruçi, M. (2002). Muhammed Küçüku. *Diyanet İslam ansiklopedisi*. s. 532.

Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü.* İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.

Demirci, M. (1997). Hakikat. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C.15), s.178-179.

Elsie, R. (2001). *Literatura Shqipe Ne Traditen İslame.* Kuala Lampur.

Eraydın, S. (2014). *Tasavvuf ve tarikatlar.* İstanbul: M.Ü.İ.F. Vakfı Yayınları.

Fraşeri, N. (2007). *Vepra I.* Tirana: Toena.

Hamiti, A. (2002). Studime Orientale. *Tematika e Misticizmit İslam në Poezinë e Bejtexhinjëve*, s. 53-63.

Hamiti, A. (2008). *Nezim Frakulla dhe Divani i tij Shqip.* Üsküp: Logos-A.

Hondozi, J. (2014). *Sheh Hilmi Maliqi dhe Divani i Tij Shqip.* Üsküp: Logos-A.

Hysa, M. (2000). *Alamiada Shqiptare.* Üsküp: Logos-A.

Hysa, M. (2000). *Hyrje në Letërsinë Shqiptare.* Priştine.

İzeti, M. (2009). Naim Bey Fraşeri'nin Bektaşiliği ve düşüncesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, s. 59-70.

Kaleşi, H. (1970). Prilozi za orijentalnu filologiju. *Albanska Alamiado Književnost*, s. 49-76.

Kara, M. (2013). *Tasavvuf ve tarikatlar tarihi.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karatay, O., Gökdağ, B. A. & Pars, M. (2007). *Balkanlar el kitabı (C. III: Dil ve Edebiyat).* Çorum: KaraM&Vadi.

Karpat, K. (2016). *Balkanlar'da İslam*. Ankara: TİKA.

Krasniqi, M. (2010). *Letërisa dhe Besimet Fetare.* Üsküp: Logos-A.

Mevlana (2008). *Mesnevi*. (C. I-VI) (ter. D. Ör & H. Kırlangıç). İstanbul: Ekim Yayınları.

Mehdiu, F. (1991). *Fragment nga libri "Mendime" me autor Rexhep Voka.* Tetove.

Myderrisi, O. (1955). Buletini i Shkencave Shoqërore. *Letërsia Shqipe me Alfabet Arab*, s. 72-82.

Öngören, R. (2011). Tarikat. *TDV İslam ansiklopedisi*, 95-105.

Pirraku, M. (1972). Dituria. *Gjurmë të Veprimtarisë Letrare Shqipe me Alfabet Arab*, s. 77-127.

Rexhepi, B. (1995). *Mitiçizma İslame dhe Bektashizma.* Tirana.

Salihu, H. (1987). *Poezia e Bejtexhinjve.* Priştine: Rilindja.

Uludağ, S. (1992). Batın İlmi. *TDV İslam ansiklopedisi*. s.188-189.

Uludağ, S. (2003). Ma'rifet. *TDV İslam ansiklopedisi*. (C.28), s.54-56.

Uludağ, S. & Türker, Ö. (2006). Nefis. *Diyanet İslam ansiklopedisi*. (C.32), s.526-529.

Tek, A. (2014). *Hazret-i Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Mesnevi-i Şerif.* Bursa: Bursa Akademi.

Tek, A. (2016). *Tarihi süreçte tasavvuf ve tarikatlar.* Bursa: Bursa Akademi.

Batı Türkçesi Dönemine Ait Kur'an Tercümelerinde Yapım Ekleri

Omar Aljuboori*

Öz: Türk dilinin en önemli eserleri dini içerikli eserlerdir. Bunların içerisinde Kur'an tercümeleri, müstensihlerin dini sorumlulukları sebebiyle sözcük biçimlerine ve gramer kaidelerine çok dikkat ettikleri eserlerdir. Makalemiz önsöz ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait Kuran tercümelerinde isim yapım ekleri temel alınarak eserin kendi içerisinde her ekin hakkında kısa bir şekilde bilgi verirken, birer ya da ikişer örnek yazılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde fiil yapım morfolojisi ele alınmıştır. Batı Türkçesi Bursa, Manisa ve TİEM 40 Kur'an Tercümelerinde isimden isim, fiilden isim, fiilden fiil ve isimden fiil yapım ekleri tespit edilerek fonksiyonlarına göre ayrılmıştır. Makalemizde birçok örneğe rastlanırken kelimelerin sayıları sınırlı olduğu için birer ya da ikişer örnek seçilip yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi; Bursa Kur'an Tercümesi, Manisa Kur'an Tercümesi, TİEM 40 Kur'an Tercümesi, Kur'an Tercümeleri.

* Öğretim Görevlisi, Fallujah Üniversitesi, El Yazmaları Birimi
İletişim: amr_sadi2002@yahoo.com. Filistin Caddesi, 501 mahalle, 38 sokak, 10 ev, Bağdat-Irak

Giriş

Türkler, tarihî süreç içerisinde çok geniş bir coğrafyada hareket etmiş, çok farklı kültürlere temas etmiş, çok farklı dinlere intisap etmiş ve çok farklı alfabeler kullanmışlardır. Bu süreçte Türkler, daha yerleşik bir hayata geçmiş ve Batı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi ile eserler vermeye başlamıştır. Şüphesiz Türk dilinin tarihî süreci içerisinde eserlerin büyük bir kısmı dini içerikli eserlerdir. Bu dini içerikli eserlerin de büyük bir kısmı Arap harfleriyle yazılan dini metinlerdir. Türkler her ne kadar 940 yılında Karahanlılar döneminde toplu olarak Müslüman olmuşlarsa da bunun temelinin Talas Savaşına kadar gittiği bilinmektedir. Din değiştiren ya da yeni bir dine intisap eden her milletin yaptığı gibi Türkler de İslam dininin kutsal kitabını kendi dillerine tercüme ederek bir yandan evrensel bir din olarak daha iyi anlaşılmasını diğer taraftan da kendi toplulukları arasında yayılmasını sağlamışlardır. Bu bağlamda ilk Kur'an tercümeleri Karahanlılar döneminden itibaren başlamıştır diyebiliriz.

Eski Anadolu Türkçesi ürünleri 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya gelen Türklerin Doğu Türkçesinde getirttikleri dillik malzemeler, Anadolu'da meydana getirdikleri kültürel bir karışımın ürünleridir. Bu ürünler içerisinde yine en önemli olanlar dini muhtevası olan eserlerdir. Şüphesiz ki bunların içerisinde de Batı Türkçesi Kur'an tercümeleri, Türkiye'nin birçok kütüphanesinde çok sayıda bulunmaktadır. Bu çalışmada, daha önce doktora düzeyinde yapılmış olan üç adet Eski Anadolu Türkçesi ve iki yüksek lisans tezi yer almaktadır. İlk defa Kur'an tercümelerinde yapım ekleri bakımından ele alınmıştır. Biz bütün bunlardan hareket ederek daha sağlam temellere dayandırılmış ve yayınlanmış olan üç temel Kur'an tercümesini temel aldık.

BİRİNCİ BÖLÜM
İsim Yapım Ekleri

1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri: Yapı bakımından eklemeli bir dil olan Türkçe, isim köklerinden başka kelime türetmek, kelime ve kavramların anlamını genişletmek için eklere ihtiyaç duyar. Türkçede bu ihtiyacı karşılamak için kullanılan eklere yapım ekleri adı verilir. Yapım ekleri dört kısımda incelenir:

1. İsimden isim Yapım Ekleri
2. İsimden Fiil Yapım ekleri
3. Fiilden Fiil yapım ekleri
4. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Bu aşamada, çalışmamızın konusuna uygun olarak Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait Kur'an tercümelerinde fiil ve isim yapım eklerini incelemeye çalışacağız. İsimden isim yapım eklerin sınıflandırılmasında Marcel Erdal'ın *Old Turkic Word Formation I-II* adlı eserinde kullandığı adlardan yararlanılmış, fiilden fiil yapım ekleri ise alfabetik sıraya göre incelenmiştir. Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinde kelime türetmek için çeşitli yapım ekleri kullanılmıştır. Üzerinde çalıştığımız metinlerde kullanılan isim yapım ekleri aşağıdadır:

1.1.1. +aḳ: Küçültme, benzerlik ve sevgi ifadeli isim gövdeleri türeten isimden isim yapma ekidir (Erdal, 1991, s.2.52). **baş+aḳ:**"başak" *başaḳ* BKT 253a/3

1.1.2. +*An*: Sadakat, kuvvetlendirme ve çoğu zaman çokluk ifadesi kazandıran isimden isim türetme ekidir (Erdal, 1991, s.2.52). Bu ek, Türkçede eskiden beri bulunan hiç değişmemiş, Eski Anadolu Türkçesinde ve daha sonra hep aynı olmuştur (Ergin, 2009, s.174). **arṣl+an:**"aslan" *arṣlandan* BKT 623a/1, *arṣlandan* TİEM 40 276b/2, **er+en**:"adam, erkek, yiğit" *erenler* BKT 455a/1, *erenlerdür* MKT 19a/5, *erenlerine* TİEM 40 167b/6

1.1.3 +*CA*: Kalıplaşmış eşitlik hali eki olup küçültme ve kuvvetlendirme ifadesiyle isimden isim türetme ekidir. Aynı zamanda Ergin'e göre bu yapım eki olarak da kavim isimlerinden dil, lehçe ve şive isimleri yapmakta kullanılır (Ergin, 2009, s. 1.57). **ala+ca:** "alaca" *alacalatıfdur* TİEM 40 177a/11**, ileyin+ce:** "önünce, önü sıra" *ileyince* TİEM 40 182a/5

1.1.4 +*CAḳ*: Küçültme ifadesi veren isimden isim yapma ekidir. **an+caḳ:** "sadece, yalnız" *ancaḳ* TİEM 40 258b/5, **örüm+cek:** "örümcek" *örümceġe* BKT 430a/7, *örümcekdür* MKT 284a/4

1.1.5 +*can*: **oġul+can:** "rahim, döl yatağı" *oġulcanlar* BKT 263a/5, *oġulcanlar* TİEM 40 23a/9

1.1.6 +*CI*: Fail ve meslek isimleri türeten işlek isimden isim yapma ekidir(Eraslan; 2012, 95).Ek Moğolcadan da fiil ismi teşkil eder. Umumiyetle meslek ve uğraşmayla ilgili isimler yapan bu ekin Eski Türkçede –ç'li şekilleri de kullanılmıştır (Ergin, 2009, s.157). Ek ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir. **artuḳ+çı:** "bol bol, fazlasıyla, çokça, arttıran, çoğaltan" *artuḳçı* BKT 150b/2, *artuḳçı* MKT 6b/7, **il+çi:** "elçi, resul" *ilçiler* BKT 407b/4

1.1.7 +*çigez*: Bu ek de bir küçültme ekidir. Küçültme ve sevgiden başka bir de merhamet, şefkat, acıma gösterir (Ergin, 2009, s.166). **ki-çigez :** "küçük çocuk" *kiçigezüñ* BKT 250b/3

1.1.8 +*cIḳ / +cUḳ*: Küçültme ifadesi veren isimden isim yapma ekidir (Eraslan, 2012, s.96). Genişletilmiş olan sıfatlar, anlamca pekiştirilmiş küçültme ve ya abartma sıfatlarına dönüşür (Korkmaz, 2009, s.43). **az+acuḳ**: "azacık" *azacuḳ* BKT 258b/6, *azacuġına* TİEM40 90b/2, **ata+cıḳ:**"babacık, atacık" *atacıġım* BKT 486a/1, **kicü+cük:** "küçük" *küçücükken* BKT 394a/6

1.1.9 +*Taş*: Beraberlik ve ortalık ifade eden isimden isim yapma ekidir. Eski Türkçeden beri ünlü ve ünsüz uyumlarına giren bir ektir (Korkmaz, 2009, s.46). **adaş:(<ad+daş)** "adaş" *adaş* TİEM 40 144b/1, **din+deş:** "aynı dine mensup olan" *dindeşindendür* TİEM 40 213a/11

1.1.10 +*Tın*: +**dın** / +**din** eki "nereden" sorusuna cevap vermeyip "üleştirme" veya "toplama" manasında vasıflık (Attributiv) bildiren bu ekin "yer" gösterdiğini, çıkma eki +**dın** /+**din**/+**tın**/+**tin** ile aynı kökenden türemiş olabileceği görüşündedir (Gabain, 1974, s.408). **ay+dın:**"parlak, ışıklı" *aydının* TİEM 40 3a/1, **öñ+-din:**"önce, önceki" *öñdin* BKT 150a/7, *öñdin* MKT 354b/4,*öñdinden* TİEM 40 78a/11

1.1.11 +*dI / +dU*: Nadir kullanılan bir ek olup bazı sıfatlara getirildiğinde sıfat kuvvetlendirmiş olur (Eraslan, 2012, s.96). **ürün+dü:**"seçkin, mümtaz" *üründü* TİEM 40 10b/10

1.1.12 +*dUz*: İşlevi kesin olarak bilinmeyen ölü bir ektir. Eski Türkçede de işlek değildir. Her halde eski Türkçeden daha eski döneme ait bir ek türü olmalıdır (Korkmaz, 2009, s.47).

gün+düz: "gündüz" *gündüzüñ* BKT 537b/3, *gündüze* MKT 37a/5, *gündüz geçürelerdi* TİEM 40 124a/1, **yıl+duz:**"yıldız" *yılduzları* MKT 97b/1, *yıldızdur* TİEM 40 283b/6

1.1.13 +*Il*: Sıfat mahiyetinde renk isimleri türeten isimden isim yapma ekidir. Ekin + sıl +sil ekinin kısalmış şekli olduğu da ayrıda düşünülmektedir (Eraslan, 2012, s.98). **ḳız+ıl:** "kızıl, kırmızı" *ḳızıl* BKT 575a/5, MKT 313a/7, *ḳızıllar* TİEM 40 207b/9**, yaş+ıl:**"yeşil" *yaşıl* MKT 7a/3, *yaşıl* TİEM 40 211b/4

1.1.14 +*k*: Küçültme ve sevgi ifadesi veren ve seyrek kullanılan isimden isim yapma ekidir

aḳsa+ḳ: "topal" *aḳsaḳ* MKT 251a/3, *aḳsaḳ* TİEM 40 244b/3**, küç-ü+k:** "küçük" *küçükleriken* BKT 569b/1

1.1.15 +*GA*: Yönelme durumu eki ile aynı olup belirli kelimelerde yer alan isimden isim yapma ekidir (Gabain, 1974, s.58). **baş+ḳa:** "başka" *başġa* MKT 209b/9**, göl+ge:** "gölge" *gölgeleri* MKT 173b/1, *gölgeye* TİEM 40 39b/7**, öz+ge:**"özge, başka, diğer" *özgeden* BKT 124b/4, *özgesine* MKT 83b/6

1.1.16 *+kek*: Ergin'e göre Eski Türkçede ekin –gak, -gek, -kak, -kek olarak uyumlar çerçevesinde dört şekli vardı (Ergin, 2009, s.175).**ir+kek:**"erkek" *irkeklerimüze* BKT 146b/6, *irkekleri* MKT 102a/3,*irkekden* TİEM 40 246b/5

1.1.17 *+GI*: Aitlik eki olmakla beraber, sıfat mahiyetinde gövdeler türeten yapım eki olarak da kullanılır. A. von Gabain, + ki şeklinin yaygın, +kı şeklinin nadir kullanıldığını bildirir. (Gabain; 1974, 49 -74). Ergin' e göre bu ek Eski Türkçede –ḳı, -ki şeklindedir (Ergin, 2009, s.163). **delim+gi:** "önceki, eski" *delimgi* TİEM 40 116a/4**, ḳan+ḳı:** "hangi" *ḳanḳısı* MKT 205a/4**, güye+gü:** "güveyi, damat" *güyegüler* TİEM 40 129b/10**, śoñra+ġı:** "sonra gelecek olan, sonraki" *śoñraġılarumuza* TİEM 4058a/11

1.1.18 *+lAḳ*, Soyut isimlerle, yer ve hayvan isimleri türeten ve seyrek kullanılan birleşik bir ektir (Erdal, 1991, s.2.45-2.73). **ot+laḳ:** "otlak" *otlaġını* BKT 630b/7, *otlaḳdan* MKT 185a/3, *otlaḳ* TİEM 40281a/1

1.1.19 *+lI / +lU*, İsimden sıfat yapmak için kullanılır. Kökün ünlüsü ne olursa olsun, ekteki ünlü daima yuvarlaktır. Bu yuvarlaklık ekin Eski Türkçe 'deki şekil +lıġ, +lig 'teki –ġ, ve –g'nin düşmesinden ileri gelmektedir (Akkuş, 1995, s.196). **at+lu:** "atlı" *atlu* MKT 199b/11, *atlularuñ-ıla* TİEM 40 136b/1**, ekin+lü:** "tarıma elverişli arazi, tarla" *ekinlü* BKT274a/6, *ekinlüñüze* MKT 25a/1, *ekinlü* TİEM 40 122b/7**, ħayır+lı:** "faydalı olan, iyi" *ħayırlısıdur* MKT 48a/4

1.1.20 *+lIk / +lUk*: Soyut ve somut isimlerle sıfat mahiyetinde gövdeler türeten isimden isim yapma ekidir ek Moğolcada da aynıdır (Eraslan, 2012, s.100). **aydın+lıḳ:** "aydınlık, parlak" *aydınlıḳ* BKT 216b/5, *aydınlıġı* MKT 20b/1, *aydıñlıḳ* TİEM 40 154b/11**, cāhil+lik:** "bilgisizlik, cehalet" *cāhilik* BKT 562a/6, *cāhilik* MKT 381b/6, *cāhilik* TİEM 40 248b/3**, ŧanuḳ+luḳ:** "tanıklık, şahitlik" *ŧanuḳluġumuz* BKT 125a/2, *tanuḳlıġını* MKT 87a/1, *tanuḳlıġı* TİEM 40 10b/7**, ziyān+lıḳ:** "zarara uğrama" *ziyānlıḳlar* BKT 525b/2, *ziyānlıḳdur* MKT 427b/7

1.1.21 *+ñu:* Bu ek vücudun belli kısımlarını karakterize etmek için kullanılmıştır. **ḳara+ñu:** "karanlık" *ḳarañularında* BKT 519b/7, *ḳarañu* TİEM40 99a/3, **sü+ñü:** "mızrak" *süñüler* MKT 85b/2

1.1.22. +(X)*ncI*: Türkçede eskiden beri işlek bulunan bu ek sayı isimleri yapmakta kullanılır. Fonksiyonu asıl sayı isimlerden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmaktır (Ergin, 2009, s.168). **bėş+inci:** "beşinci" *bėşinci* BKT 375b/7, *bişinci* MKT 245a/5**, dörd+ünci:** "dördüncü" *dördüncileridür* BKT 586a/5**, üç+ünci:** "üçüncü" *üçüncisidür* BKT 119b/1,*üçüncüsidür* MKT 83a/11, *üçüncisidür* TİEM 40 55a/9

1.1.23 *+nti*: Sadece bir kelimesini getirilip sıra sayı sıfat teşkil eden işlev daralmış çok eski bir isimden isim yapma ekidir (Eraslan, 2012, s.101). **ikinti < iki +nti < iki+ndü:**"ikinci" *ikindü* TİEM 40 110a/5

1.1.24 *+rAḳ*: Kuvvetlendirme eki olup, daha ziyade sıfat ve zarflara getirilmektedir. Bazı durumlarda diğer eklerle genişletilmiş olarak kullanılabilir (Eraslan, 2012, s.101). **azı+raḳ:** "daha az, daha aşağı" *azıraḳ* TİEM40 259a/7, **azġunlıḳ+raḳ-:** "daha sapık, daha şaşkın" *azġunlıḳraḳdur* BKT 390a/4**, görklü+rek:** "daha güzel, en güzel" *görklüregi-y-ile* TİEM 40 219b/11

1.1.25 *+sIz / +sUz*

Yokluk ve olumsuzluk ifadeli sıfat mahiyetinde isimler teşkil eden ve yaygın kullanılışı olan isimden isim yapma ekidir": n ağzında +saz / +sez olan ek. Ekinin paralelidir:+sız / +siz < + sı +z / +si +z" . W. Bang, ekin yapısını sı- fiilinden –z ile yapılmış bir kabul edip, kullanılıştan düştükten sonra ek olarak dört şekliyle devam ettiğini belirtir (Eraslan, 2012, s.102). **Ǿaḳıl+suz:** "akılsız, düşünmeyen, ahmak" *Ǿaḳılsuzlar* BKT 21a/2,*Ǿaḳılsuzlardur* MKT 3a/1 **beñdeş+süz:** "eşsiz, büyük kudret sahibi" *beñdeşsüz* TİEM 40 52a/3, **żarar+sız:** "zararsız" *żararsız* MKT 300a/9

1.1.26 *+śı / +śu*: Bu ek benzerlik ve gibilik ifade eder. Batı Türkçesinde ayruk+sı misalinde bu ek vardır. Bu ek eski şekilde +sıġ, +sig vardır. Batı Türkçesindeki +sı, +si ekinin ġ ve g' nin düşmesi ile bu +sıġ, +sig' den gelmiştir (Ergin, 2009, s.170). **ayruḳ+śı:**"başka, başka türlü" *ayruḳśı* TİEM40 41a/10**, yañ+śu:** "alay, istihza" *yañśuya* TİEM40 217a/9

1.1.27 *+sul*: İşlek olmayan eklerden biridir, ilgi ifade eder (Ergin, 2009, s.168). **yoḳ+sul:** "yoksul" *yoḳsullara* BKT 26a/6, *yoħsula* TİEM 40 271b/7

1.1.1.28 *+T*: Moğolcada da kullanılan çokluk ekidir (Eraslan, 2012, s.103). **sü+t:** "süt" *süddenkesmege* BKT 36b/7, *südden* MKT 185a/2, *südemzür* TİEM 40 37a/4

1.1.29 *+te*: Seyrek kullanılan isimden isim yapma ekidir (Eraslan, 2012, s.103). **er+te:** "bir günün veya olayın arkasından gelen zaman" *erteye* MKT 443a/11**, ir+te:** "sabah, sabah vakti" *irte* TİEM 40 284b/7

1.1.30 *+tUḳ:* Üzerinde çalıştığımız metinlerde işlek kullanımı olmayıp, yalnızca koltuk kelimesinde kullanılmıştır. **ḳol+tuḳ:** "koltuk" *ḳoltuġından* MKT 114a/9, *ḳoltıġun* BKT 335a/6

1.1.31 *+vaş*: Doğu Türkçesi ***kara+baş*** kelimesinde rastlanırken muhtemelen bu eki Batı Türkçesi kur'an Tercümelerinde b<v kelime içinde konsonant değişmesiyle bu şekline olmuştur. **ḳara+vaş:** "cariye" *bir ḳaravaş* TİEM 40 16b/5

1.1.32 +z: İşlekliğini kaybeden ve ikilik veya çokluk ifadeli gövdeler türeten isimden isim yapma ekidir. W. Bang +z ekinin eski bir küçültme, ikileme veya çokluk eki olabileceği görüşündedir (Eraslan, 2012, s.106). **boġaz<boġu+z:** "boğaz" *boġazında* BKT 300a/2, *boġazına* MKT 327b/9,*boġaza durmaḳlu* 275a/6**, yaluñu+z:** "tek, yalnız" *yaluñuz* MKT 97a/4, *yaluñuz* TİEM 40 220b/1

1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri:

Şinasi Tekin, fiilden isim yapma ekler hakkında şu bilgiyi vermektedir:

> Fiilden ad (isim, sıfat veb.) yapan ekler: Bu ekler ile teşkil edilen kelimeler cümle içinde gördükleri vazifelere göre ilkin bunları 1) Tek fonksiyonlu ve 2) Çift fonksiyonlu ekler diye iki ana bölüme ayracayız. Burada 'çift fonksiyondan maksat, bazı eklerin, isim vb. manalardan başka, ilerde görüleceği gibi 'zaman' vb. gibi anlamları da ifade edebildiğidir. Burada bunların yalnız isim vb. olarak kullanıldıkları durumlar ele alınmış, 'zaman' vb. ifade etme hususiyetlerine ancak işaret etmekle yetinilmiştir (Tekin, 1976, s.19).

1.2.1 *-Aḳ*: Yaptığı isimler fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, olanı, yapılanı; o hareketin yapıldığı yeri, alet, o hareketle yapılan şeyi; hâsılı fiilin tesirinde kalan çeşitli nesneleri karşılar (Ergin, 2009, s.188). **bıç-aḳ:** "bıçak" *bıçaḳ* BKT 251a/5, *bıçaḳ* MKT 165a/2, *bıçaḳ* TİEM 40 112a/10**, ölç-ek:** "ölçek" ölçü kabı, su kabı" *ölçeġimi* BKT 255a/4, *ölçeġi* TİEM 40 69a/3

1.2.2. *-am*: İşlek olmayan bir ekidir. tut-am kelimesinde geçmektedir (Ergin, 2009, s.196). **dut-am:** "tutam, demet" *dutam* BKT 493a/1

1.2.3. -DI, TU: Nadir kullanılan fiilden isim yapma ekidir (Erdal, 1991, s.3.114-3.117).

uyan-dı : "tabi olan" *uyandı* BKT 272a/3, *uyundularını* TİEM 40 212a/7, **girtü:** "gerçek, doğru, hak" *girtüyi* TİEM 40 76b/3

1.2.4. *-cek*: İşlek olmayan bir ektir. Eski Anadolu Türkçesi kelimelerinde bu ek geçmektedir (Ergin, 2009, s.194). Metinlerimizde sadece bir tek örnekte rastlanmıştır. Aynı bu kelime seçtiğimiz bütün metinlerde bulunmaktadır. **em-cek:** "emecek, meme" *emcekden* BKT 80a/5,*emcegi* MKT 440a/4, *emcegi* TİEM 40 184a/3

1.2.5. *-e*: Eski bir ek olup muhtemelen zarf-fiil ekiyle aynıdır. Kalıplaşarak fiilden isim yapma eki durumuna geçmiştir (Eraslan, 2012, s.104). **gice< ġece < giç+e** "gece" *gice* TİEM 40 290a/8

1.2.6. *-ecek*: Bu ekin partisip eklerinden biridir. Bu ekin esas itibarıyla geçici isimler yapmaktadır (Ergin, 2009, s.199). **giy-ecek:**"giyecek eşya" *giyecek* MKT 191a/2

1.2.7. *-esi*: Bu ek bahsinde partisip eklerinden biri hareket vasıflarını bildirmek suretiyle nesneleri karşılayan partisiplerin bir çeşit isim oldukları şüphesizdir. Eski Anadolu Türkçesindeki giy+esi "giyecek, elbise" sonradan giysi olmuş, gibi kalıcı isimlerde bu ek vardır (Ergin, 2009, s.188). **giy-esi:** "giyecek" *giyesileri* BKT 359a/1**, yėy-esi:** "yiyecek" *yėyesiyesi* BKT 267b/4

1.2.8. *–gen*: Ergin'e göre bu ekin fonksiyonu –an, -en partisip ekinin fonksiyonun ekinin mana bakımından kuvvetlisidir. –an, -en Eski Türkçede -gan, -gen şeklinde idi. Batı Türkçesinde partisip ekinin –ġ ve –g 'nin düşmesiyle –an, -en şekline geçmektedir (Ergin, 2009, s.190). **er-gen:**"bekar, evli olmayan" *ergenler* TİEM 40 90b/6

1.2.9. *–Gun:* Soyut isimlerle alet isimleri teşkil eden fiilden isim yapma ekidir (Erdal, 1991, s.3. 112). **az-ġun:** "azgın, sapıtmış, doğru yoldan çıkmış" *azġunlar* BKT 580a/6, *azġunlariçün* MKT 328b/11, *azġunsañ* TİEM40 184b/1**, sür-gün:** "cari olan adet, kanun" *sürgüni* TİEM 40 226b/3

1.2.10. *-I / -U*: Eski Türkçede ki "-g ve-ġ" fiilden isim yapma ekinin Batı Türkçesinde düşmesi ve –ı-, -i- yardımcı sesinin fiilden isim yapma ekinin fonksiyonunu üstelenmesi zarf-fiil ekinin kalıplaşması neticesinde -ġu, -gü fiilden isim yapma ekinin başındaki -ġ-, -g- 'nin düşmesi neticesinde meydana gelmiştir (Ergin, 2009, s.192). **bit-i:** "mektup, kitap" *biti* BKT 407a/4**, dart-u:** "tartı" *dartusı* BKT 152b/5**, geçür-ü:** "mühlet" *geçürüvirdüm* TİEM 40 160a/3**, uzad(t)-ı:** "mühlet" *uzadtı* TİEM 40 242b/8

1.2.11. *-IcI / -UcI*: Bu ek Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek fiilliden isim yapma eklerinden biridir. Bu ek Eski Türkçede –ı-ġçı, -i-gç, şekillerinde idi. Bu şekillerin ise fiilden isim yapma ekleri –ġ, -g ve –ġu, -gü ile isimden isim yapma eki –çı, -çi 'den meydana geldikleri anlaşılmaktadır. Bat Türkçesinde eklerin sonundaki ve başındaki ġ ve g düşmüş; böylece ek Eski Anadolu Türkçesine –uçu, -üçi şeklinde geçmiş, sonradan ç'nin sedalaşması ve yuvarlak vokalin düzleşmesi ile –ıcı, - ici şeklini almıştır. Son zamanlarda vokal uyumuna bağlanarak bugünkü çok şekilli hale gelmiştir (Ergin, 2009, s.191). **bağışlay-ıcı**: "bağışlayan" *bağışlayıcı* BKT 49b/1, *bağışlayıcısın* MKT 22a/3, *bağışlayıcı* TİEM40 215b/3**, emzür-ici:** "süt-anne" *emzüricileri* TİEM 40 184a/3**, ört-üci:** "herkesi kaplayan, saran" *örtüci* TİEM 40 284a/9**, tap-ucı:** "hizmet eden" *tapucısına* MKT 208b/11, *tapucılar* TİEM 40 218b/11

1.2.12. -(X)*k*: Daha ziyade sıfat mahiyetinde isimler türeten fiilden isim yapma ekidir; -ġ / -g ile teşkil edilenlerden farkını tespit etmek mümkün değildir. Tekin, ek için, "sonuna geldiği fiilin gösterdiği hareketin neticesini, daha çok pasif olarak ifade eder" (Eraslan, 2012, s.106). **aç-uḳ:** "açık, kapalı olmayan" *açuḳ* BKT 535b/1, *açuḳdur* MKT 82a/7, *açuġ-ıdı* TİEM 40 139b/10, **bül-ük:** "bölük, topluluk,

ümmet" *bölüklerden* BKT 267b/7,*bölüġi* MKT 100a/10, *bölüklerdür* TİEM 40 61a/4**, del-ik:** "delik" *deligidür* BKT 85b/3, *in delügin* TİEM 40 60b/11

yaḳış-ıḳ: "uygun, münasip" *yaḳışıḳ eylemek* TİEM 40 40a/5, **yaśduḳ< yasta-ḳ:** "yastık" *yaśduḳlara* BKT479a/6, *yaśduḳlara* MKT 165a/2,TİEM 40 255a/1, **yü-k:** "hayvanı taşıdığı şey veya taşıyabildiği miktar" *yüklerini* MKT 167b/11, *yükinde* BKT 257a/2, *yükidür* TİEM 40 114b/11

1.2.13. *-GI/-GU:* Bu ek de Türkçede eskiden beri olarak kullanılan eklerden biridir umumiyetle yapma ifade eden fiillerden isim yapar ve bu isimler daha çok yapılanı, bazen yapanı, bazen yapma işini; hülâsa fiilin gösterdiği hareketle ilgili çeşitli nesneleri karşılarlar (Ergin, 2009, s.189). **boġazla-ġu:** "gırtlak, boğaz" *boġazlaġuya* TİEM 40 256a/10**, ḳay-ġı:** " kaygı" *ḳayġıdan* BKT 68b/2**, sev-gü:** "sevgi" *sevgüleri* BKT 120b/4, *sevgü* TİEM 40 266b/10**, iç-ki:**" içecek" *içkiler* BKT 290a/1**, uy-ḳu:** "uyku" *uyḳularından* BKT 314b/3, *uyḳuyı* TİEM 40 172b/9

1.2.14. -(X)*m*: Tekin' göre ek, işin neticesinin bildirir (Eraslan, 2012, s.106). **al-ım:** "alacak, hak" *alım* TİEM 40 22a/8**, bir-im:** "yardım, para veya malzeme yardımı" *birim* TİEM 40 143b/11**, düg-üm**: "düğüm" *dügümler* BKT 651b/6**, kötrü-m:** "sakat, kötürüm" *kötrümler* TİEM 40 94a/4

1.2.15. *–me*: Seyrek olarak kullanılan ve soyut, somut isimler teşkil eden fiilden isim yapma ekidir (Erdal, 1991, s.109). **düz+me:** "uydurma, masal" *düzmesidür* BKT 635a/2**, sür+me :**"göze çekilen sürme" *sürme* BKT 378b/6

1.2.16. *–mAḳ*: Bu ek de –mak, -mek gibi işleklik sahası bütün fiil kök ve gövdelerini içine alan bir ektir. –mak, -mek 'in hareket isimleri yapmasına karşılık +ma, +me 'nin fonksiyonu iş isimleri yapmaktadır (Ergin, 2009, s.185). **başlu ol-maḳ:** "yaralı olma, yaralanma" *başlu olmaḳ* TİEM40 31b/11**, ek-mek:** "ekmek" *ekmekdür* MKT 7a/3

1.2.17. *–mIş*: Bu ekin partisip eklerinden biridir. Bu ekin esas itibarıyla geçici isimler yapmaktadır (Ergin, 2009, s.199). **az-mış:**"sapık, doğru yoldan çıkmış" *azmışlar* TİEM40 1b/5, **yė-miş:**"yemiş, yiyecek, meyve, bitki" *yėmişi* BKT 400b/1, *yimişini* MKT 97b/8, *yimişlerden* TİEM 40 3a/8

1.2.18. *-mar / -mur*, Seyrek olarak kullanılan fiilden isim yapma ekidir. Ş. Tekin, ekin fiilin neticesinin bildirdiğini ve ek ünlüsünün asli olup olmadığı hususunda tereddüt bulunduğunu belirtir (Tekin, 1976, s.19). **ta-mar :** "damar " tamarların BKT 613a/4, tamar TİEM 40 247b/3

yaġ-mur:"yağmur" *yaġmurları* BKT 128a/4, *yaġmurdan* MKT 66a/10, yaġmurı TİEM 40 273a/8

1.2.19. *–mAz*: Aslında olumsuz geniş zaman sıfat-fiil eki olup nadir olarak kalıplaşarak olumsuz isim, çoğunlukla sıfatlar teşkil eder (Gabain, 1974, s.121-124). **bil-mez:** "aklı ermez, zavallı" *bilmezbeynisüz* TİEM 40 22a/9**, yara-maz:** "değersiz, faydasız" *yaramazuñ* BKT 123b/5, *yaramazlar* MKT 86a/6

1.2.20. -(X)*n*: Seyrek olarak kullanılan ve sıfat mahiyetinde isimler de teşkil eden fiilden isim yapma ekidir. Tekin'in ifadesiyle fiilin neticesini bildiren gövdeler teşkil eder (Eraslan, 2012, s.107). **arş-un:** "bir uzunluk ölçüsü, arşın" *arşındur* BKT 612b/4, *arşundur* TİEM 40 271b/6**, ek-in:** "ekin, ürün, (mec.) kadın" *ekinde* BKT 352b/2, *ekinden* MKT 101a/4, *ekinin* TİEM 40 230b/7**, ḳar-ın:**"karın" *ḳarın* MKT 230a/4

1.2.21. -(ü)*nç*: Aslında –n ve +ç 'den oluşan birleşik bir ektir. Bazı teşkillerde –n'-nin dönüşlük eki olduğu açıktır (Erdal, 1991, s.104). **öd-ünç:** "borç, ödünç" *ödünç* TİEM 4049b/11**, ök-ünc:** "öç, intikam" *öküncaladı* TİEM 40241b/6

1.2.22. *–r*: Aslında geniş zaman sıfat-fiil eki olup nadir olarak kalıplaşarak isim, çoğunlukla sıfatlar teşkil eder (Ergin, 2009, s.199). **kayna-r:** "kaynar" *ḳaynarlar* BKT 536b/2**, kö-r:** "kör" *körler* BKT 141b/2

1.2.23. *-śı / -śu*: Bu ek Türkçede eskiden beri görülen, fakat bir iki kelimede bulunan, işlek olmayan bir ektir. Ergin 'e göre bu ekin –sıġ, -sig, -suġ, -süg gibi bir ekten gelebilir. Fakat yas+śu kelimesinin Eski Türkçede de bulunduğu unutamamak lazımdır (Ergin, 2009, s.196). **yat-śu:**"yatsı" *yatśu* TİEM 40 169b/8**, yaś-śı:**"-yassı" *yaśśı* MKT 31a/7, *yaśśı* BKT43b/4

1.2.24. -(X)*ṣ*: Fiilin neticesini bildiren soyut isimler teşkil eden fiilden isim yapma ekidir. (Eraslan, 2012, s.108). **alḳı-ş:** "dua, metih, iltifat" *alḳışları* TİEM 40 97b/5**, doḳ-uş:** "çarpışma, savaş" *doḳuşında* TİEM 40 32b/8**, öd-iş:** "tediye, borç, ödeme mecburiyeti" *ödişden* TİEM 40 270b/8**, śaġ-ış:** "sayı, miktar" *śaġışına* BKT 199b/4, *śaġışını* TİEM 40 97a/10

1.2.25. -(U)*t*, Soyut isimler teşkil eden fiilden isim yapma ekidir (Gabain, 1974, s.131). **ayır-t**: "ayırım, fark" *ayırd eylemediler* TİEM 40 46b/3**, ög-üt:** "öğüt, mevize" *ögüt* TİEM 4073b/11

yan-ud: "karşılık(mükafat ve ceza" *yanudı* TİEM 40 45a/10

1.2.26. *–z*: Canlı olmayan ek, fail ismi ifadesi ile hareketin neticesinin bildiren isimler teşkil eder (Eraslan, 2012, s. 108). **gö-z:** "göz" *göz açup yum* MKT 390a/6, *göz* BKT 44b/1, *göz aydın* TİEM 40 183b/10,**sö-z:** "söz, sohbet" *sözde* BKT 491a/3, *sözleri* TİEM 40 110b/11**, yavu-z:** "kötü" *yavuz* MKT 87b/9, *yavuz* BKT 268b/4, *yavuzı* TİEM 40 224b/3

İkinci Bölüm
Fiil Yapım Ekleri

2.1. Fiilden Fiil Yapma Ekleri:

Fiilden fiil yapma ekleriyle türemiş fiil eklerine bu adı veriyoruz. Fiilden fiil yapma ekleri; hem isimden fiil yapan hem de fiilden fiil yapan eklerden sonra kullanılabilirler. Söz gelişi 'aklaştırılmak' Fiili bu kullanılışa örnek olarak verilebilir. Ancak bu eklerin sıralanışında belli kurallar ve ölçüler vardır. 'görüldürt-' fiili, ilk bakışta fiilden fiil türetme ekleriyle yapılmış bir fiil durumunda olsa bile, mana bakımından bir şey ifade etmiyor. Bu bakımından, fiilden fiil türeten, her birinin ayrı bir işlevi ve bir ekleme şekli vardır (İlker, 1997, s.67).

2.1.1. Faktitif (Ettirgen) Ekleri: Geçişli (transitif, müteaddi) ve geçişsiz (intransitif, lazım) fiil tabanlarına gelir. Faktitif ekleri ilave edilen fiiller geçişli olurlar.

2.1.1.1. *-Ar-:* Bu eki geniş zaman ekine benzetmektedir. M. Erdal ek için "*bütün -Ar eki taşıyan fiiller birden çok hecelidir ve hepsi bir veya iki heceye bölünebilir*. Ünsüz sesle biten fillere geldiğinde herhangi bir değişme uğramaz" (Ercilasun, 1984, s.38). **çıḳ-ar-:** "çıkarmak, uzaklaştırmak, kovmak" *çıḳaracaḳdur* BKT 88b/4, *çıḳardı* TİEM 40 4a/7, *çıḳardılar* MKT 21a/1**, gid-er-:** "gidermek, değiştirmek, yok etmek, örtmek" *giderdi* BKT 3b/3 *gideredi* TİEM 40 3a/5, *gidermez* MKT 441a/4

2.1.1.2. *-(I)r- / -(U)r-:* *-r-* Eki de Türkçede eskiden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir. İşte faktitif, yani oldurma ve yaptırma eklerinden biri olan -r- konsonantla biten fiillerin bir kısmına getirilir. Vokalle biten fiiller eklenmez. Konsonantla biten fiillerden en çok ç, ğ, p, ş, t, y ile bitenlere getirilir (Ergin, 2009, s.210). **ay-ı-r-:** "ayırmak" *ayırdı* MKT 28b/5**, deg-ü-r-:**"ulaştırmak, bildirmek, ödemek" *degüremezler* BKT 418a/3, *degürdiler* TİEM 40 274b/9, **doġ-u-r-:** "doğurmam, dünyaya getirmek" *doġuran* BKT 585a/7, *doġuramaz* MKT 349a/10, **eg-i-r-:** "eğirmek" *eġirdügin* TİEM 40 131a/5

2.1.1.3. *-GUr-:* Bu ek de faktitif eklerinden biridir. Eski Türkçede işlek olarak kullanılırdı. Batı Türkçesine geçerken başındaki g ve ġ düşeceği için Batı Türkçesinde -r- faktitifine karışmış olması lazım gelirdi (Ergin, 2009, s.214).

Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinde iki örnekte bu ekle karşılaşılır. Bununla ilgili örnekler aşağıda gösterilmiştir: **dur-ġur-:** "sabit kılmak, durdurmak, korumak" *durġurdılar* BKT 46a/3, *durġurmazbiz* MKT 211b/10: **ṭur-ġur-:** "yerine getirmek" *ṭurġurur* MKT 282a/2

2.1.1.4. -*t*-:

Türkçede eskiden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir. Fiillerden oldurma ve yaptırma ifade eden fiiller yapar. -t- Eki vokalle biten fiillerden sonra geniş ölçüde kullanıldığı için ekin -t- ve konsonantla biten fiillerle -t- arasındaki vokalin yardımcı ses olduğu açıkça bellidir. Bu yardımcı ses eskiden beri vokal uyumuna bağlı olarak kullanılmıştır. -t- eki fiil kök ve gövdelerine getirilebilmekte fakat fiilden fiil yapma ekleri içinde yalnız faktitif ekleri kendisinden önce gelebilmektedir. Yani -t- katmerli faktitif yapmak için diğer faktitif yapmak için diğer faktitif eklerinden sonra getirilir (Ergin, 2009, s.211-212).

acı-t-: "acı vermek, acıtmak, ıstırap vermek" *acıdıcı* BKT 3a/1, *acıdıcı* TİEM 40 159a/2, *acıtur* MKT 36b/6, **depre-t-:**"hareket geçirmek, kımıldatmak, sarsmak" *depretme* BKT 623b/6, *depretmeye* TİEM 40 145a/6, *depretme* MKT 429a/1

2.1.1.5. -*TIr*- / -*TUr*-: Batı Türkçesi yazı dillerinde çok işlek olarak kullanılan bir geçişlilik ekidir. Bu ek, fiil köklerine direk olarak eklendiği gibi isimden fiil ve fiilden fiil türetme ekleri üzerine de gelebilir. İsimden fiil türetme eklerinden en çok -lat- üzerine, fiilden fiil türetme eklerinden -t- ve -ş- üzerine geldiği görülür (İlker, 1997, s.80).

Ekin etimolojisi ile ilgili olarak. Banguoğlu "iki ettirgen çatı ekinin -t- ile -ür- eklerinin üst üste gelmesinden doğmuş bir birleşik" ifadesini kullanır (Banguoğlu, 1990, s.275).

Ergin, bu ekin eskiden beri işlek olarak kullanıldığını ve oldurma ve yaptırma eki olduğunu belirtir (Ergin, 2009, s.212). **ar-tur-:** "artırmak, çoğaltmak, bol bol vermek, üstün kılmak, uzatmak" *arturdı* BKT 343a/1, *arturur* TİEM 40 21b/10, *arturdı* MKT 50b/5, **barış-dur-:** "barıştırmak" *barışduruñuz* BKT 182a/2, **gey-dür-:** "giydirmek, kaplamak, örtmek" *geydürdük* TİEM 40 162a/11, *geydürür* MKT 30b/3, **yaġ-dur**-: "yağdırmak" *yaġdurduḳ* BKT 163b/6, *yaġdurduḳ* TİEM 40 75a/7, *yaġdurdı* MKT 283b/10

2.1.1.6. -*Ter*-: Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde gönder-, göster- gibi mahdut kelimelerde kullanılmıştır. Bunlardan göster fiilinin gös-ter şeklinde izahının mümkün olmadığı, ancak Divan-i Lugati't Türk'te doğru yolu göstermek manasına **konger**- fillinin bir de **konger**- şekli bulunduğuna göre, **közger**- 'in de **közdger**- şeklinin olabileceği düşünebilir (Ergin, 2009, s.213). **dön-der-:** "döndürmek, çevirmek, itmek, götürmek, engel olmak" *dönderse* BKT 270b/2, *dönderdi* MKT 48a/10, **gön-der-:** "göndermek, salıvermek, bırakmak" *gönderdi* BKT 32a/5 *gönderdiler* MKT 163b/11

2.1.2. Edilgen (Pasif Ekleri) Yıldızın bir ucu edilgenliğe yönelir: -l-, -n ekleri ile sağlanır edilgenlik (Fuat Bozkurt, 2009, s.92).

2.1.2.1. *-(I) l- / -(U) l-*: Batı Türkçesinde diğer eserlerde gibi en işlek edilgenlik eki olarak kullanılan bu ek, gçişsiz fiillerden meçhul fiiller yapar. Ergin de, pasiflik ve meçhul ekinin, geçişli ve geçişsiz fiillere getirdiğini belirtir (Ergin, 2009, s.204).

Deny, ekin mana fonksiyonunu iki şekilde değerlendirir:1. Failin başka bir zihni varlık tarafından işlenilmiş hadise uğradığını bildirir. 2. Bir hadisin mevzuu olmaktan ibaret alelade bir mana olacak yerde ekseriya bir hadisin mevzuu olabilmek manasını taşar (Deny, 1941, s.354). Hacıeminoğlu, bu ekin kullanılışı için, ettirginlik yahut pekiştirme ekleri gibi bir kaç nevi olmadığı için bütün fiil tabanlarına gelmesine dikkat çeker ve aynı fiil köküne üst üste bir kaç ek birden geldiğinde –l- 'nin, -ma- ,-me- olumsuzluk eki hariç diğerlerinden sonra geldiğine işaret eder (Hacıeminoğlu, 1984, s.112). **aç-ı-l-**: "açılmak, yayılmak, yarılmak, serbest bırakılmak, belli olmak" *açıldı* BKT 237b/1, *açılmış* TİEM 40 221b/6, *açıldı* MKT 56a/11, **eg-i-l-**: "meyletmek, dönmek, yönelmek" *egilür* TİEM 40 139b/7, *egildi mi* BKT 494a/3

2.1.2.2. *-(I) n- / -(U) n-*: Batı Türkçesinde en çok kullanılan aslı dönüşlülük ekidir. Uzun bir kullanılış sürecinden sonra mana olarak da genişlemiş, esas dönüşlülük işlevinden başka bir de pasiflik ve meçhullük işlevi kazanmıştır (İlker, 1997, s.67). **al-ı-n-:** "alınmak, tutulmak, yakalanmak, kabul edilmek" *alınan* BKT 192a/1, *alındı* TİEM 40 87a/5, *alınmaz* MKT 5b/11

depre-n-: "sarsılmak, hareket etmek, çalkanmak" *deprendiler* BKT 451a/5 *deprene* TİEM 40 275a/7, *deprenmesi* MKT 231b/6, **gör-i-n-:** "görünmek" *görinecekdür* BKT 569b/6, *görinmez* TİEM 40 240b/5, *görinür* MKT 248b/5

2.1.3. İşteşlik Ekleri: Geşişle ve geçişsiz fiillere -ş-, -ış, -iş ekleri getirilerek müşareket yapılır (Akkuş, 1995, s.235).

2.1.3.1. *- (I) ş- / -(U) ş-*: Eski Türkçeden beri çok işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Bu ekin Eski Anadolu Türkçesinde de en işlek fiilden fiil yapma eki olan bu ek hem işteşlik, hem oluş bildirme işlevinde kullanılır (Ergin, 2009, s.207-208). **ayrıl-ı-ş-:** "birbirinden ayrılmak" *ayrılışñuz* BKT 602a/3, *ayrılışalar* TİEM 40 45a/5, **çek-i-ş-:** "çekişmek, tartışmak, davasını etmek" *çekişdi* BKT 42a/3, *çekişdiler* MKT 18b/9

2.1. 4. Diğer Fiilden Fiil Yapma Ekleri:

2.1.4.1. -*A*-: Bu ek de işlek olarak kullanılmayan bir ektir. Batı Türkçesi Kur'an Tercümelerinde bir kaç örnekte geçmektedir. **ḳaḳıl-a -:** "gazap etmek" *ḳaḳılamaġ içün* BKT 69a/7**, ḳap-a-:** "kapamak" *ḳapasa* MKT 125a/2, **śın-a-:** "denemek, imtihan etmek, yoklamak" *śınaruz* TİEM 40 11b/6 *śınadı* MKT 382a/7, **ür-e**-: "çoğalmak" *üredi* TİEM 40 75a/11

yarlıġ-a-: "bağışlamak, affetmek" *yarlıġıya* TİEM 40 22b/8

2.1.4.2. -*GUz*-: İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Ek; Doğu Türkçesinde fonksiyon olarak ettirgen fiiller türetmeye yarayan eklerdendir. **dur-ġuz**-: "durdurmak, yerine getirmek" *durġuzurlar* MKT 25b/10

2.1.4.3. -*I*-

Bu ek işlek olmayan eklerinden biridir. Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinde bu ekle yapılan fiiller de çok az geçmiştir. **bundur-ı-:** "şımarmak, mağrur olmak" *bundurıdı* TİEM 40 186b/9

ḳaḳ-ı-: "kızmak, öfkelenmek" *ḳaḳımaḳdan* MKT45b/7, **śaś-ı-:** "vasfı değişmek, bozulup kokmak" *śaśımamış* TİEM 40 242a/5

2.1.4.4. -*k*-: İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Bugün unutulmuştur. Batı Türkçesi Kur'an tercümelerinde bir kaç misalde geçmiştir. **śı-ḳ-:** "sıkıp suyunu çıkarmak, (üzüm) sıkmak" *śıḳarıdum* TİEM 40 112b/5**, śın-ı-ḳ-:** "yenilmek" *śınıġup* BKT 573a/3, *śınıḳdılar* MKT 48b/10, **uya-ḳ-:** "batmak" *uyaḳdı* TİEM 40 63b/3

2.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri:

2.2.1. +*A*- Bu ek fazla işlek olmayan ve bazı örneklerde görülen bir ektir. İsimlerden olma veya yapma ifade eden fiiller yapar. Bu ek de Türkçede başlangıçtan beri vardır ve hiç değişmemiştir (Ergin, 2009, s.181). **dil+e-:** "istemek, arzu etmek" *diledi* MKT 4a/5, **ḳav(ı)z+a-:** "kavramak, derleyip toplamak, saklamak" *ḳavzadı* TİEM 40 283a/1

2.2.2. +*An*-: +A- ekinin dönüşlülük eki –n- ile birleşmesinden oluşmuş bir birleşik ektir. Ekin işlevinde "olma" bildirme yanında –n- ekinin "yapılan işin yapana dönüşünü gösterme" (Korkmaz, 2009, s.112). **yör+en-:** "etrafında dolaşmak, yönelmek" *yörendüklerinde* TİEM 40 222b/5

2.2.3. +*Al*-: Bu ek de eskiden beri kullanılan isimden fiil yapma eklerinden biridir. İşleklik sahası pek geniş değildir. Umumiyetle sıfatlardan fiil yapar. Bu ekte de başlangıçtan beri hiç bir değişiklik olmamıştır (Ergin, 2009, s.181). **buñ+al-:** "bunalmak" *buñalmışa* TİEM 40 182a/3**, yön+el-:** "yönelmek, bir tarafa gitmek" *yöneldi* MKT 274a/1

2.2.4. +*Ar*-: Bu ek Türkçe de eskiden beri görülen ve işleklik sahası sınırlı olan eklerden biridir (Gülsevin, 1997, s.138).

Sıfat cinsinden isimlere gelerek geçişsiz fiiller türetme fonksiyonu ile kullanılan bir ektir. Hacıeminoğlu, bu ekin birleşik bir ek olduğunu söylemekte önce +a-, / +e-, ile isimden fiil yapıldığını daha sonra –r- ile fiilden fiil yapıldığını söylemektedir (Hacıeminoğlu, 1991, s.174). **aġ+ar-:** "(yüzü) ak olmak" *aġardı* BKT 62a/7, **ot+ar-:** "otlatmak, ot ihtiyacını karşılamak" *otarun* TİEM 40 149b/4, **yaş+ar-:** "yeşermek" *yaşarurlar* MKT 96b/4

2.2.5. +*dA*-: Türkçede eskiden beri görülen, diğer isimlerden fiil yapmakta çok az kullanılan bu ek ses taklidi kelimelerden fiil yapmakta işlek bulunmamaktadır. Diğer isimlerden yapma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2009, s.182). Gabain, Bu ekin Moğolca 'da da aynı olduğunu söyleyerek fonksiyonunun taban ismini vasıta haline getirmek olduğunu belirtir (Gabain, 1988, s.50). Timurtaş, bu ekin iki heceli kelimelerden fiil yapılmaktadır (Timurtaş, 1994, s.113). **al+da-:** "aldatmak, kandırmak, yanıltmak" *aldadı* BKT 145b/1, *aldamazlar* TİEM 40 2b/4, *aldamaġı* MKT 70a/8**, iz+de-:** "istemek" *izdemezler* MKT 3a/8

2.2.6. +*I*-: Ünsüzle biten isim kök ve gövdelerine gelerek geçişsiz fiiller yapan, ek Eski Türkçede kullanılırdı. Fakat sonradan işlekliğini ve canlılığını kaybetmiştir (Ergin, 2009, s.182). **berk+i-:** "katılaşmak" *berkidi* BKT 582b/5

2.2.7. +*l*-: Bu ek işleklik sahası, derecesi ve vazifesi bakımından -al, -el ekinden farksızdır. Onun gibi bazı sıfatlardan olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2009, s.181). **diri+l-:** "dirilmek" *dirildigi* BKT 326b/5, *dirilesiz* TİEM 40 71a/7, **dizi+l-:** "sıralanmak" *dizildiler* TİEM 40 119b/9, **ince+l-:** "incelemek" *incelür* BKT 477b/6, **yüce+l-:** "yücelmek, ulunmak, yükselmek, üstün gelmek" *yüceldi* BKT 104a/7

2.2.8. +*lA*-: Bu ek isimden fiil yapma eklerinin en işlek olanıdır: misalleri sayılmayacak kadar çok olup isimden fiil yapmak gerekince bugün en canlı örnek olarak daima bu eke başvururlar (Ergin, 2009, s.180). **Ǿaceb+le-:** "şaşırmak, şaşkınlığa düşmek, tuhaf karşılamak" *Ǿaceblediler* BKT 489b/4,*Ǿacabladılar TİEM* 40 215a/9,*Ǿaceblediler* MKT 325b/8,**iş+le-:**"işlemek, yapmak, çalışmak, yerine getirmek" *işledigi* BKT 119a/4 *işlemediler* TİEM 40 34a/7, *işledi* MKT 156a/2, **ḳap+la-:**

"kaplamak, kuşatmak, örtmek, sarmak" *ḳaplamışdur* BKT 3b/7 *ḳaplarısa* TİEM 40 6b/10, *ḳapladı* MKT 164b/11, **mö+le-:** "böğürmek" *mölemegi* TİEM 40 151a/3, **muştu+la-:** "müjdelemek" *muştulayıcı* BKT 14b/6, *muştılar* TİEM 40 231a/1

2.2.9.+*lAn*-: +lA ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek +lan- biçiminde kaynaşmış ve bir birleşik ek oluşturmuştur (Korkmaz, 2004, s.119). **ağır+lan-:** "durumu ağırlaşmak, çakılıp kalmak, ağırlanmak, *hürmet görmek*" *ağırlandı* BKT 179b/7, *ağırlanmışlardur* TİEM 40 *272b/5, ağırlanmışlardur* MKT 385a/8 **, eg+len-:** "oyalanmak, zaman geçirmek" *eglenmeñüz* BKT 458a/5 *eglenüñ* TİEM 40 148a/11, *eglenür* MKT 62a/3, **giz+len-:** "saklanmak, gizlenmek" *gizlendi* BKT 149b/1, *gizlenmez* TİEM 40 23a/8, **ĥarām+-lan-:** "yasaklanmak" *ĥarāmlansalar* MKT 434a/6, **iş+len-:** "yapılmak, işlenmek" *işlendi* BKT 299a/2, *işlenmiş* TİEM 40 39a/7, *işlenmekde* MKT 203a/9

2.2.10. +*lAş*-: +la eki yine kökten ayrılarak -ş- dönüşlülük veya işteşlik ekiyle kaynaşıp addan fiil türeten bir +laş- eki oluşturmuştur (Korkmaz, 2004, s.119). **cevāb+laş-:** "muhavere etmek, konuşmak" *cevāblaşduġın* TİEM 40 258b/8

esen+leş-:"selamlaşmak" *esenleşdügi* BKT 272b/4, *esenleşdügi* TİEM 40 122a/3

2.2.11. +*lAt*-: +la- +le- eki ile yapılan bazı fiiller bu şekilleri ile kullanılmayıp veya kullanıştan düşüp sonlarına bir fiilden fiil yapma eki olarak o şekilleri ile kullanış sahasında görünürler. Böyle fiillerde –la-, -le- ile fiilden fiil yapma –t eki birleşerek tek bir ek haline gelmiş hissini verirler (Ergin, 2009, s.180). **ay+lat-:** "döndürmek" *aylatır* BKT 452a/7**, yük+let-:** "yükletmek, yüklemek, yük yüklemek" *yükletdüñ* BKT 48a/6, *yükletdüñ* TİEM 40 23a/1, *yükletme* MKT 34b/3

2.2.12. +*n*-: Daha ziyade yapmak ifade eden isimden fiil yapma ekidir. Gabain, ekin dönüşlülük şeklinden meydana gelmiş olabileceğini düşünmüştür (Gabain, 1974, s.90). **arı+n-:** "arınmak, temizlenmek, günahtan temizlenmek, tövbe etmek" *arındı* BKT 339a/7, *arınalar* TİEM 40 16b/8, *arınmışdur* MKT 180b/10

2.2.13. +*r*-: İşlek olmayan, eskiden beri ancak sayılı kelimelerde görülen bir ektir. Olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 2009, s.183). **ḳara+r-:** "kararmak, karanlık çökmek" *ḳararup* BKT 342a/1, *ḳarara* TİEM 40 29a/6**, yavzağı+r-:** "yalvarıp yakarmak" *yavzağıralar* TİEM 40 61a/10

2.2.14. +*sA*-: Bu ek de Türkçede eskiden beri kullanılan fakat işleklik sahası geniş olmayan eklerden biridir. Ekin istek ifadeli fiiller teşkil eden isimden fiil yapma ekidir (Eraslan, 2012, s.115). **śu-sa-:** "susamak" *śusamış* BKT 578b/6, *śusamayasuñ* TİEM 40 152a/5. *śusamış* MKT 394a/9

2.2.15. -*t*-: İşlek olmayan bu ek üzerinde çalıştığımız metinlerde iki örnekte geçmektedir. **arı-t-:** "arınmak, temizlenmek, günahtan temizlenmek, temize çıkarmak" *arıtdı* BKT 54a/2, *arıtda* TİEM 40 83a/2, *arıtmadı* MKT 434b/5, **giñ-i-t-:**"-genişletmek" *giñitmegile* TİEM 40 *104b*

Sonuç

Eski Anadolu Türkçesinin en önemli eserlerinden olan Kur'an tercümeleri, Türk diline tercüme etme, gramatikal olarak kendini geliştirme, zorlukların üstesinden gelme ve farklı bir kültüre ait olan dini kavramlara karşılık bulma noktasında Türk dilinin anlam zenginliğine büyük katkıda bulunmuştur. Diğer taraftan dini bir eser tercüme edildiği için müstensihler uhrevi sorumluluk duygusuyla hareket etmiş; bu da tercüme eserlerin anlam ve şekil bakımından daha titizce meydana getirilmelerini sağlamıştır. Bu doğrultuda Türk dilinin Kur'an'ı tercüme etme alanında gramatikal olarak bir eksikliğinin olmadığı görülmüştür. Eserler tamamen Türkçe gramer mantığına göre tercüme edilirken, bazı durumlarda alışkanlıklar sonucu olarak Arapça gramer özelliklerine de başvurulmuştur. Batı Türkçesi dönemine ait Kur'an-ı Kerim'i eserleri üzerinde müstakil çalışmalar (doktora, yüksek lisans, bitirme tezi) yapılmış olmasına rağmen ortak gramerinin ortaya konulmadığı görülmektedir. Çalıştığımız makalemizde karşımızda bulunan farklı ekler fonksiyonlara göre sayılı olarak aşağıda gösterilmektedir:

1- İsimden İsim yapım ekleri madde başı 32 eki bulunmaktadır.

2- Fiilden İsim yapım ekleri madde başı 26 eki bulunmaktadır.

3- Fiilden Fiil yapım ekleri Faktitif, ettirgen, edilgen ve işteşlik 13 eki görülmektedir.

4- İsimden Fiil yapım ekleri 15 eki gösterilmektedir.

Üstüne çalıştığımız metinlerde tarama yaparken farklı eserlerde yapım ekleri sayısının toplamı 86 ek olarak önümüze çıkmaktadır.

Kaynakça

Akkuş, M. (1995). *Kitab-ı gunya*. Ankara: TDK.

Bozkurt, F. (2009). *Türkçenin gizemi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Deny, J. (1941). *Türk dili grameri (Osmanlı lehçesi)*. (çev. A. U. Elöve). İstanbul: Maarif Matbaası.

Eraslan, K. (2009). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: TDK Yayınları. Ergin, M. (2000). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın.

Ercelasun, A.B. (1984). *Kutadgu Bilig grameri-fiil*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Gabain, A. V. (1974). *Alttürkische Gramatik*. (3. Baskı). Berlin.

Gabain, A. V. (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (çev. M. Akalın). Ankara: TDK.

Gülsevin, G. (1997). Türkiye Türkçesinde zaman ve kip çekimlerinde birleşik yapılar üzerine. *TDAY Belleten*. Ankara: TDK.

Hacıeminoğlu, N. (1991). *Türk dilinde yapı bakımından fiiller*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İlker, A. (1997). *Batı grubu Türk yazı dillerinde fiil*. Ankara: TDK.

Karabacak, E. (1992). *Manisa Halk Kütüphanesindeki satır arası Kur'an tercümesi: Giriş-metin-dizin)* C.I-III. (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Karabacak, E. (1994). *An Inter-linear translation of the Quran into old Anatolıan Turkish=Eski Anadolu Türkçesi satır arası Kur'an tercümesi: Introduction and Text.I*, Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations.

Karabacak, E. (1995). *An Inter-linear translation of the Quran literatures 28*. (Part II: Glossary: Section one, p. 1-384. Section Two, p. 385-786).

Karabacak, E. (1997). *An Inter-linear translation of the Quran into old Anatolian Turkish=Eski Anadolu Türkçesi Satır arası Kur'an tercümesi: Introduction and Text.I*, Part III: Facsimilie of the MS Manisa İl Halk Library No. 931, Section one: 1a-224a.

Karabacak, E. (1997). *An Inter-linear translation of the Quran into old Anatolian Turkish= Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Introduction and Text*. I, Part III: Facsimilie of the MS Manisa İl Halk Library No. 931, Section two: 224b, 451a.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri*. Ankara: TDK.

Sağol, G. (1993). *Harezm Türkçesi satır arası Kur'an tercümesi: Giriş, metin, sözlük ve tıpkıbasım (1. Kısım: Giriş ve Metin)*. Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.

Timurtaş, F.K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi (gramer-metin-sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi* (TİEM 73, 235v/3-450r/7), (Yayımlanmamış doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ünlü, S. (2012). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Ünlü, S. (2012). *Doğu ve Batı Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Ünlü, S. (2012). *Harezm-Altınordu Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Ünlü, S. (2012). *Karahanlı Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Ünlü, S. (2013). *Eski Anadolu Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatında Şair İlhami Emin'in Şiirlerinde Din Teması

Özlem Kurt*

Öz: Makedonya, Osmanlı Rumeli'sinde edebiyat merkezlerinden biridir. 1360 yıllarında Osmanlı yönetiminin bir parçası haline gelen Makedonya, 1912 yılına kadar Türk yönetiminde kalır. Bu dönemde edebiyata verilen değerin neticesi olarak da bu coğrafyada eser veren Divan şairlerinin sayısının bir hayli yüksek olduğunu görmek mümkündür. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu topraklar üzerindeki hâkimiyetine son verilmesinin ardından Türkçenin olumlu gelişmesi, yerini sessizliğe bırakır. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının ortaya çıkış tarihi Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihlerine denk gelir. Bu dönemde yaşanan siyasi çalkantılar, azınlıklara karşı uygulanan baskı politikası ve bu dönemin şartlarının da etkisiyle, özellikle de şiirde, dinî konuların en az değinilen konulardan olduğu görülmektedir. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının önde gelen şairlerinden biri olan İlhami Emin, şiirlerinin bir kısmında din temasını işlemiştir. Bu çalışmada İlhami Emin'in şiirlerinde, dini tema olarak nasıl ele aldığını incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, İlhami Emin, Şiir, Din, Tema.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
İletişim: ozlemkurt90@hotmail.com

Giriş

Balkan ülkelerinden biri olan Makedonya, Osmanlı Devleti döneminde de oldukça önemli ve merkezî bölgelerden biridir. Osmanlı Rumeli'si özel konumu nedeniyle çok sayıda Divan edebiyatı mensubu yetiştirmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu topraklardan çekilmesinin ardından durum tersine döner ve neredeyse otuz yılı aşkın bir süre Türkçe tek bir eser bile yazılmamıştır. Zaman geçtikçe etnik soykırıma dönüşen haksızlıklar sonucunda bölgede yaşayan Türkler, yurt edindikleri bu topraklardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu göçler esnasında birçok eli kalem tutan münevverler de göç etmek zorunda kalmıştır. Birbiri ardına gelen tüm bu olumsuzluklar, Makedonya'da köklü edebiyat gelişme referansına dayanan bir çağdaş edebiyatın yerleşmesini engellemiştir.

Osmanlı Devleti ile birlikte bölgedeki Türkçe de sona erer. Yeni idareciler, tüm Türk okullarını kapatıp Türklerin kültür ve benzeri kurumlarda çalışmalarını yasaklamıştır. Türkler ana dillerini evlerinin dışında kullanamaz hale gelmişlerdir. Bunun sonucu olarak da Türk basını ve Türkçe ders veren okullar da işlevini icra etmez olmuştur.

Yugoslavya Halk Kurtuluş Savaşı sonrasında bu topraklarda yaşayan azınlık milletlere belli bir çerçeve içerisinde haklar tanınmıştır. Türkler de bu haklardan yararlanmaya başlamışlardır. 1944 yılının sonlarında, Makedonya'da Türklerin yoğun halde yaşadıkları bölgelerde Türk okulları yeniden açılmış ve Türkçe yayına tekrardan izin verilmiştir. Uzun süre karanlığa bürünmüş olan Makedonya Türk Edebiyatı da yeniden kendi sahnesinde yer alıp canlanmaya başlamıştır.

Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının ortaya çıkışı bu tarihlere rastlar. 1944 yılının aralık ayında *Birlik* gazetesi çıkmaya başlayınca Çağdaş Makedonya Türk yazarlarının da ilk şiir ve hikâyeleri bu gazetenin sayfalarında yayımlanmaya başlar. *Birlik* gazetesinin ardından 1949 yılında *Yeni Kadın* ve bu yayını 1950 yılında çıkmaya başlayan *Pioner* çocuk gazetesi izler. Türkçe yayın hayatının yeniden canlanmasıyla birlikte 1951 yılında yedi-on dört yaş grubuna seslenen *Sevinç* ve anaokulu çocuklarını hedefleyen *Tomurcuk* (1957) dergileri de çıkmaya başlar. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının gelişmesinde en çok katkı sağlayan ise 1965 yılında yayımlanmaya başlayan *Sesler Kültür ve Sanat Dergisi* olur.

Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı denilince akla ilk önce şiir gelmektedir. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının ilk temsilcileri edebiyata şiir (ağırlık olarak da çocuk şiirleri) ile giriş yapmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmeye başlayan Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının ilk meyveleri şiirlerdir. Uzun yıllar boyunca anadilinde bir şeyler yazmaya karşı duyulan özlemi, Türkçe öğretecek

okulların açılması, Türkçe ders kitaplarının yayımlanması, Türkçe radyo yayınlarının başlaması, *Birlik* gazetesinin, *Tomurcuk* ve *Sevinç* çocuk dergilerinin, bunların devamında *Sesler* dergisinin yayımlanmaya başlamasıyla birlikte Makedonya bölgesindeki Türk şiiri de canlanmaya başlamıştır.

Makedonya Türklerinin ilk yazdıkları şiirler ortak kitaplarda yayımlanır. 1949 yılında Makedonya Kültür Birliği tarafından yayımlanan *Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri* adlı kitap Makedonya'da yayımlanan ilk Türkçe kitaptır. 1965 yılından sonra Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının inşası için birer tuğla görevi görecek olan şiir kitaplarının sayısı çoğalmaya başlar.

Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı şairlerinin isimlerini dört kuşak halinde değerlendirmek mümkündür. Şiirlerini değerlendireceğimiz İlhami Emin, Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının ortaya çıkmasındaki büyük rolü üstlenen ilk kuşak temsilcileri arasında yerini almaktadır.

İlhami Emin'in Hayatına Kısa Bir Bakış

İlhami Emin 1931 yılında Radoviş'te dünyaya gelir. İlhami Emin, ilk ve ortaöğrenimini doğum yeri olan Radoviş'te okumuştur. İlhami Emin, Makedon, Sırp ve Bulgar edebiyatlarını hep orijinal dillerinde okumuştur. Bunun böyle olmasının nedeni ise çocukluk yıllarında dört farklı devlet düzeni yaşamasıdır. Farklı yönetimler etrafında zuhur eden çocukluğunun Emin'e en önemli getirilerinden belki de biri Makedonca, Sırpça ve Bulgarcayı anadili niteliğinde konuşabilmesidir. Emin, birinci sınıfta Sırpça dilinde eğitim görmüştür. İkinci sınıfa geçtiğinde ise yani 1941 yılında, Sırpların yerini Bulgarlar almıştır ve okullarda Bulgarca eğitime başlanılmıştır. Fakat bu dönemde İlhami Emin okuldan kovulmuştur ve bir süre gazete satıcılığı yapar ve bu esnada da Bulgarcayı öğrenir. Bir yıl sonra okula tekrardan kabul edilir ve beşinci sınıfa geldiğinde ise okullarda artık Makedonca eğitim verilmeye başlanılır. Bu yıllarda da Rusça öğretmeninden özel Rusça dersleri almış ve böylelikle Rusçayı da öğrenmiştir. 1951 yılında Üsküp İktisat Meslek Lisesini bitirir ve ardından da Üsküp "Kliment Ohridski" Yüksek Pedagoji Akademisini tamamlar. 1954 yılında Makedon Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olur. Emin, Krallık devri Yugoslavya'sında Sırpça başladığı ilkokulu Bulgar işgali yıllarında Bulgarca ile sürdürür. Tito Yugoslavya'sında ise öğrenimini Makedonca görür.

Daha sonraki yıllarda Üsküp'te, Tefeyyüz İlk Öğretim Okulu'nda öğretmenlik yapar. *Nova Makedonya* gazetesinde gazeteciliğe başlar. Ardından *Birlik* gazetesine geçer. İlk sayısı Aralık 1965'te yayınlanan *Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi*'nin ilk sorumlu yazarı olur. Ardından Üsküp Radyosu Türkçe Yayınları Sorumlusu göre-

vine atanır. 1973 yılına kadar bu görevde kalır. 1978 yılında Üsküp Halklar Tiyatrosu Genel Müdürlüğe seçilir. Üsküp Halk Tiyatrosu Genel Müdürlüğü görevinden Makedonya Kültür Bakanlığı bünyesine alınır ve Kültür Bakanı Yardımcısı olur. Emekli oluncaya kadar da bu görevde kalır.

Edebiyata şiir ile girer. Önce Makedonca yazar. İlk şiir kitabı olan *Jivotot Pee İ Plaçe*de 1955 yılında Makedonca yayımlanır. 1957 yılında ikinci şiir kitabı olan *Denonokiya* da Makedonca neşredilir. İlk Türkçe şiirleri, diğer Makedonya Türk yazarlarının eserlerinin de yayınlandığı *Yürü Aydınlığa* kitabında yer alır. 1965 yılında yayınlanan *Taş Ötesi* ve 1974 yılında yayınlanan *Gülçiçekhane* isimli şiir kitaplarındaki şiirleri ise Türkçe ve Makedonca olarak yayınlanır. Türkçe yayınlanan diğer şiir kitaplarını ise şöyle sıralayabiliriz: *Ay Kedisiz Saray*, *Kırk Dost*, *Güneşli Şiirler*, *Gülkılıç*, *Gülçiçek*, *Şiirli Alfabe*, *Gülev*, *Gülüstan*, *Güldin*, *Gülyol*, *Yörükçe* ve *Güldeste* (Türkçe yayımlanan kitaplardan yapılmış bir seçmedir).

İlhami, edebiyatın diğer türlerinde de eser vermiştir. *Yabancılar* adlı tiyatro eseri 1969 yılında ve *Nasrettin* adlı oyunu da 1971 yılında Üsküp Halklar Türk Tiyatrosu Dramı tarafından sahnelenir. *Fil* adlı oyunu 2007 yılında Türkiye'de yayınlanır. 2009 yılında *Yürüyen Duvar* adlı denemesi yayınlanıp akabinde de 2011 yılında *Ogneni Ptitsi* isimli romanı yayımlanmıştır.

İlhami Emin'in Türkçeden Makedoncaya yaptığı birçok çevirisi de vardır. Makedonya Yazarlar Birliği'nin "Edebi Âsâ" ödülünü kazanan tek Makedonyalı Türk şairidir.

İlhami Emin'in Şiirlerinde Din Teması

Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının ortaya çıktığı dönem ve bu dönemin şartlarının etkisiyle, "dinî konular" en az değinilen konulardan biridir. Çağdaş Makedonya Türk şiirinin ortaya çıkış tarihinden 1970'li yıllara kadar dinî konuların işlendiği şiirlere rastlamak pek mümkün değildir. Ancak 1970 yılından sonra din konusunun ele alındığı şiirler karşımıza çıkar. İlhami Emin'in şiirlerini de incelediğimizde dinî konulara ağırlıklı olarak 1990 yılından sonra yayımladığı şiir kitaplarında yer verdiğini görülmektedir.

İlhami Emin'in baba tarafından dedesinin ve babasının Melamî tekkesi mensubu olmaları, Emin'in çocukluk döneminde babasının imamlık yapması, babasının onu Melamilik ilkelerine göre yetiştirmiş olması, şairin kişiliğinin oturmaya başladığı çocukluk döneminin bir kısmının tekke ve camii ekseninde gidip gelmesinin etkilerini, şairin yaşamında olduğu gibi şiirlerinde de görmek mümkündür.

Emin'in özellikle olgunluk döneminde kaleme almış olduğu şiirlerinin büyük bir kısmında din temasına değindiğini görmek mümkündür.

İlhami Emin toplamda 18 şiir kitabı yayımlanmıştır. Bu şiir kitapları arasından dört tanesi çocuk şiirleri içerirken *Güldeste, Gülkaya* ve *Poeziya* isimli şiir kitapları ise seçme şiirlerden oluşmaktadır. Emin'in diğer 11 şiir kitabında toplam 327 şiir yer almaktadır. Emin toplam 327 şiirinin yaklaşık 90 şiirinde dinî konulara değinmiştir.

Şairin din temasını ele aldığı şiirleri incelediğimizde, özellikle İslam'ın temel ahlak özelliklerine değindiği görmek mümkündür.

"Önce Selam" isimli şiirinde Emin, temel ahlak özelliklerinden selamın öneminden bahseder. Şair, selamın önemini anlatmak için Hz. Muhammed (s.a.v)'in "Önce selam, sonra kelam"[1] cümlesini önce selam ver sonra söz et diye yorumlar. Burada değinilmesi gereken nokta ise bu sözün Hz. Ömer'in söylemiş olduğu bilgisini şiirin ilk satırlarında belirtmesidir. Bilindiği gibi Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı şair ve yazarları, o dönemde Makedonya topraklarında yaşayan Türkleri bilgilendirmek için şiirlerinde edebi kaygıdan ziyade öğretici olmasına dikkat etmişlerdir. İlhami Emin de çoğu şiirini okuyucuya yeni bir şeyler öğretmek düşüncesiyle kaleme alır. "Önce Selam" isimli şiirinde de yeni bir dini bilgiyi paylaşır fakat bu sözün Hz. Ömer'e ait olduğu bilgisini verir. Şiire bakıldığı zaman, bu karışıklık iki şekilde izah edilebilir. Şairin gençlik yıllarının Federal Yugoslavya Devleti'nin kuruluş yıllarına denk gelişi, komünizmin yaşamda ağırlıklı olarak hissedilmesi ve özellikle İslam'a karşı getirilen kısıtlamalar neticesinde şairin dini bilgilerden uzaklaşarak, sadece çocukluk yıllarından kalan hatıralardan ve sözlü kültürden yola çıkarak yazılmış olması ya da Hz. Muhammed (s.a.v)'in Hristiyan halkı tarafından Hz. Ömer'den daha çok bilindiği için, bilerek bu karışıklığa gidilmiştir. Bu şiirde şairin büyük bir ihtimalle bilerek sanatın kapalılığından faydalanıp bilgiyi bu şekilde kullanmış olması mümkün. Çünkü dönemin komünizm rejimi altında dini içerikli şiirleri tema olarak çok fazla işleme imkânı bulmayan şair, Hz. Muhammed yerine Hristiyan halkı arasında daha az bilinen Hz. Ömer diye bahsetmeyi tercih etmiş olma olasılığı yüksektir.

Selam vermek, insanların birbirlerine en güzel dilek ve temennilerini sunma şekillerinden biridir. Bu yüzden Emin;

1 Hz. Câbir'in (r.a) rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Selâm kelamdan -sözden- öncedir." (Tirmizî, İsti'zân: 11) Bu hadis hakkında hadis âlimleri münker ve uydurma olduğunu söylemişlerdir. Tirmizi bizzat kendisi münker olduğunu, Albani ise uydurma olduğunu ifade etmiştir.

"...selâmı verene
açılır yollar
selâmı alana
eğilir dağlar..."
(Emin, 1993, s.61) der.

Birbirine selam verenlerin güzel bir tavır gösterdiklerini, iyilik yaptıklarını ve üstün ahlaklarını gösterdiklerinin vurgusunu yapar:

"...suya yazı yazmaya
benzemez bu gibi ateş
nur üstüne nurdur çünkü
karanlık üstüne karanlık
yığdıran en kara iblisi dahi
yakıp kül eder"
(Emin, 1993, s.61).

Şiirin son kıtasında ise Emin, cennetin kapısını açacak olan anahtarlardan birinin selam olduğunu söyler ve kara motifiyle imgelemiş olduğu günahların selam ile yok olacaklarını vurgular.

Emin, "Düldül" isimli şiirini İslam dini düşüncesi olan "hediyeyi hediye etmek sünnettir" sözünden yola çıkarak kaleme alır. Şair bu düşünceyi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in atı Düldül ve kılıcı Zülfikar'ı hediye etmesinden yola çıkarak anlatır. Emin, İslam dinindeki hediyeleşmenin önemine değindiği şiirinin ilk bölümünde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Düldül ve Zülfikar'ı Hz. Ali'ye hediye ettiği üzerinde durur.

"Mısır valisi Mukavkıs
düldül adlı beyaz katırını
peygambere armağan etti
peygamber ise Zülfikar
kılıcını olduğu gibi
katırı da çok sevdiği damadı
Ali'ye devretti

Bundan sonra Düldül'ün izi
kayboluyor
ne ki rüyamın birinde
düldül

Ragıp karısının yitirdiği
biricik oğlu Mehmed Ali'ye
yaktığı acıklı bir şaka
söylüyordu"

(Emin, 1993, s.53).

Şiirin ikinci bölümünde ise Düldül'ün Hz. Ali tarafından başkasına hediye edildiğine değinir.

Emin, din temasını işlemiş olduğu şiirlerinin bir kısmında da Hacı Bektaş-ı Veli'nin "Allah'a gönülden yaklaşmak her şeyden üstündür" düşüncesini esas olarak aldığını görürüz. Emin'e göre Allah'a gönülden yaklaşmanın yolu ise öz ışıktan, yani imandan geçer. Şair, "Nur" ve "Gazi Baba'nın Işığı" gibi şiirlerinde, gönül ışığı olarak simgelediği imana değinir. "Nur" şiirine baktığımızda şair, imanı kazanmış olan kişiler bunu hiçbir zaman kaybetmeyecekleri ve imana sahip olanlardan başka kimsenin bilmediği düşüncesini savunur.

"Bir ışık demeti var ki sönmez hergiz
izi herkeste ancak dersin gölgesiz izsiz

ne söylenendir özü ne yazılanda
hep yalandır derken asla yoktur yalanda..."

(Emin, 1993, s.47).

Şair, insanların söylediklerinden ziyade hissettiklerinin elzem olduğu, dilin yalan söyleyebilir olması ve asıl gerçeği ise gönlün hissetmesi fikrine değer verir. Emin, "görülmesi zor yakalanması daha da zor/herkesi uyarır hor mu hor'' diyerek, insanın kendisinden başka gönlünde hissetmiş olduğu sevgiyi hiç kimsenin bilmediği ve hiç kimsenin görmediğini söyler.

Şair, "Gazi Baba'nın Işığı" isimli şiirinde de yine insanın gönül ışığından, yani iman sahibi olmasından bahseder.

"Evimizden görünür gazi baba bayırı
her gece orada yanar birinin ışığı
onu gören olmuş olmamış zarar vermez
çünkü öz ışığın peşindedir herkes"

(Emin, 1993, s.43).

Şairin muhtemelen, Üsküp'ün önemli dini simgelerinden biri olan Gazi Baba türbesine bakarak yazmış olduğu şiirinde, bir yandan ilim ve irfan yolunda iler-

leyen büyük devlet adamı Gazi Baba'nın unutulmuş olmasına değinirken, diğer taraftan ise bunun böyle olmasının sebebi olarak herkesin kendi imanını, kendi gönül ışıklarını arayışlarına bağlar.

Şair, din konusunu ele aldığı şiirlerinin bir kısmında, fâni dünyanın geçici oluşuna ve ahiret yurdunun ise baki olduğuna değinir. "Fâni" ve "Baki" isimli şiirine baktığımızda ilk olarak dünya ve ahiret arasındaki gerçekçilik çizgisine değinir. Dünya fânidir, gelip geçicidir. Fâni dünya için yaşayanlar ise kötülükten başka hiçbir şey bulamayacaklarını ifade eder.

"Fâni gözlüklerle bakınca dünya kara mı kara
Her yerde yılan, akrep ve yara..."

(Emin, 2003, s.28).

Emin, birçok şiirinde olduğu gibi burada da kötülüğü kara motifiyle ele alır. İçlerinde kötülük barındıranları anlatmak için ise yılan ve akrep imgesine başvurur. Asıl olan ahirettir. İnsanların sürekli ve kalıcı olarak yaşayacakları yer ahirettir. Bunu göz önünde bulundurarak yaşamını sürdürenler için ise dünya tertemiz bir yerdir.

"Bâki gözlüklerle görünen dünya ak-pak,
Mezar üzerindeki kuş diyor: Hak, hak"

(Emin, 2003, s.28).

Emin, dörtlüğün son satırında canı kuş motifiyle ifade eder ve vakit geldiğinde ise can, yani ruh kuş gibi Allah'ın adını zikrederek ahirete uçar.

Şair, "Kıyamet Borusu" isimli şiirinde ise İslam inancında yer alan kıyamet gününün bir gün geleceğini ve o gün geldiğinde ise her şey için çok geç olacağı vurgusunu yapar.

"Kıyamet borusu üfrülünce
Ve dünya aşksız kalınca
İş işten geçmiş olur bu yüzden
O dünya için hazırlanmalıyız bugünden"

(Emin, 2003, s.32).

Şair, müminlerin kıyamet gününün gelmesini beklemeden, her an gerçekleşecekmiş gibi yaşanılmasını ve iman edilmesi gerektiğini söyler.

Emin'in din konusunu ele alırken özellikle çoğu dörtlüğünde değindiği bir diğer nokta ise insanların yaşamları boyunca doğru yolu yani hak yolunu arayıp

ve onun çizgisinde yaşamlarını sürdürmeleri gerektiğine değinir. Şairin "Gül Düzensizliği" şiirini incelediğimizde, hak yolundan çıkmanın insanoğlunun üzerinde yaratacağı hasarlara değindiğini görürüz.

"Gül düzeni bozulunca baş olur ayak, ayaksa baş
Bulanık sular akmaya başlar, göz olur kaş,
Bu yüzden başı baş yapan güle gel,
Ki yüzünde ne kara bulut kalsın, ne sel"

(Emin, 2003, s.39).

İnsan doğru yolda ilerlemediği sürece hayatındaki düzen yok olur ve her şey birbirine karışır, tıpkı iyilik ve kötülüğün birbirine karıştığı gibi. Emin, şiirin üçüncü satırında "güle gel" der. Şair burada tüm insanlara karşı bir çağrıda bulunur ve insanların aklını, onu veren için kullanması gerektiğini söyler. İnsanlar sadece güle, yani doğru olana eriştiklerinde kötülüklerden kurtulurlar.

Emin, doğru ve güzel olan her şeyi gül motifi ile ifade eder. Şair "Gül Yolcularına Selam" isimli dörtlüğünde de gül yolu imgesini kullanarak hak yoluna değinir ve bu yolda ilerleyenlere ise gül yolcuları der.

"Her kim gül yolunda yanıp kül olursa
Ve de özü güle dönüşürse
Bunu seyredip derim:
Gül yolu sizindir, mutluluk benim"

(Emin, 2003, s.33).

Doğru yolda olup hakkı bulanların varlığı ise şairin asıl mutluluğunun sebebidir.

Sonuç

Balkan ülkelerinden biri olan Makedonya, Osmanlı Rumeli'sinde oldukça önemli sanat ve edebiyat merkezlerinden biridir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan çekilmesinin ardından, değişik devletlerin hâkimiyeti altında yaşamaya mecbur kalan Balkan Türkleri, devamlı olarak kendi kültürlerini, edebiyatlarını ve dillerini yaşatmaya çalışmışlardır. Osmanlı Devleti hâkimiyetinin sona ermesiyle birlikte bölgedeki Türkçe de sona erer. Yeni idareciler, tüm Türk okullarını kapatıp Türklerin kültür ve benzer kurumlarda çalışmalarını yasaklamıştır. Türkler ana dillerini evlerinin dışında kullanamaz hale gelmişlerdir. 1944 yılına gelindiğinde ise bölgedeki Türkçe yeniden filizlenmeye başlar ve Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı ortaya

çıkar. Bu dönemin şiirlerine bakıldığında ise Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı temsilcilerinin güdümlü edebiyat örnekleri verdiklerini görmek mümkündür. Bu yüzdendir ki dönem şairleri şiirlerinde, özellikle dinî konularını işlemekten kaçınmışlardır. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının diğer temsilcilerinde olduğu gibi İlhami Emin'in şiirlerinde de dinî konulara 1970 yılından sonra değinmeye başladığını görmek mümkündür. Emin'in dinî konuları ele aldığı şiirlerini incelediğimizde, özellikle temel İslam ahlak bilgileri, iyiliklerin güzelliklerine ve günahların kötülüklerine, iman sahibi olmaya ve hak yolunda olmanın önemine değinir. Şairin şiirlerindeki bir diğer önemli nokta ise şiirlerinin çoğunun öğretici niteliğe sahip olmalarıdır. Şair, şiirlerinde sanat kaygısından ziyade didaktik-öğretici olmalarına önem gösterir.

Kaynakça

Emin, İ. (1980). *Gülev*. Üsküp: Birlik Yayınları.

Emin, İ. (1984). *Yörükçe*. Üsküp: Birlik Yayınları.

Emin, İ. (1991). *Güldeste*. Üsküp: Birlik Yayınları.

Emin, İ. (1993). *Güldin*. Üsküp: Birlik Yayınları.

Emin, İ. (2003). *Gülyol*. Üsküp: Makayev Yayınları.

Kaya, F. (1992). *Çağdaş Yugoslavya Türk şiir antolojisi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Eğitim

Çok Kültürlü Eğitim Bağlamında Etnopedagoji Olasılığı Üzerine Yansıma

Aida Meirkulova*

Öz: Eğitimin temel amacı, bireylerin değerli ve toplumun bir üyesi olmasına özen göstererek, topluma saygıyla ve hoşgörüyle davranmalarını sağlamaktır. Bununla birlikte modern toplumda yetiştirilen bireylerin farklı kültürel gruplarla etkileşim içerisinde olacaklarını dikkate alırsak bu amaç, farklı bakış açılarıyla düşünülmesi gerektiği beklenmektedir. Bu konuyla ilgili sorunların çözümlerini üretirken eğitimin alanının yeni yaklaşımı olarak tanıtılan çok kültürlü eğitim çalışmalarına yer vermektedirler. Çok kültürlü eğitimin en temel fikirlerinden biri de öğrencilerin farklı kültürlere olumlu tutum ve davranış sergilemesidir. Öğrenme ortamlarının kültürleme üzerine odaklanan bu yaklaşım her toplumun bireylerini, kendi kültürü dışındaki insanların kültürlerine, değerlerine saygı duymalarını, insancıl bakış açıları geliştirmelerine vurgu yapmaktadır. Bu çalışmada, araçtırmacıların çok kültürlü eğitim kavramına verilen tanımları ve çok kültürlü eğitim bağlamında etnopedagoji dersinin olasılığı üzerine durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çok Kültürlülük, Çok Kültürlü Eğitim, Etnopedagoji.

* Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü.
İletişim: a.b.meirkulova@gmail.com

Giriş

Modern toplumun eğitim sisteminde çok kültürlü eğitim, önemli bir yer tutmaktadır. Parekh'a (2002) göre günümüzde, tüm toplumların çok kültürlü olduğunu ve muhtemelen gelecekte de öyle kalacağı beklenmektedir. Bu nedenle modern toplumlarda, yetiştirilen bireylerin farklı kültürel gruplarla daha fazla etkileşim içerisinde olmaları ve etkileşimlerinde olumlu tutum ve davranış geliştirmelerine önem verimelidir (Cırık, 2008).

Çok kültürlülük, ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, engelli olma, sosyal sınıf, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutları içeren çok yönlü bir kavramdır (APA, 2002). Çok kültürlülük kavramını toplumlar arası bütünleştirici bir unsur olarak iddia eden Yılmaz (2011), çok kültürlülük kavramının toplumsal yapı içindeki farklı kültürlerin varlığının tanınması, tüm insanların haklarına saygı ve bunun sonucu olarak toplumsal barış olarak vurgulamıştır.

Parekh (2002) ise çok kültürlük kavramını, tek farklılık ve tek kimlikle ilgili değil bunun yanı sıra bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta kullandığı inançlar ve uygulamalarla ilgili olduğuna vurgu yapar. Çok kültürlülük olgusunun eğitim yönünü ifade eden kavram çok kültürlü eğitimdir.

Çok Kültürlü Eğitim

Banks (2013) çok kültürlü eğitimin, bir fikir ya da kavram, eğitimsel bir reform hareketi ve bir süreç olduğunu iddia ederek çok kültürlü eğitim, hangi cinsiyet, sosyal sınıf, ırk, etnisite ve kültürden olursa olsun bütün öğrencilerin okulda eşit eğitim görme imkânına sahip olmaları gerektiğini savunur.

Toprak (2008), çok kültürlü eğitimi; din, dil, ırk, kimlik, sosyal sınıf ve cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan unsurları dikkate alarak tüm öğrenciler için eğitimde eşit fırsatlar sunmayı, öğrencileri bu farklılıkların bilincinde olan demokratik ve farklılıklara saygılı bireyler olarak yetiştirmeyi hedefleyen eğitim diye tanımlamıştır.

Çok kültürlü Eğitimin Amaçları

Genel anlamda çok kültürlü eğitim, öğrencilerin, akademik başarılarını artırmayı ve kültürel duyarlılığı destekleyerek, kültürel farklılıklar hakkındaki ön yargıyı azaltmayı (Dunn, 1997), bireylerin çok kültürlü ortamda uyum içinde yaşayabilmelerini (Coşkun, 2006), farklı bireylere eğitimde eşitlik sağlamayı ve kendi kültürlerini yaşatmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır (Türkoğlu, 1998).

Çok kültürlü eğitimin diğer bir temel amacı; öğrencilere, kültürel, etnik ve dilsel seçenekler sağlamaktır (Banks, 2013). Çok kültürlü eğitimin kritik hedeflerinden biri, bireyleri, başka kültürlerin prespekfinden bakabilmelerini sağlayarak kendilerini daha iyi anlayabilmelerini sağlamaktır. Çok kültürlü eğitimde önce tanıma ve anlamanın, devamında da saygının geldiğini varsayılır (Banks, 2013).

Çok kültürlü eğitimin ana bileşeninin farklı kültürler olduğunu dikkate alırsak diğer amacının da öğrencilere bu farklı etnik kültür içinde iletişim kurmak için ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve yaklaşımı kazandırmaktır (Banks, 2006b).

Çok Kültürlü Eğitim Bağlamında Etnopedagoji

Günümüzde yaygın bir şekilde öğretim kurumlarında, kültürel farklılıklara eğitim programlarında yer verilmesinin önemi vurgulanmaktadır. James A. Banks'a (1993) göre öğretim programları, etnik grupların tarihini ve kültürlerini daha doğru şekilde yansıtacak şekilde değiştirmek gerektiğini belirtmişti.

Yaklaşık yüz otuz farklı etnik gruplu bir toplumda yaşayan Kazakistan için de çok kültürlü eğitim önemli bir yer tutar. Bu konunun düzenlenmesinde, hem çok kültürlük desenini hem değerler eğitimini yansıtan etnopedagoji önemli bir role sahiptir.

Etnos ve pedagoji gibi farklı kavramların birleştirilmesiyle oluşturulan etnopedagoji belirli bir etnik grubun tarihsel deneyimini uygulayan bir eğitim dalıdır. Etnopedagoji, genç neslin eğitim sorunlarına, geçmiş kuşakların görüşlerini inceleyerek kültürel mirasını ve değerlerini aktarır. Kazakistan eğitim ortamı, heterojen olması, kültürel ve tarihî değerlerin farklığı, etnik grupların kendi özelliklerini dikkate alınma meselesi, etnopedagojinin de önem verdiği sorunlarındandır ve bu aynı zamanda etnopedagojinin bizim eğitim alanında yer verilmesi gereken disiplin olmasını göstermektedir.

Araştırmacı Selvi'ye (2006) göre ise etnopedagoji bilim dalı olarak genel anlamda iki temel amaca vurgu yaptığını söylemektedir. Bu amaçlardan birincisi, farklı halkların geçmişten bugüne tecrübeyle edindiği, günlük hayatta giderek geliştirdiği ve sözlü ve yazılı eserlerinde, geleneklerinde yansıttığı halkın eğitimiyle ilgili fikirleri ve tecrübeleri araştırarak sistemli bir hâle getirmek, ikincisi de halkın eğitiminin bu zengin yapısını günümüzdeki eğitim-öğretim sistemlerinde ve programlarında etkili olarak kullanmanın yollarını araştırmak ve öneriler sunmaktır (Selvi, 2006). Etnopedagojinin bilim dalı olarak kurucusu Volkov'a (1999) göre, et-

nopedagoji, halk eğitim tarihini ve teorisini temsil eder (Volkov, 1999). Etnopedagojinin ders olarak temel amacı da genç nesillerin yaşadıkları ortamın, toplumun ve halkın kültürel mirasını öğrenmeleri için gerekli bilgiyi aktarmak ve bu yolda gerekli koşulları yaratmaktır. Aynı durumda gençlere halkının kültürel mirasını öğreterek insani değerleri kazandımada etnopedagoji dersi çok kültürlü eğitimde etkili olabileceği öngörülür ve tamamlayıcı bir parçası olarak düşünülmektedir.

Vasileva'ya (1990) göre, etnopedagojinin temeli, halk bilgeliğinin en iyi örneklerine dayanmaktadır. Bu da insanın ulusal karakterinin, geleneklerinin ve psikolojisinin korunmasını sağlayan güçlü bir olgudur.

Volkov'a (1999) göre, entopedagoji, sosyal ve ulusal etkileşim süreçlerini de inceleyerek sonucunda sosyal normları, değerleri ve tecrübeyi kavrayan birey yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle yaşayan halkların kültürlerinin korunması ve geliştirilmesinde etnopedagojinin önemi vurgulanır.

Günümüzde modern toplumda kendi diline, milletine, tarihsel ve kültürel mirasına sevgi ve saygı oluşturmak çok önemlidir. Psikologlara göre, kendisini seven bir insan başkalarını sevebilir dolayısıyla kendi halkına, kültürüne ve diline saygı duyan birey diğer kültürleri de kabul eder ve sever. Bugünün etnik çatışmalarının nedeni öncelikle kendi halkına saysızlık ya da diğer halklar üzerinde kültür bilgisinin düşük düzeyde olmasında odaklanır. Başkalarına saygı ve hoşgörü tutumları, kalıtsal değil ve bireyi bu duyarlılıkla yetiştirebileceğimizi söz konusu edersek bu durumda etnopedagoji vazgeçilmez bir araç olabilmektedir.

Etnopedagoji çok kültürlü eğitim temelinde uyulanırsa daha yüksek verimlilik sağlamaktadır veya aksine çok kültürlü eğitime önem verilmemesi de çevrelerine sosyo-kültürel hoşgörüsüzlük ve düşmanlığın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bir eğitim programı olarak da etnopedagojinin olasılıkları da muazzamdır. Öncelikle etnopedagoji programının disiplinlerarası yaklaşımda uygulayabilme fırsatı vardır. Program tasarımı açısından düşünürsek Aydın ve Balım (2005) disiplinlerarası öğretimde belirli bir kavram, problem ya da konu temel alınarak, bu kavrama değişik yönlerden ışık tutabilecek bilgi ve beceriler, ilgili alanlardan alınarak bütünleştirilir diye açıklamışlar. Bu da etnopedagoji konularının düzenlenmesi sayesinde hem kendisine ait bilgi ve becerilerin öğrenilmesi hem de bunların anlamlı bir şekilde bütünleştirilme amacıyla diğer disiplinlerin bakış açısından da incelenebilirler. Etnopedagoji programının bir diğer özelliği etnik içeriğin yansımasıdır. Öğrenciler her bir konuyu kendi bakış açısından bakabilmesi de çok kültürlü eğitimin amaçlarından biridir.

Etnopedagojinin Ders Olarak Yansıması

Etnopedagoji olasılığını ortaya çıkarmak ve göstermek amacıyla Kazakistan'ın başkenti Astana'nın devlet üniversitelerinden birinde öğretilen etnopedagoji dersi çerçevesinde konu, içerik, yaklaşım belirtilen iki haftalık program hazırlanıp uygulandı. Program, 26 Nisan-3 Mayıs 2017 tarihleri arasında Astana şehrinin bir devlet üniversitesinde, eğitim bölümünde 2. sınıfta okuyan ve çok kültürlü grup öğrencileri ile uygulandı. Proje tüm etik kurallara uyularak, gözlem aracıyla, öğretmen ve öğrencilerle uzaktan iletişim (email) kurma yoluyla gerçekleşti.

Üniversitede uygulanan projenin genel amacı; çok kültürlü eğitim bağlamında etnopedagojinin uygulanabilme olasılığını göstermek ise de özel amaç olarak etnopedagoji dersi aracılığıyla insani değerleri kazandırmak olarak belirlendi. Etnopedagoji dersi için tasarlanan öğretim programı, konu merkezli olduğundan konular öğretmen tarafından seçilmiştir. Programın amacı, dikkate alınarak aşağıdaki hedef ve içeriğe sahip olması uygun görülmüştür (Tablo 1):

Tablo 1. Entopedagoji Ders Programın Hedefleri ve İçeriği

Hedefler	**İçerik**	**Materyal**	**Yöntem/ Teknik**
1) Halk kültüründeki edebî ve tarihî şahsiyetlerin özelliklerini açıklar.	Abay Kunanbayoğlu 15. Öğüt 19.Öğüt	Abay Kunanbayoğlu'nun kitapları Kartlar: 15. Öğüt 19.Öğüt Video "Abai 45" cep telefon uygulaması	Anlatım ve soru- cevap
2) İnsani değerlerin farkına varır.			
3) Farklı kültürel değerler hakkında anlayış geliştirir.	Çağdaş dünyada manevi ve ahlâki eğitim ve çok kültürlü eğitimin modelleri.	Evraklar: Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası; Kazakistan Cumhuriyeti Dil üzerine çıkan yasa; Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu; Kazakistan Cumhuriyeti Eğitiminin Geliştirilmesi Devlet Programı - 2020; Videolar	Anlatım ve soru-cevap

Etnopedagoji dersinin iki hafta süresinde gösterilen konular üzerinde ders yapıldıktan sonra, dersin amacına ulaşıp ulaşabilmediğini konrol etmek için değerlendirme yapıldı.

Veri Aracı

Öğretim programı için senteze gidilerek geleneksel değerlendirme (yazılı yoklama) ve alternatif değerlendirme (kelime ilişkilendirme tekniği) seçilmiştir.

Kelime İlişkilendirme Testi: Bu teknikte belli bir süre içerisinde, bir anahtar kavramın akla getirdiği diğer kavramlar cevap olarak verilir. Hafızadan herhangi bir anahtar kavrama verilen sıralı cevabın, bilişsel yapıdaki kavramlar arasındaki bağlantıları ortaya koyduğu ve anlamsal yakınlık gösterdiği farz edilir. Öğrencilere Abay Kunanbayoğlu'nun 15. Öğüt ve 19.Öğüt konusuna ilgili anahtar kavramı verilmiştir. Öğrenciler bu teknikte, belli bir sürede (+15 dakika) çağrıştırdığı kelimeleri cevap olarak tabloda (Tablo 2) yazmaları istenmiştir.

Tablo 2. Kelime İlişkilendirme Testi

Öğrencinin Adı Soyadı / ФИО студента
Makul insan / Разумный человек
Sersem insan / Легкомысленный человек
Erdemli İnsan / Праведный человек

Veri Analizi

Yazılı Yoklama: Yazılı yoklamalarda madde yazımında dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır; verilen cevapların puanlanmasında mutlaka önceden hazırlanmış dereceli puanlama anahtarı kullanılmalıdır. Yazılı sorularına verilen cevaplar pu-

anlanırken, yazılı kâğıdının hangi öğrenciye ait olduğu bilinmemelidir. Öğretim programı için 2. Konu üzerinde kompozisyon tipi soru verilmiştir. Bu tür değerlendirmede cevap sorusu serbest olduğu için öğrencilerin cevapları sınırlı olmayan soruyu cevaplamaktır. Cevabın içerik, nitelik ve uzunluğunu belirlemede öğrenciye belli ölçülerde özgürlük verilir. AmaÇç yaratıcı düşünme gücü, bilgiyi örgütleme yeteneğinin geliştirmektir.

*Kelime İlişkilendirme Testi (KİT)***:** Öğrencilerin anahtar kelimelere verdikleri cevapların sayısına ve çeşidine göre onların konuyu tam olarak anlayıp-anlamadıkları yorumlayabilecek bir değerlendirme formu düzenlendi. Değerlendirme formunda (Tablo 3) öğrencilerin anahtar kelimeye verdikleri cevapların kelimeler arası ilişki katsayısı temel alınarak puanlandı.

Tablo 3. Değerlendirme Formu 1

Nitelikler	Anahtar Kavramıyla **Az ilişkili**	Anahtar Kavramıyla **Orta ilişkili**	Anahtar Kavramıyla **Çok ilişkili**	**Toplam puan**
Öğrenci 1				**3**
Öğrenci 2				**3**
Öğrenci 3				**2**
Öğrenci 4				**2**
Öğrenci 5				**2**
Öğrenci 6				**3**
Öğrenci 7				**2**
Öğrenci 8				**3**
Öğrenci 9				**2**
Öğrenci 10				**3**
Öğrenci 11				**3**
Öğrenci 12				**3**
Öğrenci 13				**3**
Öğrenci 14				**3**

4= Mükemmel; 3= İyi; 2=Ortalama; 1=Geliştirilmeli

Kompozisyon: Kompozisyon yazmada kesin doğru, kesin yanlış ayrımı yoktur. Cevabın içerik, nitelik ve uzunluğunu belirlemede cevaplayıcıya belli ölçülerde özgürlük verildi. Ancak değerlendirmede cevaplayıcının bilgiyi örgütleme yeteneği, yaratıcı düşünme gücü, cevabın konuya uygunluğu gibi özelliklere odaklandı ve buna göre puanlandı.

Tablo 4. Değerlendirme Formu 2

Nitelikler	**Kompozisyon konuya Az uygun**	**Kompozisyon konuya Orta uygun**	**Kompozisyon konuya Çok uygun**	**Toplam puan**
Öğrenci 1				**3**
Öğrenci 2				**3**
Öğrenci 3				**2**
Öğrenci 4				**2**
Öğrenci 5				**2**
Öğrenci 6				**3**
Öğrenci 7				**2**
Öğrenci 8				**3**
Öğrenci 9				**2**
Öğrenci 10				**3**
Öğrenci 11				**2**
Öğrenci 12				**3**
Öğrenci 13				**3**
Öğrenci 14				**3**

4= Mükemmel; 3= İyi; 2=Ortalama; 1=Geliştirilmeli

Programın değerlendirilmesinde öğretmen değerlendirme formunun sonucunu dikkate aldı. Cevapları, kâğıtlara dayalı öğrenciler, konuya uygun farklı ve mantıklı düşünceleri önerdi. Cevaplayıcıların puanı üzerinde farklılığı (Tablo 3'e göre**,** dokuz cevaplayıcı 4**;** beş cevaplayıcı ise 3) öğrencilerin anahtar kelimeye verdikleri cevap kelimelerin ilişki katsayısı ve cevap kelimelerinin sayı göstergesine dayandırıldı. Örnek olarak Ek-1'de verildi.

Kompazisyon kâğıtlarına dayalı tüm öğrenciler, konuya uygun cevap verdikleri görüldü. Fakat puanlama farklılığının olması (Tablo 4**,** sekiz cevaplayıcı 4**;** altı cevaplayıcı 3) öğrencilerin bilgiyi örgütleme ve düşünme gücü özelliklerine dayandırıldı. Örnek olarak Ek-2'de verildi.

Değerlendirme formuna dayanarak tüm öğrenciler, ders konusunda oldukça iyi bilgileri olduğunu ve konu üzerinde farklı ve mantıklı düşüncelere sahip olduklarını ispat etti. Hem de verilen cevapların içeriği ve manası açısından öğrencilerin hepsi, farklı kültürel değerler hakkında anlayış geliştirdiğini ve Erdemli İnsan, Makul İnsan olmak veya Sersem İnsan olmamak gibi düşüncelerin farkına vardığını söyleyebiliriz. Bu da onların insani değerlerin farkında olduğunun ve onların iyi bir vatandaş olarak yetiştiğinin göstergesi olabilmektedir. Öğrencilerin, kompozisyon kâğıtlarında, kendi okul ve günlük hayatlarından örnek verebilmeleri özellikle etnik durumlarından ve heterojen gruplardaki öğrencilerden gurur duymaları, onların çok kültürlü ortamdan hoşlandıklarını ve birbirine saygılı davranışta olduklarını belirtmektedir. Bu göstergeler doğrultusunda çok kültürlü eğitim bağlamında etnopedagoji olasılığı oldukça başarılı ve verimli olduğu sonucuna varılabilir.

Sonuç

Çok kültürlü eğitiminin göstergesi, toplumdaki bireylerin, farklı kültürlere olumlu tutum ve davranışta bulunmasıdır. Fakat bireylerin, kendi kültürünü ve değerlerini tanımadan ve saygı duymadan topluma ve çevresine insancıl bakması zor görünmektedir. Bu nedenle, çok kültürlü eğitimde, etnopedagojinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca etnik grupların tarihini ve kültürlerini ders şekilde yansıtan ve aynı zamanda kültürler arası iletişim kurmaya odaklanan etnopedagoji çok kültürlü eğitimi gerçekleştirmek için büyük katkıda bulunmaktadır.

Kaynaklar

APA (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. http://www.apa.org/pi/multiculturalguidelines/homepage.html 07 Ekim 2006 tarihinde adresinden alınmıştır.

Banks, J. A., Cookson, P., Gay, G., Hawley, W. D., Irvine, J. J., Nieto, S., et al. (2001). Diversity within unity: Essential principles for teaching and learning in a multicultural society.

http://www.educ.washington.edu/coetestwebsite/pdf/DiversityUnity.pdf 27 Aralık 2006 tarihinde adresinden alınmıştır.

Banks, J. A. (2013). *Çok kültürlü eğitime giriş*. H. Aydin (çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Cırık, İ. (2008) Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*, s. 27-40.

Coşkun, H. (2006). Türkiye'de kültürlerarası eğitim. M. Hesapçıoğlu ve A. Durmuş (Ed.). *Türkiye'de eğitim bilimleri: Bir bilânço denemesi* içinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s. 276-96.

Dunn, R. (1997). The goals and track record of multicultural education. *Educational Leadership, 54*(7), *s.* 74-7

Gay, G. (1994). A synthesis of scholarship in multicultural education. 13 Kasım 2006 tarihinde http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrshp/le0gay.htm adresinden alınmıştır.

Yılmaz, Ö. (2011). Öğretmen ve gençlik çalışanları için barış eğitimi rehberi. http://www.kayadcommunitycenter.com/kayad-life-tr.pdf adresinden 22 Şubat 2012 tarihinde alınmıştır.

Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı eğitim*. Adana: Baki Kitabevi.

Vasileva, Z. (1900). *Halk pedagoji.* Moskova: Pedagogika.

Volkov, N. (1999). *Etnopedagogika.* Moskova: Akademia.

Kunanbaev (Kunanbayoğlu), A. *15. öğüt, 19. öğüt* . http://abai45.kz/actors.html adresinden alınmıştır.

EK 1: Kit örneği (öğrenci cevabı)

Тест Словесных Ассоциаций

Öğrencinin Adı Soyadı / ФИО студента	Габдулла Мансур Габдуллаев
Makul insan / Разумный человек	
Человек, который слушает своё сердце и продолжает работать над собой всю свою жизнь. В поиске; добрый; сильный; мудрый; решительный; спокойный „духом"; развивается; совершенствуется; креативный; открыт к миру.	
Sersem insan / Легкомысленный человек	
Живёт только настоящим; тратит эмоции и силы на бессмысленные дела; не думает о последствиях; несерьёзный; ограниченное мировоззрение.	
Erdemli İnsan / Праведный человек	
Слушает своё сердце; человечен; боится бога; праведные мысли, слова и поступки.	

EK 2: Kompozisyon örneği (öğrenci cevabı)

Лазник Марина
СПС-32, ЕНУ

Эссе

В современном мире наше общество столкнулось с очень непростой проблемой - утратой моральных ценностей и нравственных установок. С этой проблемой мы сталкиваемся каждый день, наблюдая неуважение и непристойное поведение, в частности, со стороны молодежи, на которую наше государство возлагает большие надежды, ведь молодежь - „двигатели прогресса", и от их воспитания зависит будущее нашего общества, поэтому духовно-нравственное воспитание является очень актуальной темой. Духовно-нравственное воспитание призвано приобщить людей к нормам морали, к общественным ценностям, к духу сотрудничества и взаимопомощи, соблюдая при этом принципы преемственности, природосообразности, культуросообразности и последовательности. Духовно-нравственное воспитание охватывает все сферы нашей жизни (патриотическое воспитание, экологическое воспитание, нравственное воспитание и т.д.) Хочется особо подчеркнуть значимость патриотического воспитания с уклоном на духовную составляющую, ведь данное воспитание проявляется не только в любви к Родине, оно проявляется в уважении к своему народу, в толерантности к другим народам. Особенно это актуально в нашем многонациональном государстве, где проживает много народов, поэтому тема духовно-нравственного воспитания в этом ключе тесно переплетается с идеей поликультурного образования, которое обеспечивает не только знание языков и традиций разных народов, но и толерантность, умение сотрудничать с разными людьми.

Я считаю, что поликультурное образование преследует значимые цели для нашего общества, ведь оно призвано воспитывать грамотного толерантного человека, с необходимым набором знаний в виде знания языков, традиций, ценностей, который сможет адаптироваться в различных условиях, при этом проявив себя как достойный представи

Internationalization of Higher Education: Promotion, Implementation and Improvement Strategies in Turkey

Ibrahim Haji Shaibou*

Abstract: This article attempts to throw more light on the internationalization of higher education in Turkey. Despite the fact that the world is now a global village and people can interact with one another with the help of information and communication technologies, there is still the need for them to move across geographical boundaries in search of knowledge. Turkey has put in place several measures to promote internationalization. Several institutions are enforcing These measures, the universities and companies all under the auspices of the government. Due to the enforcement of these measures, the number of international students in Turkey is on the rise. Turkey has an advantage in influencing higher education, but due to language and cultural barrier, the influence is not being felt. It is somewhat unfortunate that most Universities in Turkey language of instruction is Turkish. Thus, this study attempts to bring forth suggestions to improve and promote internationalization in Turkey.

Keywords: Internationalization, Globalization, Higher Education, Internationalization of Higher Education.

* Mersin University, Department of Political Science and Public Administration
Contact: wadahaji4@gmail.com

I. Introduction

Even with the fact that the world is now a global village and people can interact with one another with the help of information and communication technologies, there is still the need for them to move across geographical boundaries in search of knowledge. Thus, they can directly experience the culture and context of that area. The movement of these people across geographical boundaries is just one aspect of internationalization. However, internationalization involves much more than moving across geographical boundaries. Internationalization could also be achieved through collaboration between schools, using foreign languages or improvising the curriculum such that aspects of other cultures could be represented in the teaching and learning process.

Internationalization is an integral part of mainstream higher education policies and programs in Turkey and is increasingly perceived as a vital tool for improving the quality of higher education. Bostrom, (2010) suggest that for Turkey to cope effectively with internationalization in the future, it must address some challenges such as: establishing an effective quality assurance mechanism for cross-border educational activities; redressing the government's previous, overriding emphasis on the quantitative aspects of internationalization, at the expense of quality; and maintaining a balance between the conflicting demands of competition and cooperation with other countries.

Notwithstanding internationalization's growing role and importance in Turkish higher education and related policymaking, relatively little research has been devoted to this topic in Turkey. With very few notable exceptions, most previous studies have been on a specific issue regarding the internationalization of higher education (trade liberalization, quality assurance, and brain drain/gain). Recent researchers ignore the contributions of stakeholders like government agencies, universities and industries in the implementation of internationalization in Turkey educational system. Therefore, this study will make it known to the international audience the role various stakeholders play in the implementation of internationalization programs in Turkey higher education.

When the AKP first rose to power in 2002, education became a focal point for reform (Hurriyet Daily News, August 28, 2012). Higher Education in Turkey includes all post-secondary institutions, which offers at least two years of formal education (Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Başkanlığı). After graduating from high school, students can enrol in higher education which is compatible with the Bologna three-cycle system. In 1981, by the new Higher Education Law (No. 2547), the

administration of higher education in Turkey was comprehensively restructured (YÖK). The system thereby became centralized, with all higher education institutions tied to the Council of Higher Education (YÖK). After this restructuring, all higher education institutions were designed as universities. Expansion of higher education throughout the country was achieved, application to higher education was centralized, and a central university exam and placement were introduced (YÖK). In addition to state universities, non-profit foundation universities started to be established since 1984 (YÖK).

The Council of Higher Education (CoHE) has twenty-one members: one third of its members are directly appointed by the President of the Republic by giving priority to the former rectors and successful professors; one third are selected by the Council of Ministers (Cabinet) from among distinguished, high ranking civil servants; and the final one third is selected by the Inter-University Council from among professors who are not members of that Council (YÖK). The selections of members by the Council of Ministers and the Inter-University Council are subject to approval by the President of the Republic. Each member is appointed for a renewable term of four years. The President of the Council is appointed by the President of the Republic of Turkey from among the Council members (YÖK). Structure of Turkish Higher Education 7 Nine members of the Council is elected to an Executive Board to carry out day-to-day functions of the Council. Members of the Executive Board are appointed on a full-time basis. The Inter-University Council is composed of two persons from each university, the rector and one member elected by the Senate of the university (YÖK). The primary duties are to coordinate and evaluate teaching, research and publication activities; to propose measures concerning academic staff; and to establish rules and regulations regarding doctoral work and to grant of academic titles and degrees (YÖK).

The Concept:

Many people have a misconception assuming that both globalization and internationalization are synonymous. However, looking at the definitions by most authors this is not the case. Wächter (2000) defines globalization as the changes of the society, the formation of a society of information, ways of mobility, integration of markets and also political, economic and socio-cultural changes. According to Reichert and Wächter (2000) globalization refers to dynamic changes in the economic, social, political and cultural environment, brought about by global competition, the integration of markets, increasingly dense communication networks,

information flows and mobility. De Wit (2011) defines globalization as the reality shaped by an increasingly integrated world economy, new information and communications technology, the emergence of an international knowledge network, the role of the English language, and other forces beyond the control of academic institutions. Internationalization is the integration of international, intercultural, and global dimension into the purpose, function, and delivery of higher education (knight, 2004). Wächter (2000) also defined Internationalization as the variety of policies and programs that universities and governments implement to respond to globalization. Thus, internationalization is the vehicle by which globalization is realized.

Legal Framework:

In the Bologna Declaration of 1999 and the Lisbon Strategy of 2000, the two dimensions of internationalization meet cooperation and competition. On the one hand, both processes emphasize that there should be more cooperation to develop a European area of higher education and research: a Europe of Knowledge. On the other hand, there is considerable emphasis on the argument that this cooperation is required to face up to the competition from the United States, Japan and, increasingly, China, as well as other emerging economies.

Higher education institutions can be classified as follows: Universities, Institutes of High Technology, Post Secondary Vocational Schools and other Higher Education Institutions (Military and Police Academies (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010). There are two types of universities in Turkey, namely State and Non-profit Foundation Universities.

Turkey has actively participated in the Bologna Process, which define the European Higher Education Area (EHEA) (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010). At its inception in 1999, the Bologna Process is meant to establish European Higher Education Area to strengthen the competitiveness and attractiveness of the European higher education and to foster student mobility and employability through the introduction of a system based on undergraduate and postgraduate studies with easily readable programs and degrees (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010). Quality assurance has played a significant role from the outset, too. Ministerial Conferences are organized every two years to assess the progress made within the EHEA and to decide on the new steps to be taken (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010).

The Bologna Process has been an essential opportunity for reconstruction and internationalization of Turkish higher education system. Accordingly, to improve the quality, recognition, and visibility of higher education institutions at the international level, CoHE as the national authority of Bologna Process proceeds practices within this scope (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010). One of these practices is the various projects of National Teams of Bologna Experts financed by the European Commission and coordinated by CoHE since 2004 (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010). In addition to these projects, CoHE integrates all higher education institutions in Turkey to the European Higher Education Area with the advice and support of national and international Bologna (The Council of Higher Education (CoHE) Ankara, 2010).

II. Internationalization of Higher Education in Turkey

Turkey has a noble as a gateway for "intellectual cross-fertilization" between Asian and European cultures and as a locus of higher education stemming as far back as the Ottoman Empire (Koc, Muammer, 2012). Despite some of the challenges faced by Turkish higher education sector, Turkey has become an increasingly important destination for internationally mobile students in recent years, mainly from the more extensive Middle Eastern region and Central Asia Christie-Miller, Alexander). The Turkish government effort to promote internationalization, strong economic growth, low visa hurdles for neighbouring countries, as well as Turkey's strategic location as Europe's gateway to Asia, have made the country a progressively more attractive higher education destination (Koc, Muammer. 2012).

The Turkish government has in recent years pursued an aggressive internationalization strategy and aims to host more than 200,000 international students by 2023, according to Serdar Gündoğan, head of the Turkish Prime Ministry's International Students Department. To this end, the AKP government in 2014 allocated USD 96 million to international student scholarship programs the highest amount ever (Mizikaci, F., UNESCO, 2006). International student quotas set by the government, likewise, have been expanded to accommodate larger student numbers, and universities have been given greater freedom in admitting international students, while private university foundations are reportedly recruiting more aggressively abroad World Bank report). Turkey's Council of Higher Education, through its "Study in Turkey" website, is actively branding and promoting Turkish universities to prospective international students. In addition to increased marketing and scholarship funding, Turkey's government is also supporting partnerships

between Turkish and international universities and has recently promoted Turkey as a study destination in new markets like Vietnam (Friedman, & George. 2009).

The increased use of English at Turkish universities has reportedly been a draw for some international students, although cultural and linguistic ties with Turkic students from Central Asia and the Caucasus, combined with relatively low tuition costs, continue to be the biggest lure for international students in Turkey (Mizikaci, F., UNESCO,2006). Indeed, most international students in Turkey come from neighbouring countries, especially those with religious, linguistic, and cultural ties. According to the UIS statistics, Turkey hosted 6,861 students from Turkmenistan, 6,703 from Azerbaijan, and 4,266 from Iran in 2014. Turkey also recently became the second most popular study destination for Iranian students abroad, after the United States. Current attempts by the U.S. government to at least temporarily stop Iranians from obtaining visas to the U.S. have the potential to further increase Iranian student enrollments in Turkey. Other Central Asian countries like Afghanistan, Kyrgyzstan, and Kazakhstan, and countries from other regions, including Greece, Russia, and Nigeria are among the 93 countries that reportedly send international students, most of them at the undergraduate level, to Turkish universities (Anatolian News Agency March 2014). Istanbul University, Ankara University, and Marmara University enrol some of the highest numbers of these students.

As of 2017, Great Britain's impending exit from the European Union, its increased hostility to international students, and rising global uncertainty about the United States willingness to admit students from several Muslim-majority countries may pose an opportunity for international enrollment growth in Turkey (Koc, Muammer. 2012).

There are a centralized state grant and loan system to support both undergraduate and graduate students with Turkish citizenship (The Council of Higher Education (COHE) Ankara, 2014). The Higher Education Loan and Dormitory Authority (YURTKUR) is the body responsible for the administration of state loans and lodging in higher education (for more information: http://www.kyk.gov.tr). There are also various merit-based scholarships and fellowships available to both Turkish and international students. Turkey Scholarships is a government-funded higher education scholarship program designed for all international students in all of the degrees in higher education institutions in Turkey. Council of Higher Education places the students to a university after the exam and other selection procedures conducted by the Presidency of the Turks Abroad and Related Commu-

nities (YTB). Turkey Scholarship students receive a monthly allowance, and they can stay in-state university dormitories without paying any fee. Scholarship holders do not pay any tuition or other educational expenses for their study, and also public health insurance covers them. Additionally, Turkey Scholarship students get a certain amount of money for their transportation expenses at their first arrival to Turkey and departure after graduation from Turkey. For more detailed information: http://www.turkiyeburslari. gov.tr

The Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) also provides financial support for international students via the following programs:

• Undergraduate scholarship program for international students

• Research fellowship program for foreign citizens

• Graduate scholarship program for the least developed countries

• Graduate scholarship program for international students for more information, please visit: http://www.tubitak.gov.tr

There is also an opportunity for international university students to spend one or two semesters in Turkish universities by joining Erasmus or Mevlana exchange programs (The Council of Higher Education (COHE) Ankara, 2014). Erasmus Program is a European student exchange program offering university students a possibility of studying in another European country for at least three months and at maximum 12 months (The Council of Higher Education (COHE) Ankara, 2014). Erasmus program also offers exchange opportunities for academic staff. Turkey has been the third most successful country (after England and Germany) in the Erasmus Program in 2013 (http://ec.europa.eu/education/index_en.htm).

Mevlana Exchange Program is a program which aims the exchange of students and academic staff between the Turkish higher education institutions and higher education institutions of other countries (http:// www.yok.gov.tr/web/mevlana). The program includes all higher education institutions throughout the world regardless of geographical borders. Students from Turkish higher education institutions may study abroad for one or two terms, and academic staff may lecture abroad from one week (minimum) to three months (maximum). Accordingly, students and academic staff from any country may benefit from this program being hosted by Turkish higher education institutions to study or lecture The Turkish government covers expenses of both incoming and outgoing scholars. More information on Mevlana exchange program is available at http:// www.yok.gov.tr/web/mevlana.

Cooperation protocols between a Turkish higher education institution and any higher education institution from other countries can be signed for all programs at all degrees (Associate/ Bachelor/ Master/ Doctorate). These kinds of protocols make possible short-term student and academic staff exchanges and all kind of scientific cooperation between the parties. Recognition of the foreign higher education institution by CoHE is required to conclude the protocol. However, the content of protocols is under higher education institutions' consideration. Joint or Dual Degree Program Protocols between a Turkish higher education institution and any higher education institution from other countries can be signed for all degrees (Associate /Bachelor/Master/ Doctorate). Recognition of the foreign higher education institution by CoHE is also obligatory to conclude the protocol. Also, the content of protocol should be prepared by the regulations of the Council on Higher Education on joint programs. Programs are announced in the booklet of Measurement, Selection and Placement Center (ÖSYM) and websites. Students should fulfil requirements stated in the protocol. Each part determines their tuition fee depending on the protocol and students should spend a given period of academic calendar in partner universities. Currently, there are nearly 200 joint/dual degree programs at different levels and for different programs between Turkish higher education institutions and higher education institutions all around the world.

III. Conclusion

This paper shows that Turkey is achieving some level of internationalization in its higher education sector with the help of institutions like the Presidency of the Turks Abroad and Related Communities like the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK), the universities and the industrial sector. Despite this level of achievement, compared to other Regional countries, Turkey is still lagging behind regarding the number of international students enrolled in its higher education sector, this could be associated with the language, and cultural barrier as many universities require Test of Turkish Proficiency (C1) to gain admission in these universities. Moreover, students think that the one year spent in learning the Turkish language is the time they could have spent doing a degree program in another country. In a bid to break these cultural and language barriers, Turkish universities should increase the rate of use of English language as a medium of instruction and influence higher education in developing countries. Also, Turkish Universities should partner with developing country universities to improve an effective, efficient and appealing practice of education.

References

Anatolian News Agency, March 2014, Daily News in English.

Altbach,P.G and Teichler,2001. Internationalization and exchanges in a globalized university . Journal of Studies in International Education, 5, 5-25.

Bologna Declaration of 1999 "European Higher Education Area," based on principles of academic independence and autonomy.

Bostrom, (2010), Diffusion of Decentralization of Turkish Education system, Volume: 14 issue: 2, page(s): 143-160.

Chapman, J.D., Sackney, L.E., & Aspin, D.N. (1999). Internationalization in educational administration: Policy and practice, theory and research. In J. Murphy & K. S. Louis (Eds.), Handbook of research on educational administration (2nd ed., pp. 73-97). San Francisco: Jossey-Bass.

De Wit (2011) Globalization and Internationalization of Higher Education" [introduction to online monograph]. Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC). vol. 8, no 2, pp. 241-248.

Friedman G., & George (2009) A forecast for the 21st century. 1st ed. p. cm. 1.

Higher Education Law, No. 2547, the administration of higher education in Turkey, Council of Higher Education (Yükseköğretim Kurulu, or YÖK).

House, E.R. (1974). The politics of educational innovation. Berkeley, CA: McCutchan. Google Scholar knight, 2004). Education. Internationalization Remodeled. Journal of Studies in International.

Koc, M. (2012) Procedia - Social and Behavioral Sciences 195 (2015) 1 – 9. 2004; TUBA, 2011; Musiad,2012;Koc, 2014, 2015a, 2015b; EC-EU,2012).

Lisbon Strategy of 2000, the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world.

Mizikaci, F., UNESCO, 2000, Higher education in Turkey. Monographs on higher education;. Publ .2016; 187 p

The Council of Higher Education (COHE) Ankara, 2014 The Guidebook for International Students (2014).

Wächter, B. (2000). Internationalization at home – the context. IaH Postion Paper, EAIE (pp. 5-15), Amsterdam, Netherlands: Drukkerij Raddraaier.

Woolf, M. (2002). Harmony and dissonance in international education: The limits of globalisation [Electronic version]. Journal of Studies in International Education, 6, 5-15.

Zaltman, G., Duncan, R., & Holbek, J. (1973). Innovations and organizations. New York: Wiley.

Acil Durumlarda Eğitim Programı Kapsamında Türkiye'deki Mülteci Çocuklar İçin Şartlı Eğitim Yardımı Projesinin Değerlendirilmesi

Könül Abaslı*

Öz: Eğitim hakkı temel bir insan hakkı olarak uluslararası hukukun açık şekilde tanıdığı haklar arasında yer almaktadır. İlk kez resmî ve açık bir şekilde 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile tanınmış eğitim hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1952), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966), Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) gibi bir sıra uluslararası belgelerle de güvenceye alınmıştır. Fakat günümüzde din, dil, ırk, etnik köken, sosyal sınıf, siyasi görüş gibi ayrımlara bakılmaksızın herkese sunulan eğitim hakkından çeşitli nedenlerden dolayı yoksun kalan nüfusun olduğu bilinen bir gerçektir. Eğitim hakkı sadece bir hak olmamakla beraber acil durumlar, uzun süreli krizler söz konusu olduğunda aynı zamanda fiziksel, psikososyal ve yaşam kurtarma/yaşamı sürdürme anlamında idrakin korunmasına da katkı sağlamaktadır. Acil durumlarda eğitim insanlık krizlerinden etkilenen çocuklar için kesintisiz, yüksek kaliteli öğrenme fırsatlarının sağlanmasını kapsamaktadır. UNICEF'e göre bugün acil durumlardan dolayı dünyada 75 milyon çocuk, okul dışında kalmakla eğitim hakkından yararlanamamaktadır. Bu çalışmada, AB'nin şu ana kadar ki en büyük "Acil Durumlarda Eğitim" programı kapsamında Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Ofisi tarafından finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türk Kızılay'ı ve UNICEF iş birliğiyle uygulanan "Mülteci Çocuklar için Şartlı Eğitim Yardımı Programı" üzerinden Türkiye'nin mülteci çocukların okula devamlılığını sağlamadaki çabalarını analiz etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile desenlenen araştırmada eğitim hakkı, acil durumlarda eğitim kavramı ele alınarak Türkiye'nin Suriyeli mültecilerin eğitim sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik izlediği politikalar ve uyguladığı programlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Hakkı, Acil Durumlarda Eğitim, Suriyeli Sığınmacılar, Şartlı Eğitim Yardımı.

* Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
İletişim: konulabasli@gmail.com

Giriş

Temel insan hakları, "insanın sırf insan olması sebebiyle sahip olduğu haklar" olarak bilinmektedir. Yaşama hakkı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı, düşünce ve anlatım özgürlüğü hakkı, mülkiyet hakkı gibi eğitim hakkı da temel insan hakkı olarak bilinen ve evrensel düzeyde kabul gören haklar arasında yer almaktadır. Bir diğer ifadeyle eğitim hakkı, hem insani bir hak hem de haklarını kullanabilme hakkıdır. Eğitim, insanların kapasitelerini tam olarak kullanabilmeleri ve yaşama ve sağlıklı olma gibi diğer haklarını kullanabilmek için ihtiyaç duydukları becerileri sağlar. Temel bir insan hakkı olan eğitim hem de bireylerin diğer insan haklarından yararlanmalarının ve haklarını arayabilmelerinin önkoşulu olarak da ifade edilmektedir (Karakök, 2011).

Eğitim hakkı birçok uluslararası hukuk belgesinde düzenlenmektedir. Fakat bu hakkın resmî ve açık bir şekilde bir insan hakkı olarak tanınmasının ilk kez 10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ile gerçekleştiği bilinmektedir. Eğitim hakkı temel bir insan hakkı olarak, herkesin ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik yahut sosyal köken, din veya siyasi görüş, yaş ya da engellilik vb. hâline bakmaksızın ücretsiz temel eğitimden yararlanmasını ifade eder. Tüm insanların doğuştan hür ve eşit olduğu düşüncesi üzerine bina edilen BM'ye üye devletler tarafından imzalanan ve 30 maddeden oluşan İHEB'nin 26. Maddesi'ne göre: "Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleksel eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır" (Resmî Gazete, 1949, No:7217). Eğitim hakkını tanımlayan bu madde, eğitimin ahlâki yönden güçlü ve hukuki temeller tarafından desteklenen, gerçek insani değerini tanımaktadır (UNESCO, 2002). İHEB, eğitimin insan kişiliğini geliştirme ile insan haklarına saygıyı güçlendirme konusundaki ikili amacını vurgulamanın yanı sıra eğitimin uluslar, ırk ve din grupları arasında karşılıklı anlayış, hoşgörü, dostluk ve BM'nin barışı sürdürme çalışmalarını desteklemesi gerektiğini de belirtmektedir.

Eğitim hakkıyla ilgili düzenlemeler sadece bu beyannamedeki maddeyle sınırlı olmayıp daha sonraki yıllarda kabul edilen birçok uluslararası belgede de yer

bulmuştur. Bu belgelerden bir diğeri de "Çocuk Hakları Bildirgesi" olmuştur. Çocukların yaratılışları gereği korunmaya ve gözetilmeye ihtiyaçları olduğu düşüncesinden hareketle, 10 maddelik Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmış ve 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 7. Maddesi'nde çocuğun ilköğretim düzeyinde ücretsiz ve zorunlu eğitim hakkının olması fikrinin yanı sıra eğitimde fırsat eşitliğinin sunulması şartı da ortaya koyulmuştur. Ayrıca fiziksel, zihinsel veya ruhsal engelli çocukların eğitim ve bakım görmeleri öngörülmüş, bu tür çocukların sevgiye ve anlayışa ihtiyaç duydukları ve eğitim haklarının olduğu fikri savunulmuştur (UN Declaration of the Rights of the Child, 1959).

BM'nin eğitim, bilim ve kültür alanlarında uzmanlık örgütü olan UNESCO da çok çeşitli nitelikte olmak üzere kabul ettiği çok sayıda belgelerle eğitim hakkını güvenceye almıştır. Bu belgelerden en önemlileri arasında, İHEB'den sonra eğitim konusunda ilk uluslararası sözleşmeyi oluşturan "Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaş Sözleşmesi" vardır. 14 Aralık 1960 yılında kabul edilen bu sözleşme, eğitimde çeşitli temellere dayalı davranış ya da işlem eşitliğini kaldırma amacı taşıyan ayrımcılığı tanımlayıp kapsamını belirlemiştir. Sözleşme, eğitimde ayrımcılık içeren her türlü düzenlemeye ve uygulamaya son vermeyi, öğrencilerin eğitim kurumlarına alınmasında hiç bir ayrım yapılmamasını öngörmekle beraber eğitimin niteliğine de vurgu yapmıştır. Bu sözleşmenin 4. ve 5. Maddesi gereği taraf devletler, eğitimde fırsat ve davranış eşitliğini geliştirme amacı taşıyan bir ulusal politika oluşturma ve uygulama yükümlülüğüne sahip olmanın yanı sıra İHEB'de eğitimle ilgili yer alan ilke ve amaçları da gerçekleştirmeye yönelik önlemler almayı üstlenmişlerdir. Ayrıca sözleşme, devletlerin üstlendikleri görevleri yerine getirmek için aldıkları önlemleri ve uygulamada karşılaştıkları sorunları içeren dönemsel raporlar sunulmasını öngörerek bir denetim sistemi de oluşturmuştur (UNESCO Convention Against Discrimination in Education, 1960; Gülmez, 2001).

Eğitim hakkıyla ilgili olarak uluslararası düzeyde kabul gören bir diğer sözleşme 6 Aralık 1966 yılında imzalanan ve 3 Ocak 1976'da yürürlüğe konulan "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" olmuştur. Eğitim hakkı, bu sözleşmenin 13. ve 14. Maddelerinde ele alınmış ve konuya ilişkin temel prensipler 13. Madde'de açıklanmıştır. Söz konusu maddede yer alan: "Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf devletler eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı

güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Taraf devletler ayrıca eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve BM'nin barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği hususlarında mutabıktırlar. Bu sözleşmeye taraf devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleşmesi amacı ile ilköğretimin herkes için zorunlu ve parasız olmasını, ortaöğretimin, teknik ve mesleki eğitim dâhil olmak üzere ortaöğretimin çeşitli biçimlerinin her türlü uygun yöntemle ve özellikle ücretsiz eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla herkese açık ve herkesçe görülebilir olmasını, yükseköğretimin özellikle parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, kişisel yetenek temelinde herkese eşit derecede açık olmasını, ana ve babalarının ya da bazı durumlarda yasal yoldan tayin edilmiş velilerin çocukları için kamu makamlarınca kurulmuş okullarda dışında devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitim standartlarına uygun diğer okulları seçme özgürlüklerine saygı göstermeyi ve çocuklarının kendi inançları doğrultusunda ahlâk ve din eğitimi görmesini sağlamayı üstlenirler" hükümleriyle eğitim hakkının ana çerçevesi çizilmiştir (Kapani, 1996, s. 35; UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966).

1970'lerdeki ekonomik krizden sonra tüm dünyada uygulanmaya başlanan yeni liberal politikalar küresel ölçekte yoksulluğun büyümesine, önceki dönemlere göre özellikle yoksul kesimler ve çocuklar tarafından etkilerinin çok daha ağır bir biçimde hissedilmesine neden olmuştur. Çocuk haklarının korunması, onların ihmal ve istismardan uzak tutulmalarının sağlanmasını, birey olarak düşüncelerine saygı gösterilmesini ön gören bir sıra uluslararası belgelerin olmasına rağmen var olan durum bu belgelerin yetersiz kaldığına işaret etmiştir. Yaklaşık olarak 40 yıl önce İHEB'le eğitim hakkının herkes için geçerli olduğunun kabul edilmesine rağmen bu hakkın sağlanması konusundaki çabaların yeterli olmadığı, erken çocukluk gelişiminin alt kategorisi olan okul öncesi eğitimde kayıt oranlarının özellikle az gelişmiş ülkelerde çok düşük olduğu, dünyada hâlâ 100 milyondan fazla çocuğun ilköğretimden yoksun bulunduğu, bu çocukların en az 60 milyonunun kız çocuğu olduğu yine 100 milyonu aşkın çocuğun ve sayısız yetişkinin temel eğitim programlarını tamamlayamadığı ve milyonlarca çocuğun da temel bilgi ve becerilerden yoksun olarak temel eğitimden mezun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 960 milyondan fazla yetişkinin okuryazarlık düzeyinin olmadığı, bu yetişkinlerin üçte ikisini kadınların oluşturduğu gerçeği, eğitimin dünyadaki durumunu göstermiştir. Bütün bunların yanı sıra dünya yetişkinlerinin üçte birinden fazlasının nerdeyse onları sosyal, kültürel yönden geliştirecek basılı bilgiye, yeni bilgi ve teknolojilere ulaşa-

madığı da ifade edilmiştir (UNESCO, 1990). Bu durum uluslararası örgütleri konu üzerinde tekrar düşünmeye teşvik etmiştir. Bunun üzerine devam eden çalışmalar sonucunda hazırlanan "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" 20 Kasım 1989 yılında oy birliği ile kabul edilmiştir. Sözleşmenin çeşitli maddelerinde çocuğa tanınan eğitim hakkının kullanılmasını sağlamak için taraf devletlerce alınacak önlemler ve çocuğun eğitiminin taşıması gereken niteliklerle ilgili bilgiler yer almıştır. Sözleşmenin 28. Maddesi'nde eğitimle ilgili bilgiler: "Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederek bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde gerçekleştirilmesi görüşüyle ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hâle getirirler, ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimde örgütlenmesini teşvik ederler, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hâle getirirler. Ayrıca taraf devletler, okullarda düzenli bir biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar, eğitim alanında özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirip teşvik ederler" şeklinde açıklanmıştır (UNICEF, 2004).

Tüm bireylerin eğitim hakkına sahip oldukları yukarıda adı geçen belgelerde belirtilmesine rağmen bugün çeşitli nedenlerden dolayı herkesin bu haktan yararlanamaması gerçeği küresel bir sorun olarak ülkelerin önüne çıkmaktadır. Bu nedenler arasında doğal afetler ve insan yapımı felaketler ön sıradadır. Günümüz dünyasında birçok ülke, doğal afetler veya insan eliyle yapılmış felaketler olan silahlı çatışmalarla karşı karşıya kalmakta ve bu olumsuzluklar her geçen gün daha da artmaktadır. Sadece 2014 yılında toplam 200 milyon 500 bin insan, doğal felaketler, salgın hastalıklar, silahlı çatışmalar ve diğer felaketlerin etkisi altında kalmıştır ki bu rakam, 2013 yılı ile karşılaştırıldığı zaman 50 milyondan daha fazladır (İNSAMER, 2017). Sadece 2016 yılında çatışma veya şiddetten dolayı yer değiştirmeye zorlanan insan sayısı 65.6 milyona yükselerek bugüne kadar görülen en büyük sayıya ulaşmıştır (OCHA, 2017). Bu gibi durumlardan en çok zarar gören kesimin şüphesiz ki çocuk ve kadınlar olduğu bilinmektedir.

Bu gün dünyada milyonlarca çocuk, silahlı çatışmaların paramparça ettiği aileler ve toplumlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu çocuklar acil durumların etkisinden dolayı diğer hakların yanı sıra aynı zamanda eğitim hakkından da yararlanamamaktadır. Oysa insan hakları evrenseldir ve acil durumlarda bile geçerlidir. Eğitim hakkı sadece bir hak olmamakla beraber acil durumlar, uzun süreli

krizler söz konusu olduğunda aynı zamanda fiziksel, psikososyal ve yaşam kurtartma/yaşamı sürdürme anlamında idrakin korunmasına da katkı sağlamaktadır (Acil Durumlarda Eğitim için Uluslararası Çalışma Ağı (INEE), 2010). Acil durumlarda eğitim şiddetli krizler veya uzun vadeli istikrarsızlık dönemlerinde yapısal öğrenmenin devam etmesini sağlayan bir takım bağlantılı proje faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Nicolai, 2003). Acil durumlarda eğitim hem de onurlu yaşam temin etmeyi hedeflemekle yardım ihtiyacı olan çocukların ve gençlerin saptanıp desteklenebileceği güvenli öğrenme ortamları sunmak suretiyle yaşamın devamlılığını da sağlamaktadır (INEE, 2011). Acil durumlarda eğitim, insanlık krizlerinden etkilenen çocuklar için kesintisiz, yüksek kaliteli öğrenme fırsatlarının sağlanmasını da kapsamaktadır (Save the Children, 2015). UNICEF'e (2016) göre, bu gün dünyada okul çağında olan her dört çocuktan biri (tahminen yarım milyar çocuk) krizden etkilenen ülkelerde yaşamaktadır. Bu çocukların ve gençlerin yaklaşık olarak 75 milyonu ya hiç okula gitmiyor, gidiyorsa da iyi eğitim alamıyor yahut da okulu tamamen bırakma riskiyle karşı karşıya kalıyor.

Bu gün belki de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük insani trajedi olarak değerlendirilebilen, 2011 yılından bu yana devam eden Suriye'deki iç savaşta sivillere yönelik saldırılar devam etmekte olup ağır insan hakları ihlalleri her geçen gün artmaktadır. İNSAMER (2017) raporuna göre Suriye'de savaşın başladığı günden bu günü kadar en az 500.000 kişi öldürülmüş, 1,5 milyon kişi yaralanmış, 5 milyon kişi ise mülteci konumuna düşmüştür. Bunların yanı sıra 6,5 milyon kişinin ülkesinde yerinden edilmesi ve 13 milyondan fazla kişinin ise insani yardımlara bağımlı hâle gelmesi de söz konusu olmuştur. Silahlı çatışmaların doğası gereği, çatışma alanlarında bireylerin hak ve özgürlükleri ihlal ediliyor ve özellikle çatışmalar uzun zaman devam ettiğinde ağır insan hakları ihlalleri yaşanıyor. Bu gün dünyanın farklı yerlerinde eğitim sistemleri şiddetli silahlı çatışmaların, doğal afetlerin veya acil durumların getirdiği yıkım veya zorlamalara maruz kalmaktadır (UNICEF, 2016). Bunlara ek olarak uzun dönem devam eden çatışma bölgelerinde eğitim hayatın her alanında aksamakta, okuma-yazma oranları düşebilmektedir.

Bu gün Suriye krizinden ve bu krizin toplumsal sonuçlarından en çok etkilenen kesimin çocuklar olduğu söylenebilir. Çocuklar kriz karşısında en büyük bedeli ödeyen kesim olmaya devam etmekte, onların eğitimleri, sağlıkları risk altında olmaktadır. Çocuklar söz konusu olduğunda, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalayan ülke olarak Türkiye'nin Sözleşme'de yer alan hakları "kendi egemenlik alanları içindeki" tüm çocuklara tanımak ve bu hakları güvenceye almak, ailelerin-

den kopmuş olanlar dâhil mülteci çocuklara özel koruma ve insani yardım sağlama yükümlülükleri vardır. Günümüzde Türkiye en çok göç alan ülke kısmına gelmekle beraber ülkede bulunan sığınmacı çocukların eğitim veya sağlık gibi temel hizmetlere erişimi gibi temel hakların sağlanması yolunda çeşitli çabalar sergilemektedir.

Bu gün dünyada acil durumlarda eğitim kapsamında uluslararası örgütler, kurum/kuruluşlar çeşitli çalışmalar sürdürmektedirler. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin eğitim durumunu analiz etmek ve var olan sorunların çözümüne yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülen çalışmalara yönelik değerlendirmeler yapmaktadır. Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin eğitim durumları nasıldır?

2. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin eğitimine yönelik hangi politikalar uygulanmaktadır?

Yöntem

Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların eğitim durumlarının analiz edilmesini ve onların eğitime erişmesine yönelik uygulanan politikaların değerlendirilmesini amaç edinen bu çalışmada doküman incelemeleri (belgesel tarama) yapılmıştır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda önemli bilgi kaynakları olarak bilinmektedir. Doküman incelemesi var olan belgeleri ve kayıtları inceleyerek verilerin toplanması olarak nitelendirilmektedir. Doküman incelemesi aynı zamanda araştırılması amaç edinen olgu veya olaylar hakkında bilgiyi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir veri toplama tekniği olarak ifade edilmektedir. Doküman incelemesi yapılan araştırmalarda, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem yahut görüşme yapmaksızın elde edebilmektedir (Forster, 1994).

Bu kapsamda, bu çalışmada Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin eğitim sorunu ve bu sorunun çözümüne ilişkin yayımlanan resmî belgeler ve konuyla ilgili haber medyasında öne çıkan güncel haberler ve bilimsel araştırmalar doküman incelemesine konu olmuş ve dikkatli bir biçimde incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Konu ile ilgili veriler 2017 yılının Eylül ve Ekim aylarında toplanmıştır. Bu açıdan araştırma kapsamında kullanılan veriler, Suriyelilerin ilk Türkiye'ye geldiği zamandan 2017 yılının Ekim ayına kadar olan zamanı kapsamaktadır. Verilerin tama-

mı günümüz dünyasında akademik çalışmaların ayrılmaz bir parçası hâline gelen elektronik kaynaklardan elde edilmiştir. Çalışma kapsamında konuya ilişkin 93 belge incelenmiş ve bunlardan 31 tanesine atıf yapılmıştır. Aynı zamanda yazılı haber medyasında toplamda 22 haber incelenmiş ve bu haberlerin 10'una atıf yapılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

2011'den bu yana Suriye'de yaşanan insani kriz sonucunda milyonlarca Suriyeli evini terk edip Suriye içinde veya yurt dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, bu süreçte izlediği açık kapı politikası ile milyonlarca Suriyeli için yeni bir yaşam alanı olmuş ve tarafı olduğu uluslararası mülteci hukuku ve uluslararası hukuk teamülleri uyarınca Suriyelilere "geçici koruma" statüsü vermiştir. Bu kapsamda Suriyelilerin Türkiye'de "misafir olarak" barındırılmasına ve tüm ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılmıştır (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 2012). Savaşın başlamasıyla Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin yıllara göre dağılımı Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Türkiye'deki Suriyelilerin yıllara göre dağılımı
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017)

Şekil 1'den görüldüğü üzere savaşın başladığı tarihten bu yana Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeli insanların sayısı her yıl artmıştır. Şöyle ki 2012 yılında Türkiye'de bulunan Suriyelilerin sayısı 14.237 iken bu rakam 2013 yılında 224.655'e çıkmıştır. 2014 yılında ise büyük bir artış göstererek 1.519.286'ya yükselmiştir. 2015 yılına gelindiğinde neredeyse 1 milyon Suriyelinin Türkiye'ye göç etmesiyle ülkedeki toplam Suriyeli sayısı 2.503.549'aa ulaşmıştır. Savaşın devam etmesinden dolayı ülkeye göç edenlerin sayısı artarak 2016 yılı itibariyle 2.834.441'e çıkmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) güncel istatistiklerine göre (19 Ekim 2017) bu gün Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 3.251.997'dir. Suriyelilerin bir kısmı kamp içindeki Geçici Barınma Merkezleri'nde (GBM) diğer kısmı ise kamp dışında barınmaktadır. Suriyelilerin kamp içi ve kamp dışında barınma durumuna ilişkin bilgiler Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Suriyelilerin Sayısı (Kamp Içi/Kamp Dışı)
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017)

Şekil 2'den görüldüğü üzere Türkiye şu anda yaklaşık altı yıldan bu yana 10 şehirde kurulan 21 GBM'de 228.454 Suriyeli yabancıya ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra geçici barınma merkezleri dışındaki 3.023.543 Suriyeli bulunmaktadır. Bununla da GİGM 19 Ekim 2017 verilerine göre Türkiye'deki toplam Suriyeli

sayısı 3.251.997'dir. Kamp dışında ikamet edenlerin büyük bir oranı güneydoğuda olmak üzere, ülkenin kuzey ve batısındaki şehirlerde yaşamaktadır. Bu nüfusun yaklaşık olarak yarısını (1.522.479) 0-18 yaş grubu oluşturmaktadır (GİGEM, 2017).

Türkiye için Suriyelilerin adaptasyonu bağlamında en önemli hususlardan birinin eğitim konusu olduğu söylenebilir. 2012 yılından bu yana Türkiye, Suriyeli sığınmacıların eğitim konusuna yönelik çeşitli politikalar geliştirmiş ve uygulamaya sunmuştur. İlk başta geliştirilen politikalar sığınmacıların geri dönecekleri varsayımı üzerinde yapılmış ve sadece kamp içine yönelik eğitim politikaları hazırlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de sığınmacı çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri yolunda Geçici Eğitim Merkezleri'nden (GEM) bahsetmek mümkündür. GEM'ler okul çağındaki Suriyeli çocuklara ve aynı zamanda gençlere yönelik hem Afet ve Afet Durumu Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından oluşturulan kamplarda hem de kamp dışında faaliyet gösteren ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir (MEB, 2014). Bu merkezlerde sığınmacı çocuklara kendi dillerinde ve kendi öğretmenleri ile Suriye müfredatına bağlı eğitim sunulmuştur. Dolayısıyla savaştan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan ve eğitimini yarıda bırakan çocuklar GEM'lerde eğitimlerine kaldıkları yerden devam etme imkânı bulmuşlardır. Çocukların aynı zamanda Türkiye'ye kolay uyum sağlamaları amacıyla onlara Türkçe dil eğitimi dersleri de verilmiştir. AFAD (2013) ile BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin birlikte gerçekleştirdiği bir anket çalışmasında Suriyelilerin çocuklarından kamp içinde kalanlarının %83'ü, kamp dışındakilerin ise %14'nün okula devam ettiği bulgularına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra sığınmacılar için yetişkin eğitim merkezlerinin olduğu, herhangi bir mesleğe sahip olmayanlara yeterli beceriler kazanmaları için bu merkezlerde eğitim imkânları da sunulmuştur. Fakat 2013 yılına gelindiğinde Suriye'deki iç savaşın şiddetlendiği görülmüş ve dolayısıyla Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısı giderek artmıştır. Bunun sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 26 Nisan ve 26 Eylül 2013 tarihinde yayılmadığı genelgeler ve farklı faaliyetlerle Suriyelilerin eğitim sorununa ilişkin ilk defa kurumsal düzeyde çözüm üretmeye çalışmıştır (Emin, 2016). 26 Nisan 2013 Tarihli "Kamp Dışındaki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" genelgesi MEB'in Suriyelilerin eğitimiyle ilgili yayımladığı ilk genelge olmakla beraber burada AFAD tarafından kurulan kamplarda sığınmacıların her türlü ihtiyaçlarının çeşitli kamu kurum ve kuruluşlar ile Türk Kızılayı'nca karşılandığı, kamp dışına farklı şehir-

lerde barınma imkânı bulanların ise yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından karşılandığına yönelik ifadeler yer almıştır (Seydi, 2014). 26 Eylül 2013 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" genelgesi ise Suriyeli sığınmacılara yönelik kapsamlı bir belge konumunda olmuştur. Adı geçen genelgede bir sıra hususlar kararlaştırılmıştır. Bunlar: Eğitime ara vermek durumunda kalmış kamp içindeki Suriyeli çocuklara nitelikli eğitimin sunulması; yürütülecek eğitim hizmetlerinin koordinasyonunun MEB'in sorumluluğunda olması; öğretmen ihtiyacının o ildeki norm fazlası öğretmenlerden, yeterli olmaması durumunda şartlara uygun Arapça bilen kişilerin ders ücreti karşılığında MEB tarafından görevlendirilerek karşılanması; Aynı şekilde Suriyeli vatandaşlar arasından çocuklara eğitim vermek isteyen öğretmen veya şartlara uygun kişilerin, MEB tarafından değerlendirilerek ancak ücret talep etmemesi koşulu ile tamamen gönüllülük esasına dayalı bir şekilde görevlendirilmesinin yapılması; Eğitimin içeriğinin ise, MEB'in kontrolünde, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanması, ayrıca Türk asıllı Suriyelilerin talep etmeleri halinde Türkiye müfredatında da eğitim görebilmesi; Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeliler için tesis imkânları doğrultusunda Türkçe ve mesleki eğitim kursları açılması; Kampların dışında kalan Suriyelilerden oturma izni olanların 16 Ağustos 2010'da yayımlanan 2011/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelge kapsamında kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanması olarak belirtilmiştir (MEB, 2013 akt. Emin, 2016).

MEB 2014 yılında önceki yıl çıkardığı genelgenin kapsamını biraz daha genişleterek yeni bir genelge hazırlamıştır. 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" başlıklı bu genelge uygulamada mevcut faaliyetlerin bir standarda bağlanması, kamp içindekileri ve dışındakileri kapsaması ve üniversite öğretimine de değinmesi yönünden büyük önem taşımıştır. Bu genelge ile birlikte Suriyeli çocukların MEB'e bağlı okullarda veya GEM'lerde eğitim hizmetlerinden yararlanması sağlanmıştır. Bununa da Suriyeli çocuklara sadece GEM'lere değil aynı zamanda kamu okullarına da yasal olarak kayıt olma hakkı sunulmuş, kayıt için "ikamet izni" değil "yabancı tanıtma belgesi"nin yeterli olduğuna karar verilmiştir (Emin, 2016; Seydi, 2014).

Bundan başka MEB'in 8 Eylül 2015 tarihinde yayımladığı "2015-2019 Stratejik Planı"nda ilk kez mültecilerin eğitimlerine ilişkin planların olduğu görülmüştür. Şöyle ki bu planda, mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar ya da

vatansız olarak Türkiye'de bulunan sığınmacıların eğitim hususlarını ele almakla beraber sığınmacı öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumlarını sağlamak için çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir. Stratejik planda aynı zamanda Suriyelilerin eğitimlerine ilişkin var olan engellerin ortadan kaldırılması için uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılacağına yönelik ifadeler de yer almıştır. Bunun yanı sıra Suriyeli öğrencilerin denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi yönünde de çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir (MEB, 2015).

Daha sonra 16 Mayıs 2016 tarihinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı" adı altında bir daire oluşturulmuş ve bu daire ile Türkiye'de cereyan eden göç dalgalarında eğitim ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi amaçlanmıştır (MEB, 2016a). Başkanlığın görevleri şöyle sıralanmıştır: "Göç ve acil durumlarda eğitime yönelik politikalar geliştirmek, uygulamak, izlemek ve değerlendirmek; Bakanlığa bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yürütülen eğitim faaliyetlerine yönelik çalışmaları ilgili birimlerle koordineli yürütmek; Kriz durumlarında geçici olarak oluşturulan eğitim merkezlerinde yürütülen faaliyetleri planlama, izleme ve raporlama çalışmalarını yürütmek; Göç ve acil durumlarda eğitime yönelik öğretim programı ve materyalleri belirlemek ilgili birimlerle işbirliği içinde eğitime yönelik ihtiyaçları belirleyip temin edilmesini sağlamak; Göç ve acil durumlarda eğitim kapsamında ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile işbirliğini yürütmek; Göç ve acil durumlarda ulusal ve uluslararası eğitim projelerinin ve destek programlarının koordinasyonunu sağlamak; Göç ve acil durumlarda Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı arasındaki eğitim koordinasyonunu sağlamak; Genel Müdür tarafından verilen benzer nitelikteki benzer görevleri yapmak" (MEB, 2016b). Bununla da Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi konusu Başkanlık için mühim bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Bu gün Suriyeli çocukların eğitimlerine ilişkin prosedürler Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve ilgili bölümler tarafından ele alınmaktadır.

Suriyeli çocukların Türkiye'ye geldikleri ilk günden bu güne kadar okullaşma süreçlerini incelediğimiz zaman o tarihten bu yana büyük değişikliklerin kaydedildiğini söylemek mümkündür. Eğitime erişen Suriyeli öğrencilerin yıllara göre sayısı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Türkiye'de Eğitime Erişen Suriyeli Öğrencilerin Yıllara Göre Sayısı

Yıllar	Resmi okul	Resmi okula kayıtlı toplam öğrenci oranı	Geçici Eğitim Merkezi	Geçici Eğitim Merkezi toplam oranı	Kayıtlı toplam öğrenci sayısı	Çağ nüfusu	Okullaşma oranı
2014-2015	40.000	%17,39	190.00	%82,31	230.000	756.00	%30
2015-2016	62.357	%20,03	248.902	%79,97	311.259	834.842	%37
2016-2017	201.505	%40,91	291.039	59,09	492.544	833.039	%59

Kaynak: MEB (2017a). Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri

Tablo 1'den görüldüğü üzere 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde resmî okullarda eğitim gören Suriyeli çocukların sayısı 40.000, GEM'lerde eğitim gören çocukların sayısı ise 190.000 iken 2015-2016 eğitim öğretim yılında bu sayılar yükselerek resmî okullarda eğitimlerine devam eden Suriyeli çocukların sayısı 62.357, GEM'lerde eğitim alan öğrencilerin sayısı ise 248.902 olmuştur. İlk yıllarda okullaşma oranlarında %7'lik bir artışın olması Türkiye'de Suriyeli çocukları eğitime kazandırmak için uygulanan politikalarda istenilen düzeyde olmasa dahi iyileşmenin olduğunu göstermiştir. 2016-2017 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde okullaşan Suriyeli öğrenci sayısının daha da yükseldiği gözlemlenmiştir. Şöyle ki 2016-2017 eğitim-öğretim yılında resmî okullara kayıtlı öğrenci sayısı 201.505 olarak ifade edilmiş, GEM'lerde eğitim gören öğrenci sayısı ise 291.039 olarak açıklanmıştır. Bununla da 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde okullaşan Suriyeli çocuk sayısı 492.544 olmuştur. Çağ nüfusunun 833.039 olduğu göz önünde bulundurulduğunda toplam okul çağı nüfusunun %59'nun eğitim imkânlarına erişmesi söz konusu olmuştur.

Bu gün Türkiye'de okul çağında (5-18 yaş arası) bulunan Suriyelilerin toplam sayısı 1.066.373'dür**.** 0-4 yaş arasında bulunan ve önümüzdeki yıllarda eğitim almaya başlaması beklenen çağ nüfusu ise 456.106'dır (GİGM, 2017). Bu sayı Suriyelilerin eğitimine ilişkin kısa, orta ve uzun vadeli planların yapılmasının aciliyetini göstermektedir. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri 23 Ekim 2017 tarihli Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi (YOBİS) ve E-okul verilerine göre, 2017-2018 eğitim yılında Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimlerine ait bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Okullaşan Suriyeli Öğrenci Sayısı

Yıl	Resmî okul	Resmî okula kayıtlı toplam öğrenci oranı	Geçici Eğitim Merkezi	Geçici Eğitim Merkezi toplam oranı	Kayıtlı toplam öğrenci sayısı	Çağ nüfusu	Okullaşma oranı
2017-2018	351.135	%57	267.813	%43	618.948	976.200	%63

Kaynak: MEB (2017a). Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri

Tablo 2'den görüldüğü üzere MEB'in 2017 verilerine göre 2017-2018 eğitim-öğretim yılının başlangıcında, 370 GEM'de eğitim alan Suriyeli öğrenci sayısı 267.813'tür. Bunların 91.241'i kamp içinde (%34,07), 176.572'si ise (%65,93) kamp dışındaki GEM'lerde eğitim almaktadır. GEM'lerde eğitim gören öğrencilerin cinsiyete göre dağılım oranları bir birine yakındır. Toplam 267.813 öğrencinin 133.460'ı (%50) erkek iken kız öğrencilerin sayısı ise 134.353 (%50) olarak gösterilmektedir. GEM'lerin 201'i kamu okullarının binalarında faaliyet gösterirken, geride kalanı ise çeşitli kamu kurumları tarafından sağlanan binalarda faaliyetlerine devam etmektedir. Resmî okullarda eğitim gören öğrenci sayısı ise 342.135'tir. Ayrıca MEB 2017 verilerine göre, çıraklık eğitimi gören Suriyeli öğrenci sayısı 236 iken açık öğretim kurumlarında eğitim görmeye devam eden öğrenci sayısı da 8.564'tür. Bununla da mevcut veriler doğrultusunda Türkiye'de Suriyeli çağ nüfusunun %63'nün eğitime eriştiği söylenebilir. Bu öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımı ise şu şekildedir; e-okulda erkek öğrencilerin sayısı 176.979, kız öğrencilerin sayısı 174.156; açık okullarda ise erkek öğrenci sayısı 4.127 ve kız öğrenci sayısı 4.437'dir. Bununla da toplam öğrencilerin %51'i kız, %59'u ise erkektir. Bu çocuklara 1.013'ü Türk, 12.630 Suriyeli olmakla toplamda 13.643 öğretmen eğitim vermektedir. Resmî okullarda ve GEM'lerde eğitim gören öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları ana okul %34, ilkokulda %108 (net %98), ortaokulda %53, lise eğitimi ise %23 olarak belirtilmiştir. Buna göre okullaşmanın en çok olduğu eğitim kademesi ilkokul, en az olduğu eğitim kademesi ise lise eğitimidir. Ayrıca AFAD barınma merkezlerinde yabancı dil, bilgisayar okuryazarlığı, halı dokuma gibi çeşitli sertifika programlarında 225.000 Suriyeli eğitim kursuna katılmıştır. Suriyeli çocukların okullaşmasının illere göre dağılımı incelendiğinde Malatya ili en çok okullaşan Suriyeli öğrenci oranına göre ilk sırada yer almaktadır. Şöyle ki Malatya %72'lik bir okullaşma oranı ile ilk sırada yer alırken, Sakarya, Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illeri için bu oranlar %50'nin üzerinde

olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Hatay (%48), Şanlıurfa (%46), Kilis (%44), Osmaniye (%43), İstanbul (%41) ve Ankara (%33) gibi büyük şehirlerde Suriyeli çocukların okullaşma oranları %50'nin altında kalmaktadır. Bu gibi şehirlerde okullaşma oranlarının daha düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ilgili şehirlerde okullaşma oranlarını yükseltmeyi hedef edinen girişimlerin uygulanması önemli görülmektedir (AFAD, 2017a; AFAD, 2017b; MEB, 2017a; Taştan ve Çetin, 2017).

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Suriyelilerin eğitimi ile ilgili Türkiye raporunda 15.000 Suriyeli mülteci gencin Türkiye genelindeki üniversitelerde yükseköğretime eriştiğine ilişkin bilgiler yer almıştır (UNHCR, 2017). Fakat MEB (2017a) 5 Ekim verilerine göre bu sayının arttığı görülmektedir. Yükseköğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sayısına ilişkin bilgiler Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Yükseköğretim Gören Suriyeli Öğrenciler (5.10.2017)

Kaynak: MEB (2017a). Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri

Şekil 3'ten görüldüğü üzere 5 Ekim 2017 verilerine göre bu gün Türkiye genelinde yükseköğretim gören toplam Suriyeli sayısı 20.625'tir. Bu öğrencilerin 1.798'i ön lisans (%9), 17.065'i lisans (%83), 1.373'ü yüksek lisans (%6), 389'u ise doktora (%2) düzeyinde eğitim görmektedir.

Bu gün Türkiye kayıp bir neslin oluşmaması için Suriyeli çocukları okula kazandırmak yönünde çeşitli politikalar uygulamaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de

hem yerel kurumlar hem de uluslararası kurumların iş birliği ile farklı çalışmalar yürütülmektedir. Suriyeli çocukların okula kazandırılması amacıyla yapılan çalışmalardan biri olarak Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki en büyük "Acil Durumlarda Eğitim" programı kapsamında Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü (ECHO) tarafından finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türk Kızılay'ı ve UNICEF iş birliğiyle uygulanan "Mülteci Çocuklar için Şartlı Eğitim Yardımı Programı"ndan (ŞEY) bahsetmek mümkündür. Program 2003 yılından bu yana Türkiye'de uygulanmakta olup daha çok ihtiyaç sahibi ailelere, çocuklarını düzenli şekilde okula göndermeleri şartıyla her ay eğitim yardımı yapmaktadır. 2017 yılından itibaren ise geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocuklar da bu program kapsamına alınmış bulunmaktadırlar. Program hem GEM'lerde hem de diğer okullarda eğitime devam eden çocukları kapsamaktadır. ŞEY programının temel amacı, okula devamı destekleyerek; okulu terk oranlarını maksimum derecede düşürmek, öğretim hayatını sürdüren mülteci çocukların sayısını artırmaktır. Program hem de en dezavantajlı çocukların okula erişiminde öne çıkan engellerin kaldırılmasına ilişkin desteğin sağlanması ve gerekli olan durumlarda çocuk koruma hizmetlerinden faydalanabilmelerine ilişkin önemli bileşenleri de içermektedir. ŞEY, mülteci çocukların mevcut ulusal eğitim programına entegrasyonunu desteklemeyi amaçlayan bir program olmanın yanı sıra kız çocuklarının okullaşma oranlarının yükselmesinde de etkili olmaktadır. Şöyle ki kız çocuklarının okullaşma oranları ile ilköğretimden ortaöğretim kademesine geçiş oranlarını artırmak amacıyla, kız çocuklarına ve ortaöğretime devam eden öğrencilere verilen yardım miktarları erkek çocukları ile kıyaslamada daha fazla olmuştur. Bu kapsamda ilköğretime devam eden kız çocuklarına 40 lira yardım verilirken bu miktar erkek çocukları için 35 lira olarak belirlenmiştir. Ayrıca ortaöğretim kademesine devam eden kız çocuklarına 60 lira yardım ödenirken erkek çocuklar için ise bu yardım 50 lira olarak ödenmektedir (MEB, 2017b; UNICEF, 2017b).

Program kapsamında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün desteği, AFAD'ın koordinasyonu ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın uzmanlığından faydalanılmaktadır. ŞEY projesi; "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı" altında AB İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü'nün fonu tarafından 34 milyon avro tutarındaki finansal katkı ile uygulanmaktadır ki bu da Genel Müdürlüğü'n acil ve afet durumlarında eğitimin desteklenmesi adına şimdiye kadar sağladığı en büyük finansal destek olarak bilinmektedir. Program hem de Norveç Hükûmeti ve Ame-

rika Birleşik Devletleri tarafından da desteklenmektedir. 8 Haziran 2017 tarihinde açılış programı düzenlenen ve 2017 yılı sonuna kadar yaklaşık 230 bin mülteci çocuğun Türkiye'de okullara düzenli devamını teşvik etmeyi hedefleyen AB'nin şu ana kadar ki en büyük "acil durumlarda eğitim" programı kapsamında geçtiğimiz aylarda mülteci ailelere ilk ödemeler başlanmıştır. Şöyle ki çocukları düzenli bir biçimde okula devam eden mülteci ailelere iki ayda bir nakit transferi sağlanıyor. İlk aşamada 56 bin 332 mülteci çocuğa 33 bin kart üzerinden 3 milyon 800 bin lira nakdi yardım ulaştırılmıştır. Yardım kapsamında Türkiye'de AB tarafından finanse edilen farklı bir insani yardım programı olan ve en dezavantajlı mültecilere bir banka kartı aracılığıyla aylık nakit transferi sağlayan Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı ile aynı banka kartını kullanıyor (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017; European Commission Press Release Database, 2017; UNICEF, 2017b).

Sonuç

2011 yılında Suriye'de başlayan savaşın hâlâ sürmesi ve yaşam alanlarının neredeyse tamamen yok olması nedeniyle Türkiye beş yılı aşkın bir sürede 3 milyondan fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 19 Ekim 2017 verilerine göre bu gün Türkiye'de yaşayan kayıtlı Suriyeli sayısı 3.251.997'dir. Bu gün savaşın devam etmesinden dolayı Türkiye'de bulunan Suriyelilerin daha uzun süre ülkelerine dönemeyecekleri görünen bir gerçektir. Bu sebeple öncelikle can ve mal güvenliklerini sağlamaya, barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yoğun bir çalışma içerisine giren Türkiye günümüzde Suriyelilere yönelik kısa vadeli politikalardan, Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yapısına uyum ve bütünleşmelerini sağlamaya odaklı uzun vadeli politika arayışlarına girmektedir. Barınma, istihdam, sağlık gibi pek çok alanda farklı uygulamalar yürüten Türkiye eğitim konusuyla ilgili de çeşitli politikalar yürütmektedir. Eğitim konusu Suriyelilerin ister bireysel isterse de toplumsal gelişimleri ile Türkiye Cumhuriyeti' ne uyumları ve kazanımları noktasında en kritik alan olarak bilinmektedir. Günümüzde Türkiye'de bulunan toplam Suriyeli nüfusunun yarısının çocuk ve gençlerden oluşması söz konusu olduğunda, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme başta olmak üzere eğitim hakkını tanımlayan bir sıra uluslararası sözleşmeleri imzalayan bir ülke olarak Türkiye, sözleşmelerde yer alan hakları "kendi egemenlik alanları içerisinde" tüm çocuklara tanımak ve bu hakları güvenceye almak, ailelerden kopmuş olanlar dâhil mülteci çocuklara özel koruma ve insan yardımı sağlama

yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır. Ayrıca sığınmacı çocuklar için eğitimin etkili bir koruma yöntemi olduğu, eğitim imkânından mahrum kalan çocukların yaşadıkları toplum ve de insanlık için büyük tehditler oluşturacağı unutulmamalıdır.

Bu gün temel bir insan hakkı olarak eğitim hakkından çocukların ve gençlerin yararlanması için Türkiye'de eğitim konusunda kısa vadeli politikalardan daha çok uzun vadeli yol haritasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. İlk aşamada Suriyeli çocukların eğitimlerine ilişkin izlenen politikalar, onların kısa sürede geri dönecekleri varsayımı üzerinden geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte eğitim alanında en önemli rol Türk ve Suriye menşeli sivil toplum kuruluşlarının payına düşmüştür. İlk etapta Geçici Eğitim Merkezleri olarak nitelendirilen merkezler, sığınmacı çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri yolunda büyük önem taşımıştır. Suriyelilerin eğitiminde birinci alternatif olarak görülen Geçici Eğitim Merkezleri okul çağındaki Suriyeli çocuklara ve aynı zamanda gençlere yönelik hem AFAD tarafından oluşturulan kamplarda hem de kamp dışında faaliyet gösteren ilköğretimi ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir. Bu merkezlerde sığınmacı çocuklara kendi dillerinde ve kendi öğretmenleri ile Suriye müfredatına bağlı eğitim sunulmaktadır. Dolayısıyla savaştan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan ve eğitimini yarım bırakan çocuklar GEM'lerde eğitimlerine kaldıkları yerden devam etme imkânı bulmuşlardır. Fakat Suriyelilerin Türkiye'de daha uzun süre kalacakları netleştiğinde, bu merkezlerin uzun vadede Suriyelilerin eğitimi ve Türkiye'ye toplumsal uyumları noktasında yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Bu sebepten dolayı bugün Suriyelilerin eğitiminde ikinci ve daha kalıcı bir alternatif olarak düşünülen devlet okullarının daha merkezî bir rol alması beklenmektedir. İlk aşamalarda kampların dışında kalan Suriyelilerle ilgili önemli bir çalışma yapılmazken, 2013 yılı itibariyle bu konuda da önemli kararların alınıp faaliyetlerin başladığı görülmektedir.

MEB (2017a) verilerine göre, bu gün kamp içindeki GEM'lerde 91.241, kamp dışındaki GEM'lerde ise 176.572 öğrenci eğitimlerine devam etmektedir. Bununla da GEM'lerde eğitim gören toplam öğrenci sayısı 267.813'tür. Bunun yanı sıra devlet okullarında eğitim imkânlarına erişen Suriyeli öğrenci sayısı ise 342.571 olarak ifade edilmiştir. 8.564 öğrencinin açık okullara kayıtlı olduğu da göz önünde bulundurulduğu zaman Ekim 2017 tarihi itibariyle Türkiye'de eğitime erişen öğrenci sayısının 618.948 olduğu belirtilmiştir. GİGM 19 Ekim 2017 verilerine göre Türkiye'deki 5-18 yaşlı Suriyeli çocuk sayısı 1.066.373 olarak gösterilmiştir. Okullaşan öğrenci sayısının 618.948 olduğu ifade edilmiştir. Bu sayılar 19 Ekim

2017 verilerine göre Türkiye'de Suriyeli çağ nüfusunun %58'inin eğitim hakkından yararlandığına ilişkin kanıtlar sunmuştur. Fakat gerek toplam Suriyeli mülteci sayılarında gerekse de okullara kayıtlı öğrenci sayılarında sıklıkla değişimler söz konusu olduğu için bu sonuç araştırmanın yapıldığı zamana göre yorumlanmaktadır.

Bu gün Suriyeli öğrencilerin eğitimi için yapılan harcamaların büyük bir kısmı Türk hükûmeti tarafından karşılanmaktadır. Bununla beraber UNICEF gibi uluslararası örgütler de GEM'lerin donanım ve altyapı giderlerini, Suriyeli öğretmenlerin maaşlarını karşılayarak destek sağlamaktadır. Suriye'de savaşın başladığı tarihten bu zamana kadar yaşanan insani krizin geldiği bugünkü noktada Türkiye ortaya koyduğu politikalar bağlamında gerek ulusal gerekse de uluslararası kamuoyundan takdir kazanmıştır.

Kaynakça

AFAD (2013). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar, 2013 saha araştırması sonuçları. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3925/xfiles/syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf Erişim tarihi 19.10.2017.

AFAD (2017a). Suriye Geçici Barınma Merkezleri bilgi notu. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/02_10_2017_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf Erişim tarihi 19.10.2017.

AFAD (2017b). Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf Erişim tarihi 19.10.2017.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017). http://ailetoplum.aile.gov.tr/haberler/sartli-egitim-yardimi-programi-kapsaminda-31-mayis-itibariyla-56-bin-332-multeci-cocuga-33-bin-kart-uzerinden-3-milyon-800-bin-lira-nakdi-yardim-ulastirdik Erişim tarihi 20.10.2017.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme (1966). http://www.un.org.tr/humanrights/vp/insan-haklari-belgeleri/tuerkiye-ve-anlasma-temelli-organlar/ekonomik-sosyal-ve-kueltuerel-haklara-iliskin-sozlesme.php?lang=TR Erişim tarihi 14.10.2017.

Coşkun, İ. ve Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde yol haritası. Fırsatlar ve zorluklar*. SETA Yayınları 69. http://setav.org/assets/uploads/2016/10/SuriyelilerinEgitimi.pdf Erişim tarihi 15.10.2017

Emin, M. N. (2016). Türkiye'nin Suriyeli çocukları ve eğitim meselesi. http://www.setav.org/turkiyenin-suriyeli-cocuklari-ve-egitim-meselesi-2/ Erişim tarihi 19.10.2017.

European Commission Press Release Database (2017). EU launches educational programme for 230,000 refugee children to attend school in Turkey. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-521_en.htm Erişim tarihi 20.10.2017.

Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. C.Cassell ve G. Symon (Ed.). *Qualitative methods in organizational research: A practical guide* içinde. London: Sage.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim tarihi 25.10.2017.

Gülmez, M. (2001). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi. Egemenlik insanındır*. Ankara: TODAİE Yayınları.

INEE (2010). Acil durumlar, uzun süreli krizler ve yeniden yapılanmaların erken dönemlerinde asgari eğitim standartları. http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1119/INEE_MS_Handbook_Turkish.pdf Erişim tarihi: 14.10.2017.

INEE (2011). Eğitimde asgari standartlar: Hazırlık, müdahale, toparlanma. http://toolkit.ineesite.org/toolkit/INEEcms/uploads/1012/INEE_GuideBook_TUR_OK%20LowRes.pdf Erişim tarihi: 14.10.2017.

İNSAMER (2017). İslam dünyasında insani krizler. http://insamer.com/rsm/files/Islam%20Dunyasinda%20Insani%20Krizler(1).pdf Erişim tarihi 15.10.2017.

Kapani, M. (1996). *İnsan haklarının uluslararası boyutları*. Ankara: Bilgi yayınevi

Karakök, T. (2011). Menderes Dönemi'nde (1950-1960) Türkiye'de eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim, 1*(2), s. 89-97.

MEB (2014). *Yabancılara yönelik eğitim-öğretim hizmetleri*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html Erişim tarihi 14.10.2017.

MEB (2015). MEB Stratejik Planı (2015-2019). http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf Erişim tarihi: 19.10.2017.

MEB (2016a). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı'nın kurulması. http://hbogm.meb.gov.tr/www/hayat-boyu-ogrenme-genel-mudurlugu-bunyesinde-goc-ve-acil-durum-egitim-daire-baskanliginin-kurulmasi/icerik/495 Erişim tarihi: 18.10.2017.

MEB (2016b). Göç ve Acil Durum Eğitim Başkanlığı. http://hbogm.meb.gov.tr/www/goc-ve-acil-durum-egitim-daire-baskanligi/icerik/497 Erişim tarihi: 18.10.2017.

MEB (2017a). Geçici koruma kapsamı altındaki öğrencilerin eğitim hizmetleri. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_10/23112120_YNTERNET_BYLTENY_23-10-2017.pdf Erişim tarihi 20.10.2017.

MEB (2017b). Mülteci çocuklara şartlı eğitim yardımı. http://www.meb.gov.tr/multeci-cocuklara-sartli-egitim-yardimi/haber/13820/tr Erişim tarihi 22.10.2017.

Nicolai, S. (2003). *Education in emergencies. A tool kit for starting and managing education in emergencies*. Save the Children Publication.

OCHA (2017). Global humanitarian assistance report. development initiatives. http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf Erişim tarihi 15.10.2017.

Resmî Gazete (1949/7217). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf Erişim tarihi 14.10.2017.

Save The Children (2015). https://savethechildreninternational.exposure.co/education-in-emergencies Erişim tarihi: 15.10.2017.

SETA (2017). Suriyeli çocukların yıllara göre eğitim verileri ve okullaşma oranları. https://www.setav.org/suriyeli-cocuklarin-yillara-gore-egitim-verileri-ve-okullasma-oranlari/ Erişim tarihi 19.10.2017.

Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31*, s. 267-305.

Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). *The education of Syrian children in Turkey: Challenges and recommendations*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2012). Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadır kentler Hakkında İnceleme Raporu. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/ulkemize_siginan_suriye_vatandaslarinin_barindiklari_cadirkentler_hakkinda_inceleme_raporu_3.pdf Erişim Tarihi: 15.10.2017.

UN Declaration of the Rights of Child (1959). G.A. res. 1386 (XIV), 14 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 19, U.N. Doc. A/4354 http://www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/ Erişim Tarihi: 14.10.2017.

UN International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966). http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf Erişim tarihi: 14.10.2017.

UNESCO (1960). Convention Against Discrimination in Education. http://www.unesco.org/education/pdf/DISCRI_E.PDF Erişim tarihi: 14.10.2017.

UNESCO (1990). *Meeting basic learning needs: A vision for the 1990s*. World Conference on Education for All (5-8 March, Jomtien, Thailand). http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000975/097552e.pdf Erişim tarihi 10.10.2017.

UNESCO (2002). Herkes İçin Eğitim Küresel İzleme Raporu. Dünya rayında mı? http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/egitim/2002.pdf Erişim Tarihi: 14.10.2017.

UNICEF (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf Erişim tarihi 14.10.2017.

UNICEF (2016). Küresel eğitim krizine karşı yeni bir fon oluşturuldu. http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=22638 Erişim tarihi: 21.10.2017.

UNICEF (2017a). Türkiye'de "Kayıp bir Kuşak" oluşmasını önlemek. http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/Children%20of%20Syria_01.2017_TR.pdf Erişim tarihi 19.10.2017.

UNICEF (2017b). Mülteci çocuklar için şartlı eğitim yardımı. http://www.unicefturk.org/yazi/muelteci-cocuklar-icin-sartli-egitim-yardimi Erişim tarihi 22.10.2017 Erişim tarihi 19.10.2017.

UNHCR (2017). Refugees right to education. Education update. https://data2.unhcr.org/en/documents/download/57330 Erişim Tarihi: 18.10.2017

Hukuk

Shaykh al-Islam's Office in Samarkand (XI-XII. Centuries)

Abdumalik Tuychibaev*

Abstract: The title Shaykh al-Islam apparently emerging in Xth century was granted to influential and respected scholars in a certain town or region. Based on the examination of the manuscript of "Majmu'ul-Hawadis wan-Nawazil val-Waqe'at" by Ahmad b. Musa al-Keshshi (d. 550/1155), which comprises legal verdicts of Samarkandian mufties, I have achieved unique materials regarding Shaykh al-Islam's post. According to this source Shaykh al-Islām's office was a kind of Hanafi ulama leadership in Samarkand. The Hanafi expert who achieved this degree undertook the duty of enjoining good and forbidding wrong, giving fatwas and assessing judges' judgments. Considering that the first Shaykh al-Islam Ali b. Ata as-Sughdi received education in Bukhara during the time of Shams al-Aimma Abdulaziz b. Ahmad al-Halwânî (d. 452/1060), I suppose the inevitable influence of the Shams al-Aimma's office in the emergence of the Shaykh al-Islam's. I also suppose that Shaykh al-Islām's office there must be organized with the initiative of Karakhanid Hakan. In my survey, based on the fatwas, assessments of judges' documents and true stories from the above-mentioned work, I am going to evaluate the Shaykh al-Islam's activities, duties and functions in XI-XIIth century in Samarkand city.

Keywords: Shaykh al-Islam, Samarkand, Fatwa.

* Ankara University, Department of Divinity.
Contact: tuychibayev@gmail.com.

Introduction

Scientific progress of Basic Islamic Studies in the areas eastward the Amu Darya in IX-XIth centuries was apparent in Islamic Law or Fiqh too. The majority of fundamental works which would be the basis for the next one thousand years' development of Hanafi Legal School, came into being generally at this time and primarily in this territory. The systematization of madhhab (school of thought), which would be officially supported by huge empires like Ottomans in the west and Babury Family in the east, for the most part, took shape in Transoxianian cities of Samarkand and Bukhara.

Surely, in terms of the formation of this legal school Usul (Fiqh Methodology) authors like Abu Bakr Sarakhsi (d. 1090), Fakhrulislam Pazdavi (d. 1089) and Furu' (branches of Fiqh) masterpiece writers such as Alauddin Kasani (d. 587/1191), Burhanuddin Marghinani (d. 1197) hold capital importance. Pure scientific works of these scholars clarify Hanafi Law's problems and objectives, represent its methodology and establish it as an independent discipline. Meanwhile, their studies didn't get in harmony with the history, as they concentrated mostly on the theoretical discourse and hypothetical considerations in the scope of VIII century Iraqi Hanafi scholars, primarily Abu Hanifa (d. 767) and his two disciples Abu Yusuf (d. 798) and Muhammad b. Al-Hasan (d. 805).

Nevertheless, we would highlight that there exist a number of Fiqh works which could assist us when studying the history of Islamic Law, in particular, and the history of territories where it was practised, in general. The majority (if not all) of these sources (Nawazil works) that have been called Nawazil, Vaqe'at, Fatawa or Fawaid still remain in manuscripts. Despite being named differently, these works which relate to daily life, practical matters, and scholarly conversations are of vital historical importance.

The first Nawazil work was compiled[1] by Abullayth Samarkandi (d. 373/983) and named accordingly "Kitab an-Nawazil". This work represents verdicts of Balkhian scholars. It had a big influence on the next works of this category. We observe its impact in the main source of our current survey, the compilation called

1 When speaking about this kind of works it would be more proper to underline their compilation, not creation. Usually, authors themselves express how they have collected the fatwas and which sources they have benefitted from. Mostly, they don't interfere with the shape and form of the text and try to transfer without changing.

"Majmu'ul-Havadis van-Nawazil val-Vaqe'at" (shortly "Majmu'")[2] too. The author of the work Ahmad b. Musa Keshshi (d. 1155), about whose life we know very little, just like Samarkandi collected fatwas without changing them, and even attached in nearly every chapter some selected verdicts from the above-mentioned "Kitab an-Nawazil". However, Keshshi's work has one basic difference from its predecessor; he compiled substantially Samarkandian muftis' visions excepting some Bukhara scholars. In the book, one can face episodes and cases that had occurred in the markets, hotels, districts, and municipalities of X-XIIth century Samarkand city. When examining the work, I have achieved unique materials regarding Shaykh al-Islam's post as well.

Background

During the investigation of the manuscript I have observed the majority of fatwas belonging to Karakhanid epoch which were issued by a kind of group of teacher-student scholars such as Abu Shuja' Alawi, Ata b. Hamza Sughdi (XIth century) and Najmuddin Nasafi (d. 1142). Meantime, our author Keshshi was actually a student of the latter and throughout the work, he commemorates his master with honour, appreciates Nasafi's substantial assistance and support on the compilation of "Majmu'" (Keshshi, n.d., p. 2).

It seems that before Keshshi compiled his book he received a kind of lecture by Nasafi concerning fatwas' methodology and sources of "Majmu'". For we observe in many complicated and questionable places of the work, Keshshi's remarks that he questioned Nasafi requiring a comment on the fatwa. Later when compiling the book Keshshi attached Nasafi's answers and explanations at the exact place respectively.

Nasafi's master in the field of fatwa methodology - Ata b. Hamza Sughdi - is nearly always mentioned as "Shaykh al-Islām" throughout the "Majmu'". We should say that in the later literature this Sughdi was frequently confused with another Sughdi, namely Abulhasan Ali b. al-Husayn b. Muhammad (d. 1068) who supposedly had been his master in Bukhara. In tabakat sources the mentioning Ali b. al-Husayn as "Shaykh al-Islām" must be a mistake, I argue. Besides, I have observed the attribution of some of Ata b. Hamza Sughdi's fatwas to Ali b. Al-Husayn

2 Throughout the article the references to this source are based on the Çorlulu 278 manuscript from Istanbul Süleymaniye Library.

Sughdi like in the case of a Zoroastrian from Sarbal under mentioned in this article (Ibn Abidin, n.d., p. 48).

It is understood from the anecdotes in our source that Ata b. Hamza Sughdi studied in Bukhara when he was young during the time of Abu Muhammad Abdulaziz b. Ahmad Halwani (d. 1060) and Ali b. al-Husayn Sughdi. The first one was praised as Shams al-Aimma (The sun of the scholars), when the latter held the office of Qadi al-Qudat (Chief Judge). Noting Halwani's death in 1060 (Şahin, 1997, p. 383), it appears that Ata b. Hamza Sughdi visited Bukhara before this year and his scholarly activity in Samarkand corresponded to the second part of XIth century.

In one of his fatwas Ata b. Hamza Sughdi relates an interesting event he witnessed in Bukhara (Keshshi, n.d., p. 156). Summing up briefly, one day a court-case was presented to the scholars of Bukhara to evaluate the correctness of the judgment. The defendant was closely related to Ibrahim Hakan (1052-1068). Every scholar approved the case-file except Chief Judge Ali b. al-Husayn Sughdi. He wrote that the *sijil* (court form) had not been formed in a necessary way. Receiving this information Ibrahim Hakan gathered the ulama (scholars) in his palace and requested them to come to an agreement and to ratify the judgment. Scholars under the leadership of Shams al-Aimma again declared the correctness of the court file, while Ali b. al-Husayn Sughdi continued to reject it. Following the intense discussions, Shams al-Aimma Halwani admitted Qadi al-Qudat Sughdi's suggestions and as it is seen court file was reexamined.

Sughdi's forgoing anecdote, despite being compact, offers us important information regarding Karakhanids' history. Firstly, how can we explain Hakan's stay in the palace in Bukhara when Samarkand was the capital of the state? At what palace did Ibrahim stay, the one of Samanid Sultans or a new one he built? We can suppose that the above-mentioned incident had occurred before Samarkand was adopted as a capital. Or at least we can argue that Bukhara continued to be the central city of Khaganate beside Samarkand. The existence of Qadi al-Qudat's office there also supports this. In the meantime within Keshshi's "Majmu'" we observe references to other scholars used to be Qadi al-Qudat, most of which is listed in Nasafi's fatwas. For instance, we know about Mahmud b. Abdulaziz Uzgandi, Mahmud b. Mas'ud and Ali b. Abdulvahhab. For being mentioned by Nasafi we can conclude that they were contemporaries of him serving in the ends of XIth and the beginning of XIIth and that the office of Chief Justice moved to Samarkand where Nasafi actually was engaged (Keshshi, n.d., p. 60, 98, 153).

Results

As we have mentioned above, Ata b. Hamza Sughdi used to work as Shaykh al-Islām of Samarkand. Before that, he studied in Bukhara during the time of Shams al-Aimma Halwani and Chief Judge Ali Sughdi. So, one can wonder what kind of office a man like he, being Shaykh al-Islām, could have. What tasks was he dealing with? According to the investigations of Mehmet İpşirli the Shaykh al-Islām title first appeared in the second part of the Xth century and was granted to prominent ulama and Sufis (mystics). In the XIth century, İpşirli claims, Shafi'i leaders held this degree (İpşirli, 2010, p. 91-96). According to our sources, Shaykh al-Islām's office was a kind of Hanafi ulama leadership in Samarkand. Only a Hanafi expert could achieve this degree. We suppose Shaykh al-Islām's office there must be organized with the initiative of Karakhanid Hakan. We believe that the origins of the highest ranking religious individual of the Ottoman Empire, namely Shaykh al-Islām (Bulliet, 1972, p. 53), should be sought in Samarkand.

It seems that the Samarkand Shaykh al-Islām's mission was somehow similar to the Bukharian Shams al-Aimma's. It even could have emerged as a result of imitation. When observing Shaykh al-Islām Sughdi's activity one can realise that he dealt nearly with the same issues, as did Shams al-Aimma. For instance, we would highlight Sughdi's efforts to assess judgments given by Qudat (Judges). His disciple Nasafi compiled a number of his assessments and fatwas regarding it. Accordingly, Keshshi attached these important verdicts in the chapter of "Evidence and Litigation" in his "Majmu'". When commenting on judicial cases, Sughdi mostly treads in Shams al-Aimma's footsteps and frequently narrates some stories about him, such as the one we have mentioned above.

In addition, Shaykh al-Islām used to undertake the function of enjoining good and forbidding wrong, as Shams al-Aimma did. He would take necessary measures when he saw any illegal and wrongful actions. From the anecdotes in "Majmu'" we notice that Shaykh al-Islām was influential to the extent to impress the Turk amirs in the city (Keshshi, n.d., p. 191).

After Ata Sughdi whom we can identify as the first Shaykh al-Islām, this post was taken not by his disciple Nasafi but another specialist of Hanafi Law Ali b. Muhammad Isbijabi (d. 1141). After him, we know that Mahmud b. Ahmad Sagharchi (d. 1160) undertook the Shaykh al-Islām's office (el-Muheymid and Aksu, 2001, p. 300; Abdulqodir, 1989, p. 290).

Taking into consideration that Samarkand Grand mufti, namely Shaykh al-Islām was from Hanafi scholars and that course content in madrasas mostly consisted of Hanafi sources (Çetin, 1999, p. 184-185) we can conclude that the majority of the city population was Hanafi Muslims. At the same time there was a Shafi'i community that had their own judges. We even see some Shafi'i Muslims applied to Sughdi and Nasafi requesting fatwa. Hanafi scholars, leastwise Shaykh al-Islām Sughdi, seem to be indulgent towards Shafi'is. When he was asked in a matter concerning marriage if a Hanafi judge could send the case to Shafi'i in order to judge on the basis of his madhhab his answer was very tolerant: "It's permissible. Even Hanafi judge himself can judge taking Shafi'is' provisions", said Sughdi basing his opinion on a case where Abu Yusuf, one of the masters of Hanafi School judged according to Madina, namely Maliki legal school (Keshshi, n.d., p. 50). So, it appears that some forms of talfiq (combination of different legal schools' judgments) was in practice in XIth century Samarkand and Shaykh al-Islām himself adopted it.

In another fatwa Shaykh al-Islām affirms the marriage between a Shafi'i woman and Hanafi man, without the consent of the woman's father. He also recognized the marriage of two Shafi'is in this situation (Keshshi, n.d., 51). Based on this verdict we can conclude that despite the parental resistance, cases of inter-madhhab marriage existed in Samarkand. So, belonging to different legal schools was not an obstacle in marriage. Shaykh al-Islām's fatwa, accordingly, supported it.

Once Shaykh al-Islām Sughdi was asked about a group of Jews who had bought a ground or real estate in the Muslim quarter and transformed it to their cemetery. He answered that they had a right to do that, as they could run their property in the way the wanted (Keshshi, n.d., 165).

Nasafi in his turn relates an interesting case about a rich Zoroastrian man. It reads: there was a Zoroastrian man in the location of Sarbal, we suppose, not far from Samarkand. So, this man used to help the Muslims and even was famous for building up their mosques and other works. One day he organized a ceremony on the occasion to get his child's haircut. Some Muslims also visited him and gave him presents. Seeing this the mufti of Sarbal got angry and wrote to Shaykh al-Islām Ata b. Hamza Sughdi declaring the situation. In his turn Shaykh al-Islām answered that there was no harm in returning the favor. He considered that giving and receiving gifts in such a situation was permissible, it did not affect Muslim's religion and faith (Keshshi, n.d., p. 237).

It is considerable, that we have a number of episodes throughout "Majmu'" where muftis of adjacent areas write to the ulama of Samarkand and consult with them on different issues. As it is the case of the Sarbal occasion, we believe that muftis of the cities like Nasaf, Kesh, Usrushana, Khujand, and Marghilan were bound up with the Samarkand legal school. It may be that all regions of Western Karakhanids depended on the Shaykh al-Islām in terms of fatwa, we argue. However, one should make an exception here and it is clearly understood from the fatwa compilations. We mean that Bukhara held a particular and independent position. Even Samarkandians used to recognize the ulama of Bukhara and appeal for the help in different controversial situations. For instance, we see Abu Shuja who was regarded as the Shaikh of Samarkand petitioning and consulting with Ali Sughdi on a legal verdict (Keshshi, n.d., p. 128). In turn, we have observed that Nasafi compiled a list of cases, which were sent to Abu Bakr Sarakhsi (d. 1090) and Sadr al-Islam Abulyusr Pazdawi (d. 1100) inquiring their fatwas (Keshshi, n.d., p. 167).

Discussion

As we have witnessed above on the basis of the work by Ahmad b. Musa Keshshi "Majmu'ul-Havadis wan-Nawazil wal-Vaqe'at", this kind of works firstly show the state and application of Islamic legal norms in the certain period of time and territory. Besides, in Nawazil books we can find very valuable information regarding the life and activities of unknown ulama.

On the basis of "Majmu'" we also become acquainted with Shaykh al-Islām's office in Samarkand, its functions, and activities. This post was held by prominent Hanafi scholar and apparently was the analogue of Shams al-Aimma's office in Bukhara. Further, it was not only a community organization. We suppose Shaykh al-Islām's office was constituted by the direct initiative of Karakhanid authority.

References

Abdulqodir, T. b. (1989). *At-tabaqotus-saniyya fi tarojimil-Hanafiyya*. Dar ar-Rifaiy.

Bulliet, R. W. (1972). The Shaikh Al-Islām and the evolution of Islamic society. *Studia Islamica, 35*(1), p. 53-68.

Çetin, A. (1999). İrfan ordusunun temelleri: Türklerde medreseler (Karahanlı, Selçuklu ve Beylikler devri medreseleri). *Dinî Araştırmalar, 5*(2), p. 177-201.

el-Muheymid, A. b. S. and Aksu, A. (2001). Karahanlılar ve İslam'ın yayılmasındaki katkıları, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5*(1), p. 281-309.

Ibn Abidin, M. A. S. (n.d.). *Radddul-muxtor ala durril-muxtar,* Vol. X. Dar alam al-kutub.

İpşirli, M. (2010). "Şeyhülislâm" *DİA, 39*, p. 91-96.

Keshshi, A. b. M. (n.d.). *Majmu'ul-havadis van-nawazil val-vaqe'at*. Istanbul: Süleymaniye Library, Çorlulu No. 278 manuscript.

Şahin, K. (1997). "Ebû Muhammed Şemsüleimme Abdülazîz b. Ahmed el-Halvânî" *DİA, 15*, p. 383.

Kazakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü Çerçevesinde Taraf Olduğu Uluslararası Terörizm İle İlgili Antlaşmalar

Dana Kaskabayeva*

Öz: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber eski Sovyet cumhuriyetlerinde terörizm, pek çok bölgeye yayılmaya başlamıştır. Ulusal, dinî, etnik çatışmalar ile birlikte aşırılık ve kurtuluş hareketlerine bağlı terör faaliyetlerinin çeşitleri artmıştır. Bu coğrafyanın önemli bir parçası olarak Kazakistan, bağımsızlığının ilk günlerinden beri sadece uluslararası terörizme karşı mücadelede aktif katılımcılardan biri olarak değil aynı zamanda bu yönde devletlerin bir araya gelmesinde öncü bir devlet olarak görülmektedir. Kazakistan, terörizmi bütün şekilleriyle ve yönleriyle şiddetle kınamakta, terörizmle mücadelede her devlet gibi ulusal güvenliği sağlamaya öncelik vermektedir. Bunun yanı sıra uluslararası terörizmle mücadele de Kazakistan'ın en önemli dış politika öncelikleri arasında yer almaktadır. Terörizmin sürekli yayılmasını ve kendi güvenliğini tehdit etmesini göz önünde bulundurarak ulusal mevzuatını geliştirme yönünde çaba sarf eden Kazakistan, bu bağlamda Birleşmiş Milletler, Şanghay İşbirliği Örgütü, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü gibi evrensel ve bölgesel örgütlerle uluslararası terörizmle mücadelede iş birliği yapmaktadır. Bu tebliğde, Kazakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü üyesi olarak uluslararası terörizmle mücadeleye yönelik olarak taraf olduğu antlaşmalar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Şanghay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Terörizm, Uluslararası Terörizmle Mücadele.

* Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü.
İletişim: kdb83-@mail.ru, Beytepe Mahallesi, Beytepe Yerleşkesi, Çankaya/Ankara.

Giriş

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağıldıktan sonra eski SSCB coğrafyasında güvenlikle ilgili sorunlar meydana gelmeye başlamıştır. SSCB'nin sona ermesi, ortak savunma sisteminin de yıkılması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, bağımsızlığını yeni elden devletler için yeni bir sorun anlamına gelmiştir. Zira bu devletlerin kendi güvenliğini, tek taraflı çabaları ile sağlamaları mümkün gözükmemekteydi. Söz konusu devletler, kendi bölgelerinde yeni etkileşim yöntemlerine yönelerek çok boyutlu ve farklı bütünleşme (entegrasyon) örneklerinin gelişmesini sağlamaya çalışmışlardır. Bu çabalar sonucunda değişik menfaatler çerçevesinde şekillenen Avrasya Ekonomik Topluluğu, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ile Demokrasi ve Ekonomik Gelişme Örgütü gibi kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bu örgütlerden biri de Şanghay İşbirliği Örgütü'dür (ŞİÖ). Faaliyetleri uluslararası basında geniş olarak yer alan ŞİÖ, "Doğu NATO" olarak adlandırılmakta ve konunun uzmanlarının dikkatini çekmektedir.

Kuruluş aşamasında ŞİÖ, üye devletlerin sınırlarındaki güvenliği sağlamak ve Türkistan'da (Orta Asya) terör, ayrılıkçı ve aşırılıkçı gruplar ile mücadele gibi sorunları çözmeyi amaç edinmektedir. Zamanla ŞİÖ'nün ilgi alanları genişlemeye başlamıştır. Örgüt yetkilileri, bu örgütü, barışı, refahı ve ortak gelişmeyi sağlamada sorumlu olacak çok disiplinli bir yapıya dönüştürmeye çabalamaktadır. Bölgedeki istikrar ve güvenliği korumak; siyasi, ekonomik ve insani alanlarda ortak iş birliğini geliştirmek örgütün temel amaçlarındandır.

SSCB dağıldıktan sonra Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Çin ve Rusya arasındaki zorlu sınır sorunlarını çözmede örgütün gösterdiği başarı, ŞİÖ'yü tanınmış ve nüfuzlu bir uluslararası örgüte dönüştürmüştür. Daha önce gözlemci sıfatı ile toplantılara katılan Özbekistan'ı tam üyeliğe kabul ettikten sonra örgüt, belirlenen işlevlerini devam ettirmiştir. Örgüt üyeleri uluslararası terör, aşırılıkçı gruplar ve uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgili bölgesel sorunları çözmede etkin bir rol oynamışlardır.

ŞİÖ, farklı yıllarda Afganistan, Beyaz Rusya, Moğolistan, Pakistan, Hindistan ve İran'a gözlemci statüsü; Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Kamboçya, Nepal ve Sri-Lanka'ya da diyalog ortağı statüsü vermiştir. 2017 Astana Zirvesi'nde ŞİÖ yeni bir tarihî sürece girmiştir. Daha önce gözlemci statüsüne sahip olan Hindistan ve Pakistan, örgüte tam üye olmuşlardır. Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev yaptığı açıklamada: "Şimdi ŞİÖ'nün sorumluluk alanı üç milyardan fazla insanın yaşadığı toprakları kapsıyor. Böylece örgüt Şanghay Sekizi olarak kurum-

sal gelişiminin yeni bir aşamasına girmiştir. Yeni üyelerin kabulü, örgütün gelişmesine yeni bir güçlü ivme verecek ve uluslararası prestijin büyümesine katkıda bulunacaktır" şeklinde bir saptama yapmıştır (Şangay İşbirliği Ördütü Faaliyetleri Hakkında İnternet Sayfa, 2017). Dolayısıyla ŞİÖ, gerek üye sayısına gerekse gözlemcilik ve diyalog ortaklığı statüsüne sahip devletlere bakıldığında, coğrafi derinliğe sahip bir ekonomik ve güvenlik iş birliği örgütüne dönüşmüştür.

ŞİÖ'nün genişlemesiyle birlikte örgütün coğrafi kapsama alanı, Doğu Asya, Türkistan, Batı Asya ve Güney Asya'ya açılmış ve Asya bölgesini geniş bir şekilde temsil etme özelliğine sahip olmuştur. Örgütte, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden ikisi yani Çin ve Rusya yer almaktadır. Dünyada stratejik nükleer silaha sahip olan devletlerin (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore, İran) yarısı bu örgütte yer almaktadır. Örgüt dünyanın en büyük ordusuna sahiptir. Zengin yeraltı ve yer üstü kaynaklarına, belli düzeyde teknolojiye ve nitelikli insan kaynağına sahip olan ŞİÖ üyeleri, ekonomi özellikle de enerji alanında birbirini tamamlayıcı ilişkilere sahiptir. Aynı zamanda dünyanın en büyük pazarına sahip olduğu gibi en çok enerji üreten ve tüketen devletlerini içinde barındırmaktadır (Ekrem, 2012).

Tebliğin ana konusunu teşkil eden terörizm, modern toplumda ciddi bir tehdit olarak kabul edilmektedir ve küresel bir nitelik kazanmıştır. Hemen hemen tüm dünyada meydana gelen rahatsız edici terör eylemlerinin sayısı bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bilim adamlarının terörizm tanımıyla ilgili tahlilleri incelendiğinde, bu konuda görüş farklılıklarına rastlanmaktadır. Terörizm tanımının netleştirilmesi, uluslararası topluma büyük bir tehdit yaratan eylemlere karşı sistemin oluşturulması ve uluslararası siyasi sorunların çözümü için bir ön koşul niteliği taşımaktadır. SSCB'nin dağılmasıyla beraber eski Sovyet cumhuriyetlerinde terörizm pek çok alana ve bölgeye yayılmaya başlamıştır. Ulusal, dinî, etnik çatışmalar ile birlikte aşırılıkçılık ve kurtuluş hareketlerine bağlı terör faaliyetlerinin çeşitleri artmaya başlamıştır. Bu coğrafyanın önemli bir parçası olarak Kazakistan, bağımsızlığının ilk günlerinden beri sadece uluslararası terörizme karşı mücadelede aktif katılımcılardan biri olarak değil aynı zamanda bu yönde devletlerin bir araya gelmesinde öncü bir devlet olarak görülmektedir. Kazakistan, terörizmi bütün şekilleri ve yönleriyle şiddetle kınamakta ve terörizmle mücadelede ulusal güvenliği sağlamaya öncelik vermektedir. Bu kapsamda, terörizmle mücadelede kolektif çabaların benimsenmesini desteklemekte ve BM, ŞİÖ, KGAÖ, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi evrensel ve bölgesel örgütlerle etkili bir iş birliği yapmaktadır.

Kazakistan'ın uluslararası örgütlere katılımı, ülkenin dış politikasının en önemli önceliklerinden biridir. Bu bağlamda Kazakistan'ın BM sistemine dâhil olması, ülkenin dış politika hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik önemli bir adım olmuştur. **Kazakistan, BM Güvenlik Konseyi kararlarının hükümlerini titizlikle yerine getirmekte ve her yıl terörle mücadeleyle ilgili faaliyetler ile yapılan çalışmalar hakkında BM Terörle Mücadele Komitesi'ne "Ulusal Rapor" sunmaktadır. Nitekim Kazakistan, BM'nin 19 evrensel belgesinden 15'ini onaylamıştır** (Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, 2015)**.**

Türkistan bölgesinde istikrar ve güvenliğin korunması, Kazakistan için büyük önem taşımaktadır. ŞİÖ ile iş birliği Kazakistan'ın doğrudan ilgi alanı içindedir ve Kazakistan, örgüt ile etkileşimin güçlendirilmesine ve geliştirilmesine özel önem vermektedir. İstikrar ve güvenlik, gelecekte Kazakistan'ın siyasi ve ekonomik reformlar yoluyla ilerlemesinde mutlak bir şart olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası terörizmin daha etkin hâle gelmesi sebebiyle diğer bölge devletleri gibi Kazakistan için de "üç bela" olarak adlandırılan terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık ile mücadele büyük önem taşımaktadır. Diğer birçok uluslararası örgütün aksine ŞİÖ, daha kuruluş aşamasında, ortak tanımlar geliştirmeyi ve bunun yanı sıra bu sorunlarla mücadele biçimlerini belirlemeyi başarmıştır. Dolayısıyla Kazakistan'ın yaklaşımı ile ŞİÖ'nün faaliyetleri birbiriyle örtüşmektedir.

Bu çalışmada ŞİÖ üyesi olarak Kazakistan'ın uluslararası terörizmle mücadeleye yönelik olarak taraf olduğu antlaşmalar üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda öncelikle bir uluslararası örgüt olarak ŞİÖ'nün güvenlik alanında iş birliğine yönelik yaklaşımı genel olarak ele alınacaktır. Bu çerçevede, örgütün kabul ettiği temel belgeler incelenecektir. Daha sonra ŞİÖ bünyesindeki kabul edilmiş olan ve Kazakistan'ın onayladığı "Şanghay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılık ile Mücadele Sözleşmesi" ile "Terörizme Karşı Şanghay İşbirliği Örgütü Sözleşmesi" gibi iki belgeden hareketle Kazakistan'ın tutumu tahlil edilecek ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.

ŞİÖ'de Güvenlik Alanında İş Birliği

ŞİÖ'ye üye devletlerin hemen hemen tamamının kendi topraklarında terör, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık sorunu ile karşılaşmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle ŞİÖ'nün güvenlik alanında yer alan iş birliği öncelikle Çin terminolojisi ile adlandırılan "üç bela"ya karşı yönlendirilmektedir. Bu çerçevede, bir dizi düzenleme kabul edilmiştir. Aşağıda sırasıyla bu düzenlemeler ele alınacaktır.

ŞİÖ'nün kurulduğu 15 Haziran 2001 tarihinde, "Şanghay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılık ile Mücadele Sözleşmesi" imzaya açılmıştır. Adı geçen belgede, önceki uluslararası antlaşmalarda görülmeyen terörizmin, ayrılıkçılığın ve aşırılıkçılığın ilk kez oldukça açık tanımlamaları yapılmış ve bunlarla mücadelenin belirli yönleri, şekli ve ilkeleri belirtilmiştir. Bu belge, ŞİÖ'nün güvenlik alanındaki iş birliğine temel teşkil eden bir düzenlemedir ve aşağıda ele alınacaktır.

Diğer bir belge ise 2005 yılında Astana'da kabul edilmiş olan "Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılıkla Mücadelede ŞİÖ Üyelerinin İşbirliği Anlayışı"dır. Bu belgenin 2. Bölümü'nde iş birliğinin başlıca amaçları, hedefleri ve ilkeleri sıralanmıştır (Bölgesel Anti-terör Kuruluşu Resmi İnternet Sayfası, 2005). Üye devletler arasında yapılacak iş birliğinin ana ilkelerine bakıldığında, aşağıdaki hususların tespit edildiği görülmektedir:

- Uluslararası hukukun evrensel ilkelerine ve normlarına uymak,
- Karşılıklı güveni tesis etmek,
- Egemenlik, eşitlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı duymak,
- Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılıkla uluslararası çapta mücadelede çifte standarttan kaçınmak,
- Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık eylemlerini, ŞİÖ üyeleri arasında yeknesak bir yaklaşım olmasa bile (üye devletlerin mevzuatı, bu eylemleri aynı suç kategorisine dâhil etmiyorsa ya da farklı bir terminoloji kullanıyorsa) karşılıklı olarak tanımak,
- Terörizmle, ayrılıkçılıkla ve aşırılıkçılıkla mücadelede bireylerin ve örgütlerin cezalandırılması,
- Önleyici hukuki, siyasi, sosyo-ekonomik, propagandist vs. tedbirler kullanarak terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık ile mücadeleye kapsamlı bir yaklaşım benimsemek,
- Terörizm ile mücadelede, dinî veya benzeri bir nitelendirme yapmamak,
- Terörist, ayrılıkçı ve aşırılıkçı faaliyetlere katılan veya destek olan bireylere hiçbir şekilde destek vermemek,
- Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık sebebiyle ŞİÖ üyesi devletlerin güvenliğine yönelik ortaya çıkacak tehditlerde, yeterli önlemlerin alınmasında ortak hareket etme yaklaşımını benimsemek,
- İş birliği sürecinde elde edilen gizli bilgilerin karşılıklı korunmasını sağlamak,

- Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık ile mücadele konusunda alınan ortak kararlara öncelik tanımak.

"Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılıkla Mücadelede ŞİÖ Üyelerinin İşbirliği Anlayışı" isimli belgenin 4. Bölümü'nde iş birliği alanları somutlaştırılmıştır. Buna göre kararlaştırılmış önleyici tedbirler almak, hazırlık aşamasında olan veya meydana gelen terör, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık hareketlerinde, bu eylemlere dâhil olan kişiler ve örgütlerle ilgili bilgiler de dâhil olmak üzere derhal soruşturma, yardım ve ceza ile ilgili bilgi alışverişi yapmak, gizli olanlar da dâhil olmak üzere özel veri bankası ve iletişim sistemleri oluşturmak, teröre karşı tatbikatlar düzenlemek, bu alanda uzmanlar yetiştirmek, terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık meseleleri ile ilgili bilgi ve tecrübe alışverişi yapmak, bu alanda bilimsel araştırmalar düzenlemek şeklinde sıralanan hususlar yoluyla somut iş birliği yolları belirlenmiştir.

2004 yılında da terörizm niteliğindeki suçları işlediği veya bu suçlardan şüpheli olduğu için uluslararası arananlar listesinde yer alan kişilerin kaydı ve ŞİÖ üyesi devletlerde faaliyetleri yasaklanan terör örgütlerinin listesi onaylanmıştır. Fakat bu belgeler, kişilere ve örgütlere ilişkin kararlaştırılan herhangi bir tedbirin uygulanmasını öngörmemiştir. Sadece bilgi alışverişi ve ortak veri bankası oluşturulmasıyla sınırlı kalmıştır. Söz konusu belgeler ve mevcut mekanizmalar sadece iş birliğinin hukuki çerçevesini oluşturmaktadır.

ŞİÖ çerçevesinde, söz konusu tedbirler içinde uygulananlar daha çok teröre karşı ortak tatbikatlardır. 2002 yılında Çin ve Kırgızistan arasında ikili tatbikatlar gerçekleştirilmiş, 2007'de ise Çin ve Rusya topraklarında ilk defa örgütün tüm üyelerinin katıldığı ve yaklaşık 6.500 askerin katıldığı "Barış Misyonu-2007" olarak adlandırılan büyük ölçekli bir tatbikat düzenlenmiştir. Tatbikat sırasında kullanılan askerî teknikler, Batı'da yapılan tatbikatların teröre karşı yeterli olmadığı kuşkusunu yaratmış ve "Doğu NATO" şeklinde nitelendirilen askerî bloğun doğması şüphesini uyandırmıştır (Nikitina, 2009, s. 90-1). Terörizmle mücadelede iş birliğinin güçlendirilmesinde Barış Misyonu tatbikatları, özel bir rol oynamaktadır. ŞİÖ'nün bir sonraki "Barış Misyonu" tatbikatının 2018'de Rusya topraklarında düzenleneceği ve hatta hazırlıklarının başladığı, Rusya Federasyonu Savunma Bakanı Sergey Şoygu tarafından belirtilmiştir. Bu faaliyetlere Hindistan ve Pakistan temsilcilerinin da katılmasının beklendiği yine Şoygu tarafından ifade edilmiştir (Şangay İşbirliği Ördütü Faaliyetleri Hakkında İnternet Sayfa, 2017).

ŞİÖ üyesi Çin'e göre, güvenlik alanında bölgesel iş birliğini güçlendirmek için modern araçlar gerekmektedir ancak bu durum, ŞİÖ'nün askerî bir bloğa dönüş-

mesi anlamına gelmemektedir. Zira böylesi bir dönüşüm, uluslararası toplumda yeni bir çatışmaya yol açabilir fakat ŞİÖ, böyle bir çatışmayı kabul etmez. ŞİÖ'nün bütün belgeleri ve üye devletlerin resmî makamlarının açıklamaları, örgütün ittifaklara girmemesini ve üçüncü taraflara yönelmemesini kasteden yeni bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Ortak askerî tatbikatlar, başka devletlere karşı değil sadece teröristlere ve aşırılıkçılara yönelmiştir (Nikitina, 2009, s. 92).

Şanghay İşbirliği Örgütü Çerçevesinde Terörle Mücadele Alanında Kazakistan'ın Kabul Ettiği Uluslararası Antlaşmalar

Türkistan bölgesindeki devletlerde terörle, ayrılıkçılıkla ve aşırılıkçılıkla mücadeleye ilişkin tedbirler, devletlerin kendi egemenlik yetkisi içinde yürütülen ülke içi tedbirler ile iki ve çok taraflı uluslararası iş birliği çerçevesinde yürütülen kolektif tedbirler olarak iki gruba ayrılabilir.

Teröre ve ayrılıkçılığa karşı kavram temelini ve yasal çerçeveyi genişletmek ve geliştirmek, ülke içinde alınacak tedbirlerden en önemlisidir. Bunun için gereken mevzuat hazırlanarak kabul edilmekte, bu sorunları çözmek için sorumlu kuruluşlar oluşturulmakta bunların yanı sıra kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat teşkilatlarının işleyiş sistemi ve faaliyetleri geliştirilmektedir. Bunun dışında hemen hemen bütün bölge devletlerinde dinî kuruluşların, okulların ve vakıfların faaliyetlerine yönelik denetim arttırılmıştır. Fakat uzmanlara göre bu sorunla mücadelede sadece ülke içindeki tedbirlerle gereken etkiyi elde etmek yetmez. Etkili sonuçlara ulaşmak için ilgili devletlerin daha yakın iş birliği gerekmektedir (Klimenko, 2009, s. 273-4).

Uluslararası terörizmin artması göz önünde bulundurularak diğer bölge devletleri için olduğu gibi Kazakistan açısından da "üç bela" yani terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık ile mücadele büyük önem taşımaktadır.

Terörle mücadele alanında dikkat çeken belgelere bakıldığında ŞİÖ'nün kurulması aşamasında, 15 Haziran 2001'de "Şanghay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılık ile Mücadele Sözleşmesi" ve 16 Haziran 2009'da imzalanan "Terörizme Karşı Şanghay İş Birliği Örgütü Sözleşmesi " öne çıkmaktadır. İki antlaşma da ŞİÖ Devlet Başkanları Konseyi zirvesinde ortaya çıkmıştır. Kazakistan, her iki antlaşmaya da taraf olmuştur.

a. Şanghay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılık İle Mücadele Sözleşmesi

Terörle mücadeleyle ilgili kabul edilmiş antlaşmalardan ilki olan "Şanghay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılık ile Mücadele Sözleşmesi"nin[1] giriş kısmında üye devletler Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya, Tacikistan ve Çin esas alınarak üye devletlerin 3 Temmuz 1998 Tarihli Almatı Ortak Bildirisi'ni, 25 Ağustos 1999 Tarihli Bişkek Deklarasyonu'nu ve 15 Haziran 2001 Tarihli Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Kurulmasına Dair Deklarasyonu imzaladıkları ve bu metinlerde yer alan ilkeleri benimsedikleri ifade edilmiştir. Ayrıca bahsi geçen belgelerde de belirtildiği üzere BM Şartı'nda yer alan ilkelerin ve amaçların benimsendiği tekraren beyan edilmiştir. Devletler terörizmin, ayrılıkçılığın ve aşırılıkçılığın uluslararası barışa ve güvenliğe, devletler arasında dostluk ilişkilerinin gelişmesine, insan haklarına ve özgürlüğüne tehdit oluşturduklarının bilincinde olduklarını, bu tür faaliyetlerin imzacı devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarına ciddi bir tehdit olduğunu kabul ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca gerekçesi ne olursa olsun terörizmin, ayrılıkçılığın ve aşırılıkçılığın hiçbir koşulda haklı olarak görülemeyecekleri, bu tür faaliyetleri gerçekleştiren grupların hukuk kurallarına göre soruşturulacakları ifade edilmiştir.

Şanghay Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'nde terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık kavramları açıklanmış ve 1. Madde'nin 2. Fıkrası'nda terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık kavramlarının daha geniş şekilde kullanılmasını içeren hükümlerin diğer uluslararası sözleşmelere ve tarafların ulusal mevzuatına zarar vermeyeceğinin altı çizilmiştir. Buna göre terörizmin, Şanghay Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'nin 1. Fıkrası'nda yer alan ve Ek'te sıralanan şu sözleşmelerin birinde suç olarak öngörülen herhangi bir fiil olduğu ifade edilmiştir:

-16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine İlişkin Sözleşme,

-23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerinin Önlenmesine İlişkin Sözleşme,

-14 Aralık 1973 tarihinde New York'ta imzalanan Diplomatik Ajanlar Dâhil Uluslararası Korunan Şahıslara Karşı Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin BM Sözleşmesi,

1 Bundan sonra Şanghay Sözleşmesi olarak anılacaktır.

-17 Aralık 1979 tarihinde New York'ta imzalanan Rehine Alınmasına Karşı Sözleşme,

-3 Mart 1980 tarihinde Viyana'da imzalanan Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme,

-Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşmesine ek olarak 24 Şubat 1988 tarihinde Montreal'da imzalanan Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havaalanlarındaki Kanun Dışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine İlişkin Protokol,

-10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme,

-10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan Kıta Sahanlığında Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol,

-19 Kasım 1997 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme,

-9 Aralık 1999'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş Terörizmin Finansmanının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme veya herhangi bir sivilin veya silahlı çatışma durumunda askerî eylemlere katılmayan diğer bir kişinin ölümüne veya bedeni zararına sebep olmuş bunun yanı sıra maddi değerlere önemli ölçüde zarar vermiş herhangi bir fiil,

-Bu tip fiillerin tabiatı sebebiyle nüfusu korkutmak ve kamu güvenini bozmak veya iktidar organlarını ya da uluslararası örgütü herhangi bir fiili yapmaya veya yapmadan çekinmeye mecbur etmeyi amaçlayan eşit derecede bir fiilin gerçekleştirilmesi, planlanması, yardım edilmesi, kışkırtılması ve tarafların ulusal mevzuatına göre cezai nitelikte soruşturulacak fiiller.

İmzacı taraflar, terörle ilgili fiilleri uyarma, tespit etme ve önlemede iş birliği yapacağını ve kendi aralarında terörizmi, ayrılıkçılığı ve aşırılıkçılığı suç olarak sayacaklarını ve bu fiilleri gerçekleştirenlerin teslim edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yetkili makamlar eliyle gerçekleştirilecek iş birliğinde taraflar, 8. Madde'ye göre birbirinden iş birliği talebinde bulunabileceklerdir. Yazılı yapılması gereken bu talep, 72 saat içinde yazılı hâle dönüştürülmek üzere acil durumlarda sözlü olarak da iletilebilecektir. Talebin yerine getirildiği anda, talep eden tarafın mevzuatının kullanması da öngörülmüştür.

Bu sözleşme, sözleşmedeki esaslar doğrultusunda 29 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şanghay Sözleşmesi'nin 19. Maddesi'ne göre sözleşme, diğer

devletlerin katılımına açıktır. Bu katılım, tüm tarafların rızasına bağlıdır. Şanghay Sözleşmesi'nin tam metninde süre ile ilgili bir herhangi hüküm olmadığı için sözleşmenin süresiz olduğu söylenebilir.

Şanghay Sözleşmesi'nin 20. Maddesi'nde antlaşmadan çekilme hâli de düzenlenmiştir. Buna göre antlaşmadan çekilmek isteyen bir devlet, bu talebini depozitere 12 ay önce tahmini çekilme tarihi belirtilmiş şekilde, resmî bir bildirimle gerçekleştirecektir. Depoziter, aldığı tarihten itibaren 30 gün içinde bu bildirimi, diğer taraflara duyurmakla yükümlüdür.

Bahsi geçen sözleşme, Kazakistan tarafından kendi iç hukukuna aktarılmıştır. Buna göre Kazakistan Cumhurbaşkanı, 18 Nisan 2002'de 316 Sayılı "Şanghay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılık ile Mücadele Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanunu" onaylamıştır.

b. Terörizme Karşı Şanghay İşbirliği Örgütü Sözleşmesi

Terörle mücadele alanında iş birliğine yönelik ikinci antlaşma ise "Terörizme Karşı Şanghay İşbirliği Örgütü Sözleşmesi"dir.[2] 16 Haziran 2009'da Yekaterinburg'da imzalanan ve özellikle terörizme karşı iş birliğinde verimliliğinin arttırılması amacını taşıyan bu antlaşmanın girişinde terörizm içeriğinin, terör eylemlerinin boyutlarının ve niteliğinin değişimi göz önüne alınarak devletlerin iş birliğin etkinleştirilmesinin ve terörizme karşı çabalarının arttırılmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır. BM Şartı'nda ve ŞİÖ Şartı'nda bulunan ilkelerin altı çizilmiş ayrıca ŞİÖ tarafından kabul edilmiş diğer belgelerde de aynı ilkelerin benimsendiğine işaret edilmiştir.

Şanghay Sözleşmesi'nde yapılan terörizm tanımına göre Terörizme Karşı Sözleşme'nin 2. Maddesi'nde terörizm tanımı daha ayrıntılıdır ve ayrıca "terör eylemi", "terör örgütü" gibi kavramlara da yer verilmiştir. Buna göre terörizm, nüfusu korkutmak ile cinayet ve/veya şiddet fiillerini işlemek ya da işlemek tehdidi ve kişiye, topluma ve devlete yönelik zarar verme yoluyla iktidar organlarının veya uluslararası örgütlerin karar almasını etkileme pratiği ve şiddet ideolojisidir. Terör eylemi ise nüfusu korkutmak ile insan hayatına ve sağlığına tehdit yaratan, maddi değerlere zarar vermeye ya da ekolojik felaketin veya başka vahim sonuçların meydana gelmesine yönelik iktidar organları veya uluslararası örgütlerin karar almasını etkilemek ve bunun yanı sıra böyle fiilleri işlemek tehdidi yoluyla siyasi, dinî, ideolojik ve diğer hedeflere ulaşmak amacıyla işlenen fiillerdir.

2 Bundan sonra Terörizme Karşı Sözleşme olarak anılacaktır.

Terör örgütü ise:

-Bu sözleşme kapsamına giren suçları işleyen ve/veya suç işlemek için oluşturulan suç grubu, yasadışı silahlı grup, çete ve suç örgütü,

-Tüzel kişi adına, talimat üzerine ve çıkarları yönünde bu sözleşme kapsamına giren suçların en az birinin planlanması, düzenlenmesi, hazırlanması ve işlenmesi eylemlerini gerçekleştiren örgüt,

-Tarafların ulusal mevzuatı tarafından belirlenen usule uygun olarak oluşturulmuş ve faaliyet gösteren örgüttür.

Terörizme Karşı Sözleşme'nin 5. Maddesi'nde sözleşmenin kapsadığı suçlara yönelik olarak tarafların yargı yetkisi düzenlenmiştir. Buna göre taraf devletin topraklarında veya taraf devletin bayrağı altındaki bir gemide ya da uçakta, taraf devletin vatandaşı tarafından bu suçun işlenmesi durumunda tarafların yargı yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir.

Tüm devletlerin terörizmle mücadele etmek, terörizmin finansmanını önlemek, terör eylemlerinin suç niteliğinde olduğunu tespit etmek ve terörle bağlantılı tüzel kişilerin tarafların topraklarında bulunmasını önlemek amacıyla alınması gereken hukuki ve diğer tedbirleri alacağı ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Yetkili makamların terörizmle mücadele alanındaki iş birliği, Şanghay Sözleşmesi'nde öngörüldüğü şekliyle Terörizme Karşı Sözleşmenin 13.-17. Maddelerinde de yer almaktadır. Terörizme Karşı Sözleşme'nin 18. Maddesi'nde ise taraf devletlere bir imkân tanınmıştır. Buna göre tarafların birinin yaptığı terörizmle ilgili arama-soruşturma önlemlerine katılmak maksadıyla diğer devletler, kendi görevlilerini bu devlete gönderebilecektir.

Terörizme Karşı Sözleşme süresiz olarak akdedilmiştir. Sözleşmeye katılmak isteyen ve sözleşmede yer alan hükümleri üstlenmeye muktedir her devlet, sözleşmede taraf olabilecektir. Sözleşmeden çekilme ise 35. Madde'de düzenlenmektedir. Taraf devletlerden biri üyelikten ayrılmak isterse ŞİÖ Sekreterliği'ne en az 6 ay önce resmî bildirimde bulunmak zorundadır.

Terörizme Karşı Sözleşme, Kazakistan tarafından kendi iç hukukuna aktarılmıştır. Kazakistan 10 Ocak 2011'de, 318 Sayılı "Terörizme Karşı Şanghay İşbirliği Örgütü Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanunu" onaylamıştır.

Görüldüğü üzere her iki sözleşme de terörizmle mücadele alanında devletlerin yaptığı iş birliğinde önemli ve temel bir yere sahiptir. Terörizme Karşı Sözleşme'de

yer alan hükümler, Şanghay Sözleşmesi'ne göre daha geliştirilmiştir ve tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Burada ilk dikkat çeken husus, terörizmin uluslararası hukukta ve uluslararası hukukun en önemli kişisi olan devletler arasında genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamasına rağmen iki sözleşmede de terörizmin tanımlanmış olmasıdır. Ayrıca Terörizme Karşı Sözleşme'de terörizm, terör eylemleri ve terör örgütleri tanımları netleştirilmiştir. Burada terörizm sadece cinayet fiilleri olarak değil aynı zamanda ilgili ideoloji olarak tanımlanmıştır.

Sonuç

21. yüzyılda oluşan dünya düzeni, jeopolitik durumun değişimi, küresel, bölgesel ve ulusal güvenliğe yönelik yeni tehditlerinin ortaya çıkması yeryüzünün istikrarsız hâle geldiğini ve güvenliğin giderek daha can alıcı hâle dönüştüğünü kanıtlamaktadır. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için tüm devletler, kolektif güvenlik sisteminin oluşturulması aracılığıyla kolektif önlemleri oluşturmak ve kabul etmek gerektiği bilincine varmıştır.

Türkistan bölgesindeki devletlerin gündeminde uluslararası terörizm, ayrılıkçılık, aşırılıkçılık, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, sınır ötesi organize suçlar, yasadışı göç gibi hassas ve gergin meseleler yer almaktadır. Dış etkenlerin etkisinden kaynaklanan bölgedeki çatışma durumunun yayılma tehdidi hâlâ sürmektedir. Bu bölge, uluslararası ilişkilerde giderek daha da önemli bir coğrafya olmaya başlamıştır. Türkistan devletleri, ulusal ve özellikle bölgesel güvenliği sağlama sorununun devletlerin kendi veya küçük devlet gruplarının çabaları ile çözülemeyeceğinin farkındadırlar. Bu bağlamda, bölgede güvenlik alanında kolektif kurumların oluşturulmasına ve mevcut yapılara katılımın sağlanmasına çalışmaktadırlar.

Bugün Türkistan bölgesinde BM, NATO ve AGİT gibi etkin kuruluşlarla birlikte ŞİÖ ve KGAÖ gibi çok taraflı iş birliği kurumları da faaliyet göstermektedir. Bu çerçevede, bu yapılar arasında çıkar dengesini sağlama sorunu ortaya çıkmaktadır. Bölgesel güvenlik problemlerini ise her aktör, kendi çıkarları prizmasından algılamaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi bölgesel istikrar ve güven artırıcı önlemlerin güçlendirilmesi anlayışı, 1996 yılında Rusya, Çin, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan tarafından Şanghay Beşlisi'nin oluşturulmasına, beş yıl sonra Özbekistan'ın ve yakın zamanda da Pakistan ile Hindistan'ın katılımından itibaren ŞİÖ olarak yenilenen bir örgütün gelişmesine yol açmıştır.

ŞİÖ'nün kuruluşu ve terörizmle mücadele alanındaki faaliyetleri Kazakistan için çok önemlidir. Zira ŞİÖ, uluslararası hukukun genel kabul gören ilkelerine bağ-

lıdır. Ayrıca ŞİÖ'nün ulaşmak istediği amaçların niteliği de Kazakistan'ın beklentileriyle uyumludur (Kembayev, 2012).

ŞİÖ boyutu, Çin ve Rusya gibi Kazakistan'ın yakın komşuları ile eşit bir şekilde, hem küresel ve bölgesel güvenliğin korunması konularında görüşme yapma hem de ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliğinin geliştirilmesi ve ilgili tarafların çıkarlarını hesaba katarak karar alma fırsatını verir. Nitekim ŞİÖ Şartı'na bakıldığında, üye devletler arasında iyi komşuluk ilişkileri ve karşılıklı güveni güçlendirmek, bölgede, barış, güvenliği ve istikrarı sağlamak, terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile ortak mücadele etme amaçları dikkat çekmektedir.

ŞİÖ'nün terörizmle, ayrılıkçılıkla ve aşırılıkçılıkla mücadelesi, iç ve uluslararası hukuk kuralları da dâhil olmak üzere kapsamlı bir mevzuata dayanarak kurgulanmaktadır. Kuruluşundan bu yana ŞİÖ çatısı altında, üye devletler arasında iş birliğini öngören 30'dan fazla belge kabul edilmiştir. Bunların çoğu, ŞİÖ üyeleri tarafından onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bunların Kazakistan tarafından da onaylanarak yürürlüğe sokulduğu bilinmektedir.

Bu konuda yeni gelişmeler de vardır. ŞİÖ'ye üye devletlerin ayrılıkçılığa karşı ortak hareket etmesi amacıyla "Ayrılıkçılıkla Mücadeleye Dair Sözleşme" metni üzerinde, 5-6 Nisan 2017 tarihinde Astana'da bir araya gelen Rusya, Çin, Kazakistan, Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan Güvenlik Konseyi Başkanları, anlaşmaya varmışlardır. Ayrıca Astana Zirvesi'nde "Terörle Mücadele Bildirgesi" ve "Ayrılıkçılıkla Mücadeleye Dair Sözleşme" imzalanmıştır.

Yukarıda incelediğimiz belgeler, ŞİÖ çerçevesinde yani bölgesel düzeyde kabul edilmiştir. Kazakistan, uluslararası terörizmle ortak mücadeleyi daha da güçlendirmek için bu konuda evrensel düzeyde kapsamlı bir sözleşmenin kabulünü içeren teröre karşı mekanizmaların daha da fazla geliştirilmesi gerektiğini ve terörle mücadelede yapılacak iş birliğinin tamamen uluslararası hukuka uygun olarak yürütülmesini desteklemektedir.

Uluslararası ilişkilerin bütün sistemini olumsuz etkileyen jeopolitik gerilimin yoğunlaşması; terörizmin, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılığın artması karşısında temelde BM, küresel güvenliği sağlamak ve uluslararası sorunları çözmek hususlarında en önemli evrensel uluslararası kuruluş olarak yer almaktadır. ŞİÖ üyesi devletler de BM'nin uluslararası ilişkilerde merkezî koordine rolünü güçlendirme çerçevesinde kendi taahhütlerini hayata geçirme yönünde hareket etmektedirler. Kazakistan'ın bu yaklaşımı da bu evrensel ve bölgesel perspektifle uyumludur.

Kaynaklar

Abduov, N. (2013). Инициативы Казахстана по развитию ШОС. Власть, *1*, s. 166-9.

Aydın, A. (2016). Orta Asya'daki güvenlik sorunlarının çözümünde Şanghay İşbirliği Örgütü'nün etkinliği. *Turkish Studies*, *1*, s. 145-160.

Barskii, K. (2015). Перспективы участия ШОС в миротворческой деятельности, предотвращение и урегулирование конфликтов. Вестник МГИМО, *4*, s. 94-100. http://www.vestnik.mgimo.ru/razdely/mezhdunarodnye-otnosheniya/perspektivy-uchastiya-shos-v-mirotvorcheskoy-deyatelnosti.

Bölgesel Anti-Terör Kuruluşu Resmi İnternet Sayfası. (2005) Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkçılıkla Mücadelede ŞİÖ Üyelerinin İşbirliği Anlayışı metni. file:///C:/Users/darius/Desktop/про%20терроризм/ШОС/концепция%20сотрудничества%20ШОС%20в%20борьбе%20с%20терроризмом%20сепаратизмом%20и%20экстремизмом.pdfErişim Tarihi: 25.10.2017.

Chao, H. (2005). Китай, Центральная Азия и Шанхайская организация сотрудничества. Московский Центр Карнеги, *5*.

Chen, I. (2015). Усиление сотрудничества в сфере безопасности – насущная задача ШОС. Ежегодник МГИМО, *12*, s. 27-9.

Çolakoğlu, S. (2004). Şanhgay İşbirliği Örgütü'nün geleceği ve Çin. *Uluslararası İlişkiler, 1*, s. 173-197.

Erşen, E. (2013). Türk dış politikasında Avrasya yönelimi ve Şanghay İşbirliği Örgütü. *Ortadoğu Analiz, 52*, s. 14-23.

Iskakova, G. (2012). Взаимодействие и сотрудничество государств- членов ШОС в контексте региональной безопасности: уроки, вызовы и перспективы. Экономика региона, *4*, s. 237-243.

Karatayeva, L. (2012). Трансформация угрозы терроризма в Центральной Азии и актуальные вопросы развития контртеррористической системы. Sultanov, B. (Ed.). Актуальные вопросы безопасности в Центральной Азии içinde. Астана: Казахстанский Институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2012, s. 89-96.

Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası. (2015). Борьба с терроризмом и экстремизмом в Казахстане. http://www.mfa.kz/ru/content-view/borba-s-terrorizmom-i-ekstremizmom-v-kazakhstane. Erişim Tarihi: 18.10.2017.

Kembayev, Z. (2012). Проблемы и перспективы членства Республики Казахстан в Шанхайской Организации Сотрудничества. ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/276279470_Problemy_i_perspektivy_clenstva_Respubliki_Kazahstan_v_Sanhajskoj_Organizacii_Sotrudnicestva. Erişim Tarihi: 25.10.2017.

Klimenko, A. (2009). Стратегия развития Шанхайской Организации Сотрудничества. Проблемы обороны и безопасности . Moskva: IDV RAN.

Nikitina, U. A. (2009). ОДКБ и ШОС: модели регионализма в сфере безопасности. Moskva: Navona.

Özdaşlı, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*, s. 108-122.

Reshetnyak, A. (2016). Терроризм и религиозный экстремизм в Центральной Азии: проблемы восприятия. Астана: Казахстанский Институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан.

Siroejkin, K. (2011). Центральная Азия сегодня: вызовы и угрозы. Астана: Казахстанский

Институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан.

Stratejik Ortak Analiz portalı. (2017). ŞİÖ güçleniyor: Hindistan ve Pakistan Şanghay'a üye oluyor. https://www.stratejikortak.com/2017/06/sanghay-pakistan-hindistan.html. Erişim Tarihi: 25.10.2017.

Sultanov, B. (2011). *2010-2011* жж. Қазақстанның ШЫҰ-ға төрағалығы. Астана: Қазақстан Республикасы жанындағы Қазақстан стратегиялық зерттеулер институты.

Şanghay İşbirliği Örgütü Faaliyetleri Hakkında İnternet Sayfa, (2017). В Астане обьявлено о создании Шанхайской восьмерки. http://infoshos.ru/ru/?idn=16790. Erişim Tarihi: 18.10.2017.

Yener, C. (2013). Küresel düzende yeni arayışlar: Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar, 46,* s. 71-91.

Zeyrek, C. (2010). Orta Asya'da etkin bölgesel bütünleşme çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü. *Ege Akademik Bakış, 10,* s. 871-84.

Legal Analysis on Protection of Children under International Armed Conflict: Burundi Case

Jacques Kabano*

Abstract: The international humanitarian law as the law governing armed conflicts is one of the most comprehensively regulated areas of international law, since the first international treaty on the subject, the 1864 convention for the amelioration of condition of the wounded in armies in the field, States have adopted dozens of treaties regulating the conduct of armed conflicts, covering the conduct of hostilities, the treatment of civilians including children, captured combatants, permissible weapons and protection of cultural properties. A hallmark of nearly all of these treaties and conventions is the obligations of States that became parties to the treaty or convention to inform and educate both military and civilian regarding the rights and obligations enshrined in the treaties in question. Burundi conflicts since 1973 have been a hell for children, thousands of them have been forced to join the rebel forces for support and sexual roles. Sometimes states do not realize their responsibility to protect, to promote, to respect and to fulfill the rights of children as human beings. Therefore, the responsibility of the state, a group or an individual part to the conflict must be established in order to obtain the reparation of those violations. In this paper we will discuss on the applicability of the Geneva Convention on Burundi case.

Key words: International humanitarian Law, Burundi, Child rights, Geneva Conventions.

* Kocaeli university/LLM Public law candidate, the institute of social sciences, Department of Public Law. Contacts: e-mail: jakatu18@yahoo.fr, Umuttepe Yerleşkesi Kabaoğlu Mahallesi Prof.Baki Komşuoğlu Caddesi No: 518 İzmit-Kocaeli.

1. Introduction

Burundi is a country located in the African great lakes region and a former Belgian colony. Burundi has been characterized by political instability since its independence on July 1st, 1962 until today. Before colonization, Burundi was populated by the Twa who were hunters, potters and entertainers, Hutu who were mainly cultivators, Tutsi who were herders and Ganwa who were regarded as a subgroup of Tutsi and the ruling aristocracy (Ndayizigiye, 2005). During all this time there was no trace of any conflict among these groups until the time of colonial administration, with the strategy of "divide and rule", the colonial administration injected and imposed a caricatured, racist vision of Burundian society, accompanied by prejudices and clichés relating to morphological considerations designed to set the different components of Burundi's population against one another on the basis of physical characteristics and character traits (The Burundi peace Negociators, 2000). The acts of genocide, war crimes and other crimes against humanity have been perpetrated since independence (The Burundi peace Negociators, 2000). The recent civil war between Burundi's ethnic Hutu rebels and the Tutsi-dominated army began 1993 until 2006 when the last of several rebel groups agreed to join the government and integrate its forces into the national army. During the conflict an estimated 1.2 million Burundians have been displaced and 300,000 killed. Both the army and rebel forces have used child soldiers, and fighters have raped thousands of women (Fernando, 2007). Since 25 April 2015 when the ruling party, National Council for the Defense of Democracy announced that the incumbent president Nkurunziza Pierre would run for the third term in the 2015 presidential election; (Human Right Watch, 2015) protests and uprising did not stop and more than 380,000 refugees (Lederer, 2017) have fled the country and many have been killed in these pro-cons election protests, children have lost their fundamental rights and this paper will focus on the applicability of the rules of international armed conflicts which provide protection of children during these critical times.

2. Legal Framework on the Protection of Children During An Armed Conflict

A child under the UN Convention on the Right of the Child in the article 1 is defined as any human being under the age of 18. Protecting children in any armed conflict whether international or national has always been essential on the inter-

national political agenda. Some actions have been elaborated as the most serious violations of children's rights during an armed conflicts: the killing and maiming of children, rape and sexual violence, abduction, the recruitment and use of children by armed forces or armed groups, attacks on schools and hospitals, and the denial of humanitarian access by parties to armed conflict (The UN Security Council, 2011).

Legal policies and commitments to protect children have been established through various documents but the most important in this category are the following:

- Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Geneva Convention IV), adopted in 1949
- Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I), adopted in 1977
- Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of non-international armed conflicts (Protocol II), adopted in 1977
- Convention on the Rights of the Child (CRC), adopted in 1989
- African Charter on the Rights and Welfare of the Child (ACRWC), adopted in 1990
- Rome Statute of the International Criminal Court (Rome Statute), adopted in 1998
- Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour (ILO Convention 182), adopted in 1999
- Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict (OPAC), adopted in 2000
- Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups (Paris Principles), adopted in 2007

Among the abovementioned documents; some of them are human rights instruments because they are applicable before, during and after a war while those regarding international and national armed conflicts only apply to warfare but it does not exclude the fact that these documents also contain fundamental human rights.

Geneva Convention IV was the first convention to explicitly include children on the list of persons who deserve protection during an international armed conflict. Article 24 provides that States parties to a conflict should "take the necessary measures to ensure that children under fifteen, who are orphaned or are separated from their families as a result of war, are not left to their own resources" and should "facilitate the reception of such children in a neutral country for the duration of the conflict". In addition to this, children younger than 12 should "be identified by the wearing of identity discs". In Article 50, there is a similar provision regarding children in occupied territories, with the explicit prohibition of changing the child's personal status or enlisting them in organizations of the occupying power. During internment, families in particular parents and children shall stay in the same place (Article 82), and "expectant and nursing mothers and children under fifteen years of age, shall be given additional food" (Article 89). Children not taking part in the hostilities are protected by Geneva Convention IV relative to the protection of civilians and by API. They are covered by the fundamental guarantees that these treaties provide, in particular the right to life, the prohibitions on coercion, corporal punishment, torture, collective punishment and reprisals (Art. 27-34 GCIV and Art. 75 API) and by the rules of API on the conduct of hostilities, including both the principle that a distinction must be made between civilians and combatants and the prohibition on attacks against civilians in Art. 48 and 51 (International Committee of the Red Cross, 2003).

Since Geneva Convention IV only applies to international armed conflicts, the protocols I and II do specify the protection of children during a non-international armed conflicts and article 77 of protocol I prohibits the recruitment of children under 15 a provision that is repeated in the article 38 of the Convention on the Rights of the Child (Doek, 2011). The article 13 of APII also protect civilians as non-subject of attack (International Committee of the Red Cross, 2003).

Another document that protects children during an armed conflict is the Paris principles adopted in 2007 (Government of France and UNICEF, 2007) which prohibits recruitment of children into an army in chapter 6 and chapter 7 deals with release and reintegration of children once they have participated in an armed conflict. These principles can be considered as an update of the Cape Town Principles on the Prevention of Recruitment of Children into the Armed Forces and Demobilization and Social Reintegration of Child Soldiers in Africa, which was adopted in 1997 (Doek, 2011).

3. Burundi Case Study

After having introduced Burundi as a country and its conflicts in general, here we are going to study children's situation in all the conflicts that have happened and those that are happening right now as these conflicts have made children orphans, displaced, sexual abused, child soldiers, killed and trafficked abroad (International Institute for Child Rights and Development, 2015). In 2016, the number of people in need of humanitarian assistance increased from 1.1 million to at least 3 million (26 per cent of the total population); women, children and youth were the most affected, particularly when in a situation of displacement. The number of people in need of protection has almost doubled, from 1.1 million to 1.8 million. The sociopolitical crisis has had an impact on the rule of law and on access to essential support services, thus exposing the most vulnerable to multiple protection risks, including gender-based violence and other violations and abuses (The UN Security Council, 23 February 2017).

3.1. Child Soldiers

Many non-state armed groups like the ones witnessed on Burundian territory as well as some State-run armies have used hundreds of thousands of children, often recruited under duress, for the most dangerous types of warfare or terrorize the civilian population. These children are often under high risk of being killed, victims of sexual violence and exploitation as well as being traumatized for the rest of their lives (Kalin and Künzli, 2009).

Children have been victims of all the conflicts that affect Burundi since its independence. Many children have been participating in various armed conflict that this county experienced either because of coercion to join the army or by poverty (International Institute for Child Rights and Development, 2015) because they were finding no other option.

Recruiting of child soldiers by armies and rebel groups is a tactic which is used with the aim to spread fear, increase the number of fighters, reduce resistance amongst local populations, improve logistical support. Child soldiers are defined as any children under the age of 18 who are recruited by a state or non-state armed group and used as fighters, cooks, suicide bombers, human shields, messengers, spies, or for sexual purposes (Do Something editors, 2014).

In late 2001, FDD (Forces for Defense of Democracy) forces raided two schools, one in Ruyigi and one in Kayanza provinces of Burundi. They abducted

more than three hundred school children to use immediately as porters and to integrate for longer term service in their force (Human Rights Watch, 2001). Trafficking of children for the purpose of child soldiers is present in Burundi. The practice of child soldier recruitment is becoming an increasingly common form of trafficking in the country (The world Bank, 2009). Until 2004 more than 1000 child soldiers mostly under seventeen had been demobilized but the main obstacle to the program of demobilization is that recruitment by rebel groups was likely continuing (Human Rights Watch, 2004).

3.2. Child Trafficking

Burundi as country that suffered conflicts and civil strife since its independence but most recently since 1993, has been a route for human trafficking mainly trafficking of children from Ethiopia to South Africa and a host for internal trafficking (The Protection Project, 2013). Various reports from the works of NGOs, different Medias and the US Department of State indicated the existence of this crime since 2008 and urging the State to work on it. Heartland Alliance reported 174 victims of trafficking in persons, 47 cases involving children during 2010 and 2012 (Independent National Commission on Human Rights, 2014). Burundian young girls are sold in the Middle East countries like Lebanon for sexual exploitation as reported by the BBC after having had different victims after being sent back in 2006 due to a war which was opposing Lebanon to Israel (BBC News, 2017). These young girls are misled into believing that they are immigrating to Europe for better work opportunities but end up enslaved and exploited as maids, gardeners, or prostitutes (BBC News, 2017).

Child trafficking means to the other meaning that the trafficked child will be under a certain kind of slavery which in its original sense, refers to the ownership of individuals who do not benefit from legal capacity and can be exploited or sold by their masters with impunity (Independent National Commission on Human Rights, 2014). In this case Rome Statute classifies trafficking in persons, especially women and children as slavery (ICC, 1998).

In 2014, as part of the implementation of the Palermo Protocol ratified in 2012, the Government enacted a specific law on trafficking in persons titled "The Law No. 1/28 of October 29, 2014 on the Prevention and the Punishment of trafficking in Persons and the Protection of victims of Trafficking (GATAVU, 2016). Burundi has made efforts to conform its legislation on human trafficking to the

Palermo Protocol by enacting a specific anti-trafficking law. However, there is no effort train law enforcement agents; policemen, prosecutors, judges on the law that protects the victim of this crime. And the level of awareness is still down since the victims do not know the scope of their rights (GATAVU, 2016).

3.3. Sexual Violence

Many researchers reported that criminal and sexual violence remains strong in post-war Burundi. Rape and other forms of explicit violence are supported by an environment layered with threat: to send children to school, to provide sex, to hide the shame of pregnancy, to steal family property. The field interviews also recorded many reports of impunity: of government officials accused of corruption, of police demanding extortion, of those accused of rape, of illegal acts undertaken by the widely-feared *Imbonerakure*, the ruling party's youth wing whose presence is reportedly locked into most rural communities (but not, interestingly, all urban neighborhoods). Taken together, reports from rural and urban Burundi strongly suggest that sexual and domestic violence, crime, injustice and impunity encase many if not most adolescent lives in a climate of uncertainty and fear (Sommers, May, 2013).

Imbonerakure means those who see far, they are the CNDD-FDD' s youth (the ruling party) who have been participating in rape cases between 120 and 130 against children. The youngest raped child by a gang group of *Imbonerakure* was 8 years old (Human Rights Watch, July, 2016), children who are sexually abused in this case are those of the who parents are allegedly accused of being in touch with the opposition. Even children who fled their home to the refugees' camps like *Nduta* camp have been raped and sexually assaulted by people who work with the police i.e. *Imbonerakure* (Human Rights Watch, July, 2016).

Beside Imbonerakure, other members of the security forces and the police have been accused to participate in more than 170 cases of sexual assalt against young girls and women (Human Rights Watch, July, 2016).

Some special efforts have been made by aid groups to protect children from rape, including establishing child protection groups, drop-off child care centers, and campaigns to raise awareness about the dangers of leaving children unattended (Human Rights Watch, July, 2016).

4. Legal remedies applicable to Burundi situation

Questioning who has a responsibility to protect human rights and child rights in particular, it is not a genuine question since human rights treaties place the obligations to the contracting parties which are mainly States. For example, the ICCPR in its article 2(1), demands each State party to respect and to ensure to all individuals within its territory and subject to its jurisdiction the rights recognized in the present Covenant without distinction of any kind (Kalin and Künzli, 2009).

Searching for legal remedies, the government of Burundi has ratified the international human rights instruments that provide for victims' remedies as part of human rights violations redress. Those treaties include, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its optional protocol, the Convention on the Rights of the Child, and its two Optional Protocols on the involvement of children in armed conflict and on sale of children, Child prostitution and child pornography, the International Covenant on Civil and Political Rights (OHCHR, 2017).

Concerning human trafficking, in 2012, the Government ratified, without reservation the Convention against Transnational Organized Crime and the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children (The United Nations, 15 November, 2000).

Burundi also ratified the ILO C 138, Minimum Age Convention in 2000 and the ILO C182, Worst Forms of Child Labor Convention in 2002 (ILO, 2017) but failed to ratify the ILO Convention 189 and Recommendation 201 on Decent Work for Domestic Workers and the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (ILO, 2017), while domestic works are among the main reason of internal child trafficking.

On the applicability of Geneva Convention to Burundian case we have to analyze first the nature of Burundian civil war and the provision of 1949 Geneva Convention. During the civil war in Burundi, soldiers of the Burundian armed forces and combatants of the FNL and other rebel movements have often been responsible for numerous violations of international armed conflict rules (Human Rights Watch, 2005).

Common Article 3 of the 1949 Geneva Conventions specifically applies in the case of conflicts "not of an international character." This means armed conflicts between governments and organized armed groups, or those that take place among

such groups themselves. Common Article 3 does not define "armed conflict." However, several criteria have been developed through practice, such as the following (Mack, 2008):

- The parties to the conflict have to be identifiable, structure, and a chain of command.
- The armed conflict must have a minimum level of intensity. The parties would usually have recourse to their armed forces or to military means. The duration of the violence is another element that has to be taken into consideration.

Common Article 3 as a "a treaty in miniature" stipulates the minimum protection required for the humane treatment of civilians and captured combatants and prohibits violence to life and person, particularly murder, mutilation, cruel treatment and torture; taking of hostages; outrages upon personal dignity; and the passing of sentences and the carrying out of executions without previous judgment pronounced by a regular constituted court. It is also affirmed adversary opinion by the International Court of Justice in 1986, the provisions of common Article 3 reflect customary international law and represent a minimum standard from which the parties to any type of armed conflict must not depart (Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua [Nicaragua v. United States of America], 1986).

Under the 1949 Geneva Conventions, the civil war in Burundi is a non-international (Internal) armed conflict. All the parties in the Burundi crisis including the Burundian forces and the FNL can be identifiable and the duration of the violence huge to the point it cannot be ignored by the provisions of this convention.

Burundi conflicts are also covered by the Second Additional Protocol of 1977 to the Geneva Conventions (Protocol II), as well as much customary law applicable to international conflicts. Burundi ratified the 1949 Geneva Conventions in 1971 and Protocol II in 1993.

Protocol II is applicable when opposing forces in an internal conflict are under a responsible command, exercise enough control over territory to mount sustained and coordinated military operations, and are able to implement Protocol II, conditions which are satisfied in the case of Burundi. Protocol II supplements Common Article 3 and provides a more encompassing list of protections for civilians in internal armed conflicts, including prohibitions on pillage of civilian property, and mandating access for impartial humanitarian assistance (Protocol Additional relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts, 1977).

5. Conclusion

In this paper we have examined the political instability in Burundi which has existed since its independence. Even if various international and regional initiatives have been committed, they all served nothing since human rights in Burundi continued to be perpetrated. Since April 2015, when large popular protests broke out against the decision of President Pierre Nkurunziza to seek a third term, Burundi has been in violent political crisis, characterized by the bloody crackdown of the authorities. In October 2016, the Burundian authorities suspended cooperation with the United Nations and withdrew from the International Criminal Court (ICC) acts that were systematically made to hide the atrocities that are being done on the Burundian population. After two years of a bloody crisis, violence and daily repression have become commonplace. The fundamental rights and liberties of the Burundians have been limited *de facto* and *de jure*, the whole society has been forced into obedience, and the economy is on its last standing.

To date, the human toll is more than 1,000 dead, 8,000 people detained on political grounds, 300 to 800 people missing, hundreds of people tortured, hundreds of women victim of sexual violence, and thousands of arbitrary arrests, and among them youth under 18 are victims.

In fact Burundi situation can be compared to its brother country Rwanda of 1994 where Hutu-Tutsi identification produced the Genocide that the world has ever witnessed only in 3 months over a million were killed. If Burundi did not get a historical lesson from this, the world will likely hear another horrible news from Burundi.

Bibliography

Articles 13 to 18. (1977). Protocol Additional relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts. Geneva.

BBC News. (2017). Burundian's ordeal in Lebanon. Retrieved from BBC website: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6241214.stm (accessed 27 June 2017).

Do Something editors. (2014). 11 facts about child soldiers. Retrieved from Do something website: https://www.dosomething.org/facts/11-facts-about-child-soldiers (accessed 30 March 2014).

Doek, J. (2011). The international legal framework for the protection of children in armed conflict. K. Vignard (Eds.). In *Disarmament forum, three 2011: Children and conflict*. Geneva: The United Nations Institute for Disarmament Research, 2011, p. 9.

Fernando, N. (2007, April 19). Modern conflicts home page. Retrieved from Political economic research institute of Massachusetts university website: http://www.peri.umass.edu/ (accessed 19 April 2007).

Gatavu, A. (2016). *Legal remedies for human trafficking in Burundi*. Indiana: The Center for Civil and Human Rights.

Government of France and UNICEF. (2007). Libérons les enfants de la guerre. Conférence internationale consacrée aux enfants associés aux groupes et forces armés (p. 7-8). Paris: The Government of France.

Human Right Watch. (2015, April 27). Burundi: Crackdown on protesters. Retrieved from Human Right Watch web site: http://www.hrw.org/news/2015/04/27/burundi-crackdown-protestors (accessed 27 April 2015).

Human Rights Watch. (2001*). Burundi: Children abducted for military. Mandela and UN should act to free child soldiers.* Gitega: Human Rights Watch press release.

Human Rights Watch. (2004). *Burundi: Suffering in silence: Civilians in continuing combat in Bujumbura rural.* Washington DC: Human Right Watch.

Human Rights Watch. (2005). *Burundi: Missteps at a crucial moment*. Washington DC: Human Rights Watch.

Human Rights Watch. (July, 2016). *Burundi's human rights crisis april 2015 to july 2016*. Washington: Human Rights Watch.

ICC. (1998). *Rome statute of the International Criminal Court*. Rome: The General Secretariate of the United Nations.

II, A. (1977). *Protocol additional relating to the protection of victims of Non-International Armed Conflicts*. Geneva.

ILO. (2017). Ratification for Burundi. Retrieved from International labour Organization website: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::NO:11200:P11200_COUNTRY_ID:103466 (accessed 13 October 2017).

Independent National Commission on Human Rights. (2014). Study on child exploitation and trafficking in Burundi, report, 2014, p. 36. Retrieved from CNIDH website: http://cnidh.bi/ (accessed 13 May 2014).

International Committee of the Red Cross. (2003). *Legal protection of children in an armed conflict*. Geneva: Advisory Service on the International Humanitarian Law.

International Institute for Child Rights and Development. (2015). *Participatory Action Research On Community Mechanisms Linking Child Protection With Social Cohesion*. British Colombia: IICRD.

Kalin, W. and Künzli, J. (2009). *The law of International human rights protection*. New York: Oxford University Press Inc.

Lederer, E. M. (2017). UN says Burundi's political impasse and human rights worsen. Retrieved from Associate Press website: https//apnews.com/6f70d32d1ca049d288f8 (accessed 10 March 2017).

Mack, M. (2008). *Increasing respect for International Humanitarian Law in Non-International Armed Conflicts*. Geneva: International Committee of the Red Cross.

Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, I. C. J. Reports, 1986, p. 14. (The Internation Court of Justice June 27, 1986).

Ndayizigiye, J. B. (2005). Paper presented for round table 1. workshop on Humiliation and violent conflicts. New York: Columbia University.

OHCHR. (2017). Status of Ratification Interactive Dashboard, Burundi: 10-14. Retrieved from Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: http://indicators.ohchr.org/ (accessed 14 October 2017).

Sommers, M. (May, 2013). *Adolescents and violence: Lessons from Burundi*. Antwerpen: Institute of Development Policy and Management.

The Burundi peace Negociators. (2000). The Arusha peace and reconciliation for Burundi. Retrieved from United States Institute of Peace: http://www.usip.org/library/pa/burundi/pa_burundi_08282000_toc.html (accessed 28 August 2000).

The Protection Project. (2013). Country report, Burundi. Retrieved from The protection Project website: http://www.protectionproject.org/wpcontent/uploads/2010/09/Burundi.pdf (accessed 4 October 2013).

The UN Security Council. (2011). *Security Council, Resolution 1988, UN document S/RES/1988 (2011)*. New York: The United Nations.

The UN Security Council. (2017). *Report of the Secretary-General on Burundi*. New York: The United Nations Security Council.

The United Nations. (2000). *The Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children*. New York: The United Nations Treaty Collections.

The World Bank. (2009). Social development notes: Conflict, crime and violence. Retrieved from World Bank website: http://siteresources.worldbank.org/EXTSOCIALDEVELOPMENT/Resources/244362-1239390842422/6012763-1239905793229/Human_Trafficking.pdf. (accessed 12-13 April 2009).

A Comparative Study on the Trademark related Legislation of Bangladesh & Turkey

S. M. Mamun Bin Alam*

Abstract: The concept of trademark is a very burning issue in the Trade. This concept has been emerged and got its importance since the development of International Trade. Considering this universal reality, the entire civilized nations try to respect this valuable asset. World trade organization (WTO) is the supreme authority to conduct the trade all over the world. This organization always tries to secure trademark protection through its various multinational treaties. Bangladesh and Turkey are the member states of this remarkable organization. As civilized nations, Bangladesh and Turkey always show their willingness to protect the trademark not only in the national level but also in the international platform. It is to be remarkable that the legal history of Bangladesh is totally based on the British colonial system unlike that of Turkey. So the laws and legal system are completely different from each other. Both the countries are trying to protect this valuable asset under their respective domestic legislation. Due to different legal structure, the comparative study on trademark related legislation of these countries is a matter of great importance. My main object of this work is to comparatively analyze the trademark related legislation of Bangladesh and Turkey in the light of prevailing legislation.

Keywords: Trademark, Importance of Trademark, Trademark Legislation in Bangladesh and Turkey.

* Master's Student; Department of Private Law, Ataturk University
Contact: mamunlawdu@gmail.com

Introduction

The world is now like a global village. International trade is largely depends on the theory named as survival of the fittest. Considering this phenomenon trademark plays a vital role to achieve optimum profit and dignity in business. Malpractice of trademark can poses a grave threat to entrepreneur's business. For this reason global community is trying to protect this valuable asset. From the emerging history of trade and commerce people think it as a distinct concern. In this modern era WTO plays a vital role to protect this valuable asset through an agreement named as Trade Related Aspect on Intellectual Property Rights (TRIPS). Keeping this consistency every member state is passing its domestic law to protect the trademark in national level. Bangladesh and Turkey are also a member state of World Trade Organization (WTO). These countries are trying to protect the trademark in their respective domestic and international sphere. So analyzing the trademarks laws of these countries are very important considering the different legal system perspective.

Trademark

It is generally referred to a brand or brand name. Trademark is used in businesses as an identification sign to distinguish the goods or services from those of other competitors. The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) is an international agreement administered by the World Trade Organization (WTO) that sets out minimum standards for many forms of intellectual property (IP) regulation as applied to nationals of other WTO Members. According to Article 15 of this agreement "Any sign, or any combination of signs, capable of distinguishing the goods or services of one undertaking from those of other undertakings, shall be capable of constituting a trademark. Such signs, in particular words including personal names, letters, numerals, figurative elements and combinations of colours as well as any combination of such signs, shall be eligible for registration as trademarks. Where signs are not inherently capable of distinguishing the relevant goods or services, members may make registrability depend on distinctiveness acquired through use. Members may require, as a condition of registration, that signs be visually perceptible".

Background of Trademark Protection Legislation in Bangladesh

The legal history of Bangladesh has been originated from 1947, when India and Pakistan had been evolved. Before the 1947, the history of Bangladesh is merged

as the history of India because at that period Bangladesh was nothing but a part of India. For this reason, Bangladesh has inherited the statutory Intellectual Property legislation from the British Colonial Ruler. Present laws on Intellectual Property protection is solely based on those laws which have been made by British Colonial Ruler. These laws have been developed separately on the basis of 'Patent and design', 'Trademark 'and 'Copyright'. Finally the Indian Patents & Designs Act was come into existence in 1911 (Maswood, 2010).

Until 1940 there was no specific law touching on the Trademark Protection in Indian Subcontinent. It was largely governed by Indian Penal Code, 1860 (Act No XLV of 1860). There was also the Merchandise Marks Act, 1889 (Act No IV of 1889) to prohibit the using of fraudulent marks on merchandise (Maswood, 2010). In the absence of those kinds of special laws tremendous problem happened and it was largely solved by section 54 of the Specific Relief Act, 1877 and its registration was conducted under the Registration Act, 1908. To resolve the aforesaid difficulties the Indian Trademarks Act, 1940 (Act No V of 1940) was passed in 1940 and it was corresponded to the English Trademarks Act. This act was continued to operation till the Pakistan period and Bangladesh also adopted it after its independence (Maswood, 2010).

Considering the rapid growth of Trade & Commerce, it was highly needed to protect the trademark under the special legislation. For this reason, the President of Bangladesh had declared the Trademark Ordinance, 2008 in exercise of his power under Article 93 (1) of the Constitution of Bangladesh. After that, this Ordinance was ratified by the Parliament in 2009 and presently known as the Trademarks Act, 2009 (Act No XIX of 2009). The ultimate purpose of this Act is to ensure easy registration procedure, better protection of trademarks and prevent fraudulent activities. Now this is the fundamental legislation for the trademark protection in Bangladesh.

Background of Turkish Trademark Law

The new Turkish trademark law was enacted on June 24, 1995, as a Decree named as Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK/556) having the Power of Law for Protection of Trademarks (Özsunay, 1995, p. 1545). An implementing regulation was also prepared for better understanding of this act. In preparing this act the Draft Law Commission of Turkey had consulted the national trademark laws of several foreign countries as well as regional and inter-

national conventions (Özsunay, 1995, p. 1546). New act repealed the Turkish Act on Trademarks of 1965 with the exception of those provisions prescribing new penal sanctions for the infringement of trademarks and thus all provisions of the Act on Trademarks have now been repealed (Özsunay, 1995, p. 1547).

It is to be remarkable that Turkey is a party to the Paris Convention for the Protection of Industrial Property. Furthermore, Articles 1 to 12 of the Act of Stockholm of 1967 were adopted and ratified by Turkey in the Decree of the Council of Ministers. Articles 12 and following of the Act of Stockholm were also previously ratified by a Decree of the Council of Ministers (Özsunay, 1995, p. 1547). Finally, in July 1995, the Council of Ministers adopted and ratified the Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks. Turkey simultaneously adopted and ratified the Vienna Agreement Establishing an International Classification of the Figurative Elements of Marks (Özsunay, 1995, p. 1548). From the nature of being the state party of those agreements, Turkey has passed the uniform trademark legislation named as Decree Law No 556 Pertaining To The Protection Of Trademarks And It Is now applicable to its domestic level.

Establishment of Trademark Registry

In Bangladesh, to ensure the smooth registration procedure of trademarks, government can establish the Trademark Registry. Before coming into existence of Trademarks Act, 2009 (Act No XIX of 2009), there was an act in Bangladesh named as Patents and Designs Act, 1911 (Act No II of 1911). Under this act the government established the Department of Patents, Design & Trademark. The government also established Trademark Registry Unit under this department. Under section 3 of Trademarks Act, 2009 (Act No XIX of 2009) this Unit will be termed as trademark registry. The official post of the head of trademark registry will be the registrar of Patent, Designs & Trademarks. It's not possible to register all trademarks in a single office. For reducing this problem, the Government may, by notification in the official Gazette, establish one or more branch offices of the Trademarks Registry. The Trademarks Registry or its branch offices shall perform all functions relating to trademarks including their registration. Apart from that, the Government may, by notification in the official Gazette, appoint required number of Deputy Registrars. Deputy Registrars shall discharge his duties under the control and supervision of the Registrar. The Registrar, with the prior approval of the Government, may, by

general or special order delegate any of his functions or authority to a Deputy Registrar or any other sub-ordinate officer or officers.

Moreover, section 4 of this act says the function of the Trademark Registry. Under this section, a book or record to be called Register of Trademarks shall be kept at the Trademarks Registry wherein all registered trademarks with the names, addresses, and descriptions of the proprietors, notifications of assignments and transmission, the names, addresses and descriptions of registered user, disclaimers, conditions, limitation and such other matters relating to registered trademarks shall be recorded in writing in prescribed manner. This Trademark Register will absolutely be controlled & protected by registrar under the supervision & direction of government. A copy of this trademark register will be preserved in every branch office of Trademark Registry.

In Turkey, Turkish Patent Institute (Türk Patent Enstitüsü) is an independent statutory institution affiliated with the Ministry of Science, Industry and Technology of the Republic of Turkey, which is obliged to provide an official government approved document showing that an industrial or commercial invention belongs to a person or firm for a certain period of time. The headquarters of the Turkish Patent Institute is in Ankara. It was established in 1994 and regulated under the legislation named as Decree-Law No. 544 For The Establishment And The Functions Of The Turkish Patent Institute**.** Under Article 4 of the said legislation several Organs and units of the Turkish Patent Institute are established. Which are:

a) Managing Board

b) Advisory Board

c) Presidency

d) Re-examination and Evaluation Board

e) Main Administrative Units

f) Auxiliary Service Units

g) Consultancy Units

Article 3 of this legislation mentioned the function of the Turkish Patent Institute. Which are:

1. Implement services for the registration of industrial property rights provisioned by the Patent and the Trademark Laws and other related acts and undertake related activities for the protection of such rights thereof,

2. Act as the mediator in the cases of compulsory licensing and act as technical advisors at the courts,
3. Enter into the related registers the transfer and licensing agreements,
4. Keep watch on the usage of inventions, and store and disseminate information on new technologies and technology transfers,
5. Establish co-operation with international organizations and other foreign organizations which are active in the same area of interest,
6. Represent Turkey at the international organizations as approved by the Ministry,
7. Contribute to the preparation of the international agreements on industrial property rights within the perspective of the country's needs and interests, and implement these agreements in Turkey,
8. Undertake co-operation with international organizations which are pursuing technology, research & development activities, and create documentation centers and supply information to the public,
9. Publish material on industrial property rights and a periodical with the name of Turkish Industrial Property Gazette,
10. Undertake necessary studies and action to inform the public on the developments in industrial property matters,
11. Undertake other functions as delegated by the laws.

Finally it can be said that Turkish Patent Institute provides effective protection on widespread usage of industrial property rights. It strives to be a leading institution in the world of industrial property.

Pre-Requisites Of Trademark To Be Registered

In Bangladesh, under section 6 of the Trademarks Act, 2009 a trademark shall not be registered unless it contains at least one of the following essential particulars:

(a) The name of a company, individual, or firm, represented in a special or particular manner;

(b) The signature of the applicant or some predecessor of his business;

(c) One or more invented words;

(d) One or more words having no direct reference to the character or quality

of the goods or services, and not being a geographical name or a surname or a personal name or any common abbreviation thereof or the name of a sect, caste or tribe in Bangladesh;

e) Any other distinctive mark.

In Turkey, Turkish law firstly defines the mark then describes the criteria of the trademark. Under article 5 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks, a mark which is capable of distinguishing the goods and services of one from the others can be trademark. It may consist of all kinds of signs being represented graphically such as words, personal names, designs, letters, numerals, shape of the goods or their packaging and similarly descriptive means capable of being published and reproduced by printing. A trademark may also be registered along with the product or the packaging. However, the registration of the product or the packaging does not grant exclusive rights.

Prohibition of Registration on Certain Marks

It is very common that every trademark shall not be registered. According to fact & circumstances any country can prohibit the registration of certain trademarks. Considering this perspective, certain trademarks cannot be registered in Bangladesh under the Trademarks Act, 2009 (Act No XIX of 2009). Section 8 of this act clearly mentioned the criteria of such prohibition. Under this section, no mark or part of a mark shall be registered as a trademark

(a) Which comprises or consists of any scandalous or obscene matter; or

(b) The use of which would be contrary to any law for the time being in force; or

(c) The use of which would be likely to deceive or cause confusion; or

(d) Which contains any matter likely to hurt the religious susceptibilities of any class of the citizens of Bangladesh; or

(e) Any organization or office which has been created by a state or international organization through an international convention, charter or other instruments and without obtaining the permission of concern authority or person of that organization or office, the trademark to be used is similar or partially similar to the name, initial of the name, hallmark, monogram, map, emblem or any other mark of that organization or office; or

(f) Which would otherwise be disentitled to protect in a Court; or

(g) The application is made with mala fide intention or in bad manner.

Unlike Bangladesh, in Turkey, Turkish law differentiates the marks which are absolutely nonregistrable and relatively nonregistrable. Under Article 7 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks, Following signs shall not be registered absolutely as a trademark:

a) Signs which do not confirm the criteria of trademarks mentioned in Article 5 of The Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks

b) Trademarks which are identical or confusingly similar with a trademark registered earlier or applied for registration in respect of an identical or similar goods or services,

c) Trademarks consist exclusively of signs or indications in the trade to define the kind, characteristics, quality, intended purpose, value, geographical origin of the goods or service or other characteristics of goods or services,

d) Trademarks which consist exclusively of signs and names used to distinguish specific groups of craftsmen, professionals or tradesmen or have become customary in the current and established practices of the trade,

e) Signs containing the shape of the product which results from the nature of the good, or which provides substantial value or quality to the good or place of production or geographical origin of the goods and services,

g) Trademarks which have not been authorized by the competent authorities and are to be refused pursuant to Article 6ter of the Paris Convention i.e. *the flags and emblems of states that are party to the Paris Convention, as well as the names and emblems of international intergovernmental organizations against unauthorized registration and use as trademarks*.

h) Trademarks containing badges, emblems or escutcheons other than those covered by Article 6ter of the Paris Convention which have not been authorized by the competent authorities and are of particular historical and cultural public interest,

i) Unauthorized well known marks according to 6bis of the Paris Convention i.e. *the countries of the Union undertake, ex officio if their legislation so permits, or at the request of an interested party, to refuse or to cancel the registration, and to prohibit the use of a trademark which constitutes a reproduction, an imitation, or a translation, liable to create confusion, of a mark considered by the competent authority of the country of registration or use to be well known in that country as being already*

the mark of a person entitled to the benefits of this Convention and used for identical or similar goods.

j) Trademarks which contain religious symbols,

k) Trademarks which are contrary to public policy or accepted principles of morality.

Moreover, under article 8 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks upon opposition by the proprietor of registered trademark or an applicant of a trademark who has applied for registration, a trademark shall not be registered. These have been termed as relatively nonregistarble under following conditions:

a) If the trademark is identical with a registered trademark or with a trademark which has applied before and the protection is sought for the identical goods and services,

b) If because of its identicalness or similarity to a trademark which has applied before or a registered trademark and also because of the identicalness or similarity of the goods and services covered by the trademarks, there exists a likelihood of confusion on the part of the public.

Apart from that, upon opposition by the proprietor of a trademark, where an agent or representative of the proprietor of the trademark has applied for registration thereof by his own name, a trademark shall not be registered without the proprietor's consent and without a valid justification.

Furthermore, upon opposition by the proprietor of a non-registered trademark or of another using that mark in the course of trade, the trademark applied for shall not be registered in the following cases;

a) The rights to use the mark was acquired prior to the date of application for registration of the trademark, or the date of priority claimed for the application for registration,

b) The mark confers on its proprietor the right to prohibition subsequently.

It is to be remarkable that a trademark which has been applied may be identical or similar to a registered trademark or to a trademark with an earlier date of application but it may be used for different goods and services. In that case, if a registered trademark or a trademark which has an earlier date of application for registration, has a reputation and where the use of that trademark without due cause would take unfair advantage, or be detrimental to, the

distinctive character or repute of the registered trademark then upon opposition by the proprietor of the earlier trademark, the trademark applied for shall not be registered even though to be used for goods and services which are not similar to those for which the earlier trademark is registered.

And, upon opposition by the holder of the relevant right from a trademark, the trademark applied for shall not be registered, if it contains the name, photograph, copyright, or any industrial property rights of the third parties.

Another way, a trademark applied for which is identical or similar to a collective mark i.e. *trademark owned by an organization or association, used by its members to identify themselves with a level of quality or accuracy, geographical origin, or other characteristics set by the organization* or a guarantee mark i.e. *special distinguishing marks using a plurality of companies that are subject to the control and use of the owner, it is he who certifies that the products and/or services which includes meet a number of requirements, such as be their quality, method of manufacture, geographical origin and its components* shall not be registered within three years from the date of expiry of the collective or of the guarantee mark upon opposition.

Likewise, a trademark which has not been renewed within the period of two years from the expiry, any application for the registration of trademark which is identical or similar to that of non-renewed trademark and also identical or similar to the goods and services of that, shall not be registered upon opposition.

Registration of Trademarks

In Bangladesh, under section 15 of the Trademarks Act, 2009 any person who wants to be the proprietor of a trademark and desirous to register it, shall apply in writing to the Registrar. However, separate applications shall be made in respect of every class of goods or services. In that case, the applications shall be considered according to the serial of receipt. It must be kept in mind that, every application must be filed at the Head Office of the Trademark Registry or in any branch office of the Trademarks Registry which have territorial jurisdiction over the principal place of business in Bangladesh.

If there are joint applicants, whose name is first mentioned in the application must have a place of business in Bangladesh which is situated within territorial jurisdiction of the trademark registry. If the applicant or any of the joint applicants does not carry on business in Bangladesh, then the address of the first applicant

which is within the territorial jurisdiction of the registry office, the application must be filled considering to that territorial registry office.

However, Registrar may accept an application absolutely, or refuse an application recording the grounds for such refusal, or accept an application subject to such amendments, modifications, conditions or limitations as he may think fit. The registrar may withdraw the application after accepting it for registration due to unavoidable circumstances. As per section 16 of Trademarks Act, 2009, if the registrar is satisfied that the application has been accepted in error, or in the circumstances of the case the trademark should not be registered or should be registered subject to conditions or limitations, then the registrar may, after giving the applicant an opportunity of being heard, withdraw the acceptance of application and proceed as if the application had not been accepted before.

When an application has been accepted by Registrar, then it is his duty to publish an advertisement of that application. It's a mandatory duty of registrar under section 17 of Trademarks Act, 2009. He cannot register any trademark without publishing the advertisement. The Registrar shall, after the acceptance cause the application as accepted together with the conditions or limitations, be advertised in the prescribed manner.

After publishing an advertisement now it's the duty of third party to oppose the registration of the trademark. But third party can do it only where he will face danger in business for such registration. This right to opposition has been given to third party for protecting his interest. But he can't do it maliciously. He must do it with due diligence and under the prescribed manner. Any person, under section 18 of Trademarks Act 2009, within 2 (two) months from the date of the advertisement of an application may on payment of the prescribed fee and serving notice in writing in the prescribed manner to the Registrar, apply for the opposition to registration. After that, The Registrar shall, within one month of the receipt of notice of opposition serve a copy of the notice on the applicant. The applicant within 2(two) months of receiving such copy of the notice of opposition, shall send to the Registrar a counter-statement and if the applicant does not do so, he shall be deemed to have abandoned his application. If the applicant sends such counter-statement, the Registrar shall, within 1(one) month from the receipt of such counter-statement, serve a copy thereof on the person who served notice of opposition. In such case, any evidence upon which the opponent and the applicant rely may be produced within the prescribed time to the Registrar, and the Registrar shall give them an opportunity to be heard.

Finally, after hearing both the parties, registrar may grant the application absolutely, or may reject the application after recording the reason or grant the application subject to conditions and limitations after recording such conditions and limitations. If both the person who is serving the notice of opposition and the applicant neither resides nor carries on business in Bangladesh, the Registrar may require them to furnish security for costs of the proceedings before it, and in default of such security, the opposition or application as the case may be, deemed as abandoned. It is to be mentioned that, all proceedings relating to opposition of registration will be concluded within 330 (three hundred and thirty) working days after serving notice. However, under section 19 of Trademarks Act, 2009, the Registrar may on such terms as he thinks fit, at any time, whether before or after acceptance of an application for registration permit the correction of any error in connection with the application, notice of opposition and counter statement.

After fulfilling the foregoing requirements the registration of trademark take place according to section 20 of Trademarks Act, 2009. The Registrar shall register the said trademark in the Register, giving effect of the trademark from the date of the making the application for registration, and that date shall be deemed to be the date of registration. After registering the trademark, the Registrar shall issue to the applicant a certificate in the prescribed from which will be impressed with the seal of the Trademarks Registry. In any case, if the registration of the trademark is not completed within 1 (one) year from the date of the application by reason of default on the part of the applicant, the Registrar may, after serving notice of the non-completion to the applicant, treat the application as abandoned unless it is completed within the time specified in the notice.

In Turkey, firstly, under article 23 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks, an application for registration of a trademark must be filed to the Turkish Patent Institute with the following particulars:

a) A petition including information of the applicant,

b) A representation of the trademark suitable for reproduction,

c) List of the product or services for which the trademark shall be used,

d) The original receipt documenting the payment of the application fees,

e) The original receipt documenting the payment of the class fees,

f) Power of attorney if an agent is appointed,

g) Signature circular where the applicant is a legal person,

h) Documentation of the applicant's business activity.

The application fee must be paid at the time of filing the application. Each trademark shall be subject to a separate filing of an application. According to article 24 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks, the goods and services in respect of which the trademark to be registered shall be classified in conformity with the international classification of goods and services.

Following this procedure, the right to priority arises under article 25 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks. Any natural or legal persons who are nationals of any state party to the Paris Convention or if not nationals who are domiciled or have an active business in these states, shall enjoy a right of priority of six months from the date of filing a valid application for registration of a trademark at the authorized bodies of these states, for the purpose of filing an application and obtaining a registration certificate in Turkey in respect of the same trademark. If this priority rights is not exercised within this period of six months then it should be considered as void. As per article 26 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks, any natural or legal persons who have displayed the products or services on which the trademark is applied, at national or international exhibitions in Turkey or at official or officially recognized national or international exhibitions in the states party to the Paris Convention, may claim a right of priority for registration of the trademark in Turkey if the application for priority is filed within a period of six months from the date of the first display of the products. Where there are two or more applications for the same products or services in respect of the trademark registered or registration applied for, the applicant who first displayed the products or services and if displayed at the same time, the one who filed his application first shall enjoy the right of priority.

After the abovementioned procedure, Turkish Patent Institute shall examine whether the application complies with the conditions as mentioned in article 29 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks. If the Institute concludes that there are no deficiencies, the application is recorded the date of filing as the date, hour and minute on which the application was filed originally at the Institute or at the body authorized as such by the Institute. If there are deficiencies with respect to conditions of application, the Institute shall under article 30 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks request the applicant to remedy these deficiencies within the period specified in

the regulation. The Institute upon concluding that there are no deficiencies in the conditions of filing application, the application shall be examined whether it is eligible for registration in respect of all or parts of the goods and services. If it is found ineligible to be registered then it shall be refused in respect of all or part of those goods and services under Article 32 of the said legislation.

Finally, the application which has fulfilled the conditions and has not been refused for other reasons shall be published in the relevant newspaper. Even if an application is refused after the publication of the application then the decision of such refusal shall also be published. This procedure is mandatory as mentioned in Article 33 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks. After the publication of the trademark application in the national gazette, any natural or legal person or any group representing manufacturers, producers, suppliers of services, traders or consumers may submit to the institute their written observations that the trademark does not fulfill the registration requirements. But they cannot be parties to the proceedings before the Institute. According to article 35 of the said legislation, the opposition must be made within three months of the publication of the application. This kind of oppositions must be submitted in writing and contained the related arguments. Institute may request further facts, evidence and documents to be submitted within the period prescribed in the regulation. If the additional facts, evidence and documents requested are not submitted within the period prescribed in regulation then the opposition shall be deemed to have not been made before. During the examination of the opposition, the Institute may request the written observations of the parties. In this case, institute may invite the parties to make a friendly settlement. Finally, if the opposition is found to be valid for some of the goods or services, the opposition shall be accepted in respect of those goods or services. It is highly remarkable that Turkish law has justified this kind of partial opposition under article 36 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks. Article 37 of this legislation also clearly says that, in the examination stage, corrections of the spelling errors and the errors in the name and address of the applicant, which does not cause any changes in the goods and services, shall be allowed.

Finally, registration procedure takes place under article 39. If an application filed and has been found to be without defects or its deficiencies remedied or received no opposition within the prescribed period or the opposition has been rejected then it shall be entered in the Register. The applicant shall receive a 'Trade-

mark Certificate of Registry'. It shall include; date of registration of the trademark, representation of the trademark, application date, the list of the goods or services in respect of the trademark, classifications of the goods and services, the name and nationality of the proprietor of the trademark and agent's name, title, address and country of registry, changes relating to the trademark and to the rights on the trademark as well as other particulars specified in the regulation. This trademark registry is open to the public. Upon request and payment of the prescribed fee a copy the register shall be available. Finally this trademark shall be published for public concern.

Duration and Renewal of Registration

In Bangladesh, under section 22 of the Trademarks Act, 2009, the validity of a registered trademark is 7 years but it may be extended for 10 years subject to application for renewal and payment of fee. The sole responsibility of renewal belongs to the proprietor of the trademark. This 10 years validity may be counted for the original registration or may be extended from the last renewal date of registration.

Before the expiration of the last date of registration, the Registrar shall send notice to the registered proprietor containing the date of expiration, the conditions as to payment of fees and otherwise upon which a renewal of registration may be obtained. If before the expiration, those conditions have not been duly compiled, the registrar may remove the trademark from the registry. In any case, if a trademark has been removed from the register for non-payment of the prescribed fee, the registrar may, within 1 (one) year from the expiration of the registration, on receipt of an application, if registrar satisfied that it is just to do so, then he will restore the trademark to the register. In this case, registrar can renew this period for 10 (ten) years from the expiration of the last date of registration.

In Turkey, under article 40 of the Decree-Law No.556 Pertaining To The Protection Of Trademarks, trademark is registered for a period of ten years from the date of filing of the application. However, it may be renewed for further periods of ten years. At the request of the right holder or of the person authorized by him, the registration period of the trademark may be renewed upon the payment of the renewal fee. The Institute shall inform the right holder of the expiry of the registration under article 41 of this legislation. The application for renewal shall be submitted and the renewal fee shall be paid within a period of six months before the last day of the month in which protection period ends. In case of failure to

submit such application, the application may be submitted within a further period of six months from the last day of the month in which protection period ends but it must be subject to payment of an additional fee. Renewal shall take effect from the day following the date on which the existing registration expires. It must be entered in the registry. If the trademark is not renewed within six months after the expiry of the period of protection it ceases right to protection.

Conclusion

The existing legal structure of Indian subcontinent has been evolved from the British colonial era. So the legal system of Bangladesh is greatly indebted to British colonial system. From the very beginning all the laws in Bangladesh have kept in touch with the British colonial format. Although, in Bangladesh, trademarks act has been enacted in 2009 but its fundamental policy is based on two British Colonial Acts named as The Merchandise Marks Act, 1889 (Act No IV of 1889) and the Trademarks Act, 1940 (Act V of 1940). Now Bangladesh government is ensuring the trademark protection under this newly enacted legislation. In Turkish perspective, the legal structure is completely different from Bangladesh. Turkish authority enacted the new trademark law in conformity with multinational agreements. After examining the trademarks laws of several countries Turkish authority enacted this legislation by fulfilling qualified standard and it is now applicable in domestic level. But it's not possible for the government alone to reach the destination. Laws always are created for the people. If the people are concerned about this valuable asset and law enforcing authority enforces this law in strict hand, then definitely the dream of absolute trademark protection will come into reality in both these countries.

References

Agreement On Trade-Related Aspects Of Intellectual Property Rights https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf. (Retrieved October, 11, 2017).

Decree-Law No. 556 Pertaining To The Protection Of Trademarks http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/resources/temp/799DE9CA-B7EF-4D6B-AAA4-CDDFE576C538.pdf. (Retrieved July, 10, 2017).

Decree-Law No.544 For The Establishment And The Functions Of The Turkish Patent Institute http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/commonContent/History. (Retrieved- September, 20, 2017).

Department of Patent, Design and Trademarks. Bangladesh. http://www.dpdt.gov.bd (Retrieved-September, 25, 2017).

Indian Trademarks Act, 1940 (Act No V of 1940). http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/in/in128en.pdf (Retrieved- July, 15, 2017).

Maswod, S. R (2010). *Intellectual property in Bangladesh (Blog Post)* http://srmendeavour.blogspot.com.tr/2010/09/intellectual-property-in-bangladesh.html (Retrieved- August 29, 2017).

Maswod, S. R. (2010). *Intellectual property law of Bangladesh in a nutshell*. 1st Edition. LULU Publisher's.

Ministry of Science, Industry and Technology of the Republic of Turkey. https://biltek.sanayi.gov.tr/Sayfalar/en-us/kanunlar.aspx (Retrieved- June, 29, 2017).

Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks. http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=287532 (Retrieved- October, 11, 2017).

Özsunay, E. (1995). *The new Turkish trademark law*. *Fordham International Law Journal, 19*(4), p. 1542-1577. http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1505&context=ilj.

The Constitution of Bangladesh. (1972). http://bdlaws.minlaw.gov.bd/pdf_part.php?id=367 (Retrieved- June, 28, 2017).

The Indian Penal Code 1860 (Act No XLV of 1860). http://chddistrictcourts.gov.in/THE%20INDIAN%20PENAL%20CODE.pdf (Retrieved- June, 5, 2017).

The Merchandise Marks Act, 1889 (Act No IV of 1889). http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/in/in129en.pdf (Retrieved-June, 15, 2017).

The Paris Convention for the Protection of Industrial Property Stockholm Act (1967). http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12989 (Retrieved- October, 11, 2017).

The Paris Convention for the Protection of Industrial Property, signed in Paris, France, on 20 March 1883 http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=288514 (Retrieved- October, 11, 2017).

The Patents and Designs Act, 1911 (Act No II of 1911). http://www.theindianlawyer.in/statutesnbareacts/acts/d42.html (Retrieved-May, 15, 2017).

The Registration Act, 1908 (Act No XVI of 1908 http://bdlaws.minlaw.gov.bd/print_sections_all.php?id=90 (Retrieved- June, 11, 2017).

The Specific Relief Act (Act No I of 1877). http://bdlaws.minlaw.gov.bd/pdf_part.php?id=36 (Retrieved- June, 11, 2017).

The Trademarks Act, 2009 (Act No XIX of 2009) of Bangladesh (Bengali Version). http://bdlaws.minlaw.gov.bd/bangla_pdf_part.php?id=1010 (Retrieved-October, 12, 2017).

The Trademarks Act, 2009 (Act No XIX of 2009) of Bangladesh, (English Version). https://www.jpo.go.jp/shiryou_e/s_sonota_e/fips_e/pdf/bangladesh_e/e_shouhyou_act.pdf (Retrieved- October, 12, 2017).

Turkish Patent Institute. http://www.turkpatent.gov.tr/TurkPatent/commonContent/History (Retrieved-October, 14, 2017).

Vienna Agreement Establishing an International Classification of the Figurative Elements of Marks Done at Vienna on June 12, 1973 as amended on October 1, 1985 http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=294918 (Retrieved-May, 12, 2017).

World Trade Organization. https://www.wto.org/ (Retrieved-May, 19, 2017).

İktisat

Enflasyondaki Hareketliliğin ARIMA ve ARFIMA Modelleriyle Belirlenmesi ve Tahmin Edilmesi: Azerbaycan Örneği

Hasraddin Guliyev*

Öz: Tüm ülkelerde merkez bankalarının temel görevi, ülkede fiyat istikrarını korumaktır. Bu yüzden enflasyon oranının gelecekteki düzeyi tüm ülkeleri ilgilendirmektedir. Bu bağlamda araştırmamızın ana amacı; Azerbaycan'ın enflasyon hareketliliğini zaman serisi analizinde kullanılan yöntemlerle belirleyerek merkez bankasının fiyat istikrarını korumak için alacağı kararlara destek olmaktır. Bu araştırmada enflasyon hareketliliğini belirlemek için kısa belleye sahip ARIMA ve uzun belleğe sahip ARFIMA modellerini kullanarak enflasyon tahmini için en uygun modelin seçilmesidir. Analiz için 2000M01-2017M03 dönemine ait Azerbaycan'ın aylık Tüketici Fiyat İndeksi (TÜFE) Azerbaycan Merkez Bankası'ndan temin edilmiş ve STATA13 paket programında analiz edilmiştir. Model seçim kriterlerine göre ARIMA(2,1,2) ve ARFIMA(1,0.18,0) programının uygun model olduğu bulunmuştur. Fakat Geweke-Porter-Hudak tarafından geliştirilen serisinin uzun belleğe sahip olduğunu belirlemeye yardımcı olan GPH test sonucuna göre, serinin uzun belleğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle gelecekteki enflasyon oranın tahmini için ARFIMA(1,0.18,0) modelinin ARIMA(2,1,2) modelinden daha iyi sonuçlar vereceği kararı alınmıştır. Sonuç olarak ise ARIMA modeli enflasyonun gelecekteki değerinde sürekli bir artışın olacağının söylemekte, ARFIMA modeli ise Azerbaycan 'da enflasyonun uzun belleğe sahip olduğunu söyleyerek sürekli bir artışın yanında bu artışın belli bir süre kalıcı olacağını (2017 yılı Ağustos ayına kadar) ve yıl sonunda yeniden %11 civarlarına geri dönüş sağlayacağını öngörmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zaman Serisi Analizi, ARIMA Modeli, ARFIMA Modeli, Enflasyon, Tahmin.

* Akdeniz Üniversitesi, Ekonometri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.
İletişim: hesi.guliyev13@gmail.com

Giriş

Merkez Bankası'nın son yıllarda uyguladığı enflasyonla mücadele programı zaman zaman hepimizin eleştiri konusu oldu. Söz konusu eleştiriler, kimi zaman faizlerin yüksekliğinden kimi zaman kurların düşüklüğünden kimi zaman da çok daha teknik gerekçelerden kaynaklanıyordu. Tüm bunlara Merkez Bankası, temel görevinin fiyat istikrarı olduğunu söyleyerek cevap verdi.

Enflasyonun en büyük zararı, fiyat sisteminde yaptığı tahrifattır. Fiyatlar, piyasalarda arz ile talep arasındaki dengeyi sağlayıcı sinyallerdir. Fiyatların bu sinyalizasyon görevini yerine getirememesi, piyasalardaki alıcı ve satıcıların yanlış kararlar almalarına sebep olmaktadır.

Enflasyonun olmadığı bir ortamda iktisadi aktörler, ellerindeki kaynakların büyük bir kısmını değer alışverişi için kullanabilirler. Oysa enflasyonun egemen olduğu piyasalarda, alıcılar da satıcılar da zarar etmemek için ellerindeki kaynakların büyük bir kısmını, fiyatların takibi ve gelecekteki seyrini tahmin etmek için kullanmak zorundadırlar.

İnsanlar, gelirlerini enflasyon beklentilerine göre endekslemeye çalışmaktadır. Tabiatıyla ekonominin tüm oyuncularının bunu aynı beceriyle yapmaları mümkün olmaz. Çoğu zaman geçmiş enflasyonun etkileri azaltılmaya çalışmaktadır. Bu da aslında gelecek dönem enflasyonun muhtemelen daha yüksek olacağı anlamına gelmektedir.

Enflasyonla mücadele etmek gerekir ancak bunu yaparken, enflasyonun kendisinin bir hastalık olmadığını unutmamak gerekir. Enflasyonu ortaya çıkaran unsurlar, ekonomideki yapısal değişimle birlikte zaman içinde değişikliğe uğramaktadır. Bu ise enflasyonla mücadelede tek bir yöntemin olmadığı anlamına gelir.

Ekonomik mekanizmanın temel bileşenlerinden olan para politikaları, genel olarak fiyat istikrarını el üstünde tutan bir anlayış çerçevesinde şekillenmekte ve enflasyonla mücadele temel esasları arasında bulundurmaktadır. Fiyat istikrarı, ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir faktör olmakla birlikte işsizlik olgusu ile belli ölçüde karşılıklı ödünleşme içerisindedir. Enflasyon oranının, ekonomik aktörler tarafından belki de en yakından takip edilen makroekonomik gösterge olması nedeniyle ekonomide alınan kararlar üzerinde ciddi etkisinin bulunduğu bilinmektedir. Enflasyonun bu özelliği, politika yapıcıları enflasyon tahminleri yapmaya ve bu tahminlerde tutarlı olmaya zorlamaktadır. Bu doğrultuda, enflasyon tahmin edilmesi için geliştirilen yöntemlerin önemi vurgulanmalıdır (Aktaş, 2008, s. 15).

Bu bağlamda ana amacımız, enflasyon tahmin edilmesinde sıklıkla kullanılan ARIMA ve ARFIMA modellerinden yararlanılarak, 2000M01-2017M03 döneminin baz alındığı Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) serisine dayalı olarak 2017M04-2017M12 dönemi için TÜFE serisinin tahmininin yapılması için ARIMA ve ARFIMA modelleri içinde en iyi sonucu veren modelin seçilmesidir.

Literatür Taraması

Enflasyon hedeflemesi ile ilgili yapılan çalışmaların genelinde enflasyon hedeflemesinin ön koşulları incelenmiş bazılarında uygulanan ülke için geçerli olup olmadıkları tartışılmıştır. İktisat politikasında genel olarak enflasyon hedeflemesinin bir ülkede başarı ile uygulanabilmesi için para politikasının birincil amacının fiyat istikrarı olması, merkez bankasının para politikasını belirlemede ve uygulamada tam bağımsızlığa sahip olması, enflasyon hedeflemesinin uygulanacağı ülkede gelişmiş mali piyasaların olması gibi koşullarının bulunması şart koşulmaktadır (Kaya, 2005, s. 30).

Kuramsal olarak öne sürülen bu koşulların yanı sıra uygulamaya yönelik stratejik ve teknik özellikler ayrıca yer almaktadır. Bunlar çerçevesinde enflasyon hedeflemesi rejimini benimseyecek ülkede para otoritelerinin şeffaflık, hesap verebilirlik, güvenirlik, esneklik gibi özellikleri benimsemesi istenmektedir (Amato VE Gerlach, 2002, s. 46).

James H. Stock ve Mark W. Watson Harvard Üniversitesi'nde enflasyon tahmini için 1990'lı yıllardan başlayarak Philips eğrisi ve onun uzantıları şeklinde yöntemler gelişirmişler.

Meyler Aidan ve diğerleri 2008 yılında enflasyon tahmini için ARIMA modellerini kullanmışlar.

2002 yılında reel döviz kurunu test etmek ve tahmin etmek için J. Toro ARFIMA modelini uygulamıştır.

Jin Xiu ve Yao Jin 2006 yılında Hong Kong'un Sheng indeksini modellemek için uzun bellekli ARFIMA modelini kullanmışlar.

TAIEX (Taiwan Capitalization Weighted Stock Index) indeksini modellemek için Hossein Javedani Sadaei, Rasul Enayatifar ve diğerleri tarafında ARFIMA modeli ile bulanık mantıklı zaman serisi analizi birleştirilerek ARFIMA-FTS yöntemi geliştirilmiş ve yaptıkları çalışma 2016 yılında Neurocomputing Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Yöntem

Zaman Serilerinde ARIMA Modelleri (Box-Jenkins Yaklaşımı)

Box-Jenkins yaklaşımı, zaman serisi verileri analizleri için oldukça yaygın kullanılan yöntemlerden birisidir. Yöntemin bu kadar popüler olması, ele alınan herhangi bir seri durağan olsun ya da olmasın mevsimsel unsur içersin ya da içermesin bilgisayar paket programlarıyla bir çözüm olanağı sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Box-Jenkins yaklaşımında otoregresif hareketli ortalama ARIMA(p,q) sürecine entegrasyon I(d) sürecinin eklenmesiyle otoregresif-entegre-hareketli ortalama ARIMA(p,d,q) süreci geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Durağan ARIMA sürecinin korelogram davranışlarından farklı düzeylerde entegrasyona başvurarak durağan olmayan süreçlerin durağan hâle getirilmesi önerilmiştir (Box ve Jenkins, 2008, s. 67).

AR(p) süreci : $Y_t = \phi_0 + \phi_1 Y_{t-1} + \phi_2 Y_{t-2} + \ldots\ldots + \phi_p Y_{t-p} + \varepsilon_t$ (1)

MA(q) süreci : $Y_t = \Theta_0 + \Theta_1 \varepsilon_{t-1} + \Theta_2 \varepsilon_{t-2} + \ldots\ldots + \varepsilon_q u_{t-q} + \varepsilon_t$ (2)

ARIMA(p,d,q) süreci : $Y_t = \phi_0 + \phi_1 Y_{t-2} + \ldots\ldots + \phi_p Y_{t-p} + \varepsilon_t + \Theta_1 \varepsilon_{t-1} + \ldots\ldots + \varepsilon_q u_{t-q}$ (3)

Durağan olmayan doğrusal stokastik modeller ARIMA(p,d,q) durağan olmayan doğrusal modeller, "d" sayıda farkı alınmış olan serilere uygulanan AR ve MA modellerinin kombinasyonu olan modellerdir. Eğer otoregresyon parametresi derecesi "p", hareketli ortalama parametresi derecesi de "q" ise ve "d" kez fark alma işlemi yapılmışsa bu modele (p,d,q) dereceden "otoregresif entegre hareketli ortalama modeli" adı verilir ve ARIMA (p,d,q) şeklinde yazılır.

Zaman Serilerinde ARFIMA Modelleri

ARFIMA modelleri olarak bilinen uzun hafızalı modeller, ekonomik zaman serilerinde çokça kullanılmaktadırlar. Gaussiyan kesirli entegre serileri olan ARFIMA modelleri genellikle Maksimum Olabilirlik Yöntemi ile tahmin edilmişlerdir. Bu modellerin en önemli özelliği, serilerin uzun dönem davranışlarını tahmin etmeleridir. Modeldeki bu esneklik sayesinde seriler daha rahat olarak hesaplanmaktadırlar (Baillie, 1996, s. 59).

ARFIMA (p,d,q) şeklindeki modelde ardışık bağlanım ve hareketli ortalama değerlerinin yanında d ile ifade edilen entegre d değeri yer almaktadır. Model ile ilgili süreç üç safhada gerçekleşmektedir. Birinci safha; modelin tanımlanması,

ikinci safha; modelin tahmini ve sonuncu safha ise modelin test edilmesidir. İlk önce modelin p ve q değerleri tahmin edildikten sonra I tam sayı değeri elde edilir. İkinci etapta Maksimum Olabilirlik Yöntemi kullanılarak tahmin gerçekleştirilir. Bilinen doğrusal ARIMA modellerinden farklı olarak d değeri kesirli olarak elde edilir (Beran, 1994, s. 22).

Son yıllarda ARFIMA modellerinin tahmininde üç yöntem kullanılmaktadır. Tam Maksimum Olabilirlik Yönteminde, eğer modelde sabit var ise d değeri sabitin içinde hesaplandığında ortaya sorun çıkabilir. Bunun için Modifiye Profilli Olabilirlik Yöntemi kullanılır. Bu yöntem, varsa bazı belirsizlikleri ortadan kaldırır. Son olarak uygulanan bir başka tahmin yöntemi Doğrusal Olmayan En Küçük Kareler yöntemidir. Son etapta elde edilen sonuçların test edilmesi gerekir. Test sürecinde başta normallik varsayımından yola çıkılır. Özellikle Portmonteau Testi ile ARCH etkisi ve seri korelasyonun olup olmadığına bakılır (Doornik ve Oms, 2003, s. 333).

ARFIMA modeli:

$$Y_t = \phi_0 + \phi_1 Y_{t-2} + \ldots\ldots + \phi_p Y_{t-p} + \varepsilon_t + \Theta_1 \varepsilon_{t-1} + \ldots\ldots + \varepsilon_{qut-q} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$\phi(L)(\phi_t - \mu) = \Theta(L)\varepsilon_t$$

$$\phi(L)(1-L)^d(\phi_t - \mu) = \Theta(L)\varepsilon_t$$

Bu modeller kısa hafızalı durağanlık şeklindeki (d=0) sıfır hipotezine karşı test edilir. Aynı şekilde birim kökün var olduğu (d=1) durağan olmayan sıfır hipotezine karşıda test edilebilirler. Bu modellerin testi için uygulanan en anlamlı testler Dickey-Fuller ve KPSS testleridir. Burada d değeri $-0.5<d<0.5$ arasında değer alır bu değer $0<d<0{,}5$ aralığında ise süreç uzun hafızalı eğer d değeri $-0{,}5<d<0$ aralığında ise süreç orta hafızalı veya aşırı farkı alınmış olarak değerlendirilir (Granger ve Joyeux, 2007, s. 55).

Veri ve Uygulama

Azerbaycan'ın TÜFE indeksinin 2000M01-2017M03 zamanına ait verileri Azerbaycan Merkezi Bankası elektronik veri dağıtım merkezinden temin edildikten sonra verilerin doğal logarifması alınmıştır. Bu seride mevsimsel etkinin olup olmaması araştırılması için TROMA/SEAT yöntemine başvurulmuş ve mevsimsel etkinin olmadığı bulunmuştur.

Zaman serisi analizinde en önemli hususlardan biri, analiz ettiğimiz serinin durağan olmasıdır. Azerbaycan'ın enflasyon serisine baktığımızda serinin durağan olmadığı ve birinci derecede I(1) durağan olduğu bulunmuştur. Serinin durağanlığı test etmek üçün literatürde en çok kullanılan ADF ve Phillips-Perron birim kök testlerine başvurulmuştur.

Tablo 1. TÜFE İndeksinin Birim Kök Test Sonuçları

	Serinin Kendisi		**Serinin birinci dereceden farkı I(1)**	
	Ho. Birim kök vardır		Ho. Birim kök vardır	
	Sabit Model	Sabit+Trend Model	Sabit Model	Sabit+Trend Model
ADF	-1.616	-1.641	-12.664*	-12.635*
Philips-Perron	-2.146	-2.173	-12.956*	-12.929*
***%5 önem düzeyinde Ho hipotezi reddedilir. Birim kök yoktur, verimiz durağandır.**				

Serimizi durağanlaştırdıktan sonra ARIMA modelleri içerisinde en uygun model seçimi için STATA 13 paket programında çeşitli model sınamaları yapılmıştır:

Tablo 2. ARIMA model sınama sonuçları

	ARIMA (1,1,0)	**ARIMA (2,1,0)**	**ARIMA (0,1,1)**	**ARIMA (0,1,2)**	**ARIMA (1,1,1)**	**ARIMA (2,1,1)**	**ARIMA (1,1,2)**	**ARIMA (2,1,2)**
Sabit	0.0005	0.0005	0.0005*	0.0005	0.0005*	0.0005	0.0005	**0.0006**
AR(1)	0.0117*	0.1041*			0.7226*	0.5795	0.6569	**1.8056***
AR(2)		0.1102				0.0634		**-0.9328***
MA(1)			0.0969*	0.0911	-0.602*	-0.4856	-0.5659	**-1.7585***
MA(2)				0.0097			0.0598	**0.9142***
R^2	0.0138	0.0115	0.0016	0.0216	0.0299	0.0323	0.0326	**0.0578**
H.K.T	0.0278	0.0275	0.0279	0.0276	0.0274	0.0273	0.0273	**0.0115**
F	1.4205	1.796	1.164	1.487	2.082	1.682	1.697	**2.455***
AIC	-6.0401	-6.0427	-6.0376	-6.0382	-6.0468	-6.0395	-6.0398	**-6.0543**
SCH	-5.9916	-5.9780	-5.9891	-5.9736	-5.9821	-5.9587	-5.9590	**-6.0151**
D.W	2.022	2.014	1.976	1.980	2.050	1.999	1.994	**1.955**

*%5 düzeyinde H_1: Parametre 0'dan farklıdır hipotezi kabul edilir. Bulunan parametre anlamlıdır.

ARIMA(2,1,2) modelinin sabit katsayı hariç parametreler ayrı ayrılıkta %95 güven aralığında anlamlı çıkmış ve model topluca anlamlıdır (F=2.455). Modelin açıklanma gücü yüksek (R^2=0.578), hata kareler toplamı ise (H.K.T=0.0115) diğerlerinden küçük bulunmuştur. Bununla birlikte ise farklı modeller arasında en uygun model seçimi etmemize yardımcı olan Akaike ve Schwarz ölçütleri de ARIMA(2,1,2) modelini işaret etmektedir (daha küçük değerler olduğundan).

ARIMA(2,1,2) modelinin geçerli olması ve tahmin modeli olarak kullanılması için modelin kalıntılarının white noise olması önemlidir. Bunun için STATA 13 paket programı yardımıyla Barlett ve Portmanteau testleri yapılmıştır:

Tablo 3. ARIMA(2,1,2) Modelinin White Noise Test Sonuçları

Portmanteau Testi (12 Gecikmenin Dâhil Edildiği)	Q=854.186*
Barlett Testi	B= 8.1512*
***%5 düzeyinde H_1: Kalıntılar White noise özelliği göstermektedir kabul edilir**.	

İkinci tahmin modelimiz ise uzun hafızalı (long-memory) ARFIMA modelidir. ARFIMA modelini ARIMA modelinden ayıran en önemli özellik integrasyon derecesinin sadece tamsayını (I(1) ve I(2) kimi) değil kesirli sayıda ola bilmesidir ki bununda en önemli yararı birinci dereceden farkı alınmış serideki bilgi kaybının önlenmesidir.

Uzun hafızaya sahip ARFIMA modelini kullanmadan önce serinin uzun hafızaya sahip özellik gösterip göstermediğini test etmek gerekir. Bunun için Geweke Porter-Hudak (GPH) tarafından geliştirilen GPH test sonucuna bakmamızda yarar vardır. Tablo 4'deki sonuca göre Azerbaycan'ın enflasyon serisi uzun belleğe sahiptir.

Tablo 4. GPH test sonucu

Power	Ords	t-İstatistik Değeri	p-Değeri
0.5	15	3.374	0.006*

*p=0.006<0.05 olduğundan H_1: Serimiz uzun hafıza özelliği göstermektedir hipotezimiz kabul edilmektedir.

STATA 13 paket programında literatürde önerildiği gibi serbestlik derecesinin artmasının sonucunda sorunların yaşanmaması için bağımlı değişkenin ve hataların maksimum 2 gecikmesi dâhil edildiği ARFIMA modelleri denenmiştir:

Tablo 5. ARFIMA Model Sınama Sonuçları

	ARFI-MA (1,d,0)	**AR-FI-MA (2,d,0)**	**ARFI-MA (0,d,1)**	**AR-FI-MA (0,d,2)**	**ARFI-MA (1,d,1)**	**AR-FI-MA (2,d,1)**	**AR-FI-MA (1,d,2)**	**AR-FI-MA (2,d,2)**
Sabit	***4.6653****	4.6648*	4.6624*	4.6626*	4.6648*	4.6648*	4.6649*	4.6663*
AR(1)	***0.9371****	0.7879*			0.9170*	-0.7545	0.9200*	1.8208*
AR(2)		0.1177				0.1494		-0.8274*
MA(1)			0.5459*	0.6121*	-0.1286	-0.4013	-0.1014	-0.4695
MA(2)				0.3717*			0.0402	0.0056
d	***0.1715****	0.2839*	0.4968*	0.4949*	0.2886	0.2775	0.2510	-0.2881
Log Li-ke-lihood	***629.791***	630.285	586.317	604.453	630.224	630.28	630.35	618.81
Wald Ki-kare	***1818.29****	1172.59*	14161.6*	5332.84*	1432.01	1128.20*	1475.22*	49394.1*
AIC	***-1251.58***	-1250.57	-1164.63	-1198.90	-1250.44	-1248.57	-1248.70	-1225.62
SCH	***-1238.25***	-1233.90	-1151.30	-1182.24	-1233.78	-1228.58	-1228.70	-1205.62
D.W	***1.984***	1.922	1.472	1.712	1.930	1.922	1.919	1.927

*%5 düzeyinde H_1: Parametre 0-dan farklıdır hipotezi kabul edilir. Bulunan parametre anlamlıdır.

Çeşitli ARFIMA model denemeleri yapıldıktan sonra bu model içerisinde en uygun modelin ARFIMA(1,0.18,0) olduğu tespit edilmiştir. Bu modelin parametreleri ayrı ayrılıkta anlamlı bulunması ve modelin topluca anlamlılık ifade etmesi (Wald Ki-kare=1818.29) en önemli kriterlerdir. Diğer ARFIMA modelleri içerisinden ARFIMA(1,0.18,0) seçilmesinin nedeni ise Akaike (-1251.58) ve Schwarz (-1238.25) bilgi kriter değerlerinin diğer modellerle kıyaslama da daha küçük olmasıdır.

Bu modelin en çarpıcı tarafı ise En Çok Benzerlik Yöntemi ile bulunan integrasyon derecesidir. İntegrasyon derecesinin d=0.18 olması ve bu değerinin 0 ve 0.5 arasında değer kazanması bize Azerbaycan'ın tüketici fiyat indeksi (enflasyon) serisinin uzun belleğe sahip olduğu söylemekte ve enflasyon serisindeki ani bir şokun (ekonomideki değişimlerin) uzun bir süre etkisinin (long memory) devam etmesidir.

Tablo 6. ARFIMA (1,0.18,0) Modelinin White Noise Test Sonuçları

Portmanteau Testi (12 gecikmenin dâhil edildiği)	Q=1248.419*
Barlett Testi	B= 8.434*

*%5 düzeyinde H_1: Kalıntılar White noise özelliği göstermektedir kabul edilir

Sonuç

Azerbaycan'daki enflasyonun 2017 yılı sonundaki değerlerini tahmin etmek kısa bellekli (short memory) modeller arasından ARIMA (2,1,2) ve uzun bellekli (long memory) modeller arasından ARFIMA (1,0.18,0) modellerinin uygun olduğu bulundu. Fakat her iki model yardımıyla elde edilen tahmin değerlerinin hangisinin güvenilir olduğunu söylemek için gerçek değerlerle tahmin değerlerinin yansıtıldığı line grafiğine bakmamızın yararı vardır. Her iki grafiğe baktığımız zaman ARFIMA modelinin serinin akışını daha iyi yansıttığı gözükmektedir. ARIMA modellinde ise serinin birinci farkı alındığından tahmin değer çizgisinin aşağıya doğru kaydığını görüyoruz. Zaten bilgi kriterlerine bakıldığında da ARFIMA (1,0.18,0) modeli, ARIMA (2,1,2) modeline tercih edilmektedir.

Azerbaycan'ın 2017 yıl sonuna olan enflasyonun tahmini değerleri ise her iki model tarafından farklı şekilde tahmin edilmektedir:

Tablo 7. Enflasyonun Gelecek Dönemlere Ait Tahmin Sonuçları

Tahmin Modeli	2017 m4	2017 m5	2017 m6	2017 m7	2017 m8	2017 m9	2017 m10	2017 m11	2017 m12
ARIMA (2,1,2)	12.70%	12.90%	13.16%	13.43%	13.70%	13.94%	14.13%	14.26%	14.33%
ARFIMA (1,0.18,0)	13.09%	12.91%	12.70%	12.48%	12.25%	12.01%	11.78%	11.56%	11.34%

ARIMA modeli, enflasyonun gelecekteki değerinde sürekli bir artışın olacağını söylemektedir. ARFIMA modeli ise Azerbaycan'da enflasyonun uzun belleğe sahip olduğunu söyleyerek sürekli bir artışın yanında bu artışın belli bir süre kalıcı olacağını (2017 yılı Ağustos ayına kadar) ve sonraki zamanlarda yeniden %11 (yıl sonunda) civarlarına geri dönüş saylayacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

Aktaş, Z., Alp, H., Gürkaynak, R., Kesriyeli, M. ve Orak, M. (2008). Türkiye'de para politikasının aktarımı: Para politikasının mali piyasalara etkisi. TCMB Çalışma Tebliği.

Aktaş, Z., Kaya, N. ve Özlale, Ü. (2005). The price puzzle for emerging markets: Evidence from the Turkish economy using 'Model Based' risk premium derived from domestic fundementals. TCMB Çalışma Tebliği No. 05/02.

Amato, J. D. ve Gerlach, S. (2002). Inflation targeting in emerging market and transition economies: Lessons after a decade. European Economic Review.

Box, G. E. P. (1983). Obituary: G. M. Jenkins, 1933-1982. *Journal of the Royal Statistical Society, 146*(2), s. 205–206.

Box, G. E. P., G. M. Jenkins, ve G. C. Reinsel. (2008). *Time series analysis: Forecasting and control*. 4. Baskı. Hoboken, NJ: Wiley.

Chatfield, C. (2004). *The analysis of time series: An introduction*. 6. Baskı. B. Raton (Ed.). FL: Chapman & Hall/CRC.

An, S. ve Bloomfield, P. (1993). *Cox and Reid's modification in regression models with correlated errors*. Technical report, Department of Statistics, North Carolina State University, Raleigh, NC.

Baillie, R. T. (1996). Long memory processes and fractional integration in econometrics. *Journal of Econometrics 73*(1), s. 5-59.

Beran, J. (1994). *Statistics for long-memory processes*. Boca Raton: Chapman & Hall/CRC.

Box, G. E. P., G. M. Jenkins ve Reinsel, G. C. (2008). *Time series analysis: Forecasting and control*. 4. Baskı. Hoboken, NJ: Wiley.

Doornik, J. A. ve Ooms, M. (2003). *Computational aspects of maximum likelihood estimation of autoregressive fractionally integrated moving average models*. Computational Statistics & Data Analysis

Golub, G. H. ve Van Loan, C. F. (1996). *Matrix computations*. 3. Baskı. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Gradshteyn, I. S. ve Ryzhik, I. M. (2007). *Table of ıntegrals, series, and products*. 7. Baskı. San Diego: Elsevier.

Granger, C. W. J. ve Joyeux, R. (1980). An introduction to long-memory time series models and fractional differencing. *Journal of Time Series Analysis, 1*(1), s. 15-29.

Kosova Sağlık Sistemi SWOT Analizi

Liridon Bllaca*

Öz: Bu çalışmanın amacı, Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizinin yapılmasıyla, sistemin güçlü ve zayıf yönleri ile karşılaşmış olduğu fırsat ve tehditleri tespit edebilmek, değerlendirmek ve daha etkin ve başarılı bir sistem için nelerin yapılması gerektiği konusunda bir fikir verebilmektir. Çalışmada Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizi, yirmi paydaşın katılımı ile ve nominal grup tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan SWOT analizi sonucunda Kosova Sağlık Sisteminin zayıflıklara (örn: Sağlık sigortasının tüm nüfusu kapsamaması, sağlık istatistiklerinin yetersizliği, GSMH'den sağlık sektörüne ayrılan payın yetersizliği vs.), tehditlere (örn: Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, kamuoyunun sağlık kurumlarına yeterince güvenmemesi, küresel mali kriz vs.), üstünlüklere (birinci basamak sağlık hizmetlerinin yeterli olması, sağlık çalışanlarının eğitim düzeyinin yüksek olması, sağlık hizmetinin bütün şehirlerde sağlanıyor olması ve özellikle kırsal kesimlerde yaşayanların bu hizmetlerden faydalanıyor olması) ve fırsatlara (uluslararası kurumlarla iş birliği içinde çalışılması, genç ve eğitimli nüfus yapısına sahip olması, sağlık turizminin gelişimi vs.) sahip olduğu saptanmıştır. Bu unsurlar ZF (zayıflıklar-fırsatlar) ve ÜT (üstünlükler-tehditler) stratejileri uygulayabileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Kosova Sağlık Sistemine, zayıflıklarını fırsatları kullanarak ortadan kaldıracak ve mevcut üstün yönlerini kullanarak tehditleri bertaraf etmesini sağlayacak stratejiler uygulaması önerilmektedir. Çalışmanın hem yöntem hem de elde edilen sonuçlar açısından Kosova Sağlık Sistemi yanında kurumlarında ya da çalıştıkları birimlerde SWOT analizi uygulamak isteyen sağlık kurumları yöneticilerine yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: SWOT Analizi, Nominal Grup Tekniği, Paydaş, Sağlık Sektörü, Kosova.

* Doktor Adayı, Gazi Üniversitesi, İİBF-Sağlık Yönetimi.
İletişim: liridon.bllaca@hotmail.com

Giriş

Sağlık sektörü, dünya genelinde olduğu gibi Kosova'da da değişim ve yeniden yapılanma aşamasındadır. Nüfustaki değişimler, teknolojinin gelişmesi ve tıbbi cihazların yenilenmesi, sağlık hizmetlerinin maliyetinin azaltılması ve etkinliğinin artırılması sadece Kosova'da değil dünyanın dört bir tarafında sağlık sistemlerinde gündem oluşturmaya devam etmektedir.

Günümüzde sağlık sistemi, insan hayatının en önemli alanlarından biri durumundadır. Doğumdan, hatta doğumdan önce ve hayatın sonuna kadar bireyin, ailenin ve tüm toplumun sağlığının korunması ve geliştirmesinde sağlık sistemi önemli bir role sahiptir. Sağlık sistemi; sağlık hizmetlerinin arzı, finansmanı, mevzuat ve politikasından oluşan bütünü ifade eder. Dünyada çeşitli sağlık sistemleri bulunmaktadır. Ülkeler arası sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklar nedeniyle birbirinin tamamen aynı sağlık sistemlerine sahip ülkeler bulmak mümkün değildir (Sağlık Sektör Kurulu Raporu, 2012, s.105).

Sağlık sistemlerinde son zamanda tartışılan en önemli konulardan biri sağlık reformlarıdır. Sağlık sistemi reformları Balkan ülkelerinde gelişmekte olan yeni bir trenddir. Özellikle Yugoslavya Federasyonundan ayrılan ülkelerde sağlık sistemleri reform sürecindedir.

Günümüzdeki gelişmiş ülkelerin sağlık sistemlerinde reformlar İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle başlatılmışken, Balkan ülkelerinde bu süreç günümüze yakın tarihlerde başlamıştır (Sargutan, 2006). Reform süreci Avrupa Birliği'nin desteklerivle hâlâ devam etmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Kosova'da da sağlık sistemi reformu gündemi meşgul eden bir konudur.

Bu çalışmanın amacı, Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizinin yapılmasıyla sistemin güçlü ve zayıf yönleri ile karşılaşmış olduğu fırsat ve tehditlerin tespit edilebilmesi ve daha etkin ve başarılı bir sistem için nelerin yapılması gerektiği konusunda bir fikir verilmesidir.

Kosova Sağlık Sistemi

Kosova Sağlık Sisteminin Kosova tarihiyle beraber ele alınması gerekmektedir. Ülkenin yakın zamanda savaştan çıkması sebebiyle savaş görmüş diğer ülkelere benzer bir geçmişi vardır. Kosova, 1999 yılı sonrasından bağımsızlığını ilan ettiği 2008 yılına kadar tüm devlet kurumlarıyla bir geçiş dönemine girmiş ve günümüzde de devletleşme sürecini devam ettirmektedir. Kosova Sağlık Sisteminin daha iyi anlaşılması için süreç, iki ana dönem şeklinde ele alınabilir:

- Eski Yugoslavya dönemine ait Kosova Sağlık Sistemi
- Kosova savaşı sonrası Kosova Sağlık Sistemi

Eski Yugoslavya Dönemine Ait Kosova Sağlık Sistemi

Kosova'nın farklı zeminleri olan tarihî dönemlerden geçtiği gerçeğinden hareket edilirse, şüphesiz ki bu dönemlerde çeşitli sosyal alanlarda da değişimler görülebilmektedir. Bunlardan en önemlilerinden birisi sağlıktır. Kosova Sağlık Sistemi, 1945 yılından 1989 yılına kadar Yugoslavya Federasyonu sağlık sisteminin bir parçasıydı (Mustafa vd. 2014). Bu dönemde Yugoslavya'da, Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi Shemasko Sağlık Sistemi modeli uygulanmaktaydı. Bu sistemin en büyük özelliği tüm kurum ve hizmetlerin merkezileştirilerek tek elden yönetilmesidir. Eski Yugoslavya merkezî yönetimi tarafından Kosova özerlik statüsünün kaldırılmasından sonra çoğu Arnavut sağlık çalışanı işten atılmış, kimisi ise ülkeden sürülmüştür. Buna karşı çıkan sağlık çalışanları paralel bir sistem kurmuş ve ülke çapında Anne Tereza Sağlık Hizmetleri ismiyle doksan altı poliklinik hizmete açmışlardır (Zhara ve Cucovi, 2015). 1990 yılından 1998 yılına kadar "Anne Tereza Poliklinikleri Sağlık Bakanlığı'nın paralel bir yapısı gibi sağlık hizmeti vermiştir" (Shkoza ve Lekiqi, 2012).

Kosova Savaşı Sonrası Kosova Sağlık Sistemi

1999 yılında savaşın bitmesiyle birlikte sağlık sektörünün büyük sorunları daha net gözlemlenmeye başlamıştır. Bir taraftan siyasi istikrarsızlık, bir taraftan kırılgan ekonomik zemin ve zayıf devlet yönetimi, sağlık sektörünü ciddi anlamda olumsuz etkilemiştir.

Savaşın bitmesiyle birlikte ülke yönetiminde söz hakkı edinen UNMIK, Kosova Sağlık Sistemini yeniden inşa etme görevini de üstlenmiştir. Daha önce bu tarz bir tecrübesi olmayan UNMIK işletmecileri 1999 yılında sağlık sistemini kurmuş ve yönetmiştir. Bu dönemde çok küçük bir bütçeye sahip olan Kosova Hükümeti, sağlık hizmetlerini verebilmek için yurtdışından gelen plansız hibeleri kullanmıştır.

Sağlık reformunun hazırlanması başlangıçta başarılı bir adım olarak görülse de reformların uygulanması noktasında sorunlar yaşanmış, beklentiler ve standartlar yerine getirilememiştir (Percival & Sondorp, 2010). Yabancı kaynaklı destekler, sağlık sektörüne aktarılsa da verimsiz ve değişime kapalı yönetimin gidişatını değiştirememiştir (Bowser & Gaumer, 2012).

Sağlık Sistemi Organizasyonu ve Yönetim Hizmetlerinin Sunumu

Kosova Sağlık Sistemi içinde kamu ve özel kesime ait çok sayıda kurum ve kuruluş, hizmet üretimi ve sunumunda görev almaktadır. Kosova'da yürürlükte olan kanuna (04/L-125 No'lu Sağlık Yasası) göre, bu kurumların denetlenmesi ve kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması görevi, Sağlık Bakanlığına aittir. Sağlık Bakanlığı ayrıca Kosova'da birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerini en yaygın ve en geniş biçimde sunmaktadır.

04-L-125 No'lu Kanu'na göre tüm Kosova Cumhuriyeti vatandaşları sağlık hizmetlerine eşit şekilde ulaşma hakkına sahiptir ve bu anayasal bir haktır. Kosova'da sağlık hizmetleri, hastane, ev ve acil sağlık hizmetleri olarak sağlık hizmetleri veren kurumlar tarafından sunulmaktadır.

04-L-125 No'lu Kanun'a göre sağlık hizmetleri üç basamakta verilmek üzere organize edilmiştir:

- Birinci basamak sağlık hizmetleri
- İkinci basamak sağlık hizmetleri
- Üçüncü basamak sağlık hizmetleri

Birinci basamak sağlık hizmetleri

Birinci basamak sağlık hizmetleri, belediyeler düzeyinde organize edilir ve sunulur. Belediye çatısı altındaki Sağlık Müdürlüğü, halk sağlığı politikalarını düzenlemek, uygulamak ve izlemekten sorumludur. Tüm ülkede birinci basamak sağlık hizmetleri Aile Sağlığı Merkezi kapsamında sunulur (SB, 2012). Kosova'da birinci basamak sağlık hizmeti veren toplam kurum sayısı 429'dur. Bunlardan 29'u Ana Aile Sağlık Merkezi, 166'sı Aile Sağlık Merkezi ve 234'ü de Aile Sağlık Evi'dir (SB, 2015).

İkinci basamak sağlık hizmetleri

İkinci basamak sağlık hizmetleri 7 bölgesel hastane kapsamında sunulmaktadır ve bu hastaneler ayaktan poliklinik hizmetleri ile yatarak tedavi hizmeti vermektedirler.

İkinci basamak sağlık hizmetlerine profesyonel ruh sağlığı hizmetleri de entegre edilmiştir ve büyük şehirlerde "Toplum İçi Ruh Sağlık Merkezi" (TİRSM), diğer şehirlerde ise "Toplum İçi Entegre Evleri" (TİEV) kapsamında hizmet vermektedir.

Üçüncü basamak sağlık hizmetleri

Üçüncü basamak sağlık hizmetleri, Kosova Üniversitesi ve Klinik Merkezi, Kosova Üniversitesi ve Klinik Stomatoloji Merkezi ve Enstitülerde verilmektedir. Uzmanlaşmış profesyonel hizmetlerin yanı sıra Tıp Fakültesinde öğrencilere ders verme görevini de kapsamaktadır. Kosova Üniversitesi ve Klinik Merkezi, Kosova Hastane ve Üniversite Klinik Hizmetleri Servisi'nin bir parçası olarak profesyonel hizmetler çerçevesinde üçüncü basamak sağlık hizmetlerini vermeye devam etmektedir.

Sağlık Sisteminin Finansmanı ve Reformlar

1999-2001 yılları, kamu sağlık kurumlarının fonksiyonel hâle getirilmesi için kaynak oluşturma çalışmalarının ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada sağlık sistemi finansmanı doğrudan Kosova bütçesinden ve değişik uluslararası kurumlardan sağlanan bağışlarla sağlanmaktadır (KDI, 2011).

2012 yılında başlatılan reform, sağlık sistemi üzerinde önemli değişiklikler getirmiştir. Reformun getirdiği yenilikler şu şekilde sıralanabilir (SB, 2015):

- Sağlık Bakanlığı'nın yeniden organizasyonu
- Kosova Hastane ve Üniversite Klinik Hizmetleri Servisi
- Sağlık Çalışanları Ocakları
- Sağlık Finansman Ajansı

Ferid Agani'nin Sağlık Bakanlığı görevini yürüttüğü 2011-2014 yılları arasında yapılan bu reformlar kapsamında, sağlık sistemi finansmanındaki en önemli değişiklik Sağlık Finansman Ajansının kurulması ve sağlık kurumlarının finansmanının bakanlık yerine Sağlık Finansman Ajansı tarafından yapılmasıdır. Bu durumda, Sağlık Sigorta Fonunun altyapısı kurulana kadar Fonun hem kurumsal altyapısını kurma hem de sağlık kurumlarının finansmanını sağlama görevi, Sağlık Finansman Ajansına devredilmiştir.

Reforma giderken geçici olarak sağlık finansmanı şu şekilde işlemektedir (Şekil 1):

Şekil 1. Sağlık Finansman Modeli
Kaynak: Sağlık Bakanlığı (2015)

SWOT Analizi

Günümüzde var olan organizasyonlar dinamik ve değişken bir ortamda varlıklarını sürdürmektedirler. Organizasyonların bu değişimlere ayak uydurmak için verdiği tepkiler ve söz konusu değişimlerin anlamlarını analiz etmeye yarayan yöntemler "iş stratejileri" olarak tanımlanır. Bir işletmenin başarılı olabilmesi için iş tanımının yapılması, gerçekleşmesi beklenen amaçlarının ve bu amaçları gerçekleştirecek stratejik yaklaşımların açıkça belirlenmesi gereklidir (Tenekecioğlu, 2004).

İşletmenin değişen bir çevrede faaliyet gösteren bir örgüt olarak var olması nedeniyle amaçlarına ulaşabilmesi, amaç ve mevcut koşulların uyumlu olması ile mümkün olabilecektir. Bu amaçla işletmenin mevcut durumunun yani varlıklarının, yeteneklerinin, üstün ve zayıf yönlerinin aynı zamanda çevreden gelebilecek fırsat ve tehditlerin belirlenmesi ve bunların birbirlerine uyumlu hale getirilmesi sürecine SWOT analizi adı verilmektedir (Dinçer, 2007).

SWOT Analizi, Stanford Araştırma Enstitüsünde (Stanford Research Institute) 1960 tarihinden 1970 tarihine kadar sürdürülen çalışmaların ürünüdür. SWOT

analizinin beş kişilik bir grubun çalışması ile ortaya konduğu kabul edilir: Edmund P. Learned, C. Roland Christensen, Kenneth Andrews, William D ve Albert S. Humphrey (Evans vd. 2011).

SWOT analizinin bahsedilen bileşenleri şu şekilde açıklanabilir (Tenekecioğlu, 2004):

S: Strength – (Organizasyonun güçlü/üstün olan yönlerini tespit etmek)

W: Weaknesses (Organizasyonun güçsüz/zayıf olan yönlerini tespit etmek)

O: Opportunities (Organizasyonun karşı karşıya olduğu fırsatları belirlemek)

T: Threats (Organizasyonun karşı karşıya bulunduğu tehdit ve tehlikeleri belirlemek)

SWOT Analizinin İç ve Dış Çevre Faktörleri

Üstünlükler (Güçlü Yönler)

Üstünlük, bir işletmenin hizmet sunduğu ya da hizmet sunmayı planladığı pazardaki ihtiyaçlara ve rakiplere kıyasla herhangi bir konuda sahip olduğu avantajdır (Pearce & Robinson, 2007). Üstünlük, işletmenin iç çevresinin analizi sonucunda ortaya çıkartılan, rakiplerine karşı üstünlük sağlayabildiği varlık ve yeteneklerini kapsamaktadır (Porter, 1980).

Zayıflıklar

Zayıf yönler, işletmenin bir ya da daha fazla kaynağının ya da rakiplerine göre yetkinliğinin yokluğu ya da sınırlı olmasıdır (Pearce & Robinson, 2007). Başka bir deyişle zayıflık, işletmenin rakiplerine göre kötü olduğu durumdur. Zayıflık, "çevrede meydana gelen değişiklikler karşısında işletmenin yetersiz kalması veya değişikliğe cevap verememesidir" (Dinçer, 2004) şeklinde de tanımlanmaktadır.

Fırsatlar

Stratejik yönetim açısından fırsat, çevrenin işletmeye sunduğu ve amaçlarını gerçekleştirmesi için elverişli herhangi bir durum olarak tanımlanabilir (Dinçer, 2007). Ayrıca fırsatları gelecekteki büyüme için gerçek olanaklar sağlayan yollar ve rekabet avantajını geliştirmek için en çok potansiyele sahip konular şeklinde tanımlamak da mümkündür (Yıldırım, 2002).

Tehditler

Tehdit veya tehlike, işletmenin amaçlarını gerçekleştirmesini zorlaştıran veya imkânsız hâle getiren yeni bir durum demektir. Fırsatlardan farklı olarak tehditler, işletmenin varlığını ya da rekabet üstünlüğünü sürdürmesine engel olabilecek istenmeyen durumlardır (Ülgen & Mirze, 2010).

İşletme yönetimi, dış çevre analizini etkili bir şekilde yaparak çevrede meydana gelebilecek bu olumsuz durumları ve bu durumların yaratacağı tehditleri önceden sezebilmektedir. Bunu başarabildiği noktada işletme, savunmaya geçecek ve mevcut tehditleri gizli bir fırsata dönüştürme hazırlığı yapma şansını yakalayabilecektir (Dinçer, 2007).

SWOT Matrisi ve Olası Kombinasyonlar

SWOT matrisinin oluşturulması iç ve dış çevreye genel bir bakış imkânı sağlamakta, bir başka deyişle işletmenin o anki yapısının ve konumunun bir resmini oluşturmaktadır. Ancak en önemli aşama bu matris ışığında doğru stratejik kararlar vermek ve yeni adımlar atmaktır. Bu da yöneticilerin üstünlük, zayıflık, fırsat ve tehditlerin her birini bir arada, birbirleriyle ilişkilendirerek değerlendirmesiyle mümkün olmaktadır (Uğurluoğlu vd. 2015). Sağlık kurum SWOT tablosundaki üstünlük, zayıflık, fırsat ve tehdit bileşenlerini bir arada değerlendirerek muhtemel stratejileri 4 grupta belirleyebilmektedir (Dinçer, 2007). Bunlar:

- Üstünlükler – Fırsatlar (ÜF) Stratejisi
- Zayıflıklar – Fırsatlar (ZF) Stratejisi
- Üstünlükler – Tehditler (ÜT) Stratejisi
- Zayıflıklar – Tehditler (ZT) Stratejisi

Metodoloji

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizinin yapılması suretiyle sistemin güçlü, zayıf yönleri ile karşılaşmış olduğu fırsat ve tehditleri tespit edebilmek, değerlendirmek ve daha etkin ve başarılı bir sistem için nelerin yapılması gerektiği konusunda bir fikir verebilmektir. Bu çalışmada Kosova Sağlık Sisteminin genel bir değerlendirmesi yapılarak hizmet sunumu ve finansman yöntemleri ayrıntılı olarak incelenmekte ve SWOT analizi uygulanarak sistemin

iyileştirilebilmesi için ne tür çözüm önerileri/stratejiler geliştirilebileceği tartışılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmada, Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizi Kosova Sağlık Sistemi konusunda bilgi sahibi olduğu düşünülen paydaşların görüşlerine başvurularak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulguların sistemin iyileştirilmesi için ne tür stratejiler geliştirilebileceği konusunda bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatürde Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizinin yapıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın hem Kosova Sağlık Sisteminin geneli hem de çeşitli sağlık kuruluşları ve hizmet birimlerinde SWOT analizi uygulanabilmesi için yöntem olarak örnek teşkil edeceği ve literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Veri Toplama Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sekiz soru ile paydaşların bireysel ve demografik bilgileri sorulmuştur. İkinci bölümde, genel olarak Kosova Sağlık Sisteminin karşılaştığı güçlü yönler, zayıf yönler, sorunlara ve fırsatlara yoğunlaşılmıştır. Bu bölüm Kosova Sağlık Sistemi mevcut durumu ile ilgili katılımcıların düşüncelerini sorgulamaktadır.

Araştırma kapsamında görüşmeyi kabul eden katılımcılarla iki kez görüşülmüştür. İlk görüşme telefonla gerçekleştirilmiştir. İkinci görüşmede mülakatlar, katılımcıların ofislerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmede ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler 2016 yılının Ocak-Mart döneminde yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kosova'da sağlık sektöründe faaliyet gösteren aktörler oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında Kosova Sağlık Sistemi konusunda bilgi sahibi olduğu düşünülen 25 kişiye ulaşması hedeflenmiştir. Ancak 5 kişi çalışmaya katılmayı kabul etmemiştir. Bu çalışmada yer alan aktörler, Sağlık Bakanlığından Sağlık eski Bakanı, Bakanlık sözcüsü ve iki bakan danışmanına, Finans Bölümünden Daire Başkanına, Sağlık Çalışanları Sendikasından Genel Başkan, Başkan Yardımcısı ve Yönetim Kurulu Üyesi, Sivil Toplum Kuruluşlarından üç yönetici, Bölgesel hastanelerden Vushtria Belediye Sağlık Müdürlüğünün Müdürü ve Sağlık Görevli-

si, Kosova Üniversitesi ve Klinik Merkezinden Daire Başkan Yardımcısı ve Pediatri Birim Müdürü, Kosova Milli Halk Sağlığı Enstitüsü'nden Araştırma ve Geliştirme Daire Koordinatörü, Kosova Cumhuriyeti Meclisi'nden Sağlık Komisyon üyesi milletvekili, Dünya Sağlık Örgütü'nün Kosova Şube Koordinatörü, Dünya Bankasının Kosova Şube Koordinatörü ve İsviçre Dayanışma Bürosu'nun Sağlık Daire Başkanı olmak üzere toplam 20 kişiye ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan bu 20 kişi araştırmanın örneklerini oluşturmaktadır.

Verilerin Analizi

Çalışmada verileri değerlendirilmek için bir istatistiksel paket program kullanılmamıştır. Görüşmeler yapıldıktan sonra Microsoft Office Word kullanılarak görüşmeler yazılı hâle getirilmiştir. Elde edilen veriler dâhilinde bir kodlama listesi oluşturulmuş ve sözcükler ve cümleler ilgili kodlara aktarılmıştır. Her bir soru tek tek değerlendirilerek içerik analizi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde Kosova Sağlık Sistemine ilişkin katılımcıların görüşlerinin içerik analizine tabi tutulması doğrultusunda elde edilen sonuçlar verilmektedir.

Kosova Sağlık Sistemi'nin Üstün Yönleri Hakkındaki Görüşler:

- Birinci basamak sağlık hizmetlerinin yeterli olması
- Sağlık çalışanlarının eğitim düzeyinin yüksek olması
- Sağlık hizmetinin bütün şehirlerde sağlanıyor olması ve özelikle kırsal kesimlerde yaşayanların bu hizmetlerden faydalanıyor olması
- Özel sağlık sektörünün gelişimi
- Genç nüfusun fazlalığı nedeniyle hastalık yükünün az olması

Kosova Sağlık Sistemi'nin Zayıf Yönleri:

- Sağlık sigortasının olmaması
- Sağlık istatistiklerinin yetersizliği
- Hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçların yetersizliği
- Sağlık kurumlarında iç ve diş koordinasyon ve iletişim eksikliği
- Verilen sağlık hizmeti kalitesi düşük

- Eğitimlerin yetersizliği ve çalışanlar arasında fırsat eşitliğinin olmaması
- Sağlık sektöründe iç ve dış denetimin yetersizliği
- Belirli sağlık kurumlarında sağlık personeli sayısının hizmet talebini karşılamakta yetersiz kalması
- Hasta ile doktor arasındaki iletişim istenilen seviyede olmaması
- Sağlık personelin verimliliğinin düşük olması
- Yeterli altyapıya sahip olmama (Binalar, cihazlar vs)
- GSMH'den sağlık sektörüne ayrılan payın yetersizliği
- Sağlık sisteminin finansal sürdürülebilirliğin güçlüğü
- Topumun sağlık sistemine yeterince güvenmemesi
- Sağlık personelinin maaşları düşük düzeyde olması
- Teknik ve yardımcı personel eksikliği

Kosova Sağlık Sistemi'nin Mevcut Fırsatları:

- Uluslararası kurumlarla işbirliği içinde çalışılması
- Genç ve eğitimli nüfus yapısına sahip olması
- Sağlık turizminin gelişimi
- Genç nüfusun fazlalığı nedeniyle sağlık personeli temininde kolaylık
- Kosova'da alkol, uyuşturucu ve sigara tüketimi az olması
- Sağlık sistemine hükümetin öncelik vermesi

Kosova Sağlık Sisteminin Karşılaştığı Tehditler

- Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık
- Kamuoyunun sağlık kurumlarına yeterince güvenmemesi
- Küresel mali kriz
- Doktorların yurtdışına kaçışı
- Sırp Belediyelerinin Kosova hükümetine rapor vermemesi
- Yolsuzluk
- Sağlık kuruluşlarının yöneticilerinin sık sık değişmesi
- Nepotizm (İltimas, liyakatsizlik)

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizi yapılarak daha etkin ve başarılı bir sağlık sistemi için yapılması gerekenlerin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. Kosova savaş sonrası gelişimini sağlamaya çalışan ve diğer sektörlerin yanında sağlık sektöründe de başarı sağlamak isteyen bir ülkedir. Kosova Sağlık Sistemi reform sürecinde olup bu nedenle sistemin güçlü ve zayıf yönlerinin, karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditlerin bilinmesinin reform sürecinde fayda sağlayacağı düşüncesinden hareketle bu çalışmada Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizi yapılmıştır. Literatürde Kosova Sağlık Sisteminin SWOT analizinin yapıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından ve bu çalışmanın hem Kosova Sağlık Sisteminin geneli hem de çeşitli sağlık kuruluşları ve hizmet birimlerinde SWOT analizi uygulanabilmesi için yöntem olarak örnek teşkil edeceği ve literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Kosova Sağlık Sistemi için yapılan SWOT analizi sonucunda, sistemin daha çok zayıflık ve fırsatlara sahip olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle ZF (zayıflıklar-fırsatlar) stratejisinin uygulanması önerilmekte ve bu strateji fırsatları kullanarak zayıflıkların giderilmesi esasına dayanmaktadır. Buna göre zayıflık olarak tespit edilen GSMH'den sağlık sektörüne ayrılan payın yetersizliği ve sağlık sisteminin finansal sürdürülebilirliğinin güçlüğü olarak ifade edilen zayıf yönler hükümetin sağlık sektörüne öncelik vermesi fırsatı kullanılarak ortadan kaldırılabilir. Hükümetten sağlık sektörüne daha fazla kaynak ayrılması talebi ve hükümetin sağlık sektörü için yaratacağı yeni finansman kaynakları, sağlık sektörünün finansman sorunu olarak belirtilen zayıf yönünü ortadan kaldırabilir.

Çalışma kapsamında belirlenen bir diğer zayıf yön, sağlık çalışanlarının verimliliğinin düşük olmasıdır. Bu zayıf yön genç nüfusun fazlalığı nedeniyle sağlık personeli temininde kolaylık fırsatı ile giderilebilir. Sağlık çalışanları için belirlenecek performans göstergelerini karşılayamayanların yerine yeni çalışanların istihdam edilmesi ile bu zayıf yön ortadan kaldırılabilir.

Çalışmada belirlenen sağlık istatistiklerinin yetersizliği, sağlık sektöründe iç ve dış denetimin eksikliği, sağlık hizmeti kalitesinin düşüklüğü gibi zayıf yönlerin giderilmesinde uluslararası kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalışması fırsatı kullanılabilir. Uluslararası kuruluşlardan bu zayıflıkların giderilmesinde yardım alınabilir.

Bu çalışma sonucunda uygulamaya yönelik şu hususlar önerilebilir:

- GSMH'den sağlık sektörüne daha fazla kaynak ayrılarak sağlık sektörünün finansman ihtiyacı azaltılabilir.

- Sağlık Sigortasının uygulamaya geçirilmesi gereklidir.

- Sağlık personelinin verimliliğinin ve eğitim ihtiyacının giderilmesine yönelik uygulamalar geliştirilmelidir. Ayrıca sağlık çalışanlarının maaşlarının artırılması ile hem sağlık sektörünün zayıf yönü giderilebilir hem de çalışanlarının motivasyon ve verimliliğinin artışı sağlanabilir.

- Kamuoyunun gözünde sağlık sektörünün güvenirliğinin artırılması gereklidir. Vatandaştan tam destek alacak bir sağlık sektörünün hedeflerine ulaşması daha kolay olacaktır.

- Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, yolsuzluk ve nepotizmle etkin mücadele edilmelidir.

- Kamunun yanında özel sağlık sektörünün gelişimi sağlanarak sağlık sisteminde rekabetin avantajlarından yararlanılmalıdır.

- Uluslararası kurumlar ile olan ilişkiler geliştirilerek gerek fikir gerekse uygulama açısından yardımlar alınmalıdır.

- Verilen sağlık hizmetinin kalitesinin yeterli olmamasının sebepleri araştırılarak sağlık hizmetinin kalitesi artırılmalıdır.

Kaynakça

Akman, H. (2006). *Paylaşılamayan Balkanlar.* İstanbul: Iq Kültür Sanat Yayıncılık.

Aktan, C. (1999). *2000'li yıllarda yeni yönetim teknikleri: Stratejik yönetim.* İstanbul: TÜGİAD Yayını.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Boaden, R. (2008). Quality improvement: theory and practice in healthcare. *British Journal of Healthcare Management*, 147.

Bowser, D. & Gaumer, G. (2012). *A readiness assessment of the health reform in Kosovo*. Massachusetts: The Heller School for Social Policy and Management. Technical Report for the World Bank.

Buxhovi, J. (2013). *KOSOVA: From Occuption to International Protectorate*. Houston USA: Jalifat Publishing.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (13. Baskı). İstanbul: Pegem Akademi.

Cebecioğlu, C. (2006). *SWOT analizi ve bir işletme üzerine uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.

Cömertpay, Ş. (2006). *Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kurumsal strateji belirleme için karar destek sistemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Daniels, S. & Ramey, M. (2005). *The Leader's guide to hospital case management*. Mississauga: Jones and Publishers.

Dinçer, Ö. (2004). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Beta Yayınları.

Dinçer, Ö. (2007). *Stratejik yönetimi ve işletme politikası*. (8. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtımı.

Evans, N., Stonehouse, G. & Campbell , D. (2011). *Management for travel and turism*. New York: Butterworth-Heinamann.

Fidan, Y. (1994). *Hizmet işletmelerinde strateji geliştirme ve bir özel finans kurumu uygulaması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Friedman, R. E. (2011). *Essentials of management and leadership in public health*. Washington: Jones & Bartlett Learning.

Gürlek, B. (2002). *SWOT analizi*. Gebze: TÜSSİDE.

Harrison, J. P. (2010). *Essentials of strategic planning in healthcare*. Washington: Health Administration Press.

Hinterhuber, H. H. (1984). *Stratejik işletme yönetimi*. İstanbul: Springer Fachmedien Wiesbaden.

Katsioloudes, M. I. (2006). *Rategic management: Global cultural perspectives for profit and non-profit organizations*. İngiltere.

Kavuncubaşı, Ş. & Yıldırım, S. (2010). *Hastane ve sağlık kurumları yönetimi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

KDI. (2011). *Kosovo without healthcare insurance, till when?!*. Research. Piriştine.

Kotler, P. (2002). *Marketing management*. Boston: Pearson Education Company.

Kotler, P., Shalowitz, J., & Stevens, R. J. (2008). *Strategic marketing for healthcare organizations: Building a customer-driven health system.* London: Jossey-Bass.

Lesley, S. & Henderson, C. (2007). *Approches to qualitative data collection in social science.* England: Open University Press.

Luke, R. D., Walston, S. L., & Plummer, P. M. (2004). *Health care strategy: in pursuit of competitive*. Washington: Health Administration Press.

Özen, O.Ç. (2014). Developing strategies for the future of healthcare in Turkey by Benchmarking and SWOT Analysis. Science Direct.

Özen, Y. & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örenklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 394-422.

Pearce, J.A. & Robinson, R.B. (2007). *Strategic management: Formulation, implementation and control*. (7.Baskı). Singapur: McGraw-Hill Companies.

Pearce, J.A. & Robinson, R.B. (2007). *Strategic management*. (14. Baskı). Singapur: McGraw-Hill/Irwin.

Percival, V. & Sondorp, E. (2010). A case study of health sector reform in Kosovo. *Conflict and Health*, 14.

Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors.* New York: Free Press.

Preker, A. S. (2010). Global development challenges and health care reform. *World Bank*.

Sağlık Sektör Kurulu Raporu. (2012). *MÜSİAD Araştırma Raporları: 81* (haz. H. Yolcu). İstanbul: Mavi Ofset.

Sargutan, E. (2006). *Karşılastırmalı sağlık sistemleri.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

SB. (2012, 12 13). http://msh-ks.org/en/legjislacioni/ligjet/ adresinden edinilmiştir.

SB. (2012). *Sağlık Bakanlığı*, 46.

SB. (2014). Ligj Për Sigurimin Shëndetësor. *Republika e Kosoves*, 22.

SB. (2015). Prishtina: Sağlık Bakanlığı.

SB. (2015). *Strategjia Sektoriale e Shëndetësisë 2015-2020.* Prishtina: Sağlık Bakanlığı.

SB. (2016). *Sağlık Bakanlığı*. Sağlık Finansman Ajansı. http://msh-ks.org/agjensioni-i-financimit-te-shendetesise/ adresinden edinilmiştir.

SETA. (2014). *Kosova siyasetini anlama kılavuzu.* (Haz. N. Emin) İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık.

Stahl, M. J. (2004). *Encyclopedia of health care management*. London: Sega Publication.

Tenekecioğlu, B. (2004). *Pazarlama yönetimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Türkoğlu, E. (2001). Kosova Arnavutçuluğun milliyetçilği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

Uğurluoğlu, Ö., Öztunç, B., Demir, İ. B. & Ürek, D. (2015). SWOT analizinin sağlık kurumlarında uygulanması. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*.

Ülgen, H. & Mizre, K. (2010). *İşletmelerde stratejik yönetim*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zhara, M.Z. & Cucovi, A. (2015). Public health insurance-case study: The current situation in Kosovo. *Journal of Business and Economics*, *6*(7), 1384-1391.

Efficiency of Islamic Banking in Turkey

Mohammad Tayeb Khan*

Abstract: Islam is complete code of life. It provides guidance to its followers in each field of life. It has its own educational, judicial, social and economic systems, and requires its believers to lead their lives accordingly. One of the important components of Islam is its financial system. Islamic financial system is unique in the sense that it provides guidance not only on the economic aspect but also covers the moral and ethical aspect of the transactions. Banking system is crucial constituent of any financial system. Islam recognizes the importance of banking and requires that the banking system must adhere to the principles of Islam. This thesis is written to show the development of Islamic finance and banking in Turkey, and to analyze which banking sector is more efficient. The thesis consists of three chapters, the first chapter of the thesis answer's two questions; what is Islamic finance and what are the modes of Islamic banking and finance. The Islamic modes of finance for retail, partnership and enterprises are explored with the capital market products of Islamic finance. Second chapter is about the development of Islamic finance and banking in Turkey, 4 participation banks with their products and services are explained in this chapter. The chapter also focus on social responsibilities of the participation banks and their contribution to the Turkey economy. In chapter three of the thesis DEA Data Envelopment Analysis model is used to measure the efficiency level of both sectors. Data form 3 participation banks and 26 conventional banks are used between 2010-2015. In the study, it was find out that participating banks in Turkey are more efficient than conventional banks.

Keyword: Islamic finance, Participation Banking, Islamic finance in Turkey, Islamic Banking.

* PhD Candidate, Anadolu University, Social Science Institute, Business Administration
Contact: mutayebkhan@gmail.com, Eskibağlar mah. Sakman Sok. No: 3/72, Eskişehir, Turkey

Introduction

Islam is complete code of life. It provides guidance to its followers in every field of life. It has its own educational, judicial, social and economic systems, and requires its believers to lead their lives accordingly.

One of important components of Islam is its financial system. The system is unique in the sense that it provides guidance not only on the economic aspect but also covers the moral and ethical aspect of the transactions. Banking system is crucial constituent of any financial system. Islam recognizes the importance of financial transactions and requires that the banking system must adhere to the principles of Islam.

Islamic banking is different from conventional banking system in many ways. One of the unique features of Islamic mode of banking is the prohibition of interest. (Hassan, Kayed, & Oseni, 2013) The Islamic world is seriously thinking for adoption of Islamic banking system in Islamic countries. But it is a fact that majority of the people in these countries especially in Turkey, have very little information about it. People need to be educated on the subject.

The first modern experiment with Islamic banking was undertaken in Egypt (El-Gamal, 2006) under cover, without projecting an Islamic image, for fear of being seen as manifestation of Islamic fundamentalism, which was anathema to the political regime. The pioneering effort led by Ahmad El Najjar, took the form of a savings bank based on profit sharing in the Egyptian town of Mit Ghamr in 1963. (Uusmani, 2002) This experiment lasted until 1967. By which time there were nine such banks in the country. These banks, which neither charged nor paid interest, invested mostly by changing in trade and industry, directly or in partnership with others, and shared the profits with their depositors. Thus, they functioned essentially as saving investment institutions rather than as commercials banks. Nasir school bank, established in Egypt in 1971 (Mohammed, 2015) was declared as interest–free commercial bank, although its charter made no Islam or Shariah. (Anderson Graduate School of Management, 2001)

The Organization of Islamic Countries (OIC) established the IDB (Islamic Development Bank) in1974 (Mohammed, 2015) but it was primarily an inter-governmental bank aimed at providing funds for development projects in member countries. The IDB provides fee-based financial services and profit-sharing financial assistance to member countries. The IDB operations are free of interest and are explicitly based on principles of Shariah. (Islamic Development Bank, 2016)

After Islamic Development Bank Establishment, several Islamic banks, both in letter and spirit, came into existence in the Middle East, e.g., the Dubai Islamic Bank (1975), the Faisal Islamic bank of Egypt (1977), and the Bahrain Islamic bank (1979), to mention few.

The Asia pacific region was not oblivious to the winds of change. Presidential Decree as specialized banking institutions established the Philippine Amanah Bank (PAB) in 1973 without reference to its Islamic character in the bank's charter. However, the primary task of the PAB was the assist rehabilitation and reconstruction in various parts of the country. The PAB however is an Islamic bank, since interest- based operations continue to coexist with the Islamic modes of financing. Nevertheless, efforts are underway to convert the PAB into a full-fledged Islamic bank.

Islamic banking made its debut in Malaysia in 1983, with the establishment of bank Islam Malaysia Berhad (BIMB) which represents a full-fledged Islamic commercials bank in Malaysia. Reference should also be made to some Islamic financial institutions established in countries where Muslims are in a minority. There was a proliferation of interest –free savings and loan societies in India during the seventies. (Usmani, An introduction to Islamic finance, 2002) The Islamic banking system (now called Islamic Finance House), established in Luxembourg in 1978, represents the first attempt at Islamic banking in the western world. Today UK own the largest Islamic finance shares in the western world, around 6 Islamic banks are operating in UK. There is also an Islamic bank international of Denmark, in Copenhagen and the Islamic investment company has been set up in Melbourne, Australia.

Islamic finance is emerging as a rapidly growing part of the financial sector in the Islamic world. Islamic finance is not restricted to Islamic countries, but is spreading wherever there is a sizable Muslim community.

Interest is prohibited as it leads to injustices (zulm) and Islam is against all forms of injustices and exploitations and pleads an economic system, which aims at securing extensive socio-economic justice. The Islamic law of prohibition of riba, which includes interest, was originally not based on economic theory but on Divine Authority which considers the charging of interest as an act of injustice.

The growth in Islamic finance initially coincided with the current account surpluses of oil-exporting Islamic countries. But its continued growth in the face of eroding oil revenues reflects the influence of other factors, such as the desire

for sociopolitical and economic systems based on Islamic principles and a stronger Islamic identity. In addition, the introduction of broad macroeconomic and structural reforms--in financial systems, the liberalization of capital movements, privatization, and the global integration of financial markets--have paved the way for the expansion of Islamic finance.

There could be no one denying the fact that under the interest-based system of banking or in a system not strictly based on the principles and spirit of Shariah, depositors as well as borrowers are exploited in one form or the other. It is however, significant to note that, as in the case of conventional banking, the depositors are being exploited most under the system and practices enforced by banks and financial institutions operating world-wide under the banner of Islamic banking.

Today Islamic finance desire and implementation are not seen just in Islamic world, but especially western and American financial institutions and investment firms take Islamic finance as their priority because of secure investment and profitability approach of Islamic Institutions in the past crucial decade of 21st century. Many European and American banks have Islamic banking windows to offer Islamic finance services through theirs banks and these Islamic Banking windows become a good income source for these banks. Islamic finance attracts attention of world financial institutions especially after 2008 financial crises, where Islamic finance with its Asset-Based Application has zero percent lost in the crises. In 2015, total values of Islamic finance assets were 2 Trillion USD and it's estimated to increase to 3.2 Trillion USD in 2020, this high increase in Islamic finance became an attraction point to international financial institutions to invest on Islamic finance. (Financial Islam, 2015) Islamic Developing countries; United Arab Emiratis, Algeria, Morocco, India, Lebanon, Saudi Arabia, Syria, Jordan and Turkey are the important countries in world economic growth that is why these countries are focal point of investment for international Investors. Presence of Islamic finance in these countries opens door for international investment institutions to think about Islamic finance.

In Turkey, Islamic Banking is called participation banking. Compared to other Islamic developing countries; Malaysia, Saudi Arabia, Indonesia and Pakistan, Turkey has limited Islamic banks and institutions. Currently Turkey is home to six Islamic (Participation) Banks representing approximately 5.6 % of total financial assets as of 2016. (Participation Banks Association of Turkey, 2015). However, growth within Islamic banking sector is heading the conventional financial sector

in 2012.with announcement of the new sukuk legislation on June 7, 2013 that has introduced new types of structures to boost Turkey's Islamic capital market; it's projected that that Islamic finance sector will keep its continuous growth. However, there are other areas that still need further development including takaful, SME Financing, funds management, micro finance, and Zakat (Thomson Reuters, 2014).

What Is Islamic Finance?

The financial industry has historically played an important role in the economy of every society. Banks mobile funds from investors and apply them to investments in trade and business. The history of banks is long and varied, with the financial system as we know it today directly descending from Florentine bankers of the 14th-17th century. However, even before the invention of money, people used to deposit valuable such as grain, cattle and agricultural implements and, at a later stage, precious metals such as gold for safekeeping with religious temples (Iqbal, 1997). In Islamic history the example of prophet Muhammad (PUH) is a good example, the people of Medina used to deposit their precious metals and money for safekeeping to prophet Muhammad (PUH) (Iqbal, 1997).

Around the 5th and 6th centuries BC, the Investment opportunities included to banking operations by ancient Greek. Temples and Religious leaders still offered safe-keeping, but banks and other entities started financial transactions including deposits, loans, and exchange of currency and validation of coins. Financial services were typically offered against a share of the profit the same concept with Islamic finance, where profit and loss are shared. Prohibition of Interest (Islam) Usury (other religions) is not limited to only Islam, but all other religions basically prohibit Interest. By the passage of time for other religions prohibition of interest remains only in theory, in practice they do all types of interest. As far for the Islamic financial System from 1400 years, interest is prohibited by Quran, Hadith and Ijma (Khan, An Introducton To Islamic Economics, 1994).

Despite being a modern phenomenon, Islamic finance is as old as the religion itself with its principles primarily derived from Quran, which was revealed some 1400 years ago. Some principles of Islamic finance stem from prior Abrahamic traditions, whilst some historical Islamic finance instruments have been adopted into modern conventional products such as letters of credit and cheques (Mohammed, 2015).

During the eighteenth, nineteen and the first half of the twentieth century almost all Muslim countries were colonized by European countries. In colonization period, western economic models were implemented in Muslim countries. The birth of Islamic Economic system idea was between 1940s and 1960s. Between these two dates, Muslim majority countries became independent. Islamic Economists and Islamic Scholars started thinking about Islamic Economic system according to Sharia complaints transactions in Muslim countries. Theoretical work on the subject appeared during 1940s through 1960s in Urdu, Arabic and English (Anderson Graduate School of Management, 2001).

The first Islamic Institution started practically Islamic transaction in 1963 in Mit Ghammr (El-Gamal, 2006) in the Nile valley in Egypt but suspended by government after short time. Same year's Muslim world observed establishment of Tabung Haji in Malaysia, The Philippine Amanah Banks, and an interest free bank in Karachi, Pakistan which did not survived for long too. Later on, Dubai Islamic Bank the first profit-lost share and investment Bank was established with establishment of Dubai Islamic Bank Islamic Banks were started engagement in business Enterprises. Within the next ten years, i.e. by 1985 there were around 27 Islamic Banks in Gulf Countries. (El-Gamal, 2006) The daily progress of Islamic Banking and finance persuade conventional banking sector to start Islamic products within their banks, Citi- Islamic in Bahrain and Grind lays in Karachi were followed by the National Commercial bank in Saudi Arabia establishing over 50 Islamic branches by 1990s. (El-Gamal, 2006) Islamic Insurance companies, Islamic Investment companies, and number of Islamic Mutual funds appeared in 1990s which many of them at the beginning managed by western firms.

By the year 2000, there were 200 Islamic Banks and institutions with over US$ 8 billion in Capital, over $100 billion in deposits, managing assets worth more than $160 billion. About 40% of these are in the Persian Gulf and the Middle East, another 40% in south and south-east Asia, the remaining equally divided between Africa and Europe in one hand and Americas on the other hand (Anderson Graduate School of Management, 2001).

Today Islamic Banking and finance is projected to exceed $2.5 trillion of assets by the end of 2017 as the Islamic industry extends its products and services reach into new international markets (Pinsent Masons, 2015). While this number was 2.1 trillion in 2014, it is supposed that the Islamic Finance industry will move into markets in Europe, Australia, and china. Currently there are more than

1,500 financial organizations working for Islamic banking, finance, takaful, sukuk, Islamic funds and micro-finance in more than 90 countries, some 40% of which are non-Muslim nations, Muslim countries, which have a 76% share of the global Islamic banking market, include Qatar, Iran, Saudi Arabia, the United Arab Emirates, Malaysia, Pakistan, Indonesia and Turkey (Pinsent Masons, 2015).

Islamic Financial System was first introduced in turkey in 1983 and the first Islamic Institution was "Special Finance houses". Just one year later in November 1984 Al Baraka Turk and Islamic banking was established. Following Al Baraka, Kuveyt Turk (1989) Anadolu Finance (1991), and Banks Asya in (1996). Today there are six Islamic Banks presented in turkey which representing approximately 5.6 % of total financial assets (2017). (Participation Banks Association of Turkey, 2017) The growth of Islamic Banking sector is two times more than conventional banking sector. However, there are some areas that still need further development including Takaful (Islamic Insurance), SME Financing, Funds management, Microfinance and Zakat.

Development of Islamic Finance In Turkey

In Turkey, Islamic banking is called participation banking. Turkey today has very limited local participation banking activity — the country is home to four participation banks plus two very new State Islamic banks representing approximately 5.6% of total financial assets as of 2017. However, growth within the participation banking sector outpaced the conventional financial sector in 2012, with the former increasing its assets by 25% as opposed to the latter's 13%. This growth within the Islamic sector continued with the announcement of the new sukuk legislation on June 7, 2013 that has introduced new types of structures to boost Turkey's Islamic capital market.

1983 - Aug, "Special Finance houses" Decree was passed for the first time after creation of a new and Secular Turkey by Mustafa Kamal Ataturk.

1984 - Nov, Al Baraka Turk was established. Al Baraka is Bahrain based bank which operates with almost 1000 banks in over 100 countries.

1985 - Saudi-based Faisal Finans Kurumu was established.

1989 - Kuveyt Turk was established

1991 - Anadolu Finans was established

1995 - Ihlas Finans was established

1996 - Bank Asya was established. Bank Asia was over taken by government for a short time in 2015.

2000 - Ulker acquired Faisal Finans, changing its name to Family Finance house

2001 - Feb, Turkish Lira moved from a crawling page to a free floating regime

2001 - Turkey Financial Crisis

2001 - Ihlas Finance filed to bankruptcy

2002 - Justice and Development Party (AKP) came into power; AKP Government started pushing Islamic finance institutions to a better stage.

2005 - Family Finans and Anadolu Finans merged to form Turkiye Finans Katilim Bankasi

2005 - Banking Law officially replaced the "Special Finance Houses" term with "Participation Banking"

2007 - Saudi National Commercial Bank (NCB) acquired 60% of Turkiye Finans Katilim Bankasi for $1 billion

2008 - Global Financial Crisis

2010 - Framework for corporate Sukuk was et up

2010 - Aug, Kuveyt Turk issued Turkeys first Sukuk ($100 million)

2011 - First participation index was launched by the Istanbul Stock Exchange

2011 - The parliament passed legislation to promote "Islamic Finance"

2012 - Sep, First dollar denominated sovereign sukuk issuance ($1, 5 billion)

2012 - Oct, First Lira denominated sovereign sukuk issuance ($904 million)

2013 - Amendment to the sukuk law was enacted on June 7, 2013

2013 - Mar, Announcement by Deputy Prime Minister Ali Babacan to establish two new State-owned participation banks

2013 - Mar, Bank Asya issues the First Turkish Lira Sukuk out of Turkey

2014 - July, Newly adapted mutual fund regulation, "Participation umbrella fund" (Katılım şemsiye fonu) will include funds with no interest bearing securities.

2014 - First Takaful (Islamic insurance) company started operation.

2015 - First state bank, Ziraat Bankası announced Islamic banking.

2016 - Vakıf Bankası Islamic banking window is added to Turkey participation banks

Efficiency Analysis in Islamic banks and Commercial Banks of Turkey

Introduction

In this chapter efficiency analysis has been done between Islamic banks and commercial banks in Turkey, to show which financial sector is more effective. Data from 29 banks' balance sheet is used, 3 of whom are Islamic banks and 26 of whom are commercial banks operating in Turkey from years 2010-2015, to analyze the efficiency of two sectors. Data Envelop Analysis (DEA) method is used for measuring efficiency. It has been found that in income per employee and income per branch scale is, Islamic banks are more efficient in 2010, 2012,2013,2014 and 2015, and in 2011 commercial banks are more efficient with a small difference.

Methods: Data Envelopment Analysis

DEA is a method through which performance is measured. The main purpose of performance measurement is to increase efficiency. Performance measurement provide organizations with information regarding what additional improvements should be made to attain the best performance in efficiency (Thanassoulis, 2003).

Data Envelopment Analysis (DEA) is an increasingly popular management tool. DEA is commonly used to evaluate the efficiency of a number of producers. A typical statistical approach is characterized as a central tendency approach and it evaluates producers relative to an average producer in contrast, DEA compares each producer with only the "best" producers. By the way, in the DEA literature, a producer is usually referred to as a decision-making unit or DMU. DEA is not always the right tool for a problem but is appropriate in certain cases.

In DEA, there are a number of producers. The production process for each producer is to take a set of inputs and produce a set of outputs. Each producer has varying level of inputs and gives a varying level of outputs. For instance, consider a set of banks. Each bank has a certain number of tellers, a certain square footage of space, and a certain number of managers (the inputs). There are a number of measures of the output of a bank, including number of checks cashed, number of loan applications processed, and so on (the output). DEA attempts to determine which of the banks are most efficient, and to point out specific inefficiencies of the other banks.

A fundamental Assumption behind this method is that if a given producer, A, is capable of producing Y(A) units of output with X(A) inputs, then other producers should also be able to do the same if they were to operate efficiently. Similarly, if producer B is capable of producing Y(B) units of output with X(B)inputs, the other producers should also be capable of the same production schedule. Producers A, B, and others can then be combined to form a composite producer with composite inputs and composite outputs. Since this composite producer does not necessarily exist, it is typically called a virtual producer.

The heart of the analysis lies in finding the "best" virtual producer for each real producer. If the virtual producer is better than the original producer by either making more output with the same input or making the same output with less input, then the original producer is inefficient. The subtleties of DEA are introducer in the various ways that producer's A and B can be scaled up or down and combined.

Since DEA in its present form was first introduced in 1978, researchers in a number of fields have quickly recognized that it is an excellent and easily used methodology for modeling operational processes for performance evaluations. This has been accompanied by other developments. For instance, Zhu (2002) provides a number of DEA spreadsheet models that can be used in performance evaluation and benchmarking. DEAs empirical orientation and the absence of a need for the numerous *a priori* assumptions that accompany other approaches (such as standard forms of statistical regression analysis) have resulted in its use in a number of studies involving efficient frontier estimation in the governmental and nonprofit sector, in the regulated sector, and in the private sector. See, for instance, the use of DEA to guide removal of the Diet and other government agencies from Tokyo to locate a new capital in Japan, as described in Takamura and Tone (2003).

In their originating study Charnes, Cooper, and Rhodes (1978) described DEA as a 'mathematical Programming Model applied to observational data [that] provides a new way of obtaining empirical estimates of relations such as the production functions and/or efficient production possibility surfaces- that are cornerstones of modern economics'. (William W. Cooper, 1990)

Data

There are 6 banks that operate based on of Islamic principles while 52 commercial banks are operating in Turkey at the time of this study (2017). In this study, uninterrupted data from 3 participation banks and 26 commercial banks have been

used to scale the efficiency analysis of the two sectors. Commercial banks include; Government owned banks, private banks and foreign banks operating in Turkey. In the sample, data collected from the financial statements of the banks published in Turkish Banks Association (TBB) website. The sample analyze the efficiency for 6 years between 2010 and 2015. Financial institutions were not included not to harm homogeneity. Table 1.1 shows the banks included in the Sample.

Table 1.1 Participation and commercial banks included in study.

Participation Banks	*Commercial Banks*	
Albaraka Türk	Deutsche Bank A.Ş.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Türkiye Finans	Burgan Bank A.Ş.	Habib Bank Limited
Kuvyet Türk	Bank Mellat	Société Générale (SA)
	ICBC Turkey Bank A.Ş.	Anadolubank A.Ş.
	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.
	Denizbank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.
	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Alternatifbank A.Ş.
	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
	The Royal Bank of Scotland Plc.	ING Bank A.Ş.
	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Banka	Turkland Bank A.Ş.
	Finans Bank A.Ş.	Citibank A.Ş.
	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.
	Akbank T.A.Ş.	
	Arap Türk Bankası A.Ş.	

In the study, leverage ratio, nonperforming loan to total loans ratio and loan to deposit ratio are used as inputs, and income per employee, income per branch and return on equity are used as the output.

Table 1.2 Input and output used in the study

Period	**Inputs**	**Outputs**	**Method**
2010 – 2015	- Leverage Ratio - NPL to total loans Ratio - Loan To deposit Ratio	- Income Per Employee - Income Per Branch - Return On Equity	DEA (Data Envelop-ment Analysis)

Only uninterrupted data is selected for the study, banks with the corrupted data is excluded from the study. Asya Bank with no data in recent years is excluded from the study.

Finding

The application was addressed to find out which banking sector is more efficient using data envelopment analysis. The efficiency scale is between 0 and 100. The closer to 100 the more efficient; the closer to 0 the more inefficient. As a result, the application obtains that participation banks are more efficient in income per employee, per branch and return on equity filed between 2010 – 2015. According to the sample commercial banking sector is efficient in only 2011 with 43.01 score, where Participation banks is 42.2.

The result also shows that there are 4 inefficient commercial banks those are; HSBC Bank, Société Générale (SA), Burgan Bank and Turkish Bank, were all three participation banks are efficient. Table 1.3 shows these Results.

Table 1.3 Efficiency scores of participation banks and commercial bank

Unit name	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Albaraka Türk katılım Bankası	100	90.06	100	100	100	100
Türkiye Finans Katılım Bankası	98.99	45.7	85.39	100	92	84.81
Kuveyt Türk Katılım Bankası	87.46	39.82	72.46	79.79	80.74	72.43
ICBC Turkey Bank A.Ş.	100	100	100	100	100	100
Deutsche Bank A.Ş.	100	100	100	100	100	100
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası	100	100	100	100	100	100
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	100	67.07	100	100	100	100
Akbank T.A.Ş.	100	65.27	100	100	100	100
Arap Türk Bankası A.Ş.	100	51.19	99.25	100	100	100
Burgan Bank A.Ş.	100	47.42	98.12	100	97.03	100
Habib Bank Limited	100	47.23	91.22	100	95.43	100
Bank Mellat	100	46.79	88.33	100	93.09	89.01
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	90.74	43.63	83.33	100	91.94	81.43
Türkiye İş Bankası A.Ş.	90.69	43.11	81.48	93.13	85.96	78.76
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	89.95	42.05	80.21	92	83.69	76.74
Denizbank A.Ş.	89.48	40.55	74.79	87.57	82.04	74.34
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	87.43	38.85	69.63	77.8	80.52	67.43
Citibank A.Ş.	81.36	37.79	59.29	73.35	72	64.57
Anadolubank A.Ş.	79.74	34.15	59.12	73.18	71.41	60.94
ING Bank A.Ş.	79.4	32.09	57.83	71.75	70.51	59.11
Şekerbank T.A.Ş.	71.96	30.76	54.33	68.79	66.79	55.68

Finans Bank A.Ş.	71.07	28.96	50.31	64.19	66.63	55.06
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	69.53	25.23	49.01	62.36	65.18	53.71
HSBC Bank A.Ş.	68.63	16.34	40.11	60.06	34.21	50.88
Turkish Bank A.Ş.	59.78	14.23	34.38	57.93	30.55	47.11
Alternatifbank A.Ş.	56.25	10.07	28.44	40.79	29.53	46.69
Turkland Bank A.Ş.	55.43	3.19	16.59	37.82	6.85	30.59
Société Générale (SA)	52.03	1.78	6.21	29.55	0.07	15.76
The Royal Bank of Scotland Plc.	44.82	1.53	4.44	0.08	0.07	0.14

Albaraka participation banks among other participation banks is more efficient. It also shows that participation banks were more efficient in 2010, 2014 and 2015 compared to other years.

In the study the percentage of every year of participation banks and Commercial banks is taken, to be able to analyze better which sector was more efficient according to the output we chose for the study.

	Percentage of efficiency					
	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Participation Banks	95.5	42.2	81.11	83.19	84	85.48
Commercial Banks	82.24	43.01	66.95	77.71	80	69.56

Thus, when we look at the percentage of each year efficiency scores the participation banks are more efficient than the commercial banks, in 2010. Participation banks efficiency score is 95.5, where commercial banks efficiency score is only 82.24. This shows that participation banks were very efficient in general in financial sector and it was efficient compared to commercial banks too. Commercial banks on the other hands are quite efficient in general, but less efficient compared to participation banks.

In 2011, a reduction in efficiency is identified of both participation banks and commercial banks. In this year commercial banks with 43.01 score is more efficient comparatively than participation banks. In 2012, participation banks keep its high score of efficiency, where commercial banks stay inefficient. In 2013 both group show an increase. The participation banks increased to 83.19 from 81 percent in 2013, and commercial banks efficiency score increased from 66.95 in 2012 to 77.71 in 2013. Participation banks were comparatively more efficient in this year too.

Participation banks kept its efficiency constantly in 2014 and 2015, where commercial banks inconstant. The efficiency score of commercial banks in 2014 was 80, where it decreased to 69 in 2015. Participation banks were more efficient comparatively than commercial banks in both years.

Participation banks, despite its new market and system, have been perfoming very good job recently globally. Turkey, compared to some other Muslim majority countries is new to Islamic financial system though this Islamic finance has had sucessful outcomes in Turkish society as observed in this study. The study results show that participation banks in Turkey are more efficient compared to conventional banks in terms of income per employee, income per branch and return on equity.

Conclusion and Recommendation

Islamic finance has been growing very fast for last 10 years. Today Islamic finance has crossed the Arabic countries' and Muslim countries' boundaries and become an important system for western counties to think about. Islamic financial system started in 1960s. Today Islamic finance is operating in almost 80 countries with approximately 2 trillion Dollars of assets. After the good performance of Islamic financial institutions in 2008 crises, Islamic finance has become a debatable system worldwide. New banks and financial institutions started working in America and Europe, Conventional banks opened Islamic finance windows. On the other hand England and Hong Kong have been making preparations to become Islamic finance centers.

Islamic financial system is not only profit-earning organizations like conventional financial systems, but Islamic finance is a system based on Islamic laws, ethics, social responsibilities, and justice. Islamic finance services and products must be according to Islamic principles. Islamic financial system forbidden all those acts which harms human beings, such as interest, manipulation, dharar, gambling, over expenditures, and all those acts which harm human and society.

Islamic financial system is not limited system only to Muslims and Muslim majority countries but this system is applicable for all the humanity. Among the things that Islamic financial system function, we can list followings: Islamic financial system promote equal distribution of wealth approach. According to Islamic finance all humans are siblings and should have equal rights to wealth. By doing this, the distance between very poor and very rich person will decrease. Islamic

financial system is responsible for society development through promoting small and medium enterprises. And Islamic financial institutions responsibility is to give hands to poor people through Zakat and Sadaqa systems.

Islamic financial system from 1960s has been developing new models and financial products, which are customer-friendly and according to Islamic principles. The famous models used for partnership is Musharikah, for entrepreneurship and business Islamic finance use Mudaraba. For leasing and rent Islamic finance used Ijara, for prepaid transactions Istisna, in Capital Market Islamic finance use Sukuk model for buying and selling Islamic bonds and Takaful for Islamic Insurance.

Islamic finance practices started at late 80s in Turkey. After a new law in 1983 Islamic finance started operations under name of Private finance house. In 2005, with a new law the Islamic Institutions are renamed as participation bank. Today Islamic banking and finance in Turkey is called participation banking. Turkey is house for 6 participation banks; two of them started operation recently, Ziraat Katılım bank (2015), Vakif KatılımBank (2016). Participation banks' total assets reach to approximately 70,00 billion US dollars in Turkey, which is almost 6% of the total financial sector. It's predicted that this percentage will increase to 15% by 2023. Islamic finance growth rate in Turkey is two times better than conventional banking. The data from 2005-2012 shows that the growth of Islamic financial institutions were 32% where conventional banks growth were only 19%. This shows that Islamic Finance has a better future in Turkey.

In this paper, we found that participation banks are more efficient than conventional banks for the period analysed. We came to this result after collecting 6 years' data from both; Islamic banks and conventional banks' financial statements. Data Envelopment Analysis was used to analyze the efficiency of both sectors. We have had three outcomes from this study. First, participation banking sector is more efficient in income per employee This means per staff efficiency in participation banking sector is better than conventional banking sector. Second, participation banks branches show better performance than conventional banks. Participation banks are more efficient in earning profit from each branch compared to conventional banks. Third, participation banks are more efficient in return on equity compared to conventional banks. This means that participation banks make more return from their invested equity compared to conventional banks.

Fast development of Islamic finance in the world effecting Turkeys Islamic finance growth as well. Turkey has had good achievements in participation bank-

ing sector in last 10 years. The current government of Turkey is promoting Islamic finance in Turkey. But still there is a lot to do in Islamic Capital Market part as well as the training and education about the Islamic finance. Government and participation banks association should support and encourage new departments and content in universities and every possible platform to accelerate the development of Islamic finance.

Turkey is late in Islamic capital markets. Countries like Malaysia, Saudi Arabia, UAE, and Bahrain are making a big income from Islamic Capital market. Turkey issued its first Sukuk, in 2012, followed by another in 2013. Islamic Insurance (Takaful) is not developed in Turkey yet. There are only two institutions which provide Islamic insurance (Takaful) services. The reason why especially takaful (Islamic insurance) is not developed in Turkey might be a topic for another research paper. Islamic finance and banking education and awareness is another research topic to find out how much do people know Islamic finance in Turkey.

This efficiency analysis can be done from different points of views by using different inputs and outputs as well. Another action which would complete the picture and contribute to form a sound knowledge and literature about efficiency of Islamic banking in Turkey can be repeating this analysis for different time periods both earlier and later. Comparing the efficiency of the sector in Turkey and in other countries where there are spread and developed Islamic finance sector would provide another sound knowledge for the literature.

References

Ahmad, A. (1993). *Contemporary practices of Islamic finance techniques.* Jeddah: Islamic Research and Training. Retrieved from http://www.irti.org/English/Research/Documents/IES/154.pdf

Akcan, A. T. (2012). *Faizsiz bankacılık sistemi İçindeki yeri: Turkiye'de karşılaştırmalı genel durum analizi* (Master's thesis). Uşak: Uşak Üniversitesi. Retrieved from http://ulusaltezmerkezi.com/faizsiz-bankacilik-sisteminin-bankacilik-sistemi-icindeki-yeriturkiyede-karsilastirmali-genel-durum-analizi/

Al Baraka. (2015). *2014 annual report.* Ankara: Al Baraka. Retrieved from http://www.albaraka.com/media/pdf/cc/ABGAR2015English.pdf.

Al Baraka. (2015). *Islamic banking: Modes of inancing*. Retrieved June 2, 2015, from http://www.albaraka.com/default.asp?action=article&ID=301.

Al-Maghlouth, A. K. (2009). *Sukuk: An inside study of its background, structures, challenges & cases* (Master's thesis). Kuala Lumup: Open University of Malaysia. Retrieved from http://www.iefpedia.com/english/wp-content/uploads/2012/02/sukuk__an-inside-study-of-its-background-structures-challenges-and-cases.pdf.

Alpay, S. (2007). An evaluation of special finance houses: A case study on Turkey. *Proceedings of 6th international conference on Islamic economics and finance* (pp. 369-386). Jeddah: Islamic Research and Training Institute.

Anderson Graduate School of Management. (2001). *Recent history of Islamic banking and finance.* Los Angeles: University of California. Retrieved from www.iefpedia.com/english/wp.../Recent-History-of-Islamic-Banking-and-Finance.doc

Bank Asya. (2014). *Annual report 2013.* Ankara: Bank Asya. Retrieved from http://www.bankasya.com.tr/docs/pdf/2014_Annual_Report.pdf

Bank Negara Malaysia. (2015). *US: Pontetntial market for Islamic finance.* Kuala Lumpur: Bank Negara Malaysia. Retrieved from http://www.mifc.com/index.php?ch=28&pg=72&ac=121&bb=uploadpdf

Birben, B. (2013). *Development of new interest - Free banking instruments in Turkish participation banking sector* (Master's thesis). Istanbul: Istanbul Bilgi University. Retrieved from http://openaccess.bilgi.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11411/113/Developments%20of%20New%20Interest-Free%20Banking%20Instruments%20in%20Turkish%20%20Participation%20Banking%20Sector.pdf?sequence=1.

Boulam, H. (2015). *Participation banking In Turkey: Comperative analysis, Z/Yen reference & perspectives* (Master's thesis). Torino: University of Turin. Retrieved from http://www.tkbb.org.tr/documents/Masters-Degree-Thesis.pdf.

Cantax. (2015). *Key Sharia Instuments*. Retrieved June 1, 2016, from http://cantax.weebly.com/key-sharia-instruments.html.

Çokgezen, M., & Kuran, T. (2015). Between consumer demand and Islamic law: The evolution of Islamic credit cards in Turkey. *Journal of Comparative Economics, 43*(4), 862-882. doi:10.1016/j.jce.2015.07.005.

Çürük, S. A. (2003). *İslami finansın Türkiye'deki gelişimi, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri.* (Doctora dissertation) Konya: Selçuk Üniversitesi. Retrieved from http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/834/337690.pdf?sequence=1.

Deloitte Tax & Consulting. (2014). *Islamic finance in Europe: The second international forum for Islamic banks and financial institutions.* London: Deloitte Tax & Consulting. Retrieved from http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/lu/Documents/financial-services/lu-en-islamicfinance-ineurope-11042014.pdf

El-Gamal, M. A. (2006). *Islamic finance: Law, economics, and practice.* New York: Cambridge University Press.

European Central Bank. (2013). *Islamic finance in Europe.* Frankfurt: European Central Bank. Retrieved from https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbocp146.pdf?50223aa58804d7b4f32f4f302534672d.

EY. (2014). *Global takaful insights 2014: Market updates.* Jeddah: EY. Retrieved from http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_Global_Takaful_Insights_2014/$FILE/EY-global-takaful-insights-2014.pdf.

Financial Islam. (2015). *Islamic Finance: Murabahah*. Retrieved January 7, 2016, from http://www.financialislam.com/murabahah.html.

Hassan, M. K., Kayed, R. N., & Oseni, U. A. (2013). *Introduction to Islamic finance & banking.* Harlow: Pearson Education Limited.

ICD & Thomson Reuters. (2015). *Islamic finance development report 2014: Harmony on the horizont*. Jeddeh: ICD & Thomson Reuters. Retrieved from http://www.tkbb.org.tr/documents/arastirmaveraporlar/Islamic_Finance_Development_Report_2014.pdf.

Iqbal, Z. (1997). *Islamic financial system.* Philadelphia: World Bank. Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjH7M_vovHNAhUKXSwKHZhADvoQFggrMAE&url=https%3A%2F%2Fwww.imf.org%2Fexternal%2Fpubs%2Fft%2Ffandd%2F1997%2F06%2Fpdf%2Fiqbal.pdf&usg=AFQjCNEvJdXddTfXk4amPNKPuENQ-eNb8A&s.

Institute of Islamic Banking and Insurance. (1995). *Encyclopedia of Islamic banking and insurance.* London: IIBI London.

Islamic Finance News. (2015). *2015 Annual Guide.* Kuala Lumpur: REDmoney Group.

Kammer, A., Norat, M., Piñón, M., Prasad, A., Towe, C., & Zeidane, Z. (2015). *Islamic finance: Opportunities, challenges, and policy options.* Washington: International Monetary Fund. Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjTrfKUo_HNAhUGECwKHT11CQcQFgghMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.imf.org%2Fexternal%2Fpubs%2Fft%2Fsdn%2F2015%2Fsdn1505.pdf&usg=AFQjCNG1eymjlgo9qh0V2O6xizkG5UkKhg&sig2=1pj6ZtO6VFces5F8-yxWvA.

Karim, N., Tarazi, M., & Reille, X. (2008). *Islamic microfinance: An emerging market niche.* Washington: CGAP. Retrieved from https://www.cgap.org/sites/default/files/CGAP-Focus-Note-Islamic-Microfinance-An-Emerging-Market-Niche-Aug-2008.pdf.

Khan, M. A. (1945). *An Introduction to Islamic Economics.* Islamabad: The International Institute of Islamic Thought.

Knowledge Hub. (2011, November 16). *Understanding mudarabah*. Retrieved Feburary 8, 2016, from http://knowledge-focalpoint.blogspot.com.tr/2011/11/understanding-mudarabah.html

Kuveyt Türk. (2015). *Annual report 2014.* Ankara: Kuveyt Türk. Retrieved from http://www.kuveytturk.com.tr/Files/KT/pdf/financial_information/annualreports/2014_Annual_Report.pdf.

Liam, H. (2012). Evolution of participation banking in Turkey. *Al Nakhlah - Online Journal on Shouthwest Asia and Islamic Civilization*, 1-15. Retrieved June 9, 2016, from https://www.ciaonet.org/attachments/19719/uploads.

Maraj, B. (2013). *The microfoundation of Islamic capital market products* (Master's Thesis). Basel: Universität Basel. Retrieved from https://wwz.unibas.ch/fileadmin/wwz/redaktion/witheo/personen/aleks/Masters_Theses/BujarMaster.pdf.

Mashhour, N., & Korayem, K. (2014). Poverty in secular and Islamic economics; Conceptualization and poverty alleviation policy, with reference to Egypt. *Topics in Middle Eastern and African Economies, 16*(1), 1-16.

Merdad, H. J. (2012). *Two essays in Islamic finance and investment* (Doctora dissertation). New Orleans: University of New Orleans. Retrieved from http://faculty.kfupm.edu.sa/FINEC/hmerdad/My_files/3Published_Papers/2012_PhD_Dissertation.pdf.

Mohammed, N. (2015, Feburary 8). *An overview of the history of Islamic finance*. Retrieved June 15, 2016, from https://www.islamicfinance.com/2015/02/an-overview-of-the-history-of-islamic-finance/.

Nisar, S. (2009, Spetember 16). *Islamic bonds sukuku): Its introduction and application.* Retrieved May 5, 2016, from http://www.iefpedia.com/english/?p=924.

Pamuk, Ş. (1990). *100 sourda Osmanlı-Türkiye iktisadi tarihi 1550-1914* (2nd ed.). Istanbul: Gerçek Yayınevi.

Participation Banks Association of Turkey. (2015). *Participation banks 2014.* Ankara: Participation Banks Association of Turkey. Retrieved from http://www.tkbb.org.tr/documents/KATILIM_2014_ING.pdf

Pinsent Masons. (2015, January 12). *Rise of Islamic finance and banking 'to reach new heights in 2015'.* Retrieved May 1, 2016, from http://www.out-law.com/en/articles/2015/january/rise-of-islamic-finance-and-banking-to-reach-new-heights-in-2015/

Tabakoglu, A. (2015). *Bin Yıllık Türkiye iktisat tarihi.* Istanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi. Retrieved from http://ww3.ticaret.edu.tr/bgur/files/2013/03/3_ahmet_tabako%C4%9Flu_dersnotu.pdf

Thomson Reuters. (2014). *Turkey Islamic finance Report 2014: Fundamentals and problems of growth.* Jeddah: Islamic Research and Training Institute. Retrieved from http://www.irti.org/English/Research/Documents/Report-5.pdf

Türkiye Finans. (2015). *2014 annual report.* Ankara: Türkiye Finans. Retrieved from http://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlariEN/Attachments/7/Turkiye_Finans_Annual_Report_2014.pdf

Saudi Gazette. (2015, December 3). *Global sukuk see bigger challenge in 2016*. Retrieved June 10, 2016, from http://saudigazette.com.sa/business/global-sukuk-see-bigger-challenge-in-2016/

Siddiqi, M. I. (1986). *Model of an Islamic bank.* Chicago: Kazi Publications.

Uddin, M. A., Sultan, Y., Hosen, M., & Ullah, N. (2015). *A critical analysis of Islamic bond: A case study on unway treasury sukuk.* Munich: Munich Personal RePEc Archive. Retrieved from https://mpra.ub.uni-muenchen.de/68785/

Usmani, M. T. (2002). *An introduction to Islamic finance.* The Hague: Kluwer Law International.

Usmani, M. T. (1999). The Concept of musharakah and its application as an Islamic method of financing. *Arab Law Quarterly, 14*(3), 203-220.

Ustanğolu, D. (2014). *Türkiye' de katılım bankacılığı sektördeki yeri ve önemi* (Master's thesis). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi. Retrieved from http://adudspace.adu.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11607/1758/3/10057059.pdf

Venardos, A. M. (2005). *Islamic banking and finance in South-east Asia: Its development and future.* Singapore: World Scientific Publishing.

Warsame, M. H. (2009). *The role of Islamic finance in tackling financial exclusion in the UK* (Doctora dissertation). Durham: Durham University. Retrieved from http://etheses.dur.ac.uk/23/

Yurdakok, I. (2008). Culture Of Islamic economics In Turkey. *7th International Conference on Islamic Economics* (pp. 163-183). Jeddah: King Abdulaziz University.

Zaher, S. T., & Hassan, M. K. (2001). A comparative literature survey of Islamic finance and banking. *Financial Markets, Institutions & Instruments, 10*(4), 155-199.

Zaim, S. (2010). İslâm ekonomisi ve İslâm ülkeleri İşbirliği sahasında son 50 yıldaki elişmeler. *İş Ahlakı Dergisi, 3*(5), 125-143.

Zyp, V. L. (2009). *Islamic finance in the United States : product development and regulatory adopt* (Master's thesis). Washington, DC: Georgetown University. Retrieved from https://m.repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/552821/ZypVictoriaLynn.pdf?sequence=1.

Does Institutional Quality Matter for Bilateral Export Performance? The Case of Turkey

Puruweti Siyakiya*

Abstract: The paper investigates the effect of institutional quality on Turkey's bilateral exports among her 150 trading partners over 1995–2016 using a gravity model approach. Specifically, negative binomial regression model was applied. The main focus is to analyze the impact of institutional quality and other control variables on Turkey's bilateral exports. In addition to this, the paper also examines subset of institutions that matter most in determining Turkey's bilateral export performance during the period under review. Results from the regression analysis show that gross domestic product per capita of both Turkey and her trading partners, population size of trading partners and having a common border and common religion have strong positive influence on Turkey's bilateral exports while distance has a robust debilitating effect. With regard to regional trade agreements, though positive the results suggest no evidence of its influence on Turkey's bilateral exports. Moreover, results also reveal that improvements in Turkey's own overall institutional quality and that of her trading partners play a cardinal role in stimulating Turkey's bilateral exports. Disintegrating the institutional variable results confirm that Turkey's regulatory efficiency and trading partners' market openness impact positively on bilateral exports while importers' regulatory efficiency impact negatively. Also from the institutional quality variable we can establish that more gains for Turkey's bilateral exports can be realized from improvements in economic freedom environment by Turkey than from her trading partners. However, improvements of economic freedom by both Turkey and her trading partners still remain essential in boosting Turkey's bilateral exports.

Keywords: Export Performance, Institutions, Gravity Model, Negative Binomial Regression, Turkey.

* Student, Marmara University, Department of Economics.
Contact: siyakiya82@gmail.com, Göztepe Yerleşkesi 34722 Kadıköy – İstanbul.

Introduction

The role of institutional quality has received wide recognition not only on its impact on economic performance but also on international trade flows. New institutional economics emphasize a possible impact of institutional quality on economic performance. One possible mechanism through which improved institutions can lead to high economic growth is trade. Literature on the relationship between better institutions and international trade in general is abundant, however several studies find inconclusive results regarding the relationship between the two variables. These differences are as a result of sample coverage and period as well as methodology used. Other studies in trade literature theoretically identified and empirically demonstrated that institutional quality is an important determinant of international trade flow (Anderson and Marcouiller, 2002; Dollar and Kraay, 2003; De Groot et al. 2004; Levchenko, 2007; Francois and Manchin, 2013). However, De Mendonça et al. (2014) and Krenz & Abeliansky (2015) find institutional quality improvements having a negative effect on trade flow. Levchenko (2007) also find institutional differences between developing and developed countries boosting demand of products from developed countries as well as reducing production costs for developing countries if they stop engaging in institutionally dependent sectors.

International trade involves dealing with a lot of countries that have multiple set of institutions and as a result the institutional impact is more pronounced on external trade than on domestic. Lack of proper institutions may discourage trade because economic agents can be hesitant to engage in contracts. Even if a country thrives to reduce barriers on trade, as long as poor institutions prevail, economic agents may feel threatened to make trade-related transactions resulting in low trade flows. It is on this basis that better institutions in the form of secured property rights, presence of rule of law and a predictable regulatory environment just mentioning a few, can solve the institution-trade puzzle.

According to World Bank statistics, in 2016 world merchandise trade as a percentage of gross domestic product (GDP) was approximately 50%. Furthermore, *the World Trade Organization (WTO) 2016 Report* stated that Turkey's economy was much dependent on trade and during the period 2012-2014 her merchandise trade accounted for 58.2% of total GDP. However, since 1948 Turkey has been experiencing a trade deficit in goods. From 2000 onwards, the deficit took a nosedive until it reached an alarming figure in 2011. Since 2013 the deficit is slowly dimin-

ishing. Increase in exports is one important component that can be used to reduce this trade balance deficit. Hence, examining the factors affecting exports flow is critical. Most studies examining the relationship of institutional quality and trade performance tend to zero in on multiple cross country observations. Cases targeting a particular country are limited, especially within the context of Turkey. Also relatively few studies have concentrated on the effects of economic freedom as a proxy measurement of institutional quality on international trade flow. The generality of the studies use democracy, conflicts, political environment and governance as measurement of institutional quality. To the knowledge of the author few studies have attempted to examine the relationship between institution and trade for Turkey. Erbil and Oğuş (2007) and Temurov and Kilicaslan (2016) examined the effect of conflicts on Turkey's export performance to Iraq and other trading partners respectively. Ozcan (2016) also examined the impact of information and communication technology (ICT) on Turkey's bilateral trade. The author also included political openness as an additional regressor on Turkey's total trade. However, none of the researches have attempted to analyze institutional quality from both the importer and exporter side as well as the sub-pillars of institutions.

Trade is a major component of Turkey's GDP and also literature regard the nexus between institutional quality and exports within the context of Turkey is scanty, hence imperative to examine the possibility of institutional quality affecting Turkey's exports. This study's contribution to existing literature is in twofold. First, it examines the extent to which Turkey's and her trading partners' institutional quality affect Turkey's exports. Second, it further investigates which set of institutions (Turkey's and trading partners') matter most for Turkey's bilateral exports. Focusing on narrow and disintegrated institutional set up enhances an understanding of how various pillars of institutions influence trade.

Regression results reveal that Turkey's institutional quality of exporter and that of importing countries are both positive and statistically significant in influencing Turkey's bilateral exports to 150 trading partners during 1995-2016. However, disintegrating institutional quality reveal that not all institutions are export promoting. Evidence from results suggest that Turkey's regulatory efficiency and her partners' market openness are export enhancing while trading partner's regulatory efficiency is export reducing. In view of the above, it is imperative for Turkey to put more effort on variables she has immediate control over such as regulations, market openness and business environment so that her exports to various trading partners can be increased and at the same time trade deficit can be reduced.

The rest of the paper is organized as follows. Section 2 gives a brief background of Turkey's trade and institutional quality performance. Section 3 reviews related literature. Section 4 describes the methodology and data issues, empirical model and presentation of results. Section 5 presents the conclusion and policy implications.

Overview of Turkey's Trade Performance and Institutional Quality

Based on data from International Monetary Fund (IMF)'s *Direction of Trade Statistics* (**http://data.imf.org/?sk=9D6028D4-F14A-464C-A2F2-59B2CD424B85)** Turkey's exports and imports have been rising with an exceptional sharp decline realized in 2009. However, since 2014 exports have been following a downward trend. As depicted in Figure 1, since 1948 Turkey has been experiencing a trade deficit in goods. The deficit started to worsen in 2002 until it reached a startling figure in 2011. However, from 2013 it was recovering but at a snail pace. At the same time, imports sharply decreased while exports were steady contributing to the fall in trade deficit. On this backdrop, exports as a percentage of GDP followed a positive trajectory with the highest export growth rate (22%) realized in 1996 while a -10.7% was recorded in 1999. During the past decade, the worst scenario for Turkish economy was in 2009 where both GDP and export growth rates slumped to around -5%. Subsequently, from 2010 onwards GDP, export and merchandise growth rates were depicting a positive trend on average (see Figure 2). In terms of export share by region, the Middle East followed by Europe have been the most preferred destinations of Turkish exports. As can be seen from Figure 3, between 1997 and 2000 exports to Middle East, Commonwealth of Independent States (CIS) and Europe declined but later improved. This period is the Asian crisis and could have funneled the fall in exports. Although Africa is an all-time least preferred destination of Turkey's exports contrary to other regions exports to Africa remained almost constant and did not fall. However, for total exports that is inclusive of services, the European Union (EU) remains the Turkey's major trading partner, with an average contribution of 43% in 2014 (*WTO*, 2016).

Based on the *World Bank's Doing Business Report 2016* (World Bank, 2017), Turkey showed signs of improvements in its ranking from 71th place in 2013 to 55th in 2016. However, despite this overall improvement there are some areas which Turkey has to work on especially starting a new business and resolving insolvency.

One limitation of the Easy of Doing Business Index is that it does not measure the underlying strength of institutions, but it gives a snapshot of how difficult or ease it is for local entrepreneurs to establish business. As a result, this study uses economic freedom index as a measure of institutional quality. From Figure 4, it can be noted that Turkey's institutional quality (economic freedom index) increased from 58 in 1995 to 63 in 2000. However, during 2000-2005 a decline is observed. With the exception of 2009, from 2005 onwards economic freedom index and total exports were moving in the same direction. Such a phenomenon is interesting in providing a basis in answering the question: Does institutional quality matter for exports? It should be noted that a high economic freedom index implies improvement in institutional quality while a low index denotes poor institutional quality. From Figure 4, the economic freedom index is measured on the primary vertical axis while exports are on the secondary vertical axis and are measured in United States dollars (US$).

Figure 1: Turkey's Trade Balance Performance

Source: Author's Calculations from IMF Data

Figure 2: Turkey's GDP Growth and Trade Performance

Source: Author's Calculations from IMF Data

Figure 3: Turkey's Goods Exports by Region
Source: Author's Calculations from IMF Data

Figure 4: Turkey's Economic Freedom Index and its Average Exports to the World
Source: Author's Calculations from IMF and Heritage Foundation Data

Literature Review

It is generally anticipated that countries that have better institutions perform better in terms of economic growth and trade than those with poor institutions. Policies that promote economic freedom through improvements in regulation, rule of law, respect for property rights and market liberalization provide a conducive environment that stimulate importers and exporters to venture into international trade entrepreneurship.

Analyzing the effects of regime type on bilateral trade during the period 1960-1990, Mansfield, Milner and Rosendorff (2000) establish that trade between countries with high differences in regime type are negative and statistically signifi-

cant. They find bilateral trade to be less by 15%-20% margin for pairs of countries that have sharp differences in governance, democratic and autocratic, than those trading under similar institutional framework.

Anderson and Marcouiller (2002) investigate the effect of institutions on trade for 48 importing countries and conclude that transaction costs associated with insecurity, imperfect contractual enforcements and corruption reduce the volume of trade. These generate unnecessary price marks equivalent to hidden taxes and lowering them significantly would encourage participation in international trade leading to an increase in trade volumes. Levchenko (2007) also emphasized that better institutions overcome unnecessary costs incurred when two parties are involved in a transaction. Anderson and Marcouiller (2002) find an increase in a country's transparency and impartiality index by 10% result in a 5% increase in import volumes. Apart from promoting economic growth, Dollar and Kraay (2003) find better institutions also enhance the probability of countries to trade among themselves hence increasing their participation in international trade.

De Groot et al. (2004) pointed out that both institutional homogeneity and better institutional quality are key determinants of bilateral trade. Countries that exhibit similarities in their institutional set up are likely to realize a 12-18% average increase in bilateral trade. Nevertheless, Levchenko (2007) argue that institutional differences may act as a source of comparative advantage hence important determinant of trade patterns.

Applying pooled gravity model to analyze the impact of economic freedom between USA and 119 trading partners for the period 1999 and 2000, Depken and Sonora (2005) find improvements in economic freedom by trading partners to have a positive and statistically significant effect on USA's overall trade, exports and imports. However, the impact is higher on exports than imports. Decker and Lim (2009) and Yu (2010) also find improvements in democracy by both the exporter and importer tend to significantly promote trade flow.

Investigating the impact of trade facilitation and regulatory reforms on export performance of South Asian countries, Ahmad and Ahmed (2013) find a 1% improvements in regulatory environment to have a resultant effect of increasing exports by 0.12% and 0.32% under the fixed effects model and generalized method of moments (GMM) respectively. Also Li, Vertinsky and Zhang (2013) use a sample of over 198 000 firms and institutional quality data at the city level in China and they find evidence of high quality legal systems in a location to be asso-

ciated with high levels of exports. Their argument is that higher quality legal systems reduce transaction costs as well as creating certainty to traders. Kien, Yoon and Huyen (2015) also examine the impact of institutional quality on Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) countries' trade with 115 countries and they conclude that better institutions are key in promoting exports.

By applying a Poisson estimator to explore the influence of institutional quality and infrastructure on trade between South-South, South-North and North-North countries, Francois and Manchin (2013) conclude that low institutional quality and poor infrastructure prevailing in developing countries discourage exports from developed countries. The effect becomes significant for developing countries trading among themselves compared to developed countries trading alone. The authors further establish that trade flow among developing countries would increase by approximately 26% if their institutional quality and infrastructure would improve to levels similar to that of developed countries. However, this is not the case because developing countries have a combination of poor institution and infrastructure while developed countries have both good institutions and infrastructure which boost market access. Contrariwise, De Groot et al. (2004) find institutional differences to pose a negative effect on trade.

According to Levchenko (2007), there are two possibilities that poor institutions in the South can have on trade. First, if the South produce goods that are institutionally sensitive, opening up of trade can make them import these goods from the North which have a comparative advantage in the production of these goods due to their better institutions. Secondly, by stopping production and start to import from the North, the South avoid additional costs and in the process the North's export increases. However, this does not imply that the South should not improve their institutions as this may have negative ramifications on the North in the long run due to lack of unpredictable contract enforcements and insecurity of property rights. Also poor institutions in the South can make them unable to diversify but rather lead them into perpetual specialization. Better institutions can help overcome this distortion hence important determinant of trade. Nunn (2007) also concur with the idea of having good contract enforcements as a way of fostering trade.

Within the context of Turkey, Erbil and Oğuş (2007) find that high conflicts and economic risk reduced Turkey's exports to Iraq during 1984-2005. Temurov and Kilicaslan (2016) apply the GMM to analyze the impact of conflicts (institutional variable) on bilateral trade performance from 1990-2013 and they also

establish that security conflicts between Turkey and her trading partners wear out Turkey's total trade. While analyzing the impact of information and communication technology (ICT) on Turkey's bilateral trade for the period 2000-2014, Ozcan (2016) also confirm that political openness is positively influenced Turkey's trade.

A recent study by Krenz (2016) on a sample of 87 countries for the years 1990 to 2007 reveals that improved institutional quality has a positive causal effect on trade flow. She finds evidence of a strong and positive long-run relationship between political institutions and international trade. She also argue that knowing the extent to which institutions affect or contribute to overall development is critical if support programs to improve a country's institutional quality are to be undertaken. However, Nicolini and Paccagnini (2011), accounting for cross-sectional variability for a panel dataset of 197 countries covering a period 1976 to 2004, find no causality running from either trade to institutions or vice versa.

Despite institutions being important for trade, it should be understood that economies that have high trade volumes or values are not necessarily the ones that have better institutional quality. Using quantile regression estimator, Krenz, and Abeliansky (2015) find better institutions not always linked to high trade volumes. Their argument was that countries like Russia, China, Malaysia and Mexico which are known for having poor institutional quality yet they have high trade volumes and are important players in international trade.

Based on an investigation of a sample covering 59 countries for the period 2005-2010, De Mendonça et al. (2014) establish a negative and significant effect of institutional heterogeneity on agricultural trade flow. Bojnec and Ferto (2009) also find that countries that exhibit similar institutions are likely to increase their trade flows.

The differences in the results of the relationship between quality of institution and trade values depart from what the bulk of researchers suggest. The rationale is that even the presence of poor institutions countries may trade out of necessity and in doing so they end up creating trade networks.

Methodology

The gravity model which is universally used to analyze bilateral trade, foreign direct investment and immigration flows is used to examine the impact of institutional quality along other variables on Turkey's bilateral exports with 150 trading

partners between 1995 and 2016. The use of gravity model as a method to model international trade flow originates from earlier work by Tinbergen (1962) and Pöyhönen (1963). Although the model faced criticism at its initial stages it later gained popularity after Linnemann (1966), Leamer and Stern (1970) and Deardorff (1998) found it reasonably consistent with other traditional trade models such as Armington, Melitz (2003) and Ricardian models (Arkolakis, Costinot and Rodríguez-Clare, 2012).

In the traditional gravity model a country's bilateral trade potential is positively determined by income or output level and/or population size and negatively influenced by the distance to its trading partners. Other relevant variables can be incorporated in the model. Based on the theoretical nature of the gravity model and empirical analysis of international trade flow as explained by the pioneers of the model and other succeeding authors (Bergstrand, 1985) the formulation of the basic trade equation is as shown:

$$TRADE_{ijt} = f\left(\frac{(GDPpc_{it} * GDPpc_{jt} * POP_{it} * POP_{jt})}{DIS_{ij}}\right) = \quad \textbf{(1)}$$

Where $TRADE_{ijt}$ is the natural logarithm of the bilateral trade flow between trading partners. *İ-* is the reporting country (Turkey), *j* represents Turkey's trading partners (150 countries comprising 43 African, 29 American, 43 Asia-Pacific and 35 European). *t* is the time frame in years (1995-2016). Trade is measured as value of exports in goods, free on board, in United States dollars. A full list of the countries is found in Table 1 at the appendix. The choice of the countries was based on availability of data. GDP_{pc} is the natural logarithm of gross domestic product per capita in current United States dollars. This is a measure of economic mass. *POP* is the population size. The use of GDP per capita and population is to account for demand. GDP per capita and population data for all countries was downloaded from the World Bank's World Development Indicators' database. However, data for the Republic of China (Taiwan) was retrieved from Taiwan's national statistical database. GDP per capita data for Korea, Democratic People's Republic, which was compiled by the Hyundai Research Institute, was extracted from Korea focus' website (http://www.koreafocus.or.kr/design2/layout/content_print.asp?group_id=105314) and the 2016 figure was from Reuters (http://www.reuters.com/article/us-northkorea-economy-gdp-idUSKBN1A607Z). DIS_{ij} is the natural logarithm of the distance between Turkey and one of her trading partners. It is the weighted distance two trading partners.

The model is generally expressed in natural logarithm form. From equation 1 above cost and geography variables are included in the following model.

$$\ln TRADE_{ijt} = \alpha + \beta_0 \ln GDPpc_{it} + \beta_1 \ln GDPpc_{jt} + \beta_2 \ln POP_{it} + \beta_3 \ln POP_{jt} + \beta_4 \ln DIS_{ij} + \beta_5 CON_{ij} + \beta_6 REL_j + \beta_7 RTA_{ijt} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Common language dummy is not included in equation 2 because from the sample list only Bulgaria and Cyprus share the same language with Turkey. Next, export equation which accounts for overall institutional quality of both the export and import is generated.

$$\ln EX_{ijt} = \alpha + \beta_0 \ln GDPpc_{it} + \beta_1 \ln GDPpc_{jt} + \beta_2 \ln POP_{it} + \beta_3 \ln POP_{jt} + \beta_4 \ln DIS_{ij} + \beta_5 CON_{ij} + \beta_6 REL_j + \beta_7 RTA_{ijt} + \beta_8 \ln INS_{it} + \beta_9 \ln INS_{jt} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

In equation 4 incorporates sub indicators of institutional quality for exporter and importer are substituted for the overall institutional quality.

$$\ln EX_{ijt} = \alpha + \beta_0 \ln GDPpc_{it} + \beta_1 \ln GDPpc_{jt} + \beta_2 \ln POP_{it} + \beta_3 \ln POP_{jt} + \beta_4 \ln DIS_{ij} + \beta_5 CON_{ij} + \beta_6 REL_j + \beta_7 RTA_{ijt} + \beta_8 \ln RE_{it} + \beta_9 \ln RE_{jt} + \beta_{10} \ln OP_{it} + \beta_{11} \ln OP_{jt} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

From equations 2 to 4 the other variables are explained as follows: InEX_{ijt} is the natural logarithm of the value of bilateral exports between Turkey and her trading partners. The value is measured in United States dollars. Export data was retrieved from IMF's *Direction of Trade*. Overall institutional variable is represented by *INS* which is the economic freedom index. The economic freedom index evaluates how a country interacts with other countries in terms of openness to investment and trade. Sub indicators are *RE* and *OP* which represent regulatory efficiency and openness of market respectively. The overall economic freedom index is an equally weighted and average of 12 sub-variables. These 12 sub-variables are further categorized into four key aspects namely rule of law, government size, regulatory efficiency and market openness. For the purpose of this study only two pillars that have a close and direct influence on exports performance namely regulatory efficiency and market openness are considered. Regulatory efficiency is a simple average of business freedom, labor freedom and monetary freedom while open markets is the average of trade freedom, investment freedom and financial freedom. All the pillars have equal weights and each is graded on a scale of 0 to 100

with a lower number implying poor institutional quality. The expectation is that the higher the institutional index the higher the value of exports. For years that had data gaps averages of the available data were calculated. Institutional data was downloaded from the website of the Heritage Organization (http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year).

The following are dummy variables which either take a value of 1 or 0 otherwise. CON_{ij} indicates whether Turkey and one of the trading partners are adjacent each other or not. Data for contiguity (common border) and distance were extracted from the CEPII[1] website.

REL_j captures the religion's effect on international trade. Turkey is a Muslim country, an arbitrary 20% or more threshold of the population of the trading partner belonging to Muslim religion is accorded a 1 and zero otherwise. The assumption is that countries sharing a similar religion are likely to have similar preferences and tastes on goods and services. Religion data was extracted from NationMaster website (http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Religion/Religions).

RTA_{ijt} indicates if Turkey and the trading partner belong to the same regional trade agreement (RTA) or have a free trade agreement (FTA) between them. The inclusion of this variable is premised on the fact that Turkey can grant favorable treatment under certain conditions to particular trading partners without extending the same treatment to other trading partners. Countries in the same FTA/ RTA are likely to trade more than those outside. RTA/ FTA data was extracted from WTO and the Republic of Turkey's Ministry of Economy websites (https://www.economy.gov.tr/portal/faces/home/free-trade/turkey-free?_afrLoop=1161582758883459&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=313chtayg&_adf.ctrl-state=18wjraa7t6_54#!%40%40%3F_afrWindowId%3D313chtayg%26_afrLoop%3D1161582758883459%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18wjraa7t6_58).

α and the β s are set of coefficients to be estimated. ε_{it} is the error term.

1 CEPII is a French research center in international economics which produces studies, research, databases and analyses on the world economy and its evolution. http://www.cepii.fr/CEPII/en/bdd_modele/presentation.asp?id=6

Empirical Framework

Trade data is count data by nature hence it takes non-negative values. The dependent variable (bilateral exports values) has zero-valued trade flows in some instances for certain country pairs and years. A model that can take care of the zeros is more preferably. Directly applying ordinary least square (OLS) completely drops the zero-valued trade flows and this can lead to loss of important information contained on low levels of trade (Eichengree and Irwin, 1998: 41). Also, omission of the zeros can create sample selection bias especially if these zeros are non-randomly distributed (Burger, Van Oort and Linders, 2009: 8) and Westerlund and Wilhelmsson, 2011). Our equation is in logarithm form and finding a logarithm of zero is undefined and using OLS can give biased results. Recent studies explored alternative techniques that address the problem of the presence of zero-valued trade flows in dataset. In order to address the problem of zero bilateral trade flows several techniques such as, Poisson model, Heckman's sample selection model or adding a 1 or 0.5 to the zero and then use Tobit or OLS model. However, using Tobit makes the results difficult to interpret since the constant elasticity is lost (Eichengree and Irwin, 1998: 41). To circumvent the problems highlighted above, Poisson Pseudo Maximum Likelihood (PPML) as proposed by Silva and Tenreyro (2006) or negative binomial regression (NBR) model are deemed appropriate to estimate gravity equations. Below is the PPML equation of bilateral exports with a conditional mean. μ_{ij}

$$\Pr(EX_{ijt}) = \frac{\exp(-\mu_{ij})\mu_{ij}^{EX_{ij}}}{T_{ij}!} \quad \textbf{(5)}$$

This conditional mean is exponentially related to a set of independent variables in equations 2 to 4.

$$\mu_{ij} = \exp(\alpha + \beta' X_{ij} + \eta_i + \gamma_j) \quad \textbf{(6)}$$

The underlying assumptions of the PPML are that the mean and the variance are equal, that is, there is homoscedasticity. On the other hand the NBR, which belongs to the family of the modified Poisson models, (Burger, Van Oort and Linders, 2009: 10) assumes non-equality in the mean and the variance and it also takes care of overdispersed data (Chimba, 2004). Specifically, NBR is used and this is based on sensitivity test were performed.

Discussion of Results

Table 2 shows the results of the regression that includes both the PPML and the NBR Models. However, only NBR results are used to explain factors that can have an influence on Turkey's bilateral exports with 150 trading partners over the period 1995-2016. The rationale for choosing NBR is explained in detail in the sensitivity analysis subsection. The signs of the coefficients of most variables are as expected and are highly significant. All the traditional gravity variables' estimated coefficients conform to theory. Also the variable of interest is positive and statistically significant as anticipated. Results from column 2 in Table 2 indicate that GDP per capita of both Turkey and her trading partners, population of trading partner, common border, religion and institutional quality of both parties are positive and statistically significant while distance is statistically negative. Like other studies (Disdier and Head 2008; Mayer, 2014) and Yotov et al. 2016), the coefficient of distance in models 2 and 4 is within the -1 benchmark which makes it the most trade reducing variable. Since the coefficient of trading partners' GDP per capita (measurement of elasticity) is greater than that of Turkey, it implies that Turkey's bilateral exports are more responsive to demand than supply. The coefficients of Turkey's population and income in model 2 and 4 respectively, are insignificant and this is not surprising since exports are assumed to be more responsive to demand than supply.

Not surprisingly, for the variable of interest the results confirm that improvements in overall institutional quality by both the exporter and importer increases the amount of receipts from Turkey's exports. Specifically, if the quality of institutions for both Turkey and her trading partners are improved by 10% Turkey will realize an increase in total export value by 7.9% and 6.58% respectively. However, when institutional quality is analyzed at sub-pillar level the results reveal that only improvements in Turkey's regulatory environment and trading partners' market openness have a positive effect on Turkey's exports while the trading partners' regulatory environment distract Turkey's exports. The suggestion for this negative relationship might be that when the trading partners improve their institutions more countries would like to trade with them and in the process Turkish products may be outcompeted resulting in low export values. The other reason might be that improved institutional quality in importing countries can reduce production and transaction costs for institutionally sensitive goods. If these goods are similar or close substitutes to Turkey's exports the result is a shift in demand from exports to locally produced goods. However, more bilateral export gains are realized from institutional improvements by Turkey herself than from institutional improvements by her trading partners. Furthermore, after controlling for distance,

contiguity and institutional quality, the coefficient of religion is 0.745 (column 2) which implies that Turkey's exports value is 110.6%[2] or 2.11 times more when she exports to countries that she has a common religion with than to those which she does not share a common religion with. A positive (negative) coefficient implies that the dominance or official status of a religious culture makes a country's economic institutions more (less) trade-friendly, all other things equal.

Shocking results are on the coefficients of regional trade agreement, where a positive and insignificant sign is displayed in both columns. The results suggest no evidence of Turkey having an RTA or FTA increasing her exports. The results are supported by the fact that close to 36% of Turkey's exports are contributed by customs union while a mere 5.5% is as a result of reciprocal trade agreements (*WTO*, 2016: 31). The results are also in line with findings from Kütük and Akbostanci (2016: 50) who also establish the insignificance of Turkey's RTA and FTA in influencing her exports. They highlighted that the increase in Turkey's exports is as a result of European Customs Union not FTA.

Sensitivity Tests

Preliminary tests from Table 3 shows the presence of inequality between the mean and the variance. Also as suggested by Martínez-Zarzoso (2013: 23), from Table 3 it is observed that the variance is greater than the mean (1.82e+18 > 5.02e+08) which is evidence of overdispersion. Further tests are performed to test the hypothesis that H_0: α = 0 (presence of overdispersion), against: H_1: $\alpha \neq 0$ which implies absence of overdispersion. In STATA the likelihood ratio test (LRtest) of alpha = 0 is shown at the end of results. The likelihood-ratio test of alpha=0: chibar2 (01) = 9.0e+11 Prob>=chibar2 = 0.000 and likelihood-ratio test of alpha=0: chibar2 (01) = 9.1e+11 Prob>=chibar2 = 0. 000 for equations 3 and 4. The p-values are too small suggesting strong evidence of overdispersion (Prob>=chibar2 = 0. 000) hence NBR is preferred to PPML (Long and Freese, 2006: 246). Detailed regressions with the LR tests are in Table 4. The parameter estimates from PPML and NBR model are almost similar, but the standard errors under the NBR model are consistently higher than those from PPML model. This is not surprising and is as expected because of the presence of overdispersion. Also, it can be confirmed that the variables are suitable for the model since Prob > chi2 = 0.0000 in Table 5 is highly significant. From this the conclusion is that the coefficients are not equal to zero.

2 The formula to compute the effect of this dummy variable is: $\left(e^{\beta_1}-1\right)*100\%$, where β_1 is the estimated coefficient.

Table 2: Regression Results

	(1)	(2)	(3)	(4)
VARIABLES	PPML	NBR	PPML	NBR
lGDPpcit	0.597***	0.585***	0.497***	0.138
	(4.11e-06)	(0.101)	(6.36e-06)	(0.134)
lGDPpcjt	0.614***	0.757***	0.651***	0.791***
	(9.67e-07)	(0.0175)	(9.46e-07)	(0.0175)
lPOPit	1.562***	0.978	1.752***	1.622***
	(2.28e-05)	(0.596)	(2.50e-05)	(0.610)
lPOPjt	0.711***	0.728***	0.690***	0.730***
	(6.48e-07)	(0.0132)	(6.26e-07)	(0.0129)
lDISij	-0.975***	-1.165***	-0.919***	-1.152***
	(1.79e-06)	(0.0341)	(1.71e-06)	(0.0351)
lREit			-0.294***	1.024***
			(1.01e-05)	(0.175)
lREjt			0.562***	-0.261**
			(7.82e-06)	(0.104)
lOPit			-0.126***	0.124
			(1.05e-05)	(0.226)
lOPjt			0.0498***	0.529***
			(4.70e-06)	(0.0697)
CONij	0.426***	0.671***	0.368***	0.713***
	(3.14e-06)	(0.108)	(3.35e-06)	(0.108)
RELij	0.0444***	0.745***	0.0119***	0.831***
	(2.27e-06)	(0.0509)	(2.40e-06)	(0.0523)
RTAijt	0.0865***	0.0475	0.130***	0.0107
	(2.52e-06)	(0.0670)	(2.60e-06)	(0.0684)
lINSit	-0.538***	0.790**		
	(1.41e-05)	(0.312)		
lINSjt	1.162***	0.658***		
	(8.30e-06)	(0.0795)		
Constant	-25.93***	-18.96*	-27.14***	-26.70***
lnalpha		0.226*** (0.0216)	(0.0004)	(10.0849) 0.219*** (0.0216)
Observations	3,278	3,278	3,278	3,278

Standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Conclusion and Policy Implications

There is clear evidence that Turkey's exports are positively driven by her GDP per capita and that of her trading partners, population of the trading partners, better overall institutional quality of all parties, common religion and common border. Contrary to the above, the further is the distance of Turkey's trading partner the lesser is her exports value. The results are as anticipated save for RTA dummy. Surprisingly, the results show no evidence of increase in Turkey's exports by her being in a regional trade arrangement or free trade agreement with her trading partners. The results depict a strong and positive impact of overall institutional quality of both Turkey and trading partners on Turkey's bilateral exports. However, analysis of sub indicators of institutional quality reveal that only improvements in Turkey's regulatory environment and openness of the market of trading partners have a positive bearing on Turkey's exports while trading partners' regulatory environment negates her exports. It is more evident that substantial gains in bilateral export gains are realized from Turkey's improvements of her own institutions than by her trading partners. However, it remains critical for both Turkey and her trading partners to make improvements in their economic freedom environments if Turkey's bilateral exports are to increase.

Given the role of the quality of institutions in enhancing Turkey's bilateral exports flow, it is therefore imperative for policymakers to have a strong emphasis on institutional quality improvements. Quality of institutions is one of the principal enablers of trade growth and diversification and economic growth, hence it is an important component that complements other gravity variables such as GDP per capita, religion, infrastructure and trade facilitation. Better institutions in the form of regulatory efficiency and market openness provide minimum confidence and promote participation of firms in international trade. This in turn stimulates the value of exports. In summary institutional quality determines the extent to which transaction impediments are reduced or increased between parties when trade is taking place. That is if better institutional qualities are well-enforced, economic agents (exporters and importers) are induced to participate in international trade since they are at least guaranteed of recuperations from their investments. With poor institutions in place it is difficult to induce firms to enter the export market and trading partners to demand exports. In view of the above, Turkey should put more effort on variables she has immediate control over such as regulations, operating market and business environment so that her exports to various trading partners can be improved. This is because better institutional conditions at home enable market access abroad.

References

Ahmad, M. H., & Ahmed, Q. M. (2013). Trade facilitation, regulatory quality and export performance: Empirical investigation for South Asian countries. *Indian Journal of Economics and Business*, *12*(2-4), 263-277. Retrieved on 12/11/2017 from

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HTagrcFm_nUJ:www.serialsjournals.com/serialjournalmanager/pdf/1436341086.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-ab.

Anderson, J. E., & Marcouiller, D. (2002). Insecurity and the pattern of trade: An empirical investigation. *The Review of Economics and Statistics*, *84*(2), 342-352. http://dx.doi.org/10.1162/003465302317411587.

Arkolakis, C., Costinot, A., & Rodríguez-Clare, A. (2012). New trade models, same old gains? *The American Economic Review*, *102*(1), 94-130. http://dx.doi.org/10.1257/aer.102.1.94.

Bergstrand, J. H. (1985). The gravity equation in international trade: Some microeconomic foundations and empirical evidence. *The Review of Economics and Statistics*, *67*(3), 474-481. http://dx.doi.org/10.2307/1925976.

Bojnec, S., & Ferto, I. (2009). The institutional determinants of bilateral agricultural and food trade. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, *3*. http://dx.doi.org/10.19041/Apstract/2009/3-4/12.

Burger, M., Van Oort, F., & Linders, G. (2009). On the specification of the gravity model of trade: Zeros, excess zeros and zero-inflated estimation. *Spatial Economic Analysis*, *4*(2), 167-190. http://dx.doi.org/10.1080/17421770902834327.

Chimba, D. (2004). Sensitivity analysis on traffic crash prediction models by using STATA. *North American Stata Users' Group Meetings 2004*, (3). Retrieved on 10/11/2017 from

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tdYn0gRclIkJ:www.stata.com/meeting/3nasug/chimba.pdf+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-ab.

Deardorff, A. (1998). Determinants of bilateral trade: Does gravity work in a neoclassical world? *The regionalization of the world economy* (pp. 7-32). University of Chicago Press. http://dx.doi.org/10.7208/chicago/9780226260228.003.0002.

Decker, J. H., & Lim, J. J. (2009). Democracy and trade: An empirical study. *Economics of Governance*, *10*(2), 165-186. http://dx.doi.org/10.1007/s10101-008-0053-8.

De Groot, H. L., Linders, G., Rietveld, P., & Subramanian, U. (2004). The institutional determinants of bilateral trade patterns. *Kyklos*, *57*(1), 103-123. http://dx.doi.org/10.1111/j.0023-5962.2004.00245.x.

De Mendonça, T. G., Lirio, V. S., Braga, M. J., & da Silva, O. M. (2014). Institutions and bilateral agricultural trade. *Procedia Economics and Finance*, *14*, 164-172. http://dx.doi.org/10.1016%2FS2212-5671(14)00699-6.

Depken II, C. A., & Sonora, R. J. (2005). Asymmetric effects of economic freedom on international trade flows. *International Journal of Business and Economics*, *4*(2), 141. Retrieved on 17/11/2017 from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lbcuA3xlvlsJ:citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download%3Fdoi%3D10.1.1.693.4191%26rep%3Drep1%26type%3Dpdf+&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-ab.

Disdier, A., & Head, K. (2008). The puzzling persistence of the distance effect on bilateral trade. *The Review of Economics and Statistics*, *90*(1), 37-48. http://dx.doi.org/10.1162/rest.90.1.37.

Dollar, D., & Kraay, A. (2003). Institutions, trade, and growth. *Journal of Monetary Economics*, *50*(1), 133-162. http://dx.doi.org/10.1016/S0304-3932(02)00206-4.

Eichengreen, B., & Irwin, D. A. (1998). The role of history in bilateral trade flows. *The regionalization of the world economy* (pp. 33-62). University of Chicago Press. http://dx.doi.org/10.7208/chicago/9780226260228.003.0003.

Erbil, C., & Oğuş, A. (2007). Ethnic tension, instability and trade: Case of Turkish exports to Iraq. Retrieved on 12/11/2017 from http://people.brandeis.edu/~cerbil/Iraq_EthTension%26Trade_Erbil_E%26P_Submission.pdf.

Francois, J., & Manchin, M. (2013). Institutions, infrastructure, and trade. *World Development*, *46*, 165-175. http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2013.02.009.

Kien, T. N., Yoon, H., & Huyen, N. T. T. (2015). Institutional quality and ASEAN trade flows. *Sogang IIAS Research Series on International Affairs*, *15*, 35-57. Retrieved on 20/11/2017 from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:csIm8QyywNcJ:www.akes.or.kr/eng/papers(2016)/F14.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-ab.

Krenz, A. (2016). Do political institutions influence international trade? Measurement of institutions and the long-run effects. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2732549.

Krenz, A., & Abeliansky, A. (2015). *Democracy and trade-evidence along the distribution of trading activity.* Retrieved on 19/11/2017 from http://ecomod.net/system/files/Democracy%20and%20Trade_version2.pdf.

Kütük, M. M., & Akbostanci, E. (2016). Do regional trade agreements actually increase turkey's foreign trade? *METU Studies in Development*, *43*(1), 257. Retrieved on 18/11/2017 from

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7r9oe8CaA7oJ:etd.lib.metu.edu.tr/upload/12618902/index.pdf+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-ab.

Leamer, E. E., & Stern, R. M. (1970). *Quantitative international economics*. Boston: Allyn and Bacon, Inc. Retrieved on 12/11/2017 from http://www.anderson.ucla.edu/faculty/edward.leamer/books/QIE.htm.

Levchenko, A. A. (2007). Institutional quality and international trade. *The Review of Economic Studies*, *74*(3), 791-819. http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-937X.2007.00435.x.

Li, J., Vertinsky, I., & Zhang, H. (2013). *The quality of domestic legal institutions and export performance*. Retrieved on 18/11/2017 from http://beedie.sfu.ca/jack-austin-centre/wp-content/uploads/sites/13/2014/08/Working-paper-Law-export-performance.pdf.

Linnemann, H. (1966). *An econometric study of international trade flows*. North-Holland Pub. Co.

Long, J. S., & Freese, J. (2006). *Regression models for categorical dependent variables using stata*. Stata press.

Mansfield, E. D., Milner, H. V., & Rosendorff, B. P. (2000). Free to trade: Democracies, autocracies, and international trade. *American Political Science Review*, *94*(2), 305-321. http://dx.doi.org/10.2307/2586014.

Martínez-Zarzoso, I. (2013). The log of gravity revisited. *Applied Economics*, *45*(3), 311-327. http://dx.doi.org/10.1080/00036846.2011.599786.

Mayer, T. (2014). Gravity equations: Workhorse, toolkit, and cookbook. *Handbook of International Economics, 4.* Retrieved on 15/11/2017 from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:8nWBUvJlDAsJ:www.cepii.fr/CEPII/en/publications/wp/abstract.asp%3FNoDoc%3D6126+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-b-ab.

Nicolini, M., & Paccagnini, A. (2011). Does trade foster institutions? *Review of Economics and Institutions, 2*(2), 1-20. http://dx.doi.org/10.5202/rei.v2i2.28.

Nunn, N. (2007). Relationship-specificity, incomplete contracts, and the pattern of trade. *The Quarterly Journal of Economics, 122*(2), 569-600. http://dx.doi.org/10.1162/qjec.122.2.569.

Ozcan, B. (2016). Information and communications technology (ICT) and international trade: Evidence from turkey. *Eurasian Economic Review*, 1-21. http://dx.doi.org/10.1007/s40822-017-0077-x.

Pöyhönen, P. (1963). A tentative model for the volume of trade between countries. *Weltwirtschaftliches Archiv*, (90), 93-100. Retrieved on 15/11/2017 from http://www.scirp.org/(S(i43dyn45teexjx455qlt3d2q))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1832444.

Silva, J. S., & Tenreyro, S. (2006). The log of gravity. *The Review of Economics and Statistics, 88*(4), 641-658. http://dx.doi.org/10.1162/rest.88.4.641.

Temurov, I., & Kilicaslan, Y. (2016). Conflict or distance: What determines the international trade?. *World Journal of Applied Economics, 2*(2), 15-31. https://doi.org/10.22440/wjae.2.2.2.

Tinbergen, J. (1962). *Shaping the world economy; suggestions for an international economic policy*.

Westerlund, J., & Wilhelmsson, F. (2011). Estimating the gravity model without gravity using panel data. *Applied Economics, 43*(6), 641-649. http://dx.doi.org/10.1080/00036840802599784.

World Bank. (2017). *Doing Business 2017: Equal Opportunity for All*. Retrieved on 18/11/2017 from *http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/~/media/WBG/DoingBusiness/documents/profiles/country/TUR.pdf*

Yotov, Y. V., Piermartini, R., Monteiro, J., & Larch, M. (2016). An advanced guide to trade policy analysis: The structural gravity model. *World Trade Organization, Geneva*. Retrieved on 20/11/2017 from https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/advancedwtounctad2016_e.pdf

Yu, M. (2010). Trade, democracy, and the gravity equation. *Journal of Development Economics, 91*(2), 289-300. http://dx.doi.org/10.1016/j.jdeveco.2009.07.004

Appendix

Table 1: List of countries

Africa	**America**	**Asia and Pacific**	**Europe**
Algeria	Argentina	Australia	Albania
Angola	Bahamas	Azerbaijan	Austria
Benin	Barbados	Bahrain	Belgium
Burundi	Belize	Bangladesh	Belarus
Burkina Faso	Bolivia	Cambodia	Bosnia and Herzegovina
Botswana	Brazil	China, P.R.: Hong Kong	Bulgaria
Cabo Verde	Canada	China, P.R.: Mainland	Croatia
Cameroon	Chile	Fiji	Cyprus
Chad	Colombia	Georgia	Czech Republic
Congo, Republic of	Costa Rica	India	Denmark
Cote d'Ivoire	Cuba	Indonesia	Estonia
Djibouti	Dominican Republic	Iran, Islamic Republic of	Finland
Egypt	Ecuador	Israel	France
Equatorial Guinea	El Salvador	Japan	Germany
Ethiopia	Guatemala	Jordan	Greece
Gabon	Guyana	Kazakhstan	Hungary
Gambia, The	Haiti	Korea, Democratic People's Rep. of	Iceland
Ghana	Honduras	Korea, Republic of	Ireland
Guinea	Jamaica	Kuwait	Italy
Guinea-Bissau	Mexico	Kyrgyz Republic	Latvia
Kenya	Nicaragua	Lao People's Democratic Republic	Lithuania
Libya	Panama	Lebanon	Malta
Madagascar	Paraguay	Malaysia	Moldova
Malawi	Peru	Mongolia	Netherlands
Mali	Suriname	Nepal	Norway
Mauritania	Trinidad and Tobago	New Zealand	Poland

Mauritius	United States	Oman	Portugal
Morocco	Uruguay	Pakistan	Romania
Mozambique	Venezuela (Bolivarian Republic of)	Philippines	Slovak Republic
Namibia		Qatar	Slovenia
Niger		Russian Federation	Spain
Nigeria		Saudi Arabia	Sweden
Rwanda		Singapore	Switzerland
Senegal		Sri Lanka	Turkey
Sierra Leone		Syrian Arab Republic	Ukraine
South Africa		Taiwan Province of China	United Kingdom
Swaziland		Tajikistan	
Tanzania		Thailand	
Togo		Turkmenistan	
Tunisia		United Arab Emirates	
Uganda		Uzbekistan	
Zambia		Vietnam	
Zimbabwe		Yemen, Republic of	

Table 3: Test for Equality of Mean and Variance

EXijt

Percentiles	Smallest			
1%	0	0		
5%	309077	0		
10%	1110489	0	Obs	3300
25%	6786200	0	Sum of Wgt.	3300
50%	6.24e+07	Mean	5.02e+08	
	Largest	Std. Dev.	1.35e+09	
75%	3.15e+08	1.37e+10		
90%	1.24e+09	1.40e+10	Variance	1.82e+18
95%	2.62e+09	1.40e+10	Skewness	5.247744
99%	6.85e+09	1.51e+10	Kurtosis	37.92407

Table 4: Regression Results

```
. nbreg EXijt lGDPpcit lGDPpcjt lPOPit lPOPjt lDISij lINSit lINSjt CONij RELij RTAijt, nolog

Negative binomial regression                      Number of obs   =       3278
                                                  LR chi2(10)     =    5182.04
Dispersion     = mean                             Prob > chi2     =     0.0000
Log likelihood = -62946.66                        Pseudo R2       =     0.0395
```

EXijt	Coef.	Std. Err.	z	P>|z|	[95% Conf.	Interval]
lGDPpcit	.5849633	.1006965	5.81	0.000	.3876018	.7823249
lGDPpcjt	.7571284	.0175236	43.21	0.000	.7227828	.791474
lPOPit	.9784868	.5962131	1.64	0.101	-.1900693	2.147043
lPOPjt	.728159	.013161	55.33	0.000	.7023638	.7539541
lDISij	-1.16492	.0340816	-34.18	0.000	-1.231718	-1.098121
lINSit	.790415	.312055	2.53	0.011	.1787985	1.402032
lINSjt	.6579144	.079515	8.27	0.000	.5020679	.8137608
CONij	.6709541	.1082627	6.20	0.000	.4587631	.8831451
RELij	.7448991	.0509474	14.62	0.000	.645044	.8447541
RTAijt	.0474864	.0670149	0.71	0.479	-.0838603	.1788331
_cons	-18.96294	9.888954	-1.92	0.055	-38.34493	.4190564
/lnalpha	.2261246	.0215664			.1838552	.268394
alpha	1.253732	.0270385			1.201842	1.307862

```
Likelihood-ratio test of alpha=0:  chibar2(01) = 9.0e+11 Prob>=chibar2 = 0.000

. nbreg EXijt lGDPpcit lGDPpcjt lPOPit lPOPjt lDISij lREit lREjt lOPit lOPjt CONij RELij RTAijt, nolog

Negative binomial regression                      Number of obs   =       3278
                                                  LR chi2(12)     =    5213.96
Dispersion     = mean                             Prob > chi2     =     0.0000
Log likelihood = -62930.701                       Pseudo R2       =     0.0398
```

EXijt	Coef.	Std. Err.	z	P>|z|	[95% Conf.	Interval]
lGDPpcit	.1377613	.1339551	1.03	0.304	-.1247858	.4003084
lGDPpcjt	.7906934	.0174761	45.24	0.000	.7564408	.824946
lPOPit	1.621875	.610407	2.66	0.008	.4254997	2.818251
lPOPjt	.7295526	.012947	56.35	0.000	.704177	.7549283
lDISij	-1.151826	.0350849	-32.83	0.000	-1.220591	-1.083061
lREit	1.024499	.1746419	5.87	0.000	.6822076	1.366791
lREjt	-.2614452	.1038821	-2.52	0.012	-.4650503	-.05784
lOPit	.1240054	.225973	0.55	0.583	-.3188936	.5669044
lOPjt	.528872	.0697131	7.59	0.000	.3922369	.6655071
CONij	.7132364	.1078192	6.62	0.000	.5019147	.9245581
RELij	.8305084	.0523132	15.88	0.000	.7279764	.9330405
RTAijt	.0106637	.0683652	0.16	0.876	-.1233296	.144657
_cons	-26.70005	10.08499	-2.65	0.008	-46.46627	-6.933837
/lnalpha	.2186972	.0215826			.1763961	.2609983
alpha	1.244454	.0268586			1.19291	1.298226

```
Likelihood-ratio test of alpha=0:  chibar2(01) = 9.1e+11 Prob>=chibar2 = 0.000
```

Table 5: Testing Multiple Coefficients

```
. test lGDPpcit lGDPpcjt lPOPit lPOPjt lDISij lINSit lINSjt RTAijt CONij RELij

 ( 1)  [EXijt]lGDPpcit = 0
 ( 2)  [EXijt]lGDPpcjt = 0
 ( 3)  [EXijt]lPOPit = 0
 ( 4)  [EXijt]lPOPjt = 0
 ( 5)  [EXijt]lDISij = 0
 ( 6)  [EXijt]lINSit = 0
 ( 7)  [EXijt]lINSjt = 0
 ( 8)  [EXijt]RTAijt = 0
 ( 9)  [EXijt]CONij = 0
 (10)  [EXijt]RELij = 0

           chi2( 10) =11556.09
         Prob > chi2 =    0.0000

. test RTAijt CONij RELij lGDPpcit lGDPpcjt lPOPit lPOPjt lDISij lREit lREjt lOPit lOPjt

 ( 1)  [EXijt]RTAijt = 0
 ( 2)  [EXijt]CONij = 0
 ( 3)  [EXijt]RELij = 0
 ( 4)  [EXijt]lGDPpcit = 0
 ( 5)  [EXijt]lGDPpcjt = 0
 ( 6)  [EXijt]lPOPit = 0
 ( 7)  [EXijt]lPOPjt = 0
 ( 8)  [EXijt]lDISij = 0
 ( 9)  [EXijt]lREit = 0
 (10)  [EXijt]lREjt = 0
 (11)  [EXijt]lOPit = 0
 (12)  [EXijt]lOPjt = 0

           chi2( 12) =11572.57
         Prob > chi2 =    0.0000
```

Volatility of Turkish Lira: Impact and Correlation Analysis of Macroeconomic Variables, Especially Announcements on Interest Rate of The Central Bank (TCMB) of Turkey

Rashed Jahangir*

Abstract: Interest rate is one of the most crucial macroeconomic factors for vacillation of exchange rate in foreign exchange markets. That's why, trading behaviors, in other words, buying and selling decisions, of traders for different currency pairs mostly rely on the interest rate, or, in the broad sense, the macroeconomic news. A study on "macroeconomic announcement" found a strong influence of major U.S. macroeconomic news on returns and volatilities of emerging market exchange rate (Joo, Huang and Cai, 2009). For these reasons, the main objective of this study is to ascertain the impact and correlation of interest rate announcements by the central bank of Turkey (TCMB) with the exchange rate of Turkish lira. It also analyzes the impact and correlation of macroeconomic variables—current account deficits, FDI inflow, GDP, inflation rate, interest rate, and residents' FDI—with the exchange rate of Turkish lira. Here, the study considers USD/TRY and EUR/TRY currency pairs where USD and EUR are the base and TRY is a quote or counter currency. The results show a strong positive correlation between USD/TRY and EUR/TRY pairs and negative correlation of pairs with the announcements of borrowing and lending interest rate. On the other hand, considering regression analysis, announcements of borrowing and lending interest rate have an impact, along with each pair, on USD/TRY and EUR/TRY pairs. Alongside, macroeconomic variables have an impact on the exchange rate of Turkish lira (USD/TRY), but not on EUR/TRY pair.

Keywords: Turkish Lira, Exchange rate, TCMB, Macroeconomic announcements, Foreign Exchange Market, USD/TRY, EUR/TRY.

* Anadolu University
Contact: rashed3355@gmail.com

Introduction

Information plays an important role in the foreign exchange market; it also leads to fluctuating the price of different pairs within the market. For these reasons, the flow of information across the market has become an enticing topic in the academic research arena. This flow of information mainly denotes the announcements or news on different macroeconomic factors; for example, interest rate, inflation, current account deficits, public debt, terms of trade, and political stability which have an enormous impact on the exchange rate (Bergen, 2017). Joo, Huang and Cai (2009) found the related results considering emerging markets where the USA macroeconomic news has an enormous impact on the return and volatilities of emerging markets exchange rates. Alongside, another study conducted on foreign exchange market where it demonstrated the role of asymmetric information among the investors. It found that well-informed investors generate an increase of 0.060 percent in the Israeli Shekel vs Dollar exchange rate over a month period when they purchase one million dollars, but with the same investment, the percentage decreased to 0.046 for the less-informed investors (Onur, 2008). As with announcements, macroeconomic factors do influence exchange rate fluctuation. Therefore, considering the macroeconomic factors impact on the exchange rate, Ramasamy and Abar (2015, p. 276) examined that macroeconomic factors such as interest rate, inflation rate, the balance of payment, corruption, GDP, tax rate, and borrowing rate have a significant impact on exchange rate fluctuation.

Now, considering the tremendous growth and huge preference of foreign exchange market, investors prefer to invest in the currency pairs which are stable and provide the expected returns, in other words, profits. Nowadays, the conspicuous currency pairs -EUR/USD, USD/JPY, GBP/USD, AUD/USD, USD/CHF, USD/CAD, EUR/JPY, and EUR/GBP- which are mostly traded in the foreign exchange market. Importantly, the value or daily market share of the currencies is not equal for all currencies. The Business Insider published a chart, according to the Bank for International Settlement (BIS), which exhibited the top 20 ranked traded currencies in 2016. It illustrated that the United States Dollar captures the majority percent of the daily share (87.6) where Euro 31.3, Japanese Yen 21.6, British Pound 12.8 percent accordingly. Surprisingly, considering the study, the most striking observation from the chart is Turkish Lira which captures only 1.4 percent; it is one of the lowest daily share percentages among the top 20 ranked traded currencies (Desjardins, 2016). Nonetheless, no matter what percentage does the Turkish Lira

have, investors do consider this currency in their daily trading portfolio and this is why the currency has become one of the top traded currency. For that reason, it is a contemporary or concurrent demand to analyze the impact of macroeconomic factors on the volatility of Turkish Lira's exchange rate.

An exchange rate is a crucial macroeconomic variable in an economy; it has a tremendous influence over the economy. In addition, most of the cases, the exchange rate is a reflection of a country's whole economic performance (Arize, Osang and Slottje, 2000). For that reason, the main purpose of this study is to scrutinize the impact of interest rate announcements of the central bank, and macroeconomic variables on the exchange rate. Alongside, examining the correlation among the macroeconomic variables, along with interest rate announcements, is also an important objective of the study.

Therefore, the rest of the paper proceeds as follows. Section 2 reviews different kinds of literature which are related to macroeconomic announcements, exchange rate, and macroeconomic variables. In section 3, the study describes the methods of calculating data as well as the sources of data. Section 4 provides statistical evidence and explanation of the results. Finally, section 5 concludes.

Literature Review

Due to the remarkable importance of the exchange rate in an economy, and the incredible acceptance of foreign exchange market among the investors, researchers are mostly interested to analyze the volatility of exchange rate to ascertain the plausible reasons to ensure the stability of an economy as well as to bolster the investors for taking realistic trading decisions. As a result, there are numerous research studies which analyzed the exchange rate from different perspectives. However, surprisingly, there is no such a study which has broadly analyzed the volatility of Turkish Lira considering the announcements of the central bank of Turkey. Here, the study ensures its distinctiveness by analyzing the exchange rate volatility of Turkish Lira (considering two pairs: USD/TRY and EUR/TRY) from both central bank's announcements on interest rate and other macroeconomic variables.

Andersen, Bollerslev, Diebold and Vega (2003) examined the connection between exchange rate fluctuation and macro announcements. The study found a conditional mean jumps due to announcement surprises (i.e., deviation between expectations and realizations or news) which denotes that high-frequency exchange rate dynamics are related to macroeconomic news.

Dominguez and Panthaki (2006) scrutinized the study in order to consider three important questions firstly, does only fundamental news have influence on exchange rate fluctuation, secondly, what is the impact of non-fundamental news on exchange rate movement, and finally, what influence macro announcements have on exchange rate via order flow (signed trade volume). It found that exchange rate fluctuation considers all three variables: fundamental news, non-fundamental news, and order flow. Therefore, it suggested to include all three independent variables for exchange rate determination.

Edwards (2000) investigated the dynamic association between exchange rate regimes, capital flows and currency crises in emerging economies. It concluded that under the appropriate conditions and policies, floating exchange rates can be effective and efficient.

Galati and Ho (2003) analyzed the impact of macroeconomic news on the daily fluctuation of the EUR/USD pair. The results represented a significant correlation between macro news and daily movement of EUR/USD. It also found the market ignorance of good news rather than bad news for a short period in the euro area.

Harberger (2003) studied the impact of economic growth on the real exchange rate and found that there is no systematic connection between economic growth and real exchange rate.

Kemal and Qadir (2005) analyzed the long-run relationship and the short-run dynamics among the three variables. The study found an existence of long-run relationship between real exchange rate, exports and imports—real exchange rate is negatively related to the exports and positively to the imports. In the short-run, imports and exports adjust towards their equilibrium when there is disequilibrium. It also found that the unexpected fluctuation in the real exchange rate does not affect exports.

Simon (1997) found that exchange rate and current account have a direct and positive relationship with inflation and both exchange rate and current account are the key factors that badly affect the small economies.

Yuan and Guo (2013) studied that both GDP and exchange rate have a remarkable influence on the size of foreign exchange reserve and the effect of exchange rate on foreign exchange reserve is higher than GDP at mean place and middle and lower quantile, and lower than GDP at higher quantile.

Methodology

The study applies two separate methods to analyze the data and considers distinct variables for each of the method. In the first methods, it examines the impact of the borrowing and lending interest rate announcements on the absolute change in USD/TRY and EUR/TRY pairs. Importantly, to ascertain the impact, it exercises two models: in the first model, absolute change in USD/TRY pair acts as a dependent and EUR/TRY, borrowing and lending interest rate as an independent variables, On the other hand, in the second model, absolute change in EUR/TRY pair regards as a dependent and USD/TRY, borrowing and lending interest rate as an independent variables. For this analysis, the study considers 157 announcements of the central bank on interest rate from 2003 to 2016. Now, taking consideration of the second method, total six macroeconomic variables -current account deficit, FDI inflow, GDP, inflation, policy interest rate,[1] residents' FDI- have been considered to ascertain the impact on the exchange rate of Turkish Lira. As with the first method, this one also introduces two models. In the first model, XR1[2] considers as a dependent and the six macroeconomic factors as independent variables. Conversely, in the second model, XR2[3] reflects as a dependent and the same six macroeconomic factors as independent variables. In this case, it considers yearly data of each variable from 2003 to 2016. The models are as follows:

For the first method,

$$USD/TRY = \alpha_0 + \beta_1(EUR/TRY) + \beta_2(BIR) + \beta_3(LIR) + \varepsilon \quad \text{[Model-1]}$$

$$EUR/TRY = \alpha_0 + \beta_1(USD/TRY) + \beta_2(BIR) + \beta_3(LIR) + \varepsilon \quad \text{[Model-2]}$$

For the second method,

$$XR1 = \alpha_0 + \beta_1(CA) + \beta_2(FDI) + \beta_3(GDP) + \beta_4(INF) + \beta_5(IR) + \beta_6(RFDI) + \varepsilon \quad \text{[Model-3]}$$

$$XR2 = \alpha_0 + \beta_1(CA) + \beta_2(FDI) + \beta_3(GDP) + \beta_4(INF) + \beta_5(IR) + \beta_6(RFDI) + \varepsilon \quad \text{[Model-4]}$$

1 The policy interest rate is an interest rate that the monetary authority (i.e. the central bank) sets in order to influence the evolution of the main monetary variables in the economy (e.g. consumer prices, exchange rate or credit expansion, among others). The policy interest rate determines the levels of the rest of the interest rates in the economy, since it is the price at which private agents-mostly private banks-obtain money from the central bank.

2 Exchange rate of Turkish Lira based on US Dollar (USD/TRY) yearly average of monthly price.

3 Exchange rate of Turkish Lira based on Euro (EUR/TRY) yearly average of monthly price.

Here,

represents a slope parameter—explains the status of observed random variable in the absence of explanatory variables. On the other hand, represents intercept parameter; it explains the magnitude and direction of linear relation. Finally, denotes unobserved random variable or error or disturbance term. It captures the amount of variation which is unpredicted by slope and intercepts parameters.

The study also exercises the same data for correlation analysis. To do so, it considers Pearson correlation coefficient technique and Two-tailed for the test of significance. The data for the analysis have been collected from three main secondary sources: the Central Bank of the Republic of Turkey, the World Bank data group, investing.com[4]. For analyzing correlation among the variables, the study exercises a statistical tool namely Statistical Package for the Social Science (SPSS), conversely, it considers Econometric Views (*Eviews*) for investigating the impact of the dependent variable on independent variables.

Hypothesis

For the first method,

Model-1

H_0 = It assumes that independent variables have no impact on dependent variable (USD/TRY)

H_1 = It assumes that independent variables have impact on dependent variable (USD/TRY)

Model-2

H_0 = It assumes that independent variables have no impact on dependent variable (EUR/TRY)

H_1 = It assumes that independent variables have impact on dependent variable (EUR/TRY)

For the second method,

Model-3

H_0 = It assumes that independent variables have no impact on dependent variable (XR1)

4 Global financial portal.

H_1 = It assumes that independent variables have impact on dependent variable (XR1)

Model-4

H_0 = It assumes that independent variables have no impact on dependent variable (XR2)

H_1 = It assumes that independent variables have impact on dependent variable (XR2)

Findings and Analysis

This chapter illustrates the test results of correlation and regression and describes each of the results. In the first part, it analyzes correlation among exchange rate of Turkish Lira, interest rate, and macroeconomic variables. On the other hand, in the second part, it scrutinizes the impact among the same variables as part one.

Correlation analysis

The Table-1 demonstrates the relationship among USD/TRY, EUR/TRY, borrowing interest rate, and lending interest rate. The results show that the absolute change in Turkish lira's exchange rate considering US dollar has a strong positive correlation with the change in Turkish lira's exchange rate considering Euro, and interestingly, it is statistically significant at 0.01 level.

Table-1: Correlation Analysis Between Exchange Rate Of Turkish Lira And Interest Rate

Variables[5]	**USD/TRY**	**EUR/TRY**	**BIR**	**LIR**
USD/TRY	1	0.849*	-0.024	-0.032
EUR/TRY	0.849*	1	-0.041	-0.050
BIR	-0.024	-0.041	1	0.977*
LIR	-0.032	-0.050	0.977*	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

Source: Author computation (SPSS)

5 BIR= Borrowing Interest Rate, LIR= Lending Interest Rate

On the other hand, borrowing and lending interest rate announcements have a negative correlation with both USD/TRY and EUR/TRY pairs. Surprisingly, the correlations between them are very low, nearly zero, and it is statistically insignificant. Alongside, the table-2 shows the correlation between exchange rate of Turkish lira and macroeconomic variables. In this table, XR1 (USD/TRY) has a positive correlation with XR2, GDP, and RFDI where the relationship of XR1 with XR2 is strongly positive, and with GDP and RFDI is moderately positive the correlations are statistically significant. On the contrary, rest of the variables are negatively correlated with XR1, surprisingly, most of the correlations are very low, and some are even nearly zero such as FDI.

Now, considering the XR2 (EUR/TRY), the table demonstrates that XR2 is positively correlated with four variables: XR1, FDI, GDP, and RFDI where XR2 has a strong positive correlation with XR1 and RFDI, and more than moderately with GDP.

Table-2: Correlation Between Exchange Rate Of Turkish Lira And Macroeconomic Variables

Variables[6]	XR1	XR2	CA	FDI	GDP	INF	IR	RFDI
XR1	1	0.928**	-0.193	-0.044	0.542*	-0.222	-0.390	0.663**
XR2	0.928**	1	-0.453	0.151	.786**	-0.498	-0.661**	0.817**
CA	-0.193	-0.453	1	-0.628*	-0.818**	0.597*	0.705**	-0.566*
FDI	-0.044	0.151	-0.628*	1	0.523*	-0.553*	-0.426	0.415
GDP	0.542*	0.786**	-0.818**	0.523*	1	-0.728**	-0.872**	0.868**
INF	-0.222	-0.498	0.597*	-0.553*	-0.728**	1	0.918**	-0.540*
IR	-0.390	-0.661**	0.705**	-0.426	-0.872**	0.918**	1	-0.682**
RFDI	0.663**	0.817**	-0.566*	0.415	0.868**	-0.540*	-0.682**	1

*** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*
** Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*
Source: Author's computation (SPSS)

Importantly, these relationships are statistically significant except FDI inflow which has a positive but insignificant correlation with XR2. Conversely, there are three other variables which are negatively correlated with XR2. Among these, only

6 CA= Current account deficit, FDI= Inflow of Foreign Direct Investment, GDP= Gross Domestic Product, INF= Inflation, IR= Policy interest rate, RFDI= Residents' Foreign Direct Investment

interest rate has a significant moderate relation with XR2, rest of the two -current account deficit and inflation- have almost moderate but insignificant correlation with it.

Discussion

The strong positive correlation between USD/TRY and EUR/TRY pairs denotes that an appreciation of Turkish lira's exchange rate considering US dollar leads to the appreciation of Euro-based Turkish lira's exchange rate and vice versa. It is also alike for depreciation. On the other hand, both pairs have a negative correlation with borrowing and lending interest rate announcement. It indicates that announcements of increasing borrowing and lending interest rate by the central bank of Turkey lead to depreciation of Turkish lira's exchange rate -USD/TRY and EUR/TRY- and vice versa. However, due to the insignificant correlation, this relation of interest rate announcements and Turkish lira's exchange rate may not reflect the exact scenario of the foreign exchange market.

Regression analysis

The impact of announcements of interest rate along with EUR/TRY on USD/TRY has been shown in the Table-3. The results illustrate that the announcements on borrowing and lending interest rate and EUR/TRY pair mutually have a significant impact on Turkish lira's exchange rate considering US dollar (USD/TRY). However, individually, all independent variables do not have a significant impact on USD/TRY except EUR/TRY pair. Now, considering the coefficient of each independent variable, only EUR/TRY pair has a statistically significant value which is 0.736087.

Table-3: Regression Analysis Of Exchange Rate Of Turkish Lira And Interest Rate

Dependent Variable: USD/TRY
Method: Least Squares
Date: 10/28/17 Time: 20:51
Sample: 1 157
Included observations: 157

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.000697	0.002599	0.268063	0.7890
EUR/TRY	0.736087	0.037117	19.83157	0.0000
BIR	3.02E-05	0.000561	0.053826	0.9571
LIR	-1.31E-06	0.000539	-0.002428	0.9981

R-squared	0.720523	Mean dependent var	0.002632
Adjusted R-squared	0.715043	S.D. dependent var	0.019565
S.E. of regression	0.010444	Akaike info criterion	-6.260454
Sum squared resid	0.016688	Schwarz criterion	-6.182588
Log likelihood	495.4457	Hannan-Quinn criter.	-6.228830
F-statistic	131.4836	Durbin-Watson stat	1.845344
Prob(F-statistic)	0.000000		

Source: Author's computation (Eviews)

It signifies that one unit increase in EUR/TRY leads to increase in USD/TRY by 0.736087 units holding other variables fixed. Here, the model is statistically significant because of the probability value of F-statistics which is less than five percent. Finally, measuring how strong the data are to the fitted regression line, the R-square value 0.7205 denotes that about 72 percent variation in the USD/TRY pair can be explained by the selected independent variables. Now, interestingly, the explanation of Table-3 also suitable for Table-4, except some numerical modifications, the table demonstrates the impact of announcements of interest rate along with USD/TRY on EUR/TRY. It evinces that the announcement on borrowing and lending interest rate and USD/TRY pair mutually have a significant impact on Turkish lira's exchange rate considering Euro (EUR/TRY).

Table-4: Regression Analysis Of Exchange Rate Of Turkish Lira And Interest Rate

Dependent Variable: EUR/TRY
Method: Least Squares
Date: 10/28/17 Time: 20:49
Sample: 1 157
Included observations: 157

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.001059	0.002996	0.353395	0.7243
USD/TRY	0.978049	0.049318	19.83157	0.0000
BIR	0.000124	0.000647	0.190930	0.8488
LIR	-0.000185	0.000622	-0.298040	0.7661

R-squared	0.720989	Mean dependent var	0.002222
Adjusted R-squared	0.715518	S.D. dependent var	0.022571
S.E. of regression	0.012039	Akaike info criterion	-5.976243
Sum squared resid	0.022174	Schwarz criterion	-5.898377
Log likelihood	473.1351	Hannan-Quinn criter.	-5.944619
F-statistic	131.7886	Durbin-Watson stat	1.866174
Prob(F-statistic)	0.000000		

Source: Author's computation (Eviews)

Discussion

The regression test (Model-1) on Turkish lira's exchange rate considering announcement on borrowing and lending interest rate by the central bank of Turkey significantly denotes that the fluctuations of USD/TRY pair depends on the announcements on borrowing and lending interest rate, especially the EUR/TRY pair movement. This explanation also alike for the model-2 which denotes that announcements on interest rates (borrowing and lending) and movement of USD/TRY pair have an impact on the fluctuation of EUR/TRY pair.

Table-5: Regression analysis of exchange rate of Turkish Lira and macroeconomic variables

Dependent Variable: XR1
Method: Least Squares
Date: 10/26/17 Time: 13:59
Sample (adjusted): 2003 2016
Included observations: 14 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.246161	0.035330	6.967463	0.0002
CA	-2.21E-06	3.45E-06	-0.642547	0.5410
FDI	9.54E-07	7.71E-06	0.123732	0.9050
GDP	-2.64E-06	6.56E-07	-4.026529	0.0050
INFLATION	-0.005912	0.008521	-0.693785	0.5102
IR	0.017959	0.011491	1.562867	0.1621
RFDI	-8.06E-06	3.84E-05	-0.209884	0.8397

R-squared	0.858452	Mean dependent var	0.107738
Adjusted R-squared	0.737125	S.D. dependent var	0.188703
S.E. of regression	0.096751	Akaike info criterion	-1.526505
Sum squared resid	0.065525	Schwarz criterion	-1.206976
Log likelihood	17.68553	Hannan-Quinn criter.	-1.556083
F-statistic	7.075514	Durbin-Watson stat	1.799490
Prob(F-statistic)	0.010465		

Source: Author's computation (Eviews)

The Table-5 represents the impact of macroeconomic variables on Turkish lira's exchange rate (USD/TRY). From the table, it is conspicuous that the macroeconomic variables -CA, FDI, GDP. Inflation, Interest rate, RFDI- mutually have a significant impact on the exchange rate of Turkish lira. Now, taking consideration into individual significance, there is no macroeconomic variable, except GDP, which has a significant impact on Turkish lira's exchange rate. In addition, it is also noticeable that GDP is the only variable which has a statistical significance of coefficient with the exchange rate of Turkish lira. The coefficient -2.64 signifies that one unit increase in GDP leads to decrease in the change of USD/TRY by 2.64 units holding other variables constant. Here, the R-square value (0.8584) indicates that almost 86 percent variation in the USD/TRY pair can be explained by the independent variables. Now, as with model 1 and 2, the model-3 also statistically significant because of the probability value of F-statistics, but unfortunately, model-4 is not statistically significant at all. The model-4 denotes that there is no significant impact of independent variables on the change in the exchange rate of Turkish lira considering Euro (EUR/TRY).

Table-6: Regression Analysis Of Exchange Rate Of Turkish Lira And Macroeconomic Variables

Dependent Variable: XR2
Method: Least Squares
Date: 10/26/17 Time: 14:05
Sample (adjusted): 2003 2016
Included observations: 14 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.212937	0.055970	3.804494	0.0067
CA	-4.97E-06	5.46E-06	-0.910467	0.3928
FDI	-7.95E-06	1.22E-05	-0.651069	0.5358
GDP	-2.08E-06	1.04E-06	-1.999785	0.0856
INFLATION	-0.022906	0.013499	-1.696837	0.1335
IR	0.025129	0.018204	1.380404	0.2099
RFDI	1.23E-05	6.08E-05	0.203018	0.8449

R-squared	0.558670	Mean dependent var	0.134646
Adjusted R-squared	0.180387	S.D. dependent var	0.169301
S.E. of regression	0.153272	Akaike info criterion	-0.606350
Sum squared resid	0.164447	Schwarz criterion	-0.286821
Log likelihood	11.24445	Hannan-Quinn criter.	-0.635928
F-statistic	1.476857	Durbin-Watson stat	2.776724
Prob(F-statistic)	0.309121		

Source: Author's computation (Eviews)

Discussion

The model-3 reveals that the exchange rate of Turkish lira considering US dollar depends on six macroeconomic variables -current account deficits, FDI, GDP, inflation, interest rate, and RFDI- which have been regarded in the study. In addition, there are some other variables which also have a significant impact on the dependent variable, but notably, the study does not consider those variables. For that reason, investors who trade or want to trade the USD/TRY pair should consider the six macroeconomic variables before investing. However, this consideration or carefulness does not apply for choosing the EUR/TRY pair because there is no statistically significant impact of macroeconomic variables on the pair.

Conclusion

The exchange rate is a crucial macroeconomic variable in an economy; it has a tremendous influence over the economy, too. In addition, most of the cases, the exchange rate is a reflection of a country's whole economic performance (Arize, Osang and Slottje, 2000). The paper discusses different macroeconomic variables to analyze the exchange rate of the Turkish lira. To do so, it considers six import-

ant variables: current account deficits, inflow of foreign direct investment, gross domestic product, inflation, interest rate, and residents' foreign direct investment. Actually, there are numerous studies which analyzed the topic considering various currencies from different perspectives. Interestingly, there is a study which analyzed the major U.S. macroeconomic announcements, and returns and volatilities of emerging markets exchange rates, where the study analyzed the Turkish lira's exchange rate narrowly (Joo, Huang and Cai, 2009). For that reason, the main purpose of this study is to scrutinize the impact of announcements of the central bank of Turkey, and macroeconomic variables on the exchange rate. Alongside, examining the correlation among the macroeconomic variables is also a crucial objective of the study.

The results of the study show a strong positive correlation between USD/TRY and EUR/TRY pairs, and negative correlation of pairs with borrowing and lending interest rate announcements. It indicates that an appreciation of USD/TRY pair leads to the appreciation of EUR/TRY pair and vice versa. On the other hand, announcements of increasing borrowing and lending interest rate by the central bank of Turkey lead to the depreciation of Turkish lira's exchange rate -USD/TRY and EUR/TRY- and vice versa. However, due to the insignificant correlation, the results of interest rate announcements and the exchange rate may not exhibit the exact scenario of the market. Now, in the case of regression analysis, the test ascertains model 1, 2, and 3 as statistically significant, except model 4. In the first model, the announcements of borrowing and lending interest rate along with EUR/TRY pair have an impact on USD/TRY. The second model also shows the similar findings -borrowing and lending interest rate announcements along with USD/TRY pair have an impact on EUR/TRY pair. Finally, the model-3 signifies that macroeconomic variables have a significant impact on the exchange rate of Turkish lira (USD/TRY). In other words, it can also be explained that the study rejects null hypotheses for model 1, 2, and 3 except model 4- in this case, it fails to reject the null hypothesis.

Though the takeaways of the study bolster the objectives, there are some considerable factors or points which might have altered the findings of the study. Firstly, in the second method, the study considers only fourteen years observations, but it would be reasonable for the method if the study considered more observations. Secondly, the study could consider some macroeconomic variables, for instance, money supply (M1), public debt which have an intensive impact on

the exchange rate. Finally, considering geography and geopolitics, Turkey is an important country in the world. So, taking consideration into geopolitical factors might have strengthened the findings of the study.

In conclusion, announcements on interest rate and macroeconomic variables have an intensive impact on the volatility of exchange, however, it is not pertinent for all variables. Here, the study found some crucial findings which would help investors to take strategic decisions on the Turkish lira's exchange rate before including it in their trading portfolio.

References

Andersen, T. G., Bollerslev, T., Diebold, F. X. and Vega, C. (2003). Micro effects of macro announcements: Real-time price discovery in foreign exchange. *The American economic review*, *93*(1), p. 38-62.

Andritzky, J. R., Bannister, G. J. and Tamirisa, N. T. (2007). The impact of macroeconomic announcements on emerging market bonds. *Emerging Markets Review*, *8*(1), p. 20-37.

Arize, A. C., Osang, T. and Slottje, D. J. (2000). Exchange rate volatility and foreign trade: Evidence from thirteen LDCs. *Journal of Business and Economics Statistics*, *18*(1), p. 10-17.

Bergen, J. V. (2017). *6 Factors That Influence Exchange Rates. Investopedia.* Retrieved from http://www.investopedia.com/articles/basics/04/050704.asp.

Chaboud, A., Chernenko, S., Howorka, E., Iyer, R. S., Liu, D. and Wright, J. H. (2004). The high-frequency effects of US macroeconomic data releases on prices and trading activity in the global interdealer foreign exchange market.

Desjardins, J. (2016). Here are the most traded currencies in 2016. *Business Insider.* Retrieved from http://www.businessinsider.com/the-most-traded-currencies-in-2016-2016-12

Dominguez, K. M. and Panthaki, F. (2006). What defines 'news' in foreign exchange markets? *Journal of International Money and Finance*, *25*(1), p. 168-198.

Edwards, S. (2001). Exchange Rate Regimes, Capital Inflows and Crisis Prevention. NBER and University of California (Working Paper).

Evans, M. D. and Lyons, R. K. (2005). Do currency markets absorb news quickly? *Journal of International Money and Finance*, *24*(2), p. 197-217.

Evans, M. D. N and Lyons, R. K. (2008). How is macro news transmitted to exchange rates? *Journal of Financial Economics*, *88*(1), p. 26-50.

Faust, J., Rogers, J. H., Wang, S. Y. B. and Wright, J. H. (2007). The high-frequency response of exchange rates and interest rates to macroeconomic announcements. *Journal of Monetary Economics*, *54*(4), p. 1051-1068.

Galati, G. and Ho, C. (2003). Macroeconomic news and the euro/dollar exchange rate. *Economic Notes*, *32*(3), p. 371-398.

Harberger, A. (2004). Economic Adjustment and the Real Exchange Rate. In S. Edwards and L. Ahamed (Eds.). Economic Adjustment Exchange Rates in Developing Countries, *University of Chicago Press, 10,* p. 308-321.

Husain, A. M., Mody, A., Rogoff, K. S. (2004). Exchange Rate Regime Durability and Performance in Developing Versus Advanced Economies. *Journal of Monetary Economics*, *52*(1), p. 35-64.

Joo, H., Huang, Z. and Cai, F. (2009). The impact of macroeconomic announcements on real time foreign exchange rates in emerging markets.

Kemal, M. A. and Qadir, U. (2005). Real Exchange Rate, Exports, and Imports Movements: A Trivariate Analysis. *The Pakistan Development Review, 44*(2), p. 177-195.

Laakkonen, H. (2004). The impact of macroeconomic news on exchange rate volatility.

Mirchandani, A. (2013). Analysis of Macroeconomic Determinants of Exchange Rate Volatility in India. *International Journal of Economics and Financial Issues, 3*(1), p.172-179.

Obstfeld, M., Melitz, M. J. and Krugman, P. (2014). *International finance: Theory and policy. (10th edition)*. London-Pearson.

OECD. (2017). Narrow money (M1) (indicator). doi: 10.1787/7a23d68b-en (Accessed on 21 October 2017). Retrieved from https://data.oecd.org/money/narrow-money-m1.htm

Onur, E. (2008). The role of asymmetric information among investors in the foreign exchange market. *International Journal of Finance & Economics*, *13*(4), p. 368-385.

Rahman, M. L., Amin, M. R. and Siddikee, M. N. (2015). Declaration Effect of Cash & Stock Dividends on Share Price: An Empirical Study on Dhaka Stock Exchange. *Asian Business Review*, *1*(1), p. 72-79.

Ramasamy, R. and Abar, S.K. (2015). Influence of Macroeconomic Variables on Exchange Rates. *Journal of Economics, Business and Management, 3*(2), p. 276-281.

Sadewa, P. Y. (2000). The impact of exchange rate on foreign direct investment. *Purdue University Press Journal*.

Simon, W. L. S. (1997). Is There Life Outside the ERM? An Evaluation of the Effects of Sterling's Devaluation on the UK Economy. *International Journal of Finance and Economics*, *2*, p. 199-216.

Tanner, G. (1997). A note on economic news and intraday exchange rates. *Journal of Banking & Finance*, *21*(4), p. 573-585.

Taylor, L. (2001). Argentina: A Poster Child for Failure of Liberalised Policies? *Challenge*, *44*(6), p. 28–44.

Yuan, L. F. and Guo, S. J. (2013). The Empirical Research of the Impact of GDP and Exchange Rate on Foreign Exchange Reserve Scale in China-Based on Quantile Regression Model. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology, 5*(6), p. 2113-2117.

Female Poverty Eradication: The Miracle to Overall Poverty Eradication in Turkey

Wuripe Alhassan*

Abstract: In recent years the republic of Turkey has registered significant improvement in economic and social development; one of which resultant effect is rapid poverty reduction. Yet this success has transmogrified into a new form of challenge of inequality in different dimensions. Not only has the aperture between the rich and poor stretched afar, the poverty gap between women and men is high when compared to situations that prevail among Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) countries. Poverty among women remained unacceptably high. Based on a desktop study, this article, using a multidimensional poverty approach, contends that high levels of female poverty in Turkey is one of the most magnanimous obstacles hindering the fight against general poverty in Turkey. It thus argues that refocusing policies and interventions to solve nagging challenges stymieing female poverty eradication in Turkey could significantly drive down overall poverty to the poverty levels of that of High Income Economies. In short eradicating female poverty is the key to eradicate overall poverty in Turkey and propel the nation to a high income nation.

Keywords: Poverty, Female Poverty, Inequality, Poverty Eradication, Turkey.

* Ph.D. student, Dokuz Eylul University, İzmir, Turkey.
Correspondence to:wuripite@yahoo.com. DEU, Department of Public Administration.

Introduction

At the turn of the new millennium, one of the global problems that featured prominently and still continue to star on the radar in both policy and academic spheres is the discourse on the eradication of poverty (Aran, Demir, Sarıca and Yazıcı, 2010; United Nation Development Programme [UNDP], 2010; World Bank [WB], 2001; Şenses, 2009). In view of the urgency, intensity and undesirable impacts of poverty, the world has in the last one and half decade unanimously, and in concerted effort chattered an unprecedented global framework (Millennium Development Goals [MDGs] and Sustainable Development Goals [SDGs]) to guide the globe and countries in their efforts to fight poverty. Almost all nations consented to pursue the proposed guidelines, countries implement them in accordance with their developmental levels and needs. The attention and Implementation of global frameworks on poverty has elicited some successes which are often reported aggregately in global and countrywide levels. However, the broad descriptions of the achievements conceal significant inequalities and differences in the achievements and impacts on groups internationally and nationally. However, to successful fight poverty would necessitates the untangling of the facets of poverty as its affects and impacts differently across regions, between countries and within different groups (such as women, minority groups) in a state/nation, This is indispensable in view of the spiral inequality emerging in different dimensions (especially between women and men) which is observed to be the new dimension of poverty stymieing overall poverty eradication efforts of nations (WB, 2016).

Although inequality between men and women is less a novelty, it has received renew interest in recent times. (Sallan Gül, 2005; Peterson, 1987; Chant, 2003; Beijing Conference, 1995). The common reason being that women are left out of the success story of poverty thus far (UN, 2015). Turkey, which has over the last few years made significant progress in socioeconomic development achieved in the process huge gains in poverty reduction. In spite of the success chalked in poverty eradication, the gains are highly disproportionately distributed in gender terms. Women lags behind in the number of people who have moved out of poverty in Turkey. (WB and DPT, 2009; Sallan Gül, 2005; Buğra and Keyder 2003; Şener, 2009). Major poverty drivers are skewed against women: Women are less educated than men, female participation in labour market is low; even when women are engaged to work they are largely confined to the informal sector which is

vulnerable, guarantees no job security and also offers meagre remuneration. Also, it provides no health insurance and social security (Maliye Bakanlığı, 2008; Taymaz, 2010). Against this backdrop, this article examines female poverty in Turkey with crux of the paper being that alleviating female poverty is the key to the eradication of overall poverty. Apart from the first section which introduces the paper, the article proceeds as follows. The second section discusses the theoretical frame of the paper. The third focuses on theoretical and conceptual framework and also proffers scant review of the literature. Whiles the fourth section looks at profile and various dimensions of female poverty in Turkey, the fifth section catalogues the benefits of low female poverty. The sixth section concludes the article.

Theoretical, Conceptual Framework and Literature

Poverty: Poverty is a complex and multidimensional phenomenon deeply embedded politics and for these reasons, defining and measuring it is daunting task. Nonetheless, it has been defined in several ways. In a simple parlance, poverty is the inability to meet basic needs, to which international institutions led by the World Bank generalized in monetary terms to denote persons living under US 1.5 dollars per day (2001). This definition is critiqued to be too simplistic, for poverty goes beyond inadequacy of money. But rather involves a gamut of issues including the lack of money. Despite this, the monetary definition remains the most widely used, because it allows easy comparison. Poverty is defined broadly and narrowly. While in the narrow sense it refers to suffering from hunger and inability to secure shelter, in broad terms poverty embodies, in addition to hunger and lack of shelter lack of food, clothes, health and people excluded in societies (TURKSTAT, 2013; Dumanlı, 1996). Poverty has also been defined in both an absolute and relative terms. According to UNDP (1998) it refers to the complex phenomenon that generally relate to inadequacy of resources and deprivation of choices that would enable people to enjoy decent living condition. On the other hand, poverty in relative terms refers to deprivation or poverty based on comparison within one's social setting or environment in which one finds him/herself. Other definitions include; poverty is the denial of human rights relating to the fulfilment of basic human needs (Yunus, 2007, p. 104). Poverty is hunger, poverty is lack of shelter, poverty is being sick and not able to see a doctor, poverty is powerlessness, lack of representation and freedom. Poverty is vulnerability. Poverty is insecurity (WB,

2001; UNDP, 2014). In a comprehensive form, (Coşkun and Tireli (2008, p. 23) contended that in humans' existence the definition of poverty rises above absolute economic phenomenon to encompass education, health, human rights, environment, political and social participation, psychological worries and distress. Without doubt, the definition of poverty has evolved over the decades which points to the ubiquitous nature of poverty. However, no matter how poverty is conceptualised, the shared feature of these definitions is that it is suffering; it gives pain Koray (2010, p. 2) argues.

Multidimensional Poverty Index: The Global Multidimensional Poverty Index (MPI) like all other approaches in development is the most recent fashionable comprehensive framework, coined by the Oxford Poverty and Human Development Initiative. Endorsed by many international institutions, the UNDP has deployed it in global poverty analysis since 2010. The MPI approach adopts three broad pronged dimensions to measure poverty: health, education and the standard living. Under these three prime headings are specific indices (see table 1) (Alkire and Foster, 2011). The MPI, although has gained wide acceptance both in policy and academia, there is raging debates on the conceptual and empirical shortcomings of the methodology (Rippin 2010; Silber, 2011; Ravallion, 2011; Chakravarty and D'Ambrosio, 2012; Acar, 2014 among others). For instance Acar (2014) in working paper (The Dynamics of Multidimensional Poverty in Turkey), applied the MPI framework to identify the poor and to determine the level of multidimensional poverty in Turkey. She argues that some of the identified indices are lower and thus do not adequately capture the true state of poverty and deprivation Turkey encounters. She therefore substituted some of the indices. The EU, which employs a similar methodology named the EU material deprivation Methodology officially reported severe material deprivation rate in Turkey to be 66.6 percent in 2010; which meant over half of the population was assumed poor. To this, Acar (2014, p. 6) asserts the study clearly overestimates the poverty rate in Turkey. As such, it is argued that the MPI with the original indices is unsuitable for upper middle-income countries (Acar, 2014). Furthermore, The MPI is also critiqued for arbitrariness for the weighs assigned to the indices (Dotter and Klasen, 2014). However, in spite of the problems associated with the methodology, it provides a less complicated and comprehensive starting point to study poverty multidimensionally (Acar, 2014).

In this direction, this paper metaphorically employs the MPI and also has modified indicators to suit this article. This paper purposively selected some indicators and use to analyse female poverty in Turkey (Table 2).

Table 1: MPI and Its Details Explained

Dimensions	Indices	Explanation
Education	Years of School	No household member has completed five years of schooling
	Child School Attendance	Any school-aged child is not attending school up to the age at which they would complete class 8
Health	Child Mortality	Any child has died in the household
	Nutrition	Any adult or child for whom there is nutritional information is malnourished
Living Standards	Electricity	The household has no electricity
	Improved Sanitation	The household's sanitation facility is not improved according to MDG guidelines or it is improved but shared with other households
	Access to clean water	The household does not have access to safe drinking water according to MDG guidelines or safe drinking water is more than a 30-minute walk from home, roundtrip
	Flooring	The household has a dirt, sand or dung floor
	Cooking Fuel	The house cooks with dung, wood or charcoal
	Assets	The household does not own more than one radio, TV, telephone, bike, motor bike or refrigerator and does not own a car or truck.

Source: Alkire and Foster, 2011

Table 2: Improvised Multidimensional Poverty Indicators (for personal evaluation)

Dimensions	Indices	Explanation
Education	Illiterate women	Number of uneducated women
	Females in school	Any school-age female in the various educational levels
Health	Health problems	General health challenges
	obesity	The share of women in poverty
Living Standards	Female labour force participation	Engagement of women in pay economic activities
	Women in technical jobs	Women holding jobs requiring technical know-how
	Assets	Possession as physical properties and liquid investments
	Violence against women	Violence perpetuated again women
	Women and decision making	The proportion of women in governance and decision making processes.
	Access to Technology	Women engagement with technology

Source: Authors own construction

Literature Review: Globally, literature on women and poverty has bourgeoned since the Beijing Platform for Action in 1995 (UN, 1995; UN, 2015; WB, 2012; Mclanahan and Kelly, 1999; Jennings, 1999; Gül, 2000; Bradshaw and Linnekar, 2003; Buvinic, 1998; Chant, 2003, 2006; Bora, 2007; Sallan Gül, 2008 among other) covering varying dimensions of poverty and women. One strand that stands out is view that women are more under the spell of poverty than men across the world over. The famous 'feminization of poverty' thesis perhaps the single discourse emanating from this thinking. Similarly, in the past decades there emerged several studies conducted in Turkey that tried to explain general challenges face by women and especially female poverty (Sener 2010; Sallan Gül, 2005). Officially, government commissioned grand development plans and studies have captured challenges women encounter. For instance, the 2010 MDG Progress Report on Turkey confessed the inability to achieve gender equality. It lauded the impressive

performance of Turkey in poverty reductıon but it stress Turkey has to step up efforts solve inequalities between women and men. A joint government of Turkey and WB study also revealed how women are challenged in several dimensions especially in low participation of women in the job market. In addition, the 9th development plans of Turkey also acknowledged problems of women. It specifically underscores the need to prop women in LFP and governance to plug the gap between women and men in order to fight overall poverty in Turkey.

On the other hand, in academia too, interest in women and poverty has increased phenomenally and the literature is quite aplenty (Bora, 2002, 2007; Şener, 2010, 2012; Sallan Gül, 2005; Kalaycıoğlu, 2003; Güneş, 2002; Özdek, 2002 among others). Şener has in two separate studies focused on general women poverty in Turkey using the human development and Sen's capability perspectives. Sallan Gül (2008) has also conducted studies into feminization of poverty in Turkey detailing out the major reasons women remained trapped and trail behind men. More so, Gerşil also attempted to espouse the interconnection between global poverty and women poverty ın Turkey from a global perspective. While Uçar (2011) writes on female poverty and social policy tools and activities in the combat of poverty in Turkey, Dinçoflaz (2010) in a specialization dissertation stopped on urban women and the various policies under the orbit of the Turkish Directorate of social services concerned with alleviation of women poverty. This paper contributes to the overall poverty literature and specifically augment to female poverty studies in Turkey with central thesis that high female poverty accounts for the inability of Turkey to converge in the struggle to stump out poverty.

Profile of Female Poverty in Turkey

Generally Turkey has made impressive progress in several spheres in the last three decades. Gross Domestic Product (GDP) according TURKSTAT (2017) reached over 747 226 Turkish liras (TL) at the end of 2016, equivalent to 228 482 million in US dollars in purchasing power parity. GDP per capita is TL 32 902 (US $10 883). In the same vein data from the OECD (2016) indicate a GDP (in current prices) 720.5 (billion USD), 1 953.6 (billion TL) with an average real growth of 4.4%. While expenditure on education was 2.6% of GDP, health was 4.2 % of GDP. In human development Turkey is placed 71 out of 188 countries in (HDR 2016). Life expectancy is about 75.5 years. In gender inequality, Turkey is ranked 69 out 159 countries (UNDP, 2016). While extreme poverty according MDGs criterion has been wiped

out, the proportion of people subsiding below the national poverty line in 2014 is1.6%. Relative poverty rate was 17.8% in 2014 as against 10.9% for OECD. Income inequality (Gini coefficient, 2012) 0.402 (TURKSTAT, 2015; OECD, 2016). Gender inequality remains a major problem in Turkey even though significant efforts has been made to bridge it (10th Development Plan). For 2016, Global Gender Gap Report states that among 144 countries Turkey is ranked as follows: general gender gap 130; economic participation and opportunity 129; educational attainment 109; health and survival 100 and political empowerment 113. Whiles Iceland tops with the table with impressive gender indices, Yemen is at the bottom (Table 3).

Table. 3. Turkey and Selected Countries Global Gender Gap indices

Indices	**Global Index**		**Economic Participation &Opportunity**		**Educational Attainment**		**Health and Survival**		**Political Empowerment**	
Country	**Rank**	**%**	**Rank**	**%**	**Rank**	**%**	**Rank**	**%**	**Rank**	**%**
Iceland	1	87.4	9	80.6	1	100	104	97.0	1	71.9
Finland	2	84.5	16	79.4	1	100	1	98.0	2	60.7
Norway	3	84.2	7	81.8	28	100	68	97.4	3	57.6
Rwanda	5	80.0	8	81.7	110	95.8	89	97.2	8	45.2
Germany	13	76.6	57	69.1	100	96.6	54	97.9	10	42.8
UK	20	75.4	53	70.0	34	99.9	64	97.4	24	33.5
Argentina	33	73.5	101	61.6	54	99.5	1	98.0	22	35.0
USA	45	72.2	26	75.2	1	100	62	97.5	73	162
Azerbaijan	86	68.4	38	72.8	83	98.8	138	95.0	124	6.90
Georgia	90	68.1	61	67.9	78	98.9	119	96.7	114	8.90
Armenia	102	66.9	69	67.1	27	100	143	93.3	125	6.80
Turkey	**130 62.3**		**129**	**46.4**	**109**	**95.8**	**100**	**98.0**	**113**	**9.00**
Syria	142	56.7	144	27.3	103	96.3	101	97.0	130	6.30
Pakistan	143	55.6	143	32.0	135	81.1	124	96.7	90	12.7
Yemen	144	56.1	141	35.2	141	72.0	122	96.7	1391	2.60

Source: Global Gender Gap Report 2016.

Moreover, according the most recent national data women poverty is acceptably high. In terms income, women earn the least. Women earn 17.8% less than men in annual average gross earnings (TURKSTAT, 2014). In human poverty, the statistics is no better either. Illiteracy among women is higher than that of men, 1.8 and 9.2 respectively. Proportion of people graduating from universities and allied institutions (tertiary, 25+ years) is 17.8% for female and 20.7% males. Women participation in labour markets (15+ year) is 31.5% and 71.6% for men. In terms of poverty according to gender and educational status women ranks highest surpassing the national average of 18.08 percent. While women rate is 19.3 percent, men are 17.10 percent. These statistics when juxtapose with the average women indicators in OECD, it shows women in Turkey are worse off. The rest of the paper now turns to analysis of female poverty in Turkey

Table 4: Selected Poverty Indicators of women men in Turkey and OECD

Indicators		**Turkey**		**OECD**
		Women	Men	Women
Annual average gross earnings (TL):				
α.	Higher education	45,483	55,633	-
β.	Primary school and below	15,748	19, 417 -	
Illiteracy		9.0	1.8	-
Tertiary Graduates (25+ years)		17.8	20.7	38.4
Employment rate (15+)		60.0	27.5	59.8
Lab. Market Participation (15+yrs)		31.5	71.6	51.1
Unemployment (15+ years)		12.6	9.2	6.2
Youth unemployment		22.2	16.5	12.0
Average divorce age		34.8	39.1	-

Source: TUIKSTAT 2015 & OECD 2017

Analysis of Female Poverty in Turkey

Poverty is no discreet phenomenon rather it is an aggregate of conditions that coalesce to unleash pervasive hardship and stress. Thus the focus of this section is to examine in details various dimensions of poverty. In income the pay gap between women and man is 23% less in women disfavour (ILO, 2017; Oxfam, 2017; UN

Women, 2017). Notable, a report by Oxfam (2017) just 8 men own wealth equal to 3.6 billion people of the working class of the world and it is projected that it will take 170 years for women to be get paid as men under current trends.

Income: One of the areas where the gender disparities manifest palpable is through income and wealth. Globally, women earn and possess less income and wealth than men. They lag behind in earnings and productivity. The situation in Turkey is no different. Undoubtedly, incomes in Turkey have been raising since the early 1980s. In the 1980s per capital income was around little over US$3500, it reached over US$ 19600 in 2014 (TURKSTAT). Despite this, it is noted that incomes are unequally distributed. The average income of the top 20% of the society earn over 45.9%, and the last 20% comprising the poor and especially women earns paltry amount of about 6.2% (TURKSTAT, 2015, p. 80). While Turkey has made impressive gains in poverty reduction, the gains has transmogrified into inequality most visible in income inequality. This has been observed to be the new phase of poverty in Turkey (WB and SPO, 2009; Taymaz, 2010). In view of the low levels of women graduates, female Labour Force Participation (LFP) is equally extremely low and lags behind OECD's average (see Table 4). Majority of women are in unpaid work (OECD, 2017; Women in Turkey Report, 2017). Women form the majority of workforce in the informal sectors which is mostly associated with poverty. The informal sector does not only offer low income, but provides no social security. It is high vulnerable (WB, 2012). In fact a joint WB and State Planning Organisation (SPO) study reported that the rate of female LFP in Turkey was 34.9% in the 1980s and this was at par with countries such as Austria, the Netherland and Switzerland. However Women LFP in Turkey has ebbed over the years reaching 23.4% in 2008 and rise to 31.5 in 2016 while that of the above mentioned countries more than doubled averaging over 60% (WB and SPO, 2009; TURKSTAT, 2017).

Education: In general Turkey has achieved over 90 percent in basic school enrollment. The gap between female and male at basic school has been closed. The gap, however resurfaces as pupils move higher the academic stretch (TURKSTAT, 2017). Although early school leaving is one of the major educational challenges confronting Turkey, it is even worse in terms of females. It is reported that in 2014 over half of Turkish youth never complemented upper secondary education. This phenomenon is appalling for gender parity. About 60 percent of young female did not complete Upper secondary education (OECD, 2016). Similarly, According to TURKSTAT (2017) (Table 2) the rate of High School completion is 19.5%, which

23.5% is for males and 16.5% for females. The situation is no better at the university level either. In 2015, the general rate of students graduating from university is 15.5%, the rate of female was at 13.1% against 17.9% of males. Again, viewed from the proportion of young people excluded from employment, education, and training, women are disadvantaged. While the average of Turkey is 30 percent, that of women is 46 percent relative to an average of 18 percent for OECD. Furthermore, a detail study on women conditions in Turkey revealed that although rates of female education has increased, the level of illiterates among women remained high (TURKSTAT, 2017). It states that while the illiterates in Turkey constitute 3.69% of the population, about 78.4% are women. The implication of this is women are confine to lower echelons of society which is the confines of poverty.

Health and Survival: As Health is an indicator of poverty it is frantically promoted internationally and nationally. As such Turkey has focused on its health sector over the decades. Turkey has progressed tremendously in health provision and this has translated into better life outcomes; human development rising steadily since the 1980s (UNDP, 2016). In terms of ensuring female health, Turkey is signatory to many instruments that purport to women access to healthcare. These include: CEDAW, (Article 12) Beijing Action Platform, the MDGs & SDGs, and the Istanbul Convention which deals with domestic violence against women. In view of above, Turkey has adopted and implemented policies to better women's health. In particular Article 56 the National Constitution of Turkey, states that everyone has the right to live in a healthy and balance environment... Again, Law No. 5510 on Social Security and General Health Insurance Law guides "maternal status" and "maternal insurance". The effect of the health policies is the improvement in quality of life. Life expectancy at birth which a basic indicator of improved standard of life placed women at 80.7 years (UNDP, 2016). According to TURSAT (2015) rate of fertility for women is 2.14. Furthermore, official records state average marriage age for female is 23 years but undocumented sources indicator that child marriage is highly prevalent in Turkey. Maternal mortality was 14.7 per 100000 births. In Diseases causing of death women are in several of the diseases In circulatory system women leads 42.2% against 34.4% for men. In terms of other cluster diseases, women score is 17.6% while men's 16.3 with national average 16.9% (see figure 1).

Figure 1.

Source: TURKSTAT, Causes of Death Statistics, 2012

Women in decision making and social inclusion**:** One of the areas that remains critical problem across Turkey is the participation of women in Decision making (Women Conditions Reports, Tenth Development Plan). Participation of women in power and decision-making processes of society is well noted global challenge. As such calls have been made entreating nations to work to lift obstacles hindering equal participation of women in public and private life. Against this backdrop Turkey has engendered legal instruments to ensure the inclusion of women. For instance Articles 67, 68 and 70 bestow on all citizens the right to "elect and be elected" in mayoral and general elections, "to form political parties" "duly join and withdraw from them", "participating in referendums", "right to enter public service". In spite of these legal regulations, gender inequality in governance is official acknowledged in Turkey. In the national assembly (parliament) although numbers of women (see Table 3) have been increasing it is still woefully inadequate considering that women forms almost half (49.9%) of the population. Currently the proportion of women in a 550 Assembly is 81 and that translates into 14.73%. Similarly at the local level women in governance processes are very limited. In a recent local level elections (2014) 3 out of 30 metropolitan mayors are

females, and 40 out of 1,381 (2.9%) mayors are women. In addition, the picture is still gloomy in terms of provincial assembly membership. 60 out 1250 members are women. Furthermore Women are less in public institutions and organisations. The data of State Personal Administration show women represented 7.14% of the personnel in public institutions with 62.86% being men. Women are equally lowly represented at senior level position in public bureaus. 10.89% are women while men hold 84.11% as senior executives.

The consequences of the underrepresentation of women in power and decision making and by extension governance means voices of women are underrepresented and alienated from decision and policies undertaken. The obvious consequence of which is marginalisation and impoverishment of women.

Table 5: Women in national decision making and Governance

Election Year	Total Number of MPs	No. Female MPs	Percentage (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.1
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1983	400 (1 empty)	12	3.0
1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.4
2015(June)	550	98	17.8
2015 (November)	550	81	14,73

Source Report, Women in Turkey 2017.

Owning and Access to Assets: There is a growing body literature emphasising the importance to use assets and liabilities in the assessment of poverty (Nam, Huang and Sherraden, 2008; Bourguignon, 2006; Brandolini Magri and Smeeding, 2009; Haveman and Wolff, 2005). Assets are economic and social conditions that enable an individual to access wealth that are sufficient to provide for basic needs for a period of time when unexpected risks arise or in the occurrence of crisis**.** It is also referred to as resources for future consumption (Nam, Huang and Sherraden, 2008). It could be financial or physical asset which are accumulated over a lifetime and seldom change quickly. Assets have the propensity to empower a person to self-sufficiency and agency. In this regard, women owning assets could be an importance indicator of the levels of poverty of women.

Women possesses less productive assets compared to men in Turkey. In Turkey significant share of women (62.5) do not earn any personal income and that implies they are dependent on either their husbands or families (Dayıoğlu and Başlevent, 2012, p. 85). In a study by Dayıoğlu and Başlevent (2012, p. 77), it is reported that of wealth from Assets women share is 2.8% and men is 11.7; in non-labour wealth women receive 18.5, men 53.7% (see Figure 2).

Figure 2

Source: Dayıoğlu and Başlevent (2012, p. 77) in Dedeoglu and Elveren (Eds.).

Violence Against Women (VAW): Violence against women remains a critical issue the world is grappling with (WHO, 2005; UN Women, 2015-2016). Ge-

nerally women are among the weak making them susceptible to physical, sexual and psychological and economic violence irrespective of the status. Such cruel acts have long term repercussions including physical, mental and emotional health problems (UN 2015) and this intend perpetuate and worsen further the poorness of women. Across the world one third of women have experienced some form of violence in at some point in their lives which sometimes result in fatal incidents. Turkey is deeply saddled with the problem. It is a critical issue in Turkey. In this regard, Turkey has focused earnestly on it. Although Turkey is signatory to many conventions protecting rights of women, VAW is highly prevalent in Turkey. It has been captured in the 10th Development Plan of Turkey and other national policies. In recent years the National Research on Domestic Violence Against Women has conducted two studies in 2008 and 2014 to better comprehend and to provide effective and sustainable solutions to it. The result of the researches are startling. In 2014 women who suffered physical violence by their spouses were 36% against 39% recorded in 2008 (see table 6). While emotional violence was 44% for the two periods, sexual violence for 2014 was 12% from 15% in 2008. Compared to other OECD countries Turkey rank second (42%) after Mexico (47%) (OECD 2017) The danger is that women who experienced tend to endure it in silence as a result of traditional and social norms. The overall effect of this is that it stymies social and economic development as victims may be unable to work and lose income.

Table 6. Violence against in Women in Turkey

Violence	**2008**			**2014**		
		Urban	**Rural**		**Urban**	**Rural**
Physical	39	35	37.50	36	38	43
Emotional	44			44		
Sexual	12			15		
Physical and sexual	38			42		
Wound from physical viol.	26			25		
Uneducated women	55.7			43		
Educated women	-			21		
Women unable to report	44.5			44.5		

Source: The National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey 2008 & 2014 but cited from Women in Turkey report 2017.

Reasons for High Female Poverty

This section discusses major reasons for the high female poverty in Turkey. Several reasons are presented for the deteriorating levels of female poverty across the globe. The prominent areas attributable are; transformation in family structure (increase in rates of divorce and increased single mothers and inadequate support for mothers); labour market (labour force participation occupational segregation and discrimination) and lastly welfare programmes (effectiveness in helping women, impacts of policy (Peterson, 1987, p. 330; Gül Sallan, 2008). These factors are valid in the circumstance of Turkey. In term of changes in family structure, Turkey has experience significant structural and social changes. Yet these changes have not influenced less on the patriarchal social structural system (WB and SPO, 2009). The system is quite conservative in outlook. Unlike in the West where child care and house-keeping (cooking, doing dishes and clothes, house cleaning) has become a shared responsibility in which the man of the house participate actively in the domestic work, same cannot said of Turkey. A research on family affairs by TURKSAT (2016) revealed that over 91% of women against 8.8 percent of males were responsible for food preparation in the house. Although, there are laws guaranteeing women equal rights as men, in practice it is relegated. One of such is the Turkish Civil Code enacted in 1926. It offers equal rights for women both within the family and as individuals in society. The unyielding effects of the laws could be traced to cultural practices and societal norms which though are whittling slowly still held strong in Turkish society. The phenomenon of divorce and single parenting is on the rise in Turkey; it is noted to heap unbearable pressure on women as an abrupt occurrence of divorce swiftly throw them into poverty since men are mostly breadwinners in families.

On labour market issues, which is one of the major indicators of determining impoverishment, the situation of women is at inappreciably low. Women LFP is paltry. The rate of Women LFP was 23.5 percent in 2009. This is meagre compared to women LFP in OECD countries. The average female LFP is between 62 and 64 percent in 2007 (WB&SPO, 2009). In 1980s Turkey's Female LFP was over 33 percent but by 2008 it reduces to over 23 percent. As noted earlier, while female LFP dwindled in Turkey since the late 1980s, it has been souring in most OECD countries. "In the 1980s, Turkey enjoyed levels of female LFP similar to those of more developed countries such as Austria, the Netherlands and Switzerland... By 2006, Turkey had the lowest levels of female LFP among Europe and central Asia and OECD countries" (Report Female Labour Force Participation 2009, p. x). The low proportion of

women in LFP has been explained firstly by the urbanizations process that swept across Turkey especially in the 1950s to 80s. The urbanization phenomenon engendered unique challenges for women in particular. Migration to urban centres means people moved out of subsistence farming which engaged uneducated women. Yet in the urban environment they lacked the skills and the physical strength into engaged in factory or construction work. Thus, there arise a situation of mismatch of skills of women and the available opportunities (Taymaz, 2010). Urban opportunities available demanded more advanced skills (that is in the service sector) or works that require physical manpower which uneducated women lack. This implies majority of the migrant women are rendered redundant. The urbanization phenomenon which is over 70% in Turkey implies that significant number of women are now in urban areas. To this, Taymaz (2010) argues that employment for the urban women is the most striking and problematic aspect of employment issues in Turkey and thus expanding the poverty of women. The last often cited reason for high women poverty is the lack of supporting policies and welfare mechanisms for women. Studies (WB and SPO, 2009; Taymaz, 2010) indicate the willingness of women to engage in pay employments however, they are put off by impregnable challenges such as high cost of childcare and household responsibilities.

Benefits of Female Poverty Eradication

Low level of female poverty has several miracles to add to the general development of a nation. First, having less female poverty is a development goal in its own rights (WHO, 2005; WB, 2012). Higher level of female poverty is a major obstacle to development as it hinders moving towards the general development of a nation. Second, having higher female poverty in a country is a critical threat to social and economic development. Low women poverty spurs economic development and intend reduces overall poverty in a nation. Exclusion of women in from economic, political and social spheres is one of the major reasons for their high poverty. If women participate and earn as men it will have a direct impact on economic growth and development. For instance a study carried out in 95 countries by Woetzel et al., (2015) on gender equality found that when women participated in the economy at the level identical to men it will boost global economy by US$ 28 trillion or 26 per cent of annual global gross domestic product (GDP) by 2025. Further it asserts that the impact it will engender would be size of USA and China economies combined. In view of this, Turkey has recognised the import of have

lower women poverty as it is captured in 9th Development Plan. It states that if Turkey is able elevate women LFP from 24 to 29 percent it will reduce poverty by 15 percent (WB and SPO, 2009).

Having low female poverty could lead to high standards of living. It is observed that when women are in good standing it impact positive on the quality of life of the family. Women are incline to expend to ensure quality upbringing of children. If women are less poverty, children would not be malnourished or contract childhood illnesses associated with poverty. Children would also acquire quality education. The benefits have a multiplier and chain effects.

Lastly, the one most significant benefit of eradicating female poverty is the swiftness with which overall poverty will declines. Evidence indicators that when women are empower and lifted out of poverty its overall impact is the sharp decline in overall poverty. For instance in Latin America, it has been found that when poor women were empowered and engaged, by way of securing jobs and engagement in governance, within a decade (2000-2010), it resulted in about 30% overall reduction in poverty and income inequality (Oxfam, 2017).

Conclusion

The paper focused on the female poverty in Turkey. It showed that women in Turkey lag behind in several dimension of poverty, which combined effect is higher proportion of poverty and deprivation for women. The high female poverty tend to swells up overall poverty. In consequent female poverty has become one of the major obstacles to the overall poverty in Turkey. Therefore for effective and long lasting remedy to overall poverty, female poverty eradication has to be centralized as eradicating female poverty would certainly as the miracle for the overall poverty eradication in Turkey.

References

Acar, A. (2014). *The dynamics of multidimensional poverty in Turkey*. Betam Working Paper Series No. 14. Bahçeşehir University.

Alkire, S. and Foster, J. (2011). Understandings and misunderstandings of multidimensional poverty measurement. *Journal of Economic Inequality,* 9, p. 289–314.

Aran, M. A., Demir, S., Sarıca, Ö. and Yazıcı, H. (2010). Poverty and inequality changes in Turkey (2003-2006). *Social Policy Analytical Work Program, Working Paper*, State Planning Organization of the Republic of Turkey and World Bank, Ankara.

Bora A. (2002). Olmayanın nesini idare edeceksin: yoksulluk, kadınlar ve hane. N. Erdoğan (Eds.). *Yoksulluk halleri Türkiye'de kent yoksulluğunun toplumsal görünümleri* içinde. İstanbul.

Bora, A. (2007). Kadınlar ve Hane. N. Erdoğan (Eds.). *Yoksulluk hâlleri* içinde. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, 2007, p. 97- 132.

Bradshaw, S. and Linneker B. (2003). *Challenging women's poverty: Perspectives on gender and poverty reduction strategies from Nicaragua and Honduras.* London: Catholic Institute or International Relations, 2003.

Buğra A. and Keyder, Ç. (2003). *New poverty and the changing welfare regime of Turkey*. UNDP Report: Ankara.

Buvinic, M. (1997). Women in poverty: A new global underclass. *Foreign Policy, 108*, p. 38-53.

Chant, S. (2003). *Female household headship and the feminisation of poverty: Facts, fictions and forward strategies*. Gender Institute, Working Paper no. 9. London: London School of Economics.

Dayıoğlu, M. and Başlevent, C. (2012). Gender Aspect of Income Distributıon and Poverty in Turkey. S. Dedeoglu nad A. Y. Elveren (Eds.). *Gender and society in Turkey: The impact of neoliberal policies, political Islam and EU accession* içinde. London: I. B. Tauris.

Dinçoflaz, N. J. (2010*). Kentteki kadının yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kadın yoksulluğuyla mücadele politikaları*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Retrieved from http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/54291802369dc32358ee29ad/Janset%20Dincoflaz%20Uzmanl%C4%B1k%20Tezi.pdf.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı*, gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara: DPT.

Dotter, C. and Klasen, S. (2014). *The multidimensional poverty index: Achievements, conceptual and empirical issues.* Occasional paper. UNDP Human Development Report Office.

Gerşil, G. (2015). Küresel boyutta yoksulluk ve kadın yoksulluğu. *Yönetim ve Ekonomi 22*(1), p. 159-181.

Güneş, F. (2002). Yoksulluk olgusu ve kadınların yoksulluk deneyimi. Eylül 2009. Retrieved from http://www.sav.org.tr/yazialmanak.asp?curyazi=Sen_ yok_02_F_Gunes.htm.

Haveman, R. and Edward N. W. (2005). Who are the asset poor? Levels, trends, and composition. M. Sherraden (Eds.). In *Inclusion in the American dream: Assets, poverty and public policy*. New York, NY: Oxford University Press.

International Labour Organisation. (2016). *Women at work: Trends* 2016. Geneva: ILO

Kalaycıoğlu, S. (2003). Kadın yoksulluğu nasıl anlaşılmalı. G. Erdost (Eds.). *Türkiye insan hakları hareketi konferansı.* Ankara: Buluş Yayınevi, 2003, p. 286-294.

Koray, M. (2010). Büyüyen yoksulluk-yoksunluk sorunu ve sosyal hakların sınırları. *I. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 42,* p. 1-31.

Nam, Y., Huang, J. and Sherraden, M. (2008). Assets, poverty and public policy: Challenges in definition and measurements. In *Poor finances: assets and low-income household series*. Retrieved from https://aspe.hhs.gov/basic-report/assets-poverty-and-public-policychallenges-definition-and-measurement.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016). *Basic statistics of Turkey, 2015 in OECD Economic Surveys: Turkey 2016*. Paris: OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017), Unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/997c8750-en

Peterson, J. (1987). The feminisation of poverty. *Journal of Economıc Issues, 21*, p. 329-338.

Ravallion, M. (2011). On multidimensional indices of poverty. *Journal of Economic Inequality, 9,* p. 235-248.

Rippin, N. (2010). *Poverty severity in a multidimensional framework: the issue of inequality between dimensions*. Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth - Discussion Papers, No. 47

Sallan Gül, S. (2005). Türkiye'de yoksulluğun kadınsılaşması. *Amme İdaresi Dergisi, 38*(1), p. 25-45.

Şenses, F. (2009). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları

Şener, Ü. (2012). Kadın yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi, 36*(4), p. 51-67.

Şener, Ü. (2010). Kadın calışmalarında sosyal etki analızı, Amasya Örneği. Ankara: Tepav Yayınları.

Sen, A. K. (1993). Capability and well-being. M. C. Nussbaum and A. K. Sen (Eds.). In *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press, 1993, p. 30-53.

Silber, J. (2011). A comment on the MPI index. *Journal of Economic Inequality, 9,* p. 479-481.

Taymaz, E. (2010). *Growth, employment skills and female labour force*. State Planning Organization, Turkey and World Bank, Welfare and Social Policy Work Program, Working Paper Number 6.

Turkey Statistical Institute. (2013). *Gender Statistics*, 2013.

Turkey Statistical Institute. (2014). *Structure of earnings survey,* 2014.

Turkey Statistical Institute. (2015). *Income and Living Conditions Survey,* 2015.

Turkey Statistical Institute. (2017). *Haber Bülteni*. Sayi (24643). 07 March. 2017. Retrieved from http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643.

Uçar, C. (2011). *Kadın yoksulluğu ile mücadelede sosyal politıka araçları ve etkinlikleri*. Uzmanlık Tezi. Retrieved from http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/585284ac369dc524d057a5f9/ceren_ucar_tez.pdf

United Nations. (2015). *The world's women 2015: Trends and statistics*, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. New York: United Nations.

United Nations Development Programme. (2010). *The real wealth of nations: Pathways to human development.* Human Development Report. New York: Palgrave Macmillan.

Woetzel, J., Madgavkar, A., Gupta, R., Manyika, J., Ellingrud, K., Gupta, S. and Krishnan, M. (2015). *The power of parity: how advancing women's equality can add $12 to global growth.* McKinsey Global Institute

World Bank and State Planning Organisation. (2009). *Female labor force participation in Turkey: Trends, determinants and policy framework*. Washington, DC: World Bank

World Bank and State Planning Organisation. (2001). *Attacking Poverty*, World Development Report 2000/2001. New York: Oxford University Press. Retrieved from https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856 License: CC BY 3.0 IGO.

World Bank and State Planning Organisation. (2012). *Gender Equality and Development*, World Development Report. Washington DC: World Bank.

World Bank and State Planning Organisation. (2016). *Poverty and shared prosperity: taking on inequality*. Washington, DC: World Bank. Retrieved from https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25078 License: CC BY 3.0 IGO.

World Economic Forum. (2016). G*lobal gender gap report 2016*. Geneva: World Economic Forum. Retrieved from http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/.

World Health Organisation. (2005). *Addressing violence against women and the millennium development goals.* Geneva, Switzerland: WHO Press

Yunus, M. (2007). *Creating a world without poverty social business and the future of capitalism.* New York: Public Affairs.

İşletme

Exploring Approaches To Strategic Information System Planning in Small and Medium Sized Enterprises: The Case Study of ABC Company

Maryam Al-Jamal & Emad Abu-Shanab*

Abstract: The importance of Strategic Information System Planning cannot be neglected. The cost of ICT and the entry barriers to any market are influencing the competition, where a smart planning process is needed to adopt information systems. This is the bases for our motivation to conduct a case study on SME to understand the nature of IS planning approaches that may-be adopted by SMEs. ABC Company was investigated as a case study. For the purpose of our study interviews were held with CIO and CEO at ABC Company. The study had two research questions: Is there a strategic perspective built in the planning and implementation process of information systems in SMEs? And, what is the SISP approach adopted by ABC in Jordan? The results of this study were that ABC plans for its information's systems are strategically aligned, and ABC business needs drives the planning process of its information system. Also, the result shows that ABC adopts a business-led SISP approach.

Keywords: SME, Small and Medium Enterprises, SISP, SISP approaches, Case Study, Training Center.

* Marmara University, Istanbul, Turkey & Qatar University, Doha, Qatar
Contact: aljamal.maryam@gmail.com & eabushanab@qu.edu.qa

1. Introduction

The cost of ICT adoption is crucial for businesses, where they invest huge money to compete in the market (Awawdeh & Abu-Shanab, 2009). With the growing importance that SMEs are gaining, there is a need to understand its information system planning methodologies and approaches. While the basic criteria for classifying SMEs is the total number of employees, the success of a company cannot be tied to its size. Many factors contribute to the success of the company, good management and support is one, while an efficient information system is another.

Strategic Information Systems Planning (SISP) approaches help in understanding the company's methodology in planning and implementing their information systems. A precise definition of SISP would improve the planning process to businesses and help them to benefit effectively from the information system they will use. Earl (1993) proclaimed that *organizational approach* is the most efficient and successful approach among the five SISP approaches he identified. This case tries to answer two questions regarding the planning and adoption of Earl's SISP approaches.

This paper is organized in the following structure: the second section presents the literature related to SMEs and SISP approaches. The third section provides greater insights to the company under investigation (i.e. ABC Company). The forth section describes the methodology used in conducting the case study. While the fifth section is a description of data and data discussion. Finally in the sixth section we present our conclusions.

2. Literature Review

Understanding the strategic information system planning approach is an important starting point to evaluate the strategic benefit of an IS and the organizational experience. The following sections will explore the literature related to SISP approaches and SMEs.

2.1 An overview of SMEs

SMEs term stands for Small Medium Enterprises. The European Commission (2005) identified an SME according to two factors: number of employees and annual turnover. According to such criteria an SME is a firm with total number of employees less than 250 employees, and their annual turnover is less than 50 million Euros or/and their annual balance sheet total is not more than 43 million

Euros. Also, they defined three categories according to the previously mentioned factors to be micro enterprises (employees less than 10, annual turnover less than 2 million Euros), small enterprises (employees less than 50, annual turnover less than 10 million Euros) and medium-sized enterprises (SMEs).

In a study of the factors that affect information technology quality in SMEs, researchers concluded that timeliness information enhanced SME performance significantly. Also, information analysis application, sufficient database systems and knowledge management system are all significant needs for SMEs and vital to improve their performance (Nurach, Thawesaengskulthai & Chandrachai, 2012). Another study related to implementing an ERP system as a strategic choice, it is found that SMEs are strong in the human resources aspect, but weak in other areas. Such situation requires efficient strategies to improve their level of readiness before considering implementing an ERP (Hidayanto et al., 2013).

Ali, Mohamad, Talib and Abdullah (2017) concluded that SMEs may not go through all the development stages of strategic planning of their information system proposed in the literature. Moreover, in most of SMEs the leader of the SISP process is the top management -in most cases the owner of the company- which take all the decisions regarding the system, while users can only decide on the specific applications related to their department.

The previous research results indicate the importance of information systems for SMEs. Based on information systems importance to SMEs, we can ask this question:

RQ1: *Is there a strategic perspective built in the planning and implementation process of information systems in SMEs?*

2.2 An overview of information system planning approaches

SISP is defined as the process of setting the objectives for organization's information systems and deciding the important computer applications that the organization should implement (Lederer & Sethi, 1988). Effective planning process is vital to acquire the best possible strategic benefits of information systems; good planning requires adopting good methods of planning and aligning IS strategies to business strategies. Research indicated an alignment between the data warehousing type and business strategy (Abu-Shanab, 2004).

Harun and Hashim (2017) concluded that SISP went through different development stages but still doesn't has an accurate definition due to the complexity of SISP scope, limited sources of SISP information and the difficulty of getting

information from businesses about their experience of SISP. However, businesses needs a more accurate definition of SISP to help them improve their productivity, performance, efficiency and effectivity. As a result, cooperation between researchers and business organizations is critical.

Earl (1993) Identified 5 approaches to information system planning and implementation, which provide a solid base to analyze firm's experience with SISP. These approaches are business led, method driven, administrative approach, technological approach, and organizational approach. Similar studies were conducted in Jordan, where case study approach was adopted to explore the SISP approaches and utilizing different industries (Hammouri et al., 2015).

Philip (2007) conducted a comparison between two firms with different size (an SME and a multinational enterprise) for the purpose of justifying that strategic planning for information systems is beneficial and crucial for all types of organizations. In his research, he concluded that the success of the firm does not rely on its size; rather it depends on the clear business objectives tied to a successful information system planning process. While other business types and governments have succeeded in adopting new IS strategies, because of the infrastructure and the principles of the new IS concept (Al-Jamal & Abu-Shanab, 2016). Some researchers concluded that most infrastructure issues faced by SMEs can be solved internally by their own IT personnel (Ali & Sukri, 2012). Based on that, we can ask the second question:

RQ2: *What is the SISP approach adopted by ABC in Jordan?*

3. Context

The context of the study will be a training company located in Irbid, Jordan. We are keeping its name conventional "ABC" for their strategic position among rivals. It is a leading training and development company in the Northern Part of Jordan. They aim to train students to be the best in the labor market. They strive to provide them with new opportunities and skills to achieve their goals for a better future. With their 35 professional employees, they built a reputation in the city of Irbid (as stated by ABC's CIO in an interview).

ABC is a company that provides professional training & development services. It was founded in early 2000's, and has recently expanded to larger site so that it accomplices with the growth of the local markets. Its strategic goal is to be the first Arabic internationally accredited body. ABC have the ability to train up to 250

persons per month with professional staff members to meet the demands of their customers and the industries. They work with professional consultants, trainers and consulting services to address requirements of the international business environment. They provide best training solutions to ensure increased knowledge, awareness and sustained growth for their trainees to make them the best employees and managers in their fields (as reported by their CEO).

4. Methodology

This section describes the methodology used to answer RQ1 and RQ2. To answer these questions, we' adopted a case study approach with a focus on ABC training center. According to European commission classification mentioned in section 2, ABC is a small enterprise with total number of employees less than 50 employees.

ABC has developed a comprehensive system to automate their work and facilitate it. But they still adopting paper-based system as a backup. Their information system is composed of database system with financial and HR applications. They have planned the system, developed and implemented it in-house utilizing their own IS team. They have a strategic plan divided into two phases. Phase 1 includes developing a system to accommodate current business needs and processes. Phase 2 is to develop an ERP system to comply with their overall strategic goals, which is extending their business by opening new branches locally and internationally. The major model used for this case study is Earl's model of SISP approaches mentioned in section 2.

Interviews were conducted in the company with the company's CEO and CIO. The interview questions were organized into two parts: structured questions and unstructured questions. The CEO and CIO answered 17 questions. We recorded and analyzed the answers to address the two research questions. This is an exploratory case study with a descriptive data approach.

5. Data and Discussion

This section will report the collected data and results concluded based on it. We narrated the discussion but labeled it based on the answers (i.e. [A_{1a}] denotes an answer numbering). To answer the first research question, we analyzed the interviews with the CIO and CEO of ABC. Both concluded that the company has a strategy for information system, to be implemented based on two phases: phase one to implement a comprehensive system that satisfies current business needs, and

phase two is to implement an ERP system to carry out future business processes and vision of opening new branches locally and internationally [A_{1a}].

Both the CEO and CIO agreed that motives behind developing and implementing IS strategy were first to manage IS resources efficiently and effectively, followed by exploiting competitive advantage from using IT. The CEO first priority was for aligning IS investment with business goals and the last priority was for developing IT polices. As for the CIO, it was more important to establish IT policies and architecture rather than going with business goals [A_{1b}].

The answers A_{1a} and A_{1b} answers Q1, where ABC proclaims that information systems are planned with a strategic perspective. Now for the second question Q2 "*What is the SISP approach that is adopted by SMEs?*" the following discussion of interview answers the question.

Dissimilarity points between the CIO and CEO were in priority setting for objectives of IS strategy, benefits of IS planning and success factors for SISP. CIO always gave a higher priority for top management support, while CEO always gave higher priority for aligning IS with business needs for efficiency and effectiveness. But they both agreed on the components of objectives of IS strategy, benefits of IS planning and success factors for SISP. This dissimilarity arises from the different perspectives of CEO and CIO regarding IS importance [A_{2a}].

They both agreed that the problems facing the company during implementing SISP were due to resource constrains and poor user-IS relationship. They both emphasized the importance of users understanding (i.e. lack of understanding). Also, they both agreed that the SISP was successful but it can be further enhanced to be more successful. Moreover, both CEO and CIO concluded that in developing IS strategy the company adopted the following methods: critical success factors, in-house IS strategy, in-house business strategy and in-house application search techniques. They adopted such methods due to cost constraint and experienced staff availability [A_{2b}].

Some interview questions were directly touching the SISP approach. For these questions the answers of CEO and CIO were consistent. When we asked about the output of IS strategy development the answer was that the output is interactive process between all teams in the company, based on predefined themes [A_{2c}]. When we asked about what was driving the process of SISP the answer was that business directions drive IS planning [A_{2d}]. About the connection between SISP and business planning process they said that business plans was the base for building IS plans [A_{2e}]. Finally, they reviewed the company's IS strategy as it be-

comes the theme of the company and they were always behind implementing the strategy but generating new methodology for the company is difficult [A_{2f}].

In Earl's model, answers A_{2c} and A_{2f} indicate that the company adopts organizational approach. While answers A_{2d} and A_{2e} indicate that the company adopts Business-led approach. An open question was asked to resolve this confusion; we asked CEO and CIO to describe the company's approach in SISP. They both agreed that top management studied their current business needs and took a 360 degree look to the various aspects of the initiative (financial resource availability, business needs, and current available skills) then they developed IS strategy to respond to business needs. The company implemented an evaluation process every 3 weeks, where the CIO provided continuous feedback to the CEO. Training sessions were organized for line managers and users with simple involvement from them; such description complies mostly with business-led approach [A_{2g}].

Answers A_{2a}, A_{2b}, A_{2d}, A_{2e} and A_{2g}, contribute to business-led approach. While only answers A_{2c} and A_{2f} contribute to organizational approach. We can conclude that the SISP approach adopted by ABC Company is a business-led approach. The explanation for the aspects related to the organizational approach is the company's future intention to expand their business and the implementation of an ERP system.

6. Conclusions

With the new ICT capabilities, SME enterprises are competing more, where barriers of entry are less and less influential. The size of the company does not necessarily indicate its success rather its adoption of a strategic thinking. However, we conducted an exploratory case study to investigate whether SMEs plan for there is taking into consideration a strategic perspective. To answer our 2 research questions, we inspected the case of a training company located in Irbid, Jordan.

We concluded that the company does plan for their information systems strategically, with a two- phase strategic plan. They gained a competitive advantage over their rivals by developing an application for efficient financial debt collection as stated by ABC's CEO. The information system reinforced ABC with an important turning point, which is a reliable and easy to use system that protected them from employees' turnover and any market changes.

Our major conclusion, based on Earl's Work, was that ABC is adopting a business-led SISP approach. With business needs driving IS planning, CEO viewing the process as simple and achieving business goals, and CIO viewing the process as important step in moving forward with emphasis on importance of top management

support to succeed. Line mangers and users role was only to use the system and get appropriate training on for it. Eventually the results of this case study cannot be generalized to all SMEs. A multiple and comprehensive case study must be done to get a greater insights and understanding of SISP approaches in SMEs.

References

Abu-Shanab, E. (2004). Data Warehousing Strategies: A Strategic Alignment Perspective. A conceptual paper presented in the *Proceedings of the Decision Sciences Institute Conference* Boston, USA. 2004, pp. 1-6.

Ali, F.A.B.H., & Sukri, K. A. B. M. (2012). An Overview of IT Infrastructure Management in Small Medium Enterprise: A Case Study. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, *8*(7), pp. 1088-1094.

Ali, R. H. R. M., Mohamad, R., Talib, Y. Y. A., & Abdullah, A. (2017). Strategic IS Planning Practices: A Case of Medium Manufacturing Company in Malaysia. *SHS Web of Conferences* (34).

Al-Jamal, M. & Abu-Shanab, E. (2016). The influence of open government on e-government website: The case of Jordan. *International Journal of Electronic Governance*, *8*(2), pp. 159 - 179.

Awawdeh, N. & Abu-Shanab, E. (2009). RFID in healthcare industry: A strategic framework for implementation. A conceptual paper presented in the Proceedings of the *4th International Conference on Information Technology (ICIT 2009),* Amman, Jordan, pp. 1-18.

Earl, M. J. (1993). Experiences in strategic information systems planning. *MIS Quarterly*, *17*(1), pp. 1-24.

European Commission. (2005). The new SME definition: User guide and model declaration.

European Comm., Publication Office.

Hammouri, Q., Shraideh, L. & Abu-Shanab, E. (2015). Evaluating the Success of Information Strategic System Planning, ICIT 2015 The 7th International Conference on Information Technology, Amman, Jordan, pp. 390-396.

Harun, H., & Hashim, M. K. (2017). Strategic Information Systems Planning: A Review Of Its Concept, Definitions And Stages Of Development. *International Journal of Research In Science & Engineering*, *3*(2).

Hidayanto, A. N., Hasibuan, M. A., Handayani, P. W., & Sucahyo, Y. G. (2013). Framework for measuring ERP implementation readiness in small and medium enterprise (SME): A case study in software developer company. *Journal of Computers 8*(7), pp. 1777-1782.

Lederer, A. L., & Sethi, V. (1988). The implementation of strategic information systems planning methodologies. *MIS Quarterly 12*(3), pp. 445-461.

Nurach, P., Thawesaengskulthai, D., & Chandrachai, A. (2012). Factors that improve the quality of information technology and knowledge management system for SME (s) in

Thailand. *China-USA Business Review*, *11*(3), pp. 359-67.

Philip, G. (2007). IS strategic planning for operational efficiency. *Information Systems Management*, *24*(3), pp. 247-264.

Appendix: Interview Questions

Structured (closed) questions

All these following questions are asked using multiple-choice lists (MC), Liker-type scale (LS), or rank-order lists (RO).

1 What prompted you to develop an IS/IT strategy? (RO)

Tick		Rank
	aligning investment in IS with business goals	
	Exploiting IT for Competitive Advantage	
	Directing Efficient & Effective Management of IS Resources	
	Developing Technology Policies and Architectures	

3 What were the objectives in developing an IS/IT strategy? (RO)

Tick		Rank
	Align IS development with business needs	
	Remodel the IS/IT function	
	Seek competitive advantage from IT	
	Establish technology path and policies	
	Forecast IS requirements	
	Gain top management commitment	

4a What are the outputs of your IS/IT strategy development? (MC)

α. Plan (local plan to the IT department)
β. Strategy (long term plan carried by consultants)
χ. Portfolio (set of plans and decisions carried by committees)
δ. Architecture (Rigor model blue prints)
ε. Themes (interactive plan carried by all teams in the company)

4b What are the content headings of your IS strategic plan or strategy? (MC)

a. Business drives IS
b. Strategy needs method
c. Follow the rules
d. IS needs blueprints
e. Themes with teams

5 What methods have you used in developing your IS strategy; when; why? (MC)

When	Method	Why
.....	Critical success factors	.....
.....	Stages of growth	.....
.....	Business systems planning	.....
.....	Enterprise modelling	.....
.....	Information engineering	.....
.....	Method 1	.....
.....	Other proprietary (specify)	.....
.....	In-house IS strategy	.....
.....	In-house business strategy	.....
.....	In-house application search techniques	.....
.....	Informal	
.....	Other (specify)	

7 What have been the benefits of strategic information systems planning? (RO)

Tick	Benefit	Rank
	Aligning IS with business needs	
	Top management support	
	Better priority setting	
	Competitive advantage applications	
	Top management involvement	
	User/line management involvement	

8 How successful has SISP been? (LS)

9. What have you found to be key success factors in SISP? (RO)

Tick	Success Factors	Order
	Top management involvement	
	Top management support	
	Business strategy available	
	Study business before technology	
	Good IS management	

10. How is your SISP connected to other business planning processes? (MC)

a. Business plans are the base upon which IS plans are built – business planning is the driver

b. Use of consultant and external experts who use formal techniques or methods and derive SISP

c. Emphasis on resource planning and viability of IT/IS

d. Mapping the activities, processes and data flows of the business leading to the formulation of a business model

e. IS decisions is the outcome of continuous integration between the IS function and the organization

11. How do you review your IS strategies? (MC)

α. Simple, Business first, Raises IS status, Ad hoc method, Lacks management commitment & Depends on quality of business strategy.

β. Provides a methodology, Plugs strategy gaps, Raises strategy profile, User involvement, Too influenced by method & Implementation unlikely.

χ. System viability, System synergies, Encourages user input, Non-strategic , Bureaucratic & Resource-constrained .

δ. Rigor, Focus on infrastructure, Favors integrated tools, Lacks management support, Only partial implementation & Complexity.

ε. Becomes normal, Emphasis on implementation, Promotes IS-user partnership, Generation of new themes, Soft methodology & Architecture becomes difficult.

12. What are the major problems you have encountered in SISP? (RO)

Tick	problems	Order
	Resource constraints	
	Not fully implemented	
	Lack of top management acceptance	
	Length of time involved	
	Poor user-IS relationships	

Semi-structured (open) questions

2a Please summarize the approach you have adopted in developing your IS strategy (or in identifying and deciding which IT applications to develop in the long run).

2b What are the key elements of your IS strategy?

6a Have you developed any applications that have given competitive advantage in recent years? If so, what?

6b How was each of these applications identified and developed?

8b In what ways has SISP been unsuccessful?

13. Can you describe any key turning points in your SISP experience, such as changes in aims, approach, method, benefit.

The Impact of Conflict/War on the Market and Business Strategies of Turkey

Bahara Muradi*

Abstract: The Conflicts/war and its spill over constitute an important component of the external as well as internal environment, affecting businesses both international as well as local operations. Together with other environmental variables, they are likely to influence a firm's decision on its future or existing business activities, market and consequently marketing strategies. There are numerous studies highlighting the conflict/war that influences the international business domain. Businesses in lieu of market operations are most likely affected by the conflicts in surrounding countries that might have forced the business communities to adopt the marketing strategies accordingly. A framework for a conflict paradigm of international as well as local business is introduced with a certain focus on the time, place and demographical dimensions of the conflict zone impacting marketplaces in Turkey.

Keywords: Impact of Conflict, Local and International Markets, Framework for Conflict Paradigm

* Student of Department of Business Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ege University, Izmir, Turkey.
Contact: Ankara Caddesi Rezene Mahallesi, No:172/55 KYK, Bronova, Izmir. bahar_moradi_tu@yahoo.com

Introduction

With the end of cold war direct conflict and war extended to many countries of the world. Most of these wars had an economic agenda despite political, religious and ethnic flavor. Unfortunately, majority of the war affected countries belonged to a specific religion (Islam). Therefore, besides economic objective, a religious background also got attention, while these countries subjected to a high risk and vulnerability. Although, most of these wars and conflicts originated by the international powers, however, regional players also jumped into it to get their own share or create own influence in the region. These conflicts and wars created a great economic disturbance, while killed thousands of people and made millions refugees and compelled them to live in misery and poverty. The recent statistics show that 70 percent of the Syrian refugees in Turkey are living below poverty line. Meanwhile, those struggling to live in their own war-torn countries are highly vulnerable with inadequate resources and limited or no access to social amenities.

This paper will look into the impact of conflict and war in countries especially in the Turkish neighboring region and will examine the impact of these conflicts, if any, on the country's economy and marketing. It specifically examines the impact of conflict and war on the Turkish economy and its consequence on the Turkish marketing strategy.

Methodology

This article is based on the review of literature, similar studies and secondary data. It also based on the review of time series data of the Statistics Institute of Turkey. Secondary data was collected from different sources to support the argument. The literature review included study of various research, published reports, international studies, magazines, newspapers and internet based articles.

Conflict and War Impacts

Causes of Conflicts and Wars

Since the cold war in 1980s, natural resources were the main financing of war economies and also were the major reasons for war in many countries. During 1990s, the war in Iraq, Iraq invasion of Kuwait for oilfields and war in West Africa on diamond mines are few examples. Much of the root causes of these conflicts and wars were the vulnerability and risk of supply of strategic resources for major power

nations. In 1990s in many countries, the war opposed the local or regional politico-military entrepreneurs over abundant resources and international demand.

During fifteen century, the natural resources were the motive behind the European expansion and consequently inter-state rivalry. Thus in the geopolitical context, acquiring resources were dominated by trade, war and power, which resulted in searching overseas through maritime navigation. During that period, trade and war were linked to the accumulation of wealth in the form of bullions. On the three consecutive wars between the English and the Dutch in the seventeenth century, John Evelyn commented "Whoever commands the ocean commands the trade of the world and whoever commands the trade of the world commands the riches of the world, and whoever is the master of that commands the world itself" [Billon, 2004: 1-28].

In order to reach the resources in land-lock countries and to ensure more secure route the establishment of transcontinental railway played a significant role over the control on resources and threatened maritime control. The vulnerability of resources, remained a major concern of western countries, who were enjoying the economic growth, like the Soviet threats over the western control of oil in the Persian Gulf or the minerals in Southern and Central Africa. During the decolonization process, the 1956 Suez crisis, the 1973 Arab oil embargo and the 1979 Iranian revolution also remained a concern for western governments regarding resource businesses in view of regional political instability and alliances [Billion, 2004: 4].

With the downfall of the Eastern bloc, it was hoped that military spending would reduce, but there were conflicts and wars in other parts of the world waiting for escalation. The wars were partly political but majority of economic nature (for redistribution of markets, of strategic logistic locations or areas rich in raw materials and resources) to fight on the resources within the region as well as internationally. It is important to note that international relationships in present era are becoming more complex and depend on the contacts between many different stakeholders like countries, transnational corporations, religious communities, secret financial multinationals and somehow effective and brutal terrorist units in some countries. The imbalance in power, resources and ideology interpreted in anyway, has economic agenda. According to RostislavIshchenko[1] "Whatever people say, in reality the crisis in Ukraine is part of the overall global crisis, a part

1 RostislavIshchenko. President of the Center for Systematic Analysis and Forecasting, Ukraine.

of the confrontation between USA and Russia. The same is the reason for war in Afghanistan, Georgia, Syria and Ukraine. The things that happen in Ukraine are a confrontation between USA and Russia. Everything else is just small conflicts." The regional powers also get benefit of the super power to establish their own influence in the region, which mostly has an economic agenda [Krasteva, June 2015, 161]. It also applies to the holding of power within a country. All countries inflicted by war and conflict can be classified in these categories, like, Somalia, South Sudan, Yemen, Libya, Iraq and central Africa.

Current Hot Spots of War

Africa

Central African Republic, Democratic Republic of Congo, Egypt, Libya, Mozambique, Nigeria, Somalia, Sudan and South Sudan

Asia

Afghanistan, Burma-Myanmar, Pakistan, Philippines.

Europe

Chechnya, Dagestan, Ukraine, Nagorno-Karabakh

Middle East

Iraq, Israel, Palestine, Syria and Yemen

Americas

Colombia, Mexico

Impact of Conflicts and Wars on Economies and Marketing

The globalization of economy made the marketing to rise, expand and become interregional. The movement of Western products to Eastern regions, which was impossible few decades ago due to conflict (Cold War), is now capturing the markets. Many brands, like IBM, BMW, MacDonald's, Star Bucks etc. are doing business in many countries. It mean that peace enable business to expand irrespective of culture, religion and government system.

It is evident that armed conflicts, political conflicts and wars are major factors that influence the international market environment the most. The national mar-

kets suffer a lot as it usually decelerate the economic growth and create economic crisis and problems in the entire region of the war affected countries. Although, the international market is more flexible compared to national one, it also suffers losses and affects the marketing of products.

Because of the overall insecurity in the conflict/war affected countries, displacement of people, has impact on the availability of workforce and destruction of socio-economic infrastructure lead to economic downfall. In such countries, the performance of the economic structure is dependent on the severity of the conflict/war. It affects the supply of essentials, like, food, water, medicine shelter and other basic needs.

In 2014, the economic impact of violence on the global economy was measured as $14.3 trillion, or 13.4 percent of the World gross domestic product (WGDP), which is equivalent to the combined economic output of Brazil, Canada, France, Germany, Spain and the United Kingdom. On the other hand, funds required for the refugees and internally displaced people have increased by 267 percent since 2008 (to $128 billion), as the total number of displaced people reached 59.5 million in 2014, the highest level since World War II [Blake, June 2015: 1]. A significant share of GDP is spent on war in the conflict/war affected countries, like in year 2014 Iraq spent 30 percent, Afghanistan spent 31 percent and Syria 42 percent of its country's GDP on police and military expenditure [Blake, June 2015: 2].

According to the Global Peace Index (GPI) report 2015,[2] which ranks the nations of the world according to their "level of peacefulness," Syria ranked as the least peaceful country in the world, while Libya experienced the most severe decline, according to the ranking system. Since the first report in 2008, the divide between the most and least "peaceful" countries and regions has steadily deepened, as US-led powers put a large parts of the World into war, conflict and violence. Among 163 countries, Syria, Iraq, Afghanistan, South Sudan, Somalia, Yemen and Central African Republic, in that order, were the bottom five countries in the index. Accordingly, deaths caused by terrorism increased by 61 percent from 2012-13 and more than doubled since 2008, resulting in 17,958 people being killed in terrorist attacks in 2013. Among those deaths, 82 percent occurred in just five countries: Iraq, Afghanistan, Pakistan, Nigeria and Syria [GPI, 2015: 4]

2 Based on 23 different qualitative and quantitative measurements from 162 states, covering 99.6 percent of the world's population.

When we see back in history, the Gulf war significantly affected a number of countries like, Yemen, Sudan, Jordan and Palestine by reducing their remittances as Saudi Arabia expelled most of their nationals. In addition, it also affected many other countries like Egypt and Pakistan with leaving the war inflicted countries by their nationals. Moreover, many of the labor exporting nations experienced economic downturns during the years of the Gulf War (1990-1991).The Gulf war also made a shift in the migration policy of the Gulf Cooperation Council (GCC) countries [Waterbury, 2007: 7].

Similar to 2015, the prospects of global growth is not encouraging now, while emerging market and developing economies face challenges, like the tight financial conditions and low commodity prices. In such situation the oil exporters are particularly hard hit. Because of low price the difference in economic conditions between commodityexporters and importers has widened.In the low-income countries (LICs), the growth rate slowed down to 4.5 percent in 2015 from 6.1 percent in 2014. Major reasons for decline were a severe drought in parts of Sub-Saharan Africa, natural disasters, and security and political challenges (because of war and conflicts) that affected activity in low-income countries. The major setback was,addition to oil, in metal industry. A number of metal exporting countries, like, Niger, Sierra Leone and Zimbabwe witnessed a sharp decline in economic activity. Even the mining operation was closed in Sierra Leone due to Ebola Viral Disease (EVD) crisis. The political and security threats (due to war and conflicts) and uncertainties held back the growth in the economies, i.e., in Afghanistan due to increase in insurgent attacks, in several Sub-Saharan Africancountries (Burundi, Democratic Republic of Congo), Boko Haram insurgencies (Chad, Niger) and terrorist attacks (Burkina Faso, Mali) [World Economic Outlook, 2016: 16-67].

The Conflicts/wars and marketing strategy

In order to develop or change the marketing strategy, the respective company needs to understand a set of factors, which also called the marketing environment. For this purpose it is important for a company to constantly observe the course of events and to study the environment, which influences the development of processes in the company and also influenced in certain degree by the company. Being a central concept of the company's management, marketing develops the connection between the company and the outside world, which require the procurement of accurate, sufficient and well-timed information on the processes and events tak-

ing place in the company. For marketing strategy, several key elements need to be considered, importantly, economic and political conditions. The economic factors include acquiring data for the household income, inflation and interest rates, employment, demographic structure. The political factors like the government sets its goals and implements strategies, thus its actions need to be carefully examined. These goals and actions include the functions of the different institutions, the regime's ideology, the connections andrelations of the country with its neighbors and other countries, and it's various policies. Political problems in a country create hurdles in business growth of a company and even make it bank corrupt.

When a country or its neighbors are in turmoil then both political and economic factors are crucial to be analyzed. During a war or military confrontation, normal situation significantly change and needs special measures for businesses as it affect the business environment and even access to markets. Conflicts and war have serious consequences on the political and economic system of a country as institutions are hampered, means of communication damaged and even cost of transportation increase multifold. A more severe consequence is the migration of people to surrounding countries, create problems for them. It increase pressure on the economy of the hosting country and also create many social problems.

Since 2007 the number of refugees and displaced persons increased dramatically over the decade, doubling, till 2015, to approximately 60 million people. Among countries of refugee and displaced persons, nine are with more than 10 per cent of their population, where Somalia and South Sudan having more than 20 per cent of their population displaced and Syria with over 60 per cent displaced [GPI, 2016], [UNHCR, 2015].

The conflict and war have damaged market environment which resulted in market distortion and hampered free and successful marketing. The conflict and war influence all aspects of marketing strategy, like, communication, segmentation, advertising, public relations and other parts of strategy. However, there are also companies benefiting from war and conflict due to their unique strategy and products suit to that environment. In such environment, black market operates and expand, which create hurdles for the restoration of normal market operation. As the war and conflict prolong the black market become stronger and don't want the conflict/war to come to an end. In such circumstances, the marketing strategy needs a drastic change in collaboration with companies, consumers, dealers, traders and distributors in order to stay in market.

Impact of conflict and war on Turkey's economy

Turkey's economy is growing fast due to a number of favorable factors, the most important is peace and stability. The country export increased from $31.3 billion in 2001 to $142.5 billion in 2016. Similarly, the import increased from $41.4 billion to $198.6 billion during the same period. However, Turkey is net deficit in trade by 28.2 percent (2016). The Turkey's economy was also affected by war and conflicts in the region as both export and import were at peak during 2008, which declined during 2009 and 2010 and also got a setback during 2015 and 2016. The last 2 years could be associated with the internal crisis of failed coup and partly with the neighboring situation. Because of the conflict in the region, export to UAE reduced from $8.2 billion in 2012 to $5.4 billion in 2016, To Iran from $9.9 to $5 billion, Iraq $10.8 to 7.6 billion, Egypt from $3.7 to $2.7 billion. However, it increased to UK from $8.8 to $11.7 billion and similarly, a slight increase or decrease or unchanged in export to EU countries was seen [Turkish Statistics Institute, 2017]. This shows that conflict in the region has serious implication on the neighboring countries economy due to decline in export of the country and increased pressure on the local economy.

Both import and export of Turkey sharply declined in 2009 after a gradual increase till 2008. However, in 2011 the import started declining while export year (2012). However, since 2012 the export started fluctuation and declined significantly in 2016. Same is the situation of import. It is quite obvious that the Syrian war has impacted both export as well as import of Turkey considerably. The per capita GDP that reached to the highest point of $12,480.4 in 2013, in the

history of Turkey, started declining and hit the level of $10,882.5 in 2016 [Turkish Statistics Institute, 2017]. With the commodities (oil etc.) prices to remain low for longer time period have imbalanced the terms of trade in many countries, especially in Azerbaijan, Kazakhstan and Russia and resulted in reducing fiscal space. The spillover in the form of reduced trade and embargos will affect Russia, Turkey, and Ukraine. In addition, security risk and lower demand in the neighboring countries (Iraq, Syria) have affected the business and terms of trade in Turkey. Besides, Turkey host 3.2 million Syrian refugees in the country, majority of them living in urban areas, which has a tremendous pressure on the country's economy and also competing for social amenities. However, these refugees also provide cheap labor to farming and construction and service industry in urban including operation of small scale industries.

Turkey also faced a sharp decline in tourism during the past 2 years, a significant source of income and business improvement, however, it may steadily improve in 2017 with improvement in security. The annual income from tourism was at peak during 2014, amounting to $34.31 billion (increased from $ 32.31 billion in 2013), however, it reduced to $31.46 billion in 2015 and drastically declined to $22.11 billion in 2016. The tourism industry was badly affected by the failed coup and increase in security risk. However, the tourism industry is slowly getting confidence of the tourists in 2017 as the income from tourism showed an increase during the 2nd quarter of 2017 ($5.41 billion against $4.98 billion during the same period in 2016) [Turkish Statistics Institute, 2017].

Impact on Marketing and Business strategies of Turkey

According to major companies in North America, Europe and Japan, later confessed that internationalization of their products and brands a decade ago was a great challenge in the coming years because of a great uncertainty in formulating their strategy to fit in the demand of emerging economies like China, India and Brazil. Because of great diversity and dynamic behavior, the multinational companies spent a lot of resources and time to capture these markets. However, these companies are still struggling for the right strategy in view of consumers' diversity. Each company has its own strategy based on a number of factors mentioned earlier, however, they continue to adjust and change according to consumers' behavior and countries specific environment.

Diageo, a London based spirits company, acquired a leading Turkish sprit company, MeyIckiSanayiveTicaret A.S. (MeyIcki) for $2.11 billion. Many European countries established regulations to control alcohol abuse, as a result, the consumption of Diageo declined as the company was strictly following the regulations. It was observed that consumers' mentalities almost impossible to reverse in such situation. In alcohol business the effective strategy should be dynamic to look into the factors like, women consume less than men, youth consume less than elderly and high-income results in higher consumption globally (WHO 2014). Culture and religion also play a role in the strategy, like in the case of alcohol; Turkey took steps in reducing alcoholic consumption [Adhikari, et al, 2017: 11-20].

Turkey, with its large population, expanded urbanization and fast growing economy (with exception) is a center of attraction for many businesses. The average annual disposable income of Turkish households was 22,063 TL in 2010, with slight reduction in Gini Coefficient, a decline in income inequality, made businesses favorable. Turkey changed its foreign policy after the 2002 elections and based it on 5 principles; namely 1- a balance between security and democracy; 2- a zero problem policy towards neighbors; 3- increasing relations with neighbors; 4- multi-dimensional foreign policy; 5- and regular diplomacy. With change in policy, business strategies also changed with more focus on neighbor countries demand and facilitation [TCMB, 2014: 1-5]. In 2004, Turkey signed a free trade agreement

with Syria, which increased business between the two countries. With cultural exchange between the 2 countries, in 2007 the Turkish-Syrian trade volume increased to €2.3 billion. Turkey also improved relations with regional countries and consequently, the share of trade with regional countries increased to %19 in 2008 from %9 of the 1990s. To further improve the strategy in 2010, Turkey had established the "Close Neighbors Economic and Trade Association Council" (CNETA) with Jordan, Lebanon and Syria, to improve businesses in the region.

As evident the export to Syria by Turkey gradually increased since 2004 and reached at peak in 2010. However, due to war in Syria, the export sharply declined to a record low in 2012. Businesses in Turkey started readjusting, where many Syrians migrated to Turkey started business or helped the previous businesses with Syria based on their own experience and marketing techniques, which enabled the export to rise in 2014. However, the increase in migration from Syria has slowed down the demand since then. The export is expected to continue to slip down in the near future, till conducive environment is established. Peace in the region is key to economic development and enhancing businesses in the region. The refugees need to go back for developing Syria, but it needs peace and rehabilitation of basic infrastructure. On the other hand, more than 3 million Syrian refugees [UNHCR, 2017], mostly in urban areas, have helped in creation and expansion of low level businesses in the country. This also to some extent, negatively, impacted the high value businesses, especially in food, shoes and clothes. This mean that strategy of such businesses need adaptation to the customer's behavior.

Source: Jacob Bercovitch, Social Conflicts and Third Parties; Strategies of Conflict Resolution (Boulder, Colorado, 1984: 47).

The conceptual framework reflects the causes and results of the conflict and war. Conflict on one hand cause destruction and bring miseries to a nation but on the other hand it provide opportunity for change and bring more innovations. The history shows that countries impacted by war have developed greater resilience and bounced back with greater strength resulted in accelerated economic development, i.e., Japan and Germany are the few examples. However, conflict and war are not good for humanity. It is obvious that intervention by third party, which is neutral and impartial, plays a significant role in reducing tension and resolve the issues. The United Nations has such role, but they are limited to humanitarian assistance to be part of the conflict management. In the case of conflict in the neighboring countries, Turkey has played a positive role to bring peace in the region.

The normalization of relations between Turkey, Armenia and Azerbaijan and resolution of the existing conflicts will certainly bring economic prosperity in the region and increase the export and import capabilities of these three countries, where Turkey can import electricity from Armenia [Üstün, Ç, 2014: 6].

The Business of Turkey with Syria after a sharp fall tell end of 2012, managed to get momentum. The business strategies adjusted with the situation and applied favorable plans to boost the businesses. The focus remained on basic necessity, use of local knowledge and involvement of Syrian business experts, who migrated to Turkey, in trading.

Conclusion

The world economies including of developed nations are slowing down the growth since 2015, which also impact the trading and marketing across countries. In such circumstances where growth is weak, rising risks, and limited policy options, growth-sustaining measures are required to be taken urgently. The respective governments have an important role in facilitating the marketing through various actions and policy decisions. This has a pressure on the businesses and thus adjusting marketing strategies accordingly. Turkey's economy, once on rise due to favorable government policies and positive businesses oriented strategies, unfortunately, suffered setback due to war in the region, especially the Syrian and due to an unexpected failed coup. It will need adjustment in the marketing strategies to develop confidence of the people through enhanced security and more liberalization on government side and accessibility, cost-effectiveness and adoptive to change in taste and preferences on the business community side.

The conflict management also helped, with the adaptation and adjustment of business strategies, in the trade enhancement with the conflict/war impacted countries, especially Syria.

References

Adhikari, A. and Roy, S. K. (2017). *Strategic; marketing cases in emerging markets*. Springer International Publishing.

Arad, R. W. (1979). *Sharing global resources*. New York: McGraw-Hill.

Aras, B. and Polat, R. K. (2007). Turkey and the Middle East: frontiers of the new geographic imagination.*Australian Journal of International Affairs, 61*(4), p. 478.

Aron, R. (1966). *Peace and war*. London: Weidenfeld and Nicolson.

Blake, E. (2015). *International Committee of the Fourth International (ICFI),* 23 June 2015, wsws.org.

Evelyn,J.(1674). Navigation and commerce. T.R.

Foad, H. (2009). *The effects of the gulf war on migration and remittances*. San Diego State University Department of Economics.

Global Economic Prospects, 2016, World Bank.

Global peace Index 2016, Institute of Economics and Peace.

Khanna, T., Palepu, K. G. and Sinha, J.(2005). *Strategies that fit emerging markets*. Harvard Business Review.

Krasteva, N. (20159. Armed conflict's influence on marketing.*Business & Management Conference*, Vienna, 21 June 2015.

Le Billon, P.(2004). *The geopolitical economy of resource war*. *Geopolitics, 9*(1), p. 1-28.

Lesser, I. O. (1966). *Resources and strategy*. Basingstoke: Macmillan.

Observatory of Economic Complexity, Turkey, http://atlas.media.mit.edu/profile/country/tur/

Ogunbadejo,O.(1985). *The international politics of Africa's strategic minerals*. London: Frances Pinter.

Richards, A. and Waterbury, J. (2007). *A political economy of the Middle East*. 3rd Ed. Boulder: Westview Press.

Russett, B.(1981-2). Security and the resources scramble: Will 1984 be like 1914? *International Affairs, 58*(1), p. 42-58.

Sinclair, J. E. and Parker, R. (1980). *The strategic metals wars*. New York: Arlington House.

TCMB (Central Bank of the Republic of Turkey). 2014. *Inflation Report*. Ankara: Central Bank of the Republic of Turkey.

Turkish Statistical Institute, 2017: http://www.turkstat.gov.tr

UNHCR 2017: http://www.unhcr.org

Üstün, Ç. PhD Department of Political Science and Public Administration. İzmir:Gediz University Theoretical Analysis of Turkey as a Regional Power.

A Glancing Meteor of FinTech "Start-up" Business Model

(Perspective Views of Italian, Turkish, and Indonesian Users)

Berto Usman*

Abstract: The purpose of this study is to elaborate the usage of decomposed theory of planned behavior, in terms of users' perspective of utilizing financial technology (FinTech) application in startup firms. Hereby, there are 375 respondents participated in the online survey. The survey was conducted through several social media platforms namely; WhatApps, Messenger, Linkedln, e-mail and Line group. The targeted respondents are from Italy, Turkey, and Indonesia. In this study, the constructs are generated from the decomposed theory of planned behavior as developed by Shih & Fang, (2004). Every indicator used in this research must be following several instrumental tests such as validity and reliability test. In order to get more knowledge and description about the different perceptions of users in three cross-country tests, the correlation analysis and descriptive statistics analysis with countries' mean score are employed. According to the obtained results, it is noted that Italian mean score (3.61) in regard to behavior intention (BI) of using financial technology application as the product of FinTech startup firms is relatively higher than the mean scores of Turkish (3.27) and Indonesian users (3.27).

Keywords: Financial Technology, Decomposed Theory of Planned Behavior.

* Department of Management, Faculty of Economics and Business, University of Bengkulu, Jln. WR Supratman, Kandang Limun, Bengkulu – Indonesia
Contact: berto_usman@unib.ac.id

Introduction

For the last decades, the form of business operation has significantly changed along with the remarkable progress of information communication technology (ICT). Even in the field of management business, more companies have transformed the way they run their business forms from the analog system to the digitalized oriented-system (Hoon & Lee, 2015; Nurazi, Kananlua, & Usman, 2015; Nurazi & Usman, 2015; Usman & Tandelilin, 2014). In the field of financial industry, it has been a long story that ICT is determined as one of the most important key success factors to boost the firm performance. However, it has been a matter of debate whether ICT will be truly able to result in better financial success story or not. As considered by Sharma (2012), there is no conclusive evidence that spending on ICT contributes to the increase of financial performance. He notices that in the case of the technological induction period, the low and high period incline to result in the different performance, in which the fully ICT oriented banks are financially better off than the partially oriented ICT banks. On the other hand, in order to disrupt the awkward system of financial industry, the phenomenon of Financial Technology "FinTech" emerges as one of the new market niches in the area of financial industry (Mellon, 2015).

Wentzel, Diatha, & Yadavalli (2013), and Hoon & Lee (2015) point out that there is currently a huge expansion of products and services delivery which can be transported through technology utilization. Some of the sophisticated gadgets such as smartphone, tablet, laptop which are connected to the internet have lead the users to a new style of self-service processing standard. Technology platforms as provided by the providers and technological vendors enable the users experiencing the product consumption in more innovative ways. Moreover, the usage of technology can also be attributed to saving efforts, transfer, payments, and money circulation among the users (Lussier, 1996). Thus, in this circumstance users as the consumers are being facilitated by technological easiness.

World Economic Forum (WEF), in 2015 reports that the current model of financial technology (hereinafter written as FinTech) business operation inclines to challenge the traditional sector and practices of financial service activities. At this moment, the computer and technological innovation have transformed the societies and the economies itself. This phenomenon is revealed by the WEF, (2015) which studies the progress of technological innovation and its contribution towards economic activity. Since the last 15 years, the world is being more

connected, in which the tech-led innovation is currently challenging the established industries that have been playing for a long-term in the financial industry. It shows that financial innovation regarding its collaboration with technology has already been leading the environment to experience and being included in a massive change in financial services activity (Au & Kauffman, 2008; Nurazi, Usman, & Kananlua, 2016; Philippon, 2016). Therefore, in line with the argument of Chishti & Barberis (2016), financial technology is supposed to disrupting the process and the way of financial services being offered into a quite contemporary access, and to underserved markets in more unique, easy and new methods for the financial service users.

In organizational views, the emerging of a business entity within an industry can be attributed to population theory. Referring to the population theory, it is noted that a new business entity should have to imitate the way of the established business entities operating their businesses. This is important to get the most effective and efficient method in doing a business operation (Baum & Shipilov, 2006). Therefore, the new startup business will effectively gain their legitimacy among the players. However, a quite bit different condition can be found in terms of financial startup firms, in which this business try to combine financial and technological factors as its competitive advantage (Dapp, 2014; Vasiljeva & Lukanova, 2016). The FinTech startup firms do not independently play as a player in the financial industry. FinTech focuses on bridging the needs of the market which has no connection to bank services (Chishti & Barberis, 2016). There is a special and unique market niche in this issue, where FinTech startup business will be able to gain more advantage in this specific marketplace.

On the side of user's perspective, the fast transformation and combination between financial and technological industry incline to result in a new lifestyle, particularly in the form of personal financial management. Some studies in the area of financial psychology mention that the intention of users to use either new service or product commonly can be described by employing the model of theory reasoned action (TRA) and theory of planned behavior (TPB) (Ajzen, 1985, 1991). These two theories are broadly utilized to reveal the behavior along with the action and individual intention either toward particular services or products. Moreover, Bobbitt & Dabholkar (2001), also conduct a specific study about technology based-self-service. Their research studies on a conceptual framework with respect to the attitudinal theories. They find that the use of internet can be represented as a measured

of consumer behavior, where the consumers' decision which related to technology based-self-service is determined as an underlying factor of consumer attitude.

Before the FinTech phenomenon rapidly emerges, most of the consumers are depending on banking services and products (see. Dapp, 2014; Sironi, 2016; Usman & Tandelilin, 2014). Take for instance, the intention of consumers can be measured by employing TRA and TPB. However, a relatively new and contemporary model is developed and known as the decomposed theory of planned behavior (Shih & Fang, 2004). The study of Shih & Fang (2004), finds that the decomposed theory of planned behavior is better in explaining the users' intention compared to TRA and TPB on using the product of internet banking in Taiwan. More comprehensively, Ricciardi, Rossignoli, & Zardini (2013) do meta-analysis research with 106 writings in the relevant area of information technology and strategic value for the organization. They note that IT-enabled latent strategic capabilities are severely under-investigated by theory testing writings, and even IT-enabled competitive advantage. Therefore, this study also wants to take a position concerning the works of literature in regard to the FinTech as a phenomenon in the 21st century of startup business models.

Particularly, this study contributes to several key point areas concerning the glancing number of FinTech companies and the users' perception of using the FinTech application. First, the usage of decomposed theory of planned behavior is clearly needed, particularly to describe the current and reliable results of users' assessment toward the utilization of FinTech service and products. Second, the decomposed model of the theory of planned behavior as developed by Shih & Fang (2004), highlights several empirical analysis results by employing subject from the different geographical area. Third, this study provides thorough data collection that is conducted through specific exploration and investigation on primary, secondary data of FinTech companies and their users' perception. Fourth, this study primarily contributes to the extent literature that provides the theoretical and empirical result of the financial technology startup business model.

To comprehensively elaborating the phenomenon of "a glancing meteor of FinTech startup business model", this paper addresses some research questions. First, how is the current condition of FinTech startup business model? Second, how are the common demographical profiles of FinTech users in three countries (Italy, Turkey, and Indonesia)? Third, how is the perception of users in regards to their intention to use the FinTech services and products? In this study, Italy, Turkey and Indonesia have been determined as the targeted objects due to their eco-

nomic connection, which is integrated with technology development in financial industry, especially in their regional economy areas in the European Union (EU), Middle East Network, and ASEAN Economic Community.

Further, the remainder of this paper is structured into several sections. Section of introduction elaborates the standpoint, the background, contribution, and research questions with respect to the FinTech startup business model. The section of literature review deeply explains the major theoretical foundations of the current FinTech, particularly in the form of startup business model. Section research and method meticulously provide the method of data collection and its quantitative elaboration. Section results and discussion are needed to delivering the common results and typical characteristics of respondent's perspective as the users of FinTech application. The last section is conclusion remarks, which presents the general conclusion and implication about this study.

Literature Review

Start-up Business Model

The form of startup companies or known as "*startup*" or "*start-up*", according to Robehmed (2013) is defined as an entrepreneurial venture. This business is basically a newly emerged, and appears as the fast-growing business that particularly has the objective to meet the market needs in the way of creating or proposing innovative products, processes or services. Also, as concerned by Robehmed (2013) and Lueg, Malinauskaite, & Marinova (2014), the form of startup commonly started in small-business scale, which sometimes attributed to the partnership or a specific organization form to create the fast development of business scale.

Nkongolo-Bakenda (2002) points out that a startup firm should have to build a strong relationship with its affiliated firms. In this case, startup firm will be able to outsource some specific activities, especially for several operations that could not be completed by the startup itself. In order to enforce the characteristic of startup firm, in their previous study Hunt & Morgan (1995) explicitly show that the infant startup firms can be started just in case if the firms try to capitalize on an invention. In this situation, startup firms might not be able to optimally and internally utilizing their asset and even they probably incurred by the lack of asset due to the business operation which is operated without any partners. Moreover, Kask & Linton (2013) note that business relationship among startup firms is important and critical to fostering the prosperity of startup itself.

Solaimani & Bouwman (2012) in their study report that most of the startup firms will be failed before they reach the fifth years of business operation. This is due to the lack of business model that should have to be aligned along with the operational and actual business of startup firms. Therefore, the study of Lueg, Malinauskaite, & Marinova (2014) tries to convince that several problems appear from the lack knowing of target consumers and the value which is offered by the startup toward its consumers. Also, the problem of human resources and insufficient information system are considered as the causing factors of startup business failed. In the FinTech startup firms, the factor of human resources and information system are the key success factors in achieving and gaining survivorship for the long-term period of business operation (Hoon & Lee, 2015).

Financial Technology

The terminology of "Financial Technology", which is also known by its acronym as "FinTech" emerges as the new business model with the effort to disrupt the traditional financial service systems (Chishti & Barberis, 2016; Hoon & Lee, 2015). In this case, FinTech tries to evolve the way of people in handling their money and the banking in terms of managing personal and business lives. In the field of financial industries, including in the model of financial technology business operation, there are four major roles where financial firms contribute in economy; (i) financial companies facilitating risk diversification, (ii) providing service payments, (iii) creating credits, and (iv) managing the wealth of investors along with its risks. In more specific ways, according to International Trade Administration or ITA, (2016), FinTech startup firms generally play in a special market niche. This market niche is known as payment services. This niche is reported as the highest adoption rate among FinTech startup firms all around the world following by saving, investment, insurance service and online borrowing (ITA, 2016).

To explain the way of FinTech plays in the financial industry, ITA (2016), performs the method of FinTech firms disrupting financial technology scheme. In this situation, the model of traditional financial institution is being challenged. First, financial technology firms tend to compete with an alternative model of the network of financial providers. Hereby, a particular network which offers the innovative model of financial services is clearly needed. Second, the activity of facilitating financial services is conducted as complements, where traditional institutions which release their products can be integrated with the alternative finance scheme

ecosystem (Dapp, 2014). In this circumstance, traditional financial institutions act as the gateway to the model of alternative financial services scheme. Third, FinTech startup firms focus on preparing more products option within the existing financial institution. In this regard, the alternative financial model needs to be developed as a new solution in financial service as offered to users. As noted by Hoon & Lee (2015) the most common field of business entered by FinTech startup firms is payments that can be attributed to digital currencies, insurance/health, lending, crowdfunding, wealth management, retail banking and others.

The Existence of Global Financial Technology

According to the data of McKinsey's Proprietary Panorama FinTech Database, there is a significant number of FinTech launched in the recent years. Here, the focuses of FinTech are concentrated on the utilization of technology to conduct the fundamental functions and operation prepared by the activity of financial services. Therefore, most of FinTech startup firms bring a new way to consumers about storing, saving, borrowing, investing, moving, paying and protecting their money in more modern and digitalized system. As shown by the data of McKinsey (2015), which is obtained and managed by employing approximately around 800 FinTech startups in global, FinTech startup firms are undoubtedly having a significant momentum in this field of business activity. In terms the number of venture capital and its growth equity, there is around $23 billion has been deployed to FinTech for a half-decade of time (see Figure 1).

Figure 1. Customer segments and products of leading FinTech, 2015

1. There are around 350+ commercially most well-known cases which are registered in the Panorama database. These are may not be fully representative.
2. Including small and medium-sized enterprises (SMEs).
3. Including the large corporate, public entities, and non-banking financial institutions.
4. Including the sector of sales and trading, retail investment, securities services, non-current-account deposits and asset management factory.
5. Revenue share including the current and or checking account deposit revenue.

   Source: (McKinsey, 2015)

The existence of FinTech startup business all around the world is also driven by the market trends and industrial changes. Technology adoption as a new way and its impact as a new tool and solution are rapidly widespread (Dapp, 2014; Hoon & Lee, 2015). Here, the breakneck rate of adoption of technology in financial service products is itself acting as a tremendous driver of change in market trend. Also, the turmoil circumstance after the global financial crisis prompted the introduction of new regulation in restoring consumer confidence in the banking industry (Alfansi & Sargeant, 2000; Kamaludin, Darmansyah, & Usman, 2015; Nurazi & Usman, 2016). Therefore, the industrial change has led to a more transparent and visible data processing. In this situation, Mellon (2015) points out that outcome of the increased transparency and data visibility which in turn aids cash management and generating more cost saving for the client.

Decomposed Theory of Planned Behavior and its Relation to Financial Technology

Theory of planned behavior or commonly known as TPB is a theory which is extended from the theory of reasoned action (Fishbein, M. & Ajzen, 1975). TPB is further exposed by Ajzen (1991), in which he wants to reveal the intention of an individual to do some specific action, including investigating and identifying the user's intention. As the globalization exists in the area of financial service, financial and technology no longer becomes something new for the global population. Even in terms of organizational theory perspective, a new business model will be emerged as the market niche still widely opened. Here, it can be easily observed that FinTech plays in the ecosystem of the financial industry (Dapp, 2014; Hoon

& Lee, 2015). Therefore, the emerging financial firms known as startup firms are intriguing to be comprehensively explored. The response of users and their intention to use specific services or products can be well-explained by employing the theory of planned behavior (Luor, Lu, Johanson, & Yu, 2012). The common theory of planned behavior consisting of some important factors such as attitudinal belief which corresponds to attitude, normative belief relates to the subjective norm, and control belief which attributes to perceived behavioral control (Ekufu, 2012). All of these factors are employed in order to explain the behavior intention of using specific services or products that contributes to the actual usage of services or products itself.

Figure 2 The pure form of the theory of planned behavior (TPB)

Source: Shih & Fang, (2004).

As previously explained, the theory of planned behavior (TPB) is the extended model of theory reasoned action (TRA), which adds perceived behavior control as a factor that is envisaged contributing to the intention and behavior. Hereby, Ajzen (1991) clearly defines perceived behavior as the ease or difficulty of performing the behavior interest on a certain activity. Current research has obviously shown that the factor of perceived behavioral control is relevant to explain the interest of using technological products. As pointed out by Bobbitt & Dabholkar (2001), the variation of technology-based self-service can be explained by employing the model of the theory of planned behavior. Further, the study of Shih & Fang (2004) decomposes TPB into the decomposed model of TPB as can be observed as follow.

Figure 3 Theory of planned behavior with belief decomposition

Source: Shih & Fang, (2004).

The model of decomposed theory of planned behavior as reflected in Figure 2 is developed from the main theory of planned behavior of Ajzen (1991). At first, the antecedents of intention need to be well-explained by a clear belief structure (Taylor & Todd, 1995). Therefore, the decomposition of attitudinal beliefs has firstly been developed by Shimp & Kavas (1984). Their study reports that cognitive components of belief will only be possible to be structured into several cognitive units. In regard to this issue, Taylor & Todd (1995) have previously explained that the decomposed model of the theory of planned behavior has a particular power in explaining the extension of the theory of planned behavior (TPB) and theory of reasoned action (TRA).

In more comprehensive elaboration, the construct of relative advantage (RA) corresponds to which level of innovation able to serve the benefit of users. Rogers (1995) argues that relative advantage (RA) is positively attributed to the rate of innovation adoption among the service or products users. By adopting the finan-

cial technology application as provided by the startup firms, the easiness of using financial service can be experienced without any limitation in regard to time and space limitation (Philippon, 2016). Moreover, compatibility is noted as the extent to which innovation developed by service providers able to fit the current needs and experiences of users (Tan & Teo, 2000). While complexity denotes as the representation of innovation level, particularly concerning the level of difficulties about how to operating, using, and learning the new features as provided by the product developers (Shih & Fang, 2004).

Further, normative influence (NI) and subjective norm (SN) indicate the individual's perception of social pressure by attachment figures to carry out or refrain from the focal behavior (Usman, 2016). While perceived behavior control (PBC) represents individual's perceived capability to conduct the intended behavior of related services or product. Efficacy as one of the decomposed constructs in TPB model corresponds to the level of confidence, particularly in the form of ability to behave in a certain condition. In this case, the user's confidence in their ability to use the financial technology application is measured by employing efficacy. Also, facilitating condition denotes as the availability of the required resources to perform a particular and specific behavior (Shih & Fang, 2004).

Research Method

Subjects

This research is a quantitative research which focuses on examining the phenomenon based on the empirical testing procedures. The data in this study is also collected by employing online questionnaire (the link of online survey through Google Form can be retrieved on: https://goo.gl/forms/LynrtTICuEbudKjI3). The online questionnaire is distributed to respondents who live in the different countries. Some social networking media are utilized in the process of data collection. Hereby, the questionnaires are posted through WhatApps, Facebook, Messenger, Linkedln, Email and Line groups of respondents who stay in three countries (Italy, Turkey and Indonesia) and actively act as the users of financial technology application.

Measurements

In this study, the model of decomposed theory of planned behavior as developed by Shih & Fang (2004) is employed. The theory of reasoned action (TRA) and

theory of planned behavior (TPB) are developed as of the model of decomposed planned behavior emerges. In order to get accurate measurements from the respondents, the previous studies with respect to TRA and TPB are extensively and comprehensively identified, which finally result in the final decomposed model. As many as ten decomposed beliefs refer to the model of Shih & Fang which consist of (i) behavioral intention to use (BI), (ii) attitude toward using (A), (iii) relative advantage (RA), (iv) compatibility (C1), (v) complexity (C2), (vi) normative influence (NI) (vii) subjective norm (SN), (viii) perceived behavior control (PBC), (ix) efficacy (E), and (x) facilitating condition (F). The questionnaire employed in this study also performed a five-point Likert-scale in measuring the perception of respondents toward the developed constructs.

Results and Discussion

Demographical of Respondents

The number of subjects gathered as the respondents in this study is 375 respondents. There are three groups of respondents who participated in the online survey. Here, this research collects as many as 125 respondents from Italy, and the same number from Turkey and Indonesia as well. Most of the respondents who participated in this study are international students who are studying and working in those three countries. In order to specifically elaborate the current profiles of respondents, the descriptive analysis method is employed. The common investigation is started toward the six basic questions of respondents' profiles. This information is further provided in the form of frequency analysis in three separated cases of Italian, Turkish, and Indonesian setting as can be seen as follows.

Table 1. Demographic profiles of respondents in three countries

Measures	Value	Italy		Turkey		Indonesia	
		Frequency	(%)	Frequency	(%)	Frequency	(%)
Gender	Male	49	39.2	74	59.2	61	48.2
	Female	76	60.8	51	40.8	64	51.2
∑		125	100	125	100	125	100
Age	< 20	14	11.2	31	24.8	14	11.2
	21-30	70	56	78	62.4	88	70.4
	31-40	41	32.8	15	12	23	18.4
	41-60			1	0.8		

∑		125	100	125	100	125	100
Status	Worker	9	7.2	14	11.2	53	42.4
	Student	116	92.8	111	88.8	72	57.6
∑		125	100	125	100	125	100
IE	< 1	3	2.4	4	3.2	1	0.8
	1-3	1	8	12	9.6	15	12
	4-6	8	6.4	16	12.8	39	31.2
	> 6	113	90.4	93	74.4	70	56
∑		125	100	125	100	125	100
DUFTA	0 time	23	18.4	44	35.2	50	40
	1-5	59	47.2	41	32.8	50	40
	6-10	3	2.4	13	10.4	10	8
	> 10	40	32	27	21.6	15	12
∑		125	100	125	100	125	100
UFFTA	< 1 week	56	44.8	70	56	65	52
	2-3	25	20	14	11.2	18	14.4
	4-6	8	6.4	9	7.2	13	10.4
	> 1 month	36	28.8	32	25.6	29	23.2
∑		125	100	125	100	125	100

Notes:
IE : Internet Experience
DUFTA : Degree of Using Financial Technology Application
UFFTA : Using Frequency of Financial Technology Application

Table 1 displays the demographical profiles of respondents. There are totally 375 respondents participated in the online survey. Each of cross-country survey data shows a bit different results in terms of their demographical profiles. According to the data in Table 1, it is known that majority respondents who give their responses in Italy are dominated by female as 60.8 percent or equal to 76 respondents, and the number of male respondents is 39.2 percent or equals to 49 people. While in Turkey, the number of respondents shows a reciprocal condition, in which Turkey's respondent is dominated by the male as 59.2 percent and followed by 40.8 percent female. Indonesia as the last country performed a more balanced composition in its respondents, where there are 48.2 percent males and 51.2 percent females participated.

In terms of age, most of the respondents in this study are categorized between 21-30 years-old users (56 percent in Italy, followed by 62.4 in Turkey and 70.4 percent in Indonesia respectively). Then, the second dominating users are classified as respondents in the group of 31-40 years old. This information denotes that virtually all of respondents are financially independent in managing financial life and being actively using technology as a part of their personal financial management life. This notion also supported by the fundamental information, that most of the respondents from these three countries are international students who study in different graduate programs.

Moreover, the internet experience (IE) of users is also considered as the factor when they were determined as respondents. Only those who know and familiar with technology can be included as respondents. In Italy, 90.4 percent of respondents have been classified as the regular user of the internet for more than 6-years. This condition is different from Turkey and Indonesia, in which Turkey's respondents who have more than 6-year internet experience is 74.4 percent, and followed by Indonesian respondents as 56 percent. In more specific condition, the degree of using FinTech application (DUFTA) is also measured. Here, the user's degree of using some financial technology applications such as MoneyGram, Paypal, TransferWise, and so forth is calculated based on how many times they ever use it. According to the data in Table 1, it is known that Italian users actively use financial technology application from 1 to 5 times as 47.2 percent, and 32 percent use it for more than ten times on average. In Turkey and Indonesia, half of the respondents have never been trying to use the products of FinTech because they tend to be more connected with bank services rather than independently using FinTech application. Further, in terms of using frequency of FinTech application, respondents from Italy (44.8 percent), Turkey (56 percent) and Indonesia (52 percent) have the same tendency, in which their frequency of using of FinTech application is less than a week.

In order to get the accurate measurements, every indicator in this study needs to be tested by using validity and reliability tests. Validity test is performed by employing rank spearman correlation test while reliability test is conducted by utilizing Cronbach alpha test. Here, there are ten constructs used as the breakdown of decomposed theory of planned behavior. These constructs are RA (Relative Advantage), C1 (Compatibility), C2 (Complexity), A (Attitude), NI (Normative Influence), SN (Subjective Norm), E (Efficacy), F (Facilitating Condition), PBC (Perceived Behavior Control) and BI (Behavior Intention). Each of construct also established by forming some specific indicators of questions as depicted in Table 2.

Table 2. Cronbach alpha test results (reliability analysis for each construct)

Construct	Item	α - value		
		Italy	Turkey	Indonesia
RA		**0.933**	**0.945**	**0.967**
RA.1	Using Financial Technology application would save time.			
RA.2	Using Financial Technology application would save time, and it is important to me.			
RA.3	Using Financial Technology application has more advantages.			
RA.4	Using Financial Technology application has more advantages, and it is important to me.			
C1		**0.958**	**0.968**	**0.975**
C1.1	Using Financial Technology application will fit well with my lifestyle.			
C1.2	The Financial Technology application will fit well with my lifestyle, and it is important to me.			
C1.3	Using Financial Technology application will fit well with how I use it.			
C1.3	The Financial Technology application will fit well with how I use it, and it is important to me.			
C2		**0.880**	**0.911**	**0.940**
C2.1	Financial Technology application is easy to learn.			
C2.2	Easy to learn Financial Technology is important to me.			
C2.3	Financial Technology application is easy to operate.			
C2.3	Easy to operate Financial Technology application is important to me.			
C2.4	Financial Technology application is easy to learn.			
A		**0.934**	**0.947**	**0.928**
A.1	I feel using Financial Technology application (e.g., PayPal, MoneyGram, TransferWise, etc.) is a wise idea.			
A.2	I feel using Financial Technology application is a good idea.			
A.3	I like to use Financial Technology application.			
NI		**0.894**	**0.890**	**0.958**

NI.1	My family would think that I should use Financial Technology application.			
NI.2	Generally, I want to do what my family thinks I should do.			
NI.3	Most people would think that I should use Financial Technology application.			
NI.4	Generally, I want to do what most people think I should do.			
SN		**0.962**	**0.961**	**0.962**
SN.1	Most people who are important to me would think that using Financial Technology application is a wise idea.			
SN.2	Most people who are important to me would think that using Financial Technology application is a good idea.			
SN.3	Most people who are important to me would think I should use Financial Technology application.			
SN.4	My families who are important to me would think that using Financial Technology application is a wise idea.			
SN.5	My families who are important to me would think that using Financial Technology application is a good idea.			
SN.6	My families who are important to me would think I should use Financial Technology application.			
E		**0.914**	**0.923**	**0.969**
E.1	I could easily to operate Financial Technology application on my own.			
E.2	Being able to operate Financial Technology application is important to me.			
E.3	I know enough to operate Financial Technology application.			
E.4	Knowing enough to operate Financial Technology application is important to me.			
E.5	I would feel comfortable using Financial Technology application.			
E.6	Being comfortable using Financial Technology application on my own is important to me.			
F		**0.874**	**0.907**	**0.953**
F.1	I have the network to use Financial Technology application.			
F.2	Having the network to use Financial Technology application is important to me.			

F.3	I have the time to use Financial Technology application.			
F.4	Having the time to use Financial Technology application is important to me.			
F.5	I have enough money to use Financial Technology application.			
F.6	Having enough money to use Financial Technology application is important to me.			
PBC		**0.920**	**0.948**	**0.959**
PBC.1	I would be able to operate Financial Technology application.			
PBC.2	I have the resources to use Financial Technology application.			
PBC.3	I have the knowledge to use Financial Technology application.			
PBC.4	I have the ability to use Financial Technology application.			
BI		**0.908**	**0.906**	**0.928**
BI.1	I plan to use Financial Technology application (e.g., PayPal, MoneyGram, TransferWise, etc.)			
BI.2	I intend to use Financial Technology application within the next three months.			
BI.3	I intend to use Financial Technology application within the next three months.			

After meticulously conducting the validity and reliability test, it is finally known that all indicators in this study are valid and reliable. The validity test through correlation analysis of each indicator as the formative indicators of constructs performs good correlation, in which this denotes that each indicator used in this study has already proven to measure what it should have to measure accurately. Also, the next step of validity test should be continued by applying reliability test. This test is performed by utilizing Cronbach alpha test. As a result of this, it is noted that most of the Cronbach alpha value (α value) in cross-country data are above 0.80 on average. This denotes that all indicators used in this study are reliable to measure what it needs to measure. For further steps, it is necessarily important to investigate the correlation between each construct. Therefore, the correlation of each construct is provided in Table 3 as follow.

Table 3. Summary of inter-correlation analysis between each variable in consolidated data

Variables	BI	A	SN	PBC	RA	C1	C2	NI	E	F
BI	1.000									
	0.000									
A	0.724**	1.000								
	0.000	0.000								
SN	0.489**	0.604**	1.000							
	0.000	0.000	0.000							
PBC	0.623**	0.601**	0.378**	1.000						
	0.000	0.000	0.000	0.000						
RA	0.688**	0.785**	0.569**	0.632**	1.000					
	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000					
C1	0.666**	0.769**	0.595**	0.613**	0.783**	1.000				
	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000				
C2	0.564**	0.634**	0.476**	0.678**	0.693**	0.673**	1.000			
	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000			
NI	0.430**	0.490**	0.686**	0.327**	0.482**	0.581**	0.451**	1.000		
	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000		
E	0.687**	0.688**	0.434**	0.773**	0.728**	0.724**	0.803**	0.439**	1.000	
	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	
F	0.640**	0.620**	0.451**	0.675**	0.670**	0.656**	0.712**	0.416**	0.820**	1.000
	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).
Sources: The data was processed, 2016.

The data used in this study have to be consolidated to investigate the comprehensive correlation among variables. Each of cross-country data provides as many as 125 respondents. Totally, there are 375 samples for the consolidated data from Italy, Turkey, and Indonesia. Hereafter, ten variables were computed to start the correlation analysis. According to the output shown in Table 3, it is discernibly known that the Table provides specific information regarding the correlation analysis among ten variables. As can be observed, generally found that there are positive and significant correlations among the employed variables. Hereby, Attitude (A) and behavioral intention (BI) shows a strong and significant ($p < 0.01$) correlation as 0.724. The correlation between subjective norm (SN) and behavioral intention (BI) shows a relatively weaker value as 0.489, but this value is positively significant ($p < 0.01$). Subjective norm (SN) and attitude performed a bit stronge

r positive ($p < 0.01$) correlation as 0.604. Perceived behavior control (PBC) and behavior intention (BI) also performed a strong positive ($p < 0.01$) correlation as 0.623. This also followed by the positive correlation ($p < 0.01$) between perceived behavior control (PBC) and attitude (A) as 0.601. However, a weaker correlation but still significant ($p < 0.01$) is observed to exist in the correlation between perceived behavioral controlled (PBC) and subjective norm (SN) a 0.378.

Furthermore, the correlation between relative advantage (RA) and behavior intention (BI) showed a relatively strong positive ($p < 0.01$) value as 0.688. While the variable of relative advantage (RA) performed a stronger and positive ($p < 0.01$) value in terms of its correlation with attitude (A) as 0.785. The correlation of relative advantage (RA) with the subjective norm (SN) and Perceived behavior control (BC) also result in positive and significant ($p < 0.01$) values as 0.569 and 0.632 successively. Also, the variable compatibility (C1) shows positive and significant ($p < 0.01$) correlation with behavior intention (BI), attitude (A), perceived behavior control (PBC) and relative advantage (RA). To get more comprehensive information concerning each variable correlation, Table 3 has been meticulously drawn. Moreover, the depth identification is conducted to seek the user's perception of using financial technology application as provided in summary statistics of respondent perspective as follow.

Table 4. Summary statistics of student's perspectives on RA, C1, C2, A

Indicators	Questions	Countries' Mean		
		Italy	Turkey	Indonesia
RA.1	Using Financial Technology application would save time.	4.35	3.97	3.88
RA.2	Using Financial Technology application would save time, and it is important to me.	4.05	3.75	3.54
RA.3	Using Financial Technology application has more advantages.	3.86	3.70	3.66
RA.4	Using Financial Technology application has more advantages, and it is important to me.	3.70	3.51	3.56
μ RA (RELATIVE ADVANTAGE)		**3.99**	**3.73**	**3.66**
C1.1	Using Financial Technology application will fit well with my lifestyle.	3.88	3.56	3.42
C1.2	The Financial Technology application will fit well with my lifestyle, and it is important to me.	3.64	3.46	3.34

C1.3	Using Financial Technology application will fit well with how I use it.	3.76	3.66	3.44
C1.4	The Financial Technology application will fit well with how I use it, and it is important to me.	3.60	3.51	3.39
***μ* C1 (COMPATABILITY)**		**3.72**	**3.55**	**3.40**
C2.1	Financial Technology application is easy to learn.	3.81	3.56	3.45
C2.2	Easy to learn Financial Technology is important to me.	4.18	3.78	3.70
C2.3	Financial Technology application is easy to operate.	3.81	3.67	3.52
C2.4	Easy to operate Financial Technology application is important to me.	4.12	3.88	3.63
***μ* C2 (COMPLEXITY)**		**3.98**	**3.72**	**3.57**
A.1	I feel using Financial Technology application (e.g., PayPal, MoneyGram, TransferWise, etc.) is a wise idea.	3.87	3.54	3.52
A.2	I feel using Financial Technology application is a good idea.	4.10	3.63	3.75
A.3	I like to use Financial Technology application.	3.79	3.62	3.49
***μ* A (ATTITUDE)**		**3.92**	**3.60**	**3.59**

Notes: The mean scores are categorized into several classifications as follow; "*Very low*" with the mean score between 1.00 and 1.80, "*Low*" (1.81-2.60), "*Neither high nor low*" (2.61-3.40), "*High*" (3.41-4.20), and "*Very high*" (4.21-5.00).

Table 4 reflects the summary statistic of respondents' perception about relative advantage (RA), compatibility (C1), complexity (C2) and attitude (A). These constructs are commonly employed to seek the respondents' attitudes in using FinTech application in their daily life. Here, the model of decomposed theory of planned behavior can be seen through the additional construct such as relative advantage (RA), compatibility (C1) and complexity (C2). While attitude (A) previously known to exist in the theory of planned behavior as suggested by Ajzen, (1991). As can be observed in Table 4, thorough information is provided in terms of indicator, questions, and the countries' mean for Italian, Turkish and Indonesian respondents.

As shown in Table 4, it is obviously seen that the scores for cross-countries mean are categorized as high. This is due to the mean values of Italian, Turkish

and Indonesian respondents regarding to relative advantage (RA) that are noted between 3.41 and 4.20. Hereby, Italian respondents show relative advantage as 3.99 and followed by Turkish and Indonesian respondents as 3.73 and 3.66 on average. Moreover, in the case of respondent's perception toward compatibility (C1) is reported as 3.72 for Italian respondents, 3.55 and 3.40 for Turkish and Indonesian respondents. These results indicate that there is a difference between Italian, Turkish and Indonesian respondents mean scores. Italian and Turkish respondents show countries' mean scores which are classified into high value. While on the other hand, Indonesian respondents' have shown neither high nor low value for their perception toward compatibility (C1) of FinTech application. In the case of complexity (C2), there are almost the same perspectives among Italian, Turkish and Indonesian respondents. Hereby, it is observable that the countries' mean scores for the variable of complexity are categorized as high value (3.41-4.20). Moreover, respondents' perceptions about their attitudes (A) on FinTech applications are known in high values. The highest value is shown by Italian respondents, in which the mean score for Italian case is 3.92 followed by 3.60 for Turkish case and 3.59 in Indonesian case. In the next step, elaboration of respondent's perception toward financial technology application is conducted on normative influence (NI) and subjective norm (SN) as can be seen in Table 5 as follow.

Table 5. Summary statistic of students' perspectives on NI, SN

Indicators	Questions	Countries' Mean		
		Italy	Turkey	Indonesia
NI.1	My family would think that I should use Financial Technology application.	2.94	2.78	3.03
NI.2	Generally, I want to do what my family thinks I should do.	2.98	2.94	3.15
NI.3	Most people would think that I should use Financial Technology application.	3.14	3.18	3.13
NI.4	Generally, I want to do what most people think I should do.	2.66	2.85	3.10
μ NI (NORMATIVE INFLUENCE)		**2.93**	**2.94**	**3.10**
SN.1	Most people who are important to me would think that using Financial Technology application is a wise idea.	3.37	3.38	3.26

SN.2	Most people who are important to me would think that using Financial Technology application is a good idea.	3.46	3.37	3.41
SN.3	Most people who are important to me would think I should use Financial Technology application.	3.29	3.21	3.18
SN.4	My families who are important to me would think that using Financial Technology application is a wise idea.	3.12	3.00	3.13
SN.5	My families who are important to me would think that using Financial Technology application is a good idea.	3.20	3.02	3.20
SN.6	My families who are important to me would think I should use Financial Technology application.	3.07	3.02	3.11
***μ* SN (SUBJECTIVE NORM)**		**3.25**	**3.17**	**3.21**

Notes: The mean scores are categorized into several classifications as follow; "*Very low*" with mean the score between 1.00 and 1.80, "*Low*" (1.81-2.60), "*Neither high nor low*" (2.61-3.40), "*High*" (3.41-4.20), and "*Very high*" (4.21-5.00).

Table 5 indicates the results of descriptive statistics regarding the normative influence (NI) and subjective norm (SN) of international respondents in Italian, Turkish and Indonesian case. In the survey conducted toward 375 respondents from three countries, it is known that the normative influence (NI) and subjective norm (SN) are being one of the most considerable factors for the respondents. This is due to the family and social factors which influence user's perception towards a specific issue. However, in a more specific result, it can be seen that Italian, Turkish and Indonesian users have shown neither high nor low value in regard to their perception of normative influence (NI). Here, the Italian mean score is noted to be 2.93 while Turkish's and Indonesian's mean scores are 2.94 and 3.10. The similar results are also found in the respondents' perception about the subjective norm (SN). Italian mean score for subjective norm is 3.25 on average followed by 3.17 for Turkish case and 3.21 in Indonesian case. The tendency of neither high nor low of normative influence (NI) and subjective norm (SN) emerges due to respondents' belief that social factors actually do not bring a huge impact toward their decision as FinTech users.

Table 6. Summary statistic of student's perspective on E, F, PBC

Indicators	Questions	Countries' Mean		
		Italy	Turkey	Indonesia
E.1	I could easily to operate Financial Technology application on my own.	3.99	3.60	3.50
E.2	Being able to operate Financial Technology application is important to me.	3.97	3.75	3.52
E.3	I know enough to operate Financial Technology application.	3.79	3.41	3.41
E.4	Knowing enough to operate Financial Technology application is important to me.	3.98	3.90	3.66
E.5	I would feel comfortable using Financial Technology application.	3.99	3.70	3.39
E.6	Being comfortable using Financial Technology application on my own is important to me.	4.18	3.82	3.65
μ E (EFFICACY)		**3.98**	**3.70**	**3.52**
F.1	I have the network to use Financial Technology application.	3.97	3.65	3.56
F.2	Having the network to use Financial Technology application is important to me.	4.10	3.93	3.62
F.3	I have the time to use Financial Technology application.	3.78	3.58	3.39
F.4	Having the time to use Financial Technology application is important to me.	3.95	3.74	3.46
F.5	I have enough money to use Financial Technology application.	3.47	3.38	3.25
F.6	Having enough money to use Financial Technology application is important to me.	3.78	3.76	3.55
μ F (FACILITATING CONDITION)		**3.84**	**3.67**	**3.47**
PBC.1	I would be able to operate Financial Technology application.	4.23	3.60	3.59
PBC.2	I have the resources to use Financial Technology application.	4.15	3.38	3.57
PBC.3	I have the knowledge to use Financial Technology application.	3.83	3.39	3.45
PBC.4	I have the ability to use Financial Technology application.	3.99	3.65	3.49
μ PBC (PERCEIVED BEHAVIORAL CONTROL)		**4.05**	**3.51**	**3.52**

Notes: The mean scores are categorized into several classifications as follow; "*Very low*" with the mean score between 1.00 and 1.80, "*Low*" (1.81-2.60), "*Neither high nor low*" (2.61-3.40), "*High*" (3.41-4.20), and "*Very high*" (4.21-5.00).

The elaboration also conducted toward the respondent's perception of efficacy (E), facilitating condition (F), and perceived behavior control (PBC). As shown by the results in Table 6, it is clearly known that the cross-countries respondents performed a relatively high value of their perception on efficacy (E). In the Italian case, the efficacy (E) mean score is 3.98 followed by 3.70 for Turkish case and 3.52 for Indonesian case. In the construct of facilitating condition (F), the high value is also found in the three countries, in which the majority of Italian respondents have noted mean score as 3.84 on average, Turkish respondents as 3.67 and 3.47 for Indonesian respondents on average. Further, the same condition can be found in the perceived behavior control (PBC), where Italian, Turkish, and Indonesian respondents gave a relatively high mean score on average (the cross-countries mean scores are categorized between 3.41-4.20).

Table 7. Summary statistic of students' perspectives on BI

Indicators	Questions	Countries' Mean		
		Italy	Turkey	Indonesia
BI.1	I plan to use Financial Technology application (e.g., PayPal, MoneyGram, TransferWise, etc.)	3.88	3.57	3.38
BI.2	I intend to use Financial Technology application within the next three months.	3.63	3.14	3.22
BI.3	I intend to use Financial Technology application within the next three months.	3.32	3.11	3.22
μ BI (BEHAVIORAL INTENTION)		**3.61**	**3.27**	**3.27**

Notes: The mean scores are categorized into several classifications as follow; "*Very low*" with the mean score between 1.00 and 1.80, "*Low*" (1.81-2.60), "*Neither high nor low*" (2.61-3.40), "*High*" (3.41-4.20), and "*Very high*" (4.21-5.00).

In terms of behavioral intention (BI) of using financial technology application, only respondents from Italy showed a relatively high mean score rather than Turkish and Indonesian respondents. It is clearly noted that Italian respondents have shown a mean score as 3.61 followed by 3.27 for Turkish and Indonesian respondents. This condition leads to a general conclusion where the intention to use financial technology is higher among Italian users. Also, the fully integrated of economic activity within the area of European Union (EU) is one of the supporting factors in order to make Italian users more familiar and have higher intention with financial technology application. Nevertheless, Turkey and Indonesia econ-

omy also performed a good inclination for the last several years. Even though the results of cross-country analysis show Turkish and Indonesian case have shown neither high nor low value of mean score (the mean scores are between 2-61-3.40).

Discussion

This study is officially aimed to respond the recent call for research on the financial technology industry. In particular, firms which start their business in terms of start-up business model will eventually learn to expand their business scale (Lussier, 1996). The perception of users is clearly needed to describe how big the intentions and interests of users with respect to the phenomenon of financial technology (FinTech) application as operated by FinTech startup firms. Therefore, it can be noted that this study also contributes to the works of literature by describing the perception of users about the financial technology startup firms in three different countries.

Recall back to the ecological approaches to organization as revealed by Baum & Shipilov (2006), a new organization tend to do an adjustment with its ecosystem and population. A FinTech startup firm is supposed as a breakdown of an ecological environment in financial industry, in which banking industry has played in a long-term period in this marketplace. However, the presence of FinTech is a typically different from the ecological approaches, in which a new entity should have to adapt their business model by doing some benchmarking and or mimicking to gain legitimacy (Dapp, 2014). Hereby, startup business model tries to build something new, in which the players in the financial industry have made a new way of doing financial service and transaction without depending on bank as the main actors.

After completing the goal to gain legitimacy, FinTech startup firms should have to be focused on their market niche. Here, they compete with the well-established firms which have firstly entered the market. However, banks as the first movers in the financial service industry should not have to be considered as competitor, but the collaborator. As said by Zardini, Ricciardi, & Rossignoli (2015), relational capital of IT is crucially important in creating a strong competitive advantage as a strategic value. Rossignoli, Gatti, & Agrifoglio (2016) point out that interplay between the developments of IT should have to be considered as the important framework for organizational innovation. Therefore, the more business entity able to utilize the information technology, the more it can gain the advantages in market competition. It is clear that in the case of FinTech startup

firms, the new business entities are supposed to gain advantages from the radical innovation resulted in from the combination between the financial industry and technology indicators.

Referring back to the results of behavioral intention (BI) of using FinTech application among respondents in three countries, it is obviously known that Turkey and Indonesian users have shown a relatively lower intention rather than Italian users. Instead of the huge number of population in Turkey and Indonesia, these two countries have just started the integration of technology and economy. Nonetheless, Italy, as the member of European Union has benefited a long-term benefit of combining financial and technology with its economy. Some factors which make the intention of Turkish and Indonesian users lower than Italy also caused by the type of psychological risk which arises from the general facts that users do not know which of among the available information from providers are trustworthy. This is common in emerging country where the rate of cyber-crime is still high. This condition is relevant to the study of Bobbitt & Dabholkar (2001) who show that there is a certain degree of psychological risk that can be attributed to the unknown entity where they buy the services or products.

In order to protect the user's security when doing the transaction with FinTech application, the government regulation is totally needed to support a sound of FinTech system. In this regard, regulation should have to be considered as the protection for users. Also, this circumstance is beneficially important to FinTech startup firms where the promoting regulation will be positively connected to promotion in the marketplace (Sironi, 2016). As revealed by the empirical results in three countries (Italy, Turkey, Indonesia), the regulatory environment within a particular country is becoming less favorable to FinTech. In this case, the regional area is important, where a startup company that is established in a strategic regional member state may have the key to enter the licensing right obtained in one to another country. Thus, the interconnected pattern of work can be fully achieved.

In more comprehensive views, FinTech has brought a new opportunity in the financial service industry as a game changer. The position of FinTech startup firms, particularly as small medium enterprises (SMEs) generally focus on the single-purpose solution. If it is compared to the well-established and big financial institutions, of course, the small firm would not be able to rapidly gain the equal performance. However, in actual, the performance and the procedures of business transformation in the traditional financial business model even often slowed

down by a legacy process which is influenced by the obsolete system, and inert culture. Therefore, it is the opportunity of financial technology to start the radical innovation in disrupting the problem in the traditional financial business model (Chishti & Barberis, 2016).

The reaction of banks as the traditional players in financial industry also detected as one of the catalysts in boosting the FinTech performance in market competition. Banks are currently very aware of the presence of FinTech in the marketplace (Dapp, 2014). This happens due to financial technology abilities in challenging and addressing the traditional business model in a new thing (e.g., bank commonly offering and increasing SMEs lending in order to capture some available marketplaces). However, the inclusive products provided by FinTech are not only positively responded by the users, in which banks, in the same way react to the emerging of financial technology as one of the ways to move from the comfort zone. In this situation, the bank will be positively accepting these changes by employing internal innovation and development model for their services. Instead of pursuing a radical innovation, the bank may behave to directly acquire marketplace lender on the spot.

Conclusion Remarks

This study summarizes the descriptive data to illustrate the respondent's perception of financial technology (FinTech) application regarding the utilization of decomposed model of the theory of planned behavior. Also, this study is focused on the efforts of elaborating the phenomenon of start-up business model, particularly the combination of financial and technology industry. Referring back to the results of descriptive statistic, it is noted that principally the model of FinTech start-up business has attracted many consumers. This is considered by the high level of behavior intention as shown by the respondents. However, in case of more specific comparison, Italian (3.61) user has performed a relatively higher intention rather than Turkish (3.27) and Indonesian (3.27). These three countries are specifically different in terms of demographical profiles, in which each economic characteristic of the observed country is difference according to their regional economy areas. However, it can be reported that the phenomenon of glancing meteor of financial technology startup firms will be increasing in the next consecutive years.

References

Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: a theory of planned behavior. In *Action Control* (pp. 11–39). https://doi.org/10.1007/978-3-642-69746-3_2.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *50*(2), 179–211. https://doi.org/10.1016/0749 5978(91)90020-T.

Alfansi, L., & Sargeant, A. (2000). Market segmentation in the Indonesian banking sector : the relationship between demographics and desired customer benefits. *International Journal of Bank Marketing*, *18*(2), 64–74. https://doi.org/10.1108/02652320010322976.

Au, Y. A., & Kauffman, R. J. (2008). The economics of mobile payments: Understanding stakeholder issues for an emerging financial technology application. *Electronic Commerce Research and Applications*, *7*(2), 141–164. https://doi.org/10.1016/j.elerap.2006.12.004.

Baum, J. A. C., & Shipilov, A. V. (2006). Ecological approaches to organizations introduction. In *Sage Handbook for Organization Studies* (pp. 55-110).

Bobbitt, M. L., & Dabholkar, P. A. (2001). Integrating attitudinal theories to understand and predict use of technology-based self-service. *International Journal of Service Industry Management*, *12*(5), 423–450. https://doi.org/10.1108/EUM0000000006092.

Chishti, S., & Barberis, J. (2016). *The fintech book: the financial technology handbook for investors, entrepreneurs and visionaries*. Chichester-UK: John Wiley & Sons, Inc.

Dapp, T. (2014). Fintech – the digital (r)evolution in the financial sector. *Deutsche Bank Research*, (Frankfurt am Main), 39. Retrieved from www.dbresearch.com.

Ekufu, T. K. (2012). *Predicting cloud computing Technology adopting by organization: An empirical integration of Technology accepting model and theory of planned behavior*. *ProQuest LLC*.

Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). Belief, attitude, attitude, intention and behavior: An introduction to theory of research. *Reading, MA: Addison-Wesley Addison Wesley*, 578.

Hoon, L. S., & Lee, D. (2015). FinTech–conversions of finance industry based on ICT. *Journal of the Korea Convergence Society*, *6*(3), 97–102. https://doi.org/10.15207/JKCS.2015.6.3.097.

Hunt, S. D., & Morgan, R. M. (1995). The comparative advantage theory of competition. *Journal of Marketing*, *59*(2), 1. https://doi.org/10.2307/1252069.

ITA. (2016). *2016 top markets report financial technology*. *International trade Administration*. Retrieved from www.trade.gov/topmarkets.

Kamaludin, Darmansyah, & Usman, B. (2015). Determinan non performing loan (NPL) pada industri perbankan (bukti Empiris perusahaan go publik di bursa efek Indonesia). *Jurnal Aplikasi Manajemen*, *13*(4), 547–556.

Kask, J., & Linton, G. (2013). Business mating: when start-ups get it right. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, *26*(5), 511–536. https://doi.org/10.1080/08276331.2013.876765.

Lueg, R., Malinauskaite, L., & Marinova, I. (2014). The vital role of business processes for a business model: The case of a startup company. *Problems and Perspectives in Management*, *12*(4), 213–220.

Luor, T., Lu, H., Johanson, R. E., & Yu, H. (2012). Minding the gap between first and continued usage of a corporate e-earning English-language program. *International Journal of Technology and Human Interaction*, *8*(1), 55–74. https://doi.org/10.4018/jthi.2012010104.

Lussier, R. N. (1996). A startup business success versus failure prediction model for the retail industry. *The Mid - Atlantic Journal of Business*, *32*(2), 79. Retrieved from http://search.proquest.com/docview/203734509?accountid=48385.

McKinsey. (2015). Cutting through the finTech noise: markers of success, imperatives for banks. *McKinsey and Company*, 1–18. Retrieved from http://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/financial services/our insights/cutting through the noise around financial technology/cutting-through the-fintech-noise-full-report.ashx.

Mellon, B. N. Y. (2015). *Innovation in payments: the future is fintech*. *The Bank of Newyork*. New York.

Nkongolo-Bakenda, J.-M. (2002). Inter-firm networking propensity in small and medium-sized enterprises (SMEs). *The Journal of Entrepreneurial Finance*, *7*(1), 99–122. Retrieved from http://digitalcommons.pepperdine.edu/jef/vol7/iss1/8/.

Nurazi, R., Kananlua, P. S., & Usman, B. (2015). The effect of google trend as determinant of return and liquidity in Indonesia Stock Exchange. *UKM Journal of Management*, *45*(2015), 131–142. Retrieved from http://ejournals.ukm.my/pengurusan/article/view/12186.

Nurazi, R., & Usman, B. (2015). Public attention and financial information as determinant of firms performance in the telecommunication sector. *Jurnal Keuangan Dan Perbankan*, *19*(2), 235–251.

Nurazi, R., & Usman, B. (2016). Bank stock returns in responding the contribution of fundamental and macroeconomic effects. *Jejak (Jurnal Ekonomi Dan Kebijakan)*, *9*(1), 129–144. https://doi.org/10.15294/jejak.v9i1.7191.

Nurazi, R., Usman, B., & Kananlua, P. S. (2016). Does bid-ask spread react to the increase of internet search traffic. *International Research Journal of Business Studies*, *8*(3), 181–196.

Philippon, T. (2016). *The Fintech Opportunity*. *NBER Working Paper Series*. https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004.

Ricciardi, F., Rossignoli, C., & Zardini, A. (2013). Factors influencing the strategic value of IT: a literature review. In S. M. and S. science Institute (Ed.),

Lecture Notes in management Science (pp. 86–91). Singapore: Singapore Management and Sports science Institute. Retrieved from http://hdl.handle.net/10807/47835.

Robehmed, N. (2013). What is a startup? Retrieved October 18, 2017, from https://www.forbes.com/sites/natalierobehmed/2013/12/16/what-is-a startup/#1fd42a2b4044.

Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovations*. *Macmillian Publishing Co.* https://doi.org/citeulike-article-id:126680.

Rossignoli, C., Gatti, M., & Agrifoglio, R. (2016). *Organizational innovation and change: managing information and technology*. (C. Rossignoli, M. Gatti, & R. Agrifoglio, Eds.). Springer International Pubishing Switzerland.

Sharma, D. (2012). Does technology lead to better financial performance? A study of Indian commercial banks. *Managing Global Transitions*, *10*, 3–28.

Retrieved from http://ideas.repec.org/a/mgt/youmgt/v10y2012i1p003 028.html. Shih, Y.-Y., & Fang, K. (2004). The use of a decomposed theory of planned behavior to study Internet banking in Taiwan. *Internet Research*, *14*(3), 213–223. https://doi.org/10.1108/10662240410542643.

Shimp, T. A., & Kavas, A. (1984). The theory of reasoned action applied to coupon usage. *Journal of Consumer Research*, *11*(3), 795–809. https://doi.org/10.1086/209015.

Sironi, P. (2016). FinTech innovation: from robo-advisors to goal based investing and gamification. *FinTech Innovation*, 1–18. https://doi.org/10.1002/9781119227205.ch1.

Solaimani, S., & Bouwman, H. (2012). A framework for the alignment of business model and business processes: a generic model for trans-sector innovation. *Business Process Management Journal*, *18*(4), 655–679 https://doi.org/10.1108/14637151211253783.

Tan, M., & Teo, T. S. H. (2000). Factors Influencing the Adoption of Internet Banking. *Journal of the Association for Information Systems*, *1*(5), 1–42. https://doi.org/10.1016/j.elerap.2008.11.006.

Taylor, S., & Todd, P. (1995). Decomposition and crossover effects in the theory of planned behavior: a study of consumer adoption intentions.

International Journal of Research in Marketing, *12*(2), 137–155. https://doi.org/10.1016/0167-8116(94)00019-K.

Usman, Berto. (2016). A glimpse of entrepreneurial intention: empirical finding of international students ' perspectives in Turkey. *International Students Social*

Sciences Congress, 29 April - 1 May, 2016 Konya - Turkey. Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=2822927.

Usman, B., & Tandelilin, E. (2014). Internet search traffic and its influence on liquidity and returns of Indonesian stocks: an empirical study. *Journal of Indonesian Economy and Business*, *29*(3), 203–221.

Vasiljeva, T., & Lukanova, K. (2016). Commercial banks and fintech companies in the digital transformation: challenges for the future. *Journal of Business Management*, (11), 25–33.

Wentzel, J. P., Diatha, K. S., & Yadavalli, V. (2013). An application of the extended technology acceptance model in understanding technology-enabled financial service adoption in South Africa. *Development Southern Africa*, *30*(405), 659–673. https://doi.org/10.1080/0376835X.2013.830963.

World Economic Forum. (2015). *The future of fintech: a paradigm shift in small business finance*. Switzerland. Retrieved from www.weforum.org.

Zardini, A., Ricciardi, F., & Rossignoli, C. (2015). The relational capital of the IT department: measuring a key resource for creating strategic value. *Journal of Intellectual Capital*, *16*(4), 835–859. https://doi.org/10.1108/JIC-12-2014-0132.

The Concept of Postmodernism and Consumption: An Analysis of Existing Literature

Yussif Mohammed Alhassan*

Abstract: In the times of complexities and turbulence, the use of a contemporary and a more encompassing philosophy to help business professionals to understand consumers and their profiles has become a need. With that, this study sought to investigate the concept of postmodernism and how it helps business and marketing professionals in understanding and defining the consumer. This was done by reviewing the literature on postmodern theory and philosophy. The analysis revealed that the use of the postmodern philosophy is capable of helping scholars and business professionals effectively in profiling consumers and understanding consumer culture. Also, the findings suggest that experience plays a major role in influencing the consumption behaviors of consumers. Based on the analysis, huge empirical research is needed in postmodern consumption to test the validity of the consumer profiles identified by the postmodern theorists. Finally, future consumer researchers should seek to combine scientific methodologies with those of narrative discourse for rich knowledge.

Keywords: Postmodernism, Modernism, Consumer Profiles, Consumption Theory, Postmodern Consumer and Modern Consumer.

* Master, Baskent University.
Contact: yusufullaah@gmail.com

Introduction

The contemporary society of man has become a subject of many researches in recent times. As a result, several studies have labeled it as a "society of the uncertainty", "liquid modernity" (Baumann, 2000) while others refer to it as "the global age" (Giddens, 2007). Thus, recent researches suggest that the human society has become an unpredictable, a turbulent or a dynamic one with an always-increasing uncertainty and loss of meaning. This resulted in new consumption patterns and consumer behaviors making it very difficult for expects and practitioners to adequately predict the ever-changing behaviors and consumption patterns of consumers.

In the light of the above, experts and practitioners of business and marketing have adapted the concept of postmodernism to aid them explain and understand the consumption patterns of customers. Due to this, they rely on the concept of postmodernism which reportedly emerged in the 1980's (Featherstone, 1991). Since then, marketing experts like Hirschman, Holbrook, Firat and Venkatesh (Saren, 2011) employed the term to explain the complexities in consumption by customers (Hirschman and Holbrook, 1992), hence Postmodern Consumption. According to Firat and Venkatesh (1995) modern philosophies about the consumer, markets, consumption and consumer culture is inadequate because it is faced with serious flaws. In justifying their position, they identified the following flaws of modern philosophies of marketing:

> 1. The rule of reason and the establishment of rational order; 2. The emergence of the cognitive subject; 3. The rise of science and an emphasis on material progress through the application of scientific technologies; 4. Realism, representation, and the unity of purpose in art and architecture; 5. The emergence of industrial capitalism; and 6. The separation of the sphere of production, which is institutionally controlled and public, from the sphere of consumption, which is domestic and private.

They stipulated that these conditions are not adequate to comprehensively explain the consumers' behavior and their consumption patterns. Therefore, they recommended the use of postmodern philosophies in an attempt to study and define the consumer and its consumption behaviors.

The arguments of the above scholars have inspired lots of researchers to study the consumer and the concept of consumption in recent researches. But there are still lots to be known in the field of postmodern consumption. Therefore, in an attempt to contribute its part to the field, this study tries to clarify the concept of postmodernism and consumption by critically reviewing previous studies in this

field. It will also find out how the concept of postmodern consumption relates to consumer profiles and cultures. Finally, it will identify the implications of postmodern consumption to marketers.

Definition and Brief Historical Account of Postmodernism

Postmodernism is conceived differently by different scholars of postmodernity. For instance, Jameson (1983) considered the contemporary society as a postmodern one which can best be referred to as a "consumer society" characterized with Pastiche and Schizophrenia. According to him, Pastiche is the attitude of separation from postmodern culture by individuals where different stylistic expressions such as nostalgia, parody, and other feelings do not reflect emotional depths and commitment. Schizophrenia, in his opinion, refers to how disjointed and discontinuous the identity and experience of an individual is (Firat and Venkatesh, 1993). Loytard (1984) considers postmodernism to be the "incredulity towards metanarratives." With this, metanarratives are defined as the unified systems and ideologies that define meanings and perceptions of life and truth. As for Gitlin (1989), postmodernism can be referred to a condition where fragmentation has replaced the search for unity and order. For Angus (1989), postmodernity and its ideologies are meant not to only disregard modernity but to infinitely delay it. Conclusion, Wilson (1989) purports that postmodernity reflects on the lack of coherence within the contemporary urban life.

It can be realized from the above that postmodernism is qualified as the move-away from modern conditions such as authority, unity, continuity, purpose and commitment (Firat and Venkatesh, 1993). Thus, postmodernism signifies *"the emergence of complexity, multiplicity, fragmentation, negation, resistance, rupture and irreverence of a particular view point."* (Ibid). This is because modernism has lost the trust of people as it failed to deliver on its promise of wonders but yielded disintegration, disillusionment and anxiety.

Modernism vs. Postmodernism

With an intense debate between the two philosophies, it is appropriate to compare them for better understanding. The major differences between the two are presented in a table below;

Modernism	**Postmodernism**
The principle of enlightenment based on science, rationalism and technology is a major underpinning of modernism.	Notions on consumer, consumption and production are not only based on science, rationalism and technology but on cultural processes too such as aesthetics, language, discourses and practices.
Modernism reduces the world into two simple parts as subjects/objects, male/female, producer/consumer, culture/nature and more (Firat and Venkatesh, 1995). Each pair is considered a difference by modernism.	Postmodernism considers the dichotomies as fallacious. It therefore tries to arrange the "philosophy of difference" of the modern movement (Vattimo, 1988).
Modernism conceives production as a value creating process while consumption is seen as value destruction process.	Postmodernism considers production and consumption as both value creating processes.
Modernism considers the consumer as a passive participant in the economic system, therefore afford him or her no emotional, symbolic or spiritual relief. Thus, the "life-world" has been marginalized by modernism (Habermas, 1984).	Postmodernism seeks to "re-enchant human life" by liberating the consumer from conditions of modernism (Firat and Venkatesh, 1995).
The notions of modernism are considered repressive in the field of arts and architecture.	Postmodern ideas bring about liberates transformation in the field of arts and architecture.
It reinforces materialism, nature and economics.	It reinforces symbolism and culture.

Postmodernism and Marketing

Currently, established and extant marketing theories and philosophies are based on the modern theoretical underpinnings such as rationalism, science and technology. These philosophies suggest a marketing environment that can be predicted and measured, thereby making way for concepts like analysis, planning, implementation and control. Unfortunately, these philosophies cannot be considered perfect in the roles they seek to perform. For instance; the 4P's, SWOT analysis, Strategic Matrices (Ansoff, Porter and Boston Consulting Group), Maslow's Hierarchy of Needs, and New Product Development Processes etc.- all are imperfect in achieving the goals they seek to achieve. This is because they are based on the half-truths of modern philosophies (Brown, 1993). An evaluation of the Boston

Consulting Group's strategic matrix revealed that it is attractive and very simple therefore exposing its users to risks. This is because users are limited to the restrictive assumptions about the nature of the market and the trend of competition (Morrison and Wensley, 1991).

Given the fallacious nature of the modern philosophies under which most famous marketing theories are founded, postmodern scholars proposed the adoption of more broad-based philosophies in marketing theories. In their discourse, postmodernists reveal the inherent weaknesses of many generally accepted marketing models and theories. For example, postmodernists suggest the use of 4Cs (change, complexity, chaos and contradiction) in place of the traditional 4Ps (Simmons, 2008). Postmodern marketing, therefore, suggest that the most important issue worth tackling is the *myopia of marketing* and not marketing myopia (Brown, 1993).

Postmodern Consumption Conditions

Just like other concepts in marketing, postmodernists propose a different view of consumption. Unlike their modern counterparts who consider consumption as a value destruction activity, postmodernists argue that consumption is also value creating activity just like production. They therefore put production and consumption at par. Hence, the consumer is also a producer according to postmodern philosophies (Firat and Venkatesh, 1995). Postmodern consumption philosophy rejects the separation of production and consumption and argues that it must come to an end. This is because; the process of separation is arbitrarily and singularly based on the welfare of the market economy. Meanwhile activities in the consumption system are based on multiple moments which are different from the opposition or separation between production and consumption. For better understanding of postmodern consumption, it is important to consider the conditions underlying postmodern consumption as shown below;

Hyper-reality

Against modern ideologies, Vattimo (1992) believe that our today's world consists of continual making of the present with the help of electronic media such that reality is presented in simulations or hypes termed as hyper-reality. This according to Firat and Venkatesh (1993) makes reality to become more real than what it originally supposed to represents. No wonder Cova (1996) argues that the reality of

today has become an illusion or an image which is continuously sought by the consumer. With this, consumers do not only consume the product but also the symbolic meaning of the product (image). Therefore, for postmodernists, the image created does not only represent the product, but the product represents the image.

The application or consequences of hyper-reality is evident in fantasy world of theme parks, documentary movies, computer games, and fictions. With these, what was originally a simulation will now become a reality and will be considered as such by the consumer (Cova, 1996). Cova (1996) continued that the functional dimension of a product is constantly being replaced by the aesthetic dimension and that technology which is core in modernism only exists to facilitate the creation of images. Based on this, the created 'reality' by the marketing system has been preferred by postmodern consumers as they choose to live in virtual reality.

Fragmentation

Firat and Venkatesh (1993) see fragmentation as the breaking down of the whole and single reality into multiple realities with every part being legitimate and decoupled from the whole reality. This means in the postmodern world; there is no one project, one lifestyle, and one sense of being for which an individual should commit to (Ibid). This has created a liberated individual and consumer in our recent world whose consumption decisions are not based on only one particular reality being promoted by the marketing system (Ibid).

According to Brown (1995) fragmentation brings about constant speed, furious, and hyperactive consumption. This is brought about because the postmodern individual assumes several roles such as housewife, husband, career woman, sports lover, fashion lover and many more. These roles require several brand names in the quests of achieving or performing them. But these identities of the individual are not constant but changes very often.

Decentered Subject

According to postmodernists, considering the individual as a subject that has control of his or her life and the product he or she consumes is just one of the fallacious assumptions by the modern theorists. Thus, modern theorists have made the individual the center of everything meanwhile this position is always suspected and could not be realized (Firat and Venkatesh, 1993). This is because examples

from the modern society suggest that the consumed product (object) is in control of the human being when constructed and signified culturally. Thus, the product consumed which is considered the object can in fact set the parameters and the rules of the consumption processes (Firat, 1987). Further researches such as Sherry's on how the consumer relates to the object and how the object relates to the consumer; confirms that the consumers are increasingly being acted upon by the products they consume (Sherry, 1995).

In the light of the above, postmodernists suggest that the position offered the individual as the subject should be destabilized or decentered. Therefore, they recommended that the confusion or fusion between the subject and the object should be embraced (Firat and Venkatesh, 1993).

Reversed Production and Consumption

Modern theorists observed a difference between consumption and production. This led to the argument that production is a value creation activity while consumption is the value destruction activity. This is considered mythical and fallacious by postmodern theorists (Hamouda, 2012).

But according to postmodern scholars there exists no natural difference between the two processes (Firat and Venkatesh, 1995). Thus, they are one as they occur simultaneously; a production activity is also a consumption activity. Based on this, they then place the two activities at par arguing that consumers actively participate in the production of symbols and signs of consumption as marketers do (Brown, 2006).

Juxtapositions of Opposites

Contrary to modern ideologies where combination of opposites is universally abandoned (Jenks, 1987), postmodernists argue that opposing and disjointed juxtapositions should be allowed in recent times. Thus, no one perspective or idea or commitment is given privilege over others. By doing this, Wilson (1989) believes it brings about excitement and even liberation.

The application of this consumption condition is common in architecture and arts in contemporary society. This is often where opposing features are combined in one building or art. Aesthetic and artistic pleasures are often the justification for combining contradicting features in buildings and arts (Firat and Venkatesh, 1995).

Postmodernism and Consumption Theory

Modern consumption researches have been rooted on the functionalists' approach to consumption where consumers are cognitive agents. This opinion is based on the assumption that consumers maximize their utility under time and budget restrictions with relation to information (Chakor and Boubkr, 2009). With this, the consumer rationally gathers and processes data regarding his or her consumption processes in order to make an optimal consumption decision (Carù and Cova, 2006). Thus, the consumer is rational and logical in thinking.

But the above view point is too narrowed as much is concentrated on processes undertaken by the consumer, before and after the consumption decision (Chakor and Boubkr, 2009). No wonder Bourgeon and Filser (1995) referred to this approach of consumption as the *"marginalist approach"*. This is because, according to them, the emotional state of the consumer is also very important when analyzing the behavior of the consumer (Bourgeon and Filser, 1995). Thus, the functionalists view neglects all the other consumption types arising from leisure, sensory pleasure, emotional and aesthetic enjoyments (Holbrook and Hirschman, 1982).

Due to the weakness identified above, the postmodern theorists emphasized the role played by experience in the consumption behaviours of the consumer. This is because the consumer is characterized by heterogeneous identities coupled with the postmodern culture of pluralism and a need for hyper-reality (Curbatov, 2003). Therefore, with this view the consumer is not considered to be hedonistic (not strictly rational). In fact, the transition from modernity to postmodernity has resulted in the formulation of a new consumption called Experiential Consumption.

Features of Modern and Postmodern Consumers

From literature, the differences between modern and postmodern consumer is presented in the table below.

Modern Consumer	Postmodern Consumer
1. The consumer is considered passive for targeting purposes.	More active and have more power than modern consumer. Always in search for stimulation through events and images.
2. Generally conforming, traditional and homogeneous. Therefore, the consumer can be predicted with a level of certainty.	Global, non-conforming and unpredictable as the consumer always search for new experiences.
3. The consumer is someone who is entirely analytical and rational.	He or she is multi-faceted and sophisticated and will likely rely on own ability to seek value. Experience and pleasure is key to him/her.
4. Preferences are gender-based and consumption patterns are based on role stereotypes determined by the sense of collectivism and conformity.	Highly individualistic, and preferences and needs dependent on individual tastes and meanings.
5. Focused on single lifestyle founded on the modern values of orderliness and consistency.	Have multiple lifestyles and even subscribes to contradictory value system.
6. Personal identity construction is based on individual's occupation and status.	Personal identity building is prominently based on the symbols (products and services) one consumes.
7. More susceptible to mass-produced products and services.	Individual and unique features of products and services are important to him/her.
8. Loyal to firms, brands and products.	Not loyal and exhibits freedom of choice among firms, brands and products. Often switch non-credible brands for credible ones.

Adopted from Berner and Van Tonder (2003)

Implications of Postmodernism for Organizations and Marketers

The movement from the modern to the postmodern framework for analyzing the recent consumer and its consumption patterns has serious implications for both organizations and marketing professionals. This is because the analysis of the consumer profiles above shows that most organizations and marketers are still "trapped" in the modern way of conducting their marketing processes (Berner and Van Tonder, 2003). It is therefore imperative to identify these implications for the benefits of organizations and practitioners. They briefly discussed below;

To adequately match the ever-changing profiles of the postmodern consumer, an organizational self-analysis is necessary. This means the organizational philosophy, its focus, its core operations, its consumer orientation and the nature of its products and services need to be reanalyzed. The analysis and changes resulting from that should focus on the postmodern consumer profile and expectations (Ibid). In doing this, Dawes and Brown (2000) recommends that the old methodologies of determining and defining the consumer profiles and needs be abandon for new alternative and acceptable ones. To them, the traditional methods have lost their credibility through extensive criticism.

Postmodern consumers are characterized by lack of consistency and loyalty; the need for immediacy; and the fluid and changing nature of their needs and preferences. To appropriately match these features, the organization has to establish and expand its internal capabilities to monitor and respond appropriately to the consumer (Berner and Van Tonder, 2003). This can be achieved by adopting appropriate postmodern consumption orientation with a sense of urgency in product and service delivery. Thus, the ability to gather information at a short timeframe through electronic media can be advantageous. Also, the organization should be able to offer and deliver customized products and services for consumers. This is possible through innovation, effectiveness and efficiency.

Arias and Acebrón (2001) argues that traditional management approaches and strategies will not be sufficient for the postmodern organizations and managers. This is because the postmodern market is turbulent, multi-faceted and ever-changing in nature. Managers in this environment are characterized by *"non-linear, contingent, and discontinuous thoughts and practices"* (Ibid). Therefore, new managerial approaches and practices are needed to make a change necessary for adapting to the radical marketing environment.

"Front-desk-officers" and customer interface departments are increasingly becoming very critical for the operations of the organization. Thus, they are being considered as "receptor networks" for capturing customer needs and preferences so that they can be met with immediacy. This is very important for the survival of the organization and should not be joked with (Berner and Van Tonder, 2003).

To add his view to the implications of postmodern consumption to organization and marketers, Firat (cited in Odabaşı, 2014) identify the following:

Features of postmodernity	Market Practices	Marketing Strategies
Openness, Welcoming or tolerance	Communicating markets (understands, rather than knows markets)	Flexible Marketing, Adaptive Marketing
Hyper-reality	Structured markets, not composed markets	Theming, Simulation
Continuity of the moment	Consumer preferences with simulations. 'Now', 'Here' markets.	Dedication
Unity of opposites, Fragmentation, Loss of commitment	Bricolage markets, Fragmented markets, Tourist markets	Image fragmentation, Clusters of images, Marketing visual events
Decentered subject	Consumers with fragmented self	Continuous image creation
Reversed Production and Consumption	Individualized markets, Producer markets	Restructuring of the market deterioration, Process marketing
Emphasis on style and shape	Markets where image is important instead of brand	Image or brand marketing
Acceptance of chaos and irregularity	Slippery markets	Strengthening of markets

According to him, the above marketing practices and strategies will help marketers and their organizations to properly respond to the ever-changing profiles of the postmodern consumer (Odabaşı, 2014).

Recommendations for Further Researches

Our analysis has revealed several areas of opportunities for further studies in the field of postmodern consumption. The areas for which future researches can cover are shown below;

1. Strong conceptual foundation of experiential approach to consumption theory should be explored.
2. Huge empirical studies are needed in postmodern consumption to test the validity of the consumer profiles identified by the postmodern theorists.
3. The impact of postmodernism on consumer locus of control can be tested empirically.

4. Future researches may explore the influence of postmodernism on consumers' social identity.
5. Further consumer researches should seek to combine scientific methodologies with those of narrative discourse for rich knowledge.

Conclusion

To conclude, it is important to emphasize that the contemporary consumer is not only a producer of goods and services in the sphere of offices and factories, but a constant producer of moments and symbols in the consumption process. It is also worth noting from this conception that the consumer and consumption should not be at the end of the economic system. Also, the fallacy that the needs and consumption decisions of consumers are dictated by their own nature can no longer hold. Rather, they are dictated by the organization of the system of objects. Therefore, the postmodern consumption philosophy is meant to advocate for the consumer to be conceived as an active participant in all production processes including the construction of self.

References

Arias, J. T. G. and Acebrón, L. B. (2001). Postmodern approaches in business-to-business marketing research. *Journal of Business and Industrial Marketing, 16*(1), p. 7-20.

Angus, I. (1989). Circumscribing Postmodern Culture. I. Angus and S. Jhally (Eds.). In *Cultural politics in contemporary America*. New York, NY: Routledge, 1989, p.ç 347-360.

Bauman Z. (2000). Modernità liquida. Roma, Laterza.

Cembalo, L., Migliore, G, and Schifani, G. (2012). Consumers in postmodern society and alternative food networks: The organic food fairs case in Sicily. *New Medit, 11*(3), p. 41-49.

Berner, A. and Van Tonder, C. L. (2003). *The postmodern consumer: Implications of changing customer expectations for organization development in service organizations*. *Journal of Industrial Psychology, 29*(3), p. 1-10.

Bourgeon, D. and Filser, M. (1995). *Les apports du modèle de recherche d'expériences à l'analyse du comportement dans le domaine culturel, une exploration conceptuelle et méthodologique*. D. Jaziri Bouagina, and A. Triki (Eds.). (2014). In *From postmodernism to postmodern consumer. The impact on the consumption theory*. Postmodern Openings, 5(2), p. 99-117.

Brown, S. (1995). *Postmodern marketing*. London: Routledge.

Brown, S. (2006). Recycling Postmodern Marketing. *The Marketing Review, 6,* p. 211-230.

Cova, B. (1996). The postmodern explained to managers: Implications for marketing. *Business Horizons, 39*(6), p. 15-23.

Curbatov, O. (2003). L'intégration du consommateur par le knowledge marketing: conception, production et consommation d'un produit personnel. D. Jaziri Bouagina and A. Triki (Eds.). In From postmodernism to postmodern consumer. The impact on the consumption theory. *Postmodern Openings, 5*(2), 2014, p. 99-117.

Dawes, J. and Brown, R. B. (2000). Postmodern marketing: research issues for retail financial services. *Qualitative Market Research: An International Journal, 3*(2), p. 90–98.

Featherstone, M. (1991). *Consumer culture and postmodernism*. London: Sage.

Firat, A. F. and Venkatesh, A. (1993). Postmodernity: the age of marketing. *International Journal of Research in Marketing, 10,* p. 227-249.

Firat, A. F and Venkatech, A. (1995). Liberatory postmodernism and the re-enchantment of consumption. *Journal of Consumer Research, 22*, p. 239-265.

Firat, A. F. (1987). The Social Construction of Consumption Patterns: Understanding Macro Consumption Phenomena. A. Fuat Firat et al. (Eds.). In *Philosophical and radical thought in marketing*. Lexington, MA: Lexington, 1987, p. 251-267.

Giddens, A. (2007). *Europe in the global age*. Cambridge UK.

Gitlin, T. (1989). Postmodernism: Roots and Politics. I. Angus and S. Jhally (Eds.). In *cultural politics in contemporary America*, 1989, p. 347-360. New York, NY: Routledge.

Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action*. Vol. 1. Boston: Beacon.

Hamouda, M. (2012). Postmodernism and Consumer Psychology: Transformation or Break? *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 2*(1), p. 2222-6990.

Hirschman, E. C. and Holbrook, M. B. (1992). *Postmodern consumer research: The study of consumption as text*. Newbury Park: Sage.

Jameson, F. (1983). *Postmodernism and consumer society*. H. Foster (Eds.). In The *Anti-aesthetic: Essays on Postmodern Culture*. Port Townsend, WA: Bay Press, 1983, p. 111-125.

Jaziri Bouagina, D. and Triki, A. (2014). From postmodernism to postmodern consumer. The impact on the consumption theory. *Postmodern Openings, 5*(2), p. 99-117.

Jencks, C. (1987). *What is postmodernism?* New York: St. Martin's.

Loytard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Minneapolis, MN. University of Minnesota Press.

Odabaşı, Y. (2004). *Postmodern pazarlama: Tüketim ve tüketici*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.

Simmons, G. (2008). Marketing to postmodern consumers: Introducing the internet chameleon. *European Journal of Marketing, 42*(3/4), p. 299-310.

Sherry, J. F. Jr. (1995). *Contemporary marketing and consumer behavior*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Vattimo, G. (1988). *The end of modernity: Nihilism and hermeneutics in postmodern culture*. J. R. Snyder (trans.). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Wilson, E. (1989). *Hallucinations: Life in the postmodern city*. London: Hutchinson Radius.

İlahiyat

Islamic Pluralism and Religious Diversity in the Work of Naim Frashëri

Mirlind Behluli*

Abstract: Naim Frashëri was part of the heterodox Bektashi Tekke, where he learned Persian, Arabic and Turkish along with Islamic teachings. He was a late Ottoman Albanian writer and poet, who lived in a midst of the great nationalist unrest within Ottoman Empire characterized by hate and impatience. However, Frashëri empathically wrote and acted on the assumption that every soul is equal. Therefore, his work including his meditative poetry is a pure reflection of Bektashism, and a monumental synthesis of his exoteric *Weltanschauung* on theology, metaphysics, and cosmology. Thus, his Sufi poetry should be seen as a scrap that completes the mosaic of his syncretistic worldview and as a part of the great Sufi tradition. The Frashëri's multi-dimensional reasoning embodies the idea of religious diversity and inclusiveness, a humanist but anti-anthropocentric worldview, and a stand against Islamic dogmatism. Today, in the era of the 'islamization of radicalism' and globalized 'jihadist' extremism, Frashëri's syncretistic philosophy appears to be a 'forgotten' distant history. Nevertheless, we should bear in mind that there are countless of lessons to be learned from his inclusive theological and metaphysical work. This paper examines Naim Frashëri's syncretistic philosophy and his anthropo-cosmic vision of Bektashi Doctrine as it is represented in Frashëri's work, and its relevance in the 21st-century globalized world.

Keywords: Islamic Pluralism, Sufism, Naim Frashëri, Religious Diversity.

* Istanbul Medeniyet University
Contact: mirlindbehluli2@gmail.com

Naim Frashëri and the Bektashi Dervish Order

Naim Frashëri was born on 25th May of 1846 in Frashëri village, which after the retreat of Ottoman Empire from the Balkans became part of independent Albania, the first European modern nation with a majority Muslim population. In Albanian historiography and literature, Naim is commonly known as an outstanding thinker, a tireless activist of Albanian National Awakening, and as a regular participant of every important Albanian nationalist movement in the late 19th century (Elsie, 2005, pp.70-73; Bihiku, 1980, pp.37-53). Additionally, a large number of scholars of Albanian literature "agree with the opinion that Jeronim de Rada, Naim Frashëri and Gjergj Fishta are three of the greatest writers in the Albanian literary tradition" (Qosja, 2015, p.13). Naim is generally seen as the Albania's leading poet, an avant-garde of Albanian national movement and a disciple of Albanianism. Nonetheless, Naim's literary activities and his importance go beyond the narrow nationalistic aspects. However, in Albanian academia, Naim's Sufi poetry and his syncretistic philosophy have been not well studied yet. As part of Frashëri family, who were devoted to Ottoman Empire, Naim alongside with Islamic teachings learned Arabic, Turkish and Persian language from personal tutors. Furthermore, he learned the Turkish language in Frashëri village where he was born and "in the very same village, in a Bektashi *Tekke* he advanced his Persian language" (Aruçi, p.195). The learning of Turkish, Arabic and Persian languages altogether with Islamic teachings was not a coincidence but a conscious decision.

On the one hand, the learning of Turkish and Persian language allowed Naim to connect with the spirit of Ottoman Sufi poetry, since Turkish and Persian were the languages of the poetry. Even though the Turkish language "immediately succeeded Persian as the dominant language of poetry in the Ottoman Empire, yet things felt to be of Persian origin retained an association with things artistic" (Holbrook, 1994, p. 77). Naim was able to embrace the Ottoman Sufi high culture and *divani* poetry tradition with all of its spiritual, religious and humanist dimensions. Although he was a late Ottoman Albanian writer and poet, Naim is a pure reflection of the Ottoman Sufi poetry tradition expressed in the term *divani*, as we shall see. (On *divani* literature see: Akü, 2015, pp.27-35; Çıpan, 2008, pp.15-19; İnalcık, 2008, pp.5-60). On the other hand, the learning of Arabic allowed Naim to get a deep understanding of the philosophical and metaphysical teachings of Islam, and specifically of Bektashism, as he was part of this *tariqah*. In contrast to Turkish and Persian languages that were used in *Divani* literature, the Arabic language, in

general, was used in Islamic exoteric fields. (Akü, 2015, p.25). Additionally, it is not an exaggeration to say that "Naim Frashëri, a nineteenth-century Albanian poet…show a certain progression, from philosopher to poet. This also parallels the progression from outer to inward, from knowledge of mind to knowledge of the heart" (Trix, 1993, p.52). Consequently, his work is a monumental synthesis of exoteric Islamic teachings and esoteric knowledge derived from Bektashism, as it is reflected in his meditative poetry. The philosopher-poet Naim reflects the *divani* poetry in a really philosophical language; he is a kind of Mevlana Rumi that speaks like Ibn al-Arabi (see: Izeti, 2002, pp. 79-92; Rexhepi, 2014, pp. 87-95). In his poetry, you may find *divani* symbols and mystical elements such as nightingale, love, sky, and even a poem entitled *Fyelli* (The Flute), which Naim wrote inspired by Mevlana's 'Listen to the Flute' poem (Frashëri, 1985, p. 126; Izeti, 2004, p. 128). In his "Words of a wise man" poem written in verses, he claims that knowledge is the mother of goodness, and ignorance is the opposite one. He suggests that humans should embrace kindness and:

You have to live true,
And leave a good name behind
…
Since childhood we must
Make kindness a part of us.
(Frashëri, 1978, p.30).

Naim was a multi-dimensional personality, therefore, during his life, Naim "also wrote an important text celebrating the values of Bektashi dervish order" (Malcolm, 1998, p. 220). In fact, Naim's "Fletore e Bektashinjëve" is a classic booklet that contains the rules of the Bektashi path and Naim's Sufi thoughts. Bektashism as a part of Islamic mysticism played a remarkable role in building the Albanian identity and spreading Islam throughout Ottoman Empire. The Bektashi order, as part of Sufism, was founded in the late thirteenth century but in a surprising way, it became quickly mainstreamed and was 'institutionalized' within the Ottoman Empire's complex system. Bektashism was widely spread in Albanian territories and was strongly supported by Albanian pashas. Thus, "at the end of the 18th century, the Bektashi order became the most influential and popular dervish order in Albania" (Duijzings, 2000, p. 80). It is generally admitted that the Bektashi Dervish Order is a heterodox and syncretist 'Sufi' Order, and during the era of Ottomans were best known for their close connection with the Empire's

elite army, the Janissaries. The name and "the history of the Bektashi Order rightfully begins with the life of its traditional founder, Haji Bektashi Veli" (Kingsley Birge, 1994, p. 33). Haji Bektashi was a distinct historical personality and altogether with Sarı Saltık they are the key figures in the Islamization of Anatolia and the Balkans. (On Sarı Saltık see: Ibrahimi, 2003, pp. 46-53; Ocak, 2002). According to Melikoff (1998), Haji Bektashi was from the lineage of Prophet Muhammad and was directly connected with the family tree of the Seventh Shiite Imam, Musa al-Kathim (Melikoff, 1998, p.108). However, in this point, Naim disagrees with Melikoff, and states that in fact, Bektashis have two Imams, Ja'far al-Sadiq and the old man, Haji Bektashi Veli who is of the same family (Frashëri, 1908, p. 3).

Haji Bektashi Veli's doctrine and the beliefs of the Bektashi Dervish Order are not coherent – far from it. At the first glance, the lack of consistency may be seen as a substantial problem, which may lead to confusion and other theological deviations. However, throughout the centuries, the lack of consistency and the absence of a comprehensive set of values, allowed *murshids* to add new beliefs to the old ones. Furthermore, as John Kingsley argues during the history of Bektashism there was no attempt to bring these diverse Bektashi beliefs into a unified monolithic system. We have to bear in mind that "no ecumenical council has ever been held of the Bektashi world in order to sift out truth from error and to arrange a statement of belief authoritative over all…Not only is there a vast body of beliefs of many kinds, but also Bektashis themselves do not agree with one another either in regard to order of importance, or even in common confession of identical beliefs" (Kingsley Birge, 1994, p. 87). So, the lack of consistency in Bektashism, to which someone can refer as a weakness, proved to be the greatest feature that gave dervishes the opportunity to widen the inclusiveness of Bektashi Order. Today, the Bektashism is a synthesis of various types of Christianity, Islamic values, Greek and Pagan thoughts, which makes the Bektashi Order an inclusive amalgam.

The Bektashis were tolerant towards Christianity and Christians' saints; they even "encouraged Christian pilgrimages to Bektashi sanctuaries and tolerated the worship Christian saints" and even the Bektashi saints "were deliberately made ambiguous by identifying them with popular Christian saints" (Duijzings, 2000, p. 83). As a Bektashi believer, Naim Frashëri's dream was to unify Albanians, in a way "that they not be divided among one another, that Christians and Muslims be together as one" (Frashëri, 1908, p. 16). Furthermore, Naim shows the Bektashi tolerance when he writes that "the Bektashi keep their hearts, their souls,

their minds and their conscience clean and unblemished…They are brothers and one in soul not only with other Bektashi, but with all mankind. They love other Muslims and Christians as they do their own souls, and they strive for good relations with all mankind" (Frashëri, 1908, p. 17). In Naim's syncretistic philosophy Christianity, Islam and all other religions are one, and human beings as creatures should behave blamelessly towards all humanity. Above all, we as *insans* are God's theophanic manifestation on earth, and being God's image (*Imago Dei*) our souls are sacred. As Naim writes:

> *And when the true God*
> *Wanted to reveal himself to the world,*
> *He then created man.*
> (Fashëri, 1996, p. 132, translated from the original by Edin Q. Lohja).

The principles of religious unification i.e. 'ecumenism' altogether with the idea of religious diversity and Islamic pluralism are the core of Naim Frasheri's syncretistic philosophy. In his writings, Naim propagates religious tolerance in most favorable terms, tries to overpass the religious and sectarian division, and appeals for interfaith peaceful coexistence (Hysa, 2000, p.39). In his booklet entitled "Fletore e Bektashinjëve", Naim praises the Bektashi Order and refers to Bektashism as the path of God. He concludes that Bektashi Dervishes are those who believe in virtue and that the path of Bektashi leads to wisdom, friendship, love, and brotherhood. Naim claims that the path of Bektashism contains, on the one hand, the flowers of wisdom and, on the other hand, the flowers of truth. On that occasion, he adds that no one can be a true Bektashi without wisdom and brotherhood. According to Naim the attainment of knowledge, which helps to 'unveil' the authentic sources of God, and truth makes humans know themselves, which is the key to knowing Lord. Naim believes that the purpose of knowledge is to know ourselves and understand the Universe, which would lead to embracing humanism as God's value.

In Naim's philosophy, knowledge and virtue are the criteria of people's nobility and wisdom is the prescription of happiness. Naim suggests that no one can be a genuine Bektashi without wisdom, truth, and brotherhood, and Bektashis "believe in all the virtues of present and past. In particular, they believe in goodness and worship it… For the Bektashi, the universe is God himself" (Frashëri, 1908, p. 4). Religious traditions in Naim's *weltanschauung* share a single metaphysical source: God, who has given a lot of good things to humans. He argues that "the

best of the best things are his *ratio*, wisdom, and humanism, which were given by the true God...and humans must never go out of wisdom path." (Frashëri, 1985, p. 111). Embrace humanism and you will be in the true path of Almighty God – is the underlying message that Naim wants to transmit. The good deeds and humanism of man can reveal the True God, the angels, paradise and all virtues. The sublime message of Naim is:

> *Be friend with all mankind*
>
> ...
>
> *If you don't love human, you aren't human.*
>
> (Frashëri, Ëndërrime, 1996, p. 60).

The Idea of *Waḥdat Al-Wujud* and Naim Frashëri's Cosmology

God in Orthodox Islam is omnipresent, omnipotent and omniscient, thus, God cannot be defined or contextualized even abstractly. However, in Sufism all things including human beings are a pure reflection or a personification of God Himself, and "since God is Being, every *thing*, every entity, every possible thing, is a name of Being" (Chettik, 1989, p. 94). Therefore, everything is identical in existence with the Necessary Being and God is the Essence of every existence. The Existence of the Necessary Being "is the very existence of created things...the very existence of the Creator is the very existence of the created" (Hoover, 2004, p. 310). Here we encounter the most debatable concept and the fundamental doctrine of the Sufi path: the *Wahdat al-Wujud,* or the idea of the Oneness of Being. Many Sufis have emphatically argued the likelihood of unification with the Omnipresent and asserted the possibility of unity between the Essence and the Contingent being. We should bear in mind the difficultness of translating correctly the term *wujud*, thus, the *Wahdat al-Wujud* concept is not simply the possibility of unity of being. It is far more than just a unity of being, it is "also the unity of existentialization and the perception of this act; it sometimes becomes quasi-synonymous with *shuhud*, 'contemplation,' 'witnessing'." (Schimmel, 1975, p. 276). In Sufi literature, the complex idea of *Wahdat al-Wujud* is generally explained by an easily understandable story; the story is as follows: it is assumed that during an ecstatic performance a conversation is held between a man and God. As the man tells:

> *"I saw my Lord with the eye of my heart.*
>
> *He said, 'Who are you?' I said, 'I am You'."*
>
> (Vaughan-Lee, 1994, p. 86).

Undoubtedly, Naim as part of the Bektashi Dervish Order and as a true Sufi, considered the idea of Oneness of Being as a crucial concept of his multi-dimensional philosophy. In many occasions, Naim empathically explained his inclusive thoughts regarding the concept of *Wahdat al-Wujud* – though he never mentioned the term. Naim was a prolific writer and his poems such as 'Perëndia', 'Gjithësia' – just to mention few of them – show his syncretistic beliefs and his theological reasoning on theophany of God. Naim was an adherent of monotheistic God:

We believe in the true God,
That all we see is He Himself,
And as temples we have humans,
There we find God.
(Frashëri, 1986, Vol.1, p. 161)

The poem entitled 'Perëndia' (The Lord) gives us the clear picture on Naim's metaphysical doctrine and his theological outlook concerning the nature of God and His Divine attributes. He forcibly states that whatever we see is the true God, whatever we hear is His voice, whatever it is in this world is He Himself. Naim believes that there is no existence out of God's existence and everything is just a pure personification of God Himself. Nothing's existence can be independent from God or in parallel with God's existence. Additionally, he vigorously states the omnipresence of God and the immanent oneness of the Necessary Being. In regard to the Sufi's fundamental doctrine of *Wahdat al-Wujud,* Naim writes:

I looked for Him everywhere
Wondering, where is God?
But later I did learn, He is
within me, and I knew not.

I looked elsewhere to find
The Mighty Lord, the True
Lo, within me He is found
And so is He within you.
(Frashëri, 1985, p. 157, translated from the original by Edin Q. Lohja)

In another poem entitled 'Gjithësia' (The Universe), which was first published in the Drita Magazine in Istanbul in 1884, we detect Naim's efforts to understand the cosmos, the origin and the fate of the Universe, and the role of man in it.

Of course, Naim's framework and his philosophical pattern in dealing with cosmology are predominantly derived from his Sufi-Bektashi beliefs. Additionally, in 'Gjithësija' poem we can see Naim's ontological reflections on what the Universe really is, and his epistemological interpretations on how we know the Universe, in the first place. In 'Gjithësia', Naim claims that the Universe begins with the wisdom of man, which means the Universe can be known through man's knowledge of his interior (*batin).* Here we can observe Naim's internalization of the Socratic order 'Know Yourself', because as Imam Al-Ghazali wrote: knowledge of self is the key to the knowledge of God, according to the saying: He who knows himself knows God (Al-Ghazali, 2009, p. 17). 'One who knows his self has known the entire universe' – concludes Naim. This conclusion derives from Naim's cosmological framework, where humans are the Micro-cosmos and the theophanic manifestation of God's perfection. Thus, the Universe as the Macro-cosmos and what is in it are not something outside man, nor is human independent of Universe; the Universe and Human in Naim's *weltanschauung* are the very same thing, and consequently all are a part of one body. Therefore, the Micro-cosmos and Macro-cosmos are part of the very same Oneness, because both the Micro and the Macro-cosmos belong to God and are locos of manifestation of the Necessary Being. (Behluli, 2017, pp. 75-76). This is Naim's expression of the anthropocosmic vision of Bektashi Doctrine, where humans are in harmony with nature, Universe, Heaven, and God. In Naim's anthropocosmic vision the goal of humans is to live in harmony with oneself and to recognize the cosmos as part of him; cosmos is not something that needs to be subjugated and/or to miserably exploit it. As William C. Chittick argues the anthropocosmic vision understands "human beings and the cosmos as a single, organismic whole... In the anthropocosmic vision, the object cannot be disjointed from the subject" (William C. Chittick, 2009, pp. 109-110). Naim argues that *anthropos and cosmos* are the very same thing: a pure and perfect manifestation of God. Furthermore, *cosmos* is given to *anthropos* i.e. to the children of Adam as the trusted gift, and in Naim's cosmological philosophy the man-versus-nature dichotomy is a false one. Nature and man as creations and as the theophanic manifestation of God are a single whole, thus, cannot be disjointed or treated separately. (For more detailed information on the anthropocosmic vision from an Islamic perspective: Kalın, 2004, pp. 230-233). "The Universe is the God Himself" argues Naim and being so, humans cannot treat nature as they please or/and cannot exploit it. God was a hidden treasure – continues Naim – but he wanted to be known, thus, He created the Universe. So, the knowledge of the Universe begins

from man's *akl,* which was given to mankind from the true God, and this is the key to knowing God and accepting humanism. As the poet-philosopher Naim writes:

> *Whoever knows his self*
> *Has known the entire universe*
> *He recognizes God, and his*
> *is the path of the true human.*
> (Frashëri, 1985, p. 17).

God who is the Creator of both humans and cosmos is the Meta-cosmos, and He can be reached or 'unveiled' through *akl*, the best thing that man possesses. Naim argues that "the true God who created cosmos, and who cares about it is everywhere, He sees us, and He listens to us. Wherever human goes, God is together with Him there, whatever man does God sees it. The true God is close to the man" (Frashëri, 1986, p. 17). The Omnipotent and Omnipresent God has a house where he stays. According to Naim the house where the Powerful God stays is Heart, thus, the Heart itself is the place of every sublime virtue and the only *Baytullah*. He advises us to take care of our heart and not to break others heart, because the broken heart may be loved by God. (See: Frashëri, 1986, pp. 157; Frashëri, 2005, pp. 150-155). Naim's prayer towards God is a simple one: to bestow wisdom, virtue, humanity, graciousness, friendliness, love, and brotherhood upon mankind. Today, in the era of 'islamization of radicalism' and globalized 'jihadist' extremism the syncretist philosopher Naim has a lot to teach us; his ideas of Islamic pluralism and his Sufi-perennial philosophy with its inclusiveness may be a source of religious diversity within and out of Islamic faith. Of course, as Naim advises us: we need to look out for our heart because the heart is the place where we should throw the seed of love, humanity, friendship, and virtue.

Conclusion

Naim Frashëri's philosophical ideas derived from the Bektashi Order embody a humanist worldview, anthropocosmic vision of cosmology and a religious diversity perspective. Despite that Naim was a late Albanian Ottoman writer his meditative poetry reflects the divani literature and Sufi poetry in a refined philosophical language. However, in Albanian literature and historiography Naim is commonly seen as the avant-garde poet of the 19th century Albanian Renaissance movement and as a disciple of Albanianism. Therefore, his meditative poetry and his Sufi vision

of Bektashi Dervish Order have been largely neglected by the Albanian scholars. Naim was a prolific author and an adherent of the heterodox and syncretist Bektashi Order where he embraced the anthropocosmic vision and the idea of Oneness of Being. His ideas are universal messages of tolerance and pluralism that are crucial in our time of global extremism.

As we have seen throughout this article, Naim's philosophical work is a monumental synthesis of exoteric (*dhahir*) and esoteric (*batin*) teachings of Islamic faith. Furthermore, he is a pure reflection of the progression from philosopher to poet and a personification of the Ottoman Bektashis. In Naim's philosophy, God is everywhere, His face embraces everything from West to the East and everything between earth and sky is the true God. Additionally, Christianity, Islam, and all other religious traditions are derived from one sacred source: the true God. The idea of 'ecumenism', which tries to unify in one tradition all the monotheist religions, is the core of Naim's weltanschauung. Naim's theological work is an inclusive philosophy, thus, the religious tolerance and Islamic pluralism are celebrated in most favorable terms. Naim's cosmology is a vision of a 'parallel unification' of anthropos and cosmos because in Naim's anthropocosmic vision the man-versus-nature dichotomy is a false one.

In Naim's anthropocosmic vision of Bektashi Doctrine man lives in harmony with nature, Universe, and God; the Universe as Macro-cosmos is part of humans and vice versa because everything is a creation of God, the Necessary Being. *Insans* are the theophanic manifestation of God (*Imago Dei*) in the earth and their spirits are sacred, thus, killing a man is like murdering all mankind.

References

Akün, Ö.F. (2015). *Divan edebiyatı*. Istanbul: İSAM Yayınları.

Al-Ghazali, M. (2009). *The alchemy of happiness: Know yourself, know your God*. Albany, NY: WLC Books.

Aruçi, M. (n.d.). Fraşırı, Naîm. In *İslam ansiklopedisi* (Vol. 13, pp. 195-197). Istanbul: TDVY.

Behluli, M. (2017, May 2). Naim Frashëri dhe poezia e tij sufiste. *Revista Shenja*, 73, 75-76.

Bihiku, K. (1980). *A history of Albanian literature*. Tiranë: 8 Nëntori Publishing House.

Birge, J. K. (1994). *The Bektashi order of dervishes*. Great Britain: Biddles Limited.

Chittick, W. C. (1989). *The sufi path of knowledge: Ibn Al-'Arabis metaphysics of imagination*. New York: State University of New York Press.

Chittick, W. C. (2009). *Science of the cosmos, science of the soul: the pertinence of Islamic cosmology in the modern world*. Oxford, UK: One World Publications.

Çıpan, M. (2008). *Antologjia e Poezisë klasike Turke: Poezia e Divanit*. Shkup: Logos-A.

Duijzings, G. (2000). *Religion and the politics of identity in Kosovo*. London: C. Hurst.

Elsie, R. (2005). *History of Albanian literature*. London & New York: I.B. Tauris: The Centre for Albanian Studies.

Frashëri, N. B. (1908). *Fletore e Bektashinjëve*, Përgatitje e Dytë. Sofje: Shtypshkronja Mbrothësia.

Frashëri, N. (1978). *Vepra të zgjedhura*. (Vol.2). Prishtinë: Shtypshkronja Rilindja.

Frashëri, N. (1985). *Vepra të zgjedhura*, (Vol. II). Tiranë: Akademia e Shkencave të RPSSH.

Frashëri, N. (1986). *Vepra*, (Vol.6). Prishtinë: Shtypshkronja Rilindja.

Fashëri, N. H. (1996). *Qerbelaja*. Tetovë: Shtypshkronja AZA – SEsoft.

Frashëri, N. (1996). *Ëndërrime*. Tetovë: Rumi.

Frashëri, N. (2005). *Ëndërrime Tehajjulat*. Tiranë: Fondacioni Kulturor 'Saadi Shirazi'.

Hoover, J. (2004). Perpetual creativity in the perception of God: Ibn Taymiyya's hadith commentary on God's creation of this world. *Journal of Islamic Studies*, *15*(3), 287-329.

Holbrook, V. R. (1994). *The unreadable shores of love: Turkish modernity and mystic romance*. Austin: Tx.

Hysa, M. (2000). *Alamiada Shqiptare II: Studime dhe Recensione*. Shkup: Logos-A.

Ibrahimi, N. (2003). *Islami dhe muslimanët në tokat shqiptare dhe në Ballkanin mesjetar/ shekujt IX-XIV*. Shkup: Logos-A.

İnalcık, H. (2008). The origins of classical Ottoman literature: Persian tradition, court entertainments and court poets. *Journal of Turkish Literature*, 5, 5-64.

Izeti, M. (2002). Pasqyrimi i vlerave sufite-bektashiane në poezinë e Naimit. In *Përmbledhje punimesh të Fakulteti i Shkencave Islame* (1st ed., Vol. I, pp. 79-92). Shkup.

Izeti, M. (2004). *Kllapia e Tesavufit*. Shkup: Fakulteti i Shkencave Islame.

Kalın, I. (2004). Islam and peace: A preliminary survey on the sources of peace in the Islamic tradition. *Islam Araştırmaları Dergisi*, *11*, 1-37.

Kalın, I. (2012). *Islami, arsyeja dhe bota moderne*. Shkup: Logos-A.

Melikoff, I., & Alptekin, T. (1998). *Hacı Bektaş: Efsaneden gerçeğe*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Malcolm, N. (1998). *Kosovo: A short history*. Oxford: Macmillan Ltd.

Ocak, A. Y. (2002). *Sarı Saltık: Popüler İslâmın Balkanlardaki destanî öncüsü (XIII. yüzyıl)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Qosja, R. (2015). Variations and versions of the works of Jeronim de Rada. *Albanologycal Researches of Institute of Albanology*, 1, 13-19.

Rexhepi, A. (2014). Naim Frashëri dhe kodi letrar Persian (Gjurmë të Mevlana Rumiut në poezinë e Naim Frashërit). *Seminari XXXIII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, *33*(2), 87-96.

Schimmel, A. (1975). *Mystical dimension of Islam*. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.

Trix, F. (1993). *Spiritual discourse: Learning with an Islamic master.* Philadelphia: University of Philadelphia Press.

Vaughan-Lee, L. (1994). *In the company of friends: Dreamwork within a Sufi group*. California: Golden Sufi Center.

Animals Considered Holy in Hinduism

Mohamed Shafeeque Chenganakkattil*

Abstract: In Hinduism animals occupy an important place. It is said that when Brahma created animals, he hid a specific secret in each of them to signify their spiritual importance to human beings. It is also said that Shiva imparted to each of them some specific states of yogic awareness. In ancient India, knowledge about the animals, or pasu vidya, was considered an important subject of study. Hindus believe that animals may contain the souls of their ancestors or may be reborn as friends and family members. Therefore, animal abuse is not encouraged in Hinduism. India is probably the only country in the world where life in all forms is honored and revered, and where temples and rituals for animals are found. Most of the animals are pictured in stone or embodied in statues along with their corresponding deity. In some cases, living animals are also worshipped. Most gods in Hinduism are connected with an animal representing their Vahana (vehicle) or mount. Divinities with forms of human body and an animal head have a prominent place in Hinduism. There is the elephant-headed Ganesha, the horse-headed Hayasira or Hayagriva, the boar-headed Varaha and monkey-faced Hanuman as prominent gods of Hinduism. This paper will give a detailed account of information about the animals and some other living organisms considered holy and important in Hinduism.

Keywords: Holy Animals, Hinduism, Veda, Scriptures, Sacrifice, Vahana.

* Research Scholar, History of Religions, Necmettin Erbakan University, Konya, Turkey.
Contact: ckmshafeeq@gmail.com, Yazır Mah., Emircan Sok. No:04, Selçuklu, Konya.

Introduction

Hinduism, known as *Sanatana Dharma* and *Vaidika Dharma*, is a worldwide religious tradition rooted in Indian culture and based on the teachings of Vedas. Hinduism is the world's third largest religion, with over 900 million followers, encompassing many diverse beliefs and schools. This vast religious system constitutes about 79.8 % of India's population. The origin of Hinduism can be traced back to the Indus valley civilization around 4000 to 2200 B.C. The major influences of Hinduism took birth when nomadic Indo-European tribes invaded northern parts of India (around 1500 B.C.) from Russia and Central Asia. They brought the religion of *Vedism* and their beliefs became mixed with the local Indian native beliefs. Over time, this religious mix of ideas grew through written scriptures known as the Vedas and gave birth to a new system of belief (Parpola, 2015). Until 19th century, Hinduism was considered as the indigenous religion of the Indian subcontinent and was practiced largely in India itself and in the places where Indians migrated in large numbers. But, in the 21st century, while still centered in India, Hinduism is practiced in almost all part of the world and can thus rightly be considered as a world religion.

Like all other religions in the world, Hinduism also shows a good respect to all kind of living organisms. To understand the importance and significance given to animals in Hinduism it is necessary to know the doctrines of *Karma* and *Samsara* (Reincarnation). According to the teachings of Hinduism, *karma* is the foundation of life. It unites all living things and is the defining energy in the cycle of cause and effect of universe. The word *Karma*, which means "action", originates from the Sanskrit language. *Karma* has been described as the sum or essence of an individual derived from past and present thoughts and actions. "Bad Karma" or bad actions lead to negative consequences in this life or the next while "Good Karma" or good actions bring rewards. This way of thinking in Hinduism means that what one does - which produces good or bad karma - is much more important than what one believes (Yitik, 1996).

Hinduism also views life as cyclical rather than linear. Each individual's existence involves a continuous cycle of birth, death, and rebirth known as *Samsara* or Reincarnation. In this cycle, people are not reincarnated only in human shape. But, a person's soul may take the form of an animal in the next life (Ellwood, 2007, pp. 8-9).

Because of this, most of the Hindus are vegetarians. The doctrines of Karma and Reincarnation make the followers of Hinduism refuse to eat animal meat. For this reason, animals and other living things are considered important and treated well in Hinduism.

Significance of Animals in Hinduism

Animals occupy an important place in Hinduism. They are frequently mentioned in the Hindu myths and legends and enjoy a place of their own in Hindu pantheon as vehicles of many gods and goddesses, as divinities and also as incarnations or aspects of Vishnu or Siva. They embellish and beautify Hindu decorative art and temple architecture. We can see animal statues and shapes adorning the outer walls and towers of temples as objects of beauty, or being installed inside as objects of veneration. Also in Buddhism and Jainism animals appear as divinities and as a part of their decorative art and architecture. For example, before Mahayana Buddhism became popular, the Buddha was depicted symbolically as an elephant. Mahavira, the founder of Jainism, is often depicted as sitting under the hood of a multi-headed serpent.

Excavations at the Indus valley sites show that animals played an important role in the religious and economic lives of the Indus people. In ancient India people used various types of animals for domestic, military, commercial, recreational or medicinal purposes. The Indus people domesticated cows, buffaloes, sheep and bulls and probably worshipped animals along with mother goddess; and a prototype of Lord Siva, who is depicted in the seals as a yogi seated in a meditative pose surrounded by animals. All these clearly indicate the importance given to animals by the peoples of ancient period. Vedic people gave a lot of importance to animals in their lives and associated them with the deities they worshipped. In addition to this, in ancient India, knowledge about the animals or *pashu vidya* was considered an important subject of study.

According to various schools of Hinduism, spiritually there is no distinction between human beings and other life forms. All life forms, including plants and animals, are manifestations of God as living organisms (*jivas*) and possess souls. Even microorganisms are *jivas*, having souls of their own (Bekoff, 1998, p. 289). All humans are also animals until they learn to use their intelligence and overcome their ignorance and delusion. Like humans, animals are also subject to the cycle of births and deaths, karma, aspects of nature, mortality and the possibility of salvation.

Since Hinduism recognizes all animals as beings with souls, it has been a tradition in Hinduism since the earliest times to protect and nourish them. Killing animals except for rituals or for food was a taboo. Even in case of the latter, the law books prescribe many restrictions. It has been a tradition in Hinduism since long not to slaughter cattle that past their prime. Even if they don't give any service and are good for nothing, they are allowed to die naturally. Hindus (who practice

their religion, not the namesake one) look after sick cattle and take care of their welfare (Jha, 2009, pp. 18-19). As they know the consequences of bad karma, intentionally they do not harm animals.

Hindu scriptures urge to treat the animals fairly without any harassment and not subject them to cruelty and pain. Non-violence (*Ahimsa*) towards all, including plants and animals, is considered as the highest virtue. Non-violence means not even having the intention to disturb others (Krishna, 2010, p. 15). Sacrificing animals to appease the deities was a prehistoric custom which continued in the Hindu tradition for long. Ancient Indians regularly indulged in animal sacrifices and rarely in human sacrifices. Kings were also sacrificing animals to appease divinities seeking their blessings and support. Inscriptions belonging to the Gutpa period suggest that, people had an obligation to supply sacrificial animals on demand to their king. Sometimes the kings exempted some villages from this obligation (Krishna, 2010, p. 33).

The raise of Tantrism in the post Mauryan period and the integration of folk religions into Hinduism were some big factors and reasons to the increase of animal sacrifice in India. Later, Sri Adishanakaracharya disapproved the extreme methods of Tantric worship, which included animal and human sacrifices. During his travels in Indian subcontinent, he encouraged the worship of *Shaktis* through the traditional methods that includes rituals and *puja* rather than sacrifices and offerings of blood and flesh.

As time went by, it became increasingly uncomfortable to continue with such practices like animal sacrifice. Finally, the matter came to an extent that it is no more appreciated in Hinduism by all sections of people. The historical attitude of Hindus towards animals can be guessed from the fact that, until the arrival of the British into India, the Indian forests were teeming with all kinds of wildlife. It was the British who made hunting a great sport and virtually wiped out the wildlife population from the country.

The Hindu law books and moral code lay down specific rules, suggesting how animals should be treated, and which animals should or should not be used for human consumption. Compassion to all animals (*bhuta daya*) is an important virtue for those who seek liberation or those who want to lead a virtuous life on the path of righteousness to achieve divine qualities. Since every living being upon earth has an opportunity to evolve into higher life forms and work for their salvation, killing animals without reason has the same *karmic* consequence as killing humans (Animal sacrifice in Hinduism).

Animals Mentioned in Hindu Scriptures

Hindu scriptures, especially Vedas, mention several animals by name such as elephant, horse, cow, bull, boar, tiger, snake, deer, fox, antelope, gazelle, jackal, lion, monkey, rabbit, wolf, bear, beaver, rat, etc. However, not all animals enjoy the same status in Hinduism. A few of them such as the elephant, horse, cow, bull, boar, tiger, snake and lion are considered sacred, holy and spiritually evolved. The Vedas and other Hindu scriptures classify beings based on the criteria of how they are born, and based on the number of senses they possess. Depending upon where they exist they are considered divine, demonic, mortal and immortal. Their divinity and spirituality is directly in proportion to the world which they inhabit. For example, the animals that exist in the world of gods are considered divine and immortal, worthy of worship and devotional service, whereas the animals that exist in the lower worlds of *Daithyas, Rakshasas* and *Asuras* are considered lower due to their evil nature. And for this reason, they do not enjoy the same status of those animals that exist in the world of gods.

Hindus revere many divinities in animal form. Lord Vishnu incarnated upon earth first as a fish, then as a tortoise and next as a boar. In another incarnation he appeared with the mixed body shape of lion and man. He is worshipped in all these forms. Lord Siva appeared once in the form of Sharabha, a mythical monster with multiple horns, legs and spikes instead of hair on the body. Hanuman is a monkey god who assisted Lord Rama ably in the battle of Ramayana. He is worshipped throughout India and ranks among the foremost in the Hindu pantheon. Ganesha, the elephant headed god and son of Lord Siva and Parvathi, is equally popular, if not more. Adishesha, who came out from the primeval waters in the beginning of creation, is a thousand hooded primeval serpent associated with Lord Vishnu. The serpent symbolically represents the time, and the thousand hoods the divisions of time.

In Hinduism many animals are worshipped for their divine qualities and auspicious nature and treated with respect and humility. Hindus have the tradition of worshipping animals on particular days in a year, or on specific occasions. In the past animals were used as royal emblems during wars and as symbols of royal authority. For example, boar was the royal emblem of Sri Krishnadeva Raya. The lion was the symbol of royal authority of the Maurya dynasty. The Pandavas used the emblem of Hanuman in the Mahabharata war.

Besides Hanuman, animals played an important role in the epic battle of Ramayana. Jatayuvu, a mythical bird, loses its life fighting against Ravana, when he

is carrying away Sita after kidnapping her. Rama, during his wanderings in search of Sita, accompanied by his brother Lakshman, comes across Sugriva, the monkey king of Kishkindha. The monkeys and other animals build an incredible bridge across the ocean to the island country of Ravana. They destroy the vast army of Ravana and help Rama in rescuing his wife. This story of Ramayana is a reminder of the Hindu belief that in the universal scheme of things God does not differentiate between humans and animals and that all living beings have an equal status but play different roles (Krishna, 2010, pp. 173-174).

In Hindu spirituality and symbolism, animals represent both divine and demonic nature and different forms of universal energy. Many gods, planetary deities and demons of Hindu cosmology have animal bodies and anthropomorphic forms. Animals also serve as vehicles (vahanas) to gods and goddesses and are worshipped in numerous temples as associate gods (Krishna, 2010, p. 10). The elephant is used as a religious symbol by the Hindus, the Buddhists and the Jains. The symbol of *Ashtadiggajas* or eight elephants standing in eight different directions represent the *Ashtadikpalas* or rulers of the eight directions of space. The elephants are also associated with goddess Lakshmi as symbols of abundance (Krishna, 2010, p. 128). The fish and conch shell are associated with Lord Vishnu. The conch is an attribute of Lord Vishnu while two fish juxtaposed to each other is considered as a symbol of fertility and good luck (Krishna, 2010, p. 139). *Makara*, a mythical figure, with the head of a crocodile, body of a reptile and tail of foliage, is a symbol of the zodiacal sign of Capricorn. It is also depicted as the vehicle of the river goddess Ganga (Krishna, 2010, pp. 89-91). In northern India the lion, bull and elephant are included among the *Ashtamangalas* or the eight auspicious objects.

Cows occupy an important place in Hinduism. The cow symbolizes wealth, compassion, motherliness, righteousness (dharma), motherhood, divinity, sacrifice, service, purity, and auspiciousness. In ancient India, a person's social and economic status was depended upon the number of cattle he possessed. Also, one of the prime duties of the students, who studied Vedas in the Gurukulas, was to help their teachers by looking after their cows. The cows were considered sacred from the early Rigvedic period. The Vedas expressly prohibit the killing of cows either for religious or secular purposes. According to Hindu mythology, the cows were created along with Brahma, the creator. Kamadhenu and Surabhi are considered as the most sacred cows. Hindus consider killing cows and eating their meat a serious taboo. Every part of a cow's body is said to be occupied by a divinity and every-

thing it produces, including the cow dung and urine, is considered sacred. Due to this, cow dung and urine are used in certain rites and rituals and also in Ayurveda to prepare traditional medicines. Cows are worshipped on certain occasions. Hindus do not appreciate the idea of sending old cows to slaughter house. In some parts of India, certain charitable Hindu trusts maintain cow pens to keep old cows and look after them till they die naturally (Krishna, 2010, pp. 74-85).

The worship of snakes is a very ancient tradition in India. The Vedic people did not worship snakes. But many native people across the length and breadth of the subcontinent worshipped them. Some of the tribes became popular as Nagas because of their association with serpent deities. According to Hindu mythology, the serpent deities are semi-divine beings who descended from sage Kashyapa and Kadru. In certain parts of southern India, the serpent deities are associated with fertility and tree worship. Prominent serpent deities include Ananta, Kaliya and Vasuki. These serpent deities constitute an important aspect of Hinduism even today. Devout men and women in the rural areas of both northern and southern India worship them with milk, incense and flowers, seeking their help and grace. In some parts of the country killing a snake is a bad karma and a bad omen. People avoid killing snakes because of the belief that they can recognize their attackers and take revenge. If a snake is killed by accident, it is customary to perform certain rites before cremating or burying it to avoid retribution from the serpent deities (Krishna, 2010, pp. 209-224).

Like this, lion and tiger are important animals for being the vehicle of Goddess Durga. Horses are important for being associated with many Hindu deities such as Indra and Surya as vehicles. Rats have some significance in Hindu religion for being the vehicle of the God Ganesha. In Rajasthan, there is a temple named Karni Mata, which is famous for its tradition of revering the rats (Waldau, 2006, p. 182). Monkeys also possess a prominent place in Hinduism because of their association with lord Rama. Besides these, there are some other animals, birds and reptiles which possess some kind of importance and significance in Hindu tradition.

Conclusion

From what we discussed above we can mainly find three reasons for why animals are important and treated well in Hinduism and why some of them are considered holy:

1. Attribution to some gods and goddesses
2. Mention in Hindu scriptures
3. Doctrines of *Karma* and *Reincarnation*

In short, Hinduism is a compassionate religion that treats all living beings, from animals down to insects and tiny creatures, with great respect as aspects of God, having souls of their own, going through the same process of births and deaths as human beings. According to Hindu scriptures every living being, even tiny organisms, possesses souls. Animals are not inferior creatures, but manifestations of God on the lower scale of evolution compared to man, each containing a spark of the divine, capable of becoming human and achieving salvation. In ancient India, knowledge of the animals or *pashu vidya* was considered an important subject of study. The seers and sages of Vedic India lived in remote forests in harmony with wild animals. In no other part of the ancient world nonviolence and compassion to wild animals received so much emphasis, and nowhere else animals were treated better or on par with humans than in India.

The Hindu law books and moral code lay down specific rules, suggesting how animals should be treated, and which animals should or should not be used for human consumption. Non-violence towards all, including plants and animals is the highest virtue. Killing animals without reason has the same karmic consequence as killing humans. Since Hinduism recognizes all animals as beings with souls, it has been a tradition since the earliest times to protect and nourish them. Nourishing the animals along with gods and ancestors has been a traditional practice and part of the five daily sacrifices of Hindu tradition.

References

Bekoff, M. (Ed.). (1998). *Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare.* United States: Greenwood Press.

Ellwood, R. S. (2007). *The Encyclopedia of World Religions.* United States: Facts On File, Inc.

Jha, D. N. (2009). *The Myth of the Holy Cow.* New Delhi: Navayana Publishing.

Krishna, N. (2010). *Sacred Animals of India.* India: Penguin Books.

Parpola, A. (2015). *The Roots of Hinduism.* New York: Oxford University Press.

Waldau, P. (2006). *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science, and Ethics.* United States: Columbia University Press .

Yitik, A. I. (1996). *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi.* Istanbul: Ruh ve Madde Yayıncılık.

Animal sacrifice in Hinduism. (n.d.). Retrieved November 4, 2017, from Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_sacrifice_in_Hinduism

Empowerment of Women in Muslim Countries; a Case Study on the Republic of Turkey

Saeyd Rashed Hasan Chowdury*

Abstract: The existence of a beautiful world cannot be imagined without considering women rights and empowerments. But, Women Empowerment becomes a significant concern in the simultaneous age of globalization. The concept of empowerment of women is in fact evolved from Islamic laws although there many disputations and arguments on this issue. It takes into considered that the situation of women was ignored since the pre-Islamic customs of the Arabian people in all respects. But, after the revelation of the Hoy Quran, it is found that many suras such as the sura An-Nissa, Al-Mayeda etc.; cover a wide range of women rights. Islamic law strengthens the contractual nature of marriage, requiring that a dowry be paid to the woman rather than to her family, and promising women's empowerment of inheritance and to own and manage property. The Christianity, Jewish religion, Hinduism, socialism and Communism etc.; emphasizes equal rights to men and women. However, Islam has given whole the rights and empowerments of women. The research tries to show that the concept of Women Empowerment in Islam is wide and quite comprehensive and includes men and women are moral equals in God's view and are prospective to fulfill the equivalent duties of adorations. The prime objective of this study is to highlight women empowerment in Muslim Society especially in the republic of Turkey with focusing upon international standards mentioned by United Nations Women (UNIFEM) and to explain the Islamic view related to this issue.

Keywords: Women Empowerment, Muslim Society, Practical Observation, Women Rights, Islamic Law, Gender Equality, Women's Empowerment in Turkey.

* Corresponding Author: Post graduate researcher, Department of Mysticism, Ankara University, Turkey. Faculty of Art's Dean's Merit of Honour'2015 Awarded, University of Dhaka. Bangladesh
Email: saeydrashed.du1991@gmail.com / saeydrashed@cenraps.org

Introduction

The term of Empowerment of women is a very popular and classical issue at present world. Its importance has been discussed in many dimensions and also every religion towards all over the world. The empowerment of women in Islam has clearly been discussed. It is stated extensively compared to the other religions. Many poets and authors in this world including the national poet of Turkey such as Mehmet Akif Ersoy have composed many poems on the empowerment of women and he explained that they are uniformly contributed to the society as a similar with the male. The world history also supports that the contribution of women bears a great important role to the advancement and improvement of human cultures & civilizations. In fact, this topic is evolved from the information's of Islam with other religions as Islam explains it clearly. Whatever some conceptions relating to the empowerment of women is also found in the history of human rights. Therefore, some issues such as concerning human rights may be discussed under the Hamburabi Code (2130-2088) BC passed by the King Hamburabi (King, 2017). Later on, it was authorized by the sources of the Islamic law such as the Holy Quran, Hadith, Ijma and Qias etc (Sources of Sharia, 2017). The topic of women rights may be discussed as per the following documents and its implications. Some elemental rights for men and women are also revealed in archives of the Magna Carta, 1215 the Bill of Rights, 1689 and the Petition of Rights, 1628. A set of rights are also constructed in the announcement of the Universal Declaration of Human Rights, 1948 (Universal Declaration of Human Rights, 1948). Moreover, some rights are also discussed in the writings of different authors such as the Hugo Grotius, Bodin, Russo, and Blackstone Vetel etc. In this article, empowerment of women has been highlighted to the republic of Turkey.

1. Objectives of the Study

The principal objectives of this study are to highlight the Empowerment of women in Muslim country's issues with ultimate relevance to the republic of Turkey. The main aims and also objectives are:

- Explaining of the Empowerment of women in Muslim countries along with its different approaches.
- Discussing the Empowerment of women in the perspective of Islam with comparison to the other religion.

- Appraising the Empowerment of women in the Turkey and its current conditions.
- Recognizing the Islamic rules and regulations models for developing the Empowerment of women sector with some falls allegations from the western society.
- Providing some recommendations for Empowerment of women in particular sector.

2. Research Question

The research question of this study will be Is the role of Islam in empowerment of women sector towards the Muslim countries in the world particularly into the Turkey with collaboration, equality, justice and also freedom on basis of The Quran including Sunnah?

3. Methodology of the Study

The Dissertation of this study was compiled basically on the basis of secondary data's including information's. The principal data and information has been collected from the literature of management, various germane research studies, renowned journals, particular books, Newspapers, some different Turkish ordinance, and also several articles. Some renowned academicians and specialist have recommended. There are several types of survey report like-United Nations women report, OHCHR: Women's Rights and Gender Section (WRGS) report, Organization of Islamic Cooperation report, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) report have been reviewed.

Findings and Analysis

At the current argument among Western communities along with Muslim worlds about gender policies, the first matters denounce the way in which women are impressed and the deficiency of formal rights. On the contrary, these censors do not ponder that Muslim women could have institutionalized a variant role model, which is an elemental portion of their personality and that could not be spontaneously separated from the religious tenets.

At that perspective, practical Muslim can comprehend the women right's contest as the poly deftness to emphasize western colonialism including imperial-

ism. Considering this importance, one kinds of movement that could provide its performance in this correlation in the Muslim feminism, through which Muslim women yearn to demand their rights through a renegotiation of restricts imputed by their cultural along with social context. Actually, at the perspective of laic movements for the gender equivalency have been deliberated formations of western neo-colonialism, Muslim feminist movements are the only one could able to have reliability without blooming as an exotic impendence.

Empowerment of Women in General Perspective

Women's empowerment has become a significant and exclusive topic in the present world. It has become an important subject of discussion in economics and development. It can also point to entrances concerning other trivialized genders in an exceptional social political context. Women empowerment refers to developing and flourishing the political, economic, social, and legal power of the women, to assure equal-right to women, and to make them certain enough to demand their rights, such as;

- have equal communal status in the society,
- to make their own decisions,
- have equal rights to participate in social, religious and public activities,
- get equal advantage for education,
- have equal rights for social and economic fairness,
- have complete control of their life and outside of their home and workplace,
- freely live their life with a sense of respect and dignity,
- get safe and satisfied working environment,
- determine financial choices,
- get equal employment convenience without any gender bias.

Women's economic empowerment refers to the proficiency for women with comport their rights to hold and advantage from asset, income, resource, and their own time, as well as the ability to operate risk and promote their economic status and wellbeing. While often interchangeably used, the more magnificent concept of gender empowerment mentions to people of any gender, emphasizing the difference between biological gender and as a regulation. It thereby also alludes to other marginalized genders in a special social or political context (Oxfam, 2015, p. 33).

Sir Hamilton, the popular English philosopher and thinker, stated in his book on Islam and Arab Civilization: "The rules, regulations and judgments regarding women in Islam are clear, frank and open. The religion of Islam capitalizes on the whole attention that should be given to the preservation of a woman against anything that may harm her personally, or reason disrepute to her nobility or reputation (Abdul-Rahman, 2003, p. 12).

Gustavo Le Bon, the popular French thinker described in his book "The Arab Civilization": "Islamic virtuous deeds are not limited to honoring and respecting women, but rather, we can accumulate that the religion of Islam is to honor and respect women. We can spontaneously prove this by illustrating that all religions and nations, prior to the advent of Islam, caused much harm and insult to women." He also add that: "Hymeneal rights which have been stated and illustrated in the Glorious Qur'an and by the interpreters of the meanings of the Glorious Qur'an are far better than European Hymeneal rights for both husband and wife." (Abdul-Rahman, 2003, p. 12). There have no any rights of women in the pre Arabian society, In order to understand changes that Islam brought for women, when Muhammad (Pbuh) came to the world; he has given whole the equal rights for women.

Empowerment of Women in Islamic Perspective

There are many character of women have been discussed in the Holy Quran and also Hadith. It has for the first time in history that established women's rights and empowerment to respect, inheritance, and dignity. The Qur'an spoke of women's role in supporting with the truth, in giving birth to prophets and in suffering. The Qur'an has also spoken about the agony of women at the different walks of life and through history. Below are only very few excerpts that show to what extent such rights have been recognized in Islam. Anas Ibn Malik reported that the Messenger of Allah had said: "Whosoever brings up two daughters, he and I will arrive alongside in the Day of Judgment (Abdullah, S., 1997: 349). Reference to the role of men and women together with their rights and empowerments are detailed in the Qur'an and in the teachings of Prophet Mohammad (Pbuh).

Women rights in the Holy Qur'an

The Qur'an introduces the Pharaoh's wife as an example for the faithful person who accepted all types of suffering for the sake of Allah (Al Qur'an, 66:11). The

Qur'an described in detail with the story of Mary and her extraordinary birth of Jesus Christ and how she answered to her people's (the Jews) allegation of being unrepeatable. Therefore, a whole chapter of the Qur'an is named after her. Another long chapter of the Qur'an is titled 'The Women', An Nisaa. The Qur'an has described about the role of women in contrition and receiving the truth. For example, the repentance of al-Aziz's wife has regarded her accusation of Prophet Joseph (Al Qur'an, 12:51-53). The Queen of Sheba's acceptance of Prophet Solomon's (SAAW) invitation to Islam was also mentioned in details with the chapter of An-Naml (Al Qur'an, 27:44).

Mary was accorded great dignity in the holy Qur'an. In fact, a whole chapter was devoted to her attracting story in contrast to the blasphemous accusations mentioned in the Talmud about her and her son."[1] Prophet Jesus peace and blessings of Allah be upon him.

Women Rights in the Teachings of the Prophet (Pbuh)

Prophet Muhammad (Pbuh) confronted many unfair exercises that were institutionalized by the pre-Islamic society against women. Men of that society were advantaged mostly from the roles and characters they have ascertained for women. When the Prophet Muhammad started preaching against the male conduct of women, the Quraishi's oppressively opposed him. However, it was Divine Revelation that he had to pass onto people regardless of their unfair interest.

Abu Hurairah reported that Prophet Muhammad (pbuh) said: "Let him be a lame duck, let him be a lame duck, let him be a lame duck." Someone asked, "Who is he, Oh Messenger of Allah? He said, "The one who has lived to see his parents or one of them and did not enter paradise." (Aflatun, 1991, p. 469).

Empowerment Women in a Muslim Countries in the World

There are some misconceptions that have been broadly publicized about women and their rights in Islam. These misconceptions are often revolved by some that

1 R. Papa observed: This is what men say (regarding Mary), she who descended of princes and governors played the harlot with a carpenter 5.... Did the children of Israel sly with the sword among them that [referring to Jesus] were slain by them? ... [R. Papa. *The Babylonian Talmud,* London: The Soncino Press, p. 725 (106a-106b)].

spitefully search to blame Islam and Muslims. Women entirely the past centuries of Islam have been dignified, well received, respected, and honored; it is continuously an exposed idea in those countries that Muslims contemplate that women have no souls and hearts! But, In the Holy Qur'an no distinction whatever is formed between the sexes in connection to Allah; both are resolved the same award and prize for good, the equivalent chastisement of evil treatment.

Allah says that, "certainly the men who surrender to Allah (God) and women who surrender, and men who trust, and women who trust, and men who listen and women who listen, and men who are cordial and women who are cordial, and men who tolerate and women who tolerate, and men who are gentle and women who are gentle, and men who give charity and women who give charity, and men who rapid and women who rapid, and men who are polite and women who are polite, and women who keeps in mind (him), Allah prepared for them forgiveness and a great reward" (Al Qur'an, 33:35).

It is only in rapport to each other that a distinction is made-the dissimilation which really exists-dissimilation of process. In a verse which must have astounded the idolater Arabs, who considered women as deprived of human rights, it is stated that "They (women) have right liked those (of men) against them; though men are a dimension above them. Allah is Al- powerful, All-Knowing." (Al Qur'an, 2:228).

Aburdene and Naisbitt (1993), two prominent feminist researchers, were astonished to find that the Qur'an does not consider women of a lower position than men; as is the case in all other religious perspective. They have come to understood that male-practices against women in the Muslim World are basically based on non-Islamic social customs or misinterpretation of Islamic teachings. After that, they were surprised to find out that the Muslim woman is the first woman in the world to be recognized for her legal rights and economical rights and they also included that the family system in Islam was legislated 1400 years ago in order to hold the corner stone of the family, and the society (Zerekly, 1997, p. 97).

However, Most of the Muslim countries in the world have given as full rights to the women sector. But, some countries have not prepared for giving the full rights to the women as well as they have restricted some rules and regulations against women as like as Arab world. This is the problem for these countries. But, it is also included that last October, 2017 Saudi Arabia has taken some crucial issues for developing women sector as well as allowing to the drive vehicle. Another problem is

that some countries in the Muslim World have given the rights to the women as like western process. On the other hand, the religion of Islam has given whole rights to the women along with some recommendation as well as wearing the hijab.

Empowerment of Women in Turkey

As many Muslim countries have substantiated democratic elections, an often-quoted concern is that political regimen will vice versa affect women's empowerments and rights along with living standards (The New York Times, 2011, p. 14). If the expansion of political, religious rights jeopardizes gender parity, this expounds democratic institutions could result in hostile prosperity for large numbers of the population. However, in the perspective of the republic of Turkey, this recounts the Islamic political movement's advantage over secular alternative in overwhelming barriers to female participation in educational institutions, religious sector, and employee of government sector.

The Historical Context of Women's Rights in Turkey

The Turkish women's history can be separated into three different phases. At the first step started in 1839 including the wide-spectrum of rules and regulations in the Tanzimat stage. The Ottoman Empire started a reform policy, which also influenced women. Considering that the European women's movement started with the French Revolution in 1789, this was a delay of about half a century. The second period started with the Republican era, with Mustafa Kemal Ataturk approving women certain rights. The freedom of women was, according to the Mustafa Kemal, a compatible portion of the modernization method.

He put into modernizing the family law; he bestow to women as political rights as well as developing gender equality in employment and also education sector. The third period dates from at end of the military intervention in 1980 and was inaugurated by Turkish women themselves. Turkey is a secular Muslim country in the world. The secular nature of the state is the result of a unique reformation made in the 1920s. With the basement of the Turkish Republic in 1923, developing the status of Turkish women and creating a new republican woman image turned out to be central issue. Women's empowerments were calculation as the indicators of the Turkish modernization.

Ayata refers to these developments as westernization which started in 1923, adding that: the content of westernization has not only been economic and political, but also cultural, where the role of women within the society has assumed significance as a symbol of progress toward this endeavor. The core achievements that led to full citizenship for women, abolition of polygamy, equal rights in divorce and inheritance, and the granting of all civic equalities including political rights to women, were recognized as major accomplishments (Ayata, 2001, p. 157).

On the other hand, this efforts did not beginning after the basement of the Turkish Republic earlier on the foundation of the republic of Turkey in 1923. There was an agitation of women which came from the last Ottoman Empire and continued in the first age of the republic of Turkey. After the Turkish War of Independence, Turkish women started their attempts in purpose of gain political rights. They founded a political party that was named "Women's Public Party" which was embargoed in 1923. After that, the Women's Union of Turkey was established in 1924, and its director was Nezihe Muhittin[2] 30 until 1927.

The Women's Union particularly fought for the women's political rights and its contribution cannot be neglected concerning the adjustment of the Turkish Civil Law in 1926. After the foundation of the Turkish Republic in 1923, the discourse concerning the developments in the status of women in society focused exclusively on the contributions of the Kemalist Reforms. Until 1980s, Turkish women were very proud of the republican reforms which gave them equal rights in the every sector. According to Arat during the 1970s when Turkish politics became increasingly fragmented and polarized, "women were politicized along with men, but their political activism was restricted to some involvement in leftist groups. Women began to organize and question the adequacy of the Kemalist reforms" (Arat, 1994, p. 243). 1980s was a very difficult situation for the Turkish political history. The army has taken the power in September 12, 1980. After that, the army changed the constitution in 1982 which was considerable strike for civil society and a lot of the civil societies were restricted.

1980s were also the times when the Second Wave feminism started to affect Turkey. The women activist members of the civil society of 1970s had learned to organize, but, after the military coup, they had been isolated by their male counterparts. As a result of this exclusion, they started to question their position within the patriarchal society.

2 Nezihe Muhittin was one of the leading woman activists who took part in the various activities conducted under the umbrella of the Ottoman-Turkish Feminism.

Gender and Women's Rights

The republic of Turkey is one of the develop countries in the world where gender equality exclusively within the legal framework dates back to the 1930s. Women were approved full voting rights in 1934 as an output of the state feminism of the Republic era. Although the first introducing towards gender equality and women's empowerment were conducted in the early 1930s, the ratification of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) in 1986 provided Turkey with the establishment of the national machinery (the General Directorate on the Status and Problems of Women) for the promotion of gender equality and women's rights at national and international levels. Since then, Turkey has increased its initiatives and efforts on gender equality and women's rights through legal reforms in order to remove difference against women.

Turkey has implemented many legal reforms in order to acquiring gender equality in a considerably short period. But, the indicator of the real progress is the level of implementation: de jure part is the first step towards the realization of women's rights and gender equality; de facto is necessary for implementation. In the Turkish case, like in other parts of the world, behavioral change takes time and requires the consideration of the community. Turkey is still away from the "should be" situation in terms of basic development indicators like gender empowerment measurement and women's participation in decision-making mechanisms.

Recognizing the fact that gender equality is an essential consideration in human rights and development, the UN system in Turkey has identified women's and children's rights as one of the top three areas of focus for 2006-2010, and the UNDP is an active player in this joint UN process, identifying initiatives throughout its programming that aims to strengthen women's participation in social, economic, and political life through participation in elections, city councils, entrepreneurship and microfinance, and raise awareness on key issues facing women.

European Influences on Women's empowerment to the Turkey

The European community contributed after the military intervention of 12 September 1980, the EC used diplomatic as well as economic measures and pressure to restore democracy in Turkey. These steps impacted Turkish politics and helping of democratization, as Turkey aspired to EC membership (Cichowsky, 1988, p.

23). This pressure for more democracy was also important for the Turkish women's movement after 1980. In June 2000 the European Commission accepted the Communication "Towards a Community Framework Strategy on Gender Equality (2001-2005)", which proposes to start an outline for EU activities for reaching the objective of eradicating inequalities between women and men (Gender and society, 2017).

The Charter of Fundamental Rights of the European Union, adopted in December 2000, included a chapter on "Equality" laying down the principles of non-discrimination. It described: "Any discrimination based on somewhat ground as like as, genetic or ethnic characteristic, color, religion, language, sex, race or belief, political or any other opinion, membership of a national minority, ownership, incapability, birth, age or sexual addiction will be prohibited" (Women's Empowerment, 2017).

Corroborant Participation of Women in the Labor Market

The condition of women on the Turkish labor market collapsed in recent years. Women participates in the labor market remnant very low (employment rate of 24 percent in 2005 is to be compared to 56% in the European Union); one of the lowest OECD countries in the world. Turkey requires attracting more women to participate in the labor market and ensure good working situations in line with the modest work agenda improved by the European Union and the International Labor Organization and this is fundamental not just for the reason of equivalent convenience, but also for the sustainable growth of the Turkish economy.

Turkey should have a national employment strategy with a view to sharing to the medium terminology in the European Employment Strategy. In this subject, the condition of women will have to be evidently mainstreamed. The changing socio-economic condition of women and involves to urbanization, poverty, and internal migration should be taken into account. In the procedures to be established jointly between the Turkish authorities and European Commission on specific priorities, employment must be defined to develop women's mobility. A graph analysis of participation of Women in the Labor Market will discussed at below:

Source: Turkstats: turkishmarketnews.com

However, the role of women's organizations has been acknowledged by the Republic of Turkey along with social services and the Directorate General for the situation of Woman, they require becoming exclusive partners in implementing the pertinent initiative and legislation. The social shareholder can also partake in the development of women's empowerment – the Turkish Employer Associations has organized a first women's employment conference in February 2006–and the accomplishment of the emended Labor Code as well as the struggle against the unrecorded economy (Vladimir, 2014, p. 19-33).

Institutionalization of Women's Empowerment

In addition to bringing the Second Wave Feminism to Turkey, the 1980s also contributed greatly to the internationalization of women's issues at the intergovernmental level. In parallel with the happenings at the international arena, the CEDAW was ratified by Turkish Parliament in 1985 with a few reservations due to some contradictions it had with the Turkish Civil Code. These reservations remained until the revision of the civil code. After the revision of the Turkish Civil Code, Turkey abolished the conservation in 1999.

The Turkish Civil Code of 1926 was translated and adopted from the Swiss Civil Code. It has included several discriminatory situations for women including inequality between spouses; the husband was defined as the head of the family

and decision maker over the choice of the domicile and the issues regarding the children. In time, the European Union Accession period and Turkey's commitments to the CEDAW were two major motivating factors that prepared a legitimate background for the revision of the civil code, and the new Turkish Civil Code was approved by the Turkish Parliament on 22 November 2001 and came into force on 1 January 2001. The new law includes 1030 articles, focusing on important provisions to the family law, and amends the Civil Code of 1926. It abolished the supremacy of men in marriage and established the full equality of men and women in the family.

Women's organizations in Turkey had started to get prepared for the review meeting of the Fourth World Conference on Women. It became obvious during the meeting that the effects of globalization on women globally and nationally should be in the agenda of the civil society. For the first time in history, forced marriage and honor crimes were included in an international declaration, and the definition of violence against women was expanded. In the outcome report, honor crimes, forced marriage, and rape within the marriage were included in the definition of violence against women. In the report, it was also stated that equality between women and men would be the part of all plans, programs, and policies; necessary precautions would be taken in order to prevent exploitation of women's labor as a result of traditional gender roles; development of working conditions for women working in agriculture and in unregistered economy would be initiated; obstacles that prevented women from being equal subjects of the decision-making mechanisms would be abolished; and necessary sources for developing a plan and strategy in order to achieve the targeted issues would be built.

Ensuring Further Develop in the Effectuation of Women's Rights

The republic of Turkey has substantiated develop with regard to gender balance legislation. On the other hand, the condition of women in Turkey remains a source of concern, in three inter-related areas: low participation in the labor market, access to education and violence against women. Exclusive consideration has to be given to strengthening the role of women in society, country and their statement to decision making on political sector, whether on national level and local level.

The Turkish Constitution provides for balance between women and men. Further reforms must be accepted in order to translate this general principle into practice. As mentioned in the Develop Report accepted by the European Commis-

sion in November 2006, the legal framework and activities is overall appeasement. The Penal Code, the Labor Code and the Law on Municipalities, amongst other texts, have been revised to provide better protection (Vladimir, 2014, p. 19). Full admiration of women's empowerment remains a critical problem, exclusively in the poorest fields of the country. Household oppression against women remains a great problem across Europe, and The Republic of Turkey is no exception.

Empowerment of Women at present government

In 2002, when Recep Tayyip Erdogan has taken the power of republic of Turkey as a prime minister; he has a historical experience of balance between women and men, resting on cultural and religious basement, worried to being geographically located where civilizations and cultures spread. The women's movement in Turkey has an extraordinary and unparalleled historical experience in terms of world history.

It is practicable to see the reflex ions of the women's empowerment in magnificent rage of judgments implemented. Since 1993, when the Republic of Turkey was constructed, the reproduce performed under the direction of Ataturk not only enabled woman to have temporal rights, but also the country to be refunded. Turkey has had remarkable acquisitions due to the derivations in the area of education since 2002; When Erdogan has taken the power. With the enhancement of the compulsory education period generally in primary schooling, severe endeavor of all associates in the procedure, and initiatives such as "Haydi Kızlar Okula", the Bussing System and YİBO (Regional Boarding School for Primary Education), and Cash Transfer in Education. The balance of gender in primary schooling has been acquired. Two million mothers have supported from the Conditional Cash Transfers which aims to increase girls' schooling rates by providing additional support to poor families with daughters attending school. The gender ratio in higher education is 83.38 percent.

In 2010-11, out of 3,817,086 students, 45 percent of them -that is 1,723,602 students- were female (Şahin, 2011, p. 43). The objective is, by 2023, to make the number of multi-purpose community centers almost the country, with the assistance NGOs and Governorates. This center aims to increase the schooling rates for balance of equality to boys and girls by 100 percent in primary and high schools, to remove the obstacles for girls within the scope of occupational education, and to empower of women and emphasize their condition in the circumference and rural areas of the country.

Turkey has founded commitments to make the quality and quantity of medical services taken steps to women and girls to the world standards Life expectancy at birth–an exponent for the standard of living. Currently, standing at 76.8 for women and 71.9 for men. One of the issues taken up in Turkey's EU Employment Project is parity between women and men. In spite of the identical structure in laws, the lack of appointments to enable women's development and their access to the labor market is still an important problem. While the rate of women's sharing in the labor market was nearly 34.1 % in 1990, it turned 26.9% in 2002, 25.4% in 2004 and 28.8% in 2011 (Şahin, 2011, p. 43).

In general, according to 2011 data, whereas women employment rate in Turkey is 25.6 percent and unemployment rate is 11.3 percent, these rates are respectively 59.5 percent and 9.8 percent in EU-15; 58.2 percent and 9.8 percent in the EU- 27. 42.2 percent of employed women in Turkey work in the agricultural sector, 42.6 percent in the service industry and 15.2 percent in the industrial sector. A lot of NGOs in Turkey work to promoting women's entrepreneurship. The conduct changed by the sharing of women in the labor force demands propagating resolution for powering the family policy.[3]

In the national elections held on 12 June 2011, the number of woman parliamentarians onward to 79, or 14.4%. There was one woman minister in the cabinet. In the general elections held on 29 March 2009, the rate of voting statewide was 80 percent and the candidates competed in 81 provinces and 2946 towns and districts. In this struggle between 19 participating political parties, 44 women lead as candidates for regional mayores and 321 women as candidates for district mayors. According to election Commission, 2948 mayors were elected in Turkey and only 27 of them (0.9 percent) were women; simply two of these 27 women were elected to the province level. Out of 31,790 members of urban councils, 1340 are women (4.21 percent). The total number of women members of Provincial Assemblies does not existent various picture. Out of 3,379 Provincial Assembly Members, there are 100 women (3.25 percent) (Şahin, 2011, p. 43).

Given the significance of women's participation in decision-making mechanisms, evidently rates need to rise. In terms of equality between women and men, the government, women's organizations, syndicates, international organizations, and universities have succeeded in the process of reparation and become pioneers

of change, using collaboration methods and consensus methods. This is important to certain the positive legal changes operation, are skilled, and sustained. Turkey takes the proper steps to acquiring balance of women and man. Unless economic and political developments are supported with social and political policies, they will be temporary.

Accordingly, every step taken for the empowerment of women individually and socially should have a holistic perspective. Since 2002, Turkey has carried out the essential enactments by addressing women, family, social structure and economy with a holistic perspective in all measurements. The women's movement in Turkey and its activities as bridges between the West and the East have displayed uniqueness with a perspective of preserving the national moral values typical Turkey. By the 100th anniversary of the country's foundation, the Republic of Turkey contemplates to acquiring the standards, in terms of balance between women and men of Europe and the world.

Since 2002, the president of Recep Tayyip Erdogan has slowly opened the women zone to wearing Hijabs. The present government also allows the hijabs on university campuses in 2011 and in the civil service in 2013. The government allowed first hijab for judge court in 2015, while veiled women were permitted to serve in the police force August 2016.

22 February 2017, The Republic of Turkey has approved for Women in Military to Wearing Hijabs. Women in the Turkish armed forces have been given the full rights to wearing Hijabs in a move that perform a significant cultural shift within an institution seen historically as the caretaker of Turkey's secular identity. The military was one of the last Turkish institutions to interdict the wearing of the hijab.

Recommendations

From the perspective of discussion on above, some crucial steps are to be considered from the all Muslim countries in the world for developing empowerment of women sector. For example, Islam has given whole the rights of women in every sector, But, Most of the Muslim countries do not follow the rules and regulations of Islam. For this reason, every country should follow the rules and regulations of Islamic legal System.

- The role of OIC in empowerment of women sector should be determined to among the Muslim countries on basis of Islam.
- There are some common allegations against Islam and also Muslim world in empowerment of women issues. However, Muslim countries as well as crucial leader will response very strongly against any allegations about this on basis of Quran and also Sunnah.
- It is the liability for any Muslim country should take the national policies to protection the right of women not to be subjected to oppression of any matters or by any people.
- Organizing public awareness –campaigns on male oppression toward women, overrun that men should be responsible for their activities and inspiring them to explore and demolish instruments of oppression and to accept miscellaneous behavior.
- The government of Muslim countries should ascertain both boys and girls to take in proper education that abstains social and cultural models, superstations, hard and fast roles for the sexes and comprises training in assertiveness efficiencies with particular outlook to juvenile people in inconvenience at school; train all countries of the teaching occupation to integrate the notion of gender equality in their teaching.
- The OIC's institutional structure along with appropriate operation that can able to contribute in energizing into the empowerment of women sector as well as OIC will be able to control the women rights, equality, justice and also eradication of dowry among the Muslim countries.

Conclusion

Based on the previous principles, all men and women are equal in terms of basic values, humanity and responsibilities and obligations. All men and women are created equivalent in the sight of Allah. Their distinctions in race, language, color, social status, sex, strength, health, dignity or wealth livelihood and geography etc. have no relationship to decrease or increase this dignity. Real difference among them is based on their God-verdict agreement to Islam, the revealed religion of Allah, and their level of exercises and solicitations of its principles in their own daily lives. Allah announced that all man and woman are respected and honored more than other creatures of Allah, as He declared in the Glorious Qur'an. Islam com-

monly developed in the condition of women compared to earlier Arab cultures and civilizations, preventing female infanticide and acknowledging women's entire personhood. Islamic law strengthens the contractual characteristic of marriage, demanding that a dowry be bestowed to the woman rather than to her family, and promising women's rights and empowerments of inheritance and to own and manage peculiarity. Women were also granted the right and empowerment to live in the nuptial home and take financial maintenance during marriage and a waiting stage following divorce and death. However, all of the Muslim countries forget the god's law. For this reason, it is a great problem for the Muslim communities for giving the appropriate rights and empowerments of women.

On the other hand, gender equability is a gargantuan challenge and a vertex priority for the European Union, and actually for all democratic societies and countries. The Republic of Turkey also has to face challenges to assure balance between men and women. The continuous metamorphosis of Turkey into an industrial municipal economy and society and is likely to more impact on women's functions and activities. Empowering women must be precedence in the pre-approach process and all stakeholders should be integrated to secure efficient prosperity and implementation on of the new rights. This means corroborant the executive receptivity of pertinent bodies and applicable structures to monitor women's condition. The establishment of a stable Gender Equability Committee in the Parliament and ministry, as foreseen in a circular of the President and Prime Minister, would be a potential agreement to further consider women's issues.

References

Acar, F. (1998). *Kadınların insan hakları: Uluslararası yükümlülükler.* Ankara: Kasım Yayıncılık.

Acar, F. (2000). *Kadınların insan haklarının gerçeklestirilmesi ve ayrımcılıgın önlenmesinde uluslararası standartlar.* Ankara: KSSGM.

Arat, Y. (1994). *Toward a democratic society, the women's movement in Turkey in the 1980s.* Ankara: Elsevier Ltd.

Ayata, A. (2001). *The politics of women's rights in Turkey in J. Bayes & N,* New York: Palgrave Publishing.

Cyril, G. (1989). *The concise encyclopedia of Islam.* London: Stacey International.

Emrealp, S. (2005). *Turkey local agenda 21 program, handbook on facilitative information for the implementation of local agenda 21.* Istanbul: Iula-emme (uclgmewa) Publications.

Enginner, A. A. (2001). *Islam, women, and gender justice. What men owe to women.* New York: State University of New York Press.

Ertürk, Y. (2005). *The UN agenda for women's rights and gender equality Perceptions.* New York: Journal of International Affairs.

Ertürk, Y. (2006). Human rights approach to development and security. *Journal of International Affairs, New York*.

Ferree, M. M. and Hess, B. B. (1995). *Controversy and coalition: The new feminist movement across three decades of change*. New York: Twayne Publishers.

Fraser, S. A. (2001). *Becoming human: The origins and development of women's human rights*. New Jersey: Rutgers University Press.

Haifaa, J. A. (1998). *The rights of women in Islam: An authentic approach*. London: Palgrave Macmillan.

Jameelah, M. (1983). *Islam in theory and practice*. Lahore: H. Farooq Associates Ltd.

Kandiyoti, D. (1987). *Emancipated but unliberated? Reflections on the Turkish case*. Ankara: Feminist Studies.

Kardam, N. (2000). *Global gender norms, donor funding and local realities: The Turkish case*. Ankara: Monterey Institute of International press.

Kardam, N. (2005). *Turkey's engagement with global women's human rights*. London: Ashgate Publishers.

Kardam, N. and Ertürk, Y. (1999). *Expanding gender accountability? Women' organizations and the state in Turkey*. Ankara: International Journal of Org press.

Özsoyeller, G. (1995). *Türkiye'de ki kadın dinamigi seriatçı-çagdas kadın*. Istanbul: Ortam Yayıncılık.

Tekeli, S. (1990). *The state and gender equity policy*. Istanbul: The Turkish Foundation on Social, Economic and Political Research Press.

The Glorious Qur'an

White, J. B. (2003). State feminism, modernization, and the Turkish republican. Ankara: Feminist Studies.

Zerekly, S. S. (1997). *Muslim women and contemporary challenges*. Amman: Majdalawi Press.

Is there Jerusalem (Qudus) in the Holy Quran?

Inam-ul-Haq[*], **Muhammad Yaseen Naseem**[**]

Abstract: Jerusalem is a sacred place for *Muslims*, *Christians* and *Jews*. History has noted that all of them have struggled to rule it. Primarily, it remained in the hands of Jews, then Christians and finally Muslims established their rule till the British occupation of Palestine during World War I. Later, British Empire issued Balfour Declaration on November 02, 1917 to facilitate Zionist Jews to establish their nation state at Palestine. Since inception of this declaration, Zionist Jews and Western political leadership organized several events to compel ordinary Jews to realize and support the need of potential Jewish state, which was finally established in May 1948. They several times have challenged to Muslims that their claim about Jerusalem is based on bluff rather than a divine source. Although, it has been responded many times by many scholars, but the target limited and independent academic exercise has been organized on specific Quranic signals to find Jerusalem in Quran. It concludes that Quran does not possess a word "*Jerusalem*", but the *Holy Land, Blessed Land, Town, Proper Place to Live*, and *Village*. It is one of the limitations of this study that it does not talk about deep differences of opinion exist between Quranic scholars about the association of these names to Jerusalem, except some verses of *Surah Al-Isra* and *Al-Baqara* of the Holy Quran. Besides of these verses, only those other verses have been made part of this piece of writing, which have been recognized by Quranic scholars (*Mufassereen*) as relevant to the target subject. This exercise has found that first verse of Surah Bani-Israel and verse describing transfer of *Kibla* are definite about pointing out Jerusalem.

Keywords: Jerusalem, Holy Quran, the Holy Land or Town.

* Ph.D student, University of Sakarya, Ilahiyat Faculty . inaseem_84@yahoo.com

* Student Assistant Research, University of Sakarya, Middle East Institute. readinghabit8university@gmail.com

Introduction

Jerusalem or Qudus is significantly important and sacred place for Abrahamic religions (Judaism, Christianity and Islam). History has noted that all of them have struggled to rule it. Primarily, it remained in the hands of Jews, then Christians and finally Muslims established their sacred rule till the British occupation of Palestine during World War I. Later, British Empire issued a declaration (known as Balfour Declaration) on November 02, 1917 to facilitate Zionist Jews to establish their independent nation state at Palestine in May 1948. Consequently, Zionist Jewish state of Israel is all in all in *Jerusalem* or at the Holy *Land*. History has observed a series of Crusade Wars jointly fought by Christian and Jews against Muslims, therefore, antagonistic struggle for potential accession of target land continued. As, Secular Western powers have brought Zionist Jews at Jerusalem, therefore, both of them see Muslims as their competitors.

Muslims' literature is conversant of target subject i.e. Quran, Hadiths, history books etc. Despite of availability of mentioned literature, this independent academic exercise is limited to study the verses of the Holy Quran and sometimes historical objective facts also have been consulted from the books of history. It is very strange that there is no word *Jerusalem* in the Holy Quran, but it has been nominated as *the Holy Land*, *Blessed Land*, *Town*, *Proper Place to Live* (Mubavva Sidqa), and *Village*. It is one of the limitations of this study that it does not talk about differences of opinion exist between Quranic scholars about the association of these names to Jerusalem, except some verses of *Surah Al-Isra* and *Al-Baqara*[1] of the Holy Quran. Besides of these verses, only those verses have been made part of this piece of writing, which have been recognized by Quranic scholars (*Mufassereen*) as relevant to the target subject. This exercise has found that first verse of Surah Bani-Israel and verse describing transfer of *Kibla* are definite about pointing out Jerusalem.

Searching Jerusalem in Quran

The Holy Quran introduces Jerusalem while telling the story of migration of two Prophets i.e. Prophet Ibrahim (PBUH) and Prophet Lut (PBUH). It describes that Prophet Ibrahim (PBUH) preached the finality of God to his people, but they re-

1 Verse 142.

fused to accept and put him in fire. Later, Allah saved him and sent him towards *Blessed Land*[2] along with Prophet Lut (PBUH).[3]

Then, there is a slight sign of living of Prophet Yaqoob (PBUH) in the *Holy Land* while describing his migration to Egypt. At this time, the Holy Quran mentioned the surrounding of Jerusalem with the word of "*Bedv (Village)*"[4] . Quranic scholars have recognized it as *Kina'an* .[5] and ibn kasir recognized it as *Al-Khalil* [6] Both places are neighboring region of the *Holy Land*.

Divine Command to Bani-Israel for Entrance into the Holy Land

Then, Quran describes that Prophet Musa (PBUH) invited Pharaoh and his followers to bow their-self in the commands of Almighty Allah, but they refused to do so, and continued oppressing Bani-Israel till the time, when Allah allowed Prophet Musa (PBUH) and Bani-Israel to migrate from Egypt. Pharaoh and his armed forces followed the Prophet and Bani-Israel till the bank of sea, where Prophet Musa and Bani-Israel crossed it safely, but Pharaoh and his forces drowned in the sea. Despite of their blessed survival, Bani-Israel did not change their habits and started demanding inferior goods than what superior goods were given to them. Then, Prophet Musa (PBUH) disclosed the command of Allah to his people to enter into a *Town*, which was Holy and Promised Land for them, but they cowardly refused to enter there except two men. Imam Bedavi (R.A) mainly described that target place was the Jerusalem.[7] Consequently, Allah let them in a very difficult position in Sinai desert for 40 years as a punishment for that disobedience.[8] Consequently they could not enter in Jerusalem in the life of Prophet Musa (PBUH).

2 For details:
Al-Baghavi, a.-M. (1997). *Maalimut-Tanzil fi Tafsiril-Quran.* Riyadh: Daru-Tayiibah: 5/329
Al-Qurtubi, M. (1964). *Al-Jami li-Ahkamil-Quran.* Cario, Egypt: Darul-Kutubil-Misriyah: 11/305
As-Samarqandi, A.-L. (Beirut. Lebanon). *Bahrul-Ulum.* 1993: Darul-Kutubil-Ilmiyah: 2/372
As-Suyuti, J. (n.d.). *Tafsirul-Jalalayin.* Cario, Egypt: Darul-Hadith: 427
At-Tabari, M.-b.-J. (2000). *Jamiul-Bayan fi Tavilil-Quran.* Beirut,Lebanon: Daru-Ihyait-Turasil-Arabi: 18/468

3 Al-Quran 21/71. وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ It is significant to be noted that Tafseer Ibn-e-Kaseer highlighted Prophet Ibrahim (PBUH) as an appointee of Allah at Jerusalem while talking about forefathers of Prophet Daud (PBUH), as; إبراهيم الخليل عبد الله ونبيه وخليفته في أرض بيت المقدس (Al-Bidaya va Nihaya 2/12)

4 Al-Quran 12/100 وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

5 As-Samarqandi: 2/211- Al-Qurtubi: 9/267- At-Tabari: 16/275

6 Ibn-i-Kathir, a.-F. (1988). *Al-Bidayah van-Nihayah.* Beirut. Lebanon: Daru-Ihyait-Turasil-Arabi: 1/218

7 As-Samarqandi: 1/121

8 Al-Quran 5/26 قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

Entrance of Bani-Israel in the Holy Land

Allah blessed to Bani-Israel again and allowed them to enter in the Town[9] under the leadership of Prophet Yusha Bin Noon (PBUH) as mentioned in Tefsir Samarqandi[10]. It must be noted that some Quranic scholars had recognized that *Town* as *Jerusalem*.[11]

Stay of Bani-Israel in the Holy Land

Then, Holy Quran talked about the stay of Bani-Israel in Jerusalem. This time that region was called as a *Proper Place to Live* (*Mubavva-e-Sidq)*.[12] Some of the Quranic scholars differ to recognize it as Jerusalem but Hazrat Qatada (R.A) called it Beytul-Maqdis (Jerusalem)[13] . Then, Surah Al-A'araf talked about the right and stay of Bani-Israel in the target land.[14] This time, it has been described as extended region than it was described as very targeted region. Imam Suyuti (R.A) referred to Abdullah Bin Shozib, who called the target region (East and West) as Palestine,[15] but Hafiz Siddique Al-Kanuji (R.A) hesitantly recognized it as Palestine.[16] Contrary to him, Molana Maududi (R.A) is confident to recognize it as Palestine.[17]

9 Al-Quran 2/58 وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

10 ابو الليث السمرقندى. (1993). بحرالعلوم. بيروت ، لبنان: دار الكتب العلمية.: 1/121 He called that Town as Ailya and Areeha. Here, Ailya means Jerusalem, but the name Areeha confused his stance on it as Jerusalem

11 Al-Baghavi: 1/98 he referred it from famous Tabii Mucahit. Tafsir Al-Qurtubi: 1/409. he referred it from famous Qatada and Rabii. And At-Tabari (2/102) noted it as the opinion of majority.

12 Al-Quran 10/93 وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

13 Al-Baghavi: 1/98.

14 Al-Quran 7/137 وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ

15 As-Suyuti, J. (n.d.). *Ad-Durarul-Mansur.* Beirut. Lebanon: Darul-Fikr: 3/526.

16 AL-Qannuji, S.-H.-K. (1992). *Fathul-Bayan fi Maqasidil-Quran.* Beirut, lebanon: Al-Maktabatul-Asriya 4/444.

17 Al-Maududi, A.-A. (2000). *Yahudiyat Quran ki Roshni main.* Lahor. Pakistan: The Institution of Tarjumanul-Quran: 46. In same page he also mentioned some other verses as Beytul-Maqdis like in Surah: 17/1, 21/71,81 and 34/18 and reinforced it that the mentioned region was Jerusalem.

Kingdom of Prophet Daud & Porphet Soloman (PBUH) in the Holy Land

It must be noted that Bani-Israel once entered in the Holy Land under the leadership of Yusha Bin Noon (PBUH), but the Holy Quran does not talk about who ruled the Holy Land and how Bani-Israel were expelled from there, but it describes the triumph of Bani-Israel to the Holy Land under the guidance and kingdom of Prophet Dawood (PBUH),[18] who fought and killed Jaloot (the oppressor in The Holy Land) under the command of Taloot along with Bani-Israel as his soldiers. Then, Almighty Allah gave him the kingdom and Hikmet (prophet-hood)[19] Later, the kingdom of Prophet Dawood (PBUH) was transferred to Prophet Soloman (PBUH), who not only extended his physical influence on the land and other creatures of Almighty Allah, but also got control on metaphysical dimensions. Even, there are some signals of building *Temple of Soloman* with the help of ghosts.&[20] [21] The political power of the capital can be imagined from a single example, when Queen of Yemen travelled to the Holy Land to surrender her authority to the strong hold of Government of the *Holy Land*.[22]

Disobedience of Bani-Israel and Destruction of the Holy Land

Then, Surah Al-Isra of the Holy Quran described that Bani-Israel will disobey two times. Although, it is not clear that they would face expulsion from Jerusalem, but the context of the target verses cleared that the mentioned region is Jerusalem.

18 Al-Quran 2/251 فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّه وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّه الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّه النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ

19 Al-Quran 2/243-50 أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلاً مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ---

20 Al-Quran 34/12-14 وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ (١٢) يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ (١٣) فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ (١٤)

21 Al-Quran 21/81 وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ

22 Al-Quran 27/21-44.

Once, they were expelled by *Bukht-e-Nasar* in 538 BC, when he killed and looted Bani-Israel and some of them were brought as slaves. Besides of this anarchy, he destroyed Jerusalem very badly and burnt the *Temple of Solomon*.

Return of Bani-Israel in the Holy Land

Then, the Holy Quran describes the destroyed state of Jerusalem with the questions of Prophet Uzair (PBUH), when he travelled from Iraq to Jerusalem to rewrite Torah.[23] It must be noted that the Holy Quran described that post-destruction (done by *Bukht-e-Nasar*) era of Bani-Israel, when they were given power to rule their enemies at the Holy Land. Further, they were strengthened with wealth ad sons[24] but, the Holy Quran does not mention the time and place of this development.

Emergence of Christianity in the Holy Land

Here, the Holy Quran turned to describe lives, status and characters of four sacred personalities (Sayyeda Maryam (A.S) and prophets Zakariyya (PBUH), Yahya (PBUH), and Isa (PBUH)), when the Holy Quran mentioned devotion of Sayyeda Maryam (A.S) by her mother to Holy Mosque of the time in the Holy Land.[25] The Holy Quran mentioned (several times) some relevant information about these sacred people, particularly when Bani-Israel rejected to accept piety of Sayyeda Maryam (PBUH) upon birth of Prophet Isa (PBUH). They wanted her to be stoned to death. Subsequently, Sayyeda Maryam (PBUH) was compelled to migrate from or to the Holy Land.[26]

23 Al-Quran 2/259 أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّه بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّه مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

24 Al-Quran 17/6-8 ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا (٦) إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا (٧) عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا (٨)

25 Al-Quran 3/33-60.

26 Al-Quran 23/50 وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ

Disobedience of Bani-Israel and Destruction of the Holy Land

The Holy Quran mentions the second disobedience of Bani-Israel and destruction of the Holy land.[27] Tafseer Baghvi noted that Jews tried to hang Prophet Isa (PBUH), therefore, they committed a huge disobedience of their God. Consequently, he imposed an oppressive rule of Persian and Roman Empires on them.[28] Conversely, Tafseer Al-Qurtabi noted it as a punishment to Jews in response of martyrdom of Prophet Yahya (PBUH),[29] but Tafseer Al-Bedavi noted it as a punishment of martyrdom of Prophet Zakaria (PBUH) and attempt to martyr Prophet Isa (PBUH).[30]

The Holy Land and Islam

Then, the Holy Quran does not guide us specifically about Jerusalem till the start of Holy Journey (*Mirage/*) of Prophet Muhammad (PBUH), when he was invited towards the heavens of Allah. Here, the Holy Quran mentions that Allah facilitated to Prophet Muhammad (PBUH) to reach and visit Holy Mosque "*Aqsa*" (in Jerusalem) surrounded with Blessed Land.[31] Then, it again talked about the Holy Land, when Prophet Muhammad (PBUH) was commanded to change the direction of Qibla (direction of worship to Almighty Allah) from Jerusalem to Mekkah.[32]

Conclusion

This limited independent academic exercise concludes that there is no word Jerusalem in Quran, but it has been mentioned and nominated with different names i.e. the *Holy Land, Blessed Land, Town, Village,* and *Proper Place to Live* (*Mubavva*

27 Al-Quran 17/7-8 إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا (٧) عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا (٨)

28 Al-Baghavi: 5/80.

29 Al-Qurtubi : 10/218.

30 Al-Baydavi, N.-D. (1997). *Anvarut-Tanzir va Asrarut-Taavil.* Beirut.Lebanon: Daru-Ihyait-Turasil-Arabi: 3/249.

31 Al-Quran 17/1 سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

32 Al-Quran 2/142-144

Al-Sidq). It highlighted that some realities about the status of Jerusalem in Quran are definite, such as; Masjid Aqsa in Jerusalem as first *Qibla* of Muslims, Jerusalem as a Blessed Land, and divine invitation of Allah to Prophet Muhammad (PBUH) for his visit to the Holy Mosque (Masjid Aqsa). Besides, of these Quranic signals, some Quranic scholars disagree to recognize some of insignificant signs mentioned about Jerusalem in the Holy Quran. It also concludes that there is no sign that this Holy Land has been blessed to a certain community, but for all those who obey Almighty Allah and his messengers. Therefore, whenever its owners have disobeyed Almighty Allah, they have been thrown out.

References

Al-Baghavi, a.-M. (1997). *Maalimut-Tanzil fi Tafsiril-Quran.* Riyadh: Daru-Tayiibah

Al-Baydavi, N.-D. (1997). *Anvarut-Tanzir va Asrarut-Taavil.* Beirut.Lebanon: Daru-Ihyait-Turasil-Arabi

Al-Maududi, A.-A. (2000). *Yahudiyat Quran ki Roshni main.* Lahor. Pakistan: The Institution of Tarjumanul-Quran.

AL-Qannuji, S.-H.-K. (1992). *Fathul-Bayan fi Maqasidil-Quran.* Beirut, lebanon: Al-Maktabatul-Asriya

Al-Qurtubi, M. (1964). *Al-Jami li-Ahkamil-Quran.* Cario, Egypt: Darul-Kutubil-Misriyah.

Assalabi, A.-I. (2002). *al-Kashf val-Bayan an Tafsiril-Quran.* Beirut. Lebanon: Dar-u-Ihyait-Turasil-Arabi.

As-Samarqandi, A.-L. (Beirut. Lebanon). *Bahrul-Ulum.* 1993: Darul-Kutubil-Ilmiyah.

As-Suyuti, J. (n.d.). *Ad-Durarul-Mansur.* Beirut. Lebanon: Darul-Fikr.

As-Suyuti, J. (n.d.). *Tafsirul-Jalalayin.* Cario, Egypt: Darul-Hadith

At-Tabari, M.-b.-J. (2000). *Jamiul-Bayan fi Tavilil-Quran.* Beirut,Lebanon: Daru-Ihyait-Turasil-Arabi.

Ibn-i-Kathir, a.-F. (1988). *Al-Bidayah van-Nihayah.* Beirut. Lebanon: Daru-Ihyait-Turasil-Arabi

Ibnul-Athir, I. (1997). *Al-Kamil fit-Tarikh.* Beirut, Lebanon: Darul-Kutubil-Arabi.

İletişim

The Effect of Cosmetic Advertisement on Zımbabwean Women's Consumer Behaviour

Lorraine Kadye*

Abstract: The study set out to analyze the effect of cosmetic advertisements on Zimbabwean women's consumer behaviour. Advertising has been used for years to communicate information about products and services to consumers in a persuasive manner.Thus its a major mode of socialization since it tells people how to feel and think and what is regarded the trendiest styles. Zimbabwean women as the centre of focus are also affected by advertising which seems to label what it is to be the ideal women praised by the millennial society. Using qualitative research, Zimbabwean women studying in Turkey being the research participants were selected using a stratified sampling.The data analyzed showed that women perceived advertisements in television and magazines as defining women through their body parts and complexion among other things. These women representations have been perceived to affect how women feel and act, as women perceived them as degrading, inferior to men and to have low self-esteem. All these perceptions of women are shaped by their cultural, personal and educational experiences. However, they reported that they have no problem watching advertisement contents on their televisions as they are fascinating and entertaining. Some interesting findings in the study are that even though African advertising agencies try to create an undiluted African model in their adverts Zimbabwean women tend to ignore that and focus on images that are shown on cable televisions.

Keywords: Cosmetic Advertisements, Consumer Behaviour, Uses and Gratification Theory, Reception Theory.

* Kocaelı Unıversıty, Communıcatıon Scıence Department.
Contact: rachelemmie@gmail.com

Introduction

The cosmetic industry in Zimbabwe has grown rigorously in the last few years. There are a number of skin line products with a collection of skin brightening products, which are namely Gentle magic, Opulence beauty creams, Achihera brightening cream and Makari skincare. Some local companies started manufacturing the aforementioned products in order to fulfill the domestic as well as international need. This industry is growing due to the increasing need for dark-skinned women to become light skinned.According to Glenn (2009), Skin bleaching is a cosmetic whitening process practiced by people of color all over the world. Under the influence of the European beauty standard, light skin has been associated with attractiveness and a higher social status in many cultures across the globe.

Although Zimbabwean local products have less demand as compared to the international brands. The increase of cosmetic product advertisements also motivates people to purchase a product. Bocock (1993) states that many people continue to desire to be purchasers even when they cannot afford to buy all the things they see on offer in adverts.The general conclusion in literature is that people are getting affected by the power of advertisements so much that adverts have an impact on their lives.

The cosmetic industry is directly related to the fashion industry as consumers have a deep insight into their looks and the fashion trending at a specific time. People's desire to look good and be acceptable in the society highly influences them to buy cosmetic products. Smith and Taylor (2004) state that " buying behaviour is affected by the complex web of mostly internal intervening variables (motivation, perception, attitudes, learning, memory, lifestyle personality and groups) Sex, age, income even an individual's face or body affects their behaviour".Thus these factors make it hard for the ordinary Zimbabwean women to be completely undiluted with advertisements they are constantly exposed to.

As mentioned earlier, consumer buying pattern is directly evolved from the consumer behaviour and attitude. Many things combine to build up the behaviour of any individual. The first thing which influences the consumer behavior and shapes it is his culture. Culture builds strong perceptions of products in the minds of customers (hye-Shin Kim, 2008). According to Rai(2013), there are several national and international brands which people recognize and have a strong perception in their minds. These perceptions are pinched in their mind because of their culture, lifestyles, and surroundings.Advertisements also add an extra push

in shaping consumer behavior since they are a source of building trust. Purchase attitude can also be built up by product evaluation and brand recognition (Rai, 2013). Consumers from all over the world are attracted towards the brand and products which are emotionally attached to their behaviors. Studies have found that emotional attachments put a huge influence on the customers and their buying behavior as people tend to associate themselves with the brand (www.pondiuni.edu.in/storage/dde/downloads/markiii_cb.pdf). Advertisements shape the behaviours of the people through cognition.Cognition is the perception of a person towards the information communicated through advertisements. These cognitions are observed by the individual through his senses, perception, attention, memory, reasoning, language, etc. best way of attracting the customers is to understand the psychological cognitive aspects of the consumers (Sandra Jakštienė, 2008).

The cosmetic market is highly competitive in nature and mainly caters to women since they are mostly centered on enhancing beauty. According to Ritzer (1998) through the use of adverts Mcdonalized system seeks to manipulate, persuade customers to purchase a certain product or service thus making them become devoted if not habitual consumers. The consumer is considered as a king of market and marketers are focusing on the different factors to attract more and more customers.These factors include the buying habits, preferences, taste, likes, and dislikes of consumers and accordingly, they need to revise its policies and marketing mix. The buying behaviour of consumers of this market is obvious that people are highly quality conscious. People are highly associated with a specific brand due to quality and results of the specific brand.International cosmetic brands that promise women a more radiant and fair skin such as L'Oreal, Clinique, Lancome, Aveeno, and Avon. Women are attached emotionally with the brands and they can wait for the product during the nonavailability of the product. Although people are becoming brand conscious the actual brand decision is in their hands (Desai, 2014).

Advertisements and its Effect on Women

It has been noted that people encounter a variety of advertisements (Lind and Brzuzy, 2008) and these advertisements seem to be creating certain effects on women. According to Tellis(2004), "advertisers bombard consumers with appeals or reminders from the moment they wake up till the moment they fall asleep". Advertising is, therefore, a catalyst in terms of its role as a socializing agent (Kara

Chan, 2014, p.86), This implies that consumers are bound to react to these advertisements in some way.

Advertising has been used to fulfill a variety of purposes, some of which seem to be detrimental to people. According to Jones (2004:220), economists distinguish two roles of advertising which are the provision of factual information about a product to consumers as well as its price and availability. This role of advertising makes people aware of the product, its functions as well as where to get it.

Jones (2004, p. 220)also notes the persuasion of customers to buy a product as another role of advertising. Through the persuasion of customers, advertisers "associate the product with a particular lifestyle or certain celebrities" (Jones, 2004, p. 220).It is through this role that the consumers will associate themselves or emulate the product with some even wishing to be like those celebrities. The study has also documented that women who watch or encounter adverts involving women will face the effects as they try to be like the celebrities used in the advert. Persuasive nature of advertising is more problematic on the side of the consumer because it is sometimes comparative in nature such that the consumer will compare herself to the celebrities in the advert hence; it comes with effects.

According to Yeshin(2005:9), persuasive nature of advertisements can alter consumers' attitudes by copying what is reflected in the adverts hence, in that respect women might tend to alter their attitudes to suit the attitudes reflected in a particular advertisement. Advertisements' role is to sell a product. Yeshin (2005, p. 10), states that many advertisements seek to "reinforce existing attitudes by explaining how the product is appropriate to the potential user's existing needs or lifestyle". This implies that advertisements do not change people's attitude but, rather play around with what people already believe in and reinforce those attitudes. This implies that women have a choice in terms of how they behave or interpret adverts hence; adverts reinforce existing beliefs.

Courtney and Whipple (1974) cited in Valdivia (2005, p. 248), state that advertising reflects a false picture of women's real lives. Lind and Brzuzy (2008, p. 315) have a different view; most advertisements use the association principle in which advertisements associate products with a positive and usually unrelated image. Coward (1985) cited in Kramarae and Spender(2000, p. 20) highlights the aspect of body cropping, a photographic attempt of the dismemberment of the female body in advertisements. This notion is about how the female body is not connected to her mind or emotions, hence according to Kramarae and Spender (2000), women's bodies are seen as objects in need for change or improvement.The

way women are depicted in media representations which include advertising may shape the way most people in society, including women, think about their beauty.

Myers and Biocca (1992) cited in Wykes and Gunter (2005, p. 218) also conclude that a total of 30 minutes exposure to broadcasted images could change young women's perceptions of their body size and shape in an elastic manner in that perception fluctuated dependent on the type of "ideal" images shown.An influx of adverts that mostly makes use of light-skinned ladies in their commercials has also lead to many women resorting to skin bleaching in search of the so-called 'better beauty'. Entrenched in the minds of many Africans from a young age is the adage "if it's white, it's all right", a belief that has chipped away at the self-esteem of millions.Very few people know the concentration of the toxic compounds that are contained in the products on the black market.People are also not aware of dangers associated with the use of some of these creams which include blood cancers such as leukemia and cancers of the liver and kidneys, as well as a severe skin condition called ochronosis, a form of hyper-pigmentation which causes the skin to turn a dark purple shade www.bbc.com/news/world-africa-20444798. This means that the perception of women on advertisements depends on the kind of advertisements shown which might affect them as they are bound to emulate and imitate the adverts.

Winship in Abercrombie and Warde (2001, p. 236) suggests that, beauty is something that can be achieved and is something to be worked on hence; according to her consumer culture has been able to feed on and extend this work through its promotion of a multiplicity of products in which women are constructed as consumers themselves or commodities. Margolin (1989, p. 257) states that women's bodies in advertising are sexualized things whose status is determined by how they look.

Theoretical Explanation of the Study

Theory enables researchers to support and validate their claims (Lindlof &Taylor, 2011, p. 34). Thus, different theoretical constructs relevant to this study have been discussed as they help to not only provide the perspectives scholars have looked at effects of advertisements on women's consumer behaviour but also support some of the findings in the study. Some of the theories discussed in this study in terms of the effects of cosmetic adverts are uses and gratification theory, reception theory.

Uses and Gratification Theory

Uses and gratification theory is an approach to studying media effects on its audience. It focuses on how people use media to gratify their needs (Larson,2009, p. 352).The uses and gratification theory shifted emphasis from the message makers of the mass communication process to the message receivers, (Watson,1998, p. 62).Rubin (2002) cited in Larson (2009, p. 352), further states that, the uses and gratification theory assumes that people have various needs for various information and in order to make sense of their lives and to help them make decisions on their lives, people use various types of media to get "highly critical and inconsequential information". This implies that women are in search of information for instance they need information on how to get slim or light in complexion so they use advertisements to attain such information so it's as if to say women still turn to media (advertisements) to get the view of how a beautiful woman looks like and what products they use to maintain the beauty.

Larson (2009, p. 352) says that people turn to media to get information to fulfill certain needs like curiosity and surveillance. This implies that women turn to media in order to learn or due to their eagerness to learn on such aspects as how to look beautiful and how to eat properly.Hence one is tempted to say advertisements are used as a learning forum as well as to examine if certain products really work hence women might try using certain products to examine if they will become lighter in complexion.Thus Larson says surveillance gives people room to get information which helps to decide on the cosmetic product to purchase or focus on or attend to in order for them to fit in the society.

McQuail (1987, p. 73) states that in accordance with the uses and gratifications theory, different needs are associated with individual personalities, stages of maturation, backgrounds and social roles. This implies that as women use media for information, entertainment, personal identity, integration and social interaction their interpretations of advertisements and consumer behaviours are reinforced by their backgrounds, culture and peer groups among other things. The example to support this is that six women can be watching the same advertisement to gratify different needs which the uses and gratifications seem to answer but it ignores the extra dimension that is, the influence of their backgrounds and the societies they belong to. This implies that in as much as women can watch the same adverts, they watch adverts for different gratifications for each interaction has its antecedent as each of them has their own history.Willis (1990, p. 137) in Bocock

(1993, p. 29) states that the consumer has been progressively seen and recognized as having substantial and unpredictable decision-making power in the selection and use of cultural commodities.Thus each individual will be pulled into buying a cosmetic product that fulfills their own specific needs.

The uses and gratifications theory hence has its shortfalls in that it determines the use of media as largely a matter of individual and text but rather on the outside of the text. This implies that it is individualistic in that it mainly focuses on an individual and forgets about the socio-cultural context in which the adverts are encountered. Uses and gratifications theory ignores beauty ideals "the desire to look a certain way "doesn't come from individuals but it's often imposed on them from the adverts.For example, billboards and posters are everywhere hence due to the constant encounter women end up seeing the westernized images as the badge of modernity. This implies that women can almost get any kind of gratification regardless of content or preferred readings from adverts. Zhao (2008, p. 22) states that media is therefore not the only source of gratification and that there are other sources used by audiences for gratifications. This implies that women's needs serve as motivations for using media. One is then tempted to suggest that advertisements do not shape or affect women in anyway but rather reinforce on existing beliefs and attitudes, granting women much control over how they employ advertisements in their lives (Littlejohn & Foss, 2008, p. 302).

Reception Theory

According to Fourie (2010, p. 399), there is some kind of involvement that happens most of the time when women read a magazine or watch television. Reception theory suggests that media use is a process of negotiation between readers and texts (Fourie, 2010, p. 399). This theory focuses on what people see in the media, on the meanings which people produce when they interpret media 'texts' as well as adverts. This theory implies that as women encounter adverts, they interpret them based on their individual cultural backgrounds and life experiences. The reception theory brings out the point that the meanings of adverts are not inherent in the advert itself but, is created within the relationship between the advert and the viewer.

Eagleton (1989) cited in Fourie (2010, p. 399) emphasizes the point that during the reading of a text there is a fusion between our own historical horizon and the alien horizon of the text itself. This implies that by encountering an advert,

women tend to use their historical experience to interpret the advert.According to Jewkes (2004, p. 25), audience members select images and meanings that relate to their wider experiences of work, family, and social relationships. According to Kellner (1992, p. 141-77) in Bocock (1993, p. 52) "consumer goods are part of a way people construct a sense of who they are, of their sense of identity through the use of symbols in consumption patterns".This means that the reception theory views women as audiences interpret adverts in relation to their work, family and social experiences private and public experience and their frame of reference which is an inescapable part of their social and cultural life.

Other Domains That Affect Women's Consumer Behaviour

It has been discussed in the above theories that media under the uses and gratifications theory reflect that women use media to fulfill certain gratifications. According to McQuail (2000, p. 424), cited in Fourie (2001), the media can reinforce what exists. This implies that there are some forces that shape women's interpretation of advertisements and consumer behaviors.Klapper (1960) cited in Mabogunje(1980, p. 131) states that "mass communication ordinarily does not serve as a necessary and sufficient cause of audience effects but functions among and through a nexus of mediating factors and influences".

According to Ngwainmbi (1995: 103), the uses and gratifications theory can be better understood in light of selectivity in consuming media content. This brings out the point that the meanings of adverts are a relationship between the advert and the woman observing it thus to say women in different contexts can perceive the same advert in different ways. The mediating factors that determine women's interpretation of adverts include the selective process, group processes and group norms and opinion leadership.

Personal Knowledge, Experience, Background, Education, Culture and Expectations As An İnfluence On Women's Consumer Behavior

According to Klapper in Fourie (2001, p. 296), media should always take into account factors which codetermine people's behaviour (women included) and attitudinal change. Klapper also adds that people expose themselves selectively to media content with which they agree, prefer and understand. This implies that in watching advertisements both in TV and magazines, Women's interpretation of the advertisement is guided by their personal knowledge, experience, background,

education, culture, and expectations. A woman whose educational orientation reflects a beautiful woman as slim is likely to watch and emulate adverts that are in favour of her educational orientation.

Women, therefore, interpret advertisements according to their cultural orientation and personal experiences thus one is tempted to say that adverts only gives a snapshot of what already exists. For example, a woman whose cultural orientation views a beautiful woman as one who is light skinned might watch adverts that portray light skinned women as a way of reinforcing what she already believes in. This shows that advertisements are not solely responsible for providing women with a model of how women should look like, women buy products due to their own lifestyle obsession.

In Fourie (2001, p. 296), it is stated that "family, friends, and colleagues in which media users are situated can filter women's interpretation and experience of media messages". This implies that women are well connected to certain groups of people for instance family such that they share common values and behave with respect to those values, which may be considered as family or group norms. As cited in Bocock (1993, p. 54) there is nothing natural about modern consumption it is something which is acquired, learned, something which some people are socialized into desiring.This might mean that women whose socio-economic background that has an expectation of specific physical and facial beauty in a positive way, might as well imitate such advertisements because the adverts go along with what their group members support, hence women in such groups may acquire certain commodities in order to fit and be part of the group.

Methodology

A qualitative approach was used to gather information for this study. Qualitative research is a tool for studying what underpins a decision reached, attitude and behaviours and meaning people attach to an experience and circumstance (Ritchie, 2010, p. 27-28). As this study is to explore what triggers participants' consumer behaviours , qualitative research was thus considered the best approach.

The qualitative research method is of much significance in this research since it unifies the theories underpinning the study to the research method. Uses and gratifications theory and the audience reception theory, therefore, use the qualitative research methods and are concerned with exploring the active choices, uses and interpretations made of media materials by their consumers (Jewkes, 2004, p. 30).

Since the research is about the effects of cosmetic adverts and their impact on women's consumer behaviour which is a case study focusing on women in Zimbabwe, the target population of this study was the Zimbabwean students from various levels studying in Turkey. The study employed a sample of 20 women in the data collection process. Taking into account the issue of time constraints and financial reasons, sampling was implemented. Misra (1989, p. 42)defines sampling as "the selection of an aggregate material to represent the whole aggregate".

Since sampling involves a rigorous procedure in its selection of units of analysis from the target population, the research used stratified sampling in order to establish a representative sample which eliminates bias and inaccuracy of results. The research, therefore, made use of 10 questionnaires and 10 interviews. The population was divided into two strata, that is one for undergraduate students and the other for masters students in which random sampling was then implemented.

A table of random numbers was used in order to establish the units of analysis using simple random sampling. The 20 women obtained from simple random sampling were then used in data collection process with 10 for the questionnaires and the other 10 for the interviews. These two methods are used in order to counter each other since by interviewing the interviewer will take not of the mood of the respondents before and after the interview. The interviews will also be used to follow up on what the respondents say by questioning further.

In the process of data collection, my role as the researcher was to ask the relevant questions to the study, listen to the respondent's perceptions, record the perceptions, translate where the need arises and analyze as well as explain in meaningful terms the data collected.The preceding parts of the research reflected that this research will form the basis for further studies of this nature hence questions were asked to fulfill that purpose. The questions asked in the data collection process were open-ended, closed and follow up questions so as to gain a clear insight into the views of the respondent's perceptions.In order to avoid my own bias, the interviews were implemented to make meanings from the expressions and attitude of the respondents before and after the interview as well as a confirmation of how real the respondents have been in answering the questions.

Qualitative research in the form of questionnaires and interviews was used in the data collection process with the written records being the means of data storage in questionnaires while data from the interviews were stored on a compact disk. The qualitative research method was used as it allows the respondents an opportunity to respond freely in their own words while allowing the interviewer an opportunity to ask to follow up questions.

Discussion and Findings

The findings of this study will be presented in line with the objectives of this study and under each of the objectives, a set of related sub-themes is discussed. The objectives are as follows:

- Effects representation of women in advertisements as perceived by Zimbabwean women
- Explain how advertisements make women feel or act
- Cosmetic advertisements and its impact on women's consumer behaviour

The research was conducted within the women's experiences and perspectives on the advertisements in Television and magazines that they come across. The study focused on accessing the effects of the representation of women in advertisements as perceived by Zimbabwean women. The study also sought to reveal the extent to which these women are exposed to advertisements which seem to explain the hypothesis that advertisements have certain effects on women. The study ascertained the time spent by women in exposure to advertisements in order to categories and assess if women's perceptions on advertisements are affected by how often they get exposed to advertisements or not.

Characteristics of The Study Population

The characteristics of surveyed individuals are important factors pertaining to one's personality make-up. For example, as posited by Bembridge (1987), an individual's needs and the way in which he/she thinks and behaves are all closely related to the number of years he/she has lived. Furthermore, several studies have indicated little or no mental deterioration at least up to 60 years of age (Bembridge, 1987). It is also important to note that these characteristics may also explain the observed results. For example, whether an individual is a working student or a full-time student as in this study, this may influence the way they perceive their representation on advertisements. Below is the analysis of some of the characteristics of the surveyed population.

Table 4.1: Individual Characteristics

Characteristic	Undergrad Students	Masters and Ph.D. Students
Average age (years)	22	28
Status	10 (50%)	10 (50%)
Nationality	Zimbabwean (100%)	Zimbabwean (100%)

The results in table 1 above depict that the average age of undergraduate students is 22years and 28 years for masters students. Of the total interviewees, 50% were undergrad students to only 50% masters students. With regards to nationality, the sample group encompassed only Zimbabweans (100%). Such characteristics mainly age differences are important in explaining the behaviour of an individual with regards to the effect of women representation in advertisements.

The Frequency of Viewership or Readership of Advertisements In T.vs or Magazines

The frequency with which an individual watches or reads advertisement in televisions and magazines can influence women in terms of beauty.For example, print media have perpetuated a neglect of advertising the ordinary body image or native beauty in adverts.In addition, repeated exposures to the ideal beauty in magazines and TV will automatically try to harm particular women as it may possibly cultivate a sense of low self-esteem, inferiority or humiliation in those who fail to match up with the ideals represented as cited by Kieran (1997, p. 93). Therefore cosmetic advertisements have a direct impact on Zimbabwean women despite the cost of the product since they enhance consumer's desire to purchase a specific product and even to repurchase these products. People are highly associated with a specific brand due to quality and results of the specific brand.International cosmetic brands that promise women a more radiant and fair skin such as L'Oreal, Clinique, Lancome, Aveeno, and Avon. Women are attached emotionally with the brands and they can wait for the product during the nonavailability of the product. Although people are becoming brand conscious the actual brand decision is in their hands (Desai, 2014). The study population was asked how often they watch or read advertisements in T.Vs and magazines and the results are as presented in table 4.2 below.

Table 4.2: Frequency of Viewership or Readership of Advertisements

How Often Do You Watch or Read Advertisements of Women Both In T.v & Magazines?	
	Frequency
Not often: once a week or less	_
Often: twice or three times a week	_
Very often: more than three times a week	20 (100%)

The results in table 4.2 show that the surveyed population view or read advertisements both in T.Vs and magazines very often. Such a trend suggests that women are easily influenced and as such, has a probability of determining the way they think or behave. The results concur to Myers and Biocca (1992), cited in Wykes and Gunter (2005:218) who state that a total of 30 minutes exposure to broadcast images could change young women's perceptions of their body size and shape in an elastic manner in that perception fluctuated dependent on the type of "ideal" images shown.

Usage of Beauty/Fashion or Other Tips As Presented in Advertisements

It may be through advertisements as presented in T.Vs and magazines that women may be influenced either to adopt or reject usage of beauty or fashion tips on themselves. For example, advertisements emphasize thinness and being fair skinned as a standard for female beauty (Thompson and Chad, 2002). It is also noted these models may lead girls into unhealthy weight-control habits because the ideal beauty they seek to emulate is unattainable for many and unhealthy for most. In addition, due to advertisements, women become contemptuous of their bodies and perceive imperfections as limiting their power and nullifying their achievements. This makes them purchase lighting creams on the black market more so as to be labeled the most beautiful which Maine (2000, p. 81) says to make them envious and compete with one another leading to purchasing unnecessary things. Below is table 4.3 presenting an analysis of the extent to which women use beauty/fashion tips presented in advertisements

Table 4.3: Usage of beauty/fashion tips as presented in advertisements

Do You Use The Fashion/Beauty or Other Tips Presented In Advertisements?	
	Frequency
Yes	16 (80%)
No	4 (20%)

The results in Table 4.3 depict that 80% women use fashion/beauty tips as presented in advertisements. Some of the responses as given by the interviewees with regard to the use of fashion/beauty tips as presented in advertisements are quoted below:

"…in terms of dressing and weight…it influence me to watch what I eat…"

"…it makes me want to buy the stuff and have those celebrity looks…"

These findings concur to Maine (2000, p. 81) suggesting that advertisements make women envious and compete with one another leading to purchasing unnecessary things. Consumer awareness and consumer perceptions are considered as the two main drivers that lead towards the buying decisions.Everyday Zimbabweans are bombarded with hundreds of messages suggesting that the good life can be attained through the ' goods life'.They are then not left with much choice but to become active consumers.This reflects that women feel inferior as they watch and read advertisements. Hence, women find gratifications through emulating what they see in advertisements.

Effects of The İdeal Standard Caucasian Beauty in Advertisements on Women

In Zimbabwe the words for fair and beautiful are synonymous.The ideals of light-skinned African women being beautiful are embedded due to colonialism and other forms of contact with the west.The information age has really made the western culture , tradition, and lifestyle to spread like a veld fire.Another fact that helps perpetuate the idea of black being associated with ugliness is the mere color code meanings.According to Russel Wilson and Hall (1992) notes that while white is associated with purity, righteousness, decency, and black is associated with wickedness, menace and illegality. Clever marketing and advertising schemes help impose a global standard of caucasian beauty on women.Women all over the world are

taught that in order to fit into the globalized culture they must fully embrace the western image and the Zimbabwean women are not an exception.Although mostly the insecure individuals are the ones most prone to be influenced into buying the cosmetic products for them to be able to feel better about themselves.Below is table 4.4 presenting the results on the effects of advertisements on beauty image.

Table 4.4: Effects of Advertisements on Beauty Image

Do You Think That Advertisements Affect Your Beauty Image?	
	Frequency
Yes	17 (85%)
No	3 (15%)

The results in Table 4.4 reveal that 85% of the women find advertisements as having effects on their beauty image. Supporting such a trend are some of the quotes given by respondents to show the effects of adverts on their image:

"…adverts that show that slim women are attractive make me strive to be slim…. even at the risk of my health…"

"…I have to maintain my figure … Starve myself and use skin lightening creams so as to be a beautiful woman…"

"… Feel like I have to go through some surgery to meet the demands of being a lady…"

The above scenario shows that advertisements have a significant effect on women through creating unattainable beauty which leads to women risking their lives in order to attain it and feel accepted in society.

On the other hand, however, as shown in Table 4.4, 15% perceived adverts as not having any effect on their beauty image and such is supported by a quotation below:

"… Advertisements involve a lot of editing so as to bring the image of a beautiful woman….I am not affected because I know it is not the real woman but an edited image…"

This suggests that some women feel that adverts are just but a lie which is created to lure women's minds so that they want to use the product in question. Some women are not affected, for example, when they see a woman with flawless skin because they have come to accept it as the creativity part of adverts achieved

through photographic editing thus Courtney and Whipple (1974) cited in Valdivia (2005, p. 248), state that advertising reflects a false picture of women's real lives. Women's different perceptions on advertisements might be as a result of their difference in age or educational status which seems to shape how they perceive advertisements. This reflects what the receptionist theory entails which is, audience members select images and meanings that relate to their wider experiences of work, family and social relationships (Jewkes, 2004, p. 25).

In cosmetic industry, people do not only rely on the advertisements on building their perceptions but also believe more on the trial of the products. Human beings do not build the positive or negative perception by just watching the product they will try to use those products at least one time while building any perception in their mind. Experience is, therefore, a major driver of building perceptions because of this fact most of the cosmetics companies are using tools of sales promotions along with advertisements in which they give free trial or sample product to the customers to use. For example, Edgar's clothing shops in Zimbabwe actually offers free beauty product samples to walk in customers.The aim behind these sales promotions is to provide the experience to their customers, this helps them to build the perception of their product.

The economic situation in Zimbabwe also plays a pivotal role in influencing the women's consumer behaviour.The burden of unattainable beauty has not only lead women in Zimbabwe to spend much of their money on cosmetic products but they are taking increasingly drastic measures such as buying illegal skin bleaching products in the downtown streets of Harare.These products serve the needs of the poor Zimbabwean women's obsession to be "beautiful".There are many detrimental effects of using such creams on their health but that thirst of belonging in a beauty globe that the western countries have constantly imposed on them through advertisements "Beauty at any cost".

Appearance workplace based discrimination which is an expectation of the physical and facial beauty as a benchmark on one attaining a job.The "lighter skinned" or "makeup wearing lady" stand a better chance of getting a job.Unlike the qualified individual with what they term "plain face".lt 's due to such discriminations that women are forced into buying the expensive cosmetic products in order to fit in the highly competitive job market. According to Featherstone (2007, p. 16), the object of purchasing may be to gain prestige through the high exchange.

Conclusion

According to Baudrillard (1988) cited in Bocock (1993) consumption is based increasingly upon desires, not simply upon need.Therefore perceptions of the brands and buying behaviours usually change from person to person. Advertisements, therefore, assist companies in creating awareness in customers and in turn shape the perceptions of customers either in a positive or in a negative way. People can perceive the quality of the products by gathering information which they usually get through advertisements.Thus the perception of the quality, awareness of the product and consumer opinion drives the consumer's buying decision. It is these captivating images of beauty in advertising which women are exposed to among other things, which leads them into purchasing a beauty product.

Another important point worth noting is that users of cosmetics (both the local and international products) are very loyal to their brands and they cannot be easily shifted towards other brands. Cosmetics are sensitive products which are used for skin care and with the aim to look beautiful thus most of the people think that particular brands which they have an experience with are suitable for their skin and they see no need to try other products. Theories like the uses and gratifications theory and the receptionist theory also support why women perceive advertisements the way they do.

References

Abercrombie, N and Warde, A. 2001. *The Contemporary British Society reader*. Cambridge: Polity

Bocock, R. 1993. *Consumption*.Routledge.London.

Desai, K. 2014. *A Study on Consumer Buying Behaviour of Cosmetic Products in Kolhapur*. *Reviews of Literature Volume 1*, Issue 10 / May 2014ISSN: -2347-2723.

Featherstone, M. 2007. *Consumer Culture and Postmodernism 2nd Edition*.Sage publications.Los Angels

Fourie, P. J. 2010. *Media studies: MediaHistory, Media, and Society, Volume 2*. Cape Town: Juta.

Glenn, E.N. 2009. *Shades Of Difference: Why Skin Color Matters*.Stanford University Press.California.

Hye-Shin Kim, j. j. 2008. *The effects of facial image and cosmetic usage on perceptions of brand personality.* Journal of Fashion Marketing and Management.

Jewkes, Y. 2004. *Media and Crime: Key approaches to Criminology*. London: Sage.

Jones, T. 2004. *Business Economics and Managerial Decision Making*. England: John Wiley and Sons.

Kilbourne. J . 1990. *Deadly persuasion: Why women and girls must fight the addictive power of advertising.*

Kieran, M. 1997. *Media Ethics: A Philosophical Approach*. USA: Greenwood publishing group.

Kramarae, C, and Spender, D. 2000.*Routledge International Encyclopedia of Women: global women's issues and knowledge.* Vol.1.London: Routledge, Taylor, and Francis.

Larson, C. U.2009. *Persuasion: Reception and Responsibility 12 ed*. USA: Cengage Learning.

Lind, A and Brzuzy, S. 2008.*Battleground A- L, volume1: Women, gender, and sexuality*. ABC – Clio.

Lindelof, T.R. and Taylor, B.C. 2011. *Qualitative Communication Research Methods*. Sage: Los Angeles.

Littlejohn, S & Foss, K. A. 2008. *Theories of Human Communication*. USA: Cengage learning

Mabogunje, A. L.1980. *On Developing and Development*. Ibadan: Ibadan University Press.

Maine, M.2000. *Body wars: making peace with women's bodies: an activists guide*.USA: Gurze Books.

Margolin, V.1989.*Design discourse: history, theory criticism*. University of Chicago Press.

Misra, R. P. 1989.*Research Methodology: a handbook*. Concept publishing company.

McQuail, D.1987.*McQuail's Mass Communication Theory 2nd Edition*.Sage publication.London (www.megep.meb.gov.tr/mte_program.../Tüketici%20Davranış%20Modelleri.pdf

Ngwainmbi, K. E.1995. *Communication efficiency & rural development in Africa: The case of Cameroon University Press*. America Oxford Business group. 2008. The Report: South Africa. Oxford Business Group.

Oakley, H. 2009. *An Evaluation of Current Techniques in Cosmetic Advertising and an Assessment of Their Effectiveness on the Contemporary Consumer.*

Petley, J. 2003. *Advertising: Media-wise*. England: Black rabbit books.

Pope, D. (2009). *Making Sense of Advertisements*.

Rai, N. 2013. *Impact of Advertising on Consumer Behaviour and Attitude With Reference to Consumer Durables*. International journal of management research and business strategy ISSN 2319-345X Vol. 2, No.

Ritchie, J. 2010. *"The Application of Qualitative Methods to Social Research". In Ritchie, J., and Lewis, J. (Eds). Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. Sage: Los Angeles.

Ritzer, G.1998.*The McDonaldization Thesis*.Sage publications.London.

Sandra Jakstiene, D. S. 2008. *The Psychological Impact of Advertising on the Customer Behavior.* Communications of the IBIMA.

Smith ,P.R & Taylor ,J. 2004.*Marketing Communication: An Integrated Approach*.Kogan Page Publishers

Tamizhjyothi, M. J. 2013. *Consumer Attitude towards Cosmetic Products*. IJEMR –Vol 3 Issue 6 - Online - ISSN 2249–2585 - Print - ISSN 2249-8672.

Tellis, G. J. 2004. *Effective Advertising: Understanding When, How and Why Advertising Works. Marketing for a New Century*. London: Sage.

Thompson, A. M. & Chad, K.E. 2002.*The relationship of social physique anxiety to risk for developing an eating disorder in young females*. Journal of adolescent health,31(2), 183-189.

Valdivia, A. N. 2005. *A companion to media studies: Blackwell companions in cultural studies.* Australia: Wiley-Blackwell.

Watson, J. 1998. *Media Communication: An Introduction to Theory and Process*. New York Palgrave Macmillan

Wykes, M, and Gunter, B.2005.*The media and body image: if looks could kill*.London: Sage.

Yasir Rafique, M. N. (2012). *Impact of Advertisement on Consumer Behaviour of FMCG in Lahore City*. Academic Research International ISSN-L: 2223-9553, ISSN: 2223-9944 Vol. 2.

Yeshin, T. 2005.*Advertising.*USA: Cengage Learning.

Zhao, M. 2008. *Understand the misunderstanding: A study incorporating uses and gratifications theory on why Chinese film audiences see America the way they do*. U S A: ProQuest: Liberty University School of Communications.

Uluslararası Çatışma Noktası Olarak Türk Devletleri: Türk Dünyasında İletişimin Gelişmesinde Alternatif Medya Stratejileri

Nargiza Mamakulova*

Öz: Günümüz dünyası, tarihin yeni kırılma noktalarından birini yaşamaktadır. Çatışma noktaları ve çözüm yolları da çok kutuplu yeni bir dünya sistemi içinde oluşmaktadır ve onların rekabet ortamında büyümektedir. Çatışmalar bazı bölgelerde kanlı savaşla sürdürülüyorsa, çoğunlukla devletler dış politikalarında yumuşak güç unsurlarını kullanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından dünya sahnesine çıkan bağımsız Türk devletlerinin de potansiyeli ortaya koyuldu. Ancak bu bölge yeni bir çatışma noktasına dönüştü. Bölgede hegemonyasını sürdürmek isteyen güçlerin yeni bir oyun sahnesine dönüştü. Dış güçlere, karşı durabilmek için Orta Asya Türk devletleri arasındaki ilişkileri, beraberliği her alanda geliştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Türk dünyasının birbirini daha iyi tanıması ve ortak bir algı sisteminin oluşturulması için mevcut durumda faaliyetlerini sürdüren kitle iletişim araçları istenilen neticelere ulaşamamaktadır. Günümüzde Türk dünyası dediğimiz coğrafyanın önemli bir kısmı Rusya, Amerika, İngiltere, Çin merkezli enformasyon araçlarının ve haberleşme sisteminin ciddi bir etkisi altındadır. Beraberlik ilişkilerinin Türk dünyasının ortak çıkarlarına hizmet edecek şekilde uluslararası enformasyon ağının haber ajansı düzeyine taşınmasının zamanı gelmiştir. Dış güçlerin propagandalarına karşı örgütlü biçimde faaliyet göstermede etkin bir rol alan medya gerekmektedir. Çalışmamızda, son zamanlarda dünyada gerçekleşen enformasyon alanındaki siyasal mücadeleler, Türk devletlerinin Türk dünyasında birlik arayışları ve Türkiye ile ilişkileri üzerinde durulacaktır. Türk dünyası devletleri arasında etkili iletişim kurabilmenin yolları ve medya modelleri incelenecektir. Yeni iletişim teknolojilerinin ve dünya medya sanayisinin sunduğu fırsatlar değerlendirilecektir. Bu bağlamda Türk siyasal filmleri neler yapabilir vb. soruları ve konular üzerinde düşünülerek alternatif medya stratejileri oluşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Medya Stratejisi, Algı.

* Doktora öğrencisi. Erciyes Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
İletişim: unionworld7@gmail.com

Giriş

Devletler hızla gelişen dünya politikasında kendi hegemonyasını oluşturmak ve sürekliliğini sağlamak için çabalamaktadır. Medya da ülkelerin uluslararası ilişkilerde yürütmekte olduğu politikalarının hedefine ulaşmasında önemli unsurdur. Devletin temel ideolojik aygıtlarından biri olan medyayı dış politikada ve iç politikada kullanmak günümüzde en etkili yöntemdir.

Güçlü devletler güçlü ekonomileri, güçlü orduları elinde bulundurduğu kadar, sahip oldukları yeni iletişim teknolojilerini, insan kaynaklarını kendi çıkarlarına kullanabilen ülkeler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Haber toplama ve iletmede, dünyada birkaç uluslararası medya kuruluşunun dışında hiçbir medya örgütü dış muhabirler tutmaya finansman bakımından yeterli değildir. Bu kuruluşlar dünya kamuoyunu yönlendirme gücünü de elinde bulundurmaktadır ve kendi ülkelerinin çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedir.

Bu nedenle tüm Türk devletlerinin sesi olacak, dünya gündemini belirlemede etkin rol alan ortak medya projesine ihtiyaç vardır. Ayrıca ülkeler arasında beraberliğin yaratılması da ancak algı birliği ve ortak kimliğin yaratılmasıyla mümkündür. Medya ürünleri olan, sinema programları sanayisini, dünya dizi pazarında önemli yeri var. Türk dizileri ve yapım tecrübeleri de projede önemle değerlendirilmelidir.

Çalışmanın amaçları: Türk devletleri arasında etkili iletişim kurulabilmenin yollarını ve iletişim stratejisini incelemek. Türk dünyasının ortak çıkarlarına hizmet eden, hakkında olumlu bir dünya kamuoyu yaratan, dış güçlerin propagandalarına örgütlü biçimde faaliyet gösteren uluslararası medya kuruluşu için katkıda bulunmak.

Çalışmanın Önemi: Bugün Türk dünyası dediğimiz coğrafyanın önemli bir kısmında Rusya, Amerika, İngiltere merkezli ya da bağlantılı ajansların ve haberleştirme sisteminin etkisi ciddi bir şekilde devam ediyor. Bu durumda Batı ülkeleri veya Rusya ile karşı karşıya gelinen iletişim sisteminde doğru bilgi, öz kültür ve objektif sunum anlayışına her zamankinden daha fazla gereklilik olduğu açıktır. SSCB dağılıp Türk dünyasının potansiyeli ortaya çıktığından bu yana, ortak iletişim dili ve ortak bir algı yapılabilmesi için nelerin yapıldığı ve yapılabileceğidir.

Türk Dünyasında Birlik Arayışları

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya'daki Türk devletlerinin potansiyeli ortaya çıkmıştır. Ancak Soğuk Savaşın bitmesi ve Sovyet-

ler Birliği'nin çökmesi küresel güçlerin bölgedeki etkilerine son vermedi, aksine oluşan boşluğu doldurmak için çatışmalar devam etmiştir. Türk Cumhuriyetlerinin topraklarında dünyanın en önemli kaynaklarının bulunması küresel güçlerin bölgeyi etkisi altına alma yolunda politikalarını sürdürmesine neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bölgede eski gücünü kaybetmek istemeyen Rusya, Demokrasi ve özgürlük politikaları adı altında dünyayı kucağına alan ABD, yükselen ekonomisi ile küresel güç olma yolunda ilerleyen Çin arasında bölgede mücadele yaşanmaktadır.

Türkiye tarafından o zamandan günümüze kadar Türk dünyası ilişkilerinin gelişmesine dayalı birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Burada birkaçından bahsetmenin günümüz Türk dünyası ilişkilerinin temellerini açıklamamız açısından yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Türk Cumhuriyetleri arasındaki çok taraflı iş birliğini geliştirmek amacıyla Türkiye'nin girişimiyle 1992 yılında Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirve toplantısı düzenlenmesi başlatılmıştı. Zaman içerisinde bu siyasal yapı değişikliklere uğramıştır ve günümüzde Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi adını almıştır. Başta Türk dünyası ülkeleri olmak üzere ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında iş birliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek amacıyla ilişkilerin çeşitli boyutlarında aktif bir şekilde faaliyet gösteren Türk İş Birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) 1992 yılında kurulmuştur.

1992 yılından itibaren "Büyük Öğrenci Projesi" adı altında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) koordinasyonunda gerçekleştirilen "Türkiye Bursları" programı kapsamında Türkiye'de binlerce öğrencinin Türkiye'de yüksek öğretim görmesini sağlayan yapılanma gerçekleştirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı koordinesi altında Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkileri geliştirmek için Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY) anlaşması 1993 yılında imzalanmıştır. Türkiye'nin diğer Türk Cumhuriyetleri ile arasındaki dilsel, tarihsel ve kültürel ortak değerlerin uluslararası televizyon yayıncılığı ile pekişmesi için TRT bünyesinde bölgeye yönelik olarak yayın yapan TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK ve TRT-AVAZ kanalları açılmıştır.

Bağımsızlığına kavuşan Türk dünyası ekonomik açıdan da enformasyon açısından da süper güç ülkelerden bağımlı kaldı. 2009 yılında Türk dünyasına seslenmek için Türk Dünyası ortak platformu TRT-Avaz yayın hayatına başladı (TRT, Türk dünyasına avaz avaz seslenecek, 2009). Günümüzde dünya çapında da Türk

dünyası ülkelerinde de TRT-Avaz kanalının etkisinin, kamuoyu oluşturmadaki rolünün çok sınırlı kaldığı görülmektedir.

Türk dünyasının ekonomik ve ticari ilişkilerinin de ülkelerin kapasitelerine göre çok az olduğu görülmektedir. Ancak kültürel alandaki ilişkilerin siyasi ve ekonomik alanda başarılan ilişkiler seviyesinin çok gerisinde kaldığı gözlenmektedir. Türk dünyası halkları arasında kültür iletişimi, birbirini tanıma, bilgi ve fikir alışverişi yeterli yoğunlukta değildir. Bunun temel sebebi araştırıldığında kültürel faaliyet gösteren, iletişimi geliştirecek kurumların çalışmalarının ve bu alandaki projelerin günümüz enformasyon çağına uygun ve yeterli bir derecede geliştirilememesi. Bu, artık Türk dünyasındaki gerek kültürel açıdan gerek siyasal açıdan halkların yakınlaştırılmasını, onun için kendi kimliklerini, tarihini, değerlerini tanımalarını, ona göre ortak algı oluşturmalarını, ortak algıdan dolayı ortak gelecek için hareket etmelerini sağlaması için alternatif medyanın rolünü ve önemini arttırmaktadır. Ayrıca küreselleşmeye karşı kendi kültürümüzü korumak, dünya ülkelerine Türk kültürünü tanıtmak açısından da önemlidir.

Uluslararası Enformasyon Kanalları

Dünya ekonomisinin gidişini ekonomik güçlerin büyüklüğü ile belirleyen ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerinden oluşan merkez, dünyanın ekonomisinin işleyiş biçimlerini belirleyen kuralları koymakta; bu kuralların diğerlerince kabulünü sağlayacak ideolojiyi ve kurumları yaymakta; yönetim ve denetim işlevlerini gerçekleştirmektedir (Gül, 2013, s. 145).

Amerika Birleşik Devletleri de dünyadaki siyasal ve ekonomik önderliğini medya alanında da göstermekteydi. 1990'lı yıllardan itibaren İngilizce, dünya dili olma özelliğini koruyordu. Bunda da özellikle Amerikan çok uluslu şirketlerin dünyadaki yaygınlığı, dünya sinema ve TV film sanayilerinde Amerikan şirketlerinin neredeyse tekel kurmuş olmaları ve her geçen gün kullanıcısı artan İnternet ağının dilinin İngilizce olması gibi unsurlar etkili olmuştu. Dünya haberlerinin çoğu, merkez haber ajanslarının ürünüydü; dolayısıyla insanların dünyayı nasıl algılamaları gerektiğini merkez, yani önemli ölçüde Amerikan Birleşik Devletleri şekillendiriyordu (Gül, 2013, s. 146).

Ancak, Russia Today, Al Jazeera gibi yeni oyuncuların girişimi, uluslararası medya düzenini yeniden şekillendirerek yeni bir mücadele sürecini başlatmıştır. Yayın hayatına daha yeni başlayan Rusya'nın birincil uluslararası yayın kanalı olan

Russia Today Putin rejiminin sözcüsü olarak tanınmıştı. Ancak gerçek biraz karmaşıktır. Siyasi çatışmaların medyada dolaşımı ve uluslararası medya kanallarının sadece çatışmaları yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda müdahale etmek ve şekillendirmenin sayısız yöntemlerini oluşturması da dünya barışı ve güvenliği için önemli sonuçlar doğurmaktaydı. Russia Today'in yayınları Batı medyasında daha çok propaganda ve dezenformasyon olarak algılanmaktaydı. Sonuçta Rusya ve Batı arasında gerginlik medya alanında da bu yönde sürdürülmüştü.

Yaklaşık 45 yıldır süren Soğuk Savaş'ta galip çıkan ABD başında Batı dünyasının enformasyon dünyasındaki tekelliğinde Al Jazeera kanalının ortaya çıkmasıyla ilk defa kırılma noktası yaşandı. Daha sonra 10 Aralık 2005 tarihinde Rusya yönetiminin emriyle iki resmi görevi yerine getirmek üzere Russia Today kanalı yayın hayatına başladı: Dünyadaki Anglo-Sakson medyasının tekelinin imha etmek ve Rusya'nın imajını oluşturulmak. Batı'nın enformasyon alanındaki tekelliğine alternatif sunacak olan RT'nin dünya çapında etkisi hızla arttı ve bu bağlamda Amerika hükümetinin eleştirilerinin hedefi haline gelmiştir.

2014'lü yıllara gelindiğinde Russia Today'in iletişim dünyasındaki etkisi artmıştı. Türk devletleri de dahil olmak üzere tüm dünyadaki enformasyon alanında ABD hakimiyeti zayıflamaktaydı. Daha önce Batı kaynaklı haber-medya kuruluşları yerleştikleri ülkelerin çoğunda yerel medyanın rekabet gücünü önemli ölçüde zayıflatmışlardı. Voice of America, Radio Liberty, BBC uluslararası haber alanında, Türk devletleri de dahil olmak, üzere oldukça söz sahibiydi. Sadece dünya haberlerini bu uluslararası medya kuruluşları aracılığıyla değil aynı zamanda ülke içindeki haberlerin kaynağı olmada da öncülerdi.

2011 yılında Suriye, 2014 yılındaki Ukrayna olaylarından sonra Russia Today'in dünyaya haber sağlama alanındaki gücü giderek arttı. 2005 yılında kurulan Russia Today 2014 yılına geldiğinde ABD ve Avrupalı kuruluşlar için ciddi bir rekabet gücüne dönüşerek enformasyon savaşına girdi. Aynı zamanda bu dönemde hemen hemen Türk devletlerindeki haber akışının önemli bir kısmı ABD'nin Radio Liberty ve Voice of America, İngiltere'nin BBC, Russia'nın Russia Today ve Sputnik gibi kuruluşlar tarafından sağlanır olmuştu.

Türk dünyası ülkelerinde bunların içinde VOA Özbekistan'da, Azerbaycan'da, Türkiye'de RFE/RL Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan'da yerel dilde yayın yapmaktadır.

BBC günümüzde dünyanın 41 dilinde yayın yaparken, onun içinde 4'ü Türk devletlerine: Kırgızca, Türkçe, Azerbaycanca, Özbekçe. Özbekçe yayınları 12 yıllık

durgunluktan sonra 2017 yıldın 6 temmuzunda tekrar yayınlanmaya başladı (Би-би-си Ўзбек Хизмати Тошкентда мухбирлик ўрни учун танлов эълон қилади, 2017). Türkmenistan'da ve 2005 yılından itibaren Kazakistan'da yayınları yapılmamaktadır (Би-би-си Қазақ Қызметі жұмысын тоқтатты, 2005). Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan'daki BBC'nin yayınlarının durdurulması da siyasal sebeplerden dolayıdır.

2009 yılında Türk dünyasına seslenmek için kurulan TRT Avaz kanalı kuruldu. Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan dillerinin konuşulduğu coğrafyada yer alan izleyicilerle buluşacaktı. Yeni kanal, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'da yayın yapan ulusal kablo şirketlerinden de izleyicilerine ulaşacak.

TRT'nin yeni kanalıyla, Türkiye'nin tanıtımını ve etkinliğini arttırmak, Türk dünyası arasında iş birliğini geliştirmek, ortak kültürel mirasın görünürlüğünü arttırmak, Türk sanat ve siyaset adamlarının çalışmalarının daha etkin tanıtılması ve ekonomik iş birliğinin önünün açılması hedefleniyordu. Ancak tüm çabalara rağmen TRT Avaz Orta Asya'da etkin bir konum elde edememişti. Açıklamak için BBC veya Radio Liberty'nin veya Sputnik'in Türk devletlerindeki izleyici sayısı ile TRT Avaz'ın izleyici sayısını kıyaslayabiliriz.

Ayrıca Rusya medya kanalları, basın yayınları Türk devletlerinde çok etkili haber kaynağıdır. Bu da eski Sovyet ülkelerindeki halkın Rusça haberleri izlediğinden dolayıdır.

Teknoloji, ekonomik güç, altyapı gibi konulardaki gelişmişlik farkları, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru neredeyse tek yanlı enformasyon bombardımanının ortaya çıkmasına neden olmuştu. Teknolojik gelişmeler, internetin, sosyal medyanın gelişmesi ile günümüz enformasyon savaşı çok tehlikeli olduğu görülmektedir. Onun için Amerika'nın, Rusya'nın önde gelen gazetelerini açmak ya da haber kanallarını izlemek yeterlidir.

Böylece dünya gündemini belirlemede hegemonyasını sürdüren uluslararası kuruluşların kapasitesi tanımlanmaya çalışıldı. Kitle iletişim araçlarının büyük katkısı ile Soğuk Savaş'tan ABD galip çıktı. Amerika'nın medya sistemine, uluslararası söz sahipliğine kimse rakiplik yaratamaz görüşüne inanılan zamanlar da olmuştur. Artık medya düzeni çok boyutlu değişim sürecindedir. Rusya ve başka ülkelerin dünya kamuoyunu yaratmadaki etkisi, ABD'nin konumunu yeniden değerlendirmesine sebep olmaktadır.

Algı Birliği

Türk devletleri arasında ortak bir algı yaratılması için ortak medya kuruluşuna ihtiyaç vardır. Türk halklarının ortak hedefler etrafında toplanmasını arzulayan ve bununla ilgilenen bilim adamları ve girişimcilerin bir araya getirilmesi, Türk dünyasının medya alanındaki imkânlarının araştırılması, yeni stratejilerin ortaya konması çok gereklidir.

Bu konuda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbaev de 2014'yılında Türk devletleri kurumunda uluslararası bir Türk kanalı kurulması hakkındaki fikrini ortaya koymuştur (Уважаемые главы государств! Дамы и господа! 2014). Halkının sayısı 200 milyon civarında olan Türk dünyasında algı birliği, ortak kimlik anlayışı bulunmamaktadır.

Türk dünyası için alternatif ortak medya projesi iki genel amaçla gereklidir:

Birincisi: Türk Dünyası ülkeleri arasında ilişkilerin geliştirilmesi için etkili iletişim sürdürmek. Halklar arasında algı birliğinin ve ortak kimliğin oluşturulması için söylemler oluşturmak.

İkincisi: Dış güçlerin propagandalarına karşı tüm Türk dünyası adına örgütlü biçimde faaliyet göstermek. Dünya çapında Türk dünyası imajını oluşturmak.

Türk dünyasında ortak kimliğin oluşturulması algı birliği için en temel unsurdur. Türkiye dışında başka Türk dünyası ülkelerinde 'Türklük' kavramının sadece Türkiye'ye ait olduğuyla ilgili görüş bulunmaktadır. Ancak medyanın üst kimlik oluşturması algı birliği için önemli unsurdur. Türk dünyası yurttaşlığı ulusal Kırgız, Kazak, Özbek, Azeri, Türkmen yurttaşlığının yerini almıyor, onu tamamlıyor görüşünün oturtulması gereklidir. Kimlik anlayışı tüm Türk dünyasını kapsamalı.

Ortak medya projesi sonucunda Türk dünyası yurttaşlık ruhu geliştirilecek, ülkeler daha rahat bir biçimde idare edilebilecek, ülkeler arasında ekonomik uyum da sağlanacak ve sonuç olarak daha güçlü bir birlik oluşturulmalıdır. Yani kültür, ekonomik uyumu geliştirecek bir araçtır.

Bu bağlamda Türk dünyası kültür merkezlerinin belirlenmesinin ardında da bu olgu yatmaktadır. Ancak Türk dünyasının bayrağı, milli marşı, ehliyeti, diploması gibi girişimlerde bulunmak, bu kimliğin daha da güçlendirilmesi için gereklidir.

Öneriler

1. Türk Dünyasının dünya çapında haber sağlama alanındaki gücüne yetişmek.

2. Türk Dünyasında ortak kültürel mirasları açığa çıkarmak için adımlar atılmalı.

Medyada ortak kültürleri öne çıkarmak ve tüm Türk dünyası vatandaşlarına sunarak ülkeler arası diyaloğu teşvik etmek. Aynı zamanda bölgesel kültür çeşitliliğini korumak ve arttırmak gerekmektedir.

3. Türk dünyasında dağıtım mekanizmalarını iyileştirip lengüistik engelleri ortadan kaldırarak Türk dünyası yapımı haberlerini, sinemalarını, dizilerini ve televizyon programlarını tüm Türk devletlerinde dolaşımını sağlamak.

4. Kapasitesi zayıf olan ve dilleri sınırlı ülkelerin haber programlarının Türk dünyasında dağıtımına ve geliştirilmesine katkıda bulunmak.

5. Dünya pazarında rekabet edebilecek tüm Türk dünyası için hizmet eden sinema, belgesel filmler ve televizyon programları hazırlayan ortak stüdyo inşa etmek. Dünya pazarında beğeni toplayacak projeleri tespit edip Türk dünyası sinema, dizi sanayisinin dünyada rekabet gücünü arttırmak.

6. Türk devletleri arasında küçük ve orta bağımsız haber kanallarının, sinema, program üretim dağıtım şirketlerinin her ülkede şebekeler oluşturmalarına yardımcı olmak.

Bu bağlamda Türk dizilerinin yeri de çok önemlidir. Türkiye yapımlı tarihsel diziler: Diriliş Ertuğrul, Payitaht Abdülhamid, Kurtlar Vadisi, Türk dünyası devletlerinin televizyon kanallarında yayınlanmalıdır.

Sonuç

Zaman içerisinde siyasal ve sosyal değişimler sonucunda kültürel kopukluklar yaşayan Türk Dünyası için ortak kültürüne dönüşü, algı birliğinin oluşturulması, mevcut durumdaki önemli bir gereksinim. Ortak kültür ve algı birliği Türk dünyasında üst kimliğin canlandırılması sürecindeki en temel unsurdur. Bu noktadaki gelişmeleri kitle iletişim araçlarının kültürü yayma, besleme işlevi ve üst kimliği canlandırma ve/veya oluşturma çalışmaları ekseninde değerlendirmek yanıltıcı olur. Teknolojik gelişmeler, dünya siyasetinin hızlı değişimi, Türk dünyası ülkelerinde bazı ülkelerin her geçen gün dünya emperyalist ülkeleri tarafından ekonomik sömürüye daha fazla batması, ülkelerimizin siyasetinin bu yöne kayması yönündeki savları güçlendirmektedir. Ayrıca dünyada medya pazarı, görsel-işitsel

sanayinin her geçen gün dünya pazarında önemli yer alması, alternatif medya için özel işlevler yüklemektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından dünya sahnesine çıkan bağımsız Türk dünyası devletleri, birbirleri arasındaki ilişkileri her alanda geliştirmektedirler. Bu iş birliği ruhunun Türk dünyasının ortak çıkarlarına hizmet edecek şekilde uluslararası yayıncılık, uluslararası haber ajansı, televizyon kanalı düzeyine de taşınmasının vakti gelmiştir. Bu bağlamda Türk dünyasının sesi dünyada bir ağırlık kazanabilir, dünya siyasetinde ülkelerin katılımı artar, ülkelerimizin elde ettikleri başarılar ve kültürel değerlerin dünyaya tanıtılmasında etkin rol alır, dünya dev medya şirketlerinin propagandalarına karşı örgütlü ve etkin biçimde faaliyet gösterme imkânı bulur.

Söz ettiğimiz dünya dev medya kuruluşlarının tecrübelerini kullanarak Russia Today medya şirketinin, Arap dünyasının sesi haline gelen Al Jazeera kanalının uluslararası alanda küresel çapta yayın yapan medya kanalı için örnek model olabilir. Bunun gibi dünyada sesi olan Türk dünyasında benzer kabul edebileceğimiz medya kuruluşu mevcut değildir. TRT Avaz'ın yapı içerisine dâhil edilip yeniden dizayn edilmesi iyi bir alternatif olarak düşünülebilir.

Sonuçlandırırsak karşıt güçlerin propaganda ağırlıklı rekabet ortamında, dış güçlerin enformasyon saldırısından korunmak ve Türk dünyası toplumunun tümünü kapsayacak şekilde ortak uluslararası haber medya kanalı kurulmalıdır. Ayrıca uluslararası yayıncılık, dünyada ülkelerimizin sesini duyurmak, uluslararası siyasete direk katılmak için vazgeçilmez bir gereksinimdir.

Kaynakça

Akarcalı, S. (1989). *Propaganda aracı olarak uluslararası yayınlar, örnek olay: Türkiye'nin sesi radyosu*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bostanoğlu, B. (1999). *Türkiye-ABD ilişkilerinin politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Gül, A. A. (2013). *Görsel-işitsel politikasıyla Avrupa Birliği*. İstanbul: Beta Yayınları.

Sancar, S. (2008). *İdeolojinin serüveni: Yanlış bilinç ve hegemonyadan söyleme*. (2.Baskı). Ankara: İmge Yayınları.

Savaş, Ç. (2013). *Hegemonya aracı ve ideolojik aygıt olarak medya*. İstanbul: Parşomen Yayıncılık.

TRT, Türk dünyasına avaz avaz seslenecek. (22.03.2009). Hürriyet Haber. http://www.hurriyet.com.tr/trt-turk-dunyasina-avaz-avaz-seslenecek-11263045 adresinden edinilmiştir.

Vergin, N. (2003). *Siyasetin sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Уважаемые главы государств! Дамы и господа! (2014). http://www.akorda.kz/ru/speeches/external_political_affairs/ext_speeches_and_addresses/vystuplenie-prezidenta-kazahstana-n-

nazarbaeva-na-chetvertom-sammite-soveta-sotrudnichestva-tyurkoyazychnyh-gosudarstv adresinden edinilmiştir.

Би-би-си Қазақ Қызметі жұмысын тоқтатты. (2005) BBC. http://www.bbc.co.uk/kazakh/highlights/story/2005/12/051205_farewell.shtml adresinden edinilmiştir.

Би-би-си Ўзбек Хизмати Тошкентда мухбирлик ўрни учун танлов эълон қилади. (25.10.2017). BBC. http://www.bbc.com/uzbek/uzbekistan-40498223 adresinden edinilmiştir.

Rusya'nın Nezavisimaya Gazeta Gazetesinde Türkiye'deki Darbe Girişimi ile İlgili Yapılan Haberler

Rufana Gurbanova*

Öz: 15 Temmuz Darbe Girişimi, son yıllarda dünyada ses getiren olaylardan biridir. Bu olayla ilgili dünya medyasında yüz binlerce haber yazılıp çizildi. Özellikle Türkiye'nin komşusu olan ülkelerde bu haberlere daha fazla yer verildi. Çünkü bu ülkelere FETÖ sözcüğü hiç de yabancı değildi. Ülkelerin birçoğunda FETÖ okulları vardı ve kapatılıyordu. Bu nedenle komşu medyalar konuyu hep mercek altında tuttular. Bu çalışmada Türkiye ile bir dargın bir barışık siyasi ilişkisi olan Rusya'nın en bilindik medya kurumlarından olan Nezavisimaya Gazeta gazetesinin 15 Temmuz Darbe girişimi sürecini nasıl yayınlandığı araştırılacaktır. Gazetenin darbe sürecinde haberleri hangi bakış açısıyla yayınladığı incelenecektir. Çalışmada Türkiye-Rusya ilişkilerinin tarihi araştırılacaktır. Darbeye kadar olan süreç incelenecektir. Aynı zamanda Nezavisimaya Gazeta'nın tarihi ve haber siyaseti ele alınacaktır. 15 Temmuz Darbe Girişiminin birinci yılında gazetede hangi haberlerin yer aldığına bakılacaktır. Haberlerin içeriği incelenecektir. Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Darbe, Medya, Gazete, Rusya, Türkiye.

* Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.
İletişim: rufanequrbanova@gmail.com

Giriş

Türkiye tarihinin son üç yüz yıl içindeki devrinin siyasi, diplomatik ve askeri yönlerden en mühim kısmını, Rusya ile olan münasebetleri teşkil etmektedir. Türkiye'nin jeopolitik durumu ve Rusya tarihinin Büyük Petro'dan itibaren takip ettiği genişleme ve fütuhat siyaseti icabı, bu iki devlet arasında başta askeri olmak üzere, çok çeşitli karşılamalar vuku bulmuştur. Nitekim Petro I.'den itibaren Türkiye ile Rusya arasında, Birinci Dünya Savaşı dahil dokuz büyük savaş yapılmıştır. Türkiye bakımından Birinci Dünya Savaşı'nın en mühim ve kalıcı kazancı Rusya'nın harp dışı edilmesi ve "İstanbul ile Boğazlardan vazgeçmesi" idi. Bununla Türkiye üzerinde yüzyıllarca devam etmiş olan Rus tehlikesi ve baskısı giderilmiş oldu (Kurat, 1970, s. 7-9).

Beş yüzyılı aşan Türk-Rus ilişkilerinin tarihçesine baktığımızda, barış ve iş birliğine dayanan dönemlerinin istisnai aşamalar olduğunu görürüz. Rus ve Türk halkları arasındaki ilişkilerde birçok savaş, diplomatik mücadeleler ve siyasal sorunlar dikkati çekmektedir. 1980'li yıllardan günümüze değin ikili ilişkiler, daha işlevseli-yapısalcı ve daha pragmatik bir yaklaşımla farklı bir boyuta geçmiştir. Bunun gerekçelerinden biri, Türk ve Rus dış politikasındaki karar alıcıların, dış dünyaya açılmak amacıyla ekonomik araçların önemini farklı açılardan kavramış olmalarıdır. Öte yandan Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistem değişkenleri, ikili ilişkilerde olduğu kadar bölgesel politikalarda da farklı açılımlar ve alternatifler sunmuştur (Büyükakıncı, 2012, s.779).

18.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu zayıflamaya yüz tuttuğu sürede Rusya'da Marmara Denizini ve Boğazları ele geçirme düşünceleri ortaya çıkmaya başladı. Eskiden beri Akdeniz'e çıkış arayan Ruslar için İmparatorluk kurup tam güçlendikleri zaman, Boğazları ele geçirme çok önemliydi. Kırım, Karadeniz, Tuna ve Kafkasya topraklarında da iki devletin çıkarları kesişiyordu. Nitekim "1768-1774 Savaşı'nın galibi olan Ruslar, savaşı bitiren 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı başkenti İstanbul'da sürekli elçi bulundurma hakkını, Karadeniz'de serbestçe ticaret yapma hakkını, Boğazlar yoluyla serbestçe Akdeniz'e ulaşabilme hakkını elde etmişti" (Demir, 2014).

Rusya'da Ekim Devrimi sonrası oluşan ve Batılı Emperyalist Devletlere karşı tehditkâr bir güç olarak ortaya çıkan Sovyet İdaresi: Anadolu'da Milli Bağımsızlık Mücadelesi başlatan liderler için tek alternatifti. Bu nedenle Rusya ile yakın ilişkiler kurulması öncelikli olarak ele alınmış ve bunun için çaba gösterilmiştir (Aslan, 2002, s.14).

20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken dünyamız birçok alanda hızlı değişimler yaşadı. 20. yüzyıl içerisinde yaşanmış iki büyük dünya savaşıyla tüm dünya toplumları kimliksel çatışmaları bir yana bırakarak ideolojik bir çizgide kutuplara bölündüler, hatta bilim dünyası bile bu "farklılaştırıcı" siyasal söylemlerle aynı gerçekleri farklı dillerde ve modellerde ifade etmeye zorlandı. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte uluslararası kamuoyu, ulus-devlet yapıları olarak yeni ama kimlikler olarak gayet eskiye uzanan derinlemesine özelliklerini korumuş aktörlerle tanıştı (Büyükakıncı & Bacanlı, 2012, s.3-5).

1992 sonundan itibaren Moskova hükümetinin yakın çevresindeki hegemonyasını kuvvetlendirmek üzere bir dizi yeni politika uygulamaya başladığı görülmüştür. Doksanlı yıllarda, "yakın çevre'' politikasını canlandırmak için özellikle Trans-Kafkasya bölgesi ve ötesinde uygulamaya koyduğu bir dizi önlemlerin doğrudan adresi ABD, dolaylı adresi ise Türkiye olmuştur. Doksanlı yılların başında Ankara hükümetinin Trans-Kafkasya ve ötesindeki (Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleri) bölge ülkelerine yönelik geliştirilmiş olduğu açılım politikası, ABD'nin o tarihteki mevcut politikası ile birleşince, Türkiye Rusya Federasyonu tarafından "yakın çevre"sinde rakip bir bölgesel güç olarak algılanmıştır. Dolayısıyla Rusya'nın doksanlı yıllarda "yakın çevresi"inde başlatmış olduğu yeni güvenlik politikalarının dolaylı da olsa etki alanında kalan bir ülke Türkiye kendisidir (Güney, 2002, s.337).

AKP hükümetleri dönemine baktığımızda, Rusya ve SSCB ardılı diğer devletler ile ilişkilerde farklılaşmanın olduğu bir süreci görmekteyiz. Putin ve Erdoğan arasında diyalog süreci, Türk-Rus ilişkilerini jeopolitikten jeoekonomiye uzanan farklı alanlarda pragmatik açılardan çeşitlendirmiştir. Bu çerçevede, 21. yüzyılın ilk on yılındaki Türk-Rus yakınlaşmasının en önemli etkenlerinden birinin lider faktörü olduğunu söylemek gerekiyor (aktaran Büyükakıncı, 2012, s.823).

Türkiye-Rusya arasındaki ilişkiler, Rusya devlet başkanı Putin ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 10 Ekim 2016'da yaptığı görüşmelerden sonra yeni bir boyut kazandı. Özellikle bu görüşmelerin daha çok enerji ve ekonomi alanında olacağı düşünülürse bu hem Türkiye hem de Rusya için büyük kazanımlar olarak değerlendirilebilir. Uzmanlar ise Erdoğan'ın ve Putin'in iki ay içinde üç kez bir araya gelmesini normalleşme sürecine giren Türkiye ve Rusya'nın "Yeni dönem için bir yol haritası" taşıdığını belirtmişlerdir. Ülke liderlerinin ve bakanlarının arasında geçen görüşmelerin önceliği ekonomik ilişkiler olmuştur. Ayrıca yapılan görüşmelerde enerji, savunma sanayi, uzay teknolojileri, turizm, tarım gibi konular üzerinde durulurken, iki ülke

arasında iyileşme sürecine giren ilişkilerin tamamlanması içinde daha fazla özen gösterilmesi gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. Enerji alanındaki yeni atılımlar ve iktisadi alandaki sınırlamaların kaldırılacağı yönündeki söylemlerde Türkiye ve Rusya arasındaki ticaret potansiyelinin ilerleyen süreçlerde daha da önem kazanması şeklinde yorumlanabilir (5 maddede yeni Türkiye-Rusya ilişkileri, 2016).

15 Temmuz Darbe olayının ardından iki ülkenin daha da yakınlaşmaları uluslararası arenada çok önemli detaylar olarak değerlendirildi. Ayrıca geçtiğimiz aralık ayında Başbakan Binali Yıldırım da darbe sonrası Rusya'nın Türkiye'ye ilk yardım eden ülkelerin içinde olduğunu ve bunu Türkiye'nin hiçbir zaman unutmayacağını, Rusya ve Türkiye'nin ilişkilerinin düzelmesini sadece bu nedene bağlamanın doğru olamayacağını da sözlerine ekleyen Yıldırım, iki ülkenin çıkarlarının da birçok konuda benzediğini ifade etti. Bunlardan en dikkat çekici olanları değişik şekillerde beliren terörizmle başa çıkma, uluslararası alanlarda ortak hareket etmelerinin daha da kuvvetlendirilmesi ve bölgede politik dengelerin sağlanması için farklı arayışlar içinde olmalarının gerekliliği üzerinde durması oldu (Baykara, 2017, s.52).

2003'te Rusya'nın pek çok bölgesinde FETÖ okulları ulusal güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle mahkeme kararlarıyla tasfiye edildi. Türkiye'den gelen FETÖcü öğretmenler de sınır dışı edildi ya da kendileri ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Tüm süreçlerin sonunda, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi'nin 2008'de aldığı kararla FETÖ ideolojisi Rusya'da yasaklandı (Rusya, FETÖ'nün hüsrana uğradığı ilk ülkelerden biriydi, 2016).

Bu çalışmada da Rusya'nın en önemli basın kurumlarından biri olan *Nezavisimaya Gazete* gazetesinin 15 Temmuz Darbe sürecini ele almasıdır. Çalışmada darbe sürecinde yazılan haberler incelenecektir. Gazetenin olaya nasıl yaklaştığına bakılacaktır.

Türkiye'deki Darbeler ve 15 Temmuz

Bugüne kadar Türkiye tarihine dikkat edildiğinde 1960 yılından itibaren neredeyse her on yıllık süreçte darbe ve muhtıraların olduğunu görüyoruz.

On yıllık Demokrat Parti iktidarı 27 Mayıs 1960'ta bir askeri darbeyle sona erdi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes yönetimine karşı yapıldı. 27 Mayıs rejimi, Anayasanın halk oylaması ile kabul edilmesinden sonra yeni siyasal partilerin kurulmasını serbest bıraktı (Aydın & Taşkın, 2016, s.61, 83).

Ülkede yaşanan kargaşa ortamı 12 Mart 1971'de TSK'nın hükümete muhtıra vermesiyle sonuçlanmış, üç maddeden meydana gelen muhtıra Türkiye radyolarının 13:00 haber bültenlerinde okunarak kamuoyuna duyurulmuştu (Tatlıdil, 2013, s.111). 12 Mart Müdahalesi, Türkiye'de alt askeri kademelerin ve paramiliter güçlerin idareye el koyması biçiminde tecelli eden darbeci-Bonapartist eğilimi, ordunun emir-komuta zinciri içinde gerçekleşen bir müdahale biçimine çevirmesi bakımından önem taşır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a verilerek hükümet istifaya davet edilmiştir (Aydın & Taşkın, 2016, s. 206).

Türkiye, 1980 yılına, siyasal şiddet ve iktisadi krize çözüm üretemeyen kutuplaşmış bir ülke olarak girdi. 1979'da enflasyon yüzde 70'lere dayanmış, fiyat kontrolleri sıklaştırıldıkça sonuç giderek yaygınlaşan bir karaborsa olmuştu. Ordu müdahale hazırlıklarına çok önceden başlamıştı. Bunun sonucu olarak 12 Eylül 1980 yılında saat 16:30'da okunan ilk bildiride, Parlamento'nun dağıtıldığı, Kabine'nin görevine son verildiği, milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırıldığı, siyasi partilerin faaliyetlerinin durdurulduğu açıklandı (s. 325).

Bütün bu olaylar 28 Şubat süreci ile devam etti. Bu süreç 28 Şubat 1997'deki MGK toplantısından hemen önce başlayan ve toplantı sırasında da bir süre devam eden bir süreç değildir. Ordu ve asker, 28 Şubat 1997'ye kadar olan dönemde, olaylardan duyduğu rahatsızlığı meşru platformlarda dile getirmişlerdir (Özgan, 2008, s. 74).

28 Şubat MGK'sından önce Susurluk Olayı, Başbakan Erbakan'ın Libya ziyareti, cezaevlerinde çıkan isyanlar, siyasi suikastlar, yolsuzluklara karışan siyasetçiler ve ülkenin peşini bir türlü bırakmayan asker ve aydın vesayetçiler, halkın belli bir kesiminde sivil uyanışı doğurmuştur. Kitlelerin seçtiklerinin bir süre sonra atanmışların gölgesi altında kalması, hukuksuzluğun herkese etki etmesi, halkta çeşitli 142 örgütlenmelere neden olmuştur. "Süpürge Eylemleri, Karanlıktan Çıkmak İçin 1 Dakika Aydınlık Eylemleri" bunlardan birkaçıdır. Bu eylemler, sivil otoriteye halkın varlığını bir kez daha hatırlatmak için yapılmış eylemlerdir (Tüylü, 2012, s. 84).

Bu koşullar altında toplanan MGK'da askerler, "anti-laik hareketlere karşı alınmasını istedikleri 18 maddelik önlem paketini" Erbakan'a imzalattırdıklarında, tarih 28 Şubat 1997'yi gösteriyordu. Artık "post modern darbe", "28 Şubat Süreci", "Batı Çalışma Grubu" gibi ifadeler gündemde yerini alacaklardı. 28 Şubat Süreci'nin, sadece RP'nin aşırılıkları, Anayasayı zorlayan tavırları nedeniyle gerçekleştiğini düşünmek yanıltıcıdır. Bu olayın arkasında politik, iktisadi ve kültürel seçkinlerin ve karşı seçkinlerin (seçkin adayların) yoğunlaşan mücadelelerinin etkisinin de aranması gerekmektedir (Aydın & Taşkın, 2016, s. 431, 433).

28 Şubat sürecinden sonra en bilindik olaylardan biri 2007'de yaşanan ve "E-Muhtıra" olarak geçen girişimdir.

27 Nisan 2007 gecesi, Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt, Genelkurmay Başkanlığının internet sitesine kendi yazdığı bir yazıyı koydurttu. Muhtıra, kaygı verici kimi gelişmeleri özetledikten sonra konuyu Cumhurbaşkanlığına getirmişti. Bu, onların cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili tavrını açıkladı. 1 Mayıs 2007'de Anayasa Mahkemesi, cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunu anayasaya aykırı bularak iptal etti. 22 Temmuz'da genel seçimler sonucunda AKP Türkiye genelinde yüzde 47 oy alarak tekrar birinci seçildi (Aydın & Taşkın, 2016, s. 477).

Türkiye'de son darbe girişimi ise 15 Temmuz 2016 yılında yaşandı. 15 Temmuz 2016 gecesi Türk Silahlı Kuvvetleri içinde yapılanan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensupları tarafından çok büyük ve planlı bir saldırıyla karşı karşıya kaldı.

Fetullahçı denildiğinde, 1980 sonrasında giderek büyüyen bir eğitim altyapısı oluşturan Gülen Cemaati'nin, hem devlet içinde hem de iş dünyasında son derece etkili takipçileri oluşmaya başladı. Orta Asya'dan ABD'ye, oradan Avrupa ve Avustralya'ya uzanan eğitim ve işveren örgütlenmeleriyle, Cemaat'in küreselleşme sürecinden güçlenerek çıkmasıyla, AKP'nin küreselleşme ve AB yanlısı duruşu birbirini destekledi. Cemaat'in giderek güçlenmesi, siyasete ilgisini de artırdı. 2011'den sonra Gülen Cemaati ve AKP arasında bazı gerilimler baş gösterdi (Aydın & Taşkın, 2016, s. 488).

Bu darbe girişimi Türkiye'yi bir iç savaşa sürükleme ve bölme amacıyla yapılmıştı. Özellikle 15 Temmuz 2016 gecesi saat 22.00 sıralarında İstanbul ve Ankara'nın ana caddelerinde tankların boy göstermesi ve İstanbul'da Boğaziçi Köprüsü'nü[1] tank ve askeri araçlarla trafiğe kapatılması, helikopter ve F-16'ların kentler üzerinde ses duvarını aşacak şekilde alçak uçuşlara başlamaları, Türkiye'nin darbe geleneğinde birçok açıdan ilklerin yaşanacağı yeni bir süreci başlatmıştır (Alkan, 2016, s. 254).

TRT'yi işgal eden kalkışmacı askerler korsan darbe bildirisi okuttu. Cumhurbaşkanlığı kaynaklarınca açıklamanın TSK tarafından yapılmadığına dikkat çekilerek "Korsan bildiridir. Gerekli özenin gösterilmesini rica ederiz" denildi. Korsan bildirinin TRT'de okutulmasından bir süre sonra TÜRKSAT TRT'nin yayınını kesti (*Dakika dakika FETÖ'nün darbe girişimi*, 2016, s. 11).

1 Yeni adıyla15 Temmuz Şehitler Köprüsü

Bu açıklamaların ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan bir televizyon kanalının canlı yayınına bağlanarak askeri kalkışmaya tepki gösterdi ve halkı meydanlara davet etti. Erdoğan, "Milli iradeye yönelik bu ayaklanma hareketine karşı tabii ki hukuk, yasalarımız, anayasamız neyi gerektiriyorsa bunun bir defa cevabını bu yapı ister Silahlı Kuvvetler içinde olsun, bir grup azınlık da olsa ister başka kurumlarımızın içerisinde olsun, gereken cevabı alacaklardır" dedi (*Dakika dakika FETÖ'nün darbe girişimi*, 2016, s. 12). Uzun bir süreç içerisinde devletin özellikle emniyet, yargı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve istihbarat birimleri içinde yuvalanan Fethullahçı Terör Örgütü mensupları Türkiye'yi büyük bir kaosun içine sürüklemeye çalışmışlardır. Emniyet, Milli İstihbarat Teşkilatı ve hatta Türkiye Büyük Millet Meclisini dahi bombalayan teröristler, halkın üzerine tanklarla yürüyerek ve havadan ateş açarak birçok insanı şehit ederken, nasıl büyük bir gözü dönmüşlük içinde olduklarını göstermişlerdir. Yaşanan bu olaylara karşı halk, Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'ın da desteğini alarak sokaklara dökülmüş ve tüm dünyaya demokrasi dersi vermiştir (Dakika dakika darbe girişimi 15-16 Temmuz 2016, 2016).

Darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasındaki ilk can alıcı nokta TSK Özel Kuvvetler Başkan Yardımcısı Tuğgeneral Semih Terzi komutasındaki darbeyi gerçekleştirmeye çalışan subayların, Özel Kuvvetler Komutanlığı (ÖKK) karargâhını ele geçirmeye çalışmasıyla başlamıştır. Fakat Genelkurmay Özel Kuvvetler komutanı Tümgeneral Zekai Aksakallı'nın emir astsubayı Ömer Halisdemir'in, Semih Terzi'yi öldürmesi, darbenin kırılma noktalarından biri belki de en önemlisi olmuştur (Baykara, 2017, s. 39).

15 Temmuz Darbe girişiminin sonuçları:

Şehit sayısı	240
Sivil	173
Polis	62
Asker	5

Tablo 1. 15 Temmuz'da Şehit sayısı (*Dakika dakika FETÖ'nün darbe girişimi, 2016*)	
Gözaltı	8 bin 660
Asker	6 bin 319
Polis	210
Sivil	650
Hakem-Savcı	1481

Tablo 2. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Gözaltına Alınanların Sayısı
(AA, *Dakika dakika FETÖ'nün darbe girişimi*, 2016)

15 Temmuz günü darbecilerden ölü olarak ele geçirilenlerin sayısı 24, yaralı ele geçirilenlerin sayısı 50, gözaltı olanlardan tutuklamaya dönüşenlerin sayısı 990, gözaltında işlemleri devam edenlerin sayısı 7 bin 375'tir (AA, 2016, s. 6).

1990'Larda Sscb'de Özgür Medyanın Yaranması ve *Nezavisimaya Gazeta*

Rusya'da bir bilgi endüstrisi olarak gazetecilik, 18. yüzyılın başlarında ortaya çıktı.

I.Petro[2] 15 Aralık 1702'de Vedomosti[3]'yi tüm Rus halkının tüm yabancı ve yerli olaylarıyla ilgili bilgilendirmek üzere baskıya ilişkin bir kararname imzaladı. Ve 2 Ocak 1703 yılında gazetenin ilk sayısı basıldı (Zapadova, 1973, s. 16).

19. yüzyıl Rusya gazeteciliği önceki dönemlere göre hem niteliksel hem de niceliksel açıdan gelişmiş, ideolojik ve yapısal açıdan da çeşitlenmiş bir biçimde önümüze çıkmaktadır. Ülkede liberal değerler güç almış, onun etkisi ile basının durumu da güçlenmiştir. 19. yüzyıl Rusya basını, asrın başı, 20'nci yıllar, 50-60'lar ve asrın sonu olacak şekilde birkaç tane döneme ayrılarak ve her bir dönem için onlarca gazete-dergi örnek verilerek incelenebilir. Gazeteciliğin günümüz şeklini hâlâ almamış olmasına rağmen ulusal basında küçük bir patlama görülmektedir. Siyasal, toplumsal, satirik ve özellikle edebi dergilerde bir artış gözlemlenmektedir. Dergiler janrlara ve hatta büyük edebi isimli akımlara ayrılmaktadır. Karamzin, Puşkin, Belinskiy, Nekrasov gibi yazarlar kendi dergilerini çıkarmıştır (Yesin, 2000, s. 13-18).

Yirminci yüzyılın başında 19. yüzyılda Rus gazeteciliğinde ortaya çıkan eğilimler kendini belli ediyordu. 1903'te başlayan *Vechernaya Gazeta* (*Akşam Gazetesi*) de dahil olmak üzere bağımsız akşam gazetelerinin ortaya çıkışı yeni bir olay oldu. Bundan sonra gazeteler, özellikle sosyal ve politik gazeteler toplumda önemli bir rol oynamaya başladı. Geleneksel "kalın" dergilerin yerini aldılar (Veliyev, 2012, s. 252).

2 Rusya'yı 7 Mayıs 1682 yılından 1725'te ölümüne kadar yöneten I. Petro (bazen Büyük ya da Deli Petro olarak da bilinir), bazı tarihçiler tarafından sert eleştirilse de Rusya'da büyük çaplı reformlara sebep olan biri olarak bilinmektedir. Rus Çarlığı'nın son çarı ve (1721'dan sonra) Rusya İmparatorluğu'nun ilk imparatorudur.

3 Anlamı "Haberler" demektir.

Sovyet hükümetinin ilk yasama faaliyetlerinden biri olan Basın Kararnamesi, karşıt gazetelere karşı önlemler öngördü. Basın Kuralına göre, basın organları işçi ve köylü hükümetine karşı gelen, itaatsizliği açıkça reddeden, gerçekleri kasten çarpıtan basın kurumları kapatılacaktı (Veliyev, 2012, s. 257).

20. yüzyılın 80'li yıllarında Sovyetler Birliği'nde yaklaşık 14.000 süreli yayın vardı. Yaklaşık 5.5 bin gazete Rusça yayınlanıyordu. Gazeteler, Müttefikler ve Özerk Cumhuriyetlerde ulusal ve Rus dillerinin yanı sıra özerk il ve ilçelerde basılıyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Rusya'da yeni medyanın ortaya çıkma zamanı başladı. 1990'lı yılların başından beri ülkede *Segodnya* (*Bugün*), *Nezavisimaya gazeta* (*Bağımsız Gazete*), *Kuranti*, *Novaya Ejednevnaya Gazeta* (*Yeni Gazete*), *Delovoy Mir* (*İş Dünyası*), *Kommersant* ve *Megapolis Express* gibi gazeteler yayına başladı (Veliyev, 2012, s. 260).

SSCB'de, 1980'lerin ortasında başlatılan "Yeniden Yapılanma ve açıklık"[4] politikası basına yeni bir bağımsız atmosfer getirdi. Bu dönemin başından itibaren Rusya'da yeni bağımsız medya organları oluşmaya başlandı. 1990'lı yılların başlarından itibaren Rus basınında yeni bir dönem uyum süreci yaşandı. Bu süreç sonucunda merkezi medya yetkilileri abonelerini büyük ölçüde kaybetmeye başladı. Örneğin, *Trud* gazetesi 7 milyon okuyucuyu kaybetti (Gurbanova, 2014, s. 6).

Böyle bir dönemde yaranan gazetelerden biri de *Bağımsız Gazete* anlamına gelen *Nezavisimaya Gazeta*'dır. Gazeten kendi sitesindeki yazıda kendisini şöyle tanıtıyor:

Nezavisimaya Gazeta, Rusya ve yurtdışındaki sosyal, politik ve kültürel yaşama ilişkin sorunlara odaklanan modern Rusya'daki en geniş süreli yayınlardan biridir. Günlük gazete önde gelen gazetecilerin, siyaset bilimcilerin, tarihçilerin, sanat eleştirmenlerinin ve eleştirmenlerin malzemelerini yayınlıyor (*Nezavisimaya Gazeta*, 2017).

Nezavisimaya Gazeta (NG), kamuya açık bir gazetedir. Gazetenin tarihindeki ilginç nokta, 21 Aralık 1990'da ortaya çıkmasıdır. Çünkü SSCB 25 Aralık 1990'da çöktü, yani, *Nezavisimaya Gazeta* SSCB'nin dağılmasından dört gün önce çıktı.

4 Glastnost veya Perestroyka anlamına gelen "açıklık" ve "yeniden yapılandırma" kavramları, Sovyetlerin yıkılışına engel olamamış aksine demokratikleşme adına atılan özgürlük mantığı ülke içindeki muhalif grupların daha da güçlenmesini sağlamış ve devlet kısa sürede iç karışıklıklarla çalkalanmaya başlamıştır. Düzenlenen bir dizi siyasi ekonomik ve sosyal haklarla halkın Sovyet rejimine karşı güveninin artırılması amaçlanırken Gorbaçov muhalif grup olan Ortodoks Komünist Parti'nin etkinliğini kırarak sosyalist rejimin sanayi devrimleriyle bir çıkış yolu bulmasına yardımcı olmak istiyordu.

Moskovskie Novosti gazetesinin eski siyasi muhabiri Vitaliy Tretyakov, 21 Aralık 1990'da, binlerce ünlü siyasetçiyi (daha sonra "azınlıklar" olarak adlandırdı) bir araya getiren *Nezavisimaya Gazeta*'nın ilk sayısını çıkardı. Böylece, Rusya'nın ilk sansürsüz gazetesinin tarihi başladı. Gazete Moskova'nın finansal desteğiyle çalışıyordu (Gurbanova, 2014, s. 8).

Gazetenin genel yayın yönetmeni Konstantin Remçukov'dur. Gazete 'Redaksiya' Kapalı Anonim Şirketine dahildir (*Nezavisimaya Gazeta*, 2017).

2001 yılına kadar gazetenin genel yayın yönetmeni olan Tiretyakov, aynı zamanda "Bağımsız Askeri Bakış", "NG-Din", " NG-Exlibris " ve diğerlerinin kurucuları arasında yer aldı. Böylece, Temmuz 2001'de Boris Berezovsky gazetenin genel yayın yönetmenini görevden aldı. Görevden alınmasının nedeni gazetede şöyle yazılmıştı "Tretyakov yeni hükümetin siyasi söylemine sempatisini azaltamadı". Berezovsky'ye yakın olan Tatyana Koskareva ve Rustam Narzikulov gazetenin liderliğine taşındı (Gurbanova, 2014, s. 9).

NG haftada beş kez (Cumartesi ve Pazar hariç) 50.000 kopya ve 16 A2 formatında yayınlanmaktadır. Gazetede, politikacılar, sanat eleştirmenleri, eleştirmenler, siyaset, topluluk, kültür ve sanat dünyasından yazılar yayınlıyor. Gazetede çeşitli projeler var: НГ-Религии (NG-Dinler), НВО[5] (Bağımsız Askeri Araştırma), Антракт (Perde Arkası),НГ-Exlibris (NG-Exlibris),Дипкурьер[6] (Diplomatik kuryer),Наука (Bilim), Сценарии (Senaryolar), НГ-Политика (NG-Siyaset), НГ-Энергия (NG-Enerji), Столица (Başkent), НГ-Экология (NG-Ekoloji) (*Nezavisimaya Gazeta*, 2017).

Pek çok medyada olduğu gibi, *Nezavisimaya Gazeta*'nın web sitesi de vardır. Gazete web sitesinin arşiv bölümünde, 1998 yılından bu tarafa olan tüm yazıları görebiliriz. Güncellenmiş web sitesi ve tüm yazılar **www.ng.ru** sitesinde yayınlanmaktadır (*Nezavisimaya Gazeta*, 2017).

Amaç ve Yöntem

15 Temmuz Darbe Girişimi, son yıllar Türkiye ve dünyada yaşanan en dikkat çeken olaylardan biridir. Bu darbe ile ilgili en çokta Türkiye'nin komşularının nasıl bir bakış açısı sergilediği dikkat merkezindeydi. Bu nedenle de bir dargın bir barışık

5 Независимое военное обозрение

6 Дипкурьер

komşu Rusya'nın özgür medya kurumlarından geçen *Nezavisimaya Gazeta*'nın bu konuya nasıl yaklaştığı öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada *Nezavisimaya Gazeta*'da 15 Temmuz Darbe sürecini nasıl yayınladığını gösteren yazıları incelemek amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi, insan davranışları üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan bir tekniktir. İçerik analizi, özellikle sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan en önemli tekniklerden biridir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır (aktaran Büyüköztürk vd. 2008, s. 263).

İçerik analizi, yayınların, söylemlerin veya kayıtların anlaşması ve karşılaştırılması için kullanılan bir yöntemdir. Burada amaç belge ve dokümandaki mesajın bir sistem dahilinde tanımlanmasıdır. İçerik analizi aşağıdaki üç grup gereksinim için yapılırlar (Bilgin, 2006, s. 6-7).

İçerik analizinin amaçların belirlenmesi, kavramları tanımlamak, analiz birimlerini belirlemek, konu ile ilgili verilerin yerini belirlemek, mantıksal bir yapının geliştirilmesi, örneklem planı geliştirmek, kodlama kategorilerini belirlemek, verilerin analizi aşamaları vardır (Büyüköztürk vd. 2008, s. 264, 265, 266).

Her türdeki yayının, dokümanın ve iletişim aracının içerik analizi yapılabilir. İçerik analizinde önce konulara ve söylemlere ilişkin *betimleme* ve *kodlamalar* yapılır. Daha sonra elde edilen nicel ve nitel göstergelere dayanarak çıkarımlar gerçekleştirilir. Çıkarım: bazı öngörülere ve sonuçlara ulaşmak demektir. Bu bağlamda yapılan metin taramaları, günümüzde bilgisayar olanakları ile kolayca gerçekleştirilmektedir. İçerik analizlerinde kullanılan teknikler frekans analizi, kategorik analiz, değerlendirici analiz, beraber vuku bulma olasılığı analizi, bilgisayarlı analizidir (s. 55, 57).

Bu çalışmada tarama sonucu içerik analizi yapılmak üzere gazetede 15 Temmuz 2016 ve 15 Temmuz 2017 dahil olmakla bir yıllık süreçte yayınlanan haberler incelenmiştir. Olay, gazetede hangi bakış açısı ile verilmiştir, analiz yapılmışsa eleştirmenler buna nasıl yaklaşmıştır, FETÖ meselesine nasıl yer verilmiştir, meseleye Türkiye ve dünyanın yaklaşımları verilmiş midir gibi tüm sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Çalışmaya başlanılmadan önce gazetenin internet sitesinde darbe ile ilgili haberler aranmıştır. Çalışmada incelenmek üzere on beş haber ele alınmıştır. Yazılar 2016 ve 2017 yıllarına ait olup gazetenin internet sitesinden elde edilmiştir. Haberlerden on üçü 2016 ve ikisi 2017 yılına aittir.

1. Haberin Rusça başlığı: Фото недели: социальные сети помогли Эрдогану избежать судьбы Горбачева.

Haberin Türkçe başlığı: Haftanın fotoğrafı: Sosyal ağlar Erdoğan'ın Gorbaçov'un kaderinden kaçmasına yardımcı oldu.

Gazetenin tarihi ve sayısı: 18 Temmuz 2016, 144 (6757)

Haberdeki fotoğraf: Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın CNN TÜRK canlı yayınına bağlanması anı veriliyor (Foto Reuters).

Фото недели: социальные сети помогли Эрдогану избежать судьбы Горбачева

Тэги: фото, турция, военный переворот, эрдоган

SHARE В контакте TWEET

SON DAKİKA

Cumhurbaşkanı Erdoğan açıklama yapıyor

facebook.com/cnnturk SON DAKİKA CNN TÜRK

Y BAŞKANI ORGENERAL HULUSİ AKAR'IN ASKERİ KALKIŞMADA BULUNAN BİR GRI SON DAKİKA

Фото Reuters

Вечером 15 июля в Турции группа военных совершила попытку государственного переворота. Мятежники объявили о низложении президента Реджепа Тайипа Эрдогана и попробовали взять под контроль стратегическ важные дороги и здания в Анкаре и Стамбуле. Отдыхавший на курорте глава государства призвал своих сторонников выйт на улицы. Единственным доступным способом обратиться к народу оказалось приложение для видеозвонков FaceTime: выступление Эрдогана, сделанное по смартфону, транслировалось по телевидению и было растиражировано в соцсетях. Наблюдатели уже назвали обращение «сюрреалистичным»: ранее президент крайне подозрительно относился к интернет-коммуникациям, видя в них прежде всего механизм распространения антиправительственных настроений. В последние годы власти не раз закрывали доступ к Facebook, Twitter и YouTube. По иронии судьбы именно социальные сети помогли Эрдогану не повторить судьб советского президента Михаила Горбачева, который во время августовского путча-1991 был заблокирован на даче в крымском Форосе без связи с внешним миром и предстал перед публикой только после провала переворота.

Haberin içeriği ve yorum: Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın CNN TÜRK canlı yayınına bağlanması anı veriliyor. 15 Temmuz'da yapılan darbe girişimi ve Erdoğan'ın sosyal medyayla halktan istediği yardım yer alıyor. Aynı zamanda son yıllar yasaklanan sosyal medya ağlarını kullanmasının yarattığı şaşkınlık da dile getiriliyor. Hatta 1991 yılında Gorbaçov'un kaderini yaşamaya engel olanın da sosyal ağlar olduğunu belirtiyorlar. Sosyal ağlarla halkı meydana çağırması Erdoğan'ın devrilmesine engel oluyor.

2. Haberin Rusça başlığı: 'Почему Эрдоган оказался успешнее Януковича' (http://www.ng.ru/editorial/2016-07-19/2_red.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Neden Erdoğan Yanukoviç[7]'ten daha başarılıydı?

Haberin alt başlığı: "Türkiye Cumhurbaşkanı önceden kendi gücünü gayri-meşru yapan kurumları zayıflattı"

Gazetenin tarihi ve sayısı: 19 Temmuz 2016, 145 (6759)

Haberdeki fotoğraf: Türkiye bayraklarının ortasında Erdoğan'ın fotoğrafının üzerinde "Milletin Adamı" yazan pankarttır. Fotoğraf Reuters'e aittir.

19.07.2016 00:01:00

Почему Эрдоган оказался успешнее Януковича

Турецкий президент заблаговременно ослабил институты делегитимизации своей власти

Тэги: турция, армия, путч, мятеж, эрдоган, украина, майдан, янукович

SHARE контакте TWEET

Фото Reuters

Реджепу Тайипу Эрдогану удалось подавить попытку государственного переворота в Турции и удержаться у власти. В связи с этим в российском сегменте Интернета родилась шутка. Пользователи Сети опубликовали фото озадаченного экс-президента Украины Виктора Януковича, который задается вопросом: «А что, так было можно?» «Так» означает силовое подавление мятежа. В России многие, в том числе и представители власти, считают, что Янукович в феврале 2014 года перед лицом майдана и особенно агрессивно настроенных боевиков-

Haberin içeriği ve yorum: Gazete 19 Temmuz'da 'От редакции' (Editörlerden) sayfasında yazısını yayınlıyor**.** Yazıda dikkat çekilen nokta nispeten genç bir demokrasi geleneği olan birçok ülkede (Türkiye, özellikle Ukrayna) demokratik değerlerin ve kazanımların savunucusu olarak zaman zaman faaliyet gösteren bir kurumun olmasıdır. Ukrayna'da bu kurum 'Maydan'dır. Türkiye'de bu kurum ordudur. Yanukoviç'in Maydan'a özgürlük verdiği, ardından da Maydan'ın ona karşı geldiği söyleniyor. Erdoğan'ın ise bu kurumu önceden zayıflattı. Bir takım Erdoğan

7 Viktor Yanukoviç, Ukraynalı politikacı ve Ukrayna'nın 4. cumhurbaşkanı. Kasım 2013'te AB ile "Ortaklık ve Serbest Ticaret Anlaşması"'nı imzalamaması üzerine Ukrayna'daki AB yanlısı muhalefet Kiev' de protesto gösterilerine başlatmıştır. Yanukoviç' in Rusya ile yakınlaşma kararıyla protesto gösterileri hemen hemen tüm Ukrayna'ya yayılmış, protestocularla güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmalar ve şiddet olayları sonrasında Yanukoviç, Şubat 2014'de Rusya' ya kaçmak zorunda kaldı.

muhalifleri ordudan ayrıldı. Silahlı Kuvvetler ve polisin önemli bir kısmı Erdoğan'ı destekledi. Diğer bir faktör ise insanların sokağa çıkmasıydı. 2014 yılında Yanukoviç bunu başaramadı. Kiev halkı iktidarı savunmak için dışarı çıkmadı.

3. Haberin Rusça başlığı: Эрдоган: США придется сделать выбор между Турцией и Гюленом

Haberin Türkçe başlığı: Erdoğan, ABD'nin Türkiye ile Gülen arasında seçim yapması gerekecek

Gazetenin tarihi ve sayısı: 11 Ağustos 2016

Haberin içeriği ve yorum: Gazete 'РИА Новости'ye istinaden verdiği haberde Erdoğan'ın açıklamasına yer veriyor: 'Fethullah Gülen'in (FETO) örgütü ve Türkiye ile ilişkileri arasında seçim yapmak durumunda kalacak'. Yazıda aynı zamanda 4 Ağustos'ta *Wall Street Journal*'ın haberine de değiniliyor: 'ABD makamlarının Ankara'nın sunduğu ve Gülen'in ayaklanmanın hazırlanmasını gösteren kanıtlardan memnun olmadığını ve kendisini iade etmeyi reddetme eğiliminde olduklarını bildirdi. Aynı zamanda vatanında vaizin adil ve objektif bir mahkeme beklediğinden kuşku duyuyoruz'.

Haberin sonunda gazete 15 Temmuz gecesi olan darbe olayını yeniden hatırlatıyor ve ölü ve yaralı sayısını veriyor: 'Bundan sonra yaklaşık 60 bin askeri, polis, hakim, yetkili ve öğretmen görevden alındı, tutuklandı veya soruşturmaya alındı'.

4. Haberin Rusça başlığı: СМИ: Сторонники Гюлена, пытались убить президента Турции еще в 2012 году. (http://www.ng.ru/world/2016-08-16/6_turkey.html)

Haberin Türkçe başlığı: Gülen'in destekçileri, 2012'de Türkiye Cumhurbaşkanı'nı öldürmeye çalıştı

Gazetenin tarihi ve sayısı:16 Ağustos 2016,169 (6783)

Haberin içeriği ve yorum: Gazete bu haberi РИА Новости'ye istindaden veriyor. Haberde Yeni Şafak gazetesinin, Ankara'da bir askeri darbe girişiminde bulunduğu iddia edilen vaiz Fethullah Gülen'in destekçilerinin, cerrahi bir operasyon sırasında 2012'de Başkan Recep Tayyip Erdoğan'ı öldürmek istediği haberi yer alıyor. Haberde Hüseyin Sarıçiçeğe istinat ediliyor. Onun 2013 yolsuzluk skandalının soruşturmasına katıldığı ve savcılığa 200'den fazla gizli belge teslim ettiği söyleniyor. Erdoğan'ın son anda operasyona gelememesi planın fiyaskoya uğramasına neden oluyor.

5. Haberin Rusça başlığı: Прокуратура Турции затребовала для Гюлена 1900 лет тюрьмы (http://www.ng.ru/news/552157.html)

Haberin Türkçe başlığı: Türk savcılığı Gülen için 1900 yıllık hapis cezası istiyor

Gazetenin tarihi ve sayısı: 17 Ağustos 2016 (İnternet sitesi)

Haberin içeriği ve yorum: Rusya'nın ПРАВО.Ru sitesinden aldıkları haberin kaynağı Anadolu Ajansı'dır. Haberde Fetullah Gülen için 1900 yıllık hapis cezası istendiği yazılıyor. Gülen davasındaki iddianamenin kapsamı 2527 sayfaya ulaştığı da belirtiliyor.

6. Haberin Rusça başlığı: Власти Азербайджана намерены вести серьезную борьбу против распространения идеи "гюленизма"

Haberin Türkçe başlığı: Azerbaycan hükümeti, "Gülenizm" fikrinin yayılmasına karşı ciddi bir mücadele yürütmek istiyor

Gazetenin tarihi ve sayısı:26 Ağustos 2016, 179 (6793)

Haberin içeriği ve yorum: Haberde Azerbaycan Cumhuriyeti Başkanlık Yönetiminin Sosyal Politika Departmanı Çalışanı Behruz Hasanov'un açıklamasını yayınlanmıştır: 'Türkiye'de bir darbe olsaydı, Azerbaycan da dahil olmak üzere, olayların nasıl bir senaryoya dönüşeceğini hayal etmek zordur. Bu nedenle, ülkemizde "Gülenizm" fikrinin yayılmasına ve Fethullah Gülen'in taraftarlarına karşı ciddi bir mücadele yapmak çok önemlidir'.

7. Haberin Rusça başlığı: Обама и Эрдоган обсудят вопрос об экстрадиции Гюлена на саммите G20

Haberin Türkçe başlığı: Obama ve Erdoğan G20 zirvesinde Gülen'in iadesini konuşacaklar

Gazetenin tarihi ve sayısı: 31 Ağustos 2017

Haberin içeriği ve yorum: Haberde ABD Başkanı Barac Obama ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, G20 zirvesinde Müslüman vaiz Fetullah Gülen'in iadesini konuşacakları yazıyor. Reuters tarafından Türkiye Cumhurbaşkanı temsilcisine atıf yapıldığı bildirildi. Bununla ilgili Reuters ajansının Türkiye Cumhurbaşkanı'nın temsilcisine istinaden haber verdiği yazılıyor. Haberin kaynağı Rusya'nın "TACC" ajansıdır.

8. Haberin Rusça başlığı: ‘Волна терроризма в Турции смела главу МВД’ (http://www.ng.ru/world/2016-09-02/8_turkey.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Türkiye’de terör dalgası İçişleri Bakanını ‘sildi’

Haberin alt başlığı: Ülke, personel değişimiyle sarsılmaya devam ediyor

Gazetenin tarihi ve sayısı: 2 Eylül 2016, 185 (6799)

Haberdeki fotoğraf: Efkan Ala’nın Reuters tarafından çekilmiş fotoğrafıdır.

Волна терроризма в Турции смела главу МВД

Страну продолжают сотрясать кадровые перестановки

Юрий Мавашев

Тэги: турция, терроризм, отставки, мвд

SHARE ВКОНТАКТЕ TWEET

Один из самых лояльных президенту Реджепу Тайипу Эрдогану чиновников – министр внутренних дел Эфкан Ала покидает свой пост. Это неожиданное известие потрясло турецкую политическую атмосферу. Об этой отставке объявил премьер-министр Бинали Йылдырым. О реальных причинах отставки остается только догадываться.

Эфкан Ала возглавлял МВД Турции в течение трех лет, начиная с декабря 2013-го при экс-премьере и нынешнем президенте Эрдогане. Продолжил

Эфкан Ала стал жертвой политических игр в Анкаре. Фото Reuters

Fotoğrafın alt yazısı: Ankara’daki siyasi oyunların kurbanı oldu

Haberin içeriği ve yorum: Yuriy Mavaşyev’in yaptığı haberde Efkan Ala’nın Erdoğan’a en sadık insanlardan biri olduğu ve istifanın Türk siyasi ortamında şok etkisi yarattığı söyleniyor. Efkan Ala’nın İçişleri Bakanı olduğu süreçte Türkiye’de terör dalgasının arttığını ve bunun için önlemler alınamadığını da yazıyor haber. Bu istifanı körükleyen şeyin 15 Temmuz gecesi ve o gece Erdoğan’ın Ala ile iletişime geçememesi olduğuna vurgu yapılıyor. Bunu da Hürriyet’e istinaden söylüyor. Gazete’nin kendi eleştirmeninin yorumuna göre but aynı Ahmet Davutoğlu’nun (eski başbakanın) istifasına benziyor. Türkiye tüm bunları dünya basınına koordinasyonda olan uyuşmazlık olarak çıkarıyor.

9. Haberin Rusça başlığı: НАТО восстанавливает диалог с Турцией

Haberin Türkçe Başlığı: NATO Türkiye ile diyalogu yeniden başlattı

Haberin alt başlığı: İttifak, Ankara ile karşılıklı güven eksikliğini gidermek istiyor

Gazetenin tarihi ve sayısı: 8 Eylül 2016, 189 (6803)

Haberdeki fotoğraf: Haberde NATO Genel sekreteri Jens Stoltenberg'in fotoğrafı vardır

08.09.2016 00:01:00

НАТО восстанавливает диалог с Турцией

Альянс хочет преодолеть дефицит взаимного доверия с Анкарой

Юрий Мавашев

Тэги: нато, столтенберг, турция, инджирлик, эрдоган, полен

SHARE ВКОНТАКТЕ TWEET

Сегодня в Турцию прибудет генсек альянса Йенс Столтенберг. Ведущие турецкие СМИ наперебой подчеркивают символичность визита – первого после попытки государственного переворота в стране. Впрочем, кроме выражения слов солидарности в адрес руководства Турции в его борьбе с террористической, по мнению Анкары, организацией проповедника Фетхуллаха Гюлена FETO, у Столтенберга заготовлен ряд других вопросов для обсуждения.

Фото Getty Images

Haberin içeriği ve yorum: Gazete 8 Eylül 2016'da 'В Мире' (Dünyada) sayfasında Yuriy Mavaşev'in haberini yayınlıyor. Haberde Stoltenberg'in Türkiye'ye geleceği söyleniyor. Türkiye gazetelerindeki haberlere dikkat çeken gazete ziyareti 15 Temmuz'u ve ondan sonraki olaylara bağlıyor. Haberde Türkolog Aleksandr Vasilyev'in fikirleri yer alıyor. Onun düşüncesine göre, Türkiye, uzun süredir NATO-daki rolünün bölgedeki önemine uygun olmadığını vurgulamıştır. İttifakta Türkiye'nin tercihleri üzerine pazarlık yapmaya zorlamak için NATO karşıtı görüşlere ihtiyaç duyuluyor. Bölgede olan tüm olayların sonucu olarak bu görüş önemlidir.

10. Haberin Rusça başlığı: 'Анкара требует посадить Гюлена за решетку' (http://www.ng.ru/world/2016-09-15/7_turkey.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Ankara, Gülen'i demir parmaklıkların arkasına koymayı talep ediyor.

Haberin alt başlığı: Bozulmuş Vaiz, Amerikan-Türk ilişkileri güçleniyor

Gazetenin tarihi ve sayısı: 15 Eylül 2016, 195 (6809)

Haberdeki fotoğraf: Haberde Fetullah Gülen'in Reuters'e ait fotoğrafı var

Анкара требует посадить Гюлена за решетку

Опальный проповедник испытывает американо-турецкие отношения на прочность

Юрий Мавашев

Тэги: турция, минюст, фетхуллах гюлен, госпереворот, путч, курды, рпк, сша

SHARE контакте TWEET

Министерство юстиции Турции направило США первый запрос с требованием об аресте оппозиционера и богослова Фетхуллаха Гюлена, которому власти инкриминируют организацию госпереворота в стране. Тем временем глава МИДа республики Мевлют Чавушоглу осадил посла США, выразившего обеспокоенность недавним отстранением от должности 28 руководителей местных администраций за связь с Рабочей партией Курдистана (РПК). Однако, судя по словам и делам чиновников двух стран, говорить об ухудшении отношений не приходится.

Фетхуллах Гюлен чувствует себя в безопасности в США. Фото Reuters

Fotoğrafın alt yazısı: Fetullah Gülen, ABD'de kendisini güvende hissediyor

Haberin içeriği ve yorum: Yuriy Mavaşev'in haberi gazetede В Мире (Dünyada) başlığında geçiyor. Haberin içeriğinde Türkiye'nin darbe düzenleyen Gülen'le ilgili ABD'ye ilk sorgusunu gönderdiği yazıyor. Ayrıca NG'nin uzmanı Türkiye ve ABD arasındaki ilişkilerin bozulmayacağını düşünüyor. Gülen'in hala orada olmasının nedeni de liderler bazında olan oyunun bir parçasıdır diyor.

11. Haberin Rusça başlığı: Мотивом убийцы российского посла в Турции могла стать месть за Алеппо' (http://www.ng.ru/world/2016-12-19/100_embmurd.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Rus büyükelçisinin katilinin nedeni Halep'in intikamı olabilir'

Haberin alt başlığı: Andrey Karlov yaralanmanın sonucu olarak Ankara'da öldü

Gazetenin tarihi ve sayısı: 19 Aralık 2016

Haberdeki fotoğraf: Yazıda öldürülen büyükelçinin ve olay sonrası binanın önünün fotoğrafları verilmiştir.

Андрей Карлов скончался в результате полученного ранения в Анкаре

Игорь Субботин

Тэги: турция, посол, мид, убийство, карлов, терроризм

SHARE контакте TWEET

Убийца российского посла в Турции кричал о «мести» и «Алеппо» во время совершения преступления, сообщило турецкое издание Daily Sabah. МИД РФ квалифицировал убийство дипломата Андрея Карлова как теракт. Глава российской дипмиссии получил тяжелые ранения в результате нападения в Анкаре и скончался.

«Когда посол произносил речь, высокий мужчина, одетый в костюм, выстрелил в воздух и затем прицелился в посла, – цитирует Daily Sabah слова одного из очевидцев трагедии, который присутствовал на выставке в Анкаре, где был убит Карлов. – Он сказал что-то об Алеппо и мести». Фотографы и операторы запечатлели мужчину в черном костюме, который держит пистолет.

Фото Getty Images

Haberin içeriği ve yorum: Gazetenin internet sitesinde İqor Subottin'in haberinde Daily Sabah'ın iddiası yer alıyor. İddiaya göre suikastın ardında 'Halep' intikamı var. Çünkü suikast zamanı bunu saldırganın söylediği iddia ediliyor. Aynı zamanda saldırganın 15 Temmuz soruşturması nedeni ile görevden alındığı yazılıyor.

12. Haberin Rusça başlığı: Фото недели. Анкара назвала убийство Карлова спланированным' (http://www.ng.ru/week/2016-12-26/8_6894_photoweek.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Haftanın fotoğrafı: Ankara, Karlov'un öldürülmesi planladı'

Gazetenin tarihi ve sayısı: 26 Aralık 2016, 280 (6894)

Haberdeki fotoğraf: Haberde Reuters'e ait Başbakan Binali Yıldırım'ın Rus Büyükelçiliği'ni ziyaret ettiği sırada Karlov'un fotoğrafının önünde eğilip karanfil koyduğu anın fotoğrafı verilmiştir.

Фото недели. Анкара назвала убийство Карлова спланированным

Тэги: посол, турция, андрей карлов, убийство, фото

SHARE контакте TWEE

В связи с убийством в Анкаре российского посла Андрея Карлова премьер-министр Турци Бинали Йылдырым посетил посольство РФ в Турции. В книг соболезнований он оставил запись, где отметил, что погибший дипломат станет символом дружбы между Росси и Турцией, а виновные в убийст обязательно будут наказаны. Глава МВД Турции Сулейман Сойлу заявил, что убийство Карлова, которое в Москве расценили как теракт, не было личной инициативой преступник а было спланировано. Он сообщил, что «четко определен связь убийцы с террористическим течением

Фото Reuters

Haberin içeriği ve yorum: Gazete Rus Büyükelçi'nin ölümü ile ilgili haberlere geniş yer ayırmıştır. 'Неделя в обзоре' (Haftalık bakış) başlığı altında verdiği haberin içeriğinde İç işleri Baknı Süleyman Soylu'nun da açıklaması yer aldı. Açıklamada suikastın planladığı ve FETÖ ile birebir ilişkisi olduğu yer alıyor.

13. Haberin Rusça başlığı: Отношения Москвы и Анкары прошли новую проверку на прочность' (http://www.ng.ru/world/2016-12-29/7_6897_ankara.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Moskova ile Ankara arasındaki ilişkiler yeni bir güç testi geçirdi

Haberin alt başlığı: Rus-Türk bağlantılarının normalleştirilmesi hedeflendiği ortaya çıktı

Gazetenin tarihi ve sayısı: 29 Aralık 2016, 283 (6897)

Haberdeki fotoğraf: Reuters'e ait Karlov'un resminin önünde karanfiller olan fotoğraf

1. Отношения Москвы и Анкары прошли новую проверку на прочность

Нормализация российско-турецких связей оказалась под прицелом

Тэги: россия, турция, посол, убийство, карлов, эрдоган

SHARE контакте TWEE

После семимесячной паузы, возникшей после инцидента со сбитым Су-24, российско-турецкие отношения вошли в фазу нормализации. Анкара принесла извинения за удар по самолету, а позже Кремль осуди попытку государственного переворота в Турции. Обе стороны даже объединили усилия, чтобы решить сирийски кризис, однако испытанием для стран стало убийство российского посла Андрея Карлова 19 декабря в Анкаре.

Убийство Андрея Карлова стало новым вызовом для России и Турции. Фото Reuters

Мотивом нападавшего, судя по

Fotoğrafın alt yazısı: 'Andrei Karlov'un öldürülmesi Rusya ve Türkiye için yeni bir mücadeleydi'

Haberin içeriği ve yorum: Yazı 'В мире' başlığı altında verilmiştir. Haberin içeriğinde 'Su-24[8]'ün vurulması olayı sonrasında ortaya çıkan yedi aylık durakla-

8 Türkiye sınırı ihlal eden Rus SU-24 bombardıman uçağı, 24 Kasım 2015 yılında Türk F-16'ları tarafından 'AIM-9X Sidewinder' füzesi kullanılarak düşürüldü.

manın ardından, Rus-Türk ilişkileri normalleşme aşamasına girdiği belirtiliyor. Haberde aynı zamanda Karlov'un öldürülmesinin iki ülke ilişkilerini bozmaya yönelik her iki ülke başkanlarının düşüncelerine yer verilmiştir. Aynı zamanda uçak için dilenen özür ve darbe sonrası Rusya'nın desteği de haber de yer alıyor. Gazete büyükelçi olayından sonra Türkiye Rusya ilişkilerinin güç testinden geçtiğini söylüyor.

14. Haberin Rusça başlığı: Эрдоган обещал не допустить новых попыток госпереворота (http://www.ng.ru/news/582512.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Erdoğan yeni darbe girişimlerine izin vermeyeceğine söz verdi

Gazetenin tarihi ve sayısı: 28 Mayıs 2017

Haberin içeriği ve yorum: Gazete internet sitesinde darbe ile ilgili Erdoğan'ın açıklamasını yayınlamış. Anadolu Ajansına istinaden verdiği haberin içeriğinde Erdoğan'ın 15 Temmuz'dan zafer olarak anlattığına da vurgu yapılıyordu. Ona göre, Türkiye şu anda terör örgütleriyle daha önce hiç olmadığı kadar kararlı bir şekilde savaşıyor ve 15 Temmuz zaferi bu değişimler için büyük önem taşıyor. 15 Temmuz'dan ders aldıklarını ve bunun bir daha olmasına asla izin vermeyeceklerine vurgu yapılıyor.

15. Haberin Rusça başlığı: Жители Турции услышали в мобильных телефонах голос Эрдогана вместо гудков' (http://www.ng.ru/news/587618.html)

Haberin Türkçe Başlığı: Türk vatandaşları cep telefonlarında siren yerine Erdoğan'ın sesini duydu

Gazetenin tarihi ve sayısı: 16 Temmuz 2017

Haberin içeriği ve yorum: Gazetede 16 Temmuz 2017 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın tüm mobil operatörlerden başlatılan çağrılarda "Cumhurbaşkanınız olarak 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik gününüzü tebrik ediyor. Şehitlerimize Allah'tan rahmet, gazilerime sıhhat ve afiyet diliyorum" sesli mesajı dinletilmesi haber yapıldı. Haberin kaynağı *Hürriyet*'tir.

Sonuç

Çalışmaya başlanıldığında vurgu yapıldığı gibi Türkiye-Rusya ilişkilerinin tarihi çok eskiye dayanıyor. Bu ilişkilerin hem siyasal hem ticari hem kültürel hem de turistik boyutları vardır.

Beş yüzyılı aşan Türk-Rus ilişkilerinin tarihçesine baktığımızda, barış ve iş birliğine dayanan dönemlerinin istisnai aşamalar olduğunu görürüz. Son yıllar yaşanan bazı olaylar ilişkileri kırılma noktasına getirse de sonuç iyi oldu. İlişkiler yeninden toplandı.

Türkiye'de olan olaylar doğal olarak komşu ülkenin medyasına da yansıdı. Rusya'nın ilk özgür medya kurumlarından olan *Nezavisimaya Gazeta* da bunu sayfalarına taşıdı.

Gazete darbe hakkında haberler ve analiz yazılar yayınladı. Bu çalışmada gazetenin darbe ile ilgili 15 haberi incelendi. Haberlere gazetenin internet sayfasından ulaşıldı. Gazetenin darbe ile ilgili Türkiye ve dünya basınını takip ettiği görüldü.

Araştırmaların sonucunda haberlerin sekizinde fotoğraf kullanıldığı ve genellikle *Reuters*'in fotoğraflarına yer verildiğine dikkat edildi.

Gazete haberlerinde Fetullah Gülen terörist değil Müslüman vaiz olarak gösteriliyor. Bazen darbe teşebbüsünde bulunan adam, bazen darbe teşebbüsünde bulunduğu iddia eden adam olarak veriyor.

Darbe ile ilgili en çok Türkiye ve ABD medyasında olan haberler ele alınıyor.

Haberlerde Türkiye'deki darbenin başarısız olma nedeninin iktidarın orduya hükmetmesi ve halkın iktidarın yanında olması söyleniyor. Aynı zamanda Erdoğan'ın kurtulmasında bir zamanlar yasakladığı sosyal medyanın da büyük rolü olduğu da yazılıyor.

Kaynakça

Alkan, H. (2016). 15 Temmuz'u anlamak: Parametreler ve sonuçlar. *Bilig Dergisi*, (19), 253-272.

Anadolu Ajansı (2016). *Dakika dakika FETÖ'nün darbe girişimi*. (1. Baskı). Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları-27.

Arıkan, R. (2011). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Aslan, Y. (2002). *Mustafa Kemal-M.Frunze görüşmeleri: Türk-Sovyet ilişkilerinde zirve*. (1.Baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları: 345.

Aydın, S. & Taşkın, Y. (2016). *1960'tan günümüze Türkiye tarihi*. (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Baykara, S. (2017). *15 Temmuz darbe girişimi ve Türk dış politikasına etkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.

Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Büyükakıncı, E. (2012). Türk-Rus ilişkilerinin değerlendirilmesi: Güvenlik sorunsalından çok boyutlu derinliğe geçiş. (Ed. E. Büyükakıncı & E. Bacanlı). *Sovyetler Birliğinin dağılmasından yirmi yıl sonra Rusya Federasyonu: Türk dilli halklar-Türkiye ile ilişkiler*. (1.Baskı). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. & Kılıç, E. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Dakika dakika darbe girişimi 15-16 Temmuz 2016 (2016, 16 Temmuz). *Hürriyet Gazetesi*. http://www.hurriyet.com.tr/dakika-dakika-darbe-girisimi-15-16-temmuz-2016-40149409 adresinden edinilmiştir.

Demir, İ. (2014). Tarihsel perspektif ışığında Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkiler. *Yönetim ve Ekonomi*, *21*(2), 179-197.

Gurbanova, R. (2014). *Azərbaycan-Rusiya münasibətləri "Nezavisimaya Qazeta" səhifələrdində (2011-2013-cü illərin materialları əsasında)*. (Yayımlanmamış lisans tezi). Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü.

Güney, N.A. (2002). Rusya Federasyonunun yeni güvenlik politikası çerçevesinde Türkiye'ye bakışı. (Ed. M. Türkeş & İ. Uzgel). *Türkiye'nin komşuları* (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

НАТО восстанавливает диалог с Турцией (2016, 8 Eylül). *Nezavisimaya Gazeta*. 189 (6803). http://www.ng.ru/world/2016-09-08/7_nato.html adresinden edinilmiştir.

Kurat, A.N. (1970). *Türkiye ve Rusya: 18. yüzyıl sonundan Kurtuluş Savaşına kadar Türk-Rus ilişkileri-1798-1919*. (1. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları:180.

Mavaşev, Y. (2016, 2 Eylül). Волна терроризма в Турции смела главу МВД, http://www.ng.ru/world/2016-09-02/8_turkey.html adresinden edinilmiştir.

Nezavisimaya Gazeta (2017). http://www.ng.ru/ adresinden edinilmiştir.

Özgan, A. (2008). *28 Şubat süreci'nin siyasal açıdan neden ve sonuçları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Rusya, FETÖ'nün hüsrana uğradığı ilk ülkelerden biriydi. (2016, 15 Ağustos). *Miliyet Gazetesi*. http://www.milliyet.com.tr/rusya-feto-nun-husrana-ugradigi-dunya-2295378/ adresinden edinilmiştir.

Tatlıdil, D. (2013). *Askeri hükümetler döneminde Türk dış politikası (1960-1983)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Tüylü, Ö.S. (2012). *Türkiye'de askeri darbelerin karizma üretme işlevi: 28 Şubat süreci ve adalet ve kalkınma partisi örneğinde sosyolojik bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Veliyev, H. (2012). *Xarici ölkələrin jurnalistikası tarixi*. (1. Baskı). Bakü: Tuna Yayınevi.

Yesin, B.İ. (2000). История русской журналистики (1703-1917). Учебно- методичекий комплект. Moskova: Nauka.

Zapadova, A.V. (1973). История русской журналист ики *X V I I I-X I X* веков (1. Baskı). Moskova: Vısşaya Şkola Yayınevi.

5 maddede yeni Türkiye-Rusya ilişkileri (2016, 11 Ekim). Anadolu Ajansı. http://www.ntv.com.tr/galeri/ekonomi/5-maddede-yeni-turkiye-rusya-iliskileri,KuAhbOWpcEOF_jMzDeLs9Q adresinden edinilmiştir.

Прокуратура Турции затребовала для Гюлена 1900 лет тюрьмы (2016, 17 Ağustos). *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/news/552157.html adresinden edinilmiştir.

Обама и Эрдоган обсудят вопрос об экстрадиции Гюлена на саммите G20 (2016, 31 Ağustos). *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/news/553568.html adresinden edinilmiştir.

Эрдоган: США придется сделать выбор между Турцией и Гюленом (2016, 11 Ağustos). *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/news/551528.html adresinden edinilmiştir.

Анкара требует посадить Гюлена за решетку (2016, 15 Eylül). *Nezavisimaya Gazeta*. 195 (6809) http://www.ng.ru/world/2016-09-15/7_turkey.html adresinden edinilmiştir.

СМИ: Сторонники Гюлена, пытались убить президента Турции еще в 2012 году (2016, 16 Ağustos). *Nezavisimaya Gazeta*. 169 (6783). http://www.ng.ru/world/2016-08-16/6_turkey.html adresinden edinilmiştir.

Жители Турции услышали в мобильных телефонах голос Эрдогана вместо гудков (2017, 16 Temmuz). *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/news/587618.html adresinden edinilmiştir.

Фото недели: социальные сети помогли Эрдогану избежать судьбы Горбачева (2016, 18 Temmuz). *Nezavisimaya Gazeta*. 144 (6757) http://www.ng.ru/week/2016-07-18/7_photo.html adresinden edinilmiştir.

Мотивом убийцы российского посла в Турции могла стать месть за Алеппо (2016, 19 Aralık). *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/world/2016-12-19/100_embmurd.html adresinden edinilmiştir.

Почему Эрдоган оказался успешнее Януковича? (2016, 19 Temmuz) *Nezavisimaya Gazeta*. 146 (6759). http://www.ng.ru/editorial/2016-07-19/2_red.html adresinden edinilmiştir.

Рэдакция. (2017). *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/about/editors/ adresinden edinilmiştir.

Власти Азербайджана намерены вести серьезную борьбу против распространения идеи “гюленизма” (2016, 26 Ağustos) *Nezavisimaya Gazeta*. 179 (6793). http://www.ng.ru/cis/2016-08-26/6_azerbaijan.html adresinden edinilmiştir.

Фото недели. Анкара назвала убийство Карлова спланированным (2016, 26 Aralık) *Nezavisimaya Gazeta*. 280 (6894) http://www.ng.ru/week/2016-12-26/8_6894_photoweek.html adresinden edinilmiştir.

Эрдоган обещал не допустить новых попыток госпереворота (2017, 28 Mayıs) *Nezavisimaya Gazeta*. http://www.ng.ru/news/582512.html adresinden edinilmiştir.

Отношения Москвы и Анкары прошли новую проверку на прочность (2016, 29 Aralık). *Nezavisimaya Gazeta*. 283 (6897) http://www.ng.ru/world/2016-12-29/7_6897_ankara.html adresinden edinilmiştir.

Information Warfare between American and Russian Media: Ukrainian Crisis Case

Violeta Stratan İlbasmış*

Abstract: The recently emerged Ukrainian crisis has reshaped the relationship between world powers, drawing a new international architectural system. Both Russia and U.S. are incontestable geopolitical actors and most of the times their sphere of influence intertwines. The Ukrainian crisis is just an example in this sense. Due to the fact that in 2013, European Union offered Ukraine to sign the Trade and Association Agreement, Russia was forced to react in a way. Thus, European Union's offer to Ukraine was the reason of the Ukrainian turmoil. Firstly, the aim of this study is to portray the information warfare and to provide analysis of information psychological operations through media. Media in this study is considered to play the role of an informational and psychological weapon between American and Russian media. Secondly, this study depicts the ideological differences presented in the discourse of CNN International and Russia Today TV channels on the representation of Ukraine crisis. A media research has been conducted from February 2014, when massive protests took place in the Ukrainian capital of Kiev to April 2014. The research is focused on Russian (RT) and American media (CNN) as instruments of information warfare within international conflicts. The relevance of this paper is to contribute to the discussion on media bias on the Russian, but also on American side. The study methodologies applied in this study is the content analysis and Teun van Dijk's Critical Discourse Analysis (CDA) theory.

Keywords: Information Warfare, Ukrainian Crisis, Media Bias, American Media, Russian Media, CNN, RT (Russia Today).

* PhD student, Faculty of Communication, Marmara University, Istanbul, Turkey
e-mail: violetastratan@gmail.com

Introduction

In 21st century, the world balance of forces between U. S. and Russia has been changed due to the emergence of frequent dissensions between these two countries. The diplomatic debates and peace treaties signed immediately after global conflagrations like I. and II. World Wars and Cold War were not able to settle down the strenuous state of affairs in Europe or on other continents. The eagerness or just geopolitical interests of global players gave birth to new disputed territorial problems. So to say, modern times brought up new threats to the global balance of power and collective security. One of this example is the Ukrainian crisis.

Immediately after the collapse of Soviet Union, Russia has underwent an ideological and social beat and for many years in a row was characterised by a lethargic and apathetic spirit. While the West was flourishing from many perspectives, Russia was still in the search of its identity. Once NATO and European Union started to get closer to Russia's borders and to spread its influence towards ex-soviet countries, Russia has changed its foreign policy strategies and actions. Due to the fact that in 2013, European Union offered Ukraine to sign the Trade and Association Agreement, Russia was forced to react in a way. European Union's offer to Ukraine was the reason of Ukrainian turmoil (that is still on-going), in which global powers has been engaged to play different roles (enemies, friends, peacemakers, mediators, aggressors etc.).

The main purpose of this study is to depict the ideological differences presented in the discourse of CNN and RT (former Russia Today) TV channels on the representation of Ukraine crisis. A media research has been conducted from February 2014, when massive protests were taking place in the Ukrainian capital of Kiev to April 2014. Firstly, this study is focused on Russian and American media as instruments of information warfare within international conflicts. The relevance of this paper is to contribute to the discussion on media bias on the Russian, but also on American side. While the Western media (both European and American) is claiming that Russia is waging an information warfare against the West in the context of Ukraine crisis, it has been considered adequate and suitable to take a glance at American media, in other words to compare information warfare techniques applied by both media outlets, respectively countries. The focus of this research stands on the use of propaganda through media, which is a tool of psychological warfare, the "soft part" of information warfare concept. The study methodologies applied in this research is the content analysis and van Dijk's Critical Discourse Analysis theory.

Information warfare has as objective to create a favorable political, cultural, and psychological information environment through distortion of reality for the purpose of attaining specific political goals. The hypothesis of this study is that both countries (USA and Russia) through their TV stations are building their own ideological discourse in the framework of their own foreign policy. Like in any other military conflict, media plays a significant role. Ukraine's case has not been an exception. As a comparative case study it had been chosen for analysis CNN and RT.

Information warfare does not mean only one actor, otherwise it would not be called war. Compulsory it implies two actors, in this case Russia and USA. As history proved many times, these two global powers Russia and USA prefer to "fight" (ideologically or military) anywhere else, but not on their territory. In 2014, they chose as war stage the Ukraine's territory. Once Zbigniew Bzrezinski has affirmed that Ukraine is "a new and important space on the Euroasian chessboard" where Russia and West (USA) are playing the game for geopolitical influence and strength (Brzezinski, 1997, p. 46). Thus this research dealt with 2 main actors (USA and Russia) and one secondary actor (Ukraine). Only this way it can be possible to prove the existence of an information warfare within Ukraine crisis case and to depict the ideological differences presented by two countries through these two TV channels. Therefore the aim of this paper is to focus more on psychological operations of information warfare (disinformation, misinformation, fabrication, propaganda) than on technical or military aspect of information warfare concept.

Information Warfare - General Remarks

It is well known that war itself is the central phenomenon to the study of international relations. A well organized and conducted war it is a prerogative of modern states. The armed forces of a state represent an indispensable factor for any nation and also a guarantee for the escalation of any possible conflict. War as a concept has a long history of continuous modifications. In plenty of research can be found a plethora of prefixes attached to the "war" term in an attempt to illustrate its proteiform features. Thus nowadays, in English academic literature can be found terms like: post-modern war, asymmetric war, netwar, hybrid-war, new war, cyber-war, electronic war, imaginary war, information war, information-psychological war, cyberpower, military deception, strategic communication, information operations etc. As it has been mentioned before the main focus of this study is the information warfare with its psychological characteristics. In Russian sources the

most commonly used term for information warfare concept is the term "informatsionnoe protivoborstvo" and "informatsionnaia voina".

Although the term "information warfare" (IW) is not quite a new one, it is still shrouded in controversy, but it is widely used in today's news. Thomas N. Rona reportedly coined the term "information warfare" in 1976 in a report delivered to Boeing Company, titled "Weapon systems and Information Warfare" offering the following definition: "The strategic, operation, and tactical level competitions across the spectrum of peace, crisis, crisis escalation, conflict, war, war termination, and reconstitution/restoration, waged between competitors, adversaries or enemies using information means to achieve their objectives." This definition is probably too broad, because it encompasses many actors and actions involved in the warfare. But despite this feature it has rather a more human dimension than a technological or militarist one.

Since then, many definitions emphasized its military dimension.[1] However many definitions stressed its psychological aspects or in other words, the effect it can have on people and their behavior. For a long time "information warfare" did not even have a precise definition, maybe that is why often, it is misinterpreted and points to high-tech weapons which are used in mass armies. It is important to make the distinction of roles between these two categories, mentioned in different academic sources: information in warfare and information warfare. In the last mentioned category, information it is seen as a weapon in international conflicts (to influence attitudes, deny/protect, deceive, exploit/attack), whilst the former one addresses to the more traditional role of information in decision-making process (intelligence, surveillance, weather, geography). Nevertheless, the effects of information warfare nowadays are not easily predictable because it targets human minds and emotions.

In the military treaty of Sun Tzu "*Art of war*" it is mentioned that information plays a crucial role in the victory over your enemy and it is considered to be a tool of "soft power". It might mean more information, but it definitely does mean better information. Information warfare means making sure our information is

1 For more information on this topic see: Landa, M. de. (1991). *War in the age of intelligent machines*. New York: Swerve Press; Libicki, M. C. (1995). *What is information warfare*? Washington, DC: National Defence University, Institute for National Strategic Studies; Schwartau, W. (1996). Information warfare. Cyberterrorism: Protecting your personal security in the electronic age. 2nd Ed. New York: Thunder's Mouth Press; Denning, D. E. (1999). *Information warfare and security*. Reading, MS: Addison-Wesley.

reliable and accurate. At the same time, information warfare means denying information superiority to an adversary. This could mean denying information or manipulating the information available to an adversary. According to Sun Tzu: "Military tactics are like unto water; for water in its natural course runs away from high places and hastens downwards. So in war, the way to avoid what is strong is to strike what is weak." (Sun Tzu, 1985, p. 36).

Specifically, we talk about information warfare as a range of "actions intended to protect, exploit, corrupt, deny, or destroy information or information resources in order to achieve a significant advantage, objective, or victory over an adversary." (Alger, 1996, p. 8-14). These class of techniques could be used as well to spread propaganda, disinformation or misinformation, to manipulate the adversary, consequently information warfare is closely linked to psychological warfare concept.

Some researchers has stated that information warfare is not a term with a single meaning, but it is rather an umbrella term with several distinct form of warfare: electronic warfare, psychological warfare, economic information warfare or cyber warfare. Whilst American scholars tend to use it in such linguistic constructions, Russians scholars, when using the concept of information warfare are focusing more on human dimension of it. In the battle for hearts and minds, taking the control of broadcasting technologies like TV or radio it is a significant goal. This state of affairs became more complicated with the advent of information technologies and World Wide Web, because to control or to operate with information became really difficult, that is why the process of sharing, spreading and receiving information had to reinvent itself. Above all, the term information warfare lost its military feature together with the development of information technologies, which nowadays conquered every aspect of our social life (Taddeo, 2012).

Carl von Clausewitz is considered to be the theorist of the classic old war and the founder of modern military thought. In his work "On war" published in 1832, Clausevitz defined war as "an act of violence intended to compel our opponent to fulfill our will" and he argues that opponents are represented by states. Moreover he opines that "war is nothing but a duel on an extensive scale", "it is never an isolated act", "the result of the war is never absolute" and "War is a mere continuation of policy by other means." In the same context the author suggests that wars generally are just political instrument used by states in conflicts with other states (Clausevitz, 1976). In short, Clausevitz's definition of war is based more on physical power. This is a plausible and acceptable definition, considering the epoch theorist lived in.

Historical Background of Russian Information Warfare

Russian information warfare theory has a long history and tradition in Russia. Nowadays information warfare theory is a result or a more sophisticated term for spetspropaganda (*special propaganda*) theory, successfully applied in soviet times. In a paper entitled "The Anatomy of Russian Information Warfare", Jolanta Darczwska, a Polish analyst is mentioning that spetspropaganda theory was a separate subject in 1942 (immediately after the World War second and during Cold War) at the Military Institute of Foreign Languages, but was removed from the curriculum in 1990 (after the collapse of Soviet Union), being again reintroduced in 2000 (Darczewka, 2014, p. 9). The beneficiaries of these classes were not only military personnel, but also journalists and war correspondents.

Besides spetspropaganda there is also disinformation (dezinformatsiya) as a method of informational warfare. The intentionally wrong and erroneous information was one of the main practices of the Russian KGB (Russian State Security Committee), an espionage service that succeeded other Russian intelligence services in 1954, such as CEKA, NKGB, MGB. Besides the many tasks that this service had, such as internal security and foreign espionage, the KGB was also responsible for political indoctrination and propaganda.

The Russian information warfare theory contradicts the theory developed by the United States, that is focused more on the use of computerized technologies and on cyber security, especially in the military field. Even though Russia uses the same thematic terms as cybernetic warfare, network warfare, etc. in the general context of the informational war, most Russian researchers give priority to the human aspect of this term, emphasizing the power to influence the psychological masses first, then exploiting the electronic operational systems. In this context, it is not excluded that this is intentionally done in order to mask or mislead both the Western world and its own citizens.

If during the Soviet period the propaganda machine used such channels as written press (posters, newsletters) and radio to issue its messages, with the appearance of television, the Russian (and not only the Russian) information warfare reached new heights. The widening and diversification of the target audience, as well as the increase of literacy level among population, the competition increase among the various media, all made television to become one of the main elements of the information warfare, both at national and international level.

The Russian theory of information warfare is found and widely applied in two situations/contexts:

1. As part of the Information Security Doctrine of the Russian Federation

2. As a constituent element of geopolitical rivalry between Russia and the West (first of all between the US and NATO) (Darczewka, 2014, p. 12).

In the context of the Russian information war, it is often mentioned the concept of "*reflexive control*" that has its origins in Soviet times, relying on the concept of "maskirovka" (Russian military deception) and involving a whole set of fighting strategies using means of hard power, disinformation and manipulation, tools of influencing adversary's decision-making algorithms, and altering the opponent's response time simultaneously (Thomas, 2004, p. 237-256). It is worth mentioning that the subject of information warfare in Russia has been given the status of an academic science (Darczewka, 2014, p. 13).

Information Warfare in Russian Official Documents

Information Security Doctrine of the Russian Federation (2000) has been officially published only after 125 days after the first inauguration of Putin as president of Russian Federation. This suggests the importance that information has and the priority given to it in terms of security issues for Russia. Being structured in eleven chapter, the documents covers many aspects of information security both at national and international level, but still there are some predominant subjects like: stemming the perceived flow of propaganda aimed at undermining the national image and global prestige of Russian Federation (Articles 15, 16, 17, 23) that are more oftenly repeated in the text of this document. One of the most important intentions of the Russian government specified in the doctrine is to develop the Russian information services industry and using the government information sources in order to offer to international public trustworthy information from Russia's perspective. The emergence of Russia Today news channel was one of the results of the intentions mentioned above.

In February 2010, the Russian Federation adopted a Military Doctrine reminding that one of the features of modern military conflicts is "the intensification of the role of information warfare." Essentially, this military doctrine specified Russia's new battle lines, proposed measures to modernize the Soviet military model, in other words, it was a set of reforms of the Russian military

school. Hence one of the reforms mentioned in the text of this doctrine is the development of "forces and resources for information warfare," and one of the goals of the information warfare is to "achieve political goals without the utilization of military force and, in the interest of shaping a favoured response from the world community to the use of military force and, subsequently, in the interest of shaping a favourable response from the world community to the utilization of military force". (The military Doctrine of the Russian Federation, 2010) It is worth mentioning that this military doctrine specifies what are the main foreign military dangers for the Russian state, one of them being NATO (North Atlantic Alliance Organization) seeking to strengthen its military potential in the immediate vicinity of the Russian Federation.

Another document that specifies the essence of the global information warfare is the "National Security Strategy of the Russian Federation" published in 2009. In this official document, as well, information is considered to be a weapon or tool in the struggle for political supremacy in the world, and in the context of international conflicts that do not cease: "Global information warfare (informatsionnoe protivibrstvo) will intensify, threats will increase to the stability of the industrialised and developing countries, their socio-economic development and democratic institutions." (National Security Strategy of the Russian Federation, 2009).

Like the other documents mentioned above, the Military Doctrine of the Russian Federation published in December 2014 emphasizes the importance of information in the context of military conflicts and its presence in Russia's defensive strategy. Unlike the other official documents mentioned above, this doctrine divides the security threats into two groups: "dangers" (opasnost) and "threats" (ugroza). According to this classification, danger is not a threat, but it can gradually become a threat (Military Doctrine of the Russian Federation, 2014). In the same vein, the Military Doctrine of Russia published in 2014 is more ideologised than the one published in 2010, since the document specifies the danger of an informational warfare that can affect the young Russian generation and can become vulnerable to external influences: „the activities of information influence on population, especially young citizens of the country, which has to undermine the historical, spiritual and patriotic traditions in defence of the Fatherland." (Military Doctrine of the Russian Federation, 2014) At the same time, the influence and impact (soft-power) that foreign non-governmental organizations and international organizations could have on Russian territory is not overlooked.

According to a law passed in May 2015 by the Russian Duma, the Russian state can stop the activity of an "undesirable" NGO, in other words, one that criticizes Moscow's activities. In fact, the President of Russia has repeatedly stated that: "Western special services continue their attempts at using public, non-governmental and politicized organizations to pursue their own objectives, primarily to discredit the authorities and destabilize the internal situation in Russia" (Luhn, 2015).

An important name in Russia's military and academic environment is that of General Valery Gerasimov, Chief of the Russian General Staff. In the work "The Value of Science is in Foresight" (Gherasimov, 2013, p. 1-3). Gerasimov emphasizes the importance of information in the context of modern conflicts, pointing out that "in the 21st century we are witnessing the erosion of the boundaries between war and peace. The role of non-military means to achieve political and strategic goals has increased and in many cases they have overcome weapons in terms of efficiency." He is also mentioning that modern means of struggle are economic, political, informational or humanitarian. The military means are only additional to those mentioned above, so they are not always given priority, this being the great difference between the conflicts of the twentieth century and those of the 21st century. At the same time, the development of information technologies and their use in all areas, including the military, eventually led to the temporal and spatial "resizing" of modern conflicts.

Similar to Gerasimov, Pavel Antonovich is stressing that "in the Russian construct, information warfare is not an activity limited to wartime. It is not even limited to the "initial phase of the conflict" before hostilities begin, which includes information preparations of the battle space" (Antanovich, 2011, p. 35-43).

One of the most recent and more updated official documents, the Russian Federation's Foreign Policy Concept 2016 regarding information warfare, is specifying that one of the aim is to provide unbiased information to the world community from a Russian perspective on the most important international issues. Also the promotion of Russian media and Russian-language media on the international level through new communication technology stands as a task for the Russian government (Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 2016).

Undoubtedly, Russian official acts referring to Russia's military and information security position information on the highest levels (whether technical, military or psychological), emphasizing that its role and importance is steadily increasing.

The US information warfare theory

The information warfare issue has been always on US agenda, because being informationally dominant has been always US's aim. US informational dominance and superiority comprises the continuously developing information technologies sector, mass media, culture and a fast growing economy.

It may seem exaggerated, but it can firmly be stated that information has become the main strategic resource of every nation. This has been highlighted since 1981 by US President Ronald Reagan, who, in his national security strategy mentioned that "information is the fourth dimension of national power" (National Strategy and Information Warfare, 1981, p. 119). So, yet in the 1980s, the US was aware of the importance of information at the legislative level, maybe that is why the American glossary of information warfare contains such terms as "information superiority", "full-spectrum dominance", etc. It should be noted that these terms were used in the military context and military purposes, focusing on the continuous development of American technology resources, with the aim of achieving American superiority in all spheres of social life.

According to US sources, information warfare theory refers to computer attacks and operational information, so it has a more technological and military character than psychological. For example, according to US Department of defence definition from 1995, information warfare represents a multitude of "actions taken to preserve the integrity of one's own information system from exploitation, corruption, or disruption, while at the same time exploiting, corrupting, or destroying an adversary's information system and (in) the process achieving an information advantage in the application of force" (Waltz, 1998, p. 20). As mentioned above, American theory of information warfare is part of the concept of "information dominance", which through its defensive and offensive actions aims at gaining an informational advantage in all fields: political, economic, social, military, cultural etc. In the US National Security Strategy of 2015, it is not mentioned only the mere fact of having the informational supremacy in the world, but also the methods / strategies that must be applied to obtain and hold that supremacy. These include: lead with purpose, lead with strength, lead by example, lead with capable partners, lead with a long-term perspective strategies. This strategy also mentions the main dangers against which the US will have to fight, and the first "danger" to which the document refers to is the Russian aggression, after comes the fight against ISIL, Ebola, nuclear weapons, global warming (National Security Strategy, 2015).

Americans have always associated the psychological information warfare (the humanized part of the information warfare) with psychological operations (PSYOPS) or propaganda. Since these terms have a negative tinge, Americans have refrained from using these terms in their official sources. One reason could be to exclude an association with the Soviet Union, especially during the Cold War, renowned for many other things, but primarily for the propaganda machinery and world reknown in this respect. Avoiding the use of such terms as propaganda, manipulation, PSYOP, psychological warfare was possible with the development of information technologies since the 1980s and the emergence of the terms cyberwar, netwar, cyberattack etc. According to American researcher Nancy Snow, Americans are good specialists in masking what they really do to spread propagandist messages. By using euphemisms such as: "Public Diplomacy", "Atoms of Peace", "Public Information", "Public Communication" or "Strategic Communication", Americans are trying to mask the activity of various state and media structures, fact vehemently criticized by the author (Snow, 2016).

As mentioned above, Russian theory is in contradiction with the American theory of cyberattacks or cyberwar, which puts more emphasis on the use of computerized techniques in cybernetic activities (Darczewska, 2014). However, unlike the American one, the Russian information warfare theory with all its components has experienced only a slight relocation or repositioning of maneuver and activity space, focusing even more on the human-psychological dimension, that is to say, to influence and manipulate the target audience by means of well-thought-out and effectively applied psychological methods and actions. Unlike the Russian theory of the information warfare: „the western understanding of information warfare can be defined as tactical information operations carried out during hostilities to deceive adversary and indirectly influence its decision-making and the actions to follow based on this decision-making process" (Tomáš, 2017, p. 10). So if the Russians apply the intelligence strategies both in peacetime and war continuously, Americans focus more on wartime in the case of certain hostilities.

Research Methodology

The main method of analysis of this study is the content analysis, which helped us to obtain both quantitative and qualitative data. Considering that the general hypothesis of the present paper is that both countries (USA and Russia) through their media (TV stations in our research case) are building their own ideological

discourse in the framework of their own foreign policy towards Ukrainian crisis case, it has been decided to apply the critical discourse analysis method (Critical Discourse Analysis) of Teun A. van Dijk, which has allowed us to perform a more detailed qualitative analysis of the news. The news articles analyzed in this paper has been published during 3 months between February and April 2014.

Research Questions

The study will address the following research questions:

RQ1: How does the CNN and RT depict the events from Ukraine? Where does their focus stand on? (Is it a Russian invasion? An internal conflict of Ukraine? Is it an attempt of US to destabilize the situation in Ukraine?)

RQ2: What are the differences in the structure of the news discourse between CNN and RT news articles?

RQ3: What is CNN's tone of coverage towards US and Russia?

RQ4: What is RT's tone of coverage towards Russia and US?

Research Design

The data for the present research has been collected from CNN and RT official news sites. It should be noted that all the news articles were in English. Data has been collected from the archive of sites by entering the word "Ukraine" or the "Ukrainian crisis" phrase in the search engine. Only the text of the news has been selected for the analysis, not the video of the news. The video materials were used only to compare the compatibility between the text and the news video. The analysis unit in the research is the news article. Thus each news was manually coded and the author created her own content analysis codebook in which the main categories or variables have been sketched. In accordance with the proposed goals and the topic of this research, the categories (variables) of this study are the following: headlines, author of the news (by-line), the technique of the news, title-text relationship, title's objectivity, visual messaged, news citation sources, actors in the news, tone of the coverage, photo-text relationship, video text relationship, photo-video description etc.

As it has been mentioned previously, in this study the crisis from Ukraine has been split intentionally into 3 events that coincided with the analyzed period.

The first phase of the crisis begins on November 21 when the protests against the actions of the Ukrainian government broke out in the central square of Kiev, symbolically called Euromaidan and ends at the end of February, more precisely on February 23. March is the second phase of the crisis and represents the period when the Ukrainian domestic conflict is transformed into an external one. This is primarily due to the annexation of Crimea by Russia and the organization of the referendum, events preceded by numerous altercations between pro-Russian and pro-Ukrainian protesters. In the beginning of April, the third phase of the conflict has started when the separatists took control of the public institutions in Luhansk and Donetsk (Donbass). Very soon after these events the Republics of Donetsk and Luhansk has been created/established.

Results

Table 1. Comparison of Distribution of Cnn and Rt's Articles (February 2014-April 2014)

	CNN		**RT**	
	Frequency	**Percentage**	**Frequency**	**Percentage**
February	9	15.2	3	5.9
March	35	59.3	31	52.5
April	15	25.4	25	42.3
Total	59	100	59	100

In the table above, the number of news that was published on official CNN and RT websites during February-April 2014 can be seen. Depending on the number of news per month, we can identify the importance that has been allocated to specific events by these specific TV channels.

Table 2. Simple/Complex News

	CNN		**RT**	
	Frequency	**Percentage**	**Frequency**	**Percentage**
Simple news	31	52.5	56	94.9
Complex news	28	47.4	3	5.08
Total	59	100	59	100

The graphic above shows the number of simple and complex news identified on CNN and RT websites. As far as we can see, CNN opts for a mix of simple (31) and complex news (28), while RT opts for simple news, with 56 simple news and

only 3 complex news identified. CNN news is structured into parts, and a news story can contain between 3 and 4 ideas or themes. This makes reading news difficult for the reader, as well as their analysis for the researcher. Also, the language used by CNN journalists is a very diplomatic one, a bit complicated and sophisticated. Instead, RT journalists use an English, accessible to any reader who knows basic English.

Table 3. Title - Text Relationship

	CNN		**RT**	
	Frequency	**Percentage**	**Frequency**	**Percentage**
Compatible	48	81.3	53	89.8
Partially compatible	11	18.6	6	10.1
Incompatible	0	0	0	0
Total	59	100	59	100

In this study, no news has been identified with a complete incompatibility between the title and the text of the news, but partially compatible 11 CNN news and 6 RT news has been found. Concerning compatibility, the gap between these two international TV stations is not significant, with CNN publishing 48 news and RT 53. From here we can conclude that both CNN and RT have largely respected the principle of compatibility between title and text. Yet, despite the prestige gained for more than two decades, CNN is using titles that are partially compatible with the news. And RT, younger as age, but with a name already formed, less, but still operates with partially compatible titles.

Table 4. Title's Objectivity

	CNN		**RT**	
	Frequency	**Percentage**	**Frequency**	**Percentage**
Objective	52	88.1	40	67.7
Non-Objective	7	11.8	19	32.2
Total	59	100	59	100

In this research, the category of objectivity of the title was used, because it was desired to identify the objective and correct titles that inform the reader in an objective way, but also to identify pejorative titles, with a certain dose of irony and satire. Our case study involves the analysis of the crisis in Ukraine, which is why

we believe the use of ironic or satirical titles is inappropriate. According to the obtained data, CNN has published 52 objective titles and only 7 non-objective, while the RT published 40 objective and 19 non-objective titles.

Table 5. Sources Quoted in the News

	CNN		RT	
	Frequency	**Percentage**	**Frequency**	**Percentage**
Official direct	301	55.02	130	61.9
Official indirect	182	33.2	38	18.09
Unofficial direct	41	7.49	28	13.3
Unofficial indirect	23	4.2	14	6.7
Total	547	100	210	100

Since the analysis of source types can identify the degree of manipulation of public opinion through news, our aim was to identify the types of sources used in both CNN and RT news. Thus, CNN out of a total of 547 sources: 301 sources are official direct (55%), 182 official indirect sources (33%), 41 non-official direct sources (8%) and 23 non-official indirect sources (4%). RT of the total of 210 sources: 130 sources are official direct (62%), 38 official indirect (18%), 28 non-official direct (13%) and 14 non-official indirect (7%). It should be noted the substantial difference between the number of sources used by CNN and RT. Although on the official websites has been identified an equal number of news items, 59 on each online platform, CNN uses 547 sources in 59 news, while RT only 210 sources.

Table 6. Tone of media coverage towards USA / Tone of media coverage towards Russia (CNN)

	Tone of coverage towards Russia		Tone of coverage towards USA	
	Frequency	**Percentage**	**Frequency**	**Percentage**
Positive	0	0	5	20
Negative	34	61.8	1	4
Neutral	21	38.1	19	76
Total	55	100	25	100

The positive, negative or neutral character of the news derives from the positive, negative or neutral terms used in the news. First we analyzed how the US is described in CNN news. The results of our research are as follows: 5 positive news have been identified related to US. In CNN news, the US appears as a pacifist state,

a saviour, who militates for peace all over the world. This can be seen in this example: "as the crisis in Ukraine shows no sign of easing, US vice president Joe Biden promised support for Ukraine and stressed that the United States won't recognize Russia's annexation of Crimea." (Smith-Spark and Tuysuz, 2014). Referring to the US, in CNN has been identified a negative news that criticizes American administration and 19 neutral news, that is, news in which a balance of opinions and points of view has been maintained. When talking about Russia, the situation is a bit different in CNN news. As expected, no positive news on Russia has been found, 21 neutral news and 34 negative news items has been detected. Examples of negative quotes abound in CNN news. For example in the sentence: "Obama also praised the unity of other countries in condemning Russian "meddling" in Ukraine" (Smith-Spark, Tuysuz and Butenko, 2014) can be seen a negative image of Russia that is trying to interfere within the internal affairs of Ukraine and a positive image of the US through Obama, who appreciates the consensus of other countries to condemn Russia's actions in Ukraine. Another example of an absolutely negative image can be seen in news headlines like this: "the hordes are coming": Ukrainians fear Russian invasion in northeast (Ellis and Gumuchian, 2014).

Table 7. Tone of Media Coverage Towards Russia (RT)

	Tone of coverage towards Russia	
	Frequency	**Percentage**
Positive	17	81
Positive towards Crimean prosecutor	1	4.7
Neutral	3	14.2
Total	21	100

The valency spectrum or features of RT news is wider than CNN news, because the topics that are characterized are more varied. For example, as is the case with CNN, most of the positive news has been attributed to Russia's image, 17 to be more exact. Neutral news has been identified only 3, unlike 19 CNN neutral news stories referring to the US. A peculiar issue is an absolutely positive news story about the prosecutor of Crimea, a 34-year-old young woman named Natalia Poklonskaya who has been appointed as the Crimean Attorney General.

Table 8. Tone of Media Coverage Towards USA (RT)

	Tone of coverage towards USA (RT)	
	Frequency	**Percentage**
Neutral	3	6.38
Negative towards USA	17	36.1
Negative towards Ukraine	9	19.1
Negative towards USA and EU	6	12.7
Negative towards NATO	2	4.25
Negative towards USA and tatars	1	2.12
Negative towards Right sector	2	4.25
Negative towards Google	1	2.12
Negative towards EU	2	4.25
Negative towards USA and Ukraine	2	4.25
Negative towards Ukraine and EU	1	2.12
Negative towards Nazi	1	2.12
Total	47	100

As we can see in the table above, the RT news tones with reference to the US is quite colourful and vast. In our analysis, we have decided to identify and enumerate all the actors that have been described in negative terms in the RT news. In spite of the wide range of negative messages targeting numerous and diverse actors, yet 36% of the published news, so the largest share of negative messages targeted the US, as the main actor involved in this international conflict.

Indirectly, the other actors targeted in the RT news are directly or indirectly connected with the US. Trying to answer to the question, why RT is trying to sketch so many negative portraits of so many news actors, we can conclude that in this international conflict, Russia through RT news has tried to accuse not only US, but also the West as a whole, accusing all the international entities for destabilizing public order in Ukraine and for their intrusion into the internal affairs of the sovereign state, Ukraine.

Table 9. Coreferential Pairs According To Van Dijk's "Actor Description" Category of Ideological Analysis

CNN	Referent	RT
Anti-government demonstrators, anti-government protesters	**Protesters in Kiev**	nationalist radicals, Neo-Nazi radicals, Neo-Nazi extremists, pro-Nazis, fascists, violent extremist organizations, Kiev "junta", illegal junta in Kiev, anti-Maidan demonstrators
Annexed territory, "land grab"	**Crimea**	Part of Russia
İllegal Crimean referendum, invalid Crimean referendum, illegitimate, unconstitutional, Moscow-backed referendum, controversial, the so-called referendum, secession referendum	**Crimean referendum**	Democratic choice, democratic referendum, legal process of taking Crimea, Crimea's right to self-determination popular referendum
Crimea annexation	**The joining of Crimea**	Reunification with Russia, Russia's reunification with Crimea's incorporation
Kiev authorities, Ukrainian authorities	**Kiev administration**	Self-proclaimed government, coup-imposed government in Kiev, self-proclaimed Kiev authorities, far-right Kiev authorities
Pro-Russian militants, pro-Russian activists, rebels, pro-Russian leaders, separatists , pro-Russian administration, terrorists, gunmen militia, bandits, soldiers, rebel-held, rebel –controlled, Russia-backed, self-declared major, pro-Russian major of Slavyansk	**LNR, DNR (Donbass)**	Self-defenders, locals, pro-federalization activists, supporters of federalization, peacekeepers, Donbass army, regional administration, Novorosia

In the table above can be noticed two completely different narratives of the same event (Ukrainian crisis) of CNN and RT. When describing the political situation in Ukraine (Euromaidan protests, Crimea and Donbass) both CNN and RT through their media narratives are using mutually the strategy of negative other-presentation suggested by van Dijk.

Conclusion

The findings of the current study prove that both countries (USA and Russia) through their TV stations (CNN and RT) are building their own ideological discourse in the framework of their own foreign policy. This means that there is a direct relation between one country's ideology and its media coverage of important international events. The existence of the information warfare between USA and Russian Federation on Ukrainian crisis case has been revealed through different and complex manipulative strategies applied by media institutions that are subjects to this research. By using different type of news and news sources, different tone of media coverage and finallly different narratives when describing the same events from Ukraine suggests that media bias is an issue worth disscussing and analysisng especially in the framework of international conflicts with a media message directed towards an international and heterogeneous audience.

References

Alger, J. I. (1996). Introduction. In *Information warfare. Cyberterrorism: Protecting your personal security in the electronic age*. W. Schwartau (Eds). 2nd ed. New York: Thunder's Mouth Press, 1996, p. 8-14.

Antonovich, P. (2011). Cyberwarfare: Nature and Content. *Military Thought, 20*(3), p. 35-43 cited in Keir Giles, Handbook of Russian Information Warfare, NATO Defence College. 2016, p. 4, Retrieved from: https://krypt3ia.fles.wordpress.com/2016/12/fm_9.pdf (accessed 7 March 2017).

Brzezinski, Z. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives.* New York: Basic Books.

Clausewitz, von C. (1976**).** On War**.** Michael Howard and Peter Paret. Princeton University Press

Darczewska, J. (2014). *The anatomy of Russian information warfare, the crimean operation, a case study*. Center for Eastern Studies, Warsaw, Number 42.

Ellis, R. and Gumuchian, M. L. (2014). Kerry: Russia supports finding a diplomatic solution to crisis in Ukraine, CNN, March 31, Retrieved from http://edition.cnn.com/2014/03/30/world/europe/ukraine-crisis/index.html (accessed 12 September 2017).

Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), Retrieved from: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, (accessed 12 January 2017)

Gerasimov, V. V. (2013) Tsennost nauki v predvidenii [The value of science in forecasting]. Voenno-Promyshlennyi Kurer, 27 February-5 March, 2013, p. 1-3.

Luhn, A. (2015). *Russia bans 'undesirable' international organisations ahead of 2016 elections*. Retrieved from: https://www.theguardian.com/world/2015/may/19/russia-bans-undesirable-international-organisations-2016-elections (accessed 3 February 2017).

Military Doctrine of the Russian Federation (2014). Retrieved from: https://www.offiziere.ch/

wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf, (accessed 25 March 2017).

Military Doctrine of the Russian Federation. (2010). Retrieved from: http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf (accessed 26 March 2017).

National Security Strategy (2015), National Security Strategy Wash. The White House. Retrieved from: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf (accessed 23 March 2017).

National Security Strategy of the Russian Federation. (2009). (Strategya Natsionalynoi Bezopasnosti Rosiiskoi Federatsii do 2020 goda, paragraph 10). Retrieved from: http://kremlin.ru/supplement/424 **(accessed 18 June 2017).**

National Strategy and Information Warfare, USA, 1981, p. 119.

Smith-Spark, L. and Tuysuz, G. (2014), Ukrai**ne** calls for renewal of anti-terror measures, CNN, April 23. Retrieved from: http://edition.cnn.com/2014/04/22/world/europe/ukraine-crisis/index.html (accessed 6 June 2017).

Smith-Spark, L., Tuysuz, G. and Butenko, V. (2014), G7 promises to 'move swiftly' with sanctions against Russia, CNN, April 26. Retrieved from http://edition.cnn.com/2014/04/25/world/europe/ukraine-crisis/index.html **(accessed 12 September 2017).**

Snow, N. (2016). American Propaganda. We need more study, not less. Retrieved from: https://www.academia.edu/14855646/American_Propaganda_We_Need_More_Study_Not_Less **(accessed 19 April 2017).**

Sun Tzu. (1985). On the Art of War. In Lionel Giles trans. and Brig. Gen. T. R. Phillips (Eds.). Roots of Strategy, Mechanicsburg, PA: Stackpole Books, 1985, p. 36.

Taddeo, M. (2012). *Information warfare: A philosophical perspective***. Oxford: University of Oxford**

Thomas, T. L. (2004). Russia's reflexive control theory and the military. *Journal of Slavic Studies, 7***, p. 237-256.**

Tomáš, Č. (2017). *Information warfare, new security challenge for Europe***. CENAA Policy Papers, Bratislava.**

Waltz, E. (1998). *Information warfare: Principles and operations***. Boston; Artech House.**

Psikoloji

Sekolah Alam Indonesia; Developing Children's Social Skill through Natural School

Evi Marlina Sahli,* Rahmi Mulyasari**

Abstract: Research on early childhood has underscored the importance of the first five years of life – both positive and negative experiences – in shaping children's cognitive, behavioral, social and emotional development (Cooper, J. et al., 2009). Children with high social and emotional intelligence are well-equipped to be happy, successful and handle the ups and downs of life. Conversely, children lacking important social and emotional skills can enter a downward spiral unhappiness, school failure and even expulsion (Katz, 2014). The outdoor area is a complete learning environment, which caters for all children's needs – cognitive, linguistic, emotional, social and physical. It should be available every day alongside the indoor class and throughout the year. Outside is both an educational and social experience (Bilton, 2010). Outdoor play foster opportunities for creativity, imagination, social connections, and learned behaviors (Parson, 2011). This research study was conducted at Sekolah Alam Indonesia (SAI). SAI was established in 1998 as the first natural school that emerged in Indonesia. SAI designed with natural concept that consists of wooden classes named as Saung. It is a progressive places of learning to develop children's social skill. The purpose of study to examine how to develop children's social skill through natural school. Research method is qualitative method. Likert scale used to see the percentage value in children social skill. Sampling participants consists of six students at B Kindergarten class (6-7 ages). Based on social skill form shows that the percentage value of children's social skills at very good interval level.

Keywords: SAI, Children, Social Skill, Natural, School.

* Master Student, Educational Psychology, Ankara University.
Contact: evimarlinaturkey@gmail.com, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Cebeci Yerleşkesi Cemal Gürsel cad. 06590, Cebeci, Ankara / Türkiye

** Lecturer, Faculty of Science and Technology, Jambi University, Indonesia.
Contact: rahmimulyasari@gmail.com, Jl. Lintas Jambi – Ma. Bulian Km. 15, Mendalo Darat, Jambi Luar Kota, Ma. Jambi - Jambi, Indonesia 36122.

Introduction

School is not only a place where children learn reading, writing and math. It is also a place where they learn to get along with other people and develop social skills (Lawson, 2003). The school's or home's environment can affect a child's ability to learn and perform good social skills. If a child is experiencing difficulty demonstrating a particular skill, it is best to first evaluate the environment to determine what might interfere with the child's appropriate acquisition of that skill (NASP, 2002). Environment means any space-room, corridor, forest, field, street, etc. An environment can have a greater impact on some children than others (Bilton, 2010). Some people may see the environment as insignificant, but for teachers, parents, and educators it is something that needs to be considered a high priority. Environment is defined as the physical environment, its surroundings, and a specific setting (Vickerius & Sandberg, 2006). According to Moore and Cosczo in Wilson (2008) natural environments stimulate play, development, and learning in a special boundless way. Nature must, therefore, be seen as an essential component of the children's environment.

Today's children and families often have limited opportunities to connect with the natural environment (Sharon A.L., & Cynthia G., 2010). Children need more than equipment; they need opportunities to explore, experiment, manipulate, create, and learn about the natural world. Children also need environments that tell them that they are competent and respected. They need play spaces that put them in touch with beauty, arouse their curiosity and excite their imaginations (Wilson, 2008). Poorly designed classrooms can cause disruptions and negative social interactions among students and or between students and the teacher. Today, especially in a school setting it seems children are being told less and less to go outside, as they are encouraged to stay inside and study more. Our children seem to be getting fewer breaks from academics in order to achieve higher scores on testing and to meet standards for achievement (Edgar L., & Rheta A. B., 2016).

Outdoor play foster opportunities for creativity, imagination, social connections, and learned behaviors (Parson, A., 2011). Young children learn the most when they are actively interacting with other people and manipulating objects in their environment (Kamii & DeVries, 1978). Young children are fascinated by the natural world. They're drawn to other living things, especially animals. They reach out to pick flowers, to put their hands in water and sand, and to dig for natural treasures in a mound of dirt (Wilson, 2008). Experiences in natural outdoor

playspaces also tend to be rich in opportunities for nurturing growth in all of the developmental domains, including adaptive, aesthetic, cognitive, communication, sensorimotor, and socioemotional (Wilson, 1995).

Creative play in natural environments offers rich opportunities for social skill development. In using natural materials, children have many opportunities to share their discoveries, to negotiate and problem-solve with others, and to make and enjoy playing with friends. They also have the opportunity to practice prosocial behaviors such as helping and cooperating – and they learn to communicate, as well (Wilson, 2008). All children need to learn appropriate social skills. Social skills are behaviors that promote positive interaction with others and the environment. Some of these skills include, showing empathy, participation in group activities, generosity, helpfulness, communicating with others, negotiating, and problem solving (Sharon A.L., & Cynthia G., 2010). Children with high social and emotional intelligence are well-equipped to be happy, successful and handle the ups and downs of life. Conversely, children lacking important social and emotional skills can enter a downward spiral unhappiness, school failure and even expulsion (Katz, 2014).

This research study was conducted at Sekolah Alam Indonesia (SAI). SAI is first school with natural environment concept that emerged in Indonesia. It was established in 1998 that located at Ciganjur, South Jakarta Indonesia. SAI designed with natural concept and that consists of wooden classes named as *Saung*. The classes are built on fish ponds. It is a progressive places of learning to develop children's social skill. Students come to school by wearing daily cloth and using boot shoes. Learning concept based on daily life skill that use natural environment as the center of learning laboratory. Students are given space to express and explore their curiosity. School becomes a playing, learning and interacting place for students that stimulate children social skill development.

Problem Statement

According to Edgar & Rheta (2016) studies of how young people learn have proven that children, especially, acquire knowledge experientially, through play, experimentation, exploration and discovery. Outdoor play environments offer access to natural materials – tend to be rich in sensory stimulation and support a broad range of skills and interests. Such environments support the development of the whole child, including the mental, physical, aesthetic, social, adaptive, emotional, and communication domains (Rivkin, 1997).

For most children, outdoor play also tends to be more creative, adventure, some socially interactive, fun, carefree, and active than indoor play (Frost, 1992). Research shows us that many of the fundamental tasks that children must achieve, such as, exploring, risk-taking, fine and gross motor development and the absorption of vast amounts of basic knowledge, can be most effectively learned though outdoor play (Edgar & Rheta, 2016). Outside is both an educational and social experience (Bilton, 2010).

Social skills are important learned behaviors for starting and maintaining interactions with others (Westwood, 2007). The development of social skills lays a critical foundation for later academic achievement as well as work-related skills (McClelland & Morrison, 2003). When children feel socially competent, they are able to transition successfully in schools, enhance their academic abilities, and form healthy and long-lasting relationships with adults and their peers (Logue, 2007). Negative early experiences can impair children's mental health and effect their cognitive, behavioral and social emotional development (Shonkoff, J et al., 2000). Because of the importance of social development in the formative early years, all children need to learn and practice social skills (Sharon A.L., & Cynthia G., 2010). The outdoor area is a complete learning environment, which caters for all children's needs – cognitive, linguistic, emotional, social and physical. It should be available every day alongside the indoor class and throughout the year. Outside is both an educational and social experience (Bilton, 2010).

At Sekolah Alam Indonesia, natural environment is the main sources for learning media. Sekolah Alam is designed with natural environment concept not only in physical building but also in teaching and learning process. Natural environment becomes the basic sources of learning concept. This concept has been adapted with traditional values of Indonesian society. Towards this learning concept SAI becomes a place for students that feel like a home to stay, school to study, play ground to play, garden to plant, laboratory to experiment, park to make social interaction. School has become a place where student can explore their curiosity, experientially, experimentation, exploration and discovery. This learning model purposed to stimulate and to develop children autonomous, leadership, and social skill. Based on the background above the problem statement in this research is how develop children's social skill through natural school at Sekolah Alam Indonesia (SAI).

Methodology

This type of research is descriptive qualitative research. The data needed in this study is in the form of words and pictures. Mostly qualitative methods produce data in the form of words (Howitt, 2010). The words that analyzed are based on observation, interview, or documents, or as Wolcott (1992) put it "watching, asking, or examining" (Miles & Huberman, 1994). The participant taken based on purposive sampling; researcher uses some selected criteria in taking participants. These are based on academic criteria (high and low), economic family status (high and middle), and sibling (has and has not). Each of criteria consists of two different students with different sub-category. Participants are taken after discussion process with class teacher. Participant in this study consists of six students at B Kindergarten class Sekolah Alam Indonesia (6-7 children age). Research was conducted for four cycles since 7-14 March, 2016.

The research instrument in this study uses Naturalistic Behavioral Observation. Elliot and Gresham (1987) in Merrel (2001) proposed that "analyzing children's behavior in natural setting...is the most ecologically valid method of assessing children's social skills."According to Merrel (2001) schools are particularly relevant places in which to assess social skills through naturalistic observation. Naturalistic behavioral observation, unlike some other assessment methods, does not require the use of specific instruments or tests.

Observational research is often best done with at least one other observer, and the comparison of independent observation may help to indicate if there are any reliability problems in terms of recording (Banister, Burman, Parker, et al, 1994). This research study researcher was assisted by second observer for data collecting, transcribing, and coding process. Videotape is used in natural observation during teaching and learning process. The data analysis model during the field research refers to Matthew B. Miles and Michael Huberman models (1994). The activity in data analysis divided into three activities that occur simultaneously (1) data reduction, (2) display data, (3) conclusion drawing/verification.

The complementary data also used in this study for supporting the primary data. This data aimed to see students' social skill in percentage value. Researcher uses social skill form that filled by main observer and teacher. This form consists of five social skill dimensions with detailed sub-category. The social skill dimension mentioned there are as following; skill associated with peer, self-management, academic skill, accommodation and audacity skill (Calderalla & Merrell,

1997). Likert scale used to analyze the percentage value in children social skill form. Likert scales are a non-comparative scaling technique and are uni-dimensional (only measure a single trait) in nature. Respondents are asked to indicate their level of agreement with a given statement by way of an ordinal scale (Bertram, 2006).

Finding and Discussion

Saturnus B Kindergarten consists of 19 students; 11 for female students and 8 for male students. Class has two class teachers, one teacher as main teacher and the second teacher as teacher assistant. Sekolah Alam Indonesia was designed in the form of traditional class that made from wooden classes named as Saung. There is no formal building for classroom concept. It was built on fish pond with natural atmosphere. Bamboo trees, kinds of plants, flowers, traditional playground, sands, grass, stone, and garden, garbage recycle center, rivers make a complete learning place for students to learn. The road was designed with stone to stimulate children grass motoric skill. Students also come to school by wearing daily custom with boot shoes. There is no school uniform. It is aimed to create natural atmosphere that will not create a pressure and bored condition for students.

Class activities at Sekolah Alam Indonesia are totally always different in each of meetings. Teachers are required to be creative in designing learning activities for every meeting. There is one of big theme in every one month, then based on that theme teachers create learning activity with natural environment concept for every meeting. The natural environment refers to traditional values of Indonesia society. For example is *Gotong Royong* (cooperative) values as traditional habit of Indonesia society in daily life activity. This natural values adapted into natural learning activity through making a healthy traditional food and then sharing the food to neighbor class. This activity teach student to be creative in creating a new thing through natural life easily. They do not need to spend much money to create new product. Students also learn that nature provides a variety of ingredients that can be utilized to make healthy food. This learning activity makes students enjoy to stay and to learn at school during school time. This learning concept contains a lot of social skill; cooperate, independent, academic skill, self-management, assertion, accommodation, leadership skill, responsibility, obedience to rules and many other of social skill component. These learning activities stimulates ad develops children social skill.

This study consists of four cycles during collecting the data process. Based on the observational research since 7-14 March, 2016 found that there is different natural learning activity for each meeting with the big theme for a month "My Future." Class opened at 08.00 am and closed at 12.00 am. Some students come earlier before opening the class. They have to clean the class based on students' class cleaning schedule. They lift water to clean the floor, arrange the shoes rack, and prepare the class before teaching and learning process begin. Students consist of two for cleaning activity. They help each other to lift water and bring to their class. Then clean the class together.

Class opens with daily opening activity before doing the main activity. Opening activity consist of standing and sitting activity. Standing activity is purposed to stimulate students' gross motoric skill then sitting activity to stimulate student communication skill, academic and social skill. They presents weekend story, listens their friends story, pray for their friends and many other. Class also opened with story telling that delivered by teacher for every meeting, then students will discuss together what story about. After that students take sit in dining seat for snack time. Students talk each other and share food. The detailed learning activity can be explained bellow:

1. Outing to Firefighter Company

This activity purposed to introduce kinds of future, "firefighter." Students visits Firefighter Company to observe and to learn about Firefighter Company. Students are introduced about firefighter instruments and what the function. Officer also explains the duties of firefighter, what students have to do first when the fire occur. Then students practice for being firefighter by wearing fire uniform. After that students invited to have short field trip by riding firefighter car. This activity not only introduced students to the firefighter car, but students also know the siren sound of firefighter car, see the activities of people on the street and enjoy the trip around of city. At the end of activity students play artificial rain through the water emitted by firefighters.

2. Students Home Visit

Students home visit is routine activity that held once every two weeks. Class will visit one of student's home. They come to their friend's house by riding public

transportation that prepared by school. Students learn different kinds of occupation and kinds public transportation. Home visit learning activity aimed to involve parents in learning activity. The purpose of parents involvement in learning activity is to build a strong bonding between students, teachers, school and parents. Students' parent obligated to prepare students' activity. Through this learning activity each of students, parents and teacher know each other about their friends' house, their friends' parents, and find different new environment in every week. Students also has a large place to develop students social skill towards different environment.

3. Make "Getuk" Javanese Traditional Food

Getuk is one of traditional Javanese food in Indonesia. It is made from cassava and red sugar. This activity is not only to introduce traditional healthy food for students. But students also practice how to make *Getuk* independently, "pounding and stirring the cassava and red sugar, then packing "Getuk." By practicing in making getuk stimulate student's fine motor skill. Students also learn to share what they have made for neighbor class. Students visit A Kindergarten class (4-5 ages) to share the food. By making Getuk together with big peer students learn the values of *Gotong Royong* (working together) as traditional values in society. Further students also learn that nature provides a variety of ingredients that can be utilized to make healthy food. Students also introduced for being a professional chef.

4. Farming; Planting Pumpkin Seed

Farming activity held once every week. Students invited to come to school garden by wearing father cloth. Each of students paired in peer. Students come to garden and observe kinds of soil. They touch the grass with hand and clean the garden. Each of students has to fill soil to the place prepared and plant the seed into soil. Through farming activity, students know various types of plants that available in garden. Students learn how to plant and to water the plant, work in peer for taking and filling polybag with soil. Further students learn how to be responsible for caring and loving the plants. These various activities are so effective to stimulate children's social skill.

Results

Children Social Skill Development Based on Naturalistic Behavioral Observation

Sekolah Alam Indonesia with various kinds of creative natural concept of learning activities has stimulated students' social skill development optimally. Based on the naturalistic observational data shows that each of students from different criteria did not show any significant different of social skill development. Each of students from different criteria has dominant social skill dimension. It can be seen from the example of the following data bellow;

[1st Data, the conversation based on the students with dominant skill associated with peer]

Students sit in dining circle to eat their snack. Each of student bring snack from house.

Fafa brings a grasshopper. (11) Hana comes closer to Fafa and said "If you cut his nail it will produce very bad smile."

Meila comes and joins in peer. She opens her snack and joins to conversation. Then she said "almost girls' hair is long."

(12) Hana said "Meila's hair was like a boy's style one month ago."

"Wait a moment, can you guess how many of my young brothers? Wini maybe you know." (13) Hana asks her friends.

Fafa said "five."

"You are smart." How about all of you?" Hana said.

Bana said "All of your brothers are boy."

(14) "That is wrong, *teeet toot*." Hana imitates whistle sound. "My brother are three and two."

(15) "And my second brother's name started with A latter." Hana continues.

Meila tries to guess the name.

(16) "How about my third and fourth brother. Can you guess their name?" Hana said.

In few minutes later Kaka comes and joins in circle.

Bana said "Kaka, wash yor hands first."

Kaka said "I have washed my hands."

"You have to wash again." Bana said.

Kaka prepares to wash his hands.

Then (17) Hana said to Bana "Kaka only holds the food, so he does not need to wash his hand. It does not matter."

(18) Hana stands and calls Kaka "Kaka, you have washed your hand. You do not need to wash any more."

[Data taken based on Data taken based on 3rd Cycle. Thursday, 10 March 2016. Main activity: Make Getuk; traditional food and Student worksheet]

[2nd Data, the conversation based on the students with dominant skill in assertion skill]

Home visit activity; Haya's mom explaines how to paint by using watercolour. She gives some examples how to use painting equipments. Haya's mom shows how to use lemon for painting. Lemon can be used to paint a sun. Then she explains that students also can use their hands for painting. She gives an example how to use hands for painting. On that moment (4) Tara responds enthusiastically. She said "I will use my hands also for painting."

"Oke what kinds of picture that can be painted by using our hands?" Hana's mom asked to students.

Then (5) Tara said "Treee."

"Tree?" Haya's mom asked to Tara.

"Oke, let's make a tree beside the big one." Haya's mom said then.

(6) "But that is the sun Mam." Tara said.

"Yes the sun above of small tree." Haya's mom said.

(7) "So it becomes a lamp." Tara said.

"Oke, let's try. What kind of picture do you want to make?" Haya's mom asks student to paint by using equipment orderly.

"That is meteor? " Mrs. Asih asked.

Mrs. Asih answered "Oke, no problem."

Then (9) Tara said "I want to use my foot."

Haya's mom said "Of course you may use it."

Tara uses her foot finger mother.

Mrs. Asih said "look at Tara, she makes her creation by using foot finger mother."

Haya's mom comes to Tara and said "look to Tara foot finger mother."

(10) Tara said to Mrs. Nunung " Mam I want to use my foot finger mother again."

(Data taken based on 2nd Cycle. Tuesday, 8 March 2016. Main activity Home Visit; Painting).

Children Social Skill Development Based on Social Skill Form

Based on the data of social skill form that filled by teacher and researcher obtained the data bellow:

1. Based on data social skill form filled by teacher shows that all of students have "very good" social skill development during teaching learning process. The interval value is 80%-100%. It means that all of student social skill development is at "very good" interval. The class average value is 90.8% means "very good." It can be concluded that there are no significant differences between students from different criteria. Social skills development is spread evenly in each of children.
2. Based on data social skill form filled by researcher shows that there is two student at "good" interval level and four students at "very good" interval level during learning process. Class average value is 86% that means "very good." It can be concluded that there are no significant differences between students from different criteria. Social skills are spread evenly in each of children.

Based on the two data taken from teacher and main observer's social skill form showed that the interval value of Sekolah Alam Indonesia, B Kindergarten class at "very good" interval level. There are no significant differences in each of student criteria. It can be concluded that students of Sekolah Alam Indonesia B Kindergarten class have "very good" social skill development.

Conclusion

Sekolah Alam Indonesia is designed with natural environment concept not only in physical building but also in teaching and learning process with various kind of natural learning activity for each meeting. Through this learning concept has developed children's social skill optimally in any social dimension.

Based on the data of naturalistic behavioral observation shows that data did not show any significant different of social skill development. Each of students from different criteria has dominant social skill dimension. This data also supported by social skill form taken from teacher and researcher. Data showed that the interval value of Sekolah Alam Indonesia, B Kindergarten class at "very good" interval level. It can be concluded that students of Sekolah Alam Indonesia B Kindergarten class have "very good" social skill development.

References

Banister, P., Burman, E., Parker, I., Taylor, M., & Tindall, C. (1994). *Qualitative method in psychology a research guide*. USA: Biddles Ltd.

Bertram, D. (2006). Likert Scales: CPSC 681-Topic Report. Poincare, 1-11. Available at http://poincare.matf.bg.ac.rs/~kristina/topic-dane-likert.pdf.

Bilton, H. (2010). Outdoor learning in the early years. *Management and Innovation*. Third Edition. London and New York: Routledge.

Caldarella, P., & Merrel, K. W. (1997). Common dimensions of social skill of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors. *School psychology reviews*, *26*, 264-278.

Edgar, L., & Rheta, A.B. (2016). The Importance of Outdoor Play and Its Impact on Brain Development In Children; Child and Family Development Center In Collaboration with UMKC Nursing Students.

Frost, J.L. (1992). Reflections on research and practice in outdoor play environments. *Dimensions of Early Childhood*, 6-10.

Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative method in psychology*. UK: Pearson

Kamii, C., & DeVries, R. (1978). *Physical knowledge in preschool education*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Katz, J. E. (2014). *Guiding children's social and emotional development a reflective approach*. United States: Pearson.

Lawson, C. (2003). Social Skill and School. *The center for development and learning*. Available at http://www.cdl.org/articles/social-skills-and-school/.

Logue, M. E. (2007). Early Childhood Learning Standards: Tools for Promoting Social and Academic Success in Kindergarten. Children and School. In Cameron, P, & Lao, T. *The role of the learning environments in facilitating social and creative skill*. New Mexico State University.

McClelland, M.M., & Morrison, F.J. (2003). The emergence of learningrelated social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, *18*(2), 206-224.

Miles, M.B., & Hubberman, A.M. (1994). *An Expanded Sourcebook*; Qualitative Data Analysis. Second Edition. London : SAGE Publication.

Merrel, K.W. (2001). Assessment of Children's Social Skills: Recent Development, Best Practices, and New Directions. Article, Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Exceptionality, *9*(1&2), p. 3-18.

NASP (National Association of School Psychologists). (2002). Social Skills: Promoting Positive Behavior, Academic Success, and School Safety. Available at http://www.nasponline.org/.

Parson, A. (2011). *Young children and nature: Outdoor play and development, expperiences fostering environmental consciousness and the implications on playground design*. Virginia: Virginia Polytechnic Institute.

Rivkin, M. (1997). The schoolyard habitat movement: what it is and why children need it. *Early Childhood Education Journal*, *25*(1), 61-66.

Sharon A. L., & Cynthia G.S. (2010). Social Skills: Laying the Foundation for Success. *Dimension Early Childhood*, *38*(2).

Shonkoff, J., Phillips, D. A., Council, N. R. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: National Academy Press.

Vickerius, M., & Sandberg, A. (2006). The significance of play and the environment around play. *Early Child Development and Care*, *176*, 207-217.

Westwood, P. (2007). *Commonsense methods for with special needs strategies for the regular classroom*. Newyork: Taylor & Francise e-Libray.

Wilson, R.A. (1995). Nature and young children: a natural connection. *Young Children*, *50*(6), 4.

Wilson, R. (2008). *Nature and young children: Encouraging creative play and Learning in natural environment*. London: Routledge.

Adaptation Challenges of International Students, Who Come to Study in Turkey under Turkey Bursları Scholarship

Thseen Nazir*

Abstract: Students attending universities in a culture different from their own have to contend with novel social and educational organizations, behaviors and expectations as well as dealing with the problems of adjustment common to students in general. International students face a variety of adaptation challenges while studying in a new country and Turkey is not an exception. Many international students face challenges as they pursue higher education outside of their home countries. They face obstacles, such as different food, unfamiliar living circumstances, financial problems, balancing work, studying schedules, learning styles, or any difficulties related to language, culture, and personal barriers. A series of transitional difficulties can be from daily life to cultural adaption. If Turkish Universities are going to embrace international students on their campuses, these issues should be addressed and accommodated. In this study problems of international students from Ankara city will be understood.

Keywords: International Students, Adjustment, Difficulties.

* Doktora, Ankara Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.
Contact: haroon.tehseen@gmail.com

Introduction

International students and their adjustment issues has long been a subject for debate. It is supposed that overseas students mainly travel to the Turkey in order to take advantage of the scholarships and courses, which are not available in their own countries. Basically globalization has diluted the national boundaries of the educational territory around the globe. International students have a significant presence in the higher education of the Turkey and continues to grow due various scholarship opportunities provided by Turkey especially Turkey Bursları Scholarship. International student's enrollment in Turkish Universities has expanded considerably in the last few years due to the Turkish Bursları Scholarship. In only 2016 Turkey Bursları Office received 122000 applications from 175 countries. As per the website records the enrolment had crossed roughly more than 16000 scholarships. International students study at 105 universities in 55 cities across the length and breadth of the Country (https://www.turkiyeburslari.gov.tr/).

Any person living in another country faces adjustment issues and foreign students are not the exemptions from this procedure. Understanding these changes and issues related to adjustment are very important. From the time of arrival of international students in the new country, they face many diverse and unexpected issues and problems. International Students may need to adjust many new things such as new language, educational system, and new culture and the differences in the culture from their own country. There can be some difficulties in adjustment to Turkish customs or in obtaining suitable accommodation and desired food, whether for religious or personal reasons. The host country may or may not provide sufficient support for the overseas students.

People move from one country to the other for various purposes as tourists, sojourners, immigrants, and refuges (Ward, Bochner and Furhnham, 2001). After entering a new culture most of these people face "culture shock" which can be defined as the collective effect of the unfamiliar experiences of a person entering a new culture (Zhou, Jindal-Sape, Topping, and Todman, 2008). Since there are many unknowns to the new comer, adjusting to a new culture becomes a difficult process that can be challenging and stressful (Yusoff and Chelliah, 2010). The most common symptoms of culture shock can be listed as; feeling of complete helplessness, the sense of not being understood by anyone, and the feeling that nothing will work out for the person (Dorozkhin and Mazitova, 2008). Therefore, it can be concluded that any life change whether welcome or unwelcome seems

to result in stress and can require coping strategies in adjusting the new culture (Rosenthal, Russell and Thomson, 2008).

Researches in recent times concluded that psycho-social adjustment is influenced by many cross-cultural variables i.e. the amount of contact with host nationals, accommodation, duration of residence and financial situations. Furthermore, previous studies have suggested that the adjustment of international students differ according to the country of origin and country of study. In addition, a range of economic and psycho-social factors that affected adjustment has also been identified.

Living and studying in another country can generally an important transition period for a person and this process involves many socio-cultural, environmental, and psychological adjustments (Chen, 1999). Adjustment can be defined as a complex and multifaceted concept including dynamic processes that result in the person's and his/her environment reaching an appropriate harmony (Ramsay, Jones and Barker, 2007). The term "adaptation" is also used in many studies instead of adjustment (Ataca and Berry, 2002; Cemalcilar and Falbo, 2008; Virta, Sam and Westin, 2004; Ward and Kennedy, 1999; Ward and Rana Deuba, 1999; Zhou et al., 2008). Since adjustment is accepted as a multifaceted concept there can be many variables affecting it. Rosenthal et al. (2008) list the variables affecting the adjustment process in two groups: (1) background variables i.e. the difference between the own culture and host culture, language, gender and age, education level, status, self-esteem of an individual, and prior cross cultural experiences of the individual, (2) situational variables such as length of stay, the information and support provided, social interaction with host nationals, networking with co-cultural, academic or professional performance, and physical health. They also add that there are strong relations among many of these variables. International student'sfaces culture shock and experiencing adjustment to a new culture and naturally they find themselves in the middle of many demands and problems (Poyrazli and Grahame, 2007). In the literature, it is stated that both host college students and international college students experience difficulties in the college adjustment process, such as stress of academic life, issues related to normal development of their age (psychological autonomy, economic independence, and identity formation), leaving home, financial pressures, sharing life with strangers, and investigating what is expected from them in the university life (Spencer-Oatey and Xiong, 2006; Toyokawa and Toyokawa, 2002). However, many other studies ad-

vocate that international students face more complex and challenging situations than host students such as language problems, accommodation difficulties, racial discrimination, dietary restrictions, financial stress, misunderstandings, loneliness, less confidence, sense of loss, anxiety, confusion, and sense of isolation and alienation (Brislin and Yoshida, 1994; Lin and Yi, 1997).

In the recent years, as a result of globalization and increase in number of international students all around the world, high numbers of studies related to international students have been conducted in terms of different subjects. In the literature of international students mainly four areas are studied: (a) international students problems, (b) the psychological reactions of sojourners encountering a new cultural environment, (c) the effect of social interaction and communication on sojourner adaptation, and (d) the culture-learning process in the cross cultural sojourn (Hammer, 1992). In terms of the empirical studies investigating international students moving to another country and entering a new culture, it has been reported that college adjustment of international students can be affected by many factors such as gender, age, cultural distance, language proficiency, length of stay, social support, education level, status, self-esteem, coping styles, acculturative stress, and spirituality (Poyrazli, Kavanaugh, Baker, Al Timimi, 2004; Rosenthal, Russell and Thomson, 2007; Yeh and Inose, 2003; Yusoff and Chelliah, 2010).

Operational Definition of Terms

International Students

Depending on their own national education systems, different countries may give a different definition to the term "international students". Those variations of the definition can be seen in the following cases as specified by Wikipedia:

In the United States: Any student who is enrolled at institutions of higher education in the US is referred to as "international student" provided he or she is neither citizen of the US, nor an immigrant, nor a refugee.

The Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) on its part define the term 'international students' as "people who travel to a country different from their own for the purpose of tertiary study."

Based on the aforementioned definitions, the term 'international student' essentially to refer to people who are studying in foreign educational institutions which includes either those doing the long term or the short term courses. In this research we have chosen to focus only on those students who are engaged in long-

term study programs. Therefore, we have excluded the short-term program students usually referred to as "exchange students". Since the short-term students do not have too many classes to take, most of the times they do not experience the realities and pressure that regular or long-term student usually experience.

Adaptation/Adjustment

The terms adaptation and adjustment are often used interchangeably. And the definition is also subject to variation depending on the context. In Biology, it is defined as an alteration or adjustment in structure or habits, by which a species or individual improves its condition in relationship to its environment. It is also defined as a change in structure, function, or behavior by which a species or individual improves its chance of survival in a specific environment. In Physiology, adaptation is referred to as the responsive adjustment of a sense organ, such as the eye, to varying conditions, such as light intensity. It also extends to the 'change in behavior of a person or group in response to new or modified surroundings. Here we refer adaptation as the change that a person undergoes while to suit new social, cultural, academic conditions or needs.

Cultural Adjustment

Undertaking studies abroad could be an exciting experience. Yet that experience could be marred with many other challenges, especially if the home country of the student is strikingly different from the host country in terms of cultural values, beliefs, behaviors, social practices, and education systems. Consequently, students are often faced with the fact that their academic performance as well as their physical and psychological well-being is negatively affected by the challenges related to the adjustment to those factors (Ward, Bochner and Furnham, 2001). The most common form of such a cultural stress is known as 'cultural shock' (Oberg, 1960) which results in the sudden loss of all or most of the familiar signs, symbols and everyday life practices they were used to in their home countries.

Academic Adjustment

Academic systems may be similar across cultures but they are not completely same since they are often adapted to the day to day realities and situations of every country. To be able to adapt to the new learning environment, individuals have

to modify their early academic experiences once they face a new academic system which also involves practices such as cheating and plagiarism. Adapting academically also means that they have to learn how to adopt and adapt new and different relationships with teachers and classmates. This is important also because the student-teacher relationship vary from country to country.

Social Adjustment

In the field of psychology, social adjustment is defined as the psychological process of "getting along with the members of society as best one can." It is therefore an effort made by an individual to cope with new standards, new values and needs of a given society in order to be accepted. Building social and interpersonal relations in society is both necessary and very challenging because we live in a society where each individual has a different personality, and where everyone forms a different opinion about each other.

Purpose of the Study

The major purpose of the present study is to investigate the academic challenges, social isolation, Language and Cultural adjustment of international students (undergraduate, graduate and PhD) who attend universities (both public and private) under Turkey Bursları Scholarship in Ankara.

Sample for Survey Questionnaire

GENDER	**MALE**	**FEMALE**
Graduation	15	15
Post Graduation	20	20
PhD	15	15
Total	50	50

The students who participated in the study had the following characteristics: the participants where graduate, masters and PhD students, attending Universities in Ankara. Many of the students were in the second or third year of their study. All of the students were Turkey Bursları students; therefore, it was supposed they all are getting their monthly scholarships and are residing in the dormitories. The age of the students vary from 20 to 30 years. Religion of most of the students was

Islam. The students included in the study were from different continents such as Asia, Africa and Europe. The total number of samples was 100 in which both male and female participants were equal in number.

Methods of Research

The present study attempts to explore the academic challenges, social isolation, language and cultural adjustment concerns of international students in the universities of Ankara. In order to achieve this, a Survey questionnaire and semi-structured interviews were conducted. The method for this study was aamalgam of quantitative and qualitative approaches in order to providing meaningful and rich information. For obtaining much clarity, applicability of the adjustment's measures, and understandability of questions, a pilot study was administrated. The sample was selected from International students who were spending a length of time, ranging from six months to five years, at their place of study after which they intended to return home. This research did not include people who had grown up in the Turkish culture. The population for this research was all International students who had Turkey Bursları scholarship students in Ankara. At the time of distribution of the survey it was approximately 100 students. The sample selection was based on non-probability sampling because the research population could not be fully listed for sampling. At the time of distribution of the Survey questionnaire most international students were attending the universities of Ankara.

The interviews were carried out at times and locations depending on the choice and preference of the respondent. The interviews were set up in the University of the Respondents or in the dormitories and ranged in length from 30 to 45 minutes. All students in the sample were able to speak English. The first step was for the researcher to assure the respondents that their name was not going to be disclosed under any circumstances. All names and any other identifying signs were removed from the Survey questionnaire and interview material. The Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) was used for statistical analyses.

Data Analysis of Survey Questionnaire and Interviews

The Survey Questionnaire was analyzed with the help of the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS). The following tables will try to explain the frequencies of the different responses given by the participants. The following tables show the

responses of the participants and also the responses of the participants during interviews.

Table 1 shows that of 100 of the respondents, the majority of students (75%) strongly agreed that they had difficulty in adjusting to living in Turkey. Also 18% of the students agreed with this statement which means 94% of the students had problems in adjusting to living in the Turkey.

Table 1: I have problems in adjusting to living in the Turkey

Responses	Male	Female	Total
Strongly agree	35	40	75
Agree	11	7	18
Disagree	4	3	7
Strongly Disagree	-	-	0

During the interview the students shared their person experiences of the times when they had adjustment problems during the initial days. They sum up the various aspects of living and said that it's not that easy to get adjusted especially a country like Turkey which has its unique language.

Table 2 shows that of 100 of the respondents, the majority of students (65%) agreed that they had difficulty in adjusting to the Turkish food. Also 11% of the students strongly agreed with this statement which means 76% of the students had problems in adjusting to Turkish food.

Table 2: I Have Problems in Adjusting To the Turkish Food

Responses	**Male**	**Female**	**Total**
Strongly Agree	5	6	11
Agree	30	35	65
Disagree	7	7	14
Strongly Disagree	8	2	10

Table 3 shows that of 100 of the respondents, the majority of students (57%) agreed that they had difficulty in adjusting to the pace of Turkish life. Also 19% of the students strongly agreed with this statement which means 76% of the students had problems in adjusting to pace of Turkish life.

Table 3: I have problems in adjusting to the pace of life in the Turkey

Responses	Male	Female	Total
Strongly Agree	8	11	19
Agree	28	29	57
Disagree	8	6	14
Strongly Disagree	6	4	10

Table 4 shows that of 100 of the respondents, there is a significant difference between male and female responses. Male students (7%) agreed that they had difficulty in adjusting to the individualistic culture and 32% of the female students agree with this statement and 16% strongly agreed with it which means 48% of the female students have problems in adjusting to individualistic culture. There is a significant difference between male and female students in adjusting to the Turkish Culture.

Table 4: I Have Problems in Adjusting To the Turkish Culture

Responses	Male	Female	Total
Strongly Agree	5	11	16
Agree	7	32	39
Disagree	25	5	30
Strongly Disagree	13	2	15

Table 5 shows that of 100 of the respondents, the majority of students (57%) agreed that they had difficulty in Language issues. Also 30% of the students strongly agreed with this statement which means 87% of the students had problems in adjusting to Turkish language.

Table 5: Difficulty in Language Issues

Responses	Male	Female	Total
Strongly agree	30	27	57
Agree	14	16	30
Disagree	6	5	11
Strongly Disagree	-	2	2

Table 6 shows the ranks given by Participants according to their experience, from highest adjustment issue to the least adjustment issue.

Academics	**Percentage**	**Ranks**
Academic Turkish Language	**94%**	**1**
Writing homework in Turkish Language	**90%**	**2**
Information about courses	**87%**	**3**
Choosing your courses	**85%**	**4**
Dealing with YTB	**70%**	**5**
Dealing with teachers in school	**61%**	**6**
University	**55%**	**7**
Socio-Cultural		
Language	**95%**	**1**
Food	**83%**	**2**
Health related Issues	**81%**	**3**
Dormitory	**79%**	**4**
Making Turkish friends	**78%**	**5**
Turkish Culture	**69%**	**6**
Going with pace of Turkish life	**65%**	**7**

The above table shows the ranks which students gave to area of the highest adjustment issue to the lowest during the survey. During the interview these issues was discussed according to these ranks of the issue. The top most issue among the participants is Language either it's in context of academic language or the day to day language in which most of the students are suffering. As one of the students says.....

> In Tomer we learn only street language and how to say hi and hello. Academic Turkish is totally different and to learn academic language one year of Language course is not enough.

Another comment by the one of the girl student regarding language says....

> It doesn't matter how good I can speak but while writing my thesis I have to pay money in order to translate my thesis in Turkish

The main theme of the interviews was revolving around the Turkish language as most of the students like to talk about it and are still struggling with it. Almost every student had done one year of language courses but they felt it is only enough for speaking. Most of the participants are struggling with academic language.

The second most important thing participants like to talk and share about is the experience with the dormitories and food. For graduates and post graduates the dormitory is not that serious issue but for PhD students living with young graduate students are something they struggle every day.

The third important issue which mostly girls student wish to talk more about was individual culture. They had specific problems regarding it as they are not able to cope up with issues such as the curiosity of the Turkish students while living in the dormitory. As one of the girls says....

> It's hard in dormitory to deal with girls as they are curious and intrude our very personal life most of the times. When you wear own traditional dresses people get more curious and it follows lot of questions which are personal even.

Last but not least theme during almost all interviews was dealing with Turkey Bursları Scholarship. Almost all students are thankful for the scholarship and the way this program support almost every need of the students. But many students are not satisfied with the process the way their issues are handled and they do believe that system is getting more better every year but still need some more improvements in some specific areas such as students grievance. And many students wish to have some kind of academic counseling before they enter the respective universities.

Finally, despite identifying problems according to available data from the survey, 90 per cent of the participating students said they would love to advise friends and their relatives to come to Turkey for the purpose of their studies for the following reasons mesmerism and beautiful landscapes, enjoy staying here, studies and research work, a new experience of amalgam of two continents i.e. Asia and Europe, and the diversity of students from different cultures and religions.

Discussion

The degree of difficulty in adjustment varied from person to person in any context and same is the case with the every student. The factors such as academic, psycho-social and cultural problems can affect a students' adjustment in Ankara. These factors impact independently or all together with others and influence student adjustment in a new environment.According to one model, adjustment is defined as a process relating to interaction between the personal characteristics of the students together with the structure of the host community (Sadrossadat, 1995). The greater the similarity between characteristics of students and the host country easier will be the interaction. Acculturation, satisfaction and also achieving the expectations of the host country enhance student's scores in adjustment. Van Rooijen (1986) pointed out that adjustment related positively with satisfac-

tion and negatively to report some symptoms of stress. As a result, well-adjusted students seem to be less likely to feel helpless and more able to make satisfactory social contacts.

The first and foremost important area of concern for international students is the academic language issue. Host language proficiency is generally considered an important variable in determining successful cross-cultural adjustment. Many previous empirical studies like that of Ward and Kennedy (1999) support this view that higher language skills tend to be equated with greater adjustment. This is because manyscholars believe that host language competence is at the centre of the acculturation process (Verthelyi, 1995). In fact, successful communication is necessary to feelings of psychological well-being and satisfaction with life.Although it is accepted that there are greater cultural differences involved when speaking of developing countries and the students sometimes find themselves going through a period of cultural shock.

In summary the main finding of this study is the adjustment problems which a foreign student face in terms of language is learning of academic language which becomes a barrier in his academics as well as socio-cultural adjustment. Here communication as most of the student is not enough only to complete their courses but due to this issue they are suffering rigorously and continuously.

Recommendations to Universities and Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB)

Turkey Bursları scholarship and universities cannot plan to overcome every problem and protect students from them completely; they can form a coordinating ways, to make such adjustment issues easier. As Chan and Drover (1997) suggested mechanisms to sensitize local students and staff to the significance of cultural differences, to encourage intercultural communication, to promote participation at different levels of institutional decision-making, and to foster a sense of belonging (1997, p. 59).

There are some specific recommendations which are derived from this study to YTB and universities include the following:

- The classes in Tomer should be academic Turkish language oriented and much emphasis should be given on writing skills. Also workshops should be conducted on writing skills during the holidays.

- YTB should send more detailed pre-arrival information for the students about language related information's and Tomer, Dormitories, Resident permit related details, and University related information's. Universities should try to develop a curriculum program details in English and update their sites for foreign students and give a realistic picture about the student life in campus.
- Offer initial counseling at the time of arrival and provide detail workshops related to academic, socio-cultural and living style of Turkey. Also workshops should include how they can overcome those problems which are necessary for adjustments. For such workshops they can take help from the international students by sharing their own experiences that had been here in Turkey from last 3 to 4 years.
- Provide friendly atmosphere in the university and provide counseling from the each department regarding courses, curriculum and the structure of courses and exams.
- Encourage Turkish students to have more interaction with international students. This strategy can have two benefits: first, home students become more aware of different cultures and, second, international students can improve their use of the Turkish language.
- YTB should give complete awareness and information's to the universities including the teachers and staff. It is important for supervisors to be aware about time duration and limitations of time of scholarship. As Brown and Atkins (1988, p. 129) argued "supervising overseas students may require more time, effort and skill than supervising Turkish students."
- Also as most of the students feel home sick, sometimes depressed and low in energy it is highly recommended to provide a counseling cell with which such student can take help easily.

References

Ataca, B. and Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology, 37*(1), p. 13-26.

Brislin, R. and Yoshida, T. (1994). *Intercultural communication training: An introduction*. CA: Sage Publications.

Brown, G. and Atkins, M. (1988). *Effective teaching in higher education*. London: Routledge.

Cemalcilar, Z. and Falbo, T. (2008). A longitudinal study of international students in the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 39*(6), p. 799-804.

Chan, D. and Drover, G. (1997). Teaching and learning for overseas students: The Hon Kong connection. In D. McNamara and R. Harris (Eds.). *Overseas students in higher education: Issues in teaching and learning*. London and New York: Routledge.

Chen, C. P. (1999). Common stressors among international college students: Research and counseling implications. *Journal of College Counseling, 2,* p. 49-65.

Dorozhkin, I. N. and Mazitova, L. T. (2008). Problems of the social adaptation of foreign college students. *Russian Education and Society, 50*(2), p. 23-30.

Hammer, M. R. (1992). Research mission statements and international students advisory offices. *International Journal of Intercultural Relations, 16*, p. 217-236.

https://www.turkiyeburslari.gov.tr/

Lin, J-C. G. and Yi, J. K. (1997). Asian international students adjustment issues and program suggestions. *College Student Journal, 31*(4), p. 473-480.

Poyrazli, S., Kavanaugh, P. R., Baker, A. and Al-Timimi, N. (2004). Social support and demographic correlates of acculturative stress in international students. *Journal of College Counseling, 7,* p. 73-82.

Poyrazli, S., Thukral, R. K., and Duru, E. (2010). International students race-ethnicity, personality, and acculturative stress. *Journal of Psychology and Counseling, 2*(8), p. 25-32.

Ramsay, S., Jones, E. and Barker, M. (2007). Relationship between adjustment and support types: Young and matured-aged local and international first year university students. *Higher Education, 54*, p. 247-265.

Rosenthal, D. A., Russell, J. and Thomson, G. (2007). Social connectedness among international students at an Australian university. *Social Indicators Research, 84*, p. 71-82.

Rosenthal, D. A., Russell, J. and Thomson, G. (2008). The health and wellbeing of international students at an Australian university. *Higher Education, 55*, p. 51-67.

Sadrossadat, S. J. (1995). Psycho-social and cultural adjustment among International Students at the University of Wollongong, PhD Dissertation, University of Wollongong.

Spencer-Oatey, H. and Xiong, Z. (2006). Chinese students psychological and sociocultural adjustments to Britain: An empirical study. *Language, Culture, and Curriculum, 19*(1), p. 37-51.

Toyokawa, T. and Toyokawa, N. (2002). Extracurricular activities and the adjustment of Asian international students: A study of Japanese students. *International Journal of Intercultural Relations, 26,* p. 363-379.

Van Rooijen, I. (1986). Advanced student's adaptation to college. *Higher Education 15*, p. 197-209.

Verthelyi, R. F. D. (1995). International students' spouses: Invisible sojourners in the culture shock literature. *International Journal of Intercultural Relations 19*(3), p. 387-411.

Virta, E., Sam, D. L. and Westin, C. (2004). Adolescents with Turkish background in Norway and Sweden: A comparative study of their psychological adaptation. *Scandinavian Journal of Psychology, 45*, p. 15-25.

Ward, C. and Kennedy, A. (1999). The measurement of sociocultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations, 23*(4), p. 659-677.

Ward, C. and Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 30*(4), p. 422-442.

Ward, C., Bochner, S. and Furhnam, A. (2001). *The psychology of culture shock*. London: Routledge.

Yeh, C. J. and Inose, M. (2003). International students reported English fluency, social support satisfaction, and social connectedness as predictors of acculturative stress. *Counseling Psychology Quarterly, 16*(1), p. 15-28.

Yusoff, Y. M. and Chelliah, S. (2010). Adjustment in international students in Malaysian public university. *International Journal of Innovation, Management, and Technology, 1*(3), p. 275-278.

Zhou, Y., Jindal-Sape, D., Topping, K. and Todman, J. (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. *Studies in Higher Education, 13*(1), p. 63-75.

Sanat

Social Approaches in Design

Isaac Arturo Ortega Alvarado,[*] Diego Alejandro Barreto Daza[**]

Abstract: Since the first industrial revolution, the professions of Design had been the specialized space for the creation of artefacts (products and visuals) for manufacture. However, a recent wave of thought includes social aspects; expanding the impact of Design by counteracting the wrong-doings of markets and industries (in terms of sustainability and welfare). For design practitioners, the definition of the concept "social" is a framework for specific modes of action; many of which, are methods and techniques taken from social sciences. These approaches mold the outcomes of Design. By changing the approaches, designers are also required to change their delivered outcomes. Hence, the centrality of artifacts as solutions provided by designers are discussed. In this context, the definitions of what designers consider of social value is an aspect of primary importance; as the term social involve many aspects, such as culture, economy, quality of life, gender issues, human interaction, power, democracy, among others. The presence of these aspects is dependent to the definition given to the term social. This paper reviews some of the existent literature on this subject, makes a critique about the gaps found, and recommends actions for designers wanting to take a role in the solution of social problems.

Keywords: Social Aspects, Design, Design Methods, Social Approaches.

* Master Student, Anadolu University, Master of Industrial Design.
Contact: isortega@gmail.com

** Master Student, Anadolu University, Master of Industrial Design.
Contact: engdabd@gmail.com

Introduction

This paper presents a discussion of the relation of Design and the concept "social". Done with the aim of clarifying the use of the "social" concept, and its importance for the practices of Design. It is necessary to note that the word Design is presented with a capital letter, this as an indication that it is being considered as the field that includes all the professional and not professional practices that enter the scope of design activities. The center of this discussion is on the general aspects and not on specific practices.

Simons (1996, p. 111) definition of Design is the basic frame for this paper; with this in mind, it can be said that Design is any activity that seeks to change the state of a situation from its current condition to a preferred one. If a preferred situation is a positive or a negative outcome, it is assumed that it be projected by those who enact a solution from Design.

Design covers a very broad set of professional practices. These are usually classified by the outcomes provided. Classic texts of Design, like the work of Munari (1983) include classifications based on the products and tasks developed with the designed objects. Design is usually considered as products that accomplish specific tasks and images that communicate certain messages. Since the first industrial revolution, most of the designed solutions had been done accomplish marketing and industry goals. The vast majority of products are made to be merchandised and the vast majority of visuals are made to communicate the offer.

Socially conscious design is a growing stream of thought. It considers, that designing only to sell or persuade increases the problems faced by humanity; the previously existent problems are not eliminated with this approach. Those who think that more can be done from Design, call for practices approaching the general problems that affect human societies. One example is Berman (2009), who calls for designers to do good through their practices by being a power for change. It requires tackling what Rittel and Webber (1973) identified as "*wicked problems*"; which are problems that require solutions based on the complexity of its multiple origins and obstacles (such as famine).

Design and Social Problems?

These are not new problems; they are the same problems that have accompanied humanity along history. And are already studied and structured by other professionals: such as economists, anthropologists, sociologists, lawyers, educators, and

many more. But, they are now of the interest of designers, who see them as an opportunity practice their own knowledges and techniques, by generating solutions that could lead to general welfare and better relations among individuals. Undoubtedly, it requires an approximation to social sciences, and the recognition of the human condition in a more holistic way. It is already being done by designers applying anthropologic research techniques to feed their design processes; yet, it is usually done without impacting the system that allows the prevalence of the condition they wish to change.

Margolin and Margolin (2002), proposed the creation of a social model for Design. This, would help designers working for people in conditions of vulnerability. The term social in its a broad sense, requires moving the focus of attention from the poor and underserved, to the system keeping them those conditions. The change on focus, also requires paying attention to aspects that are not in the frameworks of markets.

Solutions that are centred in one aspect, and present a product as a solution are part of the problem. Designers should be moving their interests towards human-systems instead of focusing only on material-systems (Buchanan, 2001, p. 12). The relation of design and social systems is not a strange one; if it is considered that for every technical system there is a social system that supports its existence. It shouldn't be weird for designers to bring both aspects in to their practices. Thus, being able to manage social and technical complexities.

An example of the relation between social and technical aspects can be accounted with a simple common product: the monobloc chair. This chair, made of polypropylene, might seem as an object empty of significance, but it is a product that can be found virtually anywhere in the world; and for a wide majority of the human population, it is the main sitting object used. Furthermore, it is very cheap, and solves the problems of sitting and distribution with ease, but it doesn't solve the problems faced by people in poverty, even though, it is a product that is mainly used by the poorest people. A good question designers could make to themselves, is if social solutions are as attainable as technical solutions. And it requires for them to consider first what they are approaching as "social".

Some critics about the ways in which designers are enacting social solutions can be found. Janzer and Weinstein (2014) see a lack of social research techniques in the work developed by many designers; and consider it to be a form of contemporary colonialism. Being it, the result of the designer working from a position

taken from outside the community they intend to benefit. Kiem (2011) also criticizes the inclusion of designers when it is done without considering the political dimension. Some of the solutions might come as an imposition, which might result in solutions that are rejected by the people who are supposed to be benefited.

What is an Approach in Design?

Before identifying the approaches that exist in Design to approximate social concerns; first, it is necessary to consider what an approach is in the field of Design (and its practices):

a) An approach can refer to the goals or motivations. The situation to be changed. And what we frame as that situation. For example: if a large number of people are dying of lung cancer, one solution can be designed centering the blame on cigarettes, and creating a campaign to make people stop smoking; while another solution could be centered on creating artificial lungs to avoid people from dying. In either case, the framing is what differs, and it should answer the question: Why is it designed?

b) Also, an approach can be the set of activities and methods put in action to generate a solution. It includes, how the information is managed and structured, and how other actors involved participate; as well as the moments and stages followed to provide an outcome. This should answer the question: How is it designed?

c) An approach can consider the outcomes. It implies what is expected from Design. It can be, objects, ideas, concepts of processes and even abstract ideas made formal through visualization schemes. Yet, this is not the solution, usually the solution will be more than the outcome. It should answer the question "What is designed?"

d) Finally, an approach can refer to the people designing. In many cases the participation of a professional designer is not necessary for design to happen. Although, as Julier (2010) points, designers are the ones who train to ease the process of generating solutions. It should answer the question: Who designs?

These four questions might help in better addressing the approaches that can be taken about the concept "social". If Design is to be considered as capable of dealing with the complexities of the social space; it requires to consider the framing of goals, the process followed, feasible and measurable outcomes and of course ways to include the social actors interested in solving the problems confronted.

Four Approaches from Design:

The concept "social" seems to be used in Design in a fairly simple way; a social solution is in many cases anything that deals with making a product accessible to more people, by means of creating a technical innovation that reduces the price of the product or that makes it last longer, or that provides an unconventional way of doing something, that people with better conditions would never do. Like providing shoes and clothes that last for many years, or water cleansing filters to drink from puddles. Or a house to be set in refugee camps far from the people living free.

These solutions provide better material conditions, but leave aside all the other aspects of being a human who lives in society. The need for solutions -that consider all the aspects of a social system in connection the technical systems (industry) is stressed by Morelli (2007), who proposes for design to solve the technical and social as one problem and not by seeing it as separated parts.

From the literature studied, four main approaches to the concept "social" can be extracted:

1) As a duty for designers, a responsibility that is part of the ethical work of a designer, to counteract the wrong-doings of the commercial and industrial practices. In product design, it is related to creating objects that do not harm the human lives, nor the environment, and that doesn't take the user as a mere consumer from which profits are collected. In communication and graphic design, it involves the creation of messages that do not deceive the reader in to thinking they will get something they won't, setting emphasize on sharing messages that do not spread ideologies that are based on prejudgments about others, such as racism, gender and sexual stereotypes and any content that can deepen the vulnerability of specific groups by using visual contents. This approach is the one started by Papanek (1985), which was written in 1972, and called for designers to confront the market-based logics.

2) As the norms that enable interactions between individuals and groups; through behaviors that are enacted towards other individuals and objects, and that are regulated by the objects and visual elements found in the spaces in which people interact. With this approach in mind it can be argued that designers have the capacity of creating the objects, spaces and communications that mediate the social interactions. Being so, that certain objects will tell the person what is permitted and what is forbidden. We can think about a fence, it is a designed object, that has multiple meanings, one is that the entrance to the space contained by it

is forbidden, but it also means that what is inside is of value for the people who possess it, so it is of value to be protected. Approaching the social concept this way, means that designers have the power of setting the key factors for social control, yet it is more applied to creating experiences. This is the approach followed by designers from the practices of interaction, and can be found explained in the work of Norman (2011).

3) As helping others, by giving them the products or visuals needed to change their material conditions or by making their current situation visible to other human groups; this approach depends a lot on the work done by institutions and private companies wanting to solve a situation that they consider is affecting the lives of a group of people, it can be because they want to expand their market, so they can offer cheaper products, or because some people feel it is the right thing to do, as they want to contribute to the welfare of all humans, the reasons behind are multiple, but they all have the similitude that they are usually beneficial for the ones giving it, whether it makes their company look better or whether it allows them to enter markets that were out of their reach. In any case, in this approach designers are seen as some kind of savior-philanthropist. Examples of this approach are many, and seem to be connected to the growing funds for humanitarian aids. This is the approach followed by the proponents of social responsibility of companies, and can be found in manuals about designing for social impact, such as the one from IDEO and The Rockefeller foundation (2008).

4) As the space on which people construct together, this approach is the most recent for designers, as usually the work of designers was considered to be the product of their own geniuses. Yet the participation of non-designers in the process of design is important, as they bring in information that is relevant to the framing of problems and to the solutions given to them, and they can be managed by designers through the implementation of methods based on collaboration and active participation of the people interested in changing a current situation. In this approach, the capacity of design is not focused on the solution that can be created, but on generating synergies that make all the interested actors capable of contributing to the solution. Somehow designers are given the role of managing the connections between people, and at the same time to teach the process of design in a simple way. This can be found in many of the works dealing with the subject of social innovation and collaborative design, a good example is the work of Manzini (2015).

Suggestions for a Social Approach on Design

Focusing on the fourth approach aforementioned, a set of suggested principles extracted from a literature review will be presented. They are the result of a Theoretical Triangulation process in which ideas from authors belonging to different study fields are combined to come up with alternative approaches. According to Denzin (1970), "In theoretical triangulation, the perspectives or hypotheses used in the study may be related or have opposing viewpoints, depending on what the researcher hopes to accomplish" (Thurmond, 2001).

Three Ways to Approach Design for Social Issues

1. Emergent Platforms and Cumulative Experience Provide The Basis For Innovation

The first triangulation, is the result of combining the ideas of three authors as can be seen in Figure 1:

Figure 1. First Triangulation

Emergent platforms are cumulative levels of knowledge, experience, tools and all the possible elements previously developed, and facilitate innovation, by giving basis from which to start. Steven Johnson recognizes platforms as an element which enhances the effect of "*collaborative networks where opportunities for serendipitous connections exist*" (Jansen, 2013, p. 191). Additionally, the fact that one platform can provide "*...the foundation for even more platforms, which again produce countless new*

innovations" (Jansen, 2013, p. 191) demonstrate its important role in any kind of system. Charles Pasternak reinforces this idea by expressing that "*evolution cannot invent something quite new but can only tinker with what is already there*" (Pasternak, 2007, p. 177) meaning that innovation is in fact the reshaping of cumulative previous experiences. In the case of *small-scale societies*, platforms are based on the experience transferred throughout generations. Thus, *children learn in the course of accompanying their parents and other adults* (Diamond, 2012, p. 136). The *accumulated experience teaches rules of behavior to minimize the risks* (Diamond, 2012, p. 184), but also, the necessary techniques to create tools and solutions in community as expressed by Pasternak when says that "*Human technology involves co-operation with others – individuals do not make tools alone*" (Pasternak, 2007, p. 177).

Figure 2. Emergent platforms and cumulative experience provide the basis for innovation

In Figure 2. Figure 2, it is shown how emergent platforms, i.e. cumulative levels of knowledge, resources, experience and tools, are essential for innovation. The three scenarios shown above, exemplify how the more experience and platforms exist, the more innovative the solution can be. Scenario 1 is the most basic one, in which a person has to use his physical capacity to solve the problem. In scenario 2, a person makes use of an existing tool previously developed with the same purpose of transporting loads, being able to provide the same solution in less time, i.e. more efficient. Finally, in scenario 3, a person combines two tools, his knowl-

edge about them, and even though one of them (the unicycle) is not intended to transport loads, it is effective to commute faster from one point to another. This innovative solution means the same job in less time.

Figure 3. The shoe that grows.
Source: Adapted from theshoethatgrows.org

Figure 3. The shoe that grows Figure 3 exemplifies the first triangulation. In order to prevent soil-transmitted diseases and parasites that affect poor children who cannot afford changing their shoes at the same rate as their feet grow, and taking into account the experience of locals at designing their traditional shoes, plus the existence of materials which last longer and offer the required comfort, the so-called "shoe that grows" was designed.

According to their creators, it is "a shoe that grows five sizes and lasts for years... It was developed with the help of multiple shoe design firms inspired by feedback from those who need them." (theshoethatgrows.org, 2017).

Other examples worth to mention are the Global Positioning System (GPS), originally developed for military use, it has now spurned countless innovations from GPS trackers to location-based services and advertising, and YouTube which if launched in the 1990s, it would have flopped, since neither the fast internet connections nor the software required to view videos was available then (Jansen, 2013).

2. Innovation and Sophistication Spark From Difficult Situations

The first triangulation, is the result of combining the ideas of three authors as can be seen in

Figure 4. Second Triangulation

In the evolution of human kind, and still in traditional societies it is shown how small groups are more flexible than big ones, being able to migrate as environmental conditions change (Diamond, 2012, p. 201), but as their numbers increase, they are forced to settle in specific areas, having to adapt and innovate to counteract challenges. This ability can be associated with a unique human characteristic: *Causal Beliefs, which are essential for making complex tools and planning*

ahead (Pasternak, 2007, p. 180). The evolution of human civilizations, where challenging weather conditions leaded to key innovations in human kind such as plant cultivation and animal domestication to *ensure reliable food supplies at a time of intense drought* (Fagan, 2005, p. 102) is a clear example of this forced innovation and sophistication. Human societies, can be seen as antifragile systems, for which stressors, difficult situations or *shocks, bring more benefits as their intensity increases* (Taleb, 2012, p. 286).

Figure 5. Innovation and sophistication spark from difficult situations

In Figure 5, it is shown an example about how innovation, the result of a complex system of thoughts, benefits from stressors, such as environmental conditions. The easier a situation is, the less innovative a solution will be. In the image, it is shown how climate situations, and resources availability leaded to different innovations in tropical regions where weather and temperatures are relatively stable, compared with Nordic areas where cold temperatures and lack of resources leaded to complex structures for both transportation and housing.

Figure 6 presents a clear example of how the local context, including knowledge and resources available, can be used to create a solution. In many developing countries, with limited resources and inexperience stuff, high-tech medical equipment like incubators result to be useless after a short period of time, as they cannot be repaired by locals when breaking down.

There are still some artifacts that due to their essential role in daily life, like trucks, are kept working thanks to the availability of pieces and components, plus the technical experience of locals.

NeoNurture designers, make use of local information, plus technical knowledge, in order to overcome the challenges of complex high-technological incubators developed for first world countries. "The incubator uses sealed-beam headlights as a heating element, a dashboard fan for convective heat circulation, signal lights and a door chime serve as alarms, and a motorcycle battery and car cigarette lighter provide backup power during incubator transport and power outages" (designthatmatters.org, 2017).

Other examples are, Shokti Doi: a high nutritional yogurt developed by Grameen Danone Foods Ltda., thought to supply the basic nutritional requirements of children living in poor areas of India and Bangladesh, as a solution for the high rate of undernourished children who were unable to receive basic nutrients to guarantee the correct development of brain, affecting their learning ability. The product is produced using local supplies, in factories inside the core problem area, in order to bring job opportunities to the people leaving in the affected communities, and sold at an affordable price (Grameen Creative Lab, 2017).

Figure 6. NeoNurture, incubator made with vehicle parts.
Source: Adapted from designthatmatters.org

3. In Social Systems, Diversity, and Collaboration In Liquid Networks Are Essential To Promote Creativity

The ideas combined for the third triangulation can be seen below (Figure 7):

Figure 7. Third Triangulation

Adopting the idea of Gilles Deleuze and Felix Guattari for whom *social units are fusions, or couplings of 'people-groups-things-ideas'* in what is called *social flow* (Dolwick, 2009), social systems, which *self-organize, multiply and replicate* with the necessary elements to be classified as antifragile complex systems (Taleb, 2012, p. 68), require *diversity and liquid networks*, to promote the merge of different ideas and perspectives, giving place to serendipity moments where innovation and creativity appears (Dolwick, 2009). Under those conditions, *the adjacent possible*, the set of alternatives to deal with specific challenges is wider than those of *productive, stable and predictable environments* within which the social flow happens without stressors (Diamond, 2012, p. 41).

Figure 8. In social systems, diversity, and collaboration in liquid networks are essential to promote creativity

Figure 8 presents diversity and liquid networks, as a catalyst of innovation. On the left side, homogeneity of thoughts ends up in the same ideas while on the right side, different perspectives, promote creative ideas.

Figure 9. Firefly New-born Phototherapy.
Source: Adapted from designthatmatters.org

By involving designers, technical staff, doctors and mothers, the organization Designthatmatters.org, an effective new-born phototherapy device for low-resource hospitals was developed. It is called Firefly New-born Phototherapy (See Figure 9). According to its creators, "firefly provides high-intensity phototherapy that is 'hard to use wrong'- in other words, the device eliminates the most common sources of product failure...Through research it became apparent to our design team that existing phototherapy devices are easy to misuse, resulting in many cases where jaundice is not treated effectively... The device fits one infant instead of many to reduce the risk of cross infection and reducing ineffective doses of phototherapy for infants treated. By integrating the infant bed into the overall design and placing the lights at a non-adjustable, fixed distance, Firefly prevents users from providing ineffective doses of phototherapy to infant and prevents hospitals from placing multiple infants in the device." (designthatmatters.org, 2017).

Other examples are: World Wide Web: "the world wide web by Tim Berners-Lee following his employment by CERN in 1982. The www was started as a hobby to keep track of the people and projects there, but it took until the late 1980s for the initial hunch to be remixed with other platforms and to build on the developing internet. There was something in the research environment at CERN that allowed the idea to mature and be kept alive until the world was ready for it" (Hos-McGrane, Liquid Networks, 2013).

Multipurpose jacket: A jacket that works also as a bag and a blanket for homeless people, designed by a group of 17 students from different backgrounds ranging from architecture to law, exemplifies how without following an specific framework, defined material or brand philosophy, but rather following only a final purpose of creating an element to help homeless people in Bogotá, Colombia, an innovative idea arose (Rojas, Jóvenes diseñaron una prenda para los habitantes de la calle, 2017).

Principles For Innovation For Design that Considers Social Aspects

"Necessity may be the mother of invention" Geoff Mulgan

A suggested set of 10 principles intended to improve innovation, reduce fragility and moreover, lead to feasible and useful solutions in the systems we design to tackle social problems is presented. They are the result of combining the Theoretical triangulations mentioned before (See Figure 10). It is worth mentioning

that in this work, products are seen as part of innovation systems, complex by definition, to the extent that they can multiply and replicate, thus capable to be classified as antifragile systems.

The following is a list of proposed principles which evolve around four key elements to have innovation in social design: actors, tools, place and local context. Those principles are necessary but not sufficient to promote innovation in the context aforementioned.

Figure 10. Theoretical Triangulation process

1. Consider The Problem Context, Opportunities and Limitations

The best catalyzer of innovation is a problem, but in order to make an innovative idea, useful, feasible and sustainable, it should be developed the nearest possible to the core problem. This means analysing the local constraints, stressors, tools, resources, state of knowledge from their locals, and any other element regarding opportunities and threats, necessary to guarantee the solution sustainability, continuity, replication and improvement once implemented.

2. Stick to Simple Rules

Taleb (2012) mentions that "Complex systems do not require complicated rules -in fact, the simpler the rules the better. We must resist the temptation to respond to complexity with complex rules- they have a disturbing tendency to produce cascades of unintended consequences." (Sterling, 2013).

3. Design By Layers

The antifragility of a solution increases when it can get feedback from layers, that is, previous ideas that might seem unfeasible when confronted against stressors (i.e. hard conditions, context, etc). In this principle, dividing the design idea into parts, and evaluate them when subject to stressors, then iterate the same process over and over again, might help to define whether the solutions are suitable for the whole system or not.

4. Build In Redundancy and Overcompensation

Nature is the best example of how redundancy is a key element to survive in cases that exceed the so-called worst-case event. "Nature repairs for what has not happened before, assuming worse harm is possible." (Taleb, 2012, p. 58). That is the reason why we have two kidneys instead of only one. Thinking the design solution as a system, consisting of interrelated parts, those which seem to be more fragile, the so-called bottlenecks, should be provided with more overcompensation, so that the whole system can survive in case of any disruption.

5. Resist The Urge to Suppress Randomness

According to Taleb (2012), efforts to eliminate volatility, randomness, and stressors will only create under compensation, intensifying the vulnerability of systems to damage from disruption, especially those related to unpredicted events or so called Black Swans. Without randomness, there can be no serendipity. "...innovation and sophistication spark from initial situations of necessity, in ways that go far beyond the satisfaction of such necessity (from the unintended side effects of, say, an initial invention or attempt at invention)" (Taleb, 2012, p. 55).

6. Give Importance to Practitioners Rather Than Only Theoreticians

Taleb asserts that "practitioners are too busy doing, so they don't have the time to write their own story" (Sterling, 2013).

To provide a contextualized solution and guarantee its continuity in the core of the problem, it is necessary to feed ideas with the cumulative experience, knowledge about specific constrains, resources, and in general problem context that can only be reached by involving a sample of the affected individuals, into the design process. The affected group, in the end, are those who essentially will face the effects of the provided solution and who will reproduce and/or improve it in the future.

7. Co-Create With Actors From Different Generations and Backgrounds

The more diverse the involved group is, the more chances for liquid networks to happen. Diversity promotes the merge of different ideas and perspectives, giving place to serendipity moments where innovation and creativity appears (Dolwick, 2009). Under those conditions, the adjacent possible, the set of alternatives to deal with specific challenges is wider than those of productive, stable and predictable environments constrained to only certain group of participants, who by having similar knowledge and backgrounds, more likely will come up with similar ideas.

Such a co-creation process, is intended to cover the four levels of creativity (see table 3): Doing, adapting, making, creating. According to Sanders and Jan Stappers, users can become part of the design team as 'expert of their experiences', as long as they are provided appropriate tools for expressing themselves. (Sanders and Jan Stappers, 2008, p. 12). Those tools should look for:

- *Lead* people who are on the 'doing' level of creativity

- *Guide* those who are at the 'adapting' level

- *Provide* scaffolds that support and serve peoples' need for creative expression at the 'making' level

- *Offer* a clean slate for those at the 'creating' level

8. Make Use of Diverse Emergent Platforms

Emergent platforms, that is the previous ideas, tools, developments and innovations generated by other individuals, to handle other similar or different challeng-

es, are essential to start from a basis. Additionally, knowledge diversity in terms of approaches, backgrounds and contexts provide opportunities for serendipitous connections to exist.

In this principle, tools take a decisive role, as they can define the method to be used. Providing and/or suppressing tools and technologies, can lead to more adaptable solutions, that can easily be replicated and transformed on time.

9. Avoid Interventionism

Steven Johnson (2010) mentions that different patterns of innovation such as liquid networks, slow hunches, serendipity, noise, exaptation and emergent platforms, do best in open environments where ideas flow in unregulated channels (Johnson, 2010, p. 244). Interventionism, even the naive one, such as a methodology proposal, tools supply or work area organization, can lead to iatrogenics, and can influence ideas preventing them to evolve unconstrained. In order to prevent the undesired effects of interventionism, Taleb (2012) suggests reducing the supply of data, giving less place to noise and biased decisions. It is known how the more information a person receives, the more difficult is to take decisions, for example when choosing for the desired ice cream and having hundreds of flavors under disposal.

10. Design In Environments Full of Juxtapositions

Creative spaces, to promote serendipity (moments of unexpected relevance, in which ideas are generated without looking for them), should involve juxtaposition, that is the arrangement of seemingly unrelated elements such as tools, environments, thoughts and ideas to create ecosystems where new connections of ideas can happen.

Silva (2014) cited from (Davis, 2003) says that "Juxtaposition is revelated as the basic formal operation of synchronicity, as two apparently unrelated events or elements suddenly form a secret link that strikes in the mind of the perceiver, an evanescent lightning bolt of meaning".

Silva also explains how juxtaposition environments can be enhanced by programming the designer's mind using Psycho-Cybernetics, a way to program one's brain to seek out some patterns to solve a given problem. Examples of psych-cybernetics are writing down the idea to be deeper developed and check it before

going to sleep. Then, the next day, review that idea and immerse oneself in an environment with juxtapositions. It can lead to see new patterns that eventually could complete the idea.

Conclusion

This paper presented a discussion of the approaches taken about the concept "social" and its concerns in the field of Design, it also provided a suggestion of ten principles for designers wanting to approach solutions for problems of social nature. The proposed principles focus on solutions aimed at people in situations of vulnerability, and a further exploration should consider the impact Design can have on the broader definition of the concept social, by considering its capacity to change interactions, and systems that go far beyond products.

These principles extracted from the theoretical review can serve as a complement for other frameworks or guides to promote innovation in social design but still should be tested with a practical application which is beyond the scope of this work.

References

Berman, D. B. (2009). *Do good: how designers can change the world*. Berkeley, Calif: AIGA : New Riders.

Buchanan, R. (2001). Design Research and the New Learning. *Design Issues, 17*(4), p. 3-23. https://doi.org/10.1162/07479360152681056.

Davis, E. (2003). *Beyond belief: The cults of burning man*. https://techgnosis.com/beyond-belief-cults-of-burning-man/

designthatmatters.org. (2017, 11 01). Firefly. Retrieved from designthatmatters.org: designthatmatters.org/firefly/

designthatmatters.org. (2017, 11 01). NeoNurture. Retrieved from designthatmatters.org: http://www.designthatmatters.org/neonurture/

Diamond, J. (2012). *The world until yesterday. What can we learn from traditional societies?* New York: Penguin Group.

Dolwick, J. (2009). 'The Social' and Beyond: Introducing Actor-Network Theory. Springer Science and Business Media, 21-49.

Fagan, B. (2005). *The long summer, how climate changed civilization*. London: Granta Books.

Grameen Creative Lab. (2017, 11 03). Grameen-Danone foods Ltd. Retrieved from http://www.grameencreativelab.com/live-examples/grameen-danone-foods-ltd.html: http://www.grameencreativelab.com/live-examples/grameen-danone-foods-ltd.html

Hos-McGrane, M. (2013, 07 02). Liquid Networks. Retrieved from maggiehosmcgrane.com: http://www.maggiehosmcgrane.com/2013/07/liquid-networks.html

IDEO&The Rockefeller Foundation. (2008). *Design for social impact: How-to guide*.

Jansen, N. (2013). The key lessons from "Where Good Ideas Come From" by Steven Johnson. Retrieved 11 28, 2016, from Blinkist Magazine: https://medium.com/key-lessons-from-books/the-key-lessons-from-where-good-ideas-come-from-by-steven-johnson-1798e11becdb#.oipbi6twc

Janzer, C. L. and Weinstein, L. S. (2014). Social design and neocolonialism. *Design and Culture, 6*(3), p. 327–343. https://doi.org/10.2752/175613114X14105155617429

Johnson, S. (2010). *Where good ideas come from: The natural history of innovation*. New York: Riverhead books.

Julier, G. (2010). La cultura del diseño. Barcelona: Editorial Gustavo Gili. Retrieved from http://public.eblib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=3209536

Kiem, M. (2011). Designing the Social, and the Politics of Social Innovation. *Design Philosophy Papers, 9*(3), p. 207–216. https://doi.org/10.2752/144871311X13968752924879

Manzini, E. (2015). *Design, when everybody designs: an introduction to design for social innovation*. Retrieved from http://ebookcentral.proquest.com/lib/concordiaab-ebooks/detail.action?docID=3339947

Margolin, V. and Margolin, S. (2002). A "social model" of design: Issues of practice and research. *Design Issues, 18*(4), p. 24–30. https://doi.org/10.1162/074793602320827406

Morelli, N. (2007). Social innovation and new industrial contexts: Can designers "industrialize" socially responsible solutions? *Design Issues, 23*(4), p. 3–21. https://doi.org/10.1162/desi.2007.23.4.3

Munari, B. (1983). *Cómo nacen los objetos?: apuntes para una metodología proyectual*. Barcelona: Gustavo Gili.

Norman, D. A. (2011). *Living with complexity*. Cambridge, Mass: MIT Press.

Papanek, V. (1985). *Design for the real world: Human ecology and social change.* (2nd ed). London: Thames & Hudson.

Pasternak, C. (2007). *What Makes Us Human?* England: Oneworld Publications.

Rojas, L. (2017, 02 20). *Jóvenes diseñaron una prenda para los habitantes de la calle. Retrieved from El TIempo*: http://www.eltiempo.com/bogota/prenda-disenada-para-habitantes-de-calle/16823739

Sanders, E. and Jan Stappers, P. (2008). Co-creation and the new landscapes of design. *CoDesign, 4*(1), p. 5-18.

Silva, J. (2014, 11 11). *Shots of Awe. Retrieved from How We Create Serendipity.* https://www.youtube.com/watch?v=bWnCzI0kA7M

Smith, E. (2010, 09 28). *The adjacent possible*. Retrieved from Practically Efficient: http://www.practicallyefficient.com/2010/09/28/the-adjacent-possible.html

Sterling, B. (2013, 04 17). *Antifragile system design principles*. Retrieved from Wired.com: https://www.wired.com/2013/04/antifragile-system-design-principles/

Taleb, N. N. (2012). *Antifragile: Things that gain from disorder*. New York: Random House.

theshoethatgrows.org. (2017, 11 03). The shoe that grows. Retrieved from theshoethatgrows.org: https://theshoethatgrows.org/

Thurmond, V. A. (2001). The Point of Triangulation. *Journal of Nursing Scholarship, 33*(3), p. 253-258.

İran ve Türkiye Mimarisi Dönüşümünde Ulusalcı Hareketlerin Etkisi

Navid Khaleghimoghaddam*

Öz: Bu makale ilk olarak milliyetçiliğin 1920-1950 yılları arasında İran'da ve Türkiye'de geliştirdiği toplumsal ve siyasi platformu inceleyerek milliyetçi fikirlerin oluşumundaki temel faktörleri tanıtmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda yazar, İran ve Türkiye hükümetlerinin milliyetçiliği güçlendirme çabalarına odaklanıp iki taraf arasındaki resmî iş birliğinin milliyetçi hareketlerin oluşumunu nasıl etkilediğini incelemektedir. Araştırma, daha sonra Türkiye ve İran'da bu milliyetçi politikaların sonucu olarak geliştirilen milliyetçi mimari hareketleri ile ilgili tanıtımlar ortaya koymaktadır. Bu bağlamda İran ve Türkiye mimarisi ile ilgili eleştirmenlerin görüşlerine dayanarak bu milliyetçi mimari hareketleri ve iki ülkenin bazı mimari eserlerini inceleyip kategorize etmektedir. Sonunda, hükümet politikalarının İran ve Türkiye'de milliyetçi mimari hareketlerin ortaya çıkışını nasıl etkilediğini tartışmak üzere karşılaştırmalı bir çalışma yürütülmektedir. Bu karşılaştırmanın sonucuna göre 1920'lerin başından bu yana İran ve Türkiye, yönetişim biçimi ve halkın yaşam tarzında köklü değişiklikler talep etme konusundaki tecrübelerini yaşamaktadırlar ve bu yolda dini düşünceler, tarihî ve eski yönlerin yüze çıkması, Batı ülkelerinin etkisi, seçkinlerin ve entelektüellerin Batıdan etkilenmesi ve iki ülke hükümetlerinin etkileşimi gibi faktörler milliyetçi hareketlere sebep olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hükümet, Milliyetçi Hareketler, Mimari, İran, Türkiye.

* Doktora Öğrencisi, Mimarlık Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
İletişim: navid.khaleghi1363@gmail.com

1. Giriş

Ortadoğu bölgesinde ve iki dünya savaşı arasında, İran'da Reza Şah, Türkiye'de Atatürk, Afganistan'daki Şah Amanullah Han ve diğerleri gibi güçlü ve çoğunlukla karizmatik bazı siyasi liderler, moderniteyi ve ulusçuluğu kendi yasalarıyla etkileşime sokacak bir projeye tanımlamışlardır ve hepsi kendi ülkelerini sadece bir dilek olarak değil aynı zamanda ulusun canlandırılmasının bir yolu olarak modernleştirmek istiyorlardı.

İran ulusunu şanına ve şöhretine geri getirecek bir şekilde İran Şahı'nın vizyonu idealist bir boyuttur. Bu durumda İranlı bir mark sosyalizm bilimsel teknikleri kullanarak, tarihsel olarak Kaçar döneminin utanç verici boyutlarını ortadan kaldıracağıydı. Reza Şah kendisini, ulusun birliğine götüren engelleri kaldırıp modernliğin onlarla olan vaatlerini üstlenebilen önde gelen bir teorisyen ve kral olarak görüyordu. Atatürk, İran Kralı gibi büyük bir sorunla karşılaştı. Ulusun Osmanlı İmparatorluğunun kalıntılarından yeniden inşa edilmesi, geleceğin idealist bir resmini gerekli gördü. Atatürk, kendini ulusun bir tezahürü olarak tanıttı ve gelecek olasılıkları yeniden gündeme getirdi (Bozdoğan, 1997).

Çeşitli etnik ve dini cemaatlerden oluşan Osmanlı İmparatorluğunun, Cumhuriyetin ulusal bir hükümetine dönüşümü, radikal bir değişimdir. Bu siyasal ve toplumsal değişimlerde, kültürel ve toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı, dolayısıyla mimari eğilimlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. *Türkiye'nin Yirminci Yüzyıl Mimarisinin Kısa Tarihi* kitabında Afife Batur, Türk mimarisinin bir eleştirmeni Türkiye'nin çağdaş dönemdeki mimari eğilimlerini altı genel döneme ayırmaktadır:

1. İlk yıllar, geçiş dönemi (1923-1928)
2. Modernleşme dönemi (1929-1938)
3. Savaş yılları (1938-1950)
4. Savaş sonrası dönemi (1950-1960)
5. Yeni yöntemleri arama (1960-1980)
6. Dağılım ve yeni yöntemler (1980-2000)

Mimarlık entelektüel akımlarını tanımlarken, Afife Batur, Türkiye'de ulusal mimari hareketlerin ortaya çıkmasına yol açan faktörlerin ve çevresel koşulların esas olarak ilk dönem ve üçüncü dönemde meydana geldiğine inanmaktadır (Batur, 2005). İran'da Türk milliyetçiliğinin ilk dönemiyle birlikte, bölgedeki Pehlevi rejiminin oluşumuna, Türkiye ve Afganistan'ın milliyetçi hükümetlerinin kurulmasıyla birlikte genel bir politika eşlik etti ve dünyadaki modernizmin etkilediği yaşam biçimindeki değişimin mimaride yeni düşüncelerin kabul edilmesine yol açtı.

2. Araştırma Yöntemi

İçerik olarak bu çalışma, niteliksel bir araştırmadır ve ilk tarihî bir inceleme yapılacaktır. Araştırma, tarihsel-yorumlayıcı yönteme dayalıdır ve yaklaşım olarak çevresel, biçimsel ve anlamsal faktörlerin etkisine dayanmaktadır.

3. Çağdaş İran'da Ulusal Kimlik

İran'da kimlik meselesini çözmek için İran, İslam ve Batı liberalizmi arasında bir tür uyum sağlanmalıdır. İran, bölgesel ve tarihsel bir kimlik kaynağıdır. İslam, manevi bir kimlik, inanç ve geniş bir sosyal-siyasal ideoloji kaynağıdır. Batı liberalizmi, ekonomik, siyasi ve hatta kültürel kullanımları olan felsefi bir kaynaktır (Sari Al-Ghalam, 2007, s. 43). Tabii ki etnik, dini, edebî vb gibi faktörler yukarıdaki üç unsurun bir alt kümesidir. Reza Şah'ın politikalarında görülecek olan şey, bu İslami niteliğin reddi, İslami unsurun kimliğinin ulusal kimlik üzerindeki etkilerini ortadan kaldırma girişimi ve İran unsurunun vurgulanmasıdır (Koulaee, 2007, s. 59). Bu nedenle milliyetçi eğilimler arasında ilk Pehlevi döneminde ulusal kimlik statüsünün incelenmesi, tartışmanın yapısını şekillendirebilir gibi görünmektedir.

3.1. Ulusal Liberal Kimlik

İranlı liberal milliyetçilerinin en önemli özelliklerinden biri akıl, bilim ve ilerlemeye dikkat etmek idi. Onların bakış açısından ilerleme, yasanın varlığına bağlıydı ve kanun, insanlığın bilgeliğinden alınmaktaydı. Liberal milliyetçiliğin savunucularına göre Avrupa ülkelerinin ilerleme nedeni, akılcı olan yasalar biçimiydi ve eğer bu kanunlar İran'da ortaya çıkarsa İran'da da Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ilerleme kaydedilecektir. Liberal milliyetçilik, İran'da dine sadakat yerine ulusa sadakat kurmaya çalıştı. Liberal milliyetçiler tarafından düşünülen ilkelerden biri de halkın özgürlüğü ilkesiydi. Yani özgürlük, Batı tarzındaki özgürlüğü ifade eder; buna göre eski gelenek ve göreneklerden ve dinlerden kurtulmak iyi bir şeydir (Ghamari, 2001, s. 72).

3.2. Ulusal Dini Kimlik

İlk bakışta milliyetçilik din ile birleşemiyor gibi görünmektedir çünkü milliyetçilik belirli hedefler izlemektedir. Ancak din, insanoğlunu yönlendirme konusunda daha genel amaçlara sahiptir. Milliyetçilik, ulusal egemenlik kurmayı amaçlarken bu egemenliği sınırlayan din gibi faktörlerle kavga eder. İran'da milliyetçilik ile din

arasındaki bağın nedeni, Şii din adamlarının hükümetten bağımsızlığıydı. İran tarihindeki dini milliyetçiliğin yönelimi baskınlığın hakimiyetindedir. Dini milliyetçiliğin izlediği diğer önemli hedefler arasında, dış etkilerin sona ermesi ve İran'a karşı egemenliklerinin bastırılması idi (Ghamari, 2001, s. 78).

3.3. Ulusal Eski kimlik

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılları milliyetler çağının dünyası olarak söylenmiştir. Milliyetçiliğin, bu iki yüzyıl boyunca ve hatta yirminci yüzyılın başlangıcından bu yana, son yirmi yılda bile etnik ve dilsel biçiminin ve dünyanın siyasi haritasını şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle yirminci yüzyılın başında küresel bir tanıma sahip olan modern milliyetçilik İran'da küresel alana girdiğinde, İran milliyetçisi tarihî önemi iyi bilip bu tarihsel arka plan milliyetçilik duygusunu nasıl uyarabileceğinin farkındaymış. Reza Şah, antik mimari tarzı olan pek çok ulusal birlik çabasından memnun kaldı (Kiani, 2004, s. 67).

Geçtiğimiz yüzyılda Avrupalı arkeologlar eski İran'ın bilinmeyen tarihinin önemli bir bölümünü keşfettiler. Bu keşifler İranlı bazı düşünürlerin ve tarihçilerin İran milliyetçiliğine atıfta bulunarak onları güçlendirmesi için bir bahane oluşturdu. Eski milliyetçilik İslam'ın önündeki kültürel başarıları övdü ve İslamiyet döneminde bu kültürün zenginliği nedeniyle İran halkının ve onun kültürünün hayatta kalmasına dayanan bir eski Sasani İmparatorluğu kültüründen kalan izleri aramaya çalıştı. Bu milliyetçilik bâtıl inançla İranlılığa dayanıyordu ve İranlılıkla yabancı bir din olarak İslam ile savaşıyordu. Dolayısıyla İslam'ı görmezden gelerek yeni bir İran dinini yaratmak veya geçmişteki İran dinini canlandırmak istiyordu.

4. Çağdaş Türkiye'de Ulusal Kimliğin yeri

Türk milliyetçiliği, başlangıçta edebî bir eğilim olarak kendini gösterdi. Yaklaşık 1860 yılına gelindiğinde, Ziya Paşa, Namık Kemal ve Ali Suavi gibi edebî şahsiyetler egemen dilini basitleştirme ihtiyacı konusunda Farsça ve Arapça terimler yerine Türk dillerinin kullanılmasını talep ettiler. Cumhuriyet dönemi boyunca kimlik meselesi, Doğu-Batı, Dini-Laik, Milli-Evrensel gibi ikiliğe aykırıydı. Gelenek ile modernleşme arasında belirsiz bir bölgeye düşen konu, siyasi ve kültürel yığıncakları etkiledi.

Doğu ile Batı arasındaki ve Asya, Anadolu, Osmanlı mirası ve en son Cumhuriyet mirası arasında tarihi açıdan karmaşıklık gösteren coğrafi olarak Türki-

ye, özünde daima birçok ikiliğin kaynağı olmuştur. Örneğin mimari bölümünde 1927'den kalan Türkiye Konut Birliği ve Milli Savunma Bakanlığı binaları, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardaki kültürel ikiliği sergilemektedir. Birisi Neo-Osmanlı ilkelerine dayanarak bu yüzyılın ulusal akımını göstermektedir ve diğeri Avusturyalı mimarların getirdiği tamamen ülkeye yeni gelen sıradan ve sivil prensiplere dönüştürülür (Balamir, 2003, s. 20). Türk milliyetçiliği düşünce kuruluşu, yirminci yüzyılın ilk yirmi yıllarında tutarlı bir güç olarak geliştirildi. Dış baskılar, iç birleşim eksikliği ve Osmanlı İmparatorluğunda yok olan ulusal refah, yeni bir ittifak ideolojisini gerektiren bir ortam yarattı.

Öte yandan milliyetçi hareketlerdeki laiklik, Osmanlı İslam toplumu fikri ile çelişmekteydi. Dolaysıyla toplumun maddi ve bilimsel yönleri bir uygarlık olarak ve değer sistemleri bir kültür olarak tanımlandı. Sonuç olarak kültür, Türk kimliği ve tutarlılığı arasında bir ayrım oluştu ve toplumsal ilerlemeye yönelik uluslararası bir yönelim düzenlendi (Holod, 2005, s.9).

4.1. Çağdaş Türk Milliyetçiliğinin Siyasal ve Sosyal Değişmeler Üzerine Bir İnceleme

Batı, Fransız Devriminden (1789) hızla çıktığında, Osmanlı İmparatorluğu bir durgunluk dönemine girdi. Ekonomik başarılar ve Avrupa uluslarının askeri ve bilimsel ilerlemesi Osmanlı liderlerini şaşkına çevirdi. İngiliz, Fransız, Avusturya ve Rus imparatorluklarıyla ticaret ilişkileri kuruldu ve Osmanlı İmparatorluğu ile Batı kapitalizminin Türkiye'de ilk resmî belgesi olan ticaret anlaşması 1838 tarihinde İngiliz devleti ile imzalandı. Bu dönemde Fransa'dan ve Britanya'dan seçilen Türkler yabancı müttefikleriyle buluşup bulgularını bildirdiler. Bu etkileşimin gelişme süreci, 1839'da "Tanzimat" başlıklı olarak tanımlandı.

"Tanzimat" ifadesi, kamu sektörünün tüm yönlerini rafine etmek, yeniden örgütlemek, birleştirmek ve geliştirmek için yapıldı. Bu arada bunun hukuki bir reform olduğu gerçeğine rağmen, gelişmiş dünya ile uyumlu bir şehir hayatı vizyonu getirdi (Ayatac, 2007, s. 116). "Tanzimat", önce yasalar çerçevesinde eşitlik ilkesini vurguladı ve yaşamın tüm emperyal işlevleri için yaşam ve mülkiyetin güvenliğini garanti etti. Adli, eğitimsel ve mali alanlarda önemli düzeltici yapılanmalar alındı ve devletin uygulama yapısı değişti. Seçkinler tarafından yapılan "Tanzimat" reformları bir Batı yönelimi ile formüle edildi ve Avrupa kurum ve kuruluşlarının modellenmesi ile ilk kapsamlı ve tutarlı program olarak uygulandı (Bozdoğan, 1997). Bu nedenle, yapılandırma programının yapısal modeli yalnızca Batı politik

yöntemleri değil aynı zamanda Batı danışmanları tarafından planlama ve uygulama alanlarına da dayanıyor gibi göründü. İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Osmanlı hükümetinin iç faktörlerini etkileyen ülkeler, planın uygulanması konusundaki görüşlerine ilham vermek için planlı bir çaba gösterdiler.

"Tanzimat" programı Avrupa sömürgelerinden alındı ve Avrupa'ya olan Osmanlı'nın ekonomik bağımlılığı büyüdü. Enflasyon savaşı takip etti ve savunma harcamalarını artırdı ve hükümetin yurt dışından sağladığı büyük kredilere yönelik şartları da uzattı. Sonuç olarak 1881 yılında Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik koşullarını kontrol altına almak için Britanya temsilcileri tarafından yönetilen "Osmanlı devlet borcu" başkanlığı kuruldu.

Öte yandan, reform programının yöneticileri olarak Batı tarzında büyük maaşlar ve lüks yaşamlar yaşayan insanlar sürekli bir varlık gösterdi. Buna karşılık, "Genç Osmanlı Cemiyeti", siyasi katılımı ve popüler bir hükümetin varlığını savunan siyasi fikirli kişiler tarafından 1865 yılında kuruldu. 1876'da ilanın ilk anayasası ve bir parlamenter rejim kuruldu. Fakat II. Sultan Abdülhamid, başlangıcından birkaç ay sonra 1877 Rus Savaşı bahanesiyle Rusya ve Osmanlı İmparatorluğunun parlamentosunu kaldırdı ve tekelini tekrar güvence altına almak için zalim bir politikaya başladı (Ayatac, 2007).

Birinci Dünya Savaşı sezgisel olarak Osmanlı İmparatorluğunun sonundaydı. Bölgeleri bölünmüş ve çoğunlukla yakalanıyordu. Mustafa Kemal, Yunanlıların Anadolu işgaline karşı Kurtuluş Savaşı'nı (1920-22) başlatmak için Anadolu'da bir gönüllü ordusu topladı. 1920'de Ankara'da ilk Ulusal Meclis kuruldu. Mustafa Kemal işgal kuvvetlerini başarılı bir şekilde genişletmeyi ve Türk hükümetinin modern bir devlet yaratma bütünlüğünü sağlamayı başardı (Bozdoğan, 1997).

5. İran ve Türkiye Devletinin Ulusal Kimliğini Güçlendirmek İçin Gösterdikleri Çabalar

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında İran ve Türkiye'nin siyasi ve kültürel etkileşimlerinin milliyetçi hareketlerini şekillendirmede İran-Türkiye etkileşimlerinin rolü iki aşamalı olarak incelenebilir: Birincisi, ilişkileri derinleştirmek için İran devlet başkanları ile Türkiye arasında politik bir ilişki kurulması ve ikincisi, iki ülkenin entelektüelleri arasında kültürel ve sosyal ilişkilerin ortaya çıkışı, İran'da popüler politik olaylara ve kültürel olaylara neden oldu.

Ortadoğu'da Türkiye ve İran, I. Dünya Savaşı'ndan sonra ve Türkiye bağım-

sızlık savaşından sonra uluslararası siyasi sistem içerisinde en erken ortaya çıkan iki hükümettir. Kendi kaderini yöneten devletlerin unvanları ortaya çıkmış ve politikacıların küresel siyaset sahnesindeki varlıklarını en üst düzeye çıkarmak için tutumlarını sürdürmüşlerdir.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nın acımasız olaylarını tetikledi ve Sovyetler Birliği, Fransa, İngiltere, İtalya, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan ile bir dizi ikili antlaşma imzaladı. Reza Şah'ın 1313'te Türkiye'ye yaptığı ziyaret, İran'daki modernlik ve ulusal kimliğin meydan okumalarını etkileyen önemli bir kültürel ve siyasi anlam taşıyordu. Bu resmî ziyaret, iki ülke arasında halk için planlanmış ve her iki liderin tam milliyetçi planlarının döneminde sergilenmiş ve Türkiye ile İran'ın yeni ulusal kurumlar kurması için bir fırsat oluşturmuştur.

Bu nedenle İran hükümeti, yeni kurulan Türk Cumhuriyeti ile olan ilişkilerini genişletti ve son 150 yılda Türkiye'nin reformlarını ikinci kez taklit etti. Fakat bu taklidinin önemi on dokuzuncu yüzyılınki ile kıyaslanmazdı, Türkiye'de modernitenin ortaya çıkışı ile doluydu ve Türkiye'deki değişimlerin ana tezahürünü, din-hükümet arasındaki ayrım, alfabe değişikliği, takvim değişikliği, halkın siyasi katılımıydı (Behnam, 2007, s. 134).

6. Türkiye ve İran'ın Ulusal Mimarlık Hareketi Görünümüne İlişkin Hükümet Kimlik Beyanının Etkisi

6.1. Çağdaş Türkiye'de Mimarlık Milliyetçiliği Cumhuriyetin İlk Günlerine Kadar

Modern kent olarak Ankara'nın gelişimi, mimaride büyük bir zorluk oluşturdu. Bu nedenle yirminci yüzyılda cumhuriyet liderleri, "mimarinin ilk hareketi" olan kahramanlara bir çözüm önerdi. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin tarihî otoritesini açıklayabilecek yeni bir mimari modeli sunmak için büyük çaba sarf edildi. Dolayısıyla bu tecrübe, Türk mimarisinde eklektizmin ortaya çıkmasına başlamıştır. 1882'de kurulan Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimden bağımsız bir mühendislik programı başlatıldı. 1884'te kurulan mimarlık mühendisliği okulu bir mimari eğitim kursu geliştirdi. Mimar Kemaleddin ilk ulusal mimari hareketin geliştirilmesinde kilit rol oynamıştır ve konuşmalarında, Osmanlı-İslam unsurlarının kullanımına dayanan mimari ilkeleri formüle etmiştir (Holod, 2005, s. 18).

6.1.1. Başlangıcından İtibaren Türkiye'de Mimarlık Milliyetçiliği

Yirminci yüzyılın başında, çağdaş Türk mimarisi, bölgedeki bazı ülkeler gibi siyasi ve sosyal yapılarda dahili hareketlerden ve dış güçlerden etkilenen temel değişimlerden dolayı çeşitli dönemlerde çeşitli mimari gelişmelere uğradı. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Türk mimarisinin eleştirmenlerinden bazıları, sonraki iki dönemi, Türk hükümetinin politikalarının milliyetçi hareketlerin ortaya çıkışını nasıl etkilediğini anlatan bir Osmanlı yeniden canlanma dönemi olarak görüyorlardı (Banimasoud, 2009):

1. İlk yıllardaki geçiş dönemi (1923-28)

Kurtuluş Savaşı'ndan (1920-1922) ve 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra yirminci yüzyılın ikinci on yılının başlaması, doğal olarak ülkenin 1. Dünya Savaşı sonrası durumunu kötüleştirdi. Bu ülkedeki reformlar, Osmanlı İmparatorluğu kalıntıları üzerinde ulusal bir hükümet kurmaya çalıştı. Mimarlık ve kentsel planlama alanında fonksiyonel öncelikler şu şekilde sunulmuştur:

1. Yarı bitmiş binaların kamulaştırılması ve ulaşım ağının geliştirilmesi gibi mühendislik yatırımlarıyla birlikte hizmet binalarının inşası.

2. Savaş sırasında yıkılan Anadolu kentlerinin restorasyonu ve küçük ölçekli hizmet binaları inşaatı.

3. Ankara'yı yeni başkent yapmak.

Bu dönemde inşa edilen binaların tamamı Osmanlı mimarisinin özelliklerine uygundur.

Görsel 1: Antropoloji Müzesi, Ankara, (1928)

Görsel 2: Merkezi Posta, İstanbul, (1909)

2. Savaş Yılları (1938-50)

Üstun İlhan Tekeli gibi güncel çağdaş Türk mimarlık eleştirmenleri 1938-1950 yıllarını *Türkiye Modernist Mimarlık* kitabında milliyetçi mimarlık hareketlerinin ikinci dönemi olarak adlandırmışlardır. Milli Mücadelenin İkinci Hareketi'nin milliyetçiliğin ilk hareketi ile olan temel farklılıkları ve benzerlikleri vardı; bunların en önemlisi Afife Batur'un görüşüne göre şu şekildedir (Batur, 2005):

A) Nostaljik ve Geçmiş Düşünme

Bu eğilimde, plan diyagramlarının tasarım ilkelerine ve kriterlerine ulaşma, geçmiş planların boyutları, oranları ve mimari biçimleri -temelde tarihsel planların seçimi ve doğrudan kullanımı- değil de ana hedefin analizi yoluyla sağlandı.

Görsel 3: Doğu Kahve Evi, İstanbul, (1948)

Görsel 4: Palas Otel, Ankara, (1927)

B) Anma ve Akademik

Bu yaklaşımda modern Batı mimarisi ilkesi kullanılmış ve milliyetçi karakteri mimari unsurlarda, pencereler, sütunlar gibi unsurlarda modern teknikler ve malzemeler kullanılarak ortaya çıkmıştır.

Görsel 5: Anıtkabir

3. Yerel

Üçüncü yaklaşım, bölgesel unsurların ve akılcı (bireyselci) ilkelerin kombinasyonunda milliyetçilik arayan süreçtir. Aslında bu yaklaşım, Anadolu kent mimarisini Osmanlı coğrafyasıyla değiştirmeyi amaçlıyordu. Bu bağlamda, İstanbul Teknoloji Üniversitesi Mimarlık Okulunda görev yapan bir grup personel, Anadolu Konut Mimarisi konusuyla ilgili güçlü çalışmalar yaptı.

Görsel 6: Valinin Evi, Bursa, (1953)

6.2. İlk Pehlevi Döneminde İran'da Mimarlık Milliyetçiliği

Çoğu eleştirmene göre, İran'ın tarihi sürekliliği içindeki mimarisi, Kaçar döneminin sonuna doğru iç ve dış faktörlerden etkilenmiş ve orijinalliğini ve kimliğini koruyarak çeşitli iniş ve çıkışlar yaşamıştır. Pehlevi döneminin başlangıcında İran esas olarak dış etkenlerden etkilenen değişikliklere tanık oldu. Bu gelişmeler mimari alanda "dönüşüm ve gelişme" ve "dönüşüm ve geçiş" dönemi olarak adlandırılan çeşitli siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda gerçekleşir. Mimarlık milliyetçiliği alanında pek çok bilim adamı, bu yaklaşımın mimarlarının İslam öncesi mimari unsurları kullanmaya çalıştığını düşünmektedir.

Bu nedenle ilk Pehlevi döneminin mimarisinde, arkeolojik mimariye yönelik hükümetin özel dikkatine rağmen arketipik deneyim yaşarken, bu devrin mimarları dikkatlerini İslam sonrası mimari faktörlere ve bazen de İslam öncesi ve ulusal bir dini kimliğin uygulanması yoluyla İran mimarisinde ulusal kimliği açıklamaya çalıştı. Dolayısıyla ilk Pehlevi dönemi, İran mimarisindeki milliyetçiliğin başlangıcı olarak bu akımların toplumsal eğilimlerini etkilemek için üç baskın yön temel alarak ortaya çıktı (Banimasoud, 2009):

1. Modern Batı mimarisine yönelik milliyetçi mimari

İlk Pehlevi döneminde modern Batı mimarisi eğilimi gösteren milliyetçi mimarlık, çeşitli alanlarda Alman danışmanların varlığı ve anti-Semitik yaklaşımların aktarılması ve Avrupa faşist diktatörlüğünün İran'a egemen olması, mimarlık alanında bu temelli gelişmelerin bir bölümünü oluşturdu. Tahran şehri ve Tabriz, Urumia, Şiraz, Raşt, Gorgan ve diğer şehirler gibi hükümet binalarının yapım ortamında çoğunlukla Alman şirketleri ve mühendisleri faaliyet gösterdiler. Binaların cephesinde İslam öncesi mimari ile ilgili belirli dekorasyonların korunmasıyla modern Batı mimarisinin kalıplarına dayanan bir tür mimari milliyetçiliğin oluşmasına öncülük etti.

2. İslam sonrası mimariye yönelik milliyetçi mimari

İlk Pehlevi rejiminin ikinci on yılında dinden kaçmak için bir dönüm noktası olduğu ölçüde, bu fenomen, geleneksel İran mimarisinin devam etmesinin etkisinde görülebilir. İlk Pehlevi döneminde İran'da inşa edilen birtakım binalar geleneksel mimariye ve İslam altyapısına dayanıyordu. Bu yapılar iki tür olarak değerlendirilir: İlk, daha önce geleneksel olarak işlev gören binalar ve genelde bazı kamu binaları, camiler, düşünce okulları, ibadet yerleri ve bazen evler ve merkezi hükümet otoritesinin inşaatı ve ikincisi, bu binaların modern yaşamın yeni ihtiyaçlarına ve kalıplarına göre tanımlanması. Bu binalarda, farklı mimarlar İran mimarisinin milli kimliğini, İslam'dan sonra mimarinin unsurlarını ve süslemelerini koruyarak ve bazen bunları İslam öncesi mimarinin özellikleri ile birleştirerek açıklamaya çalıştılar.

Görsel 7: Amerikalılar Koleji, Tehran, (1925)

Görsel 8: İran Milli Bankası, Bursa, (1927)

3. İslam öncesi mimariye yönelik milliyetçi mimari

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl İslamiyet öncesi mimarisine sahip milliyetçi mimari, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde arkeolojik ilgi uyandıran müzelerin kurulmasıyla mimarinin oluşumunda derin bir etkisi olup, neo-klasik ve Neo-Gotik gibi yeni tarzlar ortaya çıktı. İran'da, Amerikalı Arthur Pope ve Fransız Andre Godard gibi bilimsel araştırmacıların Pehlavi'nin geçmiş mimarisinin tespiti ve araştırılmasında ciddi şekilde faaliyet gösterdiler. İran'da eski İran sanatının tanıtılması ve 1925 yılında Ulusal Anıtlar Derneği kurulması yaklaşımı ile önemli kongrenin oluşması, ülkedeki arkeolojinin gelişimine neden olan faktörlerdi.

9. Görsel: Dışişleri Bakanlığı, Tehran, (1936)

10. Görsel: Ordu Sarayı, Bursa, (1932)

Böylelikle çağdaş modern mimarinin Batıdaki etkilerinden ve etkisinden dolayı ilk Pehlevi'nin 20 yıllık döneminde İran mimarisi, aynı anda birkaç farklı mimari formun ortaya çıkışı ve oluşumunun temelini oluşturuyordu:

1. Modern mimari 2. Geleneksel mimari 3. Arkeolojik mimarisi 4. Neoklasik Batı Mimarisi

Bu uygulamalar İran mimarisine paralel gerçekleştiğinden, yukarıdaki yöntemlerin bazılarında eklektik yapılar oluşturdu.

7. Sonuç

1920'lerin başından bu yana, İran ve Türkiye yönetişim biçiminde ve insanların yaşadığı yolda köklü değişiklikler isteyen hükümetleri tecrübe ettiler. Bir taraftan bu hükümetler Batının ilerlemelerini ve medeniyetlerini gördüler ve öte yandan geçmişin görkemli medeniyetlerini tekrar okumak ve ülkelerinin tarihsel gücünü

tanımlamak zorundaydılar. Dini yönelimler, tarihsel ve eski yönlerin keşfi, Batı ülkelerinin etkisi, Batıdaki seçkinlerin ve entelektüellerin etkileri ve iki ülkenin yöneticilerinin etkileşimi gibi unsurlardan etkilenen her ülkenin mevcut milliyetçi platformlarını göz önüne alarak ulusal kimliğin tanımlanması projesi, hareketlerin ortaya çıkmasına yol açtı.

Çağdaş Türk mimarisi tarihi, modernitenin akışı ile milliyetçilik eğilimleri arasındaki dramatik bir hareketten de etkilenmiştir. Bu hareket, bahsedilen yaklaşımlardan birinin mükemmelliğine yol açtı; böylece on yılın her döneminde 1960'larda milliyetçiliğin ve modernliğin dalgalanmasının olduğu söylenebilir. Daha ayrıntılı olarak belirtildiği üzere, 1923'ten 1928'e ve 1938-1950 yılları arasındaki iki tarihsel dönemde başta iktidar hükümetinin politikalarından etkilenen milliyetçi mimarlık hareketleri projelerini sundu. Yukarıda sözü edilen iki dönemin her birinin projesinin ana özelliği, ikinci dönemde Anadolu'daki bölgesel mimarinin özgünlüğüne ve modern Batı mimarisinin özelliklerine ek olarak dikkat çeken Osmanlı mimarisinin tekrarlanmasıydı.

Mimarlık alanında üç liberal, dini ve antik odaklı eğilim arasında İran'da ilk ve son eğilimler 1925-1941 yılları arasındaki milliyetçi hareketlerin ortaya çıkış kaynakları olarak işlerde gösterildiği gibi etkili oldu. Bu grup mimarların İslam öncesi ve sonrası mimari süslemelerden İslam öncesi mimariden ve binaların içinden faydalanırken, modern Batı mimarisi, kalıplarının eserlerine uygulanmasına dikkat çekiliyor. Görünen o ki, ilk on yılda dostluk politikası ve Reza Şah'ın ikinci on yılındaki dini bir yandan yabancı mimarların ve yurt dışında eğitimli mimarların varlığı hüküm sürüp eklektik yaklaşımla İslam öncesi ve sonrası mimarinin unsurları ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

Ayataç, H. (2007). The international diffusion of planning ideas: The case of Istanbul, Turkey. *114 Journal of Planning History*.

Balamir, A. (2003). Architecture and Exemplary Identities of the Building Culture in Modern Turkey. (çev. F. Khojasteh). *Abadi Architecture and Urban Planning Journal*, (38).

Banimasoud, A. (2009). *Western Contemporary Architect*. (1.Baskı). Tahran: Iran Arvhitecture Center.

Batur, A. (2005). *A concise history: Architecture in Turkey throughout the 20.th century*. İstanbul: Mimarlar Odası.

Behnam, J. (2007). *Iranians and the thought of modernity*. (3.Baskı) Tahran: The Forouzan Rouz Nashr and Pajouhesh.

Bozdoğan, S. & Kasaba, R. (1997). *Rethinking modernity and identity in Turkey.* University of Washing Press.

Ghamari, D. (2001). *The transformation of nationalism in Iran*. Tahran: Islamic Revolution Documentation Center Publication.

Holod, R., Evin, A. & Özkan, S. (2005). *Modern Turkish architecture*. (2.Baskı) Ankara: Chamber of Architects of Turkey.

Kiani, M. (2004). *Architecture of the first Pahlavi era.* (1.Baskı) Tahran: Institute for Contemporary History Studies of Iran.

Koulaee, E. (2007). *National identity trends in Iran*. (2.Baskı). Tahran: Jihad University Press.

Sari Al-Ghalam, M. (2007). *The confrontation between liberalism and Islam in the identity of Iran.* (2.Baskı). İran: Jihad University Press.